دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەر

دورىيان گرېيىنىڭ پاجىئەسى

ئوسكار ۋىلد (ئەنگلىيە)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەر

دورىيان گرېينىڭ پاجىئەسى

ISBN 978-7-228-12800-6

9 787228 128006 >

定 价：28.00 元

ئوسكار ۋىلد (ئەنگلىيە)

دورىيان گرېينىڭ پاجىئەسى

تەرجىمە قىلغۇچى : ھەزرىتى ئەلى باران

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

道连·格雷的画像:维吾尔文/(英)王尔德(Wilde,O.)著;艾孜热提艾力·巴拉提译. — 乌鲁木齐: 新疆人民出版社,2009.8

ISBN 978-7-228-12800-6

Ⅰ.道... Ⅱ.①王... ②艾...Ⅲ. 长篇小说 — 英国 — 近代 — 维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I561.44

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2009)第147839号

责任编辑	伊丽达娜·阿不都热依木
责任校对	再米拉·裘达依,赛娜瓦尔·伊不拉音
特约校对	阿依古丽·牙森
封面设计	买买提·诺比提
出版发行	新疆人民出版社
电　　话	0991-2827472
地　　址	乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编	830001
印　　刷	新疆金版印务有限公司
经　　销	新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本	880×1230毫米 32开本
印　　张	11.375
版　　次	2009年8月第1版
印　　次	2009年8月第1次印刷
印　　数	1 — 3000
定　　价	28.00 元

بۇ كىتاب چاڭجياڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتىنىڭ 2007 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 2007 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据长江文艺出版社2007年8月第1版，2007年8月第1次印刷本翻译出版。

دورىيان گرېينىڭ پاجىئەسى

ئاپتورى: ئوسكار ۋىلد (ئەنگلىيە)
تەرجىمە قىلغۇچى: ھەزرىتى ئەلى بارات
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئىلدانە ئابدۇرېھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: زەمىرە پىدائىي، سەنەۋەر ئىبراھىم
تەكلىپلىك كوررېكتورى: ئايگۈل ياسىن
مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ جىنبەن مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 11.375
نەشرى: 2009 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2009 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1 — 3000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 228 - 12800 - 6
باھاسى: 28.00 يۈەن

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 22
ئۈچىنچى باب 49
تۆتىنچى باب 69
بەشىنچى باب 94
ئالتىنچى باب 115
يەتتىنچى باب 129
سەككىزىنچى باب 151
توققۇزىنچى باب 174
ئونىنچى باب 192
ئون بىرىنچى باب 208
ئون ئىككىنچى باب 228
ئون ئۈچىنچى باب 240
ئون تۆتىنچى باب 253
ئون بەشىنچى باب 274
ئون ئالتىنچى باب 289
ئون يەتتىنچى باب 307
ئون سەككىزىنچى باب 319
ئون توققۇزىنچى باب 334
يىگىرمىنچى باب 350

بىرىنچى باب

رەسىم سىزىش ئۆيىنى ئەتىرگۈلنىڭ ھىدى بىر ئالغان، سەلكىن شامال ھويلىدىكى يېشىل دەرەخلەرنى سىيپاپ ئۆتۈپ، سۆسۈن سىرىنگۈلنىڭ خۇش ھىدىنى ئوچۇق ئىشىكتىن ئۆيگە دەممۇدەم ئۇرۇپ تۇراتتى.

لورد ھېنرى ۋاتتون پارس خۇرۇمىدا قاپلانغان ئۇزۇن ساپادا ئادىتى بويىچە تاماكىنى ئۇلاپ ـ ئۇلاپ چېكىپ ئولتۇراتتى، ساپا قويۇلغان بۇلۇڭدىن سىرتقا نەزەر تاشلىغاندا، ھۆپپىدە ئېچىلغان ئالتۇن رەڭ گۈللەر كۆزگە تاشلىناتتى. گۈل شاخلىرى گويا يالقۇن كەبى ئېچىلغان ناز گۈللەردىن مەست بولغاندەك يېنىك تەۋرىنەتتى. ئۆينىڭ يوغان دېرىزىسىگە يىپەك پەردە تارتىلغان، سىرتتا ئۇچۇپ يۈرگەن قۇشلارنىڭ سايىسى پەردىگە چۈشۈپ، كىشىگە ياپونىيە رەسىمىدىكى مەنزىرىنى كۆرگەندەك تۇيغۇ بېرەتتى. بۇ مەنزىرە ئۇنىڭغا چېھرى قەغەزدەك ئاق توكيولۇق رەسساملارنى ئەسلىتەتتى. ئۇلار مۇشۇنداق تۇرغۇن ھالەتتىكى سەنئەت ئۇسلۇبى ئارقىلىق تولىمۇ نازۇك ھېسسىياتنى ئىپادىلەيتتى. ھەسەل ھەرىلىرى گاھ قىرقىلمىغىنىغا ئۇزاق بولغان چىملىق ئۈستىدە قانات قېقىپ ئۇچسا، گاھ ياپراقلىرىنى توپا باسقان، سوغۇققا چىداملىق ئالتۇن رەڭ باراقسان گۈللەرنى ئەگىپ غوڭۇلدايتتى. ھەسەل ھەرىلىرىنىڭ غوڭۇلدىغان ئاۋازى گويا شۇ تاپتىكى تىمتاسلىقنى بېسىپ چۈشكەندەك قىلاتتى. لوندون شەھىرىدىن ئاڭلىنىۋاتقان بوش شاۋقۇن گويا يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان يېنىك گارمون كۈيىنى ئەسلىتەتتى.

ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر رەسىم سىزىش جازىسى، جازىغا

تولىمۇ جەلپكار بىر يىگىتنىڭ ئۇستىلىق بىلەن سىزىلغان رەسىمى قىستۇرۇلغانىدى. رەسىمنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئىجادچىسى بولغان رەسسام بازىل خالۋارد ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ بىرنەچچە يىل ئىلگىرى تۇيۇقسىز يوقاپ كېتىشى خېلى چوڭ غۇلغۇلا قوزغاپ، غەلىتە قىياسلارنى پەيدا قىلغانىدى.

بازىل ئادەتتىن تاشقىرى ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ ياراتقان بۇ ئوبرازغا قاراپ ئولتۇرۇپ، مەمنۇنىيەت بىلەن كۈلۈمسىرىدى، بۇ كۈلۈمسىرەش ئۇنىڭ چېھرىدىن ھېچ ئۆچمىدىغاندەك قىلمايتتى. ئۇ ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كۆزلىرىنى يۇمدى، گويا غەلىتە بىر چۈشنى كاللىسىغا بەند قىلىۋېلىپ، شۇ چۈشىدىن ئويغىنىپ كېتىشنى خالىمىغاندەك، قوللىرى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى.

— بۇ رەسىملىرىڭىزنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئېسىلى بوپتۇ، بازىل، — دېدى لورد ھېنرى ئېرىنچەكلىك بىلەن، — ئۇنى كېلەر يىلى گروسۋېنور رەسىم كۆرگەزمىسىگە چوقۇم ئاپىرىڭ. خان جەمەتى گۈزەل سەنئەت ئىنستىتۇتى زىيادە چوڭ بولغىنى بىلەن بەك چاكىنا. قاچانلا بارسام، بىر بولسا ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن رەسىملەرنى ئېنىق كۆرەلمەي خۇيۇم تۇتىدۇ؛ بىر بولسا رەسىمنىڭ كۆپلۈكىدىن ئادەملەرنى كۆرەلمەي ئىچىم سىقىلىدۇ. گروسۋېنور رەسىملىرىڭىزنى كۆرگەزمە قىلىشىڭىزغا ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدۇ.

— ئۇنى ھېچ يەردە كۆرگەزمە قىلغۇم يوق، — دېدى رەسسام بېشىنى كەينىگە ئېتىپ قويۇپ. ئۇنىڭ بۇ غەلىتە ھەرىكىتىنى ئىلگىرى ئوكسفوردتىكى دوستلىرى ھەدېسىلا مازاق قىلاتتى، — ياق، ئۇنى ھېچنەگە ئاپارمايمەن.

لورد ھېنرى قاشلىرىنى ئېتىپ قويۇپ، ئاغزىدىن چىقىۋاتقان كۆكۈچ تاماكا ئىسى ئارىسىدىن رەسسامغا ھەيران بولۇپ قارىدى، ئەپيۇن ئارىلاشتۇرۇلغان ئاچچىق تاماكىدىن چىقىۋاتقان ئىسلار غەلىتە چەمبەرلەرنى ھاسىل قىلىپ يۇقىرىغا ئۆرلىمەكتە ئىدى.

— ھېچ يەرگە ئاپارمامسىز؟ نېمىشقا ئەمدى؟ — دېدى لورد ھېنرى، — سىلەر رەسساملارزە، بەك غەلىتە جومۇ. نامىڭىزنى چىقىرىش ئۈچۈن كۆرسەتمىگەن تىرىشچانلىقىڭىز قالمىغاندى، ئەمدىلىكتە نامىڭىز چىقىۋىدى، ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەكچى بولۇۋاتىسىز. بەك ئەخمەق ئىكەنسىز، دۇنيادا باشقىلارنىڭ مۇنازىرە قىلىشىدىنمۇ يامان بىر ئىش بار، ئۇ بولسىمۇ باشقىلار تەرىپىدىن مۇنازىرە قىلىنماسلىق. بۇ رەسىم ئارقىلىق ئەنگلىيىلىك ياشلار ئارىسىدا ئابرۇيىڭىز كۆتۈرۈلەتتى، ئۇلار سىزگە ھەسەت قىلاتتى ئەمەسمۇ؟

— مېنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم، — دېدى رەسسام، — بۇ رەسىمنى كۆرگەزمىگە قويىسام بولمايدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭغا ئۆزلۈكۈمنى بەك كۆپ سىڭدۈرۈۋەتتىم.

ساپادا ياتقان لورد ھېنرى بىر كېرىلىۋېتىپ، قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— دېمىدىممۇ مانا، مەسخىرە قىلىدىغىنىڭىزنى بىلەتتىم. لېكىن، نېمىلا دېيىلى، بۇ دېگەن بىر پاكىت، — دېدى رەسسام.

— ناھايىتى كۆپ ئۆزلۈكۈمنى سىڭدۈرۈۋەتتىم دەڭ، بازىل! بۇنچە مەمەدان ئىكەنلىكىڭىزنى ئويلىماپتىكەنمەن. چىرايىڭىزغا قارىسام، تولىمۇ قوپال، تۇرگۇن كۆرۈنىسىز، تېرىڭىزمۇ كۆمۈردەك قارا. لېكىن، بۇ رەسىمىڭىز پىل چىشى بىلەن ئەتىرگۈل بەرگىدىن ياسالغاندەك تولىمۇ نەپىس كۆرۈنىدۇ، بۇ رەسىمدىكى ئادونىس بىلەن ئاراڭلاردا ھېچقانداق ئوخشاشلىقنى تاپالمىدىم. ھەي، قەدىرلىك بازىل، رەسىمدىكىسى تولىمۇ قاملاشقان يىگىت ئىكەن، سىزنىڭ چېھرىڭىزدىن بولسا بىر خىل ئەقىل - ئىدراك بالقىپ تۇرۇپتۇ. ئەمما، گۈزەللىك، ھەقىقىي گۈزەللىككىلا ئىدراكىي چىراي ئىپادىسى باشلانغان جايدا ئاخىرلىشىدۇ. ئىدراك ئەسلىدىنلا بىر مۇبالىغە، ئۇ چىرايىنىڭ يېقىملىقلىقىنى بۇزىدۇ. كىشى جىم ئولتۇرۇپ تەپەككۇر

قىلغاندا، بۇرنى، پېشانىسى ياكى مەلۇم بىر خىل قورقۇنچلۇق نەرسىسىدىن باشقا نەرسىنى كۆرگىلى بولمايدۇ. ئىلىمدە توشقان، كەسپتە ئۇتۇق قازانغان ئەربابلارغا قاراپ بېقىڭا، ئۇلارنىڭ چىرايىنىڭ تايىنى يوق! ئەلۋەتتە، چىركاۋلاردىكى مۇقەددەس خىزمەتكارلار بۇنىڭ سىرتىدا. بۇ ئۇلارنىڭ كاللىسىنى ئىشلەتمىگىنىدىن بولغان. سەكسەن ياشلىق پوپ تېخىچە ئون سەككىز ياش ۋاقتىدا ئۆگىنىۋالغان گەپلەرنى قىلىپ يۈرسە، تەبىئىيكى كىشىگە باشقىچە سۆيۈملۈك كۆرۈنىدۇ. رەسىمدىكى ئاۋۇ دوستىڭىزنىڭ ئىسمى نېمە ئىدى، بازىل؟ شۇ تاپتا مەن بۇ رەسىمگە باغلىنىپلا قالدىم. يۈزدەيۈز جەزم قىلالايمەنكى، ئۇ كاللىسىنى ئىشلەتمەيدىغان داڭلىق ئەرباب. قىشتا تاماشا قىلغۇدەك گۈل قالمىغاندا، بۇ رەسىم مۇشۇ يەردە تۇرۇشى كېرەك؛ يازدا كۆڭلىمىزنى ئاچقۇدەك نەرسە بولمىغاندا، بۇ رەسىم يەنە مۇشۇ يەردە بولۇشى كېرەك. ئۇنچىۋالا مەنمەنچىلىك قىلىپ كەتمەڭ، بازىل. سىز ئۇنىڭغا زادىلا ئوخشىمايسىز.

— مېنى چۈشەنمەيدىكەنسىز، ھاررى، — دېدى رەسسام، — مەن ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا ئوخشىمايمەن، بۇنىسى ماڭا ناھايىتى ئېنىق. ئەگەر ئۇنىڭغا ئوخشاپ قالسام، تولىمۇ ئەپسۇسلۇق ئىش بولغان بولاتتى. نېمىشقا مۈرىڭىزنى قىسىسىز؟ دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست. تەقى - تۇرقى قاملاشقان، ئىلىمدە توشقان كىشىلەرنىڭ تەقدىرى كاچ بولىدىكەن. پېشانىگە پۈتۈلگەن بالا - قازالار ئادەمگە سالجىدەك چاپلىشىپ ئارام بەرمەيدىكەن. شۇڭا دەيمەن، ئەڭ ياخشىسى يەنىلا باشقىلاردىن پەرقلىنىپ تۇرغان تۈزۈك. بەتبەشىرە كىشىلەر بىلەن ھاماقەتلەر بۇ دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك كىشىلەردۇر. ئۇلار ھېچنېمىدىن غېمى يوق كېرىلىپ ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرىدۇ. مۇۋەپپەقىيەتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنمىسىمۇ، ھېچبولمىغاندا مەغلۇبىيەتنىڭ ئازابىنى تېتىپ باقمىغان. ئۇلاردەك خاتىرجەم، غەم - ئەندىشىسىز ياشاش بىزگىمۇ يارىشاتتى. ئۇلار باشقىلارغا زىيان يەتكۈزمەيدۇ ھەم

باشقىلارنىڭ زىيانكەشلىكىگىمۇ ئۇچرىمايدۇ. ھاررى، سىزنىڭ مەرتىۋە ۋە بايلىقىڭىز، مېنىڭ ئەقىل - پاراسىتىم، دورىيان گرېينىڭ قاملاشقان چىرايى قوشۇلسا، گەرچە سەنئەت دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمىسىمۇ، ئۇنىڭ قىممىتىنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەممىمىز مۇقەددەس روھنىڭ بىزگە ئاتا قىلغانلىرى ئۈچۈن بەدەل تۆلەيمىز، قورقۇنچلۇق بەدەل تۆلەيمىز.

— دورىيان گرېي؟ ئۇنىڭ ئىسمى دورىيان گرېيمۇ؟ — لورد ھېنرى بۇنى سورىغاچ، رەسسام سىزىش ئۆيىدىن ئۇدۇل بازىل خالۋاردقا قاراپ ماڭدى.

— شۇنداق، ئۇنىڭ ئىسمى دورىيان گرېي. ئەسلىدە بۇنى سىزگە دېمەي دېگەنىدىم.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— ھەي، نېمە دېسەم بولار؟ بىر ئادەمنى زىيادە ياخشى كۆرۈپ قالسام، ئىسمىنى باشقىلارغا تىنمايدىغان خۇيۇم بار. تىنىپلا قويسام، ئۇنىڭغا ساتقۇنلۇق قىلغاندەك تۇيغۇدا بولۇپ قالىدىكەنمەن. مەن ھازىر سىرلىق تۇيغۇلارغا قىزىقىپ قالدىم، بۇنداق بولغاندا تۇرمۇشنىڭ چىنلىقى تېخىمۇ سىرلىق، گۈزەل تۇيۇلىدىكەن. بىر يەرگە بارماقچى بولسام، نەگە بارىدىغىنىمنى ئۆيدىكىلەرگە دېمەيمەن، دەۋەتسەم مەززىسى قالمايدۇ. بۇنىڭ ئەخمىقانىلىك ئىكەنلىكى ئۆزۈمگىمۇ ئايان. لېكىن، بۇ مىجەزىم تۇرمۇشۇمغا رومانتىكا ئاتا قىلىدۇ. شۇ تاپتا سىز مېنى ئۇچىغا چىققان ھاماقەت نېمە ئىكەن دەپ ئويلاپ قېلىۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟

— ئۇنداق ئەمەس، — دېدى لورد ھېنرى، — ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، قەدىرلىك بازىل. توي قىلىپ بولغانلىقىم ئېسىڭىزدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ. نىكاھنىڭ ئەڭ چوڭ سېھرى كۆچى دەل ھىيلە - مىكىر بىلەن تولغان تۇرمۇشنىڭ ئەر-خوتۇن ئىككى تەرەپ ئۈچۈن مۇتلەق زۆرۈرىيەت ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرۇشتا. مەن ئەزەلدىن خوتۇنۇمنىڭ نەدە، نېمە ئىش

قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن، ئۇمۇ مېنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىمنى بىلمەيدۇ. كۆرۈشكەن چېغىمىزدا (ئاندا ـ ساندا كۆرۈشۈپ قويىمىز)، سىرتقا چىقىپ تاماق يەيمىز ياكى بىرەر كىنەزنىڭ ئۆيىگە بارىمىز، ھەر ئىككىمىز ئىمكانقەدەر ئەستايىدىل قىياپەتتە، قارشى تەرەپكە ئەڭ بىمەنە ھېكايىلەرنى سۆزلەپ بېرىمىز. خوتونۇم گەپدانلىقتا مېنى بېسىپ چۈشىدۇ. ئۇ يالغان سۆزلىگەندە، كۈن ـ سائەتلەرگىچە ھەرگىز ئازمايدۇ، لېكىن مەن دائىم چاندۇرۇپ قويىمەن. ئۇ مېنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقىنىمنى بىلىپ تۇرسىمۇ چاندۇرمايدۇ. گاھىدا ئۇنى جېدەل تېرىسىكەن دەپ تىلەپ كېتىمەن، لېكىن ئۇ مېنى مەسخىرە قىلىپ قويۇپلا بولدى قىلىدۇ.

— نىكاھ ھەققىدىكى بۇ بايانلىرىڭىزدىن بىزار بولدۇم، ھاررى، — بازىل خالۋارد گۈللۈككە تۇتۇشىدىغان ئىشىككە قاراپ ماڭدى، — سىز ياخشى ئەر، لېكىن سىز بۇ گۈزەل پەزىلىتىڭىزدىن خىجىللىق ھېس قىلىدىكەنسىز. بۇ سىزدىكى نورمالسىزلىق ئىكەن. ئاغزىڭىزدىن ئەخلاق ھەققىدە گەپ چىقمايدۇ، ئەمما ئەخلاقسىز ئىشلارنىمۇ ھەم قىلمايسىز. بۇ قىلىقىڭىز مۇغەمبەرلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

— نورمال بولۇشقا كۈچەشنىڭ ئۆزى مۇغەمبەرلىك قىلغانلىق، مەن مۇغەمبەرلىكتىن بەك بىزار! — دېدى لورد ھېنرى كۈلۈپ تۇرۇپ. ئىككىيلەن ئۆيدىن چىقىپ گۈللۈككە كەلدى ۋە يوغان دارچىن دەرىخى سايە تاشلاپ تۇرغان ئۇزۇن بامبۇك ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. قۇياش نۇرى يوپۇرماقلار ئۈستىدە نازغىيتتى، ئاق دەستارگۈلى ئوت ـ چۆپلەر ئارىسىدا يېنىك تەۋرىنەتتى.

ئىككىيلەن خېلىغىچە جىممىدە ئولتۇرۇپ كېتىشتى، لورد ھېنرى قويۇن سائىتىنى چىقاردى.

— مەن ماڭايمىكىن بازىل، — دېدى ئۇ، — مېڭىشتىن ئاۋۋال سوئالىمغا جاۋاب ئېلىۋالاي. بايىقى سوئالىمغا جاۋاب

بىرىۋېتىڭا، بازىل.

— قايسى سوئالنى دەيسىز؟ — سورىدى بازىل كۆزلىرىنى يەردىن ئۈزمەي.

— بۇنى ئۆزىڭىز ئوبدان بىلىسىز.

— قايسى گەپنى دەيدىغانسىز، ھاررى؟

— مەن دوريان گرېينىڭ رەسىمىنى نېمىشقا كۆرگەزمىگە قاتناشتۇرمايدىغانلىقىڭىزنى بىلىپ باقاي دېگەن. ماڭا بۇنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىپ بېرىڭا.

— سەۋەبىنى بايا دەپ بولدۇمغۇ؟

— ياق، دېمىدىڭىز، رەسىمگە ئۆزلۈكۈڭىزنى چوڭقۇر سىڭدۇرۇۋەتكەنلىكىڭىزنىلا دېدىڭىز. بۇ بەكمۇ گۆدەكلەرچە گەپ بولۇپ قالدى.

— ھاررى، — دېدى بازىل خالۋارد ئۇنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ تۇرۇپ، — يۈكسەك ھېسسىيات بىلەن سىزىپ چىقىلغان بىر پارچە رەسىم مودېلنىڭ ئەمەس، بەلكى سەنئەتكار ئۆزىنىڭ رەسىمدۇر. مودېل پەقەت تاسادىپىي سەۋەب. رەسساملىنىڭ ھەر خىل رەڭلەر بىلەن بويالغان لاتىدا ئەكس ئەتتۈرگەن ئوبرازىنى مودېلنىڭ رەسىمى دېگەندىن، رەسساملىنىڭ رەسىمى دېگەن تۈزۈك. بۇ رەسىمنى كۆرگەزمە قىلغۇم يوق، چۈنكى ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان قەلب سىرلىرىمنىڭ ئاشكارىلىنىپ كېتىشىنى خالىمايمەن.

لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ سورىدى :

— نېمە سىر ئىكەن ئۇ؟

— ئالدىرىماي سۆزلەپ بېرىمەن، — دېدى بازىل ئېسەنگىرىگەندەك.

— تېزرەك دەپ بېرىڭا، بازىل، — دېدى ھېنرى بازىلغا قاراپ قويۇپ.

— دېگۈدەك گەپمۇ يوق ئىدى، ھاررى، — دېدى بازىل، — دېسەممۇ بەرىبىر چۈشەنمەيسىز ھەم ئىشەنمەيسىز.

لورد ھېنرى كۆلۈمسىرەپ قويدى ـ دە، ئوت ـ چۆپلەر ئارىسىدىن قىزغۇچ ئېچىلغان بىر تۇتام دەستارگۈلنى ئۈزۈپ سىنچىلاپ قارىدى.

— چۈشىنىمەن، — دېدى ئۇ گۈلگە تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ، — ئىشىنىش ـ ئىشەنمەسلىككە كەلسەك، مەن ئىشىنىشكە بولمايدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىۋېرىمەن.

بىمەھەل چىققان شامال بىرنەچچە تال گۈل بەرگىنى ئۇچۇرۇپ چۈشتى، سىرېنگۈلنىڭ قويۇق بەرگىلىرى تىنجىق ھاۋادا ئۇياق ـ بۇياققا تەۋرىنەتتى. دېرىزە تۈۋىدىن چېكەتكىنىڭ پەس ئاۋازدا چىرىلدىشى ئاڭلىنىشقا باشلىدى، بىر يىڭناغۇچ قوڭۇر قاناتلىرىنى ئېچىپ پۇرررىدە ئۇچۇپ كەتتى. لورد ھېنرى بازىل خالۋاردىنىڭ يۈرەك سوقۇشىنى ئاڭلىغاندەك قىلدى، لېكىن ئۇنىڭ زادى نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەلمىدى.

— بۇ مۇنداق ئىش، — دېدى بازىل تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، — ئىككى ئاينىڭ ئالدىدا براندون خانىمنىڭ ئۆيىگە زىياپەتكە باردىم. بىز سەنئەتكارلار كىشىلەرنىڭ ئۆزىمىزنى ياۋايى دەپ قېلىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، پات ـ پات سىرتلارغا چىقىپ تۇرمىساق بولمايدۇ. خۇددى سىز دېگەندەك، ھەرقانداق ئادەم ئۇچىسىغا ئېسىل مۇراسىم كىيىمى كىيىپ ئاق گالستۇك باغلىۋالسىلا «مەدەنىي كىشى» دېگەن چىرايلىق نامغا ئېرىشىۋېرىدۇ. زىياپەت زالىدا لاخسىدەك سېمىز، قېنىق گىرىم قىلغان ئاقسۆڭەك خېنىملار ۋە تېتىقسىز ئالىملار بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتىم. ئالاھازەل ئون مىنۇتتىن كېيىن، بىرەيلەننىڭ ماڭا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. ئۇ دەل مۇشۇ رەسىمدىكى دورىيان گرېي ئىدى. شۇ ئارىدا كۆزلىرىمىز ئۇچرىشىپ قالدى، دەماللىقا كۆز ئالدىم خىرەلىشىپ، ۋۇجۇدۇمغا غەلىتە بىر خىل قورقۇنچ تارقىدى. ئۇ تولىمۇ جەلپكار يىگىت ئىدى. ئەگەر رەت قىلمايدىغانلا بولسام، ئۇنىڭ

ئاشۇ جەلپكارلىقى خاسلىقىمنى، روھىمنى، ھەتتا سەنئەتكارغا خاس ۋۇجۇدۇمنى يۇتۇپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى. تۇرمۇشۇمنىڭ ھەرقانداق شەكىلدىكى تاشقى تەسىرگە ئۇچرىشىنى خالىمايتتىم. مېنىڭ مۇستەقىللىق خاراكتېرىمنىڭ كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى سىزمۇ ئوبدان بىلىسىز، هاررى. ئىلگىرى تولىمۇ ئۆزۈمچىل ئىدىم، قاچان دورىيان گرېينى كۆردۇم، شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ مىجەزىم ئۆزگەردى. كېيىن... نېمە دەپ چۈشەندۇرسەم بولار؟ گويا نېمىدۇر بىرنەرسە ماڭا : «قورقۇنچلۇق بىر كرىزىس سېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ» دەۋاتقاندەك تۇيۇلدى. شۇئان : «تەقدىرىمگە شاد - خۇراملىق، ئازاب - ئوقۇبەت پۈتۈلگەن ئوخشايدۇ» دېگەن غەلىتە تۇيغۇدا بولدۇم. قورققىنىمدىن كەينىمگە ئۆرۈلۈپلا زالدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ ماڭدىم. بۇنداق قىلىشىم غۇرۇرۇمنىڭ كۈچلۈكلۈكىدىن ئەمەس، ئەكسىچە قورقۇنچاقلىقىمدىن ئىدى. زالدىن قېچىپ چىقىپ كەتمەكچى بولغىنىمدىن تولىمۇ خىجىل بولدۇم.

— غۇرۇر بىلەن قورقۇنچ ئەمەلىيەتتە بىر نەرسە، بازىل. غۇرۇر قورقۇنچاقلىقىنىڭ قالقىنى، خالاس.

— نېمە دەيدىغانسىز هاررى، سىزنى بۇنداق دەيدۇ دەپ پەقەت ئويلىماپتىمەن. نېمىلا بولسۇن، مەيلى نېمە مەقسەت - مۇددىئادا چىقىپ كەتمەكچى بولاي — بەلكىم بۇ تەكەببۇرلۇقۇمدىن بولسا كېرەك، ئىلگىرى تولىمۇ تەكەببۇر ئىدىم — ئىشىك ئالدىغا كېلىشىمگە، براندون خانىم بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدىم. «بۇنچە بالدۇر تىكىۋەتمەيدىغانسىز، خالۋارد ئەپەندى؟» دېدى ئۇ چىرقىراق ئاۋازدا. ئۇنىڭ ئاۋازى تولىمۇ غەلىتە چىقاتتى. بۇنى سىزمۇ بىلىدىغانسىز، هېنرى؟

— بىلىمەن، ئۇنىڭ ھەممە تەرىپى گويا توزنىڭ ئۆزىلا. ئاۋازى تولىمۇ سەت چىقىدۇ، — لورد هېنرى شۇنداق دېگىنىچە ئىنچىكە، ئۇزۇن بارماقلىرىدا دەستارگۈلنىڭ بەرگىلىرىنى تىتىپ پارچە - پارچە قىلىۋەتتى.

— ئۇ مېنى زادىلا قويۇپ بەرمىدى. مېنى ئوردا ئاقسۆڭەكلىرى ۋە مەيدىسىگە توشقۇچە ئوردېن تاقىۋالغان يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنىڭ ئالدىغا باشلاپ باردى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يەنە بېشىغا غايەت يوغان بېزەكلەرنى تاقىۋالغان، قوش بۇرۇن موماي‌لارمۇ بار ئىدى. براندون خانىم مېنى ئۇلارغا ئەڭ يېقىن دوستۇم دەپ تونۇشتۇردى، بىز بىر قېتىملا كۆرۈشكەن بولساقمۇ، لېكىن ئۇ ھە دېسىلا مېنى داڭلىق شەخس دەپ ماختايتتى. بىر پارچە رەسىمىم ھەققىدە چوڭ شان ـ شەرەپلەرگە ئېرىشىپ، بۇ توغرۇلۇق بەزى كىچىك گېزىتلەردە خېلى كۆپ ئوبزورلار يېزىلغان — بۇ، 19 ـ ئەسىردىكى ئۆلمەس سەنئەت ئەسەرلىرىنى ئۆلچەيدىغان ئۆلچەم ئىدى. توساتتىن مېنى چەكسىز ھاياجانغا سالغان ھېلىقى جەلپكار يىگىتنىڭ ئۇدۇلۇمدا تۇرغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. ئارىلىقىمىز بەكلا يېقىن ئىدى، بىر ـ بىرىمىزگە تېگىشىپ كەتكىلى تاسلا قالدۇق. كۆزلىرىمىز يەنە ئۇچراشتى. ھودۇقۇپ كەتكەن بولسام كېرەك، براندون خانىمدىن ئۇنى ماڭا تونۇشتۇرۇپ قويۇشىنى ئۆتۈندۈم. شۇ چاغدىكى ھالىتىمنى ھودۇقۇش دەپ كەتكىلىمۇ بولمايتتى، مەندىن باشقا ئادەم بولسىمۇ شۇنداق قىلغان بولاتتى. «باشقىلار تونۇشتۇرمىسىمۇ ئىككىمىزنىڭ ھامىنى پاراڭلىشىدىغانلىقىمىزغا ئىشىنەتتىم» دېدى دورىيان كېيىن ماڭا. ئىككىمىزنىڭ تونۇشۇپ قېلىشىمىزنىڭ پېشانىمىزگە پۈتۈلگەنلىكىنى ئۇمۇ ھېس قىپتىكەن.

— براندون خانىم ئۇ يىگىتنى قانداق تونۇشتۇردى؟ — سورىدى لورد ھېنرى، — ئۇ مېھمانلارنى تېز ـ تېز تونۇشتۇرۇشقا ئامراق ئىدى . ھېلىمۇ ئېسىمدە، بىر قېتىم ئۇ مېنى مەيدىسىگە توشقۇچە ئوردېن تاقىغان، يۈزلىرى پوكانىدەك قىزارغان، مىجەزى چۇس بىر موي‌سىپىتقا تونۇشتۇرۇپ قويماقچى بولدى. موي‌سىپىتنىڭ يېنىغا كېتىۋاتقان ئارىلىقتا، ئۇ قۇلىقىمغا شىۋىرلاپ موي‌سىپىتنىڭ بىرمۇنچە يامان گېپىنى

قىلىپ ئۆلگۈردى. ئۇنىڭ بۇ گېپىنى زالدىكىلەر ئاڭلاپ قالدى. شۇئان زالدىن چىقىپ كەتتىم. باشقىلار بىلەن ئۆزۈم ئىختىيارىي تونۇشۇشنى خالايتتىم. براندون خانىم مېھمانلىرىغا خۇددى كىمئارتۇق قىلىپ سېتىش سودىگىرى ماللىرىغا مۇئامىلە قىلغاندەك پوزىتسىيە تۇتىدۇ. مېھمانلار بار يەردە تولا كوتۇلداپ كىشىنى بىزار قىلىدۇ، سىز قىزىقىدىغان ئىشلارنى زادىلا تىلغا ئالمايدۇ.

— بىچارە براندون خانىمنى بەك ئەيىبلەپ كېتىۋاتىسىز جۇمۇ ھاررى! — دېدى بازىل خالۋارد تولىمۇ روھسىز قىياپەتتە.

— ئۇ سالون ئاچىمەن دەپ جار سېلىپ يۈرگەن، ئاران رېستوران ئاچالىدى. سىز مېنى ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلدىڭ دېمەكچىمۇ؟ ئېيتىڭە، ئۇ دورىيان گرېي توغرۇلۇق نېمە دېدى؟

— «ھەي، تولىمۇ جەلپكار يىگىت ـ دە، بۇ. ئۇنىڭ بىچارە ئاپىسى بىلەن جانجىگەر دوستلاردىن ئىدۇق. ئۇنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى ئېسىمدە قالماپتۇ، ھېچ ئىش قىلمايتتىغۇ دەيمەن. ھە توغرا، پىئانىنومۇ، ئىسكىرىپكىمۇ ئىشقىلىپ بىر نەرسىنى چالاتتى» دېگەندەك گەپلەرنى قىلدىغۇ دەيمەن. گرېي ئىككىمىز بۇ گەپتىن ئىختىيارسىز كۈلۈشۈپ كەتتۇق. شۇنداق قىلىپ بىز يېقىن دوستلاردىن بولۇپ قالدۇق.

— دوستلۇق ئۇچۇن كۈلكە ئەڭ ياخشى باشلىنىش ھەم ئەڭ ياخشى ئاخىرلىشىش، — ھېنرى شۇنداق دېگەچ، دەستارگۈلدىن يەنە بىرنى ئۈزدى.

بازىل خالۋارد بېشىنى چايقىدى:

— دوستلۇقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى چۈشەنمەيدىكەنسىز، ھاررى، — پىچىرلىدى ئۇ، — ھەممىلا ئادەمگە يېقىنچىلىق قىلىدىكەنسىز، بۇ سىزنىڭ ھەممە كىشىگە پەرۋاسىز مۇئامىلە قىلىدىغىنىڭىزنى چۈشەندۈرىدۇ.

— بۇ گېپىڭىز ئادىل بولمىدى! — دېدى لورد ھېنرى ۋە

شىلەپىسىنى كەينىگە ئىتتىرىپ قويۇپ، كۆكتىكى بۇلۇتلارغا نەزىرىنى ئاغدۇردى، توپ - توپ بۇلۇتلار زۇمرەتتەك كۆپكۆك ئاسماندا گويا نۇرلۇق ئاق شايىدەك لەيلەپ يۈرەتتى، — بۇ گېپىڭىز راستتىنلا ئادىل بولمىدى. مەن كىشىلەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىمەن. سۇمباتلىق كىشىلەرنى دوست تۇتىمەن، پەزىلەتلىك كىشىلەرنى تونۇش دەپ بىلىمەن، ئەقىللىق كىشىلەرنى دۈشمىنىم دەپ ھېسابلايمەن. دۈشمەنگە مۇئامىلە قىلىشتا ھەرقانچە ئېھتىياتچان بولسىڭىزمۇ ئارتۇقلۇق قىلمايدۇ. دۈشمەنلىرىمنىڭ ئارىسىدا ھاماقەتتىن بىرىمۇ يوق. ئۇلار بەك ئەقىللىق، شۇڭا مېنى ھۆرمەتلەيدۇ. بەك شۆھرەتپەرەسمىكەنمەن؟ مەن شۇنداق قارايمەن.

— مېنىڭچىمۇ شۇنداق ھاررى. گېپىڭىزچە، مەن تونۇشىڭىز قاتارىغا كىرىدىكەنمەن - دە.

— قەدىرلىك بازىل، سىز پەقەت مېنىڭ تونۇشۇملا ئەمەس.

— دوستىڭىزمۇ ئەمەسقۇ دەيمەن. ئەمىسە مېنى قېرىندىشىڭىزدەك كۆرىدىكەنسىز - دە؟

— نېمە؟ قېرىندىشىم دەمسىز؟ مېنىڭ قېرىنداش بىلەن تازا خۇشۇم يوق. ئاكام ھېچ ئۆلمەستە قالدى. ئىنىلىرىممۇ ھە دېسىلا ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ.

— ھاررى ! — دېدى بازىل خالۋارد قوشۇمىسىنى تۈرۈپ.

— قەدىرلىكىم، مۇنداقلا دەپ قويدۇم. لېكىن، مەن تۇغقانلىرىمدىن ھەقىقەتەن بىزار. ئەنگلىيىدىكى دېموكراتىك زاتلار ئاتالمىش يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرنىڭ يامان ئادەتلىرىگە چىش - تىرنىقىغىچە ئۆچ. مەن بولسام ئۇلارغا ھېسداشلىق قىلىمەن. ئاۋام ھاراقكەشلىك، ھاماقەتلىك، ئۆرپ - ئادەتنى بۇزۇشنى ئۆزلىرىنىڭ ئالاھىدە ئىمتىيازى دەپ قارايدۇ، ئارىمىزدىن بىرىمىز شۇنداق ئىشنى قىلىپ باقايلى قېنى، ئۇلارنىڭ ئالاھىدە ئىمتىيازىغا تاجاۋۇز قىلغان بولىمىز. بىچارە سوسۋارك نىكاھتىن ئاجراشماقچى بولۇپ سوتخانىغا كىرگەندە،

كىشىلەر غەزەپتىن ئۆزلىرىنى باسالماي قالدى. مەن، پرولېتارىياتلار ئىچىدە ئون پىرسەنت ئادەم نورمال تۇرمۇش كەچۈرىدۇ دېسە ئىشەنمەيمەن.

— بۇ گېپىڭىزگە مەن قوشۇلمايمەن. مېنىڭچە، بۇ سۆزلىرىڭىزنى ئۆزىڭىزمۇ توغرا تاپمايسىز.

لورد ھېنرى ئۇچلۇق، قوڭۇر ساقاللىرىنى تۇتاملاپ قويدى ۋە قولىدىكى قارا ئەبنۇس ياغىچىدىن ياسالغان پۆپۈكلۈك ھاسىسى بىلەن ئۆتۈكىنىڭ ئۇچىغا ئۇرۇپ قويۇپ دېدى:

— ھەي بازىل، سىپى ئۆزىدىن ئەنگلىيىلىك ئىكەنسىز، جۇمۇ! بۇ گەپنى ئىككىنچى قېتىم دېيىشىڭىز. ئەگەر بىرەيلەن ھەقىقىي بىر ئەنگلىيىلىككە ئوي - خىيالىنى دېسە — بۇنداق قىلىش تولىمۇ قارامىلىق — ئۇ بۇ ئوي - خىيالنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى ئەسلا ئويلاشمايدۇ، ئەكسىچە ئۇ شۇ گەپنى دەۋاتقان كىشى ئىشەنچلىكمۇ، قانداق دېگەننى ئويلايدۇ. مەسىلە شۇ يەردىكى، بىر ئوي - خىيالنىڭ قىممىتى شۇ ئوي - خىيالنى ئېيتقۇچىنىڭ سەممىيىتى بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز. بىر ئادەم قانچە سەممىيەتسىز بولسا، ئۇنىڭ ئوي - خىيالى شۇنچە ئاقىلانە بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، شۇنداق بولغاندىلا، ئۇنىڭ ئوي - خىيالى ئۆز تەلەپ - ئېھتىياجى، ئارزۇ - ئىستىكى ياكى بىر تەرەپلىمە قارىشى بىلەن يۇقۇملانمايدۇ. نېمىلا بولسۇن، سىز بىلەن سىياسىي، جەمئىيەتشۇناسلىق ياكى مېتافىزىكا توغرىسىدا مۇنازىرىلەشكۈم يوق. مەن كىشىلەرنى پرىنسىپتىن ھالقىپ كەتسىكەن دەيمەن، دۇنيادا پرىنسىپقا باغلىنىپ قالمايدىغان كىشىلەرنى ئەڭ ياقتۇرىمەن. ماڭا دورىيان گرېي توغرىسىدا سۆزلەپ بېرىڭ. سىلەر قانچىلىك ۋاقىتتا بىر كۆرۈشىسىلەر؟

— ھەر كۈنى كۆرۈشىمىز. ئۇنى بىر كۈن كۆرمىسەم تۇرالمايمەن. ئۇ ھازىر تۇرمۇشۇمدىكى ئەڭ مۇھىم كىشىگە ئايلىنىپ قالدى.

— قىزىق! مەن تېخى سىزنى سەنئەتتىن باشقا ھېچنېمىگە پەرۋا قىلمايدۇ دەپ قاپتىمەن.

— ھازىر مەن ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆزى بىر سەنئەت، — دېدى رەسسام تولىمۇ سالماقلىق بىلەن، — ھازىرى، بەزىدە مەن دۇنيا تارىخىدا پەقەت ئىككى مۇھىم دەۋر بولىدىكەن، دەپ ئويلاپ قالىمەن. بىرى، يېڭى بىر خىل سەنئەت ۋاستىسى پەيدا بولغان چاغ؛ يەنە بىرى، سەنئەتتە يېڭى شەخس ئىپادە قىلىنغان چاغ. ھامان بىر كۈنى دورىيان گرېي مەن ئۈچۈن گويا ماي بوياق رەسىم ۋېنىتسىيە رەسىم ئېقىمىدا بارلىققا كەلگەندەك، ئانتىنوسنىڭ[①] چىرايى كېيىنكى گرېتسىيە ھەيكەللىرىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقاندەك مۇھىم بولۇپ قالىدۇ. ئۇ يالغۇز مېنىڭ ماي بوياق رەسىم، سۇ بوياق رەسىم ۋە كۆمۈر بوياق رەسىم سىزىشىم ئۈچۈن مودېللا ئەمەس. مەن ئۇنىڭ ئۆزۈم سىزغان پورترېت رەسىمدىن رازى ئەمەس ياكى ئۇنىڭ قاملاشقان چىرايى سەنئەتنىڭ ئىپادىلەش كۈچىدىن ئېشىپ كەتكەن دېيەلمەيمەن. ھەرقانداق شەيئى سەنئەت ئارقىلىق ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ. ماڭا شۇنىسى ئايانكى، دورىيان گرېي بىلەن ئۇچراشقاندىن كېيىن، نۇرغۇن ئەسەرلەرنى، ھاياتىمدىكى ئەڭ نادىر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلدىم. لېكىن، مېنى چۈشىنەمسىز ـ چۈشەنمەمسىز، بۇنى ئۇقمايمەن. ئۇنىڭ خاراكتېرى مېنىڭ يېڭى سەنئەت شەكلى، يېڭى سەنئەت ئۇسلۇبىنى قوللىنىپ بېقىشىمغا تۈرتكە بولدى. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، شەيئىلەرنى كۆزىتىش ئۇسۇلۇم ئۆزگەردى، شەيئىلەر ھەققىدە تەپەككۇر يۈرگۈزۈش ئۇسۇلۇمدىمۇ ئۆزگىرىش بولدى. ئەمدى مەن ئەسلا ھېس قىلىپ باقمىغان ئۇسۇلدا تۇرمۇشنى قايتا نامايان قىلىمەن. «تەپەككۇرۇم قاناتلانغاندا، شەكىلدىن ئۈمىد ئىزدەيمەن» بۇ كىمنىڭ سۆزى ئىكەنلىكى ئېسىمدە قالماپتۇ؟ دورىيان گرېي مەن ئۈچۈن مەدەت

① ئانتىنوس (110 — 130)، رىملىق جازىبىدار يىگىت بولۇپ، نىل دەرياسىدا تۇنجۇقۇپ ئۆلۈپ قالغان. گرېتسىيىدىكى نۇرغۇن چېركاۋلاردا ئۇنىڭ ھەيكىلى بار.

بولدى. ئۇنىڭ يېشى يىگىرمىدىن ئاشقان بولسىمۇ، لېكىن ماڭا تېخىچە بالىدەكلا تۇيۇلىدۇ. بۇ گېپىمنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى چۈشىنەمسىز؟ ئۇ ئۆزىنىڭ مەن ئۈچۈن يېڭىچە بىر ئېقىمنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشىنى سىزىپ بەرگىنىنى تېخىچە ھېس قىلماي يۈرمەكتە. بۇ ئېقىم بارلىق رومانتىزملىق قايناق ھېسسىيات ۋە گرېتسىيە روھىنىڭ مۇكەممەللىكىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن. ئۇ روھ بىلەن تەننىڭ ئايرىلماس بىرلىكىدۇر. بىز ئەسەبىيلەشكەن چېغىمىزدا، بۇ ئىككىسىنى بىر - بىرىدىن ئايرىپ، چاكىنا رېئالىزم بىلەن ساختا غايىۋىلىكنى ئىجاد قىلدۇق. ھاررى، سىز دورىيان گرېينىڭ مەن ئۈچۈن نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىنى چۈشەنسىڭىز بولاتتى! ئاگېرنو[1] يۇقىرى باھا قويۇپ تالاشقاندا بەرمىگەن ھېلىقى مەنزىرە رەسىمىم ئېسىڭىزدىمۇ؟ ئۇ مېنىڭ ئەڭ ئېسىل ئەسەرلىرىمنىڭ بىرى ئىدى. بۇ رەسىمىم نېمە ئۈچۈن بۇنچە ياخشى چىقىدۇ؟ چۈنكى، مەن ئۇ رەسىمنى سىزغان چېغىمدا، دورىيان گرېي يېنىمدا ئولتۇرغانىدى. شۇ چاغدا، غەلىتە بىر خىل تۇيغۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ماڭا كۆچتى، شۇنىڭ بىلەن ھاياتىمدا مەن ئەزەلدىن تەشنا بولۇۋاتقان، ئەمما ئېرىشەلمەي كېلىۋاتقان بىر مۆجىزە كۆز ئالدىمدا زاھىر بولدى.

— بازىل، سىز بەك قىزىق ئىكەنسىز! دورىيان گرېي بىلەن بىر كۆرۈشسەم بولغۇدەك - دە.

بازىل خالۋارد ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ گۈللۈكتە بىردەم ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ، ئورۇندۇق يېنىغا يەنە كەلدى.

— ھاررى، — دېدى ئۇ، — دورىيان گرېي پەقەت ئىجادىيىتىمنىڭ باش تېمىسى. سىز ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ھېچنېمىنى كۆرەلمەسلىكىڭىز مۇمكىن. لېكىن، مەن ئۇنىڭ بارلىقىنى كۆرەلەيمەن. ئۇنىڭ ئوبرازى بولمىغان رەسىملەر ئۇنى

---

① ئاگېرنو (1825 — 1910) رەسسام سودىگىرى.

ئەڭ ياخشى نامايان قىلىپ بېرەلەيدۇ. خۇددى بايا سىزگە دېگىنىمدەك، ئۇ يېڭى بىر خىل ئىجادىيەت شەكلىنى ئويغاتتى. مەلۇم بىر ئەگرى سىزىق، مەلۇم بىر خىل رەڭنىڭ ئىنچىكە جۇلالىرىدا ئۇنى ھېس قىلالايمەن، خالاس.

— ئەمىسە نېمىشقا ئۇنىڭ رەسىمىنى كۆرگەزمە قىلىشنى خالىمايسىز؟ — سورىدى لورد ھېنرى.

— چۈنكى، مەن رەسىمدە ئىختىيارسىزلا سەنئەتكە بولغان مەلۇم بىر خىل چوقۇنۇشنى ئاشكارىلاپ قويدۇم. ئەلۋەتتە، بۇنى ئۇنىڭغا دېيىشنى ئەسلا ئويلىشىپ باقمىدىم. ئۇ تېخى بۇنىڭدىن خەۋەرسىز ھەم بۇنى مەڭگۈ بىلمەيدۇ. بۇنى باشقىلار پەرەز قىلالىشى مۇمكىن، شۇڭا مېنىڭ ئۆز روھىمنى ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ يۈزەكى نەرسىلەرنىلا كۆرىدىغان ماراقچى كۆزلىرىنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلىغۇم، قەلبىمنى ئۇلارنىڭ مىكروسكوپلىرى ئاستىغا تاشلاپ بەرگۈم يوق. بۇ رەسىمدە ئۆزۈمگە تالىق نەرسىلەر بەك كۆپ، ھاررى.

— شائىرلار سىزگە ئوخشاش چوڭقۇر ئويلاپ ئولتۇرمايدۇ. ئۇلار قايناق ھېسسىياتنى ئىپادىلەشتە نەشر ئەپكارلىرىنىڭ نەقەدەر پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. ھازىر قەلب سىرلىرى ئاشكارىلانغان كىتابلار قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنىۋاتامدۇ؟

— مەن دەل ئۇلارنىڭ مۇشۇ تەرىپىگە ئۆچ، — ۋارقىرىدى بازىل خالۋارد، — سەنئەتكارلار چوقۇم گۈزەل شەيئىلەرنى ئىجاد قىلىشى، ھەرگىزمۇ ئۆز ھاياتىنى ئەسىرىگە سىڭدۈرۈۋەتمەسلىكى كېرەك. لېكىن، ھازىر سەنئەت گويا بىر خىل تەرجىمىھال شەكلىگە ئوخشاپ قالدى. بىز گۈزەللىككە بولغان ئابستراكت تۇيغۇلاردىن ئاللىبۇرۇن مەھرۇم بولغان. بىر كۈنلەردە مەن دۇنياغا گۈزەل ئابستراكت تۇيغۇنىڭ زادى قانداق بولىدىغانلىقىنى نامايان قىلماي قويمايمەن. شۇڭا، كىشىلەر دورىيان گرېينىڭ رەسىمىنى مەڭگۈ كۆرەلمەيدۇ.

— مېنىڭچە سىز خاتالاشتىڭىز، بازىل. سىز بىلەن تالىشىپ

ئولتۇرغۇم يوق. ئەقلىدىن ئاداشقان كىشىلەرلا ئەنە شۇنداق توختىماي مۇنازىرە قىلىشىدۇ. ئېيتىڭا، دوريان گرېي سىزنى ياخشى كۆرەمدۇ؟

— ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، — دېدى بازىل ئويلىنىپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، — مەن ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىمەن. ئەلۋەتتە، ئۇنى قانچە ماختاپ ئۇچۇرسام ئەرزىيدۇ. بىراق، بەزى سۆزلەرنى ئۇنىڭغا دېسەم چوقۇم پۇشايمان قىلىمەن، لېكىن شۇ گەپلەرنى دېگەن ۋاقتىمدا تەسۋىرلىگۈسىز بىر خىل خۇشاللىقا چۆمىمەن، ئۇ كىشىنى بەكلا جەلپ قىلىدۇ. رەسىم سىزىش ئۆيىدە ئولتۇرغاندا دېيىشمەيدىغان گېپىمىز قالمايدۇ. لېكىن، ئۇ بەزىدە مېنى ئازابلانسۇن دېگەندەك، پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ. شۇنداق چاغدا ئۆزۈمنىڭ روھىمنى باشقىلارغا تامام ھەدىيە قىلىۋەتكەنلىكىمنى، باشقىلارنىڭ بولسا ئاشۇ روھىمنى كۆڭلىكىگە تاقىۋالىدىغان بىر تال گۈل، ساختا قىياپىتىنى نىقابلايدىغان بىر خىل بېزەك ياكى يازنىڭ بىر خىل زىننىتى قاتارىدا كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلىمەن، ھاررى.

— ياز ئۇنداق ئاسان ئۆتۈپ كەتمەيدۇ، بازىل، — دېدى لورد ھېنرى پىچىرلاپ، — ئۇ بىزار بولماي تۇرۇپ، سىز بىزار بولامسىز تېخى. ئويلىسا كىشىنى بەك ئازابلايدىكەن، لېكىن تالانت گۈزەللىكتىنمۇ ئۇزاق داۋاملىشىدۇ. دەل شۇنداق بولغاچقا، بىز ھارماي ـ تالماي ئۆزلۈكسىز بىلىم ئىگىلەيمىز. كەسكىن ھاياتلىق رىقابىتىدە ئاسانلىقچە خاراب بولمايدىغان نەرسىلەرگە ئېرىشىشنى ئويلايمىز، بۇنىڭ بىلەن ئەخلەت ۋە ئەرزىمەس ھەقىقەتلەرنى چوڭ مېڭىمىزگە توشتۇرۇۋېلىپ، شۇ ئارقىلىق ئۆز مەرتىۋىمىزنى ساقلاپ قېلىشتەك ئەخمىقانە خىياللاردا بولىمىز. بىلىمدە ھەقىقىي كامالەتكە يەتكەن كىشىلەرلا زاماننىڭ ئۆلگىسى بولۇشقا مۇناسىپ، لېكىن ئۇلارنىڭ كاللىسى قورقۇنچلۇق نەرسىلەر بىلەن توشۇپ

كەتكەن، بەئەينى ئاجايىپ - غارايىپ نەرسىلەر بىلەن تولۇپ كەتكەن، چاڭ - توزان پۇرقىراپ تۇرىدىغان بىر ئاسارئەتىقە دۇكىنىغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭدىكى ھەربىر نەرسىنىڭ باھاسى ئەسلىي باھاسىدىن ئېشىپ كەتكەن بولىدۇ. مېنىڭچە، سىز يەنىلا ئۇنىڭدىن ئاۋۋال بىزار بولىسىز. بىر كۈنلەردە دوستىڭىزغا قارىغان چېغىڭىزدا، ئۇنى سىزىشتا سەل كەتكۈزۈپ قويغانلىقىڭىزنى ھېس قىلىسىز ياكى ئۇنى سىزىشتا ئىشلەتكەن رەڭلىرىڭىز كۆڭلىڭىزگە ياقماي قالىدۇ. ئىچىڭىزدە ئۇنى قاتتىق ئەيىبلەيسىز، ئۇنىڭ ئۇمىدىڭىزنى يەردە قويغانلىقىنى ھېس قىلىسىز. كېيىنكى قېتىم ئۇ يېنىڭىزغا كەلگەندە، ئۇنىڭغا سوغۇق مۇئامىلە قىلىسىز. بۇ بەك ئەپسۇسلىنارلىق ئىش، چۈنكى سىز دەل شۇ ئىش ۋەجىدىن ئۆزگىرىسىز. باياناتلىرىڭىز تولىمۇ رومانتىك ئىكەن، بۇنى يەنە سەنئەتنىڭ رومانتىكلىقى دېسەكمۇ بولغۇدەك. لېكىن، رومانتىكلىقنىڭ ئەڭ چاتاق يېرى شۇكى، ئۇ ئەڭ ئاخىرىدا كىشىلەرگە ئۇنچە رومانتىك ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇرۇپ قويىدۇ.

— بۇنداق دېمەڭ ھاررى. ھاياتلا بولىدىكەنمەن، دورىياننىڭ خاراكتېرى ماڭا يول كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. سىز بۇ ھېسسىياتىمنى زادىلا چۈشەنمەيسىز. سىز بەك ئۆزگىرىشچان بولۇپ كېتىپسىز.

— ھەي، قەدىرلىك بازىل، ئۆزگىرىشچان بولغانلىقىم ئۈچۈن، ئۇنداي ھېس قىلالايمەن. ساداقەتمەن كىشىلەر پەقەت مۇھەببەتنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى چۈشىنىدۇ، ئۆزگىرىشچان ئادەملەرلا مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي ئازابىنى چۈشىنەلەيدۇ، — لورد ھېنرى كۈمۈشتىن ياسالغان نەپىس چاقماقتا تاماكىسىنى تۇتاشتۇرۇپ، گويا پۈتۈن دۇنيانى بىر جۈملە سۆز ئارقىلىق يەكۈنلىگەندەك، ھۇزۇرلىنىپ تاماكا چېكىشكە باشلىدى. بىر توپ قۇشقاچ پىچەكگۈلنىڭ ياپيېشىل يوپۇرماقلىرى ئارىسىدا ۋىچىرلىشاتتى. تۇرۇم - تۇرۇم بۇلۇتلار ئاسماندا بىر - بىرىنى

قوغلىشىپ ئۆزمەكتە. گۈلزارلىق كىشىگە ئاجايىپ ھۇزۇر بېغىشلايتتى. بىر كىشىنىڭ روھى دوستىنىڭ قايناق ھېسسىياتى بىلەن قوشۇلغاندىلا، ئاندىن ئۇ تۇرمۇشتا كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان نەرسىگە ئايلىنىدۇ. لورد ھېنرى شۇ تاپتا بازىل خالۋاردنىڭ يېنىدا مەززىسىز چۇشلۇك تاماق ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىكىگە ئىچىدە خۇش بولۇۋاتاتتى. ئەگەر ئۇ ھامىمىسىنىڭ ئۆيىگە بارغان بولسا، لورد گۇدبارد بىلەن جەزمەن ئۇچرىشاتتى ـ دە، چوقۇم نامراتلارنىڭ تاماق مەسىلىسى، ئۇلار ئۈچۈن تۇرالغۇ جاي سېلىپ بېرىشنىڭ تولىمۇ مۇھىم ئىكەنلىكى توغرىسىدا پاراڭلىشاتتى. ھەر خىل قاتلامدىكى كىشىلەر گۈزەل ئەخلاقنىڭ مۇھىملىقىنى پەش قىلىشىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا ئاشۇ گۈزەل ئەخلاقنىڭ تەخىرسىزلىكى ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان. پۇلدار كىشىلەر تېجەشلىك بولۇشنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ، ئىش خۇشياقمايدىغان ھۇرۇن ـ يالقاۋلار ئەمگەكنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغۋار ئىش ئىكەنلىكى ھەققىدە توختىماي ۋالاقلايدۇ. ئۇ مۇشۇنداق گەپ ـ سۆزلەرنى ئىشىتمىسە نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە! ھامىمىسىنى ئەسكە ئېلىشى بىلەنلا، ئۇنىڭ كاللىسىدا تۇيۇقسىز بىر خىيال پەيدا بولدى ۋە بازىل خالۋاردقا بۇرۇلۇپ دېدى:

ــ بۇرادەر، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى.

ــ نېمە ئېسىڭىزگە كەلدى، ھېنرى؟

ــ دورىيان گرېينىڭ ئىسمىنى قەيەردە ئاڭلىغانلىقىم ئېسىمگە كەلدى.

ــ قەيەردە ئاڭلىغانىدىڭىز؟ ــ سورىدى بازىل خالۋارد قوشۇمىسىنى تۈرۈپ.

ــ ئاچچىقىڭىز كەلمىسۇن، بازىل. ئاگاسا ھامامىنىڭ ئۆيىدە ئاڭلىغان، ئۇ لوندوننىڭ شەرقىي رايونىدا[1] دورىيان گرېي

---

[1] لوندوننىڭ شەرقىي رايونى ــ لوندوننىڭ نامراتلار رايونى.

ئىسمىلىك بىر يىگىتنىڭ ئۆزىگە ياردەم قىلغانلىقىنى ئېيتقان. جەزم قىلالايمەنكى، ھاممام ماگا ئۇنىڭ سۇمباتلىق ئىكەنلىكىنى دېمىگەن. ئايالللار گۈزەل قىياپەتتىن ھۇزۇر ئېلىشنى ئۇقمايدۇ، ھېچبولمىغاندىمۇ ياخشى ئايالللار شۇنداق بولىدۇ. ھامام ئۇنى ماگا بەك سەمىمىي، قىزغىن، ئاق كۆڭۈل دەپ تەرىپلىگەن. شۇ تاپتا كالللامدا كۆزەينەك تاقىغان، چاچلىرى شالاڭ، يۈزلىرىنى سەپكۈن قاپلاپ كەتكەن، لوڭۇلداپ ماڭىدىغان بىر ئوبراز پەيدا بولۇۋاتىدۇ، دوستىڭىزنىڭ دەل شۇ ئىكەنلىكىنى بالدۇرراق بىلسەمچۇ ـ ھە!

— بىلمىگىنىڭىزمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بوپتۇ، ھېنرى.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— ئۇنى سىزگە كۆرسەتكۈم يوق.

— شۇنداقمۇ؟

— ھەئە.

— دورىيان گرېي ئەپەندى كەلدى، رەسىم سىزىش ئۆيىدە ساقلاۋاتىدۇ، ئەپەندى، — دېدى بىر خىزمەتكار گۈللۈككە كېلىپ.

— ئەمدىغۇ ئۇنى ماگا تونۇشتۇرۇپ قويارسىز؟ — لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

رەسسام قۇياش نۇرىدا كۆزىنى چىمچىقلىتىپ تۇرغان خىزمەتكارغا بۇرۇلۇپ دېدى:

— گرېي ئەپەندى ساقلاپ تۇرسۇن، پارك. مەن ھازىرلا كىرىمەن.

خىزمەتكار تەزىم قىلغىنىچە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى.

— دورىيان گرېي مېنىڭ ئەڭ ياخشى دوستۇم، — دېدى رەسسام لورد ھېنرىغا قاراپ، — ئۇنىڭ مىجەزى بەك ئېسىل، ھامىڭىز ئۇنىڭغا ناھايىتى توغرا باھا بېرىپتۇ. ئۇنىڭغا زەرەر يەتكۈزمەڭ، تەسىر كۆرسىتىمەن دېگۈچى بولماڭ. بىلىمەن،

ئۇنىڭغا چوقۇم ياخشى تەسىر بەرمەيسىز. بۇ دۇنيا ئەمما چوڭ، كۆزگە كۆرۈنگەن كىشىلەرمۇ ئاز ئەمەس. مېنىڭ سەنئەت جەھەتتىكى سېھرىي كۈچۈمنى ئۇ ئاتا قىلغان، سەنئەتكارلىق ھاياتىم پۈتۈنلەي ئۇنىڭغا باغلىق، ئۇنى يېنىمدىن ئەكەتكۈچى بولماڭ. گەپلىرىمنى ئېسىڭىزدە تۇتۇڭ ھاررى، ئۈمىدىمنى يەردە قويمايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن.

— تازا بىمەنە گەپ بولدى - دە، بۇ! — ھېنرى كۈلۈپ كېتىپ بازىل خالۋاردىنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى - دە، ئۇنى رەسىم سىزىش ئۆيى تەرەپكە سۆرەپ ديگودەك ماڭدى.

ئىككىنچى باب

ئۇلار ئىشىكتىن كىرگەندە دورىيان گرېي ئىشىككە كەينىنى قىلىپ، پىئانىنونىڭ يېنىدا شۇمانىنىڭ «ئورمانلىقتىكى مەنزىرە» ناملىق مۇزىكىسىنىڭ نوتىسىنى ۋاراقلاپ ئولتۇراتتى.

— بۇنى ماڭا بېرىپ تۇرۇڭ، بازىل، — دېدى دورىيان ئۇنلۇك ئاۋازدا، — بۇ مۇزىكا بەك مۇڭلۇق ئىكەن، ئۆگىنىپ باققۇم كېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە سىزنىڭ بۈگۈنكى ئىپادىڭىزگە قارايمەن، دورىيان.

— ئولتۇرۇۋېرىپ زېرىكىپ كەتتىم، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈمنىڭ بىلەن تەڭ چوڭلۇقتىكى رەسىمىمنىڭ بولۇشىنىمۇ خالاپ كەتمەيمەن، — دورىيان كەينىگە ئۆرۈلۈپ لورد ھېنرىنى كۆرۈپ، ئورنىدىن لىككىدە تۇردى، يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى، — كەچۈرۈڭ بازىل، مېھمىنىڭىز بارلىقىنى بىلمەپتىمەن.

— بۇياق لورد ھېنرى ۋاتتون بولىدۇ، ئوكسفوردتىكى قەدىناس ئاغىنەم. بايا تېخى ئۇنىڭغا سىزنىڭ قالتىس مودېل ئىكەنلىكىڭىزنى سۆزلەپ بېرىۋاتاتتىم. سىززە، ھەممە ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتىڭىز.

— ھېچقىسى يوق، گرېي ئەپەندى، سىز بىلەن كۆرۈشكىنىمدىن تولىمۇ خۇرسەنمەن، — لورد ھېنرى دورىيان گرېينىڭ ئالدىغا كېلىپ قولىنى ئۇزاتتى، — ھاممام دائىم گېپىڭىزنى قىلاتتى، ئۇ سىزگە بەك ئامراق.

— مەن ھازىر ئاگاسا خانىمنىڭ قارا تىزىملىكىگە چۈشۈپ

قالدىم، — دېدى دورىيان ھەجىيىپ تۇرۇپ، — ئالدىنقى سەيشەنبە كۈنى ئۇنىڭ بىلەن ۋايت چاپىلدىكى[1] كۇلۇبقا بىللە بېرىشقا ماقۇل بولغان. لېكىن، ئۇ ئىش ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. بىز ئەسلىدە قوش كىشىلىك ناخشا ئېيتماقچىدۇق. بىلمىدىم، ئۇ مېنى ھازىر نېمە دەپ تىللاۋاتىدىكىن، شۇ تاپتا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكىمۇ جۈرئەت قىلالمايۋاتىمەن.

— ھامامغا ئۆزۈم گەپ قىلىپ قويىمەن، ئۇ سىزنى بەك چوڭ بىلىدۇ. مېنىڭچە، بارمىسىڭىزمۇ ھېچ ئىش بولمايدۇ. ھامام پىئانىنو چېلىپ ناخشا ئېيتىدىغان بولسا، ئاۋازى ئىككى ئادەمنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ. كىم بىلىدۇ، تاماشىبىنلار قوش كىشىلىك ناخشا ئوخشايدۇ دەپ قالدىمۇ تېخى.

— بۇنداق دېسىڭىز ئۇنىڭغا بىھۆرمەتلىك قىلغان بولىسىز، مەن چېغىمدا بۇ گېپىڭىزدىن بىئارام بولۇۋاتىمەن، — دېدى دورىيان كۇلۇپ تۇرۇپ.

لورد ھېنرى دورىيانغا قاراپ قويدى. راست، ئۇنىڭ قىپقىزىل لەۋلىرى كىشىنى مەھلىيا قىلاتتى، بىر جۈپ زەڭگەر كۆزىدىن سەمىمىيلىك چاقناپ تۇراتتى، خويمۇ ياراشقان ساپسېرىق بۇدۇر چاچلىرى ئۇنى تولىمۇ جەلپكار كۆرسىتىپ تۇراتتى. ياشلىق باھارىنىڭ قايناق ھېسسىياتلىرى ئۇرغۇپ تۇرغان چېھرىنى كۆرگەن كىشى ئۇنىڭغا باغلىنىپلا قالاتتى. ئۇ كىشىگە تولىمۇ سەبىي، بىغۇبار، قائىدە - يوسۇنلارغا باغلىنىپ قالمىغاندەك تەسىر بېرەتتى. بازىل خالۋاردنىڭ ئۇنىڭغا بۇنچىۋالا ۋاي دەپ كېتىشىمۇ بىكار ئەمەس ئىدى.

— سىز بۇ جەلپكارلىقىڭىز بىلەن خەير - ساخاۋەتچى بولالمايسىز، گرېي ئەپەندى، — لورد ھېنرى ئۆزىنى ساپاغا تاشلاپ، يانچۇقىدىن تاماكا قۇتىسىنى چىقاردى.

رەسسام بازىل رەڭ تەگشەش، موي قەلەملەرنى تەييارلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى، چىرايىنى ئەندىشە تۇمانلىرى قاپلىغانىدى.

① ۋايت چاپىل — لوندوننىڭ شەرقىي رايونىدىكى نامراتلار گەمىسى.

ئۇ لورد ھېنرىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا لەپپىدە قاراپ قويدى ۋە بىردەم تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن دېدى:
— ھاررى، بۇ رەسىمنى بۇگۈن پۈتتۈرۈۋېتەي دېگەنىدىم، كېتىپ تۇرۇڭ دېسەم، سىزگە ھۆرمەتسىزلىك قىلغان بولۇپ قالماسمەن - ھە؟
لورد ھېنرى كۈلۈپ كېتىپ، دورىيان گرېيدىن سورىدى:
— مەن كېتەيمۇ گرېي ئەپەندى؟
— كەتمەڭ، ھېنرى ئەپەندى. ئەنە، بازىل ئەپەندىنىڭ قاپاقلىرى يەنە تۈرۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ خاپا بولسا، جايىمدا ئولتۇرالمايلا قالىدىكەنمەن. ئېيتىڭە، خەير - ساخاۋەت ئىشلىرىغا نېمىشقا ماس كەلمىگۈدەكمەن؟ شۇ ھەقتىكى گەپلىرىڭىزنى ئاڭلاپ باققۇم بار.
— نېمە دېسەم بولار، گرېي ئەپەندى. بۇ تولىمۇ بىمەنە تېما ئىكەن، قارىغاندا ئۇبدان پاراڭلاشمىساق بولمىغۇدەك. ئەلۋەتتە، مېنى كەتمەڭ دەۋاتىسىز، كېتىپ قالسامۇ بولماس. بازىل، قېلىپ قالسام كۆڭلىڭىزگە كەلمەس - ھە؟ سىز ھەمىشە، مودېل بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ بېرىدىغان ئادەم بولسا ياخشى بولىدۇ، دەيتتىڭىزغۇ؟
بازىل خالۋارد لەۋلىرىنى چىشلەپ قويۇپ دېدى:
— گرېي ئەپەندى خالىسا، ئولتۇرىۋېرىڭ. ئۇ خۇش بولىدىغانلا ئىش بولسا، ھەممىمىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىمىز.
لورد ھېنرى شىلەپىسى بىلەن پەلىيىنى قولىغا ئالدى.
— ئولتۇرسامغۇ تازا ياخشى بولاتتى، بازىل. لېكىن، ئورلىئان كۇلۇبىدا بىرى بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم، ماڭمىسام بولمايدۇ. خەير - خوش، گرېي ئەپەندى. بىرەر چۈشتىن كېيىنلىرى ۋاقتىڭىز چىقىپ قالسا، كۈرزون كوچىسىغا ئۆتۈڭ، پاراڭلىشىمىز. ئادەتتە سائەت بەشلەردە ئۆيدە بولىمەن. بېرىشتىن ئاۋۋال خەت يېزىۋېتىڭ، سىزنى ساقلىتىپ قويۇشقا كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ.

— بازىل، — ۋارقىرىدى دورىيان گرېي، — ھېنرى ئەپەندى كېتىدىغان بولسا، مەنمۇ كېتىمەن. رەسىم سىزىۋاتقان چېغىڭىزدا پەقەت گەپ قىلمايدىكەنسىز، مەن بولسام كۆلۈپ ئولتۇرۇپ بىر مەن دەپ قىينىلىپ كېتىدىكەنمەن، بۇ ئىشىڭىزدىن بەك زېرىكتىم. گەپ قىلىڭە، ئۇ كەتمىسۇن.

— سىزدىن خۇش بولۇپ قالايلى، كەتمەڭ ھاررى، — دېدى بازىل رەسىمدىن كۆزىنى ئۈزمەي، — دورىياننىڭ دېگىنىمۇ توغرا، رەسىم سىزىۋاتقان چېغىمدا گەپ قىلمايدىغان خۇيۇم بار، ھەتتا باشقىلارنىڭ گېپىمۇ قۇلىقىمغا كىرمەيدۇ. شۇڭا، بىچارە مودېللىرىم ئۆلگۈدەك زېرىكىپ كېتىدۇ. ئۆتۈنۈپ قالاي، كەتمەڭ.

— ئەمىسە ئورلىئاندا كۆرۈشمەكچى بولغان ئادىمىمگە نېمە دەيمەن؟

رەسسام قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— ھېچقانچە ئىش ئەمەسكەنغۇ ئۇ. بولدى كەتمەڭ ھاررى. دورىيان، قېنى مودېل تەكچىسىگە بېرىپ مىدىرلىماي ئولتۇرۇڭ، ھېنرىنىڭ گەپلىرىگىمۇ پەرۋا قىلماڭ. ئۇ مەندىن باشقا دوستلىرىنىڭ ھەممىسىگە يامان تەسىر بېرىدۇ.

دورىيان گرېي مودېل تەكچىسىگە چىقتى، ئۇنىڭ تۇرقى بەئەينى زەبەردەس يۇنان قەھرىمانلىرىغا ئوخشايتتى. ئۇ بازىلنىڭ سۆزىگە نارازى بولغاندەك، لورد ھېنرىغا قاراپ ئېغىزىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى. چىرايىدىن ھېنرىغا ئامراق بولۇپ قالغاندەك بىر خىل ئىپادە ئەكس ئەتتى. ئۇ بازىلغا زادىلا ئوخشىمايتتى، ئىككىسىنى سېلىشتۇرۇش تولىمۇ كۈلكىلىك ئىش ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، لورد ھېنرىنىڭ ئاۋازى كىشىگە تولىمۇ يېقىملىق ئاڭلىناتتى.

— سىز راستىنىلا كىشىلەرگە يامان تەسىر بېرەمسىز، ھېنرى ئەپەندى؟ سىز راستىلا شۇنداق ئەسكىمۇ؟

— دۇنيادا ئەزەلدىن ياخشى تەسىر بولۇپ باقمىغان، گرېي

ئەپەندى. ئىلمىي نۇقتىدىن قارىغاندا، ھەرقانداق تەسىر ئەخلاقتىن چەتلىگەن بولىدۇ.

— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز؟

— چۈنكى، بىر ئادەمگە تەسىر كۆرسىتىش ئۆز ئىرادىسىنى شۇ ئادەمگە تېڭىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇنداق بولغاندا، شۇ ئادەم ئۆز ئىدىيىسىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ، تەبىئىي ئوتلۇق ھېسسىياتى ئىككىنچىلەپ يالقۇنجىمايدۇ، گۈزەل ئەخلاقىمۇ ماھىيىتىنى يوقىتىدۇ. ئەگەر ئۇ سەۋەنلىك سادىر قىلغان بولسا، ئۇنىمۇ باشقىلاردىن ئۆلگە ئالغان دېيىشكە بولىدۇ. ئۇ ئۆزگىلەرنىڭ مۇزىكىسى ئۈچۈن ئەكس سادا بولىدۇ، ئارتىسقا ئايلىنىپ، باشقىلارنىڭ سېنارىيە ئەسىرى ئۈچۈن رول ئالىدۇ. تۇرمۇشنىڭ نىشانى ئۆز - ئۆزىنى يۈكسەلدۈرۈشتە. ئۆز خاراكتېرىنى تولۇق نامايان قىلىش ھەممىمىزنىڭ ئورتاق ياشاش مەقسىتىمىزدۇر. ھازىر كىشىلەر ئۆز - ئۆزىدىن قورقىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇلار ئەڭ يۈكسەك مەسئۇلىيەتنىڭ ئۆز - ئۆزىگە مەسئۇل بولۇش ئىكەنلىكىنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويۇشتى. ئەلۋەتتە، ئۇلار دەردمەنلەرنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشىدۇ، ئاچ - زېرىنلارنىڭ قورسىقىنى تويدۇرىدۇ. توڭلىغانلارغا كىيىم - كېچەك بېرىدۇيۇ، ئۆزلىرىنىڭ روھى ئېچىرقايدۇ، ئۇچىسى يالىڭاچ قالىدۇ. مىللىتىمىزدە باتۇرلۇق، جاسارەت يوقالدى، بەلكى بىز ئۇنىڭغا ھەقىقىي ئېرىشىپ باقمىغان بولغىيدۇق. جەمئىيەتتىن قورقۇش ئەخلاقنىڭ ئاساسى، تەڭرىدىن قورقۇش بولسا دىنىنىڭ مەخپىيىتىدۇر. دەل مۇشۇ ئىككى نەرسە بىزگە ھۆكۈمرانلىق قىلماقتا. ھالبۇكى...

— بېشىڭىزنى ئوڭ تەرەپكە سەل بۇراڭ دورىيان، — دېدى بازىل رەسسامدىن كۆزىنى ئۈزمەي. ئۇ دورىياننىڭ چىرايىدا ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان بىر ئىپادىنى ھېس قىلغانىدى.

— ھالبۇكى، — لورد ھېنرى توم ۋە يېقىملىق ئاۋازدا سۆزىنى داۋام قىلغاچ قوللىرىنى تولىمۇ چىرايلىق

پۇلاڭلىتاتتى. بۇ ئۇنىڭ گەپ قىلىش ئالاھىدىلىكى، ئىدۇن مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا يېتىلدۈرگەن ئادىتى ئىدى، — كىشىلەر ئەگەر مەنىلىك، كەم - كۈتىسىز تۇرمۇش كەچۈرىمەن دەيدىكەن، ھېسسىياتىغا شەكىل بېرىشى، ئىدىيىسىنىڭ ئاشكارىلىنىشىغا يول قويۇشى، ئارزۇ - تىلەكلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش كويىدا بولۇشى كېرەك. ئىشىنىمەنكى، شۇ چاغدا دۇنيا نۇرغۇن خۇشاللىقلارغا ئېرىشىدۇ، بىزدىكى ئوتتۇرا ئەسىردىن قالغان ئىللەتلەرنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ، بىزنى يۇنانچە غايىمىزگە قايتۇرىدۇ، بۇ غايە بەلكىم يۇنانچە غايىدىنمۇ ئۇلۇغۋار، مول بولۇشى مۇمكىن. ئەمما، ئارىمىزدىكى ئەڭ باتۇر سانىلىدىغان كىشىلەرمۇ ئۆزىدىن قورقىدۇ. ئىنسانلارنىڭ ياۋايىلىق دەۋرىدىن قالغان ئۆز ئارزۇ - ئىستىكىنى تىزگىنلەش قىلمىشىنىڭ قالدۇقلىرى ھېلىھەم كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئېلىپ تۇرماقتا. بۇنداق ئۆز - ئۆزىنى تىزگىنلەش تۇرمۇشىمىزنى غايەت زور زىيانلارغا دۇچار قىلدى، بىز ھازىر دەل شۇنىڭ جازاسىنى تارتىۋاتىمىز. جان - جەھلىمىز بىلەن تىزگىنلەۋاتقان ئارزۇ - ئىستەكلىرىمىز ئىدىيىمىزدە تۇخۇملىماقتا، بىزنى زەھەرلىمەكتە. تەن ئىپلاس ئىشتىن بىرنى قىلغان ھامان گۇناھتىن قۇتۇلۇپ قالىدۇ. چۈنكى، ھەرىكەت گۇناھنى يۇيۇشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى. ئۇنىڭدىن كېيىن خۇشال ئەسلىمە ياكى ئاسان ئېرىشكىلى بولمايدىغان ئۆكۈنۈشتىن ئۆزگە ھېچ نەرسە قايتا مەۋجۇت بولمايدۇ. ئېزىتقۇدىن قۇتۇلۇشنىڭ بىردىنبىر ئۇسۇلى ئۇنىڭغا تەسلىم بولۇش. ئېزىتقۇغا قارشى تۇرىدىكەنسىز، روھىڭىزغا كېسەل تېگىدۇ، چۈنكى ئۇ ئۆزى چەكلەۋاتقان نەرسىگە، بىمەنە قانۇنلار تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنغان بىمەنە، قانۇنسىز نەرسىلەرگە تەشنا. ئېيتىلىشىچە، دۇنيادىكى چوڭ - چوڭ ئىشلار كىشىلەرنىڭ كاللىسىدا يۈز بېرىدىكەن، ئىپلاسلىقلارمۇ دەل كىشىلەرنىڭ كاللىسىدا يۈز بېرىدىكەن. سىزنى ئېلىپ

ئېيتساق، گرېي ئەپەندى، گەرچە ياشلىقنىڭ پەيزىنى سۈرۈۋاتقان يىگىت بولسىڭىزمۇ، لېكىن سىزنىڭمۇ ئۆز ـ ئۆزىڭىزنى قورقۇتىدىغان ئوتلۇق ھېسسىياتلىرىڭىز، ئۆزىڭىزگە ۋەھىمە ھېس قىلدۇرىدىغان ئۇسۇللىرىڭىز، ئويلىسىڭىزلا چىرايىڭىزغا خىجىللىق پەردىسى تاشلايدىغان خىيالىي تۇيغۇ ۋە چۈشلىرىڭىز بار...

— بولدى قىلىڭ! — دېدى دورىيان تىترەك ئاۋازدا، — بولدى دېمەڭ! شۇ تاپتا مېنى گاڭگىرىتىپلا قويۇۋاتىسىز، بۇ گەپلىرىڭىزگە نېمە دەي ئەمدى؟ بولدى بەس، ماڭا ئويلىنىش پۇرسىتى بېرىڭ ياكى بولمىسا ئادەمنى ئويغا سالىدىغان ئۇنداق گەپلەرنى دېمەڭ.

دورىيان كۆزلىرىدىن غەلىتە نۇرلار چاقنىغان، ئاغزى كاماردەك ئېچىلغان ھالدا ئالاھازەل ئون مىنۇتتەك جىممىدە تۇرۇپ كەتتى. ئۇ پۈتۈنلەي يېڭىچە بىر تەسىرنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىغا يامراۋاتقانلىقىنى خىرە ـ شىرە تونۇپ يېتىۋاتاتتى. لېكىن، ئۇ يەنە تۇرۇپلا بۇ تەسىرلەرنى ئۆز ۋۇجۇدىدىن تارقىلىۋاتقاندەكمۇ ھېس قىلاتتى. لورد ھېنرىنىڭ ئېيتقانلىرى شەك ـ شۈبھىسىزكى مۇنداقلا دەپ قويۇلغان گەپلەر ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قەستەن دېيىلگەن بىر ـ بىرىگە زىت گەپلەر ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى نامەلۇم بىر سىرلىق تارنى چېكىپ ئۆلگۈردى، ئۇ تار ئىلگىرى چېكىلىپ باقمىغانىدى. ئەمدىلىكتە بولسا ئۇ ۋۇجۇدىدىكى شۇ تارنىڭ غەلىتە بىر خىلدا قاتتىق تەۋرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

ئىلگىرى مۇزىكا ئۇنى ئەنە شۇنداق ھاياجانغا سالغان ھەم ئۇنىڭغا كۆپ قېتىم كاشىلا قىلغانىدى. لېكىن، مۇزىكىنىڭ ئۇنداق ئېنىق ئىپادىلەش كۈچى يوق، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىمىزدا پەيدا قىلىدىغىنى يېڭى ماكان ئەمەس، بەلكى باشقا بىر قاراڭغۇلۇق. گەپ ـ سۆزگە كەلسەك، ئۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق، نەقەدەر پەردازسىز، ئۆتكۈر، ۋەھشىي ـ ھە! ئۇ گەپلەر شۇنچىلىك

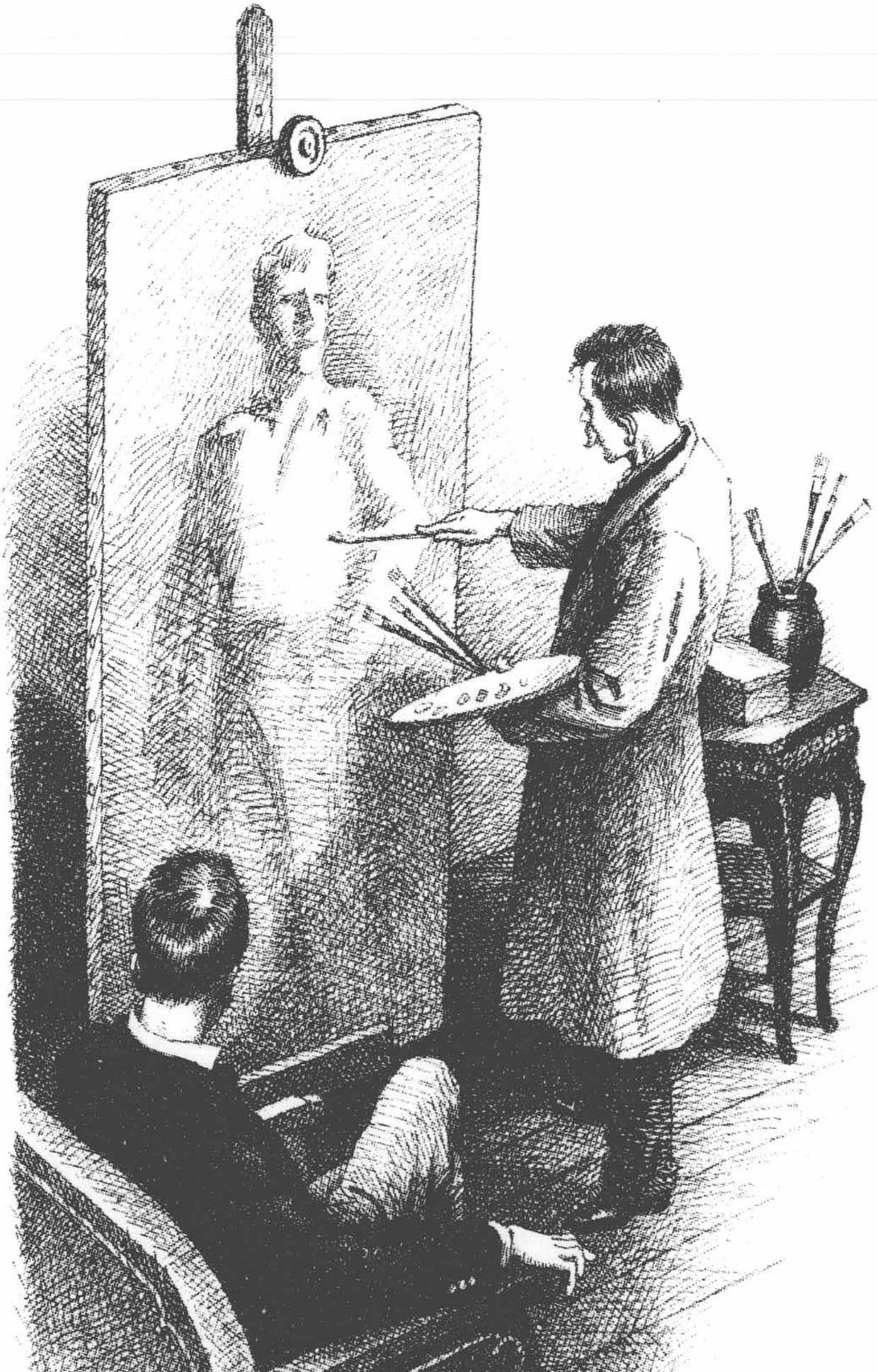

سىھىرىي كۆچكە ئىگىكى، شەكىلسىز نەرسىنى شەكىللىگە كىرگۈزەلەيدۇ. ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە خاس كۈيى — ئىسكىرىپكا ياكى لىيۇتتىن ياڭرىغان كۈينى ئەسلىتىدىغان يېقىملىق كۈيى بار. گەپكە ئوخشاش ھەقىقىي نەرسە بارمىدۇ؟

شۇنداق، ئۇ گۈدەك چېغىدا بەزى نەرسىلەرنى زادىلا چۈشەنمەيتتى، ئەمدى چۈشىنىدىغان بولدى. تۇرمۇش ئۇنىڭ ئۇچۇن دەقىقە ئىچىدە يالقۇنلۇق ئوتقا ئايلاندى، ئۆزىمۇ ئىزچىل مۇشۇ ئوت ئىچىدە كۆيۈۋاتقاندەك ھېس قىلدى. ئىلگىرى ئۇ بۇنى نېمىشقا بايقىمىدى؟

لورد ھېنرى تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان بىر خىل تەبەسسۇم بىلەن دورىيانغا زوقلىنىپ قاراپ تۇراتتى، شۇ تاپتا ئۇ ئادەملەرنىڭ پىسخىك پائالىيەتلىرىنىڭ قايسى دەقىقىسىدە ئۈنسىز ئىنكاسىنىڭ ئۈنلۈك ئىنكاستىن غالىب كېلىدىغانلىقىنى دەڭسىمەكتە ھەم ئۆزىنىڭ گەپلىرىنىڭ كۈتمىگەن ئاقىۋەت كەلتۈرۈپ چىقىرىشىدىن ئەنسىرەپمۇ تۇراتتى. ئۇ ئون ئالتە ياش چېغىدا ئوقۇغان بىر كىتابنى ئېسىگە ئالدى، كىتابتا ئۇ ئىلگىرى چۈشەنمىگەن نۇرغۇن نەرسىلەر ئېچىپ بېرىلگەنىدى. دورىياندىمۇ ئاشۇنداق تۇيغۇ بولۇۋاتامدىغاندۇ؟ مۇنداقلا دەپ قويغان گېپى ئۇنىڭ يۈرىكىگە تەگمىگەندۇ ـ ھە؟

بازىل خالۋارد قولىدىكى موي قەلەمنى ئويىنىتىپ، تولىمۇ سالماقلىق ۋە ئۇستىلىق بىلەن رەسىم سىزماقتا، قەلىمىدىن مۇكەممەل بىر لاتاپەت زاھىر بولماقتا ئىدى. لېكىن، بۇنى كامالەتكە يەتكەن ماھارەت بىلەنلا روياپقا چىقارغىلى بولمايتتى، ئارىنى قاپلىغان شۇنچىلىك ئېغىر سۈكۈناتمۇ ئۇنىڭغا ھېچ بىلىنمەيتتى.

— بازىل، بەك چارچاپ كەتتىم، — دېدى دورىيان گىرىپى تۇيۇقسىز، — بۇ يەر بەك دىمىق ئىكەن، گۈللۈككە چىقىپ بىردەم ئولتۇرۇپ كىرەي.

— قەدىرلىك دوستۇم، كەچۈرۈڭ، رەسىم سىزىشقا كىرىشىپ

كەتسەم ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىدىكەنمەن. بايىقى قىياپىتىڭىز ناھايىتى ياخشى چىقتى، مىدىر - سىدىر قىلماي ئولتۇرۇۋىدىڭىز، يېرىم ئېچىلغان ئاغزىڭىز، نۇر چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىڭىزنى ئويلىغىنىمدەك سىزىپ چىقالىدىم. ھاررى سىزگە نېمىلەرنى دېدى، بىلمىدىم. لېكىن، بايىقى گۈزەل قىياپىتىڭىزنى چىقىرىشىڭىزدا ئۇ ئوبدان رول ئوينىدى. بىلسەم - بىلمىسەم، ئۇ چوقۇم سىزگە نۇرغۇن ياغلىما گەپلەرنى قىلدى، ئۇنىڭ گېپىنىڭ بىرىگىمۇ ئىشەنمەڭ.

— ئۇ ماڭا ياغلىما گەپلەرنى قىلمىدى، شۇڭلاشقىمۇ ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ بىرىگىمۇ ئىشەنمىدىم.

— ياق، ھەممىسىگە ئىشەندىڭىز، بۇ ئۆزىڭىزگە ئايان، — دېدى لورد ھېنرى ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىنى دورىيانغا يۆتكەپ، — بۇ ئۆي بەك ئىسسىق ئىكەن، گۈللۈككە مەنمۇ بىللە چىقاي. بازىل، بىزگە مۇز قوشۇلغان ئىچىملىك چىقارتىپ بەرسىڭىز، ئازراق بۆلجۈرگەن سېلىنىۋەتسۇن.

— چاتاق يوق ھاررى. قوڭغۇراقنى بېسىپ قويۇڭ، پارك كەلسىلا دەپ قويىمەن، ئۇ سىلەرگە ئاپىرىپ بېرىدۇ. رەسىمنىڭ دېكوراتسىيىسىگە يەنە ئازراق ئىشلىمىسەم بولمايدۇ، يېنىڭلارغا سەل تۇرۇپ چىقىمەن. دورىيان بەك ئۇزاق تۇرۇپ كەتمەڭ. ئەزەلدىن بۈگۈنكىدەك ئىلھامىم كېلىپ باقمىغان. بۇ رەسىم مېنىڭ ئەڭ نادىر ئەسىرىم بولۇپ قالىدىغاندەك قىلىدۇ.

لورد ھېنرى گۈللۈككە كەلدى، دورىيان گىرېي بېشىنى پىچەكگۈللەرنىڭ ئارىسىغا تىقىۋېلىپ، گويا ئېسىل شارابنىڭ ھىدىدىن ھۇزۇرلىنىۋاتقاندەك، گۈل ھىدىنى تويماي پۇراۋاتاتتى. لورد ھېنرى ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ، قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويدى.

— ھە، ماۋۇ ئىشىڭىز بوپتۇ، — دېدى ھېنرى، — خۇددى سەزگۈ ئورگانىزملارنى روھلا قۇتقۇزالىغاندەك، روھنىمۇ سەزگۈ ئورگانىزملارلا قۇتقۇزالايدۇ.

دوريان چۆچۈپ كەينىگە داجىدى. ئۇ شىلەپىسىنى ئېلىۋەتكەن، پىچەكگۈلنىڭ يوپۇرماقلىرى ئۇنىڭ تال - تال ئالتۇن رەڭ بۇدۇر چاچلىرىغا چاپلىشىپ قالغانىدى. كۆزلىرىدىن تاتلىق ئۇيقۇسىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتكەن كىشىنىڭكىدەك بىر خىل ئالاقزادىلىك چىقىپ تۇراتتى. ئېلىپتەك بۇرنى، قىپقىزىل لەۋلىرى دەمىۇدەم لىپىلدايتتى.

— توغرا قىلدىڭىز، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى لورد هېنرى، — مانا بۇ تۇرمۇشتىكى سەزگۈ ئورگانىزملار ئارقىلىق روھنى قۇتقۇزۇش، روھ ئارقىلىق سەزگۈ ئورگانىزمنى قۇتقۇزۇشتىن ئىبارەت بىر ئۇلۇغ مەخپىيەتلىك. سىز ياراتقۇچىنىڭ ئەڭ نادىر ئەسىرى. خۇددى بىلىدىغانلىرىڭىز بىلمەكچى بولغانلىرىڭىزدىن ئاز بولغاندەك، بىلىدىغانلىرىڭىزمۇ ئۆزىڭىز بىلمەن دەپ قارىغان نەرسىلەردىن كۆپ بولۇشى كېرەك.

دوريان گرېي قوشۇمىسىنى تۈرۈپ قويۇپ، بېشىنى باشقا ياققا بۇرىۋالدى. ئۇ يېنىدىكى قامەتلىك، گەپ - سۆزى يېقىملىق بۇ ئەرنى ياقتۇرۇپ قېلىۋاتاتتى. لورد هېنرىنىڭ رىۋايەت تۈسىگە باي، هارغىنلىق چىقىپ تۇرغان قوڭۇر رەڭ چىرايى ئۇنىڭ زوقىنى قوزغاۋاتاتتى. ئۇنىڭ مەيۈس، ئەمما ئېزىلەڭگۈ ئاۋازىدىن كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان بىر خىل مۇڭ چىقىپ تۇراتتى. شېشىدەك سۈزۈك، مۇزدەك قوللىرىدىن بىر خىل سېھرىي كۈچ ئۇرغۇپ تۇراتتى. گەپ قىلغان چېغىدا قوللىرى تىنماي هەرىكەتلىنىپ تۇراتتى. لېكىن، دوريان ئۇنىڭدىن قورقۇپ قالدى هەم ئۇنىڭدىن قورققانلىقىدىن خىجىلمۇ بولدى. نېمە ئۈچۈن بىر ناتونۇش كىشى ئارقىلىق ئۆزىنى ئاشكارىلايدۇ؟ ئۇنىڭ بازىل خالۋارد بىلەن تونۇشقىنىغا نەچچە ئاي بولدى، لېكىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى دوستلۇق ئۇنى قىلچە ئۆزگەرتەلمىگەنىدى. توساتتىن، بىرەيلەن گويا هاياتنىڭ سىرىنى ئاشكارىلاپ بەرمەكچى بولغاندەك ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا بۆسۈپ

كىردى. لېكىن، قورققۇدەك نېمىسى بار؟ قورقۇپ كەتكۈدەك يا ئۇ كىچىك بالا بولمىسا.

— دەرەخنىڭ سايىسىدا ئولتۇرايلىچۇ! — دېدى لورد ھېنرى، — پارك ئىچىملىك ئەكەلدى. ئاپتاپتا تۇرۇۋېرىپ كۆيۈپ كەتسىڭىز بازىل رەسىمىڭىزنى سىزمايدۇ جۇمۇ. ئۆزىڭىزنى بۇنداق ئاپتاپقا قاقلىماڭ، سەتلىشىپ كېتىسىز.

— ئۇنىڭغا نېمە بولاتتى؟ — دورىيان گرېي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە گۈللۈكنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى ئورۇندا ئولتۇردى.

— ھەممە نەرسىڭىزگە تەسىر يېتىدۇ، گرېي ئەپەندى.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— چۈنكى، سىز چىراي - شەكىلدە تەڭداشسىز، بۇ سىز ئۈچۈن تولىمۇ قىممەتلىك.

— بۇنى مەن ھېچ ھېس قىلمىدىمغۇ، ھېنرى.

— شۇنداق. ھازىرچە ھېس قىلالمايسىز. بىر كۈنلەردە، قېرىپ چىرايىڭىزدىن كەتكەندە، چىرايىڭىزنى يول - يول قورۇق باسقاندا، پىكىر - مۇلاھىزىلىرىڭىز پېشانىڭىزگە ئەگرى - بۈگرى ئىزلارنى قالدۇرغاندا، ئوتلۇق ھېسسىياتىڭىزنىڭ كۈچلۈك يالقۇنلىرى لەۋلىرىڭىزگە تامغا باسقان چاغدا بۇنى چوڭقۇر ھېس قىلىسىز. ھازىر مەيلى قەيەرگىلا بېرىڭ، دۇنيا سىز ئۈچۈنلا پىرقىرايدۇ، بىراق مەڭگۈ شۇنداق بولارمۇ؟ سىز ھۆسن - جامالدا تەڭداشسىز، گرېي ئەپەندى. قاپىقىڭىزنى تۈرمەڭ، راست دەۋاتىمەن. گۈزەللىك تۇغما تالانتنىڭ بىر خىل شەكلى، ئەمما ئۇ تۇغما تالانتتىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، چۈنكى گۈزەللىكنى شەرھلەش بىھاجەت. گۈزەللىك گوياكى قۇياش نۇرى، باھار قۇياشى ياكى ئاينىڭ كۈمۈش رەڭ جۇلاسىنىڭ چوڭقۇر سۇدا ئەكس ئەتكەن شولىسى، دۇنيادىكى ئەڭ ئۇلۇغ ھەقىقەتلەرنىڭ بىرى. بۇنىڭغا قىل سىغمايدۇ. گۈزەللىك مۇقەددەس ھۆكۈمرانلىق ھوقۇقىغا ئىگە، ئۇنىڭغا نائىل بولغان كىشىگە شاھزادىلىك نېسىپ بولىدۇ. كۈلۈۋاتىسىزغۇ؟ ھىم،

ئۇنىڭدىن مەھرۇم بولغان چېغىڭىزدا كۆلمەيدىغان بولىسىز... كىشىلەر بەزىدە گۈزەللىكنى ئەنە شۇنداق يۈزەكى نەرسە دەپلا قارايدۇ، بەلكىم شۇنداقتۇر. لېكىن، ئۇ ھېچبولمىغاندىمۇ ئىدىيىگە ئوخشاش ئۇنچىلىك يۈزەكى ئەمەس. گۈزەللىك مەن ئۈچۈن مۆجىزىنىڭ ئىچىدىكى مۆجىزە. تەنتەك ئادەملەرلا باشقىلارنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىگە قاراپ مۇئامىلە قىلمايدۇ. دۇنيادىكى ھەقىقىي سىرلار كۆرگىلى بولمايدىغان نەرسىلەردە ئەمەس، بەلكى كۆرگىلى بولىدىغان نەرسىلەردە مەۋجۇت بولىدۇ... گىرىي ئەپەندى. ئەمما، ئىلاھ ئاتا قىلغان نەرسىلىرىنى يەنە ناھايىتى تېزلا قايتۇرۇۋالايدۇ. سىز پەقەت بىرنەچچە يىللىق ئۆمرىڭىزنىلا چىن، مۇكەممەل ئۆتكۈزەلەيسىز. ياشلىق باھارىڭىز تامام بولغاندا، گۈزەل رۇخسارىڭىزمۇ تەڭلا غايىب بولىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا، مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىزنىڭ تامامەن قالمىغانلىقىنى ھېس قىلىسىز ـ دە، ئىلگىرى كۆزگە ئىلمىغان مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىز ئارقىلىق قانائەت ھاسىل قىلىدىغان بولۇپ قالىسىز. ئۆتمۈشنى ئەسلىگىنىڭىزدە، ئىلگىرى قازانغان مۇۋەپپەقىيەتلىرىڭىز مەغلۇبىيەتلىرىڭىزگە قارىغاندا سىزنى تېخىمۇ ئازابلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن سىز كۈنسېرى قورقۇنچلۇق مەنزىلگە قاراپ يول ئالىسىز. ۋاقىت سىزگە ھەسەت قىلىدۇ، كىشى ئەقلىنى لال قىلىدىغان رۇخسارىڭىزغا ھۇجۇم قىلىدۇ. چىرايىڭىز زەپىران بولۇپ، مەڭزىلىرىڭىز قورۇلىدۇ، كۆزلىرىڭىزنىڭ نۇرى ئۆچىدۇ، چىرايىڭىزنى غەم باسىدۇ، ئازابتىن نېرى بولالمايسىز... ياشلىق باھارىڭىز ئۇرغۇپ تۇرغاندا، ئۇنىڭدىن قانغۇچە ھۇزۇرلىنىڭ! ئۆمرىڭىزنى تايىنى يوق سەپسەتىلەرنى ئاڭلاش بىلەن ئىسراپ قىلىۋەتمەڭ، قۇتۇلۇش ئىمكانىيىتى بولمىغان مەغلۇبىيەتلەردىن ئۆزىڭىزنى قاچۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ، ھاياتىڭىزنى نادان، تۇتۇرۇقسىز ئادەملەر ئۈچۈن سەرپ قىلىۋەتمەڭ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دەۋرىمىزدىكى كېسەل تەگكەن نىشان ۋە خاتالىقلاردۇر. ياشاڭ، باشقىلارنىڭ

زوقى كەلگۈدەك راۋۇرۇس ياشاڭ ! ۋۇجۇدىڭىزدىكى نەرسىلەرنى بىكاردىن - بىكار ئىسراپ قىلىۋەتمەڭ. يېڭى - يېڭى ئىستەكلەر ئۈچۈن ئىزدىنىڭ. ھېچنېمىدىن قورقماڭ... ھازىر دەۋرىمىزدە يېڭى - يېڭى ھۇزۇر - ھالاۋەتلەر كەم بولۇۋاتىدۇ. سىز كىشىنى مەھلىيا قىلىدىغان رەڭگىرويىڭىز بىلەن ئاشۇ ھۇزۇر - ھالاۋەتلەر ئۈچۈن باشلامچى بولۇپ بەرسىڭىز يامان بولماس؟ بۇ ئالەمدە بىرلا پەسىل سىزنىڭ ئىلكىڭىزدە بولىدۇ... سىزنى تۇنجى كۆرگەن ئاشۇ دەقىقىدە، مەن سىزنىڭ ئۆزىڭىزنىڭ زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى، زادى قانداق ئادەم بولالايدىغانلىقىڭىزنى ئەسلا ھېس قىلىپ يەتمىگەنلىكىڭىزنى بايقىدىم. ۋۇجۇدىڭىزدىكى نەرسىلەر مېنى مەپتۇن قىلىۋالدى، سىزگە ئۆزىڭىزنى ھەقىقىي تونۇتۇپ قويۇشۇمنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدىم. مېنىڭچە، ئۆزىڭىزنى ئىسراپ قىلىۋەتسىڭىز، تولىمۇ ئېچىنىشلىق ئىش قىلغان بولىسىز ! چۈنكى، ياشلىقىڭىز تولىمۇ قىسقا، تولىمۇ قىسقا. تاغ گۈلى سولسا يەنە ئېچىلىدۇ. كېلەر يىلى ئىيۇندا شەھدانگۈلى ھازىرقىدەكلا ناۋات رەڭ ئېچىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئايدا بىنەپشە رەڭ ماڭدارگۈلىنىڭ بەرگىلىرى غۇچچىدە يېشىل يوپۇرماقلارغا زىننەت بېرىدۇ. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، ياشلىق باھارىمىز بىر كەتكەنچە قايتىپ كەلمەيدۇ. يىگىرمە يېشىمىزدىن باشلاپ، بەدىنىمىزدىكى تومۇرلارنىڭ سوقۇش رىتىمى ئاستىلايدۇ. پۇت - قوللىرىمىز ماغدۇرسىزلىنىپ، سەزگۈلىرىمىز زەئىپلىشىدۇ. چۈشكۈنلىشىپ، قورقۇنچلۇق ياغاچ قونچاققا ئايلىنىمىز. ئۆتمۈشتىكى ئەسلىمىلەرنى، ئىلگىرى بىزنى قورقۇتقان ئوتلۇق ھېسسىيات ۋە ئۇنىڭغا باش ئېگىشكە جۈرئەت قىلالمىغان بىنورمال ئېزىقتۇرۇشلارنى ئەسلەيمىز. ياشلىق باھارى ! ياشلىق باھارى ! كائىناتتىكى جىمى مەۋجۇدات ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىكى ياشلىق باھارىدۇر!

دورىيان گرېي لورد ھېنرىنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغاچ،

كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ پىكىر يۈرگۈزۈشكە باشلىدى. سۆسۈن سېرىنگۈلنىڭ شېخى ئۇنىڭ قولىدىن سىيرىلىپ شېغىللىق يولغا چۈشتى. بىر تال ھەسەل ھەرىسى گۈلنى چۆرىدەپ بىردەم ئۇچقاندىن كېيىن، گۈل بەرگىلىرىنى بويلاپ يۇقىرىغا يامىشىشقا باشلىدى. دورىيان گرېي باشقىچە بىر خىل قىزىقىش بىلەن بۇ كىچىككىنە جانىۋارنى كۆزەتمەكتە ئىدى — ھەر قېتىم سىرلىق نەرسىلەردىن قورققان چېغىمىزدا ياكى ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان، تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بەرگىلى بولمايدىغان بىر تۇيغۇ بىزنى ھاياجانغا سالغاندا ياكى بولمىسا قورقۇنچلۇق خىياللار چوڭ مېڭىمىزگە ھۇجۇم قىلىپ، بىزنى بويسۇنۇشقا مەجبۇرلىغاندا، ھەمىشە قەلبىمىزدە ئەرزىمەس نەرسىلەرگە قارىتا ئالاھىدە قىزىقىش بىخلايدۇ. ھايال ئۆتمەي، ھېلىقى ھەسەل ھەرىسى بىر تال سۆسۈن ھەشقىپىچەكگۈلنىڭ كانايسىمان بەرگىلىرىنىڭ ئارىسىغا ئۇچۇپ كىرىپ كەتتى. ھەسەل ھەرىسى كىرىپ كەتكەن ھەشقىپىچەكگۈلى يېنىك پۇلاڭلاشقا باشلىدى.

بازىل تۇيۇقسىز رەسىم سىزىش ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا پەيدا بولۇپ، ئۇلارنى ئۆيگە كىرىشكە ئىشارەتلىدى. ئۇلار بىر ـ بىرىگە قارىشىپ كۈلۈپ قويۇشتى.

— سىلەرنى ساقلاپ قالدىم! — ۋارقىرىدى بازىل، — تېز كىرىڭلار. ئۆي ئىچىگە نۇر بەك ئوبدان چۈشۈۋاتىدۇ، ئىچىملىكىڭلارنىمۇ ئالغاچ كىرىڭلار.

ئۇ ئىككىسى ئورنىدىن تۇرۇپ، تار يولنى بويلاپ ئاستا ماڭدى. يېشىل ۋە ئاق رەڭ ئارىلاشقان ئىككى كېپىنەك ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۇچۇپ كەتتى، بىر ئاققاش قۇشقاچ گۈللۈكنىڭ بۇلۇڭىدىكى نەشپۈت دەرىخىگە قونۇۋېلىپ سايراشقا باشلىدى.

— مەن بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا خۇشال بولغانسىز، گرېي ئەپەندى؟ — دېدى لورد ھېنرى ئۇنىڭغا قاراپ.

— شۇنداق، شۇ تاپتا مەن بەك خۇشال. بۇ خۇشاللىقىم

مەڭگۈ مۇشۇنداق داۋاملىشارمۇ؟

— «مەڭگۈ!» نېمىدېگەن بىمەنە سۆز بۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىساملا سەسكىنىپ كېتىمەن. ئاياللارلا مۇشۇنداق سۆزلەرنى ئىشلىتىشكە ئامراق كېلىدۇ. ئۇلار ھەر قېتىملىق مۇھەببىتىنى مەڭگۈ داۋام قىلىدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇيۇ، ئۆزى ھالاك بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە، «مەڭگۈ» سۆزى قىلچە ئەھمىيىتى يوق سۆز. كاللىمدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بىر مەھەللىك خىيال بىلەن چىن مۇھەببەت رىشتىسىنىڭ ئارىسىدىكى بىردىنبىر پەرق شۇكى، كېيىنكىسى ئۇزاقراق داۋام قىلىدۇ.

ئۇلار رەسىم سىزىش ئۆيىگە كىردى، دورىيان گرېي لورد ھېنرىنى بىلىكىدىن تۇتۇۋالغانىدى.

— ئۇنداق بولسا، دوستلۇقىمىز كاللىدا ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان خىيالغا ئايلانسۇن، — دەپ پىچىرلىدى دورىيان ۋە ئۆزىنىڭ ئاغزى ئىتتىكلىك قىلغانلىقىدىن يۈزلىرى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى، ئۇ مودېل تەكچىسىگە چىقىپ، قىياپىتىنى توغرىلاپ تۇردى.

لورد ھېنرى ئۆزىنى سۆگەت ياغىچىدىن ياسالغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇققا تاشلاپ، بىر نۇقتىغا تىكىلىپ جىمىدە ئولتۇردى. موي قەلەمنىڭ رەسىم تاختىسى ئۈستىدە ھەرىكەتلىنىشىدىن چىققان «شارت ـ شۇرت» ئاۋاز ئۆيدىكى جىمجىتلىقنى بۇزۇپ تۇراتتى. بازىل خالۋارد پات ـ پات كەينىگە داجىپ، سىزىۋاتقان رەسىمگە قارايتتى. ئوچۇق ئىشىكتىن ئۆي ئىچىگە قىيپاش چۈشۈپ تۇرغان قۇياش نۇرىدا ئۇچۇپ يۈرگەن توپا ـ چاڭلارنى ئېنىق كۆرگىلى بولاتتى.

ئارىدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتتى، بازىل خالۋارد قەلىمىنى توختاتتى ۋە يوغان موي قەلەمنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ تۇرۇپ، قوشۇمىسىنى تۈرگىنىچە ئاۋۋال دورىيان گرېيغا، ئاندىن سىزىۋاتقان رەسىمگە ئۇزاق تىكىلىپ قارىۋېتىپ: «پۈتتى» دەپ

ۋارقىرىدى، ئاندىن ئېڭىشىپ تۇرۇپ، رەسىمنىڭ سول تەرەپ بۇرجىكىگە ئىسمىنى قىزىل رەڭدە ئىنچىكە قىلىپ يازدى.
لورد ھېنرى رەسىمگە يېقىن كېلىپ سىنچىلاپ قارىدى. رەسىم تولىمۇ ئوخشىتىپ سىزىلغان، ھەقىقەتەنمۇ بىر ئېسىل سەنئەت بۇيۇمى دېيىشكە مۇناسىپ ئىدى.
— قەدىرلىك دوستۇم، سىزنى تەبرىكلەيمەن، — دېدى ئۇ، — بۇ، دۇنيادا ئەڭ نەپىس سىزىلغان رەسىم بوپتۇ. گرېي ئەپەندى، كېلىپ ئۆزىڭىز بىر قاراپ بېقىڭا.
دورىيان گويا چۈشتىن ئويغانغاندەك چۆچۈپ كەتتى.
— راستىنلا سىزىپ بولدىڭىزمۇ؟ — سورىدى ئۇ مودېل تەكچىسىدىن چۈشۈۋېتىپ بوش ئاۋازدا.
— ئاساسىي جەھەتتىن سىزىپ بولدۇم، — جاۋاب بەردى بازىل، — قالتىس ئىش قىلدىڭىز - دە، بۈگۈن. سىزدىن چەكسىز مىننەتدارمەن.
— بۇ رەسىمنى ماڭا بېرىڭ، — لورد ھېنرى بازىلنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى، — شۇنداق قىلساق بولار، گرېي ئەپەندى؟
دورىيان ئۈندىمىدى، تولىمۇ روھسىز قىياپەتتە رەسىمنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈۋېتىپ، رەسىمگە بۇرۇلۇپ قارىدىيۇ، ئىختىيارسىز كەينىگە داجىدى، چىرايىدە مەمنۇنىيەت كۆلكىسى جىلۋە قىلدى. ئۇ گويا ئۆزىنى ئەمدى تونۇۋاتقاندەك، كۆزلىرىدە بىر خىل زوقمەنلىك تۇيغۇسى چاقنىدى. ئۇ خۇددى روھى چىقىپ كەتكەندەك تۇرۇپ قالدى، بازىل خالۋاراد ئۇنىڭغا گەپ قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلدىيۇ، ئۇنىڭ گېپىنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىدى. ئۆزىنىڭ بۇنداق چىرايلىقلىقىنى ئۇ ئىلگىرى ئەسلا ھېس قىلىپ باقمىغانىدى، بازىل خالۋاردنىڭ ماختاشلىرى ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن ئېيتىلىۋاتقان مەدھىيە سۆزلىرىدەك تۇيۇلاتتى. ھەر قېتىم ئاشۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلىغاندا، كۈلۈپلا قويۇپ ئۇنتۇپ كېتەتتى، بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ خاراكتېرىگە قىلچە تەسىر كۆرسىتەلمەيتتى. لېكىن، لورد

ھېنرىنىڭ ياشلىقنى مەدھىيىلەپ ئېيتقان سۆزلىرى، ياشلىقنىڭ تولىمۇ قىسقا ۋە تېزلا قولدىن كېتىدىغانلىقى ھەققىدە ئېيتقان ئاگاھلاندۇرۇشلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا زور تەۋرىنىش پەيدا قىلدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ رەسىمدىكى سۆيۈملۈك ئوبرازىغا سىنچىلاپ قاراپ، لورد ھېنرىنىڭ بايانلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا ئەينەن زاھىر بولۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. توغرا، ھامان بىر كۈنى ئۇنىڭ چىرايىدا قورۇقلار پەيدا بولىدۇ، قەددى پۈكۈلىدۇ، كۆزلىرى خۇنۇكلىشىپ، نۇرى قاچىدۇ، قىپقىزىل لەۋلىرى قورۇلىدۇ، ئالتۇن رەڭ چاچلىرى پاخپىيىدۇ. ئۇنىڭ روھىنى ياراتقان تۇرمۇش جىسمىنى خاراب قىلىدۇ، ئۇنىڭ چىرايىنى ئۆزگەرتىپ بەتبەشىرە قىلىدۇ.

ئۇ شۇلارنى خىيال قىلىۋاتقاندا، پىچاق سانجىلغاندەك بىر ئاغرىق ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە تاراپ، بەدىنىدىكى ھەربىر تال سەزگۈ نېرۋىلىرى تىترەپ كەتتى، كۆزلىرى نەملەشتى. گويا سوغۇق بىر قول ئۇنىڭ يۈرىكىنى قاماللىۋالغاندەك تۇيۇلدى.

— بولماپتۇمۇ؟ — ئۇنلۈك ئاۋازدا سورىدى بازىل خالۋارد.

ئۇ دورىيانىنىڭ نېمە ئۈچۈن جىمىپ كەتكەنلىكىنى چۈشەنمەي كۆڭلى يېرىم بولغانىدى.

— ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە يارايدۇ، — دېدى لورد ھېنرى، — بۇ رەسىمنى كىممۇ ياقتۇرمىسۇن؟ بۇ ھازىرقى زامان سەنئىتىدىكى ئەڭ بۈيۈك ئەسەر بوپتۇ. بارلىق بىساتىمدىن ۋاز كېچىپ بولسىمۇ ئۇنىڭغا ئېرىشمەي قويمايمەن.

— ئۇ مېنىڭ ئەمەس، ھاررى.

— ئەمىسە كىمنىڭ؟

— ئەلۋەتتە دورىيانىنىڭ بولىدۇ ـ دە، — جاۋاب بەردى بازىل.

— ئۇنىڭ ھەقىقەتەن تەلىيى بار ئىكەن.

— نېمىدېگەن ئېچىنىشلىق! — پىچىرلىدى دورىيان. ئۇ تېخىچە رەسىمدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇراتتى، — نېمىدېگەن

ئېچىنىشلىق ! مەن قېرىپ سەتلىشىپ، چىرايىمدىن كېتىمەن. لېكىن، بۇ رەسىم مەڭگۈ مۇشۇ پېتى تۇرىدۇ، مەڭگۈ ياپياش تۇرىدۇ... مۇشۇ رەسىم بىلەن ئالمىشىپ قېلىپ، مەڭگۇ مۇشۇنداق ياش تۇرسام، ئەكسىچە رەسىمىم قېرىپ كەتسە نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە ! شۇنداقلا بولىدىغان بولسا، قانچىلىك بەدەل تۆلىسەممۇ رازى ئىدىم ! شۇنداق، ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇنيادىكى ھەرقانداق نەرسەمدىن، ھەتتا جېنىمدىن كېچىشكىمۇ رازى ئىدىم.

— ئېھتىمال رەسىمنىڭ مۇشۇ ھالەتتە سىزنىلىشى سىزگە ياقمىدىغۇ دەيمەن بازىل، — لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — ئۇ ئەسىرىڭىزنىڭ ئەڭ چوڭ بەختسىزلىكى بولۇپ قالىدىغان بولدى - دە.

— بۇ گېپىڭىزگە مەن قارشى ھارری، — دېدى بازىل.

دورىيان كەينىگە ئۆرۈلۈپ بازىلغا قاراپ دېدى:

— قارشى تۇرىدىغانلىقىڭىزنى بىلىمەن بازىل. سىز ئۆز سەنئىتىڭىزنىڭ ئاشۇ دوستىڭىزدىن ئۈستۈن تۇرۇشىنى ياخشى كۆرىسىز. شۇنداق دېيەلەيمەنكى، مەن سىزگە نىسبەتەن مىستىن ياسالغان بىر بۇت خالاس، بەلكىم ئۇنىڭچىلىكمۇ ئەمەستۇرمەن.

بازىل ھەيران بولۇپ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. دورىيان بۇنداق سۆزلەرنى قىلمايتتى، ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ؟ خاپا كۆرۈنىدۇ، يۈزلىرىمۇ قىزىرىپ كېتىپتۇ؟

— شۇنداق، — سۆزىنى داۋام قىلدى دورىيان، — سىزگە نىسبەتەن مەن ئاۋۇ پىل چىشى رەڭگىدىكى ھېرموسىڭىز① ياكى كۈمۈش رەڭ چارۋا ئىلاھىڭىزغا يەتمەيمەن. سىز ئۇلارنى مەڭگۇ ياخشى كۆرىسىز. لېكىن، مېنى قانچە ئۇزۇن ياخشى كۆرىسىز؟ مېنىڭچە، يۈزۈمگە تۇنجى قورۇق چۈشكەن چاغقىچە ياخشى كۆرىسىز. ھازىر ماڭا شۇ نەرسە ئايان بولدىكى، كىشى گۈزەل

① ھېرموس — ئىلاھلارنىڭ ئەڭ كاملىرىنى يەتكۈزىدىغان، سودا، يول قاتارلىقلارنى باشقۇرىدىغان ئىلاھ.

رۇخسارىنى يوقاتقان هامان، مەيلى ئۇ قانداق ئادەم بولسۇن، ھەممە نېمىسىدىن ئايرىلىپ قالىدىكەن. مەن بۇنى مۇشۇ رەسىم ئارقىلىق ھېس قىلدىم. لورد ھېنرىنىڭ دېگەنلىرى پۈتۈنلەي توغرا ئىكەن، ياشلىق بەك مۇھىم نەرسە ئىكەن. ئۆزۈمنىڭ قېرىپ كېتىۋاتقانلىقىمنى بايقىغان ھامان، ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋالىمەن.

بازىل خالۋاردنىڭ چىرايلىرى تاتىرىپ، دورىياننىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— دورىيان، دورىيان، — ۋارقىرىدى ئۇ، — بۇنداق دېمەڭ. مېنىڭ ئەزەلدىن سىزگە ئوخشاش مۇنداق ياخشى دوستۇم بولۇپ باقمىغان، بەلكىم مەڭگۈمۇ بولماس. سىز جانسىز نەرسىلەرگە ھەسەت قىلمايدىغانسىز – ھە؟ سىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ھەرقانداق نەرسىدىنمۇ چىرايلىق.

— مەن گۈزەللىكى مەڭگۈ كەتمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگە ھەسەت قىلىمەن، مۇشۇ رەسىمگىمۇ ھەسەت قىلىمەن. مەن چوقۇم ئايرىلىپ قالىدىغان نەرسىلەر نېمىشقا رەسىمدە ساقلىنىپ قالىدۇ؟ ۋاقىت مەندىن مىنۇت – سېكۇنتتا ئەكېتىۋاتقان نەرسىلەر ئاشۇ رەسىمگە جۇغلىنىۋاتىدۇ. ھەي ! شۇنىڭ ئەكسىچە بولغان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى – ھە ! ئاشۇ رەسىم ئۆزگىرىپ، مەن مەڭگۈ مۇشۇ ھالىتىمنى ساقلاپ قالىدىغان بولساچۇ – ھە ! سىز بۇ رەسىمنى نېمىشقا سىزىسىز؟ بىر كۈنلەردە ئۇ مېنى راسا مازاق قىلىدۇ، — ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولدى، بازىلنىڭ قولىنى سىلكىۋېتىپ، ساپاغا ئۆزىنى تاشلىدى ۋە ساپا ياستۇقى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى.

— ھەممىسى سىزنىڭ كاساپىتىڭىز، ھارري، — دېدى بازىل ئازابلانغان ھالدا.

لورد ھېنرى مۈرىسىنى قىسىپ قويۇپ دېدى :

— مانا بۇ ھەقىقىي دورىيان گرېي.

— ئەمەس.
— ئەمەس بولسا، مېنىڭ ھېچقانداق سەۋەنلىكىم يوق.
— مەن سىزنى كېتىش دېگەن چاغدىلا كېتىشىڭىز كېرەك ئىدى، — غۇدۇردىدى بازىل.
— ئۆزىڭىز مېنى كەتمەك دەپ تۇرۇۋالدىڭىزغۇ، — دېدى لورد ھېنرى.
— ھاررى، سىلەردەك يېقىن دوستلىرىم بىلەن تەڭلا جېدەللەشكۇم يوق. لېكىن، ئىككىڭلار مېنى ئەڭ ياخشى چىققان ئەسىرىمگە ئۆچ قىلىپ قويدۇڭلار، مەن ئۇنى يىرتىۋېتىمەن. بۇ، رەخت بىلەن رەڭدىن باشقا نەرسە ئەمەسقۇ؟ مەن ئۇنىڭ ئۈچىمىزنىڭ تۇرمۇشىغا بۆسۈپ كىرىپ، تىنچلىقىمىزنى بۇزۇشىغا يول قويمايمەن.
بازىل پەردە تارتىلغان ئېگىز دېرىزىنىڭ يېنىدىكى قارىغاي ياغىچىدىن ياسالغان رەسىم سىزىش ئۈستىلىگە قاراپ ماڭدى. شۇ ئەسنادا، دورىيان گرېي ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈردى، ئۇ يۈزلىرى تاتارغان، كۆزى ياش يۇقى ھالەتتە بازىلغا قارىدى. ئۇ نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇ؟ ئۇ بوياق قۇتىسى ۋە موي قەلەمگە ئوخشاش قالايمىقان نەرسىلەر ئارىسىدىن بىر نەرسىلەرنى ئىزدەيتتى. توغرا، ئۇ ھېلىقى رەڭ تەڭشەش پىچىقىنى ئىزدەۋاتاتتى. ئۇ پىچاقنى تەستە تېپىپ، رەسىمنى يىرتىۋېتىش ئۈچۈن ماڭدى.
دورىيان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى ۋە ئېتىلىپ بېرىپ بازىلنىڭ قولىدىكى پىچاقنى تارتىۋېلىپ، ئۆيىنىڭ بۇلۇڭىغا چۆرۈۋەتتى.
— ياق، ئۇنداق قىلماڭ بازىل، — ۋارقىرىدى ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، — بۇنداق قىلسىڭىز قاتىللىق قىلغان بولىسىز!
— سىزغان رەسىمىمدىن ئاخىر خۇش بولدىڭىز، ئەمدى ھاردۇقۇم چىقتى دورىيان، — بازىلنىڭ بايىقى قوپاللىقى ھايال ئۆتمەي ھەيرانلىققا ئالماشتى، — مەن تېخى سىزنى ئۇنىڭدىن

مەڭگۈ ھۇزۇر ئالالمايدىغان ئوخشايدۇ، دەپ قاپتىمەن.

— ھۇزۇرلىنىش دەمسىز؟ مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، بازىل. ئۇ ھاياتىمنىڭ بىر قىسمى، مەن بۇنى ئەمدى ھېس قىلىۋاتىمەن.

— ياخشى، قورۇغاندىن كېيىن ئازراق سىر بېرىپ، رامكىلاپ ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ بېرەي. شۇ چاغدا ئۇنى قانداق قىلسىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارى، — بازىل قوڭغۇراقنىڭ يىپىنى تارتىپ، خىزمەتكارغا چاي بۇيرۇتتى، — چاي ئىچكۈڭىز كەلدىغۇ دەيمەن، دورىيان؟ سىزمۇ ئىچەمسىز، ھاررى؟ ئاددىي بولسىمۇ بىر پەيزى قىلىپ قويايلى. قارشى تۇرمايدىغانسىلەر ـ ھە؟

— مەن ئاشۇنداق ئاددىي پەيزى قىلىشقا ئامراق، — دېدى لورد ھېنرى، — ئۇ مۇرەككەپ شەيئىلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پاناھگاھى. لېكىن، مەن سەھنىدىن باشقا يەردە بايىقىدەك ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ بولۇشنى ياقتۇرمايمەن. سىلەر ئىككىڭلار بەك تېتىقسىز ئىكەنسىلەر! كىممۇ ئادەمگە «ئىدراكىي ھايۋان» دەپ تەبىر بەرگەن بولغىيدى، ھېچ كاللامدىن ئۆتمەيدۇ. بۇ ئەڭ قاملاشمىغان تەبىر بوپتۇ. ئادەم نۇرغۇن خاسلىققا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن ئىدراكىيلىققا ئىگە ئەمەس. مەن ئادەملەرنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا يەنىلا ئىدراكىيلىققا ئىگە ئەمەسلىكىدىن خۇش بولدۇم. ئىككىڭلارنىڭ بىر پارچە رەسىمنى دەپ بۇنداق تالىشىشىڭلارنى كۆرگۈم يوق. ئەڭ ياخشىسى رەسىم يەنىلا مەندە قالسۇن، بازىل. ماۋۇ ئەخمەق يىگىت ئۇنىڭ قەدرىگە يەتمىسە، مانا مەن يېتىمەن.

— رەسىمنى مەندىن باشقا ئادەمگە بېرىۋېتىدىغان بولسىڭىز، سىزنى مەڭگۈ كەچۈرمەيمەن، بازىل، — ۋارقىرىدى دورىيان گرېي، — باشقىلارنىڭمۇ مېنى ئەخمەق دېيىشىگە يول قويمايمەن.

— بۇ رەسىم ئاللىقاچان سىزگە تەۋە بولدىغۇ دورىيان. ئۇنى مەن سىزماي تۇرۇپلا سىزگە ھەدىيە قىلىۋەتكەن.

— بايا راستىنلا سەل ئەخمەقلىق قىلىپ قويدىڭىز، گرېي ئەپەندى، سىز تېخى چوڭ بولماپسىز.

— مەن بۇ گېپىڭىزگە قەتئىي قارشى، ھېنرى ئەپەندى.

— ھەي! سىزنى مانا بۇگۈن ئەتىگەندىن باشلاپ ھەقىقىي تۇرمۇشنى باشلىدى دېسەك بولىدۇ.

شۇ ئەسنادا ئىشىك چېكىلىپ، خىزمەتكار كىرىپ كەلدى ۋە قولىدىكى پەتنۇسنى ياپونىيە پاسونىدىكى كىچىك شىرەگە قويدى. ئۆي ئىچىنى كۇرۇشكا، تەخسىلەرنىڭ تىرىڭلىغان، جورجى دەۋرىدىكى چەينەكنىڭ چىرقىرىغان ئاۋازى بىر ئالدى. ياش خىزمەتكار يۇمىلاق ساپال تەخسە ئەكىردى. دورىيان گرېي بېرىپ چاي قۇيدى. بازىل بىلەن لورد ھېنرى ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن شىرەگە يېقىن بېرىپ، ئىستاكاننىڭ ئىچىگە قاراپ باقتى.

— بۈگۈن ئاخشام تىياتىر كۆرۈپ كېلەيلى! — دېدى لورد ھېنرى، — چوقۇم بىرەر جايدا ئويۇن قويىدۇ. ۋايتلار ئائىلىسىگە تاماققا بېرىشقا ماقۇل دەپ قويۇپتىكەنمەن. كونا دوستلاردىن بولغاندىكىن، ئاغرىپ قالدىم، دەپ تېلېگرامما يوللاپ قوياي ياكى يەنە بىرى بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ قالدىم، شۇڭا بارالمايمەن دەپ قوياي. مېنىڭچە، بۇ ئەڭ ياخشى باھانە ئىكەن ھەم چانمايدىكەن.

— مۇراسىم كىيىمى كېيىش تولىمۇ ئاۋارىچىلىك ئىش جۇمۇ، — دېدى بازىل خالۋارد ئاغرىنىپ، — ئۇنىڭ ئۈستىگە، مۇراسىم كىيىمى كىيسە، ئادەم بەك سەت كۆرۈنۈپ قالىدىكەن.

— شۇنداق، — دېدى لورد ھېنرى، — 19 - ئەسىرنىڭ كىيىملىرى يا رەڭگى سەت، يا پاسونى قاملاشمىغان، شۇڭا زادىلا خۇشۇم يوق. پەقەت جىنايەتلا ھازىرقى زامان تۇرمۇشىغا تۈس قوشۇپ كېلىۋاتقان بىردىنبىر نەرسە بولۇپ قالدى.

— دورىياننىڭ ئالدىدا بۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ، ھاررى.

— قايسى دورىياننى دەۋاتىسىز؟ بىزگە چاي قۇيۇپ بەرگەن

دورىيانىمۇ ياكى رەسىمدىكى دورىيانىمۇ؟

— ھەر ئىككىسىنىڭ ئالدىدا دېمەك.

— سىز بىلەن بىللە تىياتىر كۆرگىلى بارغۇم كېلىۋاتىدۇ، ھېنرى ئەپەندى، — دېدى دورىيان.

— بەك ياخشى بولدى. بىرىنچى ئاخىر قوشۇلۇپسىز - دە. سىزمۇ بارامسىز بازىل؟

— مەن بارماي تۇراي، قىلىدىغان يەنە نۇرغۇن ئىشلىرىم بار.

— ئۇنداق بولسا، ئىككىمىز بىر-بىرەيلى، گرېي ئەپەندى.

— رەسىمىڭىزنى بەكلا ياقتۇرۇپ قالدىم.

بازىل لەۋلىرىنى چىشلەپ قويۇپ، ئىستاكانىنى ئېلىپ رەسىمنىڭ يېنىغا كەلدى.

— مەن ھەقىقىي دورىيان بىلەن بىللە قالاي، — دېدى ئۇ مۇڭلانغان ھالدا.

— بۇ ھەقىقىي دورىيانما؟ — دېدى دورىيان بازىلغا يېقىن كېلىپ، — مەن راستتىنلا مۇشۇنىڭغا ئوخشامدىم؟

— شۇنداق، سىز بۇنىڭغا بەك ئوخشايسىز.

— بەك ياخشى بوپتۇ، بازىل!

— تاشقى قىياپىتىڭىزلا ئۇنىڭغا ئوخشايدۇ، لېكىن ئۇ مەڭگۈ ئۆزگەرمەي مۇشۇ پېتى تۇرىدۇ، — دېدى بازىل خالىۋارد ئۇھسىنىپ قويۇپ، — بۇ پەرق ناھايىتى مۇھىم.

— كىشىلەرنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەس نەرسىلەرگە بولغان ساداقەتمەنلىكى كىشى چۆچۈگۈدەك دەرىجىگە يېتىپتۇ، — دېدى لورد ھېنرى ھەيرانلىق بىلەن، — لېكىن، مۇھەببەتتىكى ساداقەتمەنلىك نوقۇللا فىزىئولوگىيىلىك مەسىلىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ساداقەتمەنلىك ئارزۇ - ئىستەكلىرىمىز بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز. ياشلار ساداقەتمەن بولاي دەيدۇيۇ، بولالمايدۇ؛ ياشانغانلارمۇ ساداقەتسىز بولاي دەيدۇيۇ، بولالمايدۇ. بۇ مانا مۇشۇنچىلىكلا ئىش.

— بۈگۈن تىياتىرغا بارماڭ، دورىيان، — دېدى بازىل، —

ئىككىمىز بىللە تاماق يەيلى.

— ئۇنداق قىلالمايمەن، بازىل.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— لورد ھېنرى بىلەن بىللە بېرىشقا ماقۇل دەپ قويدۇم.

— ئۇ ۋەدىڭىزدە تۇرغىنىڭىز ئۈچۈنلا سىزگە ئامراق بولۇپ قالمايدۇ. ئۇ ئۆزىمۇ دائىم گېپىدە تۇرمايدۇ. ئۆتۈنۈپ قالاي، بارماڭ.

دورىيان گرېي قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ بېشىنى چايقاپ دېدى:

— مەنمۇ سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي.

دورىيان دېلىغۇل بولۇپ لورد ھېنرىغا قارىدى. لورد ھېنرى بولسا چاي ئۈستىلىدە ئولارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ كۈلۈپ ئولتۇراتتى.

— بارمىسام بولمىغۇدەك، بازىل، — دېدى دورىيان.

— ئەمىسە بوپتۇ، — دېدى بازىل خالۋارد قولىدىكى ئىستاكاننى پەتنۇسقا قويۇۋېتىپ، — كەچ بولۇپ كەتتى، سىلەر تېخى يەنە كىيىم ئالماشتۇرىسىلەر، ياخشىسى ۋاقىتنى ئىسراپ قىلماڭلار. خەير - خوش ھاررى. خەير - خوش دورىيان، مېنى تېزرەك كۆرگىلى كېلىڭ، ئەتە كېلىڭ جۇمۇ؟

— چاتاق يوق.

— ئۇنتۇپ قالماڭ ئەمىسە.

— ئەلۋەتتە ئۇنتۇپ قالمايمەن، — ۋارقىرىدى دورىيان.

— ھىم... ھاررى !

— نېمە بولدى، بازىل؟

— بۈگۈن ئەتىگەن گۈللۈكتە سىزدىن ئۆتۈنگەن ئىشنى ئېسىڭىزدە چىڭ ساقلاڭ جۇمۇ !

— ئاللىبۇرۇن ئۇنتۇپ كەتتىم.

— شۇنداق قىلىدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنەتتىم.

— ئۆزۈمگە ئۆزۈم ئىشىنىدىغان بولاي، ئەمىسە، — ھېنرى

قاقاقلاپ كۇلۇپ كەتتى، — قېنى ماڭايلى گرېي ئەپەندى، پەيتۇنۇم سىرتتا، سىزنى ئۆيىڭىزگە ئاپىرىپ قويىمەن. خەير – خوش بازىل. بۇگۇن چۇشتىن كېيىن تازىمۇ كۆڭۇللۇك ئۆتتى – ھە!

بازىل ئۇلار ئۆيدىن چىقىشىغا ئىشكنى گۇپپىدە ياپتى – دە، ساپادا ئولتۇرۇپ قالدى، چىرايى ئازابلىق تۇس ئالغانىدى.

ئۈچىنچى باب

ئەتىسى چۈش سائەت ئون ئىككى يېرىمدا، لورد ھېنرى ۋاتتون كۆرزۆن كوچىسىدىن چىقىپ، تاغىسى لورد فورمنى يوقلاش ئۈچۈن بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ ئوربىن كوچىسىغا كەلدى. تاغىسى خۇشخۇي، ئەمما سەل قوپال بوۋاي ئىدى. ئۇنىڭدىن پايدا كۆرمىگەنلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ تولىمۇ شەخسىيەتچى؛ پات - پات ئۇنىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشىپ تۇرىدىغان يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە بولسا مەرد، سېخىي كىشى ئىدى. دادىسى ئەنگلىيىنىڭ مادرىدتا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىسى ئىدى. ئۇ چاغدا ئىزابىللا[1] تېخى ياش، پۈرم[2] نىڭ نامى چىقمىغانىدى. ئەنگلىيىنىڭ پارىژدا تۇرۇشلۇق باش ئەلچىخانىسىدا مەنسەپ تەگمىگەن بۇ بوۋاي ئاچچىقىدا دىپلوماتىيە مىنىستىرلىقىدىكى خىزمىتىدىن ئىستىپا بەردى. ئۇ ئۆزىنىڭ يۇقىرى تەبىقىدىن كېلىپ چىققانلىقى، دىپلوماتىيە خەت - ئالاقىسى يېزىشقا ماھىرلىقى، خۇش چاقچاق، قىزغىن مىجەز - خاراكتېرىگە ئاساسەن ئۆزىنى ئاشۇ خىزمەتنى ئىشلەشكە تامامەن سالاھىيىتى توشىدۇ دەپ قارايتتى. ئوغلى ئۇنىڭ كاتىپى ئىدى، كېيىن ئۇمۇ خىزمىتىدىن ئىستىپا بەردى. ئۇلارنىڭ بۇ ئىشى كىشىلەرگە تولىمۇ ئەخمىقانە تۇيۇلدى. ئارىدىن بىرنەچچە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، ئوغلى دادىسىنىڭ لوردلۇق مەرتىۋىسىگە ۋارىسلىق قىلدى، ھەممە ئىشنى تاشلاپ،

---

① ئىزابىللا — (1830 — 1904) ئىسپانىيىنىڭ ئايال پادىشاھى، 1868 - يىلىدىكى ئىسپانىيە بۇرژۇئازىيە ئىنقىلابىدا ئاغدۇرۇپ تاشلانغان.

② پۈرم — (1814 — 1870) ئىسپانىيە گېنېرالى، ئىزابىللا ئاغدۇرۇلغاندىن كېيىن ئىسپانىيىنىڭ باش ۋەزىرى بولغان.

ئاقسۆڭەكلەرنىڭ بۈيۈك سەنئەت ئۈلگىلىرىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۆگىنىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ شەھەر مەركىزىدە يوغان ئىككى يۈرۈش ئۆيى بار بولسىمۇ، ئۆزىگە قۇلايلىق بولسۇن ئۈچۈن، بويتاقلار بىناسىدا تۇرۇۋاتاتتى، تاماقنىمۇ كۆپىنچە ھاللاردا كۇلۇبتا يەيتتى. ئۇ ئوتتۇرا قىسىم ۋىلايەتلىرىدىكى كۆمۈر كان تىجارىتىنى زورايتىپ ئۆزىگە يول ئاچتى. بۇ تىجارەتنىڭ ئەڭ چوڭ پايدىلىق يېرى شۇ ئىدىكى، مۆتىۋەر تۆرە - غوجاملارنى ئوتتۇن - كۆمۈر بىلەن تەمىنلەپ تۇراتتى. سىياسىي جەھەتتە كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسىنى ياقلىغىنى بىلەن، كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى ھاكىمىيەت بېشىغا چىققان ھامان، ئۇلارنى «بەك رادىكاللىشىپ كەتتى» دەپ ئەيىبلەيتتى. ئۇ خىزمەتكارلىرىنىڭ نەزىرىدە موللا بوزەك، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ نەزىرىدە شىر - يولۋاس ئىدى. چۈنكى، ئۇ بىر ئۆرۈلۈپلا تۇغقانلىرىنى بوزەك قىلاتتى. ئەنگلىيىدىن مۇشۇنداق ئادەملەر كۆپ چىقاتتى. لېكىن «دۆلەت خاراب بولۇۋاتىدۇ» دېگەننى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيتتى. كونىچە ئۇسۇلدا ئىش بېجىرىۋاتقان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ بىر تەرەپلىمە قاراشلىرىنى ئاساسى بار دەپ قارايتتى.

لورد ھېنرى ئۆيگە كىرگەندە، تاغىسى ئۈچىسىدا قوپال تىكىلگەن ئوۋ كۆڭلىكى، ئاغزىدا سىگار، «تايمېس گېزىتى»گە قاراپ زارلىنىپ ئولتۇراتتى.

— ئوھوي ھاررى، — دېدى بوۋاي، — قايسى شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى سېنى، مەن تېخى سىلەر بايۋەچچىلەرنى سائەت ئىككى بولمىغۇچە ئورنىدىن تۇرمايدۇ، بەش بولمىغۇچە قارىسىنى كۆرسەتمەيدۇ، دەپ ئويلايتتىم ئەمەسمۇ.

— تۇغقانلىق مېھرى بولمامدۇ، جورجى تاغا. يېنىڭىزغا ئازراق ئىش بىلەن كېلىۋىدىم.

— پۇل سوراپ كەلگەنسەن! — دېدى لورد فورم ھىجىيىپ تۇرۇپ، — قېنى، ئولتۇرۇپ تەپسىلىي سۆزلە. ھازىرقى

ياشلارغىزە، پۇللا بولسا بولىدۇ.

— توغرا دېدىڭىز، — دېدى ھېنرى چاپىنىنىڭ تۈگمىسىنى ئۈڭشاپ قويۇپ، — ئۇلار يېشى چوڭايغانسېرى بۇ نۇقتىنى چۈشىنىپ قالىدۇ. لېكىن، مەن پۇل سوراپ كەلمىدىم، پاتاڭغىچە قەرزگە بوغۇلغان كىشىلەرنىڭلا پۇلغا ئېھتىياجى چۈشىدۇ، مەن ئەزەلدىن بىرىنگە قەرزدار بولمىغانمەن، جورجى تاغا. ئۇنىڭ ئۈستىگە دارتمۇرلۇق سودىگەرلەر بىلەن دائىم باردى - كەلدى قىلىپ تۇرىمەن، ئۇلارنىڭ ئەزەلدىن ماڭا زىيىنى تەگمەيدۇ. يېنىڭىزغا سىزدىن ئۇچۇر ئىگىلەي دەپ كېلىۋىدىم.

— ئوھوي، ئۇچۇر سەندىن ئايلانسۇن، ئەنگلىيىنىڭ كۆك تاشلىق كىتابىدىكى نەرسىلەر بولسىلا سەندىن ئايىمايمەن ھازىرى، بىراق ھازىر بۇ پەسەندىلەر تولىمۇ بىمەنە نەرسىلەرنى يازىدىغان بولۇپ كېتىشتى. دىپلومات بولغان چاغلىرىمدا خېلى ياخشى ئىدى. ئاڭلىسام، دىپلوماتىيە ساھەسىدىكىلەر ھازىر ئەمەلدارلارنى ئىمتىھان ئېلىپ قوبۇل قىلارمىش. كىم بىلىدۇ، بۇنىڭدا بىر ئويۇن بارمۇ تېخى؟ ئىمتىھان دېگىنى پۈتۈنلەي ئادەم ئالدايدىغان نەرسە. بىر مۆتىۋەر ئۇچۇن، قورسىقىدىكى ئۇمىچى يېتىپ ئاشىدۇ؛ مۆتىۋەر بولالمىغانلارنىڭ بىلىدىغانلىرىنىڭ ئۆزىگە نىسبەتەن پايدىسىدىن زىيىنى كۆپ.

— دورىيان گرېي ئەپەندىنىڭ ئىسمى كۆك تاشلىق كىتابتا يوقتۇ جورجى تاغا؟ — دېدى لورد ھېنرى ئېرزىلەڭگۈلۈك بىلەن.

— دورىيان گرېي؟ كىم ئىكەن ئۇ؟ — سورىدى لورد فورم ئاق ئارىلىغان قاشلىرىنى يىمىرىپ قويۇپ.

— مەن دەل شۇ ئىش ئۇچۇن كېلىۋىدىم، جورجى تاغا. ئوچۇقىنى دېسەم، مەن ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلمەكچى. ئۇ لورد كورزونىڭ كەنجى نەۋرىسى، ئاپىسى دېۋرا جەمەتىدىن، ھېلىقى مارگارېت دېۋرا دېگەن ئايال ئۇنىڭ ئاپىسى بولىدۇ. ماڭا ئۇنىڭ ئاپىسى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرسىڭىز. ئۇنىڭ چىراي - تۇرقى قانداق؟ كىمگە ياتلىق بولغان؟ قۇرداشلىرىڭىزنىڭ ئارىسىدا

تونۇمايدىغىنىڭىز يوق، ئۇنىڭ ئاپىسىنىمۇ تونۇماي قالمايسىز ھەرقاچان. گرېي ئەپەندى بىلەن يېڭىلا تونۇشقانىدىم، ئۇنىڭغا بەكلا قىزىقىپ قالدىم.

— كورزونىڭ نەۋرىسى؟ — تەكرارلىدى بوۋاي، — كورزونىڭ نەۋرىسى دەمسەن؟ ... ھە، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى... ئۇنىڭ ئاپىسىنى تازا ئوبدان بىلىمەن، تېخى ئۇنىڭ چوقۇندۇرۇش مۇراسىمىغىمۇ قاتناشقانىدەك قىلىمەن. مارگارېت دېۋېرا تەڭداشسىز گۈزەل قىز ئىدى، كېيىن پىيادە ئەسكەرلەر دىۋىزىيىسىنىڭ نامى چىقمىغان لېيتېنانتى بىلەن قېچىپ كېتىپ، ئىلگىرى ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈرگەن ئەرلەرنى داغۇھەسرەتتە قويدى. بۇ ئىشلار تۈنۈگۈن يۈز بەرگەندەكلا ئېسىمدە. ئۇلار توي قىلىپ بىرنەچچە ئايدىن كېيىن، ئېرى سپادىكى بىر دۇئېلدا جېنىدىن ئايرىلدى. كېيىن ئۇنى سۇيىقەست بىلەن ئۆلگەن دەپ ئاڭلىدىم. ئاڭلىسام، كورزو رەھىمسىزلىكتە ئۇچىغا چىققان بىلگىلىيىلىك تاش يۈرەك بىر ئەبلەخنى يالLAP، خەقنىڭ ئالدىدا كۈيئوغلىنى ھاقارەت قىلغانمىش، ھېلىقى ئەبلەخ ئۇنى خۇددى قۇشقاچنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك، جېنىدىن جۇدا قىلغانمىش. كېيىن بۇ ئىش بېسىقىپ قالدى، بىر مەزگىلدىن كېيىن، كورزو كۈلۈبتا پەيدا بولۇپ قالدى. ئاڭلىسام، ئۇ قىزىنى قايتۇرۇپ كەپتۇ، لېكىن قىزى ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپتۇ. ھەئە، ئۇ ئىش تولىمۇ ئېچىنىشلىق بولدى. بىر يىل ئۆتەر ـ ئۆتمەي مارگارېتمۇ ئۆلۈپ كەتتى. گېپىڭچە، ئۇنىڭدىن بىر ئوغۇل قاپتىكەن ـ دە؟ ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. ئۇ بالىنىڭ چىراي ـ شەكلى قانداقراق؟ ئاپىسىنى تارتقان بولسا، چوقۇم ناھايىتى چىرايلىق بالا بولدى.

— ئۇ بەك قاملاشقان يىگىت بوپتۇ، — دېدى لورد ھېنرى.

— خارلىنىپ قالمىسا بولاتتىغۇ ئۇ بالا، — گېپىنى داۋام قىلدى بوۋاي، — كورزو قارا نىيەتلىك قىلمىسىلا، ئۇ كېيىن نۇرغۇن پۇلغا ۋارىسلىق قىلىدۇ. ئاپىسى قول ئىلكىدە بار ئايال

ئىدى، ئۇنىڭغا بوۋىسىنىڭ سىلىبىدىكى قورۇقىدىن نۇرغۇن مال - مۈلۈك مىراس قالغان. كورزو ئۇچىغا چىققان بېخىل ئادەم بولغاچقا، بوۋىسى ئۇنىڭغا چىش - تىرنىقىغىچە ئۆچ ئىدى. بىر قېتىم ئۇ مادرىدقا بېرىپتۇ، ئۇ چاغدا مەنمۇ مادرىدتا ئىدىم. توۋا قىلدىم، ئۇنىڭ ئۇچۇن مەن نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولدۇم. ئايال پادىشاھ ھە دېسىلا مەندىن: «ئەنگلىيە ئاقسۆڭەكلىرى ئارىسىدا كىم دائىم پەيتۇنكەش بىلەن باھا تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قالىدۇ؟ » دەپ سورايدىغان بولۇۋالدى. ئۇ شۇلارنىڭ دەتالاشلىرىنى تولا ئاڭلاپ، ئوردىنىڭ سىرتىغا چىقالماي يۈرگىلى بىر ئاي بولغانىكەن. مەن ئۇنىڭ ئۆز نەۋرىسىگە پەيتۇنكەشكە قارىغاندا ئوبدان مۇئامىلە قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

— بۇلاردىن خەۋىرىم يوق ئىكەن، — دېدى ھېنرى، — ئىشىنىمەنكى، ئۇ بالا چوقۇم بېيىپ كېتىدۇ. ئۇ تېخى كىچىك، سىلىبىدا قورۇقى بارلىقىدىن خەۋىرىم بار، ئۇمۇ ماڭا شۇنداق دېگەنىدى. ئاپىسى راستىنلا شۇنداق چىرايلىقمىدى؟

— مارگارېت دېفرا مەن كۆرگەن ئاياللارنىڭ ئىچىدە ئەڭ سۆيۈملۈك ئايال، ھاررى. ئۇنىڭ زادى نېمىشقا شۇنداق قىلغانلىقىغا ھازىرمۇ ئەقلىم يەتمەيدۇ. ئۇنىڭ كەينىدە كارىنگتونغا ئوخشاش پايپېتەك بولۇپ يۈرگەن ئەرلەر سامانىدەك، شۇلارنىڭ ئىچىدىن چېكىپ تۇرۇپ تاللاپ ياتلىق بولسا بولىۋېرەتتى. لېكىن، ئۇ بەك رومانتىك قىز ئىدى، ئۇلارنىڭ جەمەتىدىكى ئاياللارنىڭ ھەممىسىلا شۇنداق. توۋا دەيمەن، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدىكى ئەرلەر تولىمۇ بىچارە، ئاياللىرى قالتىس ئىكەن دېسە. كارىنگتون تىزلىنىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا توي تەكلىپى قويۇپتۇ. بۇنى ماڭا ئۇ ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتىپ بەرگەن. مارگارېت ئۇنى ياراتمايدىكەن. شۇ چاغلاردا پۈتۈن لوندوندىكى قىزلار كارىنگتون دېسە جېنىنى بېرىشكە رازى ئىدى. ھە راست، سەندىن بىر ئىشنى سوراپ باقاي، ھاررى. داداڭ ماڭا : «دارتمۇر

ئامېرىكىلىق بىر قىز بىلەن توي قىلىدىغان بولدى» دەيدۇ، بۇ گەپ راستمۇ؟ ئەجەبا ئۇنىڭغا ئەنگلىيىنىڭ قىزلىرى يارىمامدىكەن؟
— هازىر ئامېرىكىلىقلار بىلەن توي قىلىش مودا، جورجى تاغا.
— باغلىشمەنكى، دۇنيادا ئەنگلىيە ئاياللىرىغا يېتىدىغىنى يوق، هاررى، — دېدى فورم ئۇستەلگە مۇشتلاپ.
— هازىر هەممىلا ئادەم ئامېرىكىلىق ئاياللارغا دۇم چۈشكىلى تۇردى.
— ئاڭلىسام، ئۇلار ئۇزاق ئۆي تۇتالمايدىكەن، — دېدى تاغىسى.
— ئۇلار ئۇزاققا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ دەپ ئۆزىنى هالسىرىتىپ قويىدۇ، مېنىڭچە دارتمۇردىن ئۇمىد يوقتەك تۇرىدۇ.
— كىمنىڭ بالىۋاقىسى ئىكەن ئۇ؟ — سورىدى بوۋاي خۇشياقمىغاندەك، — ئاتا - ئانىسى باردۇر؟
لورد هېنرى بېشىنى چايقىدى.
— ئەنگلىيىلىك قىزلار ئۆتمۈشىنى يوشۇرۇشقا ئۇستا بولغاندەك، ئامېرىكىلىق قىزلارمۇ ئائىلە كېلىپ چىقىشىنى ئاسانلىقچە ئاشكارىلىمايدۇ، — لورد هېنرى ئورنىدىن تۇرۇپ مېڭىشقا تەمشەلدى.
— پەرىزىمچە، ئۇلار چوشقا گۆشى تىجارىتى قىلىدىغان سودىگەرلەرغۇ دەيمەن؟
— دارتمۇر ئۈچۈن بولسىمۇ شۇنداق بولغاي ئىلاهىم، جورجى تاغا. ئاڭلىسام، ئامېرىكىدا چوشقا گۆشىنى توپ سېتىش سىياسىيدىن قالسىلا ئەڭ كۆپ پۇل تاپقىلى بولىدىغان كەسىپ ئىكەن.
— ئۇ چىرايلىقمۇ؟
— ئۇ ئۆزىنى بەك چىرايلىق چاغلايدۇ، ئامېرىكىلىق

ئايالللارنىڭ كۆپىنچىسى شۇنداق. مانا بۇ ئۇلارنىڭ ئەرلەرنى جەلپ قىلىشىدىكى سىرى.

— ئامېرىكىلىق ئايالللار تازىمۇ قىزىق ئىكەن، ئامېرىكىسىدا ياشىماي، ئەنگلىيىدە نېمە قىلار؟ جىمى ئادەم : «ئامېرىكا ئايالللارنىڭ جەننىتى» دېيىشىۋاتسا.

— ئامېرىكا ھەقىقەتەن ئايالللارنىڭ جەننىتى. بىراق، ئۇلار ھە دېسىلا ئۆزىنىڭ جەننەت ماكانىدىن قېچىپ چىقىشقا ئارانلا تۇرىدىكەن، — دېدى لورد ھېنرى، — خەير، جورجى تاغا، مەن ماڭاي. چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ. كۆڭلۈمدىكىدەك ئۇچۇر بىلەن تەمىنلىگىنىڭىزگە رەھمەت. نېمىشقىكىن، كونا دوستلىرىمنىڭ ئىشلىرىغا زادىلا قىزىقمايمەن. لېكىن، يېڭى دوستلىرىمنىڭ ھەممە ئىشىدىن خەۋەردار بولۇپ تۇرغۇملا كېلىدۇ.

— تاماقنى نەدە يېمەكچىدىڭ ھاررى؟

— ئاگاسا ھامامىنىڭكىدە، يەنە دورىيان گرېي ئەپەندىنىمۇ باشلاپ بارماقچىدىم، ھامام ئۇنىڭغا بەك ئامراق.

— ھىم، ھاماڭغا دەپ قوي، خەير - ساخاۋەت ئىشلىرىغا ئىئانە يىغىمەن دەپ ئادەمنى تولا ئاۋارە قىلىۋەرمىسۇن. ئۇنىڭ بۇ ئىشىدىن جاق تويدۇم! ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ ئاشۇ ئەخمىقانە ئىشلىرى ئۈچۈن چەك كېسىپ بېرىشتىن باشقا ئىشى يوق، دەپ قالغان ئوخشايدۇ.

— ماقۇل جورجى تاغا، گەپلىرىڭىزنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ قويای. لېكىن، ئۇ بۇنداق گەپلەرنى قېتىغىمۇ ئىلمەي قويمايدۇ. خەير - ساخاۋەتچىلەر ئۆز ئادىمىيلىكىنى يوقىتىۋاتىدۇ. مانا بۇ ئۇلارنىڭ ئەڭ تىپىك ئالاھىدىلىكى.

بوۋاي ئۇنىڭ سۆزىنى قۇۋۋەتلىگەندەك غودۇڭشىپ قويدى - دە، ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىپ خىزمەتكارنى چاقىردى. لورد ھېنرى ئۇستى ياي شەكلىدە يېپىلغان تۇتاش دەھلىزدىن ئۆتۈپ، بۇرلىڭتون كوچىسىغا كىردى ۋە بېركلېي مەيدانى تەرەپكە

بۇرۇلدى.

دوريان گرېيىنىڭ ئائىلە كېلىپ چىقىشى ئەنە شۇنداق ئىدى. گەپ قوپال ئېيتىلغىنى بىلەن، تولىمۇ غەلىتە، زامانىۋى تۇس ئالغان بۇ رومانتىك ھېكايە لورد ھېنرىغا خېلىلا تەسىر قىلدى. تەلۋە ھېسسىياتلارنىڭ ئالدىدا ئۇ گۈزەل ئايالنىڭ كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمىدى. نەچچە ھەپتىلا داۋام قىلغان ئەسەبىي خۇشاللىق ھەش - پەش دېگۈچە يوشۇرۇن سۇيىقەستتە بەربات بولدى. نەچچە ئايغا سوزۇلغان سۈكۈتلۈك داغۇھەسرەت ئىلكىدە بىر بالا دۇنياغا كۆز ئاچتى. ئاپىسى ئەزرائىلغا جان تەسلىم قىلىپ، ئوغلىنى تىكەندەك يالغۇز قالدۇرۇپ بۇ ئالەم بىلەن خوشلاشتى، ئوغلى قېرىپ ماكىلداپ قالغان بىر قېرىنىڭ ھامىيلىقىدا قالدى. ھەئە، ئەنە شۇ رىيازەتلىك كەچمىشلەر ئۇنىڭغا ئەنە شۇ مۇكەممەللىكنى ئاتا قىلدى. دۇنيادا ھەرقانداق بىر گۈزەل شەيئىگە مەلۇم بىر خىل تراگېدىيىلىك تۇس يوشۇرۇنغان بولىدۇ، ھەرقانچە قەدىرسىز گۈلمۇ پورەكلەپ ئېچىلىمەن دەيدىكەن، تولغاق - تومەن ئوڭۇشسىزلىقلارنىڭ سىنىقىدىن ئۆتۈشى كېرەك... تۇنۇگۈن ئاخشام كۇلۇبتىكى تاماق ئۈستىلىدە دوريان ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىن ئورۇن ئالدى، ھەيرانلىق ئىلكىدە چەكچەيگەن كۆزلىرى، سۈس تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ تۇرغان لەۋلىرى، كىشى كۆڭلىنى ئەسىر قىلىدىغان چېھرى گۈڭگا شام يورۇقىدا تېخىمۇ قىزىل كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ بىلەن ھال - مۇڭ ئېيتىشىش گويا ئىسكىرىپكىنىڭ كۈيىدىن مۇڭلانغان بىلەن باراۋەر، ئىسكىرىپكا تارىدىن چىققان ھەربىر كۈي ئۇنىڭدا ھەر خىل ئىنكاسلارنى پەيدا قىلاتتى... ئۆزگىلەردە تەسىر پەيدا قىلىش ئاجايىپ قالتىس ئىش - دە! ئۇنى ھېچنېمىگە تەڭ قىلغىلى بولمايدۇ. ئۆز روھىنى مەلۇم بىر شەيئىگە سىڭدۇرۇپ، بىرپەستىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئاقىلانە كۆزقاراشلىرىدىن ئوقچۇپ چىققان شوخ كۈيلەرنىڭ ئەكس ساداسىغا قۇلاق سېلىش، مىجەز - خاراكتېرىنى گويا خۇش

ھىدنى تاراتقاندەك باشقىلارغا تەسىر قىلدۇرۇشنىڭ ئۆزى بىر ھەقىقىي ھۇزۇر. بەلكى چەكلىمىلىككە تولغان، جىنسىي ئىستەكنىڭ ھۇزۇرىنى سۇرۇش ئەۋج ئالغان، ئۇلۇغۋار نىشاندىن نام ـ ئەسەر قالمىغان بۇنداق چاكىنا دەۋردە مانا مۇشۇنىڭ ئۆزىلا بىردىنبىر ھۇزۇر ئىدى... بازىلىنىڭ رەسىم سىزىش ئۆيىدە تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغان بۇ يىگىت بۆلەكچە جەلپكار ئىدى. تېخى بالىلىقىدىكى گۆدەكلىكى يوقالمىغان قاملاشقان چىرايى، يۇناننىڭ مەرمەر تاشتىن ياسالغان ھەيكەللىرىنى ئەسلىتىدىغان بوي ـ بەستى كىشىگە ئاجايىپ زوق ئاتا قىلاتتى. سىياقىدىن قىلچە ئېۋەن تاپقىلى بولمايتتى. شۇ قەدەر ئېۋەنسىز گۈزەللىكنىڭ سولىشى نەقەدەر ئەپسۇسلىنارلىق ئىش ـ ھە ! ئەمىسە بازىلچۇ؟ تازىمۇ قىزىق ئادەم ـ دە ئۇ! ئويلىمىغان يەردىن بىر بالىنى كۆرۈپ ھەش ـ پەش دېگۈچە يېڭىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى، يېڭىچە تۇرمۇش كۆزقارىشىنى ئوتتۇرىغا چىقاردى ! ئىلگىرى قويۇق ئورمانلىق ئىچىدە غايىب بولۇپ، تاپتاقىر دالىلاردا كېزىپ يۈرگەن بۇ يوچۇن كۆلەڭگە گويا ئايال ئورمان ئىلاھى دىرىيادقا ئوخشاش ھېچ قورقۇمسىزلا رەسسامنىڭ كۆز ئالدىدا زاھىر بولدى، چۈنكى رەسسامنىڭ قەلبى ئۇنى ئىزچىل ئىزدەپ كېلىۋاتاتتى. ھالا بۈگۈن، ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىدا ئۇيقۇدا ياتقان سىرلىق سېزىملەر ئويغاندى، ئەمما مۆجىزىلەرمۇ دەل ئاشۇنداق سېزىملەر ئالدىدا نامايان بولاتتى. شەيئىلەرنىڭ ھالىتى گويا ئەسلىدىلا باشقا تېخىمۇ مۇكەممەل شەيئىلەرنىڭ ئۈلگىسىدەك ھەم ئاشۇ مۇكەممەللىك ئۆلچىمىگە يەتكەن يوچۇن كۆلەڭگىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرماقچى بولغاندەك، بۆلەكچە گۈزەل تۈس ئالغان سىمۋوللۇق قىممەتكە ئېرىشكەندى. نېمىدېگەن غەلىتىلىك، بۇ! ئۇ تارىختىكى مۇشۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئىشلارنى خىيال ئېكرانىدىن ئۆتكۈزدى. كامالەتكە يەتكەن مۇتەپەككۇر، سەنئەتكار ئەپلاتۇن بۇنى تونجى بولۇپ ئانالىز قىلغان ئەمەسمىدى؟ ئەجەبا،

مىكىلانجېلو ئۇنى رەڭلىك مەرمەر تاشتىكى سونېت ئارىسىغا ئويۇۋەتكەن ئەمەسمىدى؟ مانا ئەمدى ئۇ كىشىگە غەلىتە تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى... شۇنداق، ئۇ ئاڭسىز رەۋىشتە دورىيان گرېي ئۇچۇن بىر مۇھىم شەخسكە ئايلانماقچى بولدى، گويا دورىيانمۇ بۇ رەسسامنىڭ مەشھۇر بىر رەسىم يارىتىشى ئۇچۇن مۇھىم بولغاندەك، ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئالماقچى بولاتتى — ئەمەلىيەتتە ئۇ يېرىم مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەنىدى. ئۇ ئاجايىپ خىسلەتكە ئىگە بۇ قەلبنى ئۆزىگە تەئەللۇق قىلماقچى بولدى، مۇھەببەت بىلەن ئەجەل مۇجەسسەملەشكەن بۇ تەندە كىشى قەلبىنى مەستخۇش قىلىدىغان سىرلىق نەرسە بار ئىدى.

ئۇ توساتتىن قەدىمىنى توختاتتى، ئەتراپىدىكى ئۆيلەرگە نەزىرىنى ئاغدۇرۇپ، ھاممىسىنىڭ ئۆيىدىن خېلىلا ئۇزاپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ـ دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ يولىغا راۋان بولدى. گۈڭگا يورۇپ تۇرغان زالغا كىرىشىگە، مۇلازىم ئۇنىڭغا مېھمان ـ ساھىبخانىلارنىڭ ئۈستەلگە ئولتۇرۇپ بولغانلىقىنى ئۇقتۇردى. ئۇ شىلەپىسى بىلەن ھاسىسىنى بىر ئەر مۇلازىمغا بېرىپ قويۇپ، زالغا كىردى.

— يەنە كېچىكىپ قالدىڭ، ھاررى، — ۋارقىرىدى ھاممىسى ئاغرىنغاندەك بېشىنى چايقاپ قويۇپ. ھېنرى ئېسىگە كەلگەن باھانىدىن بىرنى دەپ قويۇپ، ھاممىسىنىڭ يېنىدىكى بوش ئورۇنغا ئولتۇردى، ئاندىن مېھمانلارغا بىرقۇر كۆز يۈگۈرتتى. ئۈستەلنىڭ ئۇ بېشىدا ئولتۇرغان دورىيان خىجىل بولغاندەك باش لىڭشىتىپ سالام قىلدى، ئۇدۇلىدا گراف ھاررى خانىم ئولتۇراتتى. ئۇ تولىمۇ ئوڭلۇق، مىجەزى ئېسىل ئايال ئىدى، باشقىلار ئۇنىڭغا بەكلا ئامراق ئىدى. قەددى ـ قامىتى تولغان بۇ ئايال ئەگەر گراف خانىم بولمىغىنىدا، ھازىرقى زامان قەلەمكەشلىرىنىڭ قەلىمىدە «لاخسىدەك سېمىز ئايال» دەپ تەسۋىرلەنگەن بولاتتى. ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە سېر توماس باردون ئولتۇراتتى. ئۇ پارلامېنتنىڭ رادىكال ئەزاسى ئىدى، ئاشكارا

سورۇنلاردا پارتىيىسىنىڭ داھىيسىنىڭ ئىزىدىن ماڭاتتى، خۇسۇسىي تۇرمۇشتا ئەڭ داڭلىق ئاشپەزلەرنى ئىزدەيتتى، «تاماقتا كونسېرۋاتىپلار بىلەن، پىكىردە لىبېرالىستلار بىلەن بىردەك بولۇش» ئۇنىڭ تۇرمۇش مىزانى ئىدى. ئۇنىڭ سول تەرىپىدە كۆلەدلىپىدىن كەلگەن ئېرىسكىن ئەپەندى ئولتۇراتتى، جەلىپكار، خۇش پېئىل، تەربىيە كۆرگەن بۇ بوۋاينىڭ جىق گەپ قىلمايدىغان ئادىتى بار ئىدى. بۇ ھەقتە گەپ چىقسا، ئۇ: «دەيدىغانلىرىمنى ئوتتۇز يېشىمدىن بۇرۇن دەپ بولغان» دەپ قوياتتى. ئېرىسكىن ئەپەندىنىڭ يېنىدا، ھېنرىنىڭ ھاممىسىنىڭ قەدىناس دوستى ۋاندىلۇر خانىم ئولتۇراتتى، پەرىشتىلەردەك كەم ـ كۈتىسىز بۇ ئايال تولىمۇ چاكىنا ياسىنىۋالغان بولۇپ، تۇرقى كىشىگە بەئەينى تولىمۇ قوپال تۇپلەنگەن قەسىدىلەر توپلىمىنى ئەسلىتەتتى. ۋاندىلۇر خانىم يېنىدا ئولتۇرغان لورد فوردېر بىلەن تولىمۇ قىزغىن پاراڭلىشىۋاتاتتى، بۇنداق قىزغىنلىق لورد فوردېرنىڭ نەزىرىدە، ياخشى نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ ھەممىسىدە بولىدىغان، ئەمما يۇقۇپلا قالسا قۇتۇلغىلى بولمايدىغان، كەچۈرگۈسىز خاتالىق ئىدى.

— بىچارە دارتمۇر ئەپەندىنىڭ گېپىنى قىلىشىۋاتىمىز، — گراف خانىم ئۇنىڭغا قاراپ مەمنۇنىيەت بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى، — ئېيتىڭە، ئۇ راستىنىلا ھېلىقى نايناق بىلەن توي قىلارمۇ؟

— مېنىڭچە، ئۇ بۇ كەمگىچە دارتمۇر ئەپەندىگە توي تەكلىپىنى قويۇپ بولدىغۇ دەيمەن، گراف خانىم.

— ئادەمنى قورقۇتمىغىنا ! — ۋارقىرىدى ئاگاسا خانىم، — ئەمدى بىرەرى چىقىپ بۇ ئىشقا ئارىلاشمىسا بولماپتۇ.

— ئىشەنچلىك خەۋەرلەرگە قارىغاندا، ئۇ قىزنىڭ دادىسى ئامېرىكىنىڭ قۇرۇق تاۋارلىرىنى ساتىدىغان دۇكان ئېچىپتۇمىش، — گەپ قىستۇردى توماس باردون تەكەببۇرلۇق بىلەن.

— تاغام ئۇنى چوشقا گۆشىنى توپ ساتىدۇ، دەيدۇغۇ، توماس ئەپەندى.

— قۇرۇق تاۋار؟ ئامېرىكىنىڭ قۇرۇق تاۋارلىرى دېگىنى نېمە ئەمدى؟ — سورىدى گراف خانىم گۆشلۈك قوللىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ گاراڭ قىياپەتتە. ئۇ «دېگىنى» دېگەن سۆزنى ئالاھىدە ئۇرغۇلۇق ئېيتقانىدى.

— ئامېرىكىنىڭ ھېكايىسى، — لورد ھېنرى شۇنداق دېگەچ بىر پارچە بۆدۈنە گۆشىنى ئاغزىغا سالدى.

گراف خانىم بۇ گەپلەردىن گاڭگىراپلا قېلىۋاتاتتى.

— ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمەڭ قەدىرلىكىم، — ئاگاسا خانىم گراف خانىمغا شىۋىرلىدى، — ئۇ مۇشۇنداق ئاغزىغا كەلگەننى دەيدۇ.

— ئامېرىكا قىتئەسى بايقالغان چاغدا... — دەپ گېپىنى باشلىدى ھېلىقى رادىكال پارلامېنت ئەزاسى. ئۇ گويا كىشىنى بىزار قىلىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىر يولىلا سۆزلەپ تۈگەتمەكچى بولغاندەك توختىماي سۆزلەيتتى، مېھمانلارمۇ ئۇنىڭ گېپىدىن زېرىكىپ قالدى. گراف خانىم تىن تارتىپ قويۇپ، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى:

— ئامېرىكا قىتئەسى بايقالمىغان بولسا ياخشى بولاتتىكەن! — دېدى ئۇ، — مانا ئەمدى بىزنىڭ قىزلىرىمىز بىر چەتتە قېلىپ، پۇرسەتنى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويۇۋاتىدۇ، نېمىدېگەن ئادالەتسىزلىك، بۇ!

— ئامېرىكا قىتئەسىنىڭ بايقالغىنى يوق ئىشىمىكىن دەيمەن، — دېدى ئېرسكىن ئەپەندى، — مېنىڭچە ئۇ بىر پەرەز، خالاس.

— شۇ يەرلىك كىشىلەرنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، — دېدى گراف خانىم، — ئۇلارنىڭ قىزلىرىنىڭ چىرايلىقلىقىغا ھەيرانۇھەس قالدىم، ئۇلار بەك چىرايلىق كىيىنىدىكەن، تېخى كىيىملىرىنى پارىژدىن ئەكەلدۈرىدىكەن. ئىسىت، مەنمۇ شۇنداق

ئېسىلزادىلەردىن بولسامچۇ.

— ئاڭلىسام، ياخشى نىيەتلىك ئامېرىكىلىقلار ئۆلگەندىن كېيىن پارىژغا بارارمىش، — دېدى سېر توماس ئەپەندى. ئۇ دائىم يۇمۇرلۇق گەپلەرنى قىلاتتى.

— راست شۇنداقمىكەن؟

— ئەمىسە، ئەسكى ئامېرىكىلىقلار ئۆلگەندىن كېيىن نەگە بارىدىكەن؟ — سورىدى گراف خانىم.

— ئامېرىكىغا، — دېدى لورد ھېنرى.

سېر توماس قاشلىرىنى يىمىرىپ قويدى.

— كىم بىلىدۇ، جىيەنىڭىز ئۇ بۈيۈك دۆلەتكە باشقىچە قاراشتىمۇ تېخى، — دېدى ئۇ ئاگاسا خانىمغا، — بۇرۇن ساياھەت پەيتۇنىدا ئامېرىكىنى ئايلىنىپ چىققانىدىم. ئامېرىكىلىقلار يۇرۇش - تۇرۇشتا خويمۇ ئەدەپلىك ئىكەن. ھۆددە قىلىمەنكى، ئۇ يەرگە بارسىڭىز، كۆرگەن - بىلگەنلىرىڭىز كۆپىيىپ قالىدۇ.

— چىكاگوغا بارسىلا كۆرگەن - بىلگىنى كۆپىيىپ قالامدىكەن؟ — دېدى ئېرسكىن ئەپەندى تەئەددى بىلەن، — ئۇ يەرگە ساياھەتكە بېرىشقا مەن ھەرگىز چىدىمايمەن.

سېر توماس قولىنى شىلتىپ گەپنى بۆلدى:

— ئېرسكىن ئەپەندى پۈتۈن دۇنيانى ئۆيىدىكى كىتاب جازىسىغا تىزىۋالغان. بىزگە ئوخشاش ئەمەلىيەتچىل كىشىلەر ئۇنداق نەرسىلەرنى كىتابتىن ئوقۇشقا ئەمەس، ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈشكە ئامراق كېلىدۇ. ئامېرىكانلار بەك ئەقىللىق. بۇنى ئۇلارنىڭ ئەڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكىمىكىن دەيمەن. ھۆددە قىلالايمەنكى، ئامېرىكىلىقلارنىڭ ئىچىدە غەرەز ئۇقمايدىغانلىرى يوق دېيەرلىك.

— نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق! — ۋارقىرىدى لورد ھېنرى، — ئاشكارا زوراۋانلىققا چىدايمەنكى، ئاشكارا چېچەنلىككە چىداپ تۇرالمايمەن. كالللىنى بەك ئىشلىتىپ كېتىشمۇ ياخشى ئىش ئەمەس، ئۇ دېگەن چېچەنلىككە ئورا كولىغانلىق.

— گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىمغۇ، — دېدى سېر توماس يۈزلىرى پوكاندەك قىزارغان قىياپەتتە.
— مەن چۈشەندىم لورد ھېنرى، — دېدى ئېرىسكىن ئەپەندى كۈلۈمسىرەپ.
— سەپسەتىنىڭ يوت دەسسەپ تۇرالىشىدا ئۆزىگە تۇشلۇق ئۇسۇلى بولىدۇ ... — گەپ ئارىلىدى لورد ھېنرى.
— سەپسەتە دېدىڭىزما؟ — سورىدى ئېرىسكىن ئەپەندى، — مەن ئۇنداق قارىمايمەن، بەلكىم شۇنداقتۇر. ھەقىقەت كۆپ ھاللاردا سەپسەتە شەكلىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ھەقىقەتنى سىناشقا توغرا كەلسە، ئۇنى چىڭ تارتىلغان پولات سىم ئۈستىگە چىقارساقلا ئايان بولىدۇ. ھەقىقەت پولات سىم ئۈستىدىكى دارۋازغا ئايلانغاندىلا، ئاندىن ئۇنىڭغا توغرا ھۆكۈم چىقىرالايمىز.
— توۋا قىلدىم، سىلەر ئەرلەر نەزەرىيىگە بەك ئۇستا كېلىدىكەنسىلەر! راستىنى دېسەم، نېمە دېيىشىۋاتقىنىڭلارنى مەڭگۈ چۈشەنمىگۈدەكمەن. ھەي ھاررى، سەندىن بەك بىزار بولدۇم. سەن نېمىشقا بىزنى سۆيۈملۈك دورىيان گرېي ئەپەندىنىڭ شەرقىي رايوندىكى ئىشلىرىدىن ۋاز كەچتۈرمەكچى بولىسەن؟ ھۆددە قىلىمەنكى، ئۇ بىباھا گۆھەرگە ئايلىنىدۇ، ئۇلار چوقۇم ئۇنىڭ مۇزىكىسىنى ياقتۇرۇپ ئاڭلايدۇ، — دېدى ئاگاسا خانىم.
— مۇزىكىدىن بىرەرنى چېلىپ بەرسە، ئاڭلاپ باقساق بوپتىكەن، — لورد ھېنرى شۇنداق دېدى ـ دە، تاماق ئۈستىلىنىڭ ئۇ بېشىغا نەزىرىنى ئاغدۇردى، كۆزلىرى ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرغان بىر جۈپ نۇرلۇق كۆز بىلەن ئۇچراشتى.
— شۇغىنىسى، ۋايىت چېركاۋى تەرەپتىكىلەرمۇ بەك بىچارە ئىكەن ئەمەسمۇ، — سۆزىنى داۋام قىلدى ئاگاسا خانىم.
— دەرد ـ ھەسرەتتىن باشقا، ھەرقانداق نەرسىگە ھېسداشلىق قىلغۇم كېلىدۇ، — لورد ھېنرى مۈرىسىنى ئېتىپ قويىدى، — ئازاب چېكىۋاتقانلارغا ھېسداشلىق قىلغۇم كەلمەيدۇ. ئازاب ـ

ئوقۇبەت تولىمۇ پەسكەش، قورقۇنچلۇق بولىدۇ، كىشىنى ئۈمىدسىزلىك پاتقىقىغا سۆرەپ كىرىدۇ. بەزىلەر ئازاب چېكىۋاتقانلارغا ئاجايىپ ھېسداشلىق قىلىپ كېتىدىكەن. ھېسداشلىق قىلىشقا توغرا كەلسە، رەڭدار، گۈزەل، شادىمان تۇرمۇشقا ھېسداشلىق قىلىش كېرەك. ھاياتنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكىنى ئازراق تىلغا ئالغان ياخشى.

— ئەمما، شەرقىي رايون مەسىلىسى ناھايىتى مۇھىم - دە، — دېدى سېر توماس بېشىنى چايقاپ قويۇپ.

— ئۇغۇ شۇ، — دېدى ھېنرى، — بۇ دېگەن قۇللار مەسىلىسى، بىز قۇللارنى خۇشال قىلىش بەدىلىگە بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشقا ئۇرۇنۇپ كۆرسەك بولىدۇ.

ھېلىقى سىياسەتۋاز ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ دېدى:

— ئۇنداقتا، ۋەزىيەتنى ئوڭشاش توغرىسىدا بىرەر ئاقىلانە تەكلىپىڭىز بولسا ئاڭلاپ باقساقمىكىن.

لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— ئېنگلاندنىڭ ھاۋا رايىدىن باشقا، ھېچ نەرسىسىنى ئۆزگەرتكۈم يوق، — دېدى ئۇ، — مەن پەلسەپىۋى پىكىر قىلىشتىن قانائەت تاپىمەن. شۇغىنىسى، 19 - ئەسىر ھېسداشلىقنى چەكتىن ئاشۇرۇۋېتىپ، گۇمران بولۇش گىردابىغا بېرىپ قالدى. تەلىپىم شۇكى، بىز ئىلىم - پەنگە مۇراجىئەت قىلىش ئارقىلىق خاتالىقلارنى تۈزەتسەك بولىدۇ. ھېسسىياتنىڭ بىرلا پايدىسى باركى، ئۇ بىزنى تۇيۇق يولغا باشلايدۇ؛ ئىلىم - پەن بولسا كىشىگە ھېسسىياتقا تايانماي ئىش قىلىشنى ئۆگىتىدۇ.

— ئەمما، بۇ ئىشتا ھەرقايسىمىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ئېغىر، — دېدى ۋاندىلور خانىم خىجىللىق ئىلكىدە.

— شۇنداق، مەسئۇلىيىتىمىز بەك ئېغىر، — سۆز قاتتى ئاگاسا خانىم. لورد ھېنرى ئېرىسكىن ئەپەندىگە دېدى:

— ئىنسانلار ئۆزىنى بەك قالتىس چاغلاپ كېتىۋاتىدۇ. بۇ،

ئىنسانلارنىڭ ئەڭ چوڭ خاتالىقى. ئەگەر ئىپتىدائىي ئىنسانلار قانداق كۆلۈشنى بىلەلىگەن بولسا ئىدى، تارىخمۇ باشقىچە يېزىلغان بولاتتى.

— كىشىگە تەسەللى بېرىشكە بەك ئۇستا ئىكەنسىز، — دېدى گراف خانىم مۇلايىم ئاھاڭدا، — ئىلگىرى قەدىرلىك ھاممىڭىزنى كۆرگىلى كەلگىنىمدە خويمۇ بىئارام بولاتتىم، چۈنكى مەن شەرقىي رايون دېگەنگە زادىلا قىزىقمايتتىم. كېيىنچە ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىسامۇ، يۈزۈم قىزارمايدىغان بولار.

— يۈزى قىزارغان كىشى تولىمۇ سۆيۈملۈك كۆرۈنىدۇ، گراف خانىم، — دېدى لورد ھېنرى.

— ئادەم ياش ۋاقتىدىلا شۇنداق بولىدۇ، — دېدى گراف خانىم، — ماڭا ئوخشاش قېرى مومايلارمۇ قىزىرىپ يۈرسە، بۇ ياخشىلىقنىڭ بېشارىتى ئەمەس. لورد ھېنرى، ماڭا قانداق قىلسا ياشلىقىغا قايتقىلى بولىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرمەمسىز؟

لورد ھېنرى جىممىدە ئولتۇرۇپ كەتتى، ئاندىن ئويچان كۆزلىرىنى گراف خانىمغا تىكىپ سورىدى:

— ياشلىقىڭىزدا سادىر قىلغان چوڭ - چوڭ سەۋەنلىكلىرىڭىزنى ھېلىمۇ ئەسلىيەلەمسىز، گراف خانىم؟

— سەۋەنلىكلىرىمغۇ بەك كۆپ، — دېدى گراف خانىم ئۈنلۈك كۈلۈپ.

— ئەمىسە شۇ سەۋەنلىكلىرىڭىزنى يەنە بىر قېتىم سادىر قىلىڭ، — دېدى لورد ھېنرى كەسكىن قىياپەتتە، — كىشى ياشلىقىغا قايتىمەن دەيدىكەن، ئەخمىقانە ئىشلىرىنى تەكرارلىشى كېرەك.

— خويمۇ كۆڭۈلگە ياقىدىغان نەزەرىيە ئىكەن، بۇ! — دېدى گراف خانىم چىرقىراق ئاۋازدا، — مەن چوقۇم سىناپ كۆرىمەن.

— قويۇڭە بۇنداق خەتەرلىك نەزەرىيىلىرىڭىزنى! — دېدى

سېر توماس زەردە بىلەن. ئاگاسا خانىم بېشىنى چايقاپ قويىدى، چىرايىغا بىزارلىق ئالامەتلىرى تېپىپ چىققانىدى. ئېرىسكىن ئەپەندىلا پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلاپ ئولتۇراتتى.

— شۇنداق، — گېپىنى داۋام قىلدى لورد ھېنرى، — مانا بۇ ھاياتنىڭ بىر چوڭ سىرى. ھازىر تالاي كىشىلەر ئاتالمىش تەپەككۇر ئۇسۇلىنىڭ ۋەھىمىسىدە گۇمران بولۇۋاتىدۇ، ئۇلار ئۆزى سادىر قىلغان سەۋەنلىكلىرىگە پۇشايمان قىلغان چېغىدا، ئالىلىقاچان كېچىككەن بولىدۇ.

كۆپچىلىك پاراققىدە كۈلۈپ كېتىشتى. لورد ھېنرى ئويلىغانلىرىنى تولىمۇ رەڭدار قىلىپ تەسۋىرلەيتتى، تاغدىن - باغدىن سۆزلەيتتى، ئاڭلىماققا بەھەيۋەت، ئەمما قىلچە مەزمۇن، مەنە بولمىغان داڭقان پۈتى گەپلەرنى قىلىشاتتى. ئاغزىدىن مارجاندەك تىزىلىپ چىقىۋاتقان پاساھەتلىك گەپلەر شۇ تاپتا ئەخمىقانىلىكنى مەدھىيىلەپ پەلسەپە دەرىجىسىگە كۆتۈرۈۋاتاتتى. بۇنىڭ بىلەن پەلسەپىنىڭ ئايال ئىلاھىمۇ ياشلىقىغا قايتىپ، خۇشاللىق پەرىشتىسىنىڭ ئاشۇ ئەسەبىي كۈيىگە ئەسىر بولماقتا ئىدى. كىشىلەر تەسەۋۋۇر قىلالاتتىكى، ئۇچىسىغا ئۈزۈم ھارىقى چاچراپ كەتكەن پەرەنجە كىيگەن، بېشىغا گۈلتاج تاقىغان ئايال ئىلاھ ھاياتنىڭ تاغ - ئېدىرلىرىدا لەرزان ئۇسسۇلغا چۈشۈپ، تاغ ئىلاھلىرىنىڭ ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈشنى ئۇقمايدىغان گالۋاڭلىقىنى مەسخىرە قىلماقتا ئىدى. رېئاللىق گويا ئورمانلىقتىكى ئۈركۈپ كەتكەن جانىۋاردەك ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن يىراقلىماقتا. ئۇنىڭ شېشىدەك سۈزۈك ئاپئاق پۇتلىرى دانىشمەن پارس شائىرى ئۆمەر ھەييام ئولتۇرغان ھېلىقى ئۈزۈم يانجىيدىغان يوغان تاشقا دەسسەپ تۇراتتى. ئۇ تاكى ئۈزۈم شىرنىلىرى يالىڭاچ پۇتلىرىغا چاچرىغۇچە ياكى ئۈزۈم شىرنىسىنىڭ قىزغۇچ ماغزاپلىرى ئىدىشتىن تېشىپ كەتكۈچە تاشتا دەسسەپ تۇردى. مۇزىكا قالتىس ۋايىگە يەتكۈزۈلۈپ چېلىندى. دورىيان گرېي لورد ھېنرىغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى.

ھېنرىنىڭ كۆزلىرى تاماشىبىنلارنىڭ ئىچىدىن بىرلا سېپىمانى ئىزدەيتتى، شۇنىڭدىلا ئۇنىڭ زېھنى ئېچىلاتتى، تەپەككۇرى جانلىناتتى. دورىيان زېرەك، ئالىيجاناب، جەلپكار بولغىنى بىلەن، مەسئۇلىيەتسىز يىگىت ئىدى. ئۇ مۇزىكىسى ئارقىلىق تاماشىبىنلارنى ئەسىر قىلىۋالدى. گويا بۇرانىنگنىڭ شېئىرلىرىدىكى نەيچىگە[①] ئوخشاش، تاماشىبىنلارنىڭ شاد كۈلكىسىنى كۆيگە جور قىلدۇراتتى. دورىيان گرېي گويا سېھىرلىنىپ قالغاندەك، لورد ھېنرىدىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى، لەۋلىرىدە ھېلىدىن ـ ھېلىغا تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى. قاپقارا، تىنىق كۆزلىرىدىكى ھەيرانلىق ئاستا ـ ئاستا كەسكىنلىككە ئالماشتى.

ھايال ئۆتمەي، بىر خىزمەتكار گراف خانىمنىڭ يېنىغا كېلىپ، پەيتونىنىڭ سىرتتا ساقلاپ قالغانلىقىنى ئېيتتى. گراف خانىم ئالدىرىغان قىياپەتتە قوللىرىنى ئىشقىلاپ تۇرۇپ دېدى:

— ئەجەب كەيپىمنى ئۇچۇردى! مەن ماڭىدىغان بولۇپ قالدىم. شۇ تاپتا كۇلۇبقا ئېرىمنى ئالغىلى بارىمەن، ئاندىن ۋىللىس زالىغا بېرىپ، بىر تېتىقسىز يىغىنغا قاتنىشىمىز، ئېرىم ئۇ يىغىنغا رىياسەتچىلىك قىلىدۇ. كېچىكىپ قالسام، ئېرىم خاپا بولۇپ كېتىدۇ. خەير، قەدىرلىك ئاگاسا خانىم. لورد ھېنرى، سىزمۇ بەك قىزىقچى ئىكەنسىز، ئەخلاق دېگەننى بىر تىيىنغا ئەرزىمەس قىلىۋەتتىڭىزغۇ زادى. گەپلىرىڭىزنى ئاڭلاپ نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيلا قالدىم. سەيشەنبە كۈنى كەچتە كېلىڭ، بىللە تاماق يەيلى. ئۇ كۈنى باشقا ئىشىڭىز يوقتۇ ـ ھە؟

— سىز ئۈچۈن ھەرقانچە موھىم ئىشىم بولسىمۇ تاشلايمەن، گراف خانىم، — دېدى لورد ھېنرى تەزىم قىلىپ.

— قالتىس جۇمۇ سىز! ئۇنداق قىلسىڭىز بولمايدۇ، — دېدى گراف خانىم، — ئۇنتۇپ قالماڭ ئەمىسە!

---

① بۇ جۈملە روبېرت بۇرانىنگنىڭ «خېمىرىسىندىكى گۈللۈك كىيىملىك نەيچى» ناملىق داستانىدىن ئېلىنغان. داستاندا بالىلار سىرلىق نەي ئاۋازىغا ئەگىشىپ كېتىپ قالىدۇ.

گراف خانىم ئىرغاڭلاپ ماڭغىنىچە زالدىن چىقىپ كەتتى، ئاگاسا خانىم باشقا مېھمانلار بىلەن كەينىدىن ئۇزىتىپ چىقتى.
لورد ھېنرى ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى، ئېرسكىن ئەپەندى ئۇنىڭ يېنىغا يۆتكىلىپ، ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى.
— نۇرغۇنلىغان كىتابىي سۆزلەرنى قىلىۋەتتىڭىز، — دېدى ئېرسكىن ئەپەندى، — نېمىشقا بىرەر پارچە كىتاب يازمايسىز؟
— مەن كىتاب ئوقۇشقا بەك ئامراق، لېكىن كىتاب يازغۇم كەلمەيدۇ، ئېرسكىن ئەپەندى. پارس گىلىمىگە ئوخشاش ئېسىل، رېئاللىققا ماس كەلمەيدىغان روماندىن بىرنى يازسامغۇ تازا بولاتتى. ئەمما، ئەنگلىيىدە كىشىلەر گېزىت، سەۋىيەسىز كىتابلاردىن باشقا، ئەدەبىيات دېگەندەكلەرگە ئانچە قىزىقىپ كەتمەيدۇ. بەزىدە ئەنگلىيىلىكلەرنىڭ ئەدەبىياتتىن زوقلىنىش تۇيغۇسى دۇنيا بويىچە ئەڭ تۆۋەنمىكىن دەپ ئويلاپ قالىمەن.
— بەلكىم دېگىنىڭىز توغرىدۇر، — دېدى ئېرسكىن ئەپەندى، — ئىلگىرى ئەدەبىياتقا ھەۋىسىم بار ئىدى، ئەمما بۇ ھەۋىسىم ئۇزاققا بارمىدى. قەدىرلىك دوستۇم، مۇشۇنداق چاقىرسام خاپا بولمايدىغانسىز - ھە؟ سىزدىن بىر نەرسىنى سورىغۇم كېلىۋاتىدۇ. بايا دېگەنلىرىڭىز راستمۇ؟
— بايا نېمىلەرنى دېگەن بولغىيدىم؟ — كۈلۈمسىرەپ قويدى لورد ھېنرى، — گەپلىرىم كۆڭلىڭىزگە ياقمىغان ئوخشىمامدۇ؟
— زادىلا ياقمىدى. ئىشقىلىپ، سىز بەك خەتەرلىك ئادەم ئىكەنسىز. ئالىمادىس ئاشۇ ئاق كۆڭۈل گراف خانىمغا بىرەر ئىش بولۇپ قالسا، سىزدىنلا كۆرىمىز. ئەمما، سىز بىلەن تۇرمۇش ھەققىدە پاراڭلاشقۇم بار ئىدى. ئادەملەر نېمىدېگەن ئېتىقسىزلىشىپ كەتكەن - ھە! ناۋادا بىر كۈنلەردە لوندوندىن زېرىكىپ قالسىڭىز، ترېدلىيغا بېرىپ مېنى ئىزدەڭ. ئېسىل ئۈزۈم ھاراقلىرىم بار، قويۇپ بېرىمەن، ئىچىشكەچ پەلسەپىڭىزدىن ھۇزۇرلىنىمىز.
— تەكلىپىڭىزنى جان دەپ قوبۇل قىلىمەن، ترېدلىيغا

بىرىپ ھوزۇرىڭىزدا مېھمان بولۇش مەن ئۈچۈن زور شەرەپ. ساھىبخانا ئىسىل، كۈتۈپخانىلىرى ئاندىن ئىسىل تۇرسا، بارمىسام بولامدۇ.

— بارسىڭىز قەۋەتلا خۇشال بولىمەن، — دېدى بوۋاي ئەدەپ بىلەن ئېگىلىپ تۇرۇپ، — ئەمدى ھامىنىڭىز بىلەن خوشلىشىپ قايتايمىكىن، ئافېنا ئەدەبىيات كۇلۇبىغا بارىدىغان ئىشىم بار ئىدى. ھازىر ماڭسام، ئەلياتقۇدا ئاران يېتىپ بارالايمەن.

— ھەممىڭلار بارامسىلەر، ئېرسكىن ئەپەندى؟

— قىرىق ئادەم بارىمىز، قىرىق ئورۇندۇقتا ئولتۇرىمىز. ئۇ يەردە ئەنگلىيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسىگە ئاكادېمىك بولۇش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋاتىمىز.

لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ دېدى:

— مەنمۇ باغچىغا بارماقچىدىم.

لورد ھېنرى ئىشىكتىن چىقماقچى بولغاندا، دورىيان گرېي ئۇنىڭ بىلىكىگە ئېسىلدى:

— مېنىڭمۇ سىز بىلەن بىللە بارغۇم كېلىۋاتىدۇ.

— بازىل خالۋارد بىلەن كۆرۈشۈشكە ۋەدە قىلىپ قويغانىدىڭىزغۇ؟ — دېدى لورد ھېنرى.

— گەپلىرىڭىزگە ئامراق بولۇپ قالدىم، سىز بىلەن بىللە بېرىپ مۇڭدىشىپ كېلەيمىكىن.

— نېمە دېدىڭىز؟ بۈگۈن ھېلىمۇ جىق سۆزلەپ كەتتىم، — كۈلۈپ كەتتى لورد ھېنرى، — شۇ تاپتا تۇرمۇشنى راسا بىر كۆزەتكۈم كېلىۋاتىدۇ. خالىسىڭىز، بىللە بېرىڭ، بىللە كۆزىتەيلى.

تۆتىنچى باب

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتتى. بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن دورىيان گرېي لورد ھېنرىنىڭ مايفاردىكى ئۆيىنىڭ چاقىقانغىنا كۈتۈپخانىسىدا يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا يۆلىنىپ ئولتۇراتتى. كۈتۈپخانا تولىمۇ چىرايلىق سەرەمجانلاشتۇرۇلغان، تامغا تورۇسقىچە دۇب ياغىچى چاپلىنىپ، ئۈستىگە سۈت رەڭ چەسۋەك ئورنىتىلغان؛ تورۇسقا قاپارتما گۈللۈك نەقىش چىقىرىلغان؛ يەرگە كۈل رەڭ پالاس، پالاس ئۈستىگە ئۇزۇن چۇچىلىق پارس گىلىمى سېلىنغان؛ لىپا ياغىچىدىن ياسالغان چاي ئۈستىلىگە كلودىيوننىڭ[1] بىر كىچىك ھەيكىلى تىزىلىپ، يېنىغا مۇقاۋىسىغا ئالتۇن ھەل بىلەن چىرايلىق دەستارگۈلىنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن «يۈز پارچە ھېكايە» دېگەن خەت يېزىلغان قولىيازما قويۇلغان، بۇنى كلوۋىس ئېۋ[2] مارگارېت ۋالويا[3] ئۈچۈن ئالاھىدە تۈپلەپ چىققانىدى. تام مەشىنىڭ جازىسىدىكى بىرنەچچە ساپال لوڭقىغا سۈنئىي كۆركۈمگۈلى سېلىنغانىدى، لوندون ئاسمىنىنى يورۇتۇپ تۇرغان قۇياش نۇرى دېرىزە ئەينىكىدىن ئۆي ئىچىگە چۈشۈپ تۇراتتى.

لورد ھېنرى تېخىچە قايتىپ كەلمىدى. ۋاقىتقا رىئايە قىلىش ئۇنىڭ نەزىرىدە ۋاقىتنى ئوغرىلىغانلىق بىلەن باراۋەر ئىدى. شۇڭا، ھەرقانداق يەرگە كېچىكىپ باراتتى. شۇ تاپتا ئوزايىدىن زېرىكىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان دورىيان چىرايلىق قىستۇرما رەسىملەر كىرگۈزۈلگەن «مانون لېسكاۋت»[4] ناملىق

---

[1] كلودىيون (1738 — 1814) — فرانسىيىلىك ھەيكەلتىراش.

[2] كلوۋىس ئېۋ (1584 — 1635) — فرانسىيە ئوردىسىنىڭ كىتاب تۈپلىگۈچىسى.

[3] مارگارېت ۋالويا (1553 — 1615) — فرانسىيە بوپان خانلىقى ھېنرى VI نىڭ خانىشى.

[4] «مانون لېسكاۋت» — فرانسىيە يازغۇچىسى پىرۋوستىنىڭ رومانى، روماندا بىر ياش ئاقسۆڭەك بىلەن كەمبەغەل قىز مانوننىڭ مۇھەببىتى تەسۋىرلىنىدۇ.

كىتابنى ئېرىنچەكلىك بىلەن ۋاراقلاپ ئولتۇراتتى. لۇئى XIV دەۋرىدە ياسالغان تام سائىتىنىڭ بىر خىل رىتىمدا چىكىلدىغان ئاۋازى ئادەمنىڭ ئىچىنى سىقاتتى. ئۇ نەچچە رەت مېڭىشقا تەمشىلىپ، يەنە ئولتۇرۇپ قالغانىدى.

سىرتتا ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ، ئىشىك ئېچىلدى.

— بەك ساقلىتىۋەتتىڭىز، هاررى! — دېدى ئۇ ئاغرىنىش تەلەپپۇزىدا.

— ئوبدانراق قارىڭە گرېي ئەپەندى، هاررىمىكەنمەن، — دېدى بىرى چىرقىراق ئاۋازدا.

ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ قارىدى ـ دە، لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— كەچۈرۈڭ. مەن تېخى...

— ئېرىمنى كەپتۇ دەپ قاپسىز ـ دە، مەن ئۇنىڭ خوتۇنى بولىمەن. ئۆزۈمنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتەي. مەن سىزنىڭ نۇرغۇن رەسىمىڭىزنى كۆرگەن، شۇڭا سىزنى ئوبدان تونۇيمەن. ئېرىمدە سىزنىڭ ئون يەتتە پارچە رەسىمىڭىز بار.

— ئون يەتتە پارچە ئەمەستۇ، هېنرى خانىم؟

— ئەمىسە ئون سەككىز پارچە ئوخشايدۇ. هېلىقى كۈنى كەچتە تىياتىرخانىدا سىزنى ئېرىم بىلەن بىللە تۇرغاندا كۆرگەنىدىم، — دېدى ئۇ تەلۋىلەرچە كۈلۈپ. ئۇ خۇمار كۆزلىرىنى دورىيانغا تىكىپ تۇراتتى. ئۇ تولىمۇ غەلىتە ئايال ئىدى، هەمىشە هەرەڭ ـ سەرەڭ كىيىملەرنى كىيىۋالاتتى. تۇرۇپلا كىمدۇر بىرلىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالاتتى، ئەمما بۇ هېسسىياتلىرىنى چاندۇرمايتتى، خىياللىرىنى هېچكىمگە تىنمايتتى. ئۆزىنى جەلپكار قىلىپ كۆرسىتىشكە تىرىشاتتىيۇ، كىشىلەرگە ئۇچىغا چىققان شاللاق ئايالدەك تەسىر بېرىپ قوياتتى. ئۇنىڭ ئىسمى ۋىكتورىيە ئىدى، چېركاۋغا بېرىشقا خۇمار ئىدى.

— «لوھېنگرىن»① ئوينىلىۋاتقان چاغنى دەيسىزغۇ، ھېنرى خانىم؟

— شۇنداق، شۇ چاغدا كۆرگەن. ۋاگنېرنىڭ مۇزىكىلىرىنى بەك ياقتۇرىمەن. ئۇنىڭ مۇزىكىلىرىنىڭ ئاۋاز تېمبىرى بەك يۇقىرى، قانچىلىك گەپلەشسىڭىزمۇ ئەتراپىڭىزدىكىلەرگە تەسىر يەتكۈزمەيسىز. مانا بۇ ئۇنىڭ مۇزىكىلىرىدىكى بىر ئارتۇقچىلىق. قانداق دېدىم، گېرېي ئەپەندى؟

ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا تەلۋىلەرچە كۈلۈپ كېتەتتى، قولىدىكى كارتېتا قېپىدىن ياسالغان، قەغەز كېسىدىغان ئۇزۇن ساپلىق پىچاقنى ھەدەپ ئوينىتاتتى.

دوريان كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ بېشىنى چايقىدى:

— بۇ گېپىڭىزگە قوشۇلالمايمەن ھېنرى خانىم. مۇزىكا ئاڭلاۋاتقان چېغىمدا قەتئىي گەپ قىلمايمەن، ئېسىل مۇزىكىلارنى ئاڭلىغاندا تېخىمۇ گەپ قىلمايمەن. قۇلاققا ياقمىغان مۇزىكىنى ئاڭلىغاندا، كىشىلەر ئۆز پاراڭلىرىنى سېلىشىدىكەن.

— ئوھوي، ھېنرىمۇ شۇنداق ئويلايدۇ، شۇنداقمۇ دوريان ئەپەندى؟ ھېنرىنىڭ قاراشلىرىنى ھەمىشە دوستلىرىدىن ئاڭلايمەن، بۇمۇ مېنىڭ ئۇنى چۈشىنىشىمدىكى بىردىنبىر ئۇسۇلۇم. بۇنداق دېسەم، مېنى ئېسىل مۇزىكىلارنى ياقتۇرمايدىكەن دەپ قالماڭ. ئېسىل مۇزىكىلارغا قەۋەتلا ئامراقمەن، لېكىن ئاڭلاشتىن قورقىمەن، ئۇنداق مۇزىكىلارنى ئاڭلىسام، زىيادە رومانتىكلىشىپ كېتىدىكەنمەن. ھاررى ماڭا: «مەن رويالچىلارغا چوقۇنىمەن، بەزىدە بىرلا ۋاقىتتا ئىككى كىشىگە چوقۇنىمەن» دېگەنىدى. ئۇلاردا نېمە سېھىر باركىنتاڭ، ھېچ ئەقلىم يەتمەيدۇ. بەلكىم ئۇلار چەت ئەللىك بولغاچقا شۇنداقمىكىن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى چەت ئەللىكمۇ؟ ئاشۇ رويالچىلار ئەنگلىيىدە تۇغۇلغان بولسىمۇ، لېكىن بىر مەزگىلدىن كېيىن چەت ئەللىك بولۇۋالىدىكەن، شۇنداقمۇ؟

---

① «لوھىنگرىن» — گېرمانىيە كومپوزىتورى رىچارد ۋاگنېرنىڭ ئوپېراسى.

ئۇلارمۇ تازا ئەقىللىق ئىكەن، مۇشۇنداق بولسا ئۇلار تېخىمۇ ياخشى باھالارغا ئېرىشىدۇ، دۇنياۋى سەنئەتكارغا ئايلىنىدۇ ئەمەسمۇ؟ سىز مەن ئۇيۇشتۇرغان زىياپەتكە قاتنىشىپ باقمىدىڭىزغۇ دەيمەن، دورىيان ئەپەندى؟ چوقۇم بىر كېلىڭ. گۈل ئالالمىغىنىم بىلەن، چەت ئەللىكلەرگە پۇل خەجلەشتە مەندەك سېخىي ئادەم يوق. زىياپەت سورۇنىدا چەت ئەللىكلەر بولسا بەك قالتىس بولىدۇ. ئوھوي، ھاررى كەلدى ! ھاررى، سىزنى بىر ئىش بىلەن ئىزدەپ كېلىۋىدىم، نېمە ئىش بولغىيدى، ئەجەب ئۇنتۇپ قالدىم دېسە. كەلسەم دورىيان ئەپەندى ئولتۇرۇپتىكەن، مۇزىكا توغرىسىدا تازا كۆڭۈللۈك پاراڭلىشىپتۇق. گېپىمىز بىر يەردىن چىقتى. ياق، مەن دېمەكچى، كۆزقاراشلىرىمىز پەقەتلا ئوخشىمايدىكەن. لېكىن، ئۇ ئادەمنى خۇشال قىلىشقا بەك ئۇستا ئىكەن. ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىمغا بەك خۇشال بولدۇم.

— ياخشى بوپتۇ قەدىرلىكىم، ناھايىتى ياخشى بوپتۇ، — دېدى لورد ھېنرى ھىلال ئايدەك ئەگىم، قاپقارا قاشلىرىنى يىمىرىپ قويۇپ، ئۇلارغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ، — كەچۈرۈڭ، ئۇزاق ساقلىتىپ قويدۇم. ۋوردور كوچىسىغا كونا كىمخاب ئالغىلى بېرىپ، سودىگەر بىلەن نەچچە سائەت باھا تالىشىپ تۇرۇپ قالدىم. ھازىر كىشىلەر نەرسىنىڭ باھاسىنى بىلگەن بىلەن، قىممىتىنى بىلمەيدىكەن ئەمەسمۇ!

— مەن ماڭايمىكىن، — ئەنسىز ۋارقىرىدى ھېنرى خانىم. ئۇنىڭ تەلۋىلەرچە كۈلكىسى ئارىدىكى ئېغىر سۈكۈناتنى بۇزدى، — گراف خانىم بىلەن پەيتۇندا ئايلىنىپ كېلىشكە دېيىشىپ قويغانىدىم. خەير - خوش، دورىيان ئەپەندى. خەير - خوش، ھاررى. بىلسەم - بىلمىسەم، تاماقنى سىرتتا يەيسىلەرغۇ دەيمەن، مەنمۇ شۇنداق قىلىمەن. سىلەر بىلەن سورنىبون خانىمنىڭ ئۆيىدە ئۇچرىشىپ قالامدۇق تېخى.

ئۇ گويا كېچىچە ياغقان يامغۇردىن قۇتۇلغان قەقنۇستەك،

ئۆيدىن پالاقلاپ چىقىپ كەتتى، ئۆي ئىچىنى ئۇنىڭدىن تارقالغان قويۇق ئەتىر ھىدى بىر ئالغانىدى.

— شۇنداق دېيەلەيمەنكى، قەدىرلىكىم، — لورد ھېنرى شۇنداق دېگەچ خوتۇنىنىڭ كەينىدىن ئىشىكنى ياپتى - دە، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، ئۆزىنى ساپاغا تاشلىدى، — سېرىق چاچ ئاياللارغا ھەرگىز يېقىن يولىماڭ.

— نېمىشقا ئەمدى؟

— چۈنكى ئۇلار بەك ھېسسىياتچان كېلىدۇ.

— مەن دەل شۇنداق ھېسسىياتچان ئاياللارغا ئامراق.

— ئۇنداق ئاياللار بىلەن ھەرگىز توي قىلماڭ، دورىيان. ئەرلەر ئىچ پۇشۇقى ئۈچۈن توي قىلىدۇ. ئاياللار بولسا قىزىقىش ئۈچۈن توي قىلىدۇ، ئاقىۋەتتە ھەر ئىككىيلەن پۇشايماندا قالىدۇ.

— توي قىلىشنى ئويلاشمىدىم، ھاررى. ھازىر بىر قىز بىلەن يۈرۈۋاتىمەن. سىز ئېيتقان بۇ ھېكمەتنى ئەمەلىيەتتىمۇ بىر سىناق قىلىپ باقاي دەيمىنا.

— كىم بىلەن يۈرۈۋاتىسىز؟ — سورىدى لورد ھېنرى بىرپەس جىمىپ كەتكەندىن كېيىن.

— بىر ئارتىس بىلەن، — دېدى دورىيان گىرىپ قىزارغان ھالدا.

لورد ھېنرى مۈرىسىنى قىسىپ قويدى:

— تۇنجى مۇھەببەت دېگەن شۇنداق بولىدۇ.

— ئۇنى كۆرسىڭىز ئۇنداق دېمەيسىز، ھاررى.

— كىم ئۇ؟

— ئۇنىڭ ئىسمى سىبىل ۋېين.

— ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن.

— ھېچكىم ئاڭلاپ باقمىغان. لېكىن، كىشىلەر ھامان بىر كۈنى ئۇنى تونۇپ قالىدۇ. ئۇ بىر تالانت ئىگىسى.

— قەدىرلىك ئىنىم، ئاياللاردىن تالانت ئىگىسى چىقمايدۇ.

ئـاياللار دېگەن ياسىنىش ئۈچۈنلا يارالغان خەق. ئۇلار نازلىنىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ. ئەرلەر روھنىڭ ئەخلاق ئۈستىدىن غالىب كېلىشىگە ۋەكىللىك قىلغىنىغا ئوخشاش، ئاياللارمۇ ماددىنىڭ روھتىن غالىب كېلىشىگە ۋەكىللىك قىلىدۇ.

— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز، ھاررى؟

— قەدىرلىك دورىيان، دېگەنلىرىم قۇرۇق گەپ ئەمەس. مەن ھازىر ئاياللارنى تەتقىق قىلىۋاتىمەن، شۇڭا بۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن. بۇ تېما مەن ئويلىغاندەك ئۇنداق سىرلىق ئەمەس. بايقىشىمچە، ئاياللار مۇنداق ئىككى خىللا بولىدىكەن: بىر خىلى ئاددىي ـ ساددا ئاياللار، يەنە بىر خىلى ياسانچۇق ئاياللار. ئاددىي ـ ساددا ئاياللاردىن ئادەمگە نەپ تېگىدۇ، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولاي دېسىڭىز، ئۇلارنى كەچلىك تاماققا تەكلىپ قىلسىڭىزلا بولىدى. يەنە بىر خىلدىكى ئاياللار تولىمۇ جەلپكار كېلىدۇ، ئەمما ئۇلار دائىم بىرلا خاتالىقنى سادىر قىلىدۇ، يەنى ئۆزىنى ياش كۆرسىتىش ئۈچۈن ئۇپا ـ ئەڭلىك سۈرۈۋالىدۇ. موماياللار باشقىلار بىلەن پاراڭلاشقاندىمۇ ئۇپا ـ ئەڭلىك سۈرۈۋېلىش ئارقىلىق ئۆزىنى چىچەن كۆرسەتمەكچى بولىدۇ. ھازىرقى ئاياللار ئۆز قىزىدىنمۇ ئون ياش كىچىك كۆرۈنەلىسە، كۆڭلى قانائەت تاپىدۇ، مۇرات ـ مەقسىتىگە يېتىدۇ. پاراڭلىشىش توغرا كەلسە، لوندوندا بەشلا ئايال پاراڭلىشىشقا مۇناسىپ كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە ئىككىسى يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرىنىڭ ئېتىراپىغا ئېرىشەلمەيدۇ. بولدىلا، ماڭا ئاشۇ تالانتلىق مەشۇقىڭىز ھەققىدە سۆزلەپ بېرىڭە. ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا قانچىلىك بولدى؟

— ھەي ھاررى، گەپلىرىڭىزدىن سەل چۆچۈپ قالدىم.

— ئۇ گەپنى قويۇپ تۇرۇپ دەڭە، ئۇ قىز بىلەن تونۇشقىنىڭىزغا قانچىلىك بولدى؟

— ئۈچ ھەپتىچە بولدىغۇ دەيمەن.

— قەيەردە تونۇشتىڭىز؟
— سىزگە ھەممىنى ئالدىرىماي سۆزلەپ بېرىمەن ھاررى. لېكىن، كۆڭلۈمگە سوغۇق سۇ سەپسىڭىز بولمايدۇ! ئىشقىلىپ، سىز بىلەن تونۇشمىغان بولسام، بۇ ئىش ھەرگىز يۈز بەرمىگەن بولاتتى. سىز مېنى تۇرمۇشنى چۈشىنىشكە تەلۋىلەرچە ئىنتىزار قىلدىڭىز. سىز بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن، قانداقتۇر بىر غايىبانە نەرسە تومۇرلىرىمدا توختاۋسىز كۆۋەجىدى. باغچىلاردا ئايلانغاندا ياكى پىكادىللىي كوچىسىدا كېتىۋاتقىنىمدا، يېنىمدىن ئۆتكەنلەرنى كۆزىتىدىغان، ئۇلارنىڭ قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى تەلۋىلەرچە قىزىقىش بىلەن پەرەز قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. بەزىلىرى مېنى مەپتۇن قىلىۋالسا، بەزىلىرى قورقۇنچقا سالاتتى. نېمىشقىكىن، يېڭى - يېڭى غەلىتە تۇيغۇلارنى ئارزۇلايدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتىم. بىر كۈنى كەچقۇرۇن سائەت يەتتىلەردە بولسا كېرەك، چىقىپ يېڭى تۇيغۇلارنى ئىزدەپ بېقىش خىيالىغا كەلدىم. كۈل رەڭ تۈس ئالغان بۇ غەلىتە شەھىرىمىز لوندون — سىزنىڭ گېپىڭىز بويىچە ئېيتقاندا، ئادەملەر تىقما - تىقماق بولۇپ كەتكەن، رەزىللىك، ئىپلاسلىق ئەۋج ئالغان، جىنايەتنىڭ ئۇۋىسىغا ئايلانغان بۇ شەھەر — ماڭا بىر نەرسىلەرنى ئاتا قىلىدىغاندەكلا ئىدى. خىياللىرىم قاناتلىنىپ، ۋەھىمىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل تۇيغۇ مېنى ھاياجانغا سالاتتى. ئىككىمىز تۇنجى قېتىم بىللە تاماق يېگەن ھېلىقى گۈزەل ئاخشام ھېلىھەم ئېسىمدە، شۇ چاغدا سىز ماڭا ھاياتنىڭ ھەقىقىي مەخپىيىتىنىڭ گۈزەللىك ئىزدەشتە ئىكەنلىكىنى ئېيتقانىدىڭىز. ئۆزۈمنىڭ زادى نېمىگە تەشنا بولۇۋاتقىنىمنى ئەسلا بىلمەيتتىم. شۇنداقتىمۇ ئىشىكتىن چىقىپ، شەرقىي رايون تامان يول ئالدىم، بىردەم ماڭار - ماڭمايلا ئەگرى - بۈگرى كەتكەن مەينەت كوچا، گىياھ ئۈنمەيدىغان قاپقاراڭغۇ مەيداندا يولدىن ئادىشىپ قالدىم. ئالاھازەل سائەت سەككىز يېرىم بولغان چاغ، تولىمۇ ۋەيرانە بىر

كىچىك تىياتىرخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ قالدىم، يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى گاز لامپىلىق چىراغ لاۋۇلداپ يېنىپ، تىياتىر ئېلان تاختىسىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇچىسىغا مەن ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئاجايىپ غەلىتە جىلىتكە كىيگەن، تولىمۇ بەتبەشىرە بىر يەھۇدىي ناچار سىگارنى شورىغىنىچە تىياتىرخانا ئىشىكىدە تۇراتتى. ئۇنىڭ ئۆسكىلەڭ چاچلىرى مايلىشىپ كەتكەن، قاسماقلىشىپ كۆرگۈسىز بولۇپ كەتكەن كۆڭلىكىنىڭ ئالدىغا قادىۋالغان بىر تال يوغان ئالماس ۋال - ۋۇل پارقىراپ كۆزنى قاماشتۇراتتى. «ئايرىمخانىغا كىرمەمسىز، جانابلىرى» دېدى ئۇ مېنى كۆرۈپ، بېشىدىكى شەپكىسىنى پۇرلەپ ئېلىۋېتىپ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى قانداقتۇر بىر نەرسە كۆلكەمنى قىستايتتى. ئۇنىڭ تۇرقى كىشىگە گويا ئاجايىپ بىر مەخلۇقنى ئەسلىتەتتى. بىلىمەن، مېنى چوقۇم مازاق قىلىسىز. نىھايەت، تىياتىرخانىغا كىردىم، بىر گۇينا (ئەنگلىيىنىڭ قەدىمكى پۇلىنىڭ نامى، بىر گۇينا يىگىرمە بىر شىللىڭغا تەڭ)غا سەھنىگە يېقىن ئايرىمخانىنىڭ بېلىتىنى سېتىۋالدىم. شۇ چاغدا نېمىشقا شۇنداق قىلغىنىمغا هازىرغىچە ئەقلىم هەيران. ئەگەر شۇ يەرگە كىرمىگەن بولسام، هاياتىمدىكى ئەڭ بۈيۈك سۆيگۈ - مۇهەببەتتىن مەهرۇم بولاتتىمكەن. مانا، مانا، مازاق قىلغىلى تۇردىڭىز، بەك ئەسكى ئىكەنسىز!

— مازاق قىلمىدىم دورىيان، باشقا ئىشقا كۈلۈۋاتىمەن. هاياتىڭىزدىكى ئەڭ بۈيۈك سۆيگۈ - مۇهەببەت دەپمۇ كەتمەڭ، ئۇنى هاياتىڭىزدىكى تۇنجى مۇهەببەت دېسىڭىز مۇۋاپىق بولىدۇ. سىز مەڭگۈ باشقىلارنىڭ سۆيۈشىگە، سۆيگۈ - مۇهەببىتىگە نائىل بولىسىز. هېسسىياتچانلىق بىكار تەلەپ كىشىلەرگە يارىشىدۇ، ئۇ بىر دۆلەتتىكى بىكارچىلارنىڭ ئەڭ چوڭ پاتېنتى. قورقماڭ، قالتىس ئىشلار تېخى ئالدىڭىزدا، بۇ تېخى باشلىنىشى.

— مېنى شۇنچە شاللاق چاغلاپ قالدىڭىزمۇ؟ — غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى دورىيان گرېي.

— ئۇنداق ئەمەس، مېنىڭ نەزىرىمدە سىز ئۆزىنى تۇتۇۋالغان يىگىت.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

— قەدىرلىك ئىنىم، ھاياتتا بىرلا قېتىم مۇھەببەتلەشكەنلەرنى ھەقىقىي شاللاق دېسەك بولىدۇ. ئۇلاردىكى ئاتالمىش ۋاپادارلىق بىلەن پاكلىق مېنىڭ نەزىرىمدە گاللۇاڭلىق ۋە ئەقلى كەمتۇكلۇكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ۋاپادارلىق بىلەن پاكلىق ھېسسىي تۇرمۇشقا نىسبەتەن گوياكى ئىدراكىي تۇرمۇشقا بىر خىل ئۆزگەرمەس پوزىتسىيىدە بولغان بىلەن باراۋەر، يەنى مەغلۇبىيەتكە تەن بەرگەن بىلەن باراۋەر. كەلگۈسىدە ۋاپادارلىقنىمۇ بىر تەتقىق قىلىپ بېقىش ئويۇم بار. ۋاپادارلىق بىر خىل ئوتلۇق ھېسسىياتنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن. باشقىلارنىڭ تېرىۋېلىشىدىن قورقمايدىغان بولساق، نۇرغۇن نەرسىلەرنى قولىمىزدىن كەتكۈزۈپ قويغان بولاتتۇق. گېپىڭىزنى بۆلۈۋەتتىم - ھە، قېنى سۆزىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇڭ.

— ھىم، قارىسام كاتەكتەك بىر ۋەيرانە ئايرىمخانىدا ئولتۇرىمەن، بېشىمنى كۆتۈرسەم، جۇل - جۇل بولۇپ كەتكەن بىر پەردە كۆز ئالدىمدا تارتىقلىق تۇرۇپتۇ. پەردىنىڭ ئارقىسىدىن تىياتىرخانا ئىچىنى كۆزەتتىم. تىياتىرخانا ئىچى مۇھەببەت ئىلاھى كۇبىدنىڭ رەسىمى ۋە قوي مۈڭگۈزىدىن ياسالغان بېزەكلەر بىلەن بېزەلگەن. ئىككىنچى قەۋەتتى بىلەن بىرىنچى قەۋەتنىڭ كەينى ئورۇنلىرى تاماشىبىنلار بىلەن لىق تولغان، ئالدىنقى ئىككى رەتتە تاماشىبىنلار تولىمۇ شالاڭ ئىدى. ئاپېلسىن، خام پىۋا ساتىدىغان ئاياللار ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى، زال ئىچىنى گازىر - پۇرچاق چاققان ئاۋاز بىر ئالغانىدى.

— گېپىڭىزچە، تىياتىرخانا ئەنگلىيە دراملىرى ئەۋج ئالغان دەۋردىكىدەكلا بوپتۇ - دە؟

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىدىم. ئىچىم بەكمۇ سىقىلدى.

دەسلەپتە نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي گاڭگىراپلا قالدىم. بىردىنلا نومۇر تىزىملىكىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى. تېپىپ بېقىڭە، قايسى تىياتىر ئوينالدى، هاررى؟

— چوقۇم «ئەخمەق بالا ياكى گۇناهسىز گاچا» دېگەن دىرامىغۇ دەيمەن. ئىشىنىمەنكى، ئەجدادلىرىمىز ئەنە شۇنداق دىرامىلارنى ياخشى كۆرەتتى. دورىيان، يېشىم چوڭايغانسېرى، شۇنى كۈچلۈك هېس قىلىۋاتىمەنكى، ئەجدادلىرىمىز ياخشى كۆرگەنلىكى نەرسىلەر بىزدە قانائەت هاسىل قىلالمايدىكەن. ئەجدادلىرىمىز سەنئەت جەهەتتە سىياسىيونلارغا ئوخشاشلا خاتالىققا يول قويۇپتىكەن.

— ئۇ دىرامىلار بىزگىمۇ يارايدۇغۇ هاررى. سەهنىدە «رومېئو بىلەن ژۇلېتتا» دېگەن دىراما ئوينالدى. شۇ تاپتا شېكىسپېر ئەسەرلىرىنىڭ مۇشۇنداق ۋەيرانە تىياتىرخانىدا ئوينالغىنىغا ئاچچىقىم كېلىۋاتاتتى، شۇنداقتىمۇ مەندە بىر كۆرۈپ بېقىش ئىستىكى قوزغالدى. بىرىنچى پەردىنى بولسىمۇ كۆرۈپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم. ئوركېستىر ئورۇنداۋاتقان مۇزىكا تولىمۇ قالايمىقان ئىدى. بىر ياش يەهۇدىي دىرىژورلۇق قىلىۋاتاتتى. قېيىپ كېتىۋاتقان پىئانىنونىڭ ئاۋازىدىن تاس قالدىم زالدىن قېچىپ چىقىپ كەتكىلى. ناهايەت، پەردە ئېچىلىپ، ئويۇن باشلاندى. رومېئونىڭ رولىنى ئالغىنى قاشلىرىنى دەمدەك قىلىپ بويىۋالغان، ئاۋازى بوغۇق، يېشى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان، يارمىغان كۆتەكتەك بىرنېمە ئىدى. مېركوسيونىڭ رولىغىمۇ ئۇنىڭدىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان، كۆرۈمسىز بىر كومېدىيە ئارتىسى چىقتى. ئۇ هە دېسىلا قىزىقچىلىق قىلدىم دەپ، كەينى رەتتىكى تاماشىبىنلارنى ئۆرىتۆپە قىلاتتى. ئىككىلىسى تىياتىرخانىنىڭ ۋەيرانە ئەپتىگە ئوخشاشلا كۆزۈمگە سىغمىدى، ئۇلار قارىماققا بەئەينى هېلىلا سەهرادىن چىققان سەنئەتچىلەرنىڭ ئۆزى ئىدى. ژۇلېتتانىڭ رولىنى كىم ئالدى دېمەمسىز، هاررى! چېهرى بەئەينى پورەكلەپ ئېچىلغان گۈلگىلا ئوخشايدىغان، قوڭۇر چاچلىرىنى گىرېتسىيە پاسونىدا بۈدۈر قىلىپ ئۆرۈۋالغان، هېسسىياتقا باي زەڭگەر كۆزلىرى گويا

بولدۇقلاپ تۇرغان بۇلاقنى، لەۋلىرى گويا يېڭىلا ئېچىلغان ئەتىرگۈلنىڭ بەرگىلىرىنى ئەسلىتىدىغان، تېخى ئون يەتتە ياشنىڭ قارىسىنى ئالمىغان چىرايلىق بىر قىز ئالدى. ئۇ ھاياتىمدا كۆرگەن ئەڭ ئوماق قىز ئىدى. سىز ئىلگىرى ماڭا: «ئوتلۇق ھېسسىياتلارغا تولىمۇ بىپەرۋا مۇئامىلە قىلىدىكەنسىز. لېكىن، گۈزەللىك ئالدىدا چاناقلىرىڭىزغا ياش ئالماي تۇرالمايسىز» دېگەنىدىڭىز. سىزگە دېسەم، ھاررى، شۇ چاغدا تۇيۇقسىز كۆز ئالدىم خىرەلىشىپ، ھېلىقى قىزنى كۆرەلمەيلا قالدىم. ئەمما، ئۇنىڭ ئاۋازى — مەن ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغان ئاشۇ بۇلبۇلدەك ئاۋاز — دەسلەپتە يەر تېگىدىن ئاڭلىنىۋاتقاندەك تولىمۇ ئاجىز چىقتى، شۇ تاپتا بۇ ئاۋاز گويا ماڭىلا ئاڭلىنىۋاتقاندەك تۇيغۇدا ئىدىم. كېيىن ئۇ ئاۋاز بارا - بارا كۈچىيىپ، يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان نەي ياكى گارمون كۈيىدەك بىلىندى. ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە بىر خىل خۇشاللىقنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن تىترەڭگۈ ئاۋازىنى كىشىلەر پەقەت پارىژنىڭ تاڭ ئېتىش ئالدىدا خەندان ئۇرۇپ سايرايدىغان بۇلبۇل ئاۋازىدىنلا ئاڭلاشقا مۇيەسسەر بولالايتتى. ھايال ئۆتمەي، ئۇنىڭ ئاۋازىدىن گويا ئىسكىرىپكىدىن چىقىدىغان بىر خىل ئوتلۇق ھېسسىيات ئۇرغۇشقا باشلىدى. ئاۋازمۇ كىشىنى شۇنچە ھاياجانغا سالالايدىكەن دېسە؟ سىزنىڭ ئاۋازىڭىز بىلەن سىبىل ۋېيىننىڭ ئاۋازى مەن مەڭگۈ ئۇنتۇمايدىغان ئاۋازلاردۇر. كۆزۈمنى يۇمسامىلا ئىككىڭلارنىڭ ئاۋازى قۇلاق تۈۋىمدە جاراڭلايدۇ. گېپىڭلارنىڭ مەزمۇنى ئوخشىمايدۇ، لېكىن قايسىڭلارنىڭكىنى ئاڭلاشنى بىلەلمەيلا قالىمەن. ئۇنى قانداقمۇ ياخشى كۆرمەي تۇرالايمەن ھاررى؟ مەن ئۇنى بەكلا ياخشى كۆرىمەن، ئۇ مېنىڭ ھاياتىم. ئۇنىڭ ئويۇننى كۆرگىلى بارمايدىغان كۈنۈم يوق. ئۇ بىر كۈنى روسالىندنىڭ[1] رولىنى ئالسا، يەنە بىر كۈنى ئىموگىننىڭ[2] رولىنى ئالاتتى. بىردە مەشۇقىنىڭ ئاغزىدىن

① روسالىند — شېكىسپېرنىڭ «خۇشاللىق» ناملىق دراممىسىدىكى ئايال باش پېرسوناژ.
② ئىموگىن — شېكىسپېرنىڭ «سىنبېلىن» ناملىق دراممىسىدىكى ئايال باش پېرسوناژ.

زەھەرنى سۈمۈرۈپ ئىچىۋېلىپ، مۇدھىش قاراڭغۇلۇق قاپلىغان ئىتالىيە قەبرىستانلىقىدا ئۆلۈپ قالسا، بىردە كۆز ئالدىمدا چىرايلىق يىگىتتەك ياسىنىپ، ئاستىغا بەدىنىگە چىپ كېلىدىغان ئىشتان، بېشىغا تولىمۇ نەپىس تىكىلگەن بۆك كىيگەن ھالدا ئاردىن ئورمانلىقىدا① سەيلە قىلىپ يۈرگەن ھالەتتە زاھىر بولاتتى. گاھ نىرۋىسىدىن ئادىشىپ، گۇناھكار پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا سۇزاپگولى تاقاپ، ئاچچىقئوت② يېگۈزسە، گاھ ھەسەت ئوتىدا ئەقلىدىن ئازغان قارا قوللار ئۇنىڭ ھېقىقەتەك بوينىنى چۈجىنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزۈپ③ تاشلايتتى. يەنە گاھىدا ھەر خىل كىيىملەرنى كىيىپ، ئوخشاشمىغان دەۋرلەردىكى كىشىلەرنىڭ رولىنى ئالاتتى. ئادەتتىكى ئاياللار ئادەمنىڭ تەسەۋۋۇرىنى قوزغىتالمايدۇ. ئۇلار ئۆزى ياشاۋاتقان دەۋر بىلەنلا چەكلىنىپ قالغاچقا، ھەرقانچە جەلپكار بولسىمۇ، ئۆزىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ قەلبى گويا بېشىدىكى بۆكىگە ئوخشاشلا ئاپئاشكارىكى، كىشىلەر ھامان ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولىدۇ. ھېچقايسىسى كىشىگە سىرلىق تۈس بەرمەيدۇ. ئەتىگەندە باغچىدا ھاۋا يېيىشسە، چۈشتىن كېيىن چاي زىياپىتىدە قۇرۇق گەپ ساتىدۇ. كۈلۈمسىرەشلىرى بىر خىللا، ئىش - ھەرىكىتىمۇ قېلىپقا چۈشكەن. بىر قاراپلا ئۇلارنىڭ خاراكتېرىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. ئەمما، ئايال ئارتىسلار ئۇلارغا ئوخشىمايدۇ، ھاررى! نېمىشقا ماڭا دۇنيادا پەقەت ئايال ئارتىسنىڭلا بىردىنبىر سۆيۈشكە ئەرزىيدىغانلىقىنى دېمىگەن بولغىيدىڭىز؟

— مەن ياخشى كۆرگەن ئايال ئارتىسلار ساماندەك تولا،

① شېكىسپىرنىڭ «خۇشاللىق» ناملىق دراممىسىدىكى مەنزىرە.

② شېكىسپىرنىڭ «خاملېت» ناملىق دراممىسىنىڭ تۆتىنچى پەردىسىدىكى ئوپىلىيانىڭ سۆزى.

③ شېكىسپىرنىڭ «ئوسېررو» ناملىق دراممىسىنىڭ بەشىنچى پەردىسىدىكى ۋەقەلىك.

دورىيان.

— ھە تـوغـرا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى چاچلىرىنى ھەرەڭ - سەرەڭ بـويـۇالـغـان، يۈزلىرىگە بولۇشـىغا ئۇپا - ئەڭلىك سۈرتۈۋالغان رەسۋا ئايالـلار دەڭە!

— چېچىنى بويىغان، ئۇپا - ئەڭلىك سۈرتۈۋالغان ئاياللارنى چىشلەپ تارتماڭ. بەزىدە ئۇلارمۇ ئاجايىپ جەلپكار بولۇپ كېتىدۇ، — دېدى لورد ھېنرى.

— بايا سىزگە سىبىل ۋېيىن ھەققىدە سۆزلەپ بەرمەپتىمەن.

— ماڭا قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىڭ، دورىيان. ھاياتىڭىزدا نېمىلا ئىش يۈز بەرسۇن، مەندىن يوشۇرماڭ.

— بولىدۇ. مېنىڭچە، سىز توغرا دېدىڭىز. نېمىشقىكىن، ھەممە ئىشلىرىمنى سىزگە دېگۈملا كېلىپ تۇرىدۇ. كېيىن بىرەر يامان ئىش قىلىپ قويغان تەقدىردىمۇ سىزدىن يوشۇرمايمەن. سىز مېنى چۈشىنىسىز.

— سىزگە ئوخشاش بۇنداق ئەركە چوڭ بولغان خۇشخۇي يىگىتلەرنى يامان ئىش قىلىدۇ دېسە، ھەرگىز ئىشەنمەيمەن، دورىيان. مېنى ماختىغىنىڭىزغا رەھمەت. ئەمدى ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ — سەرەڭگىنى ئېلىۋېتىڭا، رەھمەت — سىبىل ۋېيىن بىلەن مۇناسىۋىتىڭلار زادى قانداقراق؟

دورىيان گىرىپ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى، يۈزلىرى ئوت ئېلىپ، كۆزلىرى چاقناپ كەتتى:

— ھاررى! سىبىل ۋېيىن تولىمۇ پاك، بىغۇبار قىز.

— پاك، بىغۇبار نەرسىلەرلا تۇتۇپ بېقىشقا ئەرزىيدۇ دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى ھېسداشلىق ئارىلاشقان بىر خىل غەيرىي تەلەپپۇزدا، — نېمانچە تېرىكىسىز؟ مېنىڭچە، ئۇ ھامان بىر كۈنى سىزگە تەئەللۇق بولىدۇ. مۇھەببەت ھامان ئۆزىنى ئالداشتىن باشلىنىپ، ئۆزگىلەرنى ئالداش بىلەن تاماملىنىدۇ. مانا بۇ، كىشىلەر دەۋاتقان ئاتالمىش مۇھەببەت. مېنىڭچە، سىز ھېچبولمىغاندىمۇ ئۇنى چۈشەنگەنسىز؟

— ئەلۋەتتە چۈشەندىم. تىياتىرخانىغا بارغان تۈنجى كۈنى ھېلىقى بەتبەشىرە يەھۇدىي ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىن، مېنى سەھنىنىڭ كەينىگە باشلاپ چىقىپ، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويماقچى بولدى. ئاچچىقىمدا ئۇنىڭغا: «ژۇلېتتانىڭ ئۆلگىنىگە نەچچە يۈز يىل بولدى، ئۇنىڭ جەسىتى ھازىر ۋېرونادىكى مەرمەر تاشتىن ياسالغان قەبرىنىڭ ئاستىدا» دەپتىمەن. بۇ گەپلىرىمدىن ئۇ داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ مېنى ھاراقنى كۆپ ئىچىۋاپتۇ، دەپ قالغاندەك قىلاتتى.

— ھېچقانچە ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس ئىكەنغۇ بۇ.

— ئۇ مەندىن گېزىتكە ماقالە بېرەمسىز، دەپ سورىدى، مەن ئۇنىڭغا ئەزەلدىن گېزىت ئوقۇمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ بۇ گېپىمدىن ناھايىتى ئۈمىدسىزلەندى بولغاي، دراما تەنقىدچىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلىشىپ ئۆزىگە ھۇجۇم قىلىۋاتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى پۇل بېرىپ سېتىۋالغىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئۇنىڭ دېگەنلىرى بەلكىم راستتۇر. مۇنداقچە ئېيتسام، دراما تەنقىدچىلىرىنىڭ سىرتقى قىياپىتىگە قارىغاندا، كۆپىنچىسىنىڭ سالاھىيىتى ئۇنچە يۇقىرى ئەمەس.

— لېكىن، ئۇ قولىنىڭ قىسقىلىقىدىن ئامال قىلالماي قالغان ئوخشايدۇ، — كۈلۈپ قويدى دورىيان، — شۇ ئەسنادا، تىياتىرخانىنىڭ چىراغلىرى ئۆچتى، مەنمۇ مېڭىشقا مەجبۇر بولدۇم. ئەتىسى كەچتە، تىياتىرخانىغا يەنە باردىم. ھېلىقى يەھۇدىي مېنى كۆرۈپ ئېگىلىپ تەزىم قىلدى، مېنى، سەنئەتنى قوللايدىغان تولىمۇ مەرد ئادەم ئىكەنسىز، دەپ ماختاپ كەتتى. ئۇ كىشىنى بىزار قىلىدىغان ئادەم بولغىنى بىلەن، شېكىسپىرگە ھۆرمىتى چەكسىز ئىكەن. بىر قېتىم ئۇ تېخى ماڭا «ئاشۇ شائىر»نى دەپ بەش قېتىم ۋەيران بولغانلىقىنى پەخىرلىنىپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەردى. ئۇ شېكىسپىرنى شۇنداق ئاتاشنى شەرەپ ھېس قىلسا كېرەك.

— بۇ ھەقىقەتەنمۇ چەكسىز شەرەپ، قەدىرلىك دورىيان. كۆپىنچە كىشىلەر ئاددىي تۇرمۇش ئۆچۈن زىيادە مەبلەغ سىلىپ ۋەيران بولىدۇ، شېئىرىي تۇيغۇغا باي ئىشلار ئۈچۈن ۋەيران بولغىنىنى ئۆزىچە شەرەپ ھېسابلايدۇ. سىبىلغا تۇنجى قېتىم قاچان گەپ قىلدىڭىز؟

— ئۈچىنچى كۈنى كەچتە. ئۇ كۈنى ئۇ روسالىندىنىڭ رولىنى ئالغانىدى. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. ئىلگىرى ئۇنىڭغا خېلى جىق گۈل سوۋغا قىلغانىدىم، ئۇمۇ مېنى كۆرگەنىدى. ھېلىقى يەھۇدىي مېنى سەھنىنىڭ كەينىگە باشلاپ چىقمەن دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. مەن ماقۇل بولدۇم. ئەمما، ئۇنىڭ بىلەن بۇنچە ئالدىراپ تونۇشقۇم يوق ئىدى. غەلىتىمىكەنمەن؟

— ياق، سىزنى قانداقمۇ غەلىتە دېگىلى بولسۇن؟

— نېمىشقا ئۇنداق دەيسىز، قەدىرلىك ھاررى؟

— نېمىشقىلىقىنى كېيىن دەپ بېرىمەن. شۇ تاپتا ئۇ قىزنىڭ ئەھۋالىنى بەك بىلگۈم كېلىۋاتىدۇ.

— سىبىلنى دەۋاتامسىز؟ ئۇ ناھايىتى ئۇياتچان، مۇلايىم، تۇرقىدىن بالىلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئالغان رولىغا بەرگەن باھايىمنى ئاڭلاپ، كۆزلىرى ئىختىيارسىز چەكچىيىپ كەتتى، ئۆزايىدىن رولنى ئۆنچىلىك ياخشى ئالغانلىقىنى ئەسلا ھېس قىلمىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئىككىلىمىز ناھايىتى جىددىيلىشىپ كەتتۇق. ھېلىقى يەھۇدىي توپا - چاڭ پۇرقىراپ تۇرىدىغان دەم ئېلىش ئۆيىنىڭ ئىشىكىدە ھىجايغىنىچە ئاغزى بېسىقماي بىزنى ماختاپ ئۈچۈراتتى. ئىككىمىز بولساق بىر-بىرىمىزگە قارىغىنىمىزچە تۇرۇپ قېلىشقانىدۇق. ھېلىقى يەھۇدىي مېنى «لورد غوجام» دەپ چاقىرىۋەرگەچكە، سىبىلغا ئۆزۈمنىڭ ئۇنداق ئادەم ئەمەسلىكىمنى چۈشەندۈرۈش بىلەن ئاۋارە ئىدىم. ئۇ تېخى ماڭا ساددىلارچە: «قارىماققا بەئەينى شاھزادىلەرگىلا ئوخشايدىكەنسىز، سىزنى ‹جەلپكار شاھزادە› دەپ ئاتىسام بولغۇدەك» دېدى.

— شۇنداق دورىيان، سىبىل خانقىز ئادەمنى ماختاشقا بەك ئۇستا ئىكەن.

— سىز ئۇنى چۈشەنمەيسىز ھاررى. شۇ تاپتا ئۇ مېنى درامىدىكى بىر پېرسوناژ دەپ قىلىۋاتاتتى. ئۇ تۇرمۇشتا نۇرغۇن ئىشلاردىن خەۋەرسىز ئىدى. ئۇ ئاپىسى بىلەن بىللە تۇرىدىكەن، ئاپىسى يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان جۇدەڭگۇ موماي ئىكەن. ئاپىسى بىرىنچى كۈنى ئاخشىمى قىزغۇچ خالات كىيىپ كاپولىتتى خانىمنىڭ[①] رولىنى ئالدى. ئۇزايىدىن ياشلىقىدا خېلى نام چىقارغان ئايالدەك قىلاتتى.

— ئۇنىڭ تۇرقى كۆز ئالدىمغا كېلىۋاتىدۇ، ئۇنداقلارنى كۆرسەم، بەك ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىمەن، — دېدى لورد ھېنرى قولىدىكى ئۈزۈكىگە سىنچىلاپ قارىغاچ گاراڭ ـ گۇرۇڭ ئاۋازدا.

— ھېلىقى يەھۇدىي ماڭا ئۇنىڭ ئۆتمۈشىنى سۆزلەپ بەرمەكچى بولۇۋىدى، ئۇ ئىشلارغا قىزىقمايدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

— توغرا قىپسىز، باشقىلارنىڭ يىغىرىنى تاتىلاش ئەخلاقسىزلىق.

— سىبىلدىن باشقا ھېچكىمگە قىزىقمايتتىم. ئۇنىڭ ئائىلە كېلىپ چىقىشىنى سۈرۈشتۈرۈشنى خالىمىدىم. ئۇ شۇ قەدەر نۇقسانسىز، مۇقەددەس ئىدى. ئۇنى ھەر كۆرگىنىمدە بۆلەكچە جەلپكار كۆرۈنەتتى.

— ئەمدى بىلدىم، بۈگۈن كەچتە مەن بىلەن بىللە تاماق يېيىشكە ئۇنىمىغىنىڭىز بىكار ئەمەس ئىكەن ـ دە. قارىسام، غەلىتە بىر خىل مۇھەببەت قايىنىمىغا چۆكۈپ كەتكەندەك قىلىسىز. شۇنداقتىمۇ، سىزنى بۇنچە بولۇپ كېتەر دەپ ئويلىماپتىمەن.

— قەدىرلىك ھاررى، بىز ھېلىمۇ ھەر كۈنى چۈشتە ياكى كەچتە بىللە تاماق يەۋاتىمىدۇق، يەنە تېخى نەچچە قېتىم

---

① كاپولىتتى خانىم — ژۇلېتتانىڭ ئاپىسى.

تىياتىرخانىغىمۇ باردۇققۇ، — دېدى دورىيان ھەيرانلىقتا زەڭگەر كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

— لېكىن، ھە دېسىلا كېچىكىپ كېلىسىز.

— سىبىلىنىڭ ئويۇنىنى كۆرگىلى بارمىسام بولمايدۇ، — دېدى دورىيان ئۈنلۈك قىلىپ، — ھېچبولمىغاندا، بىر پەردە بولسىمۇ كۆرۈشۈم كېرەك. ئۇنى كۆرمىسەم تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدىم، ئۇنىڭ ئاشۇ نازاكەتلىك، شېشىدەك سۈزۈك ۋۇجۇدىغا يوشۇرۇنغان نازۇك روھىنى ئويلىسامىلا، يۈرىكىم جىغىدە قىلىدىغان بولۇپ قالدى.

— بۈگۈن كەچتە مەن بىللە تاماق يېيەلەمسىز، دورىيان؟

دورىيان بېشىنى چايقىدى:

— بۈگۈن كەچتە ئۇ ئىموگېننىڭ رولىنى، ئەتە كەچتە ژۇلېتتانىڭ رولىنى ئالىدۇ.

— ئۇ قاچان ئۆز رولىنى ئالىدۇ؟

— مەڭگۈ ئالمايدۇ.

— سىزنى تەبرىكلەيمەن.

— سىزدىن بىزار بولدۇم! ئۇ يالغۇز ئۆزىنىڭلا ئەمەس، دۇنيادىكى بارلىق ئاياللارنىڭ رولىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن. مەسخىرە قىلسىڭىزمۇ مەيلى، سىزگە شۇنى ئېيتىپ قوياي، ئۇ ھەقىقەتەن بىر تالانت ئىگىسى. مەن ئۇنى سۆيگەنىكەنمەن، ئۇمۇ مېنى سۆيىدىغان بولۇشى كېرەك. سىزگە ھاياتنىڭ جىمى مەخپىيەتلىكلىرى بەش قولدەك ئايان. ئېيتىڭە، قانداق قىلسام ئۇنى ئۆزۈمگە جەلپ قىلىپ، مېنى سۆيىدىغان قىلالايمەن؟ رومېئونىڭ رەشك ئوتىنى قوزغاتمىسام، شاد كۈلكىمىز بىلەن دۇنيادىكى ئۆلۈپ كەتكەن ئاشىق - مەشۇقلارنى رەشك ئازابىغا سالمىسام ھېساب ئەمەس. مۇھەببىتىمىزنىڭ چوغدەك ھارارىتى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ تۇپراققا كۆمۈلۈپ كەتكەن جەسەت كۈللىرىنى ئويغىتىپ، رەشك ئازابى سالىمەن. توۋا، ھاررى،

ئۇنىڭغا نىمانچە چوقۇنىدىغاندىمەن ـ ھە؟ ــ ئۇ شۇنداق دېگەچ ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا ماڭاتتى، چەكسىز ھاياجاندا يۈزلىرى ئوت بولۇپ ياناتتى.

ئۇنى خېلىدىن بېرى كۆزىتىپ تۇرغان لورد ھېنرى ئىچىدە خۇشال بولدى. كۆز ئالدىدىكى دورىيان بىلەن بازىل خالۋاردنىڭ رەسىم سىزىش ئۆيىدە ئۇچراشقان ھېلىقى ئۇياتچان، جۈرئەتسىز دورىيان ھازىر ئىككى دۇنيا ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ خاراكتېرى گويا گۈلگە ئوخشاش ۋايىغا يېتىپ، ئوتقاشتەك پورەكلەپ ئېچىلغان؛ روھى پىنھان ۋۇجۇدىدىن ئاستا بوشىنىپ چىقىپ، ئارزۇ ـ ئىستەكلەرگە يول ئاچقانىدى.

ــ ئەمدى قانداق قىلماقچى بولۇۋاتىسىز؟ ــ سورىدى لورد ھېنرى.

ــ بىر كۈنى بازىل ئىككىمىزلارغا ئۇنىڭ ئويۇنىنى كۆرسىتىپ كېلەي. ئىشىنىمەنكى، ئۇنىڭ تالانتىغا قول قويماي قالمايسىلەر، ئاندىن بىز ئۇنى ھېلىقى قېرى يەھۇدىينىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقىمىز. ئۇ ھېلىقى يەھۇدىي بىلەن ئۈچ يىللىق توختام تۈزۈپتىكەن. ھازىردىن باشلاپ ھېسابلىغاندا، يەنە ئىككى يىل سەككىز ئاي ۋاقىت بار ئىكەن. ئەلۋەتتە، ئۇنى پۇل بېرىپ ئاچىقىۋالىمەن. ئىشلار پۈتكەندىن كېيىن، ئۇنى غەربىي رايوندىكى بىرەر تىياتىرخانىغا تونۇشتۇرۇپ، نامىنى چىقىرىمەن. مەن ئۇنىڭغا قانداق مەپتۇن بولغان بولسام، دۇنيامۇ ئۇنىڭغا شۇنداق مەپتۇن بولۇپ قالىدۇ.

ــ بۇ مۇمكىن ئەمەس، قەدىرلىك ئىنىم.

ــ ياق، ئۇ شۇنداق قىلالايدۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا يالغۇز سەنئەتلا ئەمەس، ۋايىغا يەتكەن سەنئەت تۇيغۇسى ۋە خاسلىق بار. سىز ھە دېسىلا ماڭا ھېسسىياتچان دەۋر كىشىلىرىنىڭ خاسلىقى ھەققىدە سۆزلەپ بېرەتتىڭىزغۇ؟

ــ ئەمىسە قايسى كۈنى بارىمىز؟

ــ قېنى ئويلاپ باقاي، بۈگۈن سەيشەنبە، ئەتە بولسۇن. ئەتە

ئۇ ژۇلىېتتانىڭ رولىنى ئالىدۇ.

— بولىدۇ. ئەتە سائەت سەككىزدە برىستولدا كۆرۈشەيلى، مەن بازىلنى ئېلىپ باراي.

— سەككىزگە قالماڭلار، ھاررى. ئالتە يېرىمدا كېلىڭلار، ئويۇن باشلىنىشتىن بۇرۇن بىرىپ بولمىساق بولمايدۇ، بولمىسا، رومېئو بىلەن ئۇچرىشىدىغان بىرىنچى پەردىنى كۆرەلمەي قالىمىز.

— ئالتە يېرىم بەك بالدۇر. ئۇ دەل مىنىڭ چاي ئىچىدىغان، ئىنگلىزچە رومان ئوقۇيدىغان ۋاقتىم. سائەت يەتتىدە بارايلى، تەرتىپلىك ئادەملەر يەتتىدىن بۇرۇن بىر نەرسە يىمەيدۇ. ئۇنىڭغىچە بازىل بىلەن كۆرۈشەمسىز؟ ياكى بولمىسا مەن ئۇنىڭغا خەت يېزىپ قويايمۇ؟

— بازىلنى كۆرمىگىنىمگە بىر ھەپتە بولدى. تازىمۇ قىزىق - دە مەن. بۇ كەمگىچە ئۇ رەسىمىمنى ئۆزى لايىھىلىگەن نەپىس رامكىغا سېلىپ ماڭا ئەۋەتىپ بولدى. ئۇ رەسىمىمنى ھازىرقى تۇرقۇمدىن بىر ئاي ياش سىزىۋېتىپتۇ، بۇنىڭغا خېلى ھەسەتىم قوزغالدى. لېكىن، يۈرىكىمدىكى گەپنى قىلسام، ئۇ رەسىمنى يەنىلا ياقتۇرۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا سىز خەت يېزىپ قويۇڭ، ئۇنىڭ بىلەن يالغۇز كۆرۈشكۈم يوق. ئۇ ھە دېسىلا سەممىيلىك توغرىسىدا گەپ ئېچىپ ئادەمنى بىئارام قىلىدۇ.

لورد ھېنرى مىيىقىدا كۈلۈپ قويىدى:

— بەزىلەر ئۆزى ئەڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى باشقىلارغا بېرىۋېتىشكە ئامراق كېلىدىكەن، مانا مۇشۇنداق كىشىلەر مېنىڭ نەزىرىمدە ھاتەمدەك سېخىي سانىلىدۇ.

— جاھىللىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بازىل بولىدىغان ئادەم. ھاررى، مەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقاندىن كېيىن مۇشۇ تەرىپىنى ھېس قىلىپ قالدىم.

— قەدىرلىك ئىنىم، بازىل ۋۇجۇدىدىكى كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ئېسىل سۈپەتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەسەرلىرىگە

سىڭدۈرۈۋېتىپ، تۇرمۇشقا كەلگەندە تولىمۇ بىر تەرەپلىمە پوزىتسىيە تۇتىدۇ. نەزىرىمدە مەن تونۇشقان خۇش پېئىل سەنئەتكارلارنىڭ ھەممىسى نابابلاردۇر. ھەقىقىي سەنئەتكار ئۆزى ئىجاد قىلغان ئەسەرلىرى ئىچىدىلا ياشىغاچقا، باشقىلارنى نە خۇش قىلىشنى، نە يىغلىتىشنى بىلمەيدۇ. ھەقىقىي بۈيۈك سەنئەتكارلارلا شېئىرىي تۇيغۇغا ئەڭ كەمبەغەل كېلىدۇ. ئەمما، نامى چىقمىغان سولتەك شائىرلار بولسا كىشىنى ئاجايىپ جەلپ قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ شېئىرلىرى قانچە ناچار چىقسا، شۇنچە جەلپكار كۆرۈنىدۇ.

— راستىلا شۇنداقمۇ ھاررى؟ — دېدى دورىيان گرېي ئۇستەلدىكى ئالتۇن پۈرۈپكىلىق يوغان بوتۇلكىدىكى ئەتىرنى ياغلىقىغا چاچقاچ، — سىز بۇنداق دەۋاتقان يەردە، ئۇ چوقۇم راست بولىدۇ ـ دە. شۇ تاپتا ئىموگىن مېنى ساقلاۋاتىدۇ، ئەمدى ماڭمىسام بولمايدۇ. ئەتىكى ئىشنى ئۇنتۇپ قالماڭ ئەمىسە. خەير ـ خوش!

دورىيان چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، لورد ھېنرى يەرگە تىكىلگىنىچە چوڭقۇر ئويغا پاتتى. ئۇ ھېچكىمگە دورىيان گرېيغا قىزىققاندەك مۇنداق قىزىقىپ باقمىغانىدى. ئەمما، دورىيان گرېينىڭ باشقىلارغا بۇنداق سەۋدايىلەرچە چوقۇنۇشى ھېنرىدا قىلچىلىك ھەسرەت، ھەسەت قوزغىيالمىغان، ئەكسىچە بۇنىڭدىن تولىمۇ خۇشال بولۇۋاتاتتى. شۇ تاپتا دورىيان ئۇنىڭ ئۈچۈن ناھايىتى قىزىقارلىق بىر تەتقىقات ئوبيېكتى بولۇپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ ئۇزاقتىن بۇيان تەبىئىي پەن ئۇسۇلىغا قىزىقىپ كەلگەندى، بىراق تەبىئىي پەندىكى ھېلىقىدەك تۇتامى يوق ئاددىي تەتقىقات تېمىلىرىنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ يەتكەچكە، دەسلەپتە ئۆزىنى، ئاندىن ئۆزگىلەرنى كۆزىتىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ نەزىرىدە، ھاياتتىن ئۆزگە نەرسە تەتقىق قىلىشقا ئەرزىمەيتتى. ھاياتتىن باشقا ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن قىلچە قىممىتى يوق ئىدى. راست،

ئازاب - ئوقۇبەت بىلەن شاد - خۇراملىقنىڭ ئاجايىپ - غارايىپ پىچىلىرىدا تاۋلىنىۋاتقان ھاياتنى كۆزەتكەن چېغىمىزدا، يۈرىمىزگە ئەينەك نىقاب تاقىۋېلىشىمىزنىڭ ئورنى يوق، گۈڭگۈرت ئىسلىرىنىڭ چوڭ مېگىمىزنى ئەكېتىشىدىن ساقلىنىشقا ياكى ۋەھىمىلىك ئوي - خىيال، ھەرەڭ - سەرەڭ چۈشلەرنىڭ تەپەككۇرىمىزنى مالىمان قىلىشىنى چەكلەشكە ئىلاجسىز قالىمىز. بەزى زەھەرلىك دورىلار شۈنچىلىك غەلىتە ئىكەنكى، ئۇنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلىش ئۈچۈن، چوقۇم ئۆزىمىز زەھەرلەنگەنگە قەدەر ئۇنى ئۆز تېنىمىزدە سىناق قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. يەنە شۇنداق غەلىتە كېسەللىكلەر باركى، ئۇ كېسەللىكلەرنىڭ خاراكتېرىنى چۈشىنىش ئۈچۈن ئۆزىمىز شۇ كېسەللىكنىڭ ئازابىنى تېتىپ باقمىساق بولمايدۇ. ئەنە شۇنىڭدىلا مۆلچەرلىگۈسىز نەتىجىگە ئېرىشەلەيمىز! دۇنيا مىسلىسىز دەرىجىدە ئۆزگەردى. ئوتلۇق ھېسسىياتلار بىلەن ھېسسىيات تۇسى سىڭگەن ئەقلىي تۇرمۇشنى، ئۇلارنىڭ قەيەردە بىرلىشىپ، قەيەردە ئايرىلىدىغانلىقىنى، قەيەردە مۇرەسسە قىلىپ، قەيەردە چىقىشالمايدىغانلىقىنى يۈكسەك ئەستايىدىللىق بىلەن كۆزىتىش نەقەدەر كۆڭۈللۈك ئىش - ھە ! ئۇنىڭ ئۈچۈن تالاي بەدەللەرنى تۆلىسەك نېمە بوپتۇ؟ يېڭى - يېڭى تۇيغۇلارنىڭ پەيزىنى سۈرۈش ئۈچۈن قانچىلىك بەدەل تۆلىسىمۇ ئەرزىيدۇغۇ؟

شۇ تاپتا ئۇ بەزى گەپلىرىنىڭ، مۇڭلۇق مۇزىكىنى ئەسلىتىدىغان گەپلىرىنىڭ دورىيان گرېينىڭ قەلبىگە بىر بىغۇبار قىزنىڭ ئوتىنى سالغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئالدىدا تىز پۈكتۈرگەنلىكىنى تونۇپ يەتتى ۋە قوڭۇر كۆزلىرىدە كۆرەڭلىك ئالامەتلىرى چاقنىدى. شۇ تاپتا دورىيان گرېينى ئۇنىڭ بىر ئىجادىيىتى دېيىشكە بولاتتى. دورىياندا پىشقان ئەركەكلەرگە خاس خاراكتېرنى پەيدا قىلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن تولىمۇ مۇھىم ئىدى. كاللىسى ئاددىي كىشىلەر ھاياتنىڭ ئۆز مەخپىيىتىنى ئۆزى ئېچىپ بېرىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشىدۇ. پەقەت ئاز ساندىكى

كىشىلەر ئۈچۈن، ھاياتنىڭ مەخپىيىتى ئۆز چۈمپەردىسىنى ئېچىپ تاشلاشتىن بۇرۇنلا ئاشكارا بولغان بولىدۇ. گاھىدا بۇ تۆھپە سەنئەتكە، مۇھىمى ئوتلۇق ھېسسىيات ۋە ئەقىل - ئىدراك ئىپادە قىلىنغان ئەدەبىيات - سەنئەتكە تەۋە بولىدۇ. سەنئەت گاھىدا ئالاھىدە كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئۆز قۇدرىتىنى يوقىتىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بۇ كىشىلەر ئۆز بەدىئىي قۇدرىتىنى ئىشقا سالىدۇ، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ئەمەلىيەتتە بىر ھەقىقىي سەنئەت بۇيۇمىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ھايات بەجايىكى بىر پارچە شېئىرغا، بىر ھەيكەل ياكى بىر پارچە رەسىمگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق ۋايىگە يەتكەن مەشھۇر ئەسەرلىرى بولىدۇ.

شۇنداق، دورىيان شۇ تاپتا خېلى پىشىپ قالغان، ياشلىقنىڭ تۇنجى مەۋسۇمىدىلا كۆپ نەرسىلەرنى ئۆگىنىۋالغانىدى. ۋۇجۇدىدا ياشلىق ئىستەكلىرى كۆۋەجەپ، ئوتلۇق ھېسسىياتلار دولقۇنلىماقتا ئىدى. بۇنى ئۇ ئۆزىمۇ ھېس قىلغاندەك تۇراتتى. ئۇنى كۆزىتىش كىشىگە تولىمۇ ھۇزۇر بەخش ئېتەتتى؛ قاملاشقان چىرايى، پاك - بىغۇبار قەلبىگە كىشى مەدھىيە ئوقۇماي تۇرالمايتتى. بۇ ئىشلار نەگە بېرىپ نەدە توختايدۇ، دورىياننىڭ تەقدىرىگە يەنە نېمە قىسمەتلەر پۈتۈلىدۇ، بۇنىسى لورد ھېنرى ئۈچۈن مۇھىم ئەمەس ئىدى. ئۇ گويا تارىخىي دراما ياكى تىياتىردا رول ئېلىۋاتقان ئاجايىپ قالتىس بىر پېرسوناژ ئىدى. ئۇلارنىڭ خۇشلۇقلىرى كىشىلەردىن بەكلا يىراقلاپ كەتكەن، دەرد - ئەلەملىرى بولسا كىشىلەرنىڭ ئېستېتىك تۇيغۇسىنى قوزغىماقتا ئىدى، ئۇلارنىڭ قەلب يارىسى بەئەينى قىزىل ئەتىرگۈلنىڭ ئۆزى ئىدى.

تەن بىلەن روھ نەقەدەر سىرلىق - ھە ! روھتا ھايۋانىي ئىستەكلەر بولىدۇ، تەندىمۇ شۇنىڭغا يارىشا چېچەنلىك بولىدۇ. ھېسسىيات چەككە يەتسە يېتىدۇكى، چېچەنلىك كەينىگە چېكىنىدۇ. تەندىكى ھاياجاننىڭ قاچان ئاخىرلىشىپ، روھتىكى

ھاياجاننىڭ قەيەردە باشلىنىدىغانلىقىغا كىم بىرنېمە دېيەلەيدۇ دەيسىز؟ پسىخولوگلارنىڭ چىقارغان ھۆكۈملىرى نەقەدەر تېيىز، ئوخشىمىغان ئېقىمدىكىلەرنىڭ تەشەببۇسلىرى ئىچىدىن سەرخىللىرىنى ئىلغاپ چىقماق نېمىدېگەن قىيىن ـ ھە! ئەجەبا روھ گۇناھ قەسرىدە ئولتۇرغان تەننىڭ سايىسىمىدۇ؟ ياكى گيوردانو برونو① ئېيتقاندەك، تەن روھ ئىچىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرامدىغاندۇ؟ روھ بىلەن ماددىنىڭ ئايرىلىشى بىر تېپىشماق بولسا، روھ بىلەن ماددىنىڭ بىرلىشىشمۇ بىر تېپىشماق.

ھېنرى شۇ تاپتا، پسىخولوگىيىنى كەلگۈسىدە ۋايىگە يەتكەن بىر پەنگە ئايلاندۇرۇپ، ھاياتتىكى كىچىككىنە بىر ھەرىكىتىمىزگىمۇ سەل قارىمايدىغان قىلالارمىزمۇ، دېگەنلەر ئۈستىدە ئويلانماقتا ئىدى. ئەمەلىيەتتە، بىز كۆپىنچە ھاللاردا ئۆزىمىزنى خاتا چۈشىنىۋالىمىز ھەم باشقىلارنىمۇ چۈشەنمەيمىز. تەجرىبىنىڭ ئېتىكىلىق قىممىتى بولمايدۇ، ئۇ ناھايىتى كەتسە كىشىلەر ئۇقۇشماي خاتا قويۇپ قويغان بىر ئىسىم، خالاس. ئېتىكشۇناسلار ئادەتتە ئۇنى بىر خىل ئىبرەت، ئاگاھلاندۇرۇش دەپ قاراپ، ئۇنىڭ خاراكتېر يارىتىش ئۈچۈن بەلگىلىك ئېتىكىلىق ئۇنۇم پەيدا قىلىدىغانلىقىنى جاكارلايدۇ، تەجرىبىنىڭ بىزگە نېمىگە ئىتائەت قىلىپ، نېمىدىن ھەزەر ئەيلىشىمىز كېرەكلىكىنى ئۆگىتىدىغانلىقىغا مەدھىيە ئوقۇيدۇ. ھالبۇكى، تەجرىبىنىڭ ھېچقانداق رولى يوق. ئۇ ۋىجدان، غۇرۇرغا ئوخشاش ئۇنداق قۇدرەتكە ئىگە ئەمەس. ئۇ بىزگە كەلگۈسىمىزنىڭ ئۆتمۈشىمىزدىن پەرقلەنمەيدىغانلىقىنى، ئىلگىرى يىرگىنىپ تۇرۇپ قىلغان ئىپلاسلىقلىرىمىزنى كەلگۈسىدە خۇشاللىق بىلەن قايتا ـ قايتا تەكرارلايدىغانلىقىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

① گيوردانو برونو (1548 ـــ 1600) ـــ ئىتالىيە ئەدەبىيات ـ سەنئەت قايتا گۈللىنىش دەۋرىدىكى پەيلاسوپ ۋە ئاسترونوم، كوپېرنىكنىڭ قۇياش مەركەز تەلىماتىنى تەشەببۇس قىلغانلىقى ۋە تەرەققىي قىلدۇرغانلىقى ئۈچۈن دىنىي سوت تەرىپىدىن ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان.

ئۇ شۇنى چۈشىنىپ يەتتىكى، تەجرىبە ھېسسىياتنى ئىلمىي تەھلىل قىلىشتىكى بىردىنبىر ئۇسۇل ئىدى. ئېنىقكى، دورىيان گرېي ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر تەتقىقات تېمىسى ئىدى، ئۇ دورىياندىن خېلى ئوبدان نەپكە ئېرىشىدىغاندەك قىلاتتى. دورىياننىڭ سىبىل ۋېيىننىڭ ئوتىدا كۆيۈپ يۈرۈشى تولىمۇ قىزىقارلىق بىر پسىخىكىلىق ھادىسە ئىدى. شۈبھىسىزكى، بۇ يېڭى - يېڭى سەرگۈزەشتىلەرگە بولغان قىزىقىش ۋە ئارزۇ - ئىستەك بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك ئىدى. بۇ خىل ئىستەك ئۇنچە ئاددىي ئەمەس، بەلكى تولىمۇ مۇرەككەپ ئىدى. خىياللىرى تەپەككۇر ئالىمىدە قانات قېقىۋاتقان دورىياننىڭ بىغۇبار سەزگۈ ئىقتىدارى ھېس - تۇيغۇلىرىدىن يىراقلاپ كەتكەن بولغاچقا، بۇ ئىش تېخىمۇ خەتەرلىك ھالغا كېلىپ قالغانىدى. دەل ئاشۇنداق ئارزۇ - ئىستەكلەر بىزنى ئۆز چاڭگىلىغا كىرگۈزۈۋالغان، ئۇنىڭ قانداق پەيدا بولغانلىقى بىلەن كارىمىز بولمىغاچقا، ئۆزىمىزنىمۇ، ئۆزگىنىمۇ ئالداپ يۈرۈۋاتاتتۇق. ئەمما، بىز تونۇپ يەتكەن ئاشۇ چىن تۇيغۇلار تولىمۇ ئاجىز ئىدى. كۆپىنچە ھاللاردا، بىز باشقىلارنى تەجرىبە قىلىۋاتىمەن دەپ ئويلىغان چېغىمىزدا، باشقىلارنى ئەمەس، ئۆزىمىزنى تەجرىبە قىلىۋاتقىنىمىزنى سەزمەي قالىمىز.

لورد ھېنرى جايىدا ئولتۇرۇپ، چوڭقۇر خىيال قاينىمىغا پاتقانىدى. توساتتىن ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلاپ، خىزمەتكار كىرىپ كەلدى ۋە ئۇنىڭ كېيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ زىياپەتكە بېرىشىنى ئەسكەرتتى. ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، نەزىرىنى كوچا تەرەپكە ئاغدۇردى، ئۇدۇلدىكى رەت - رەت ئۆيلەرنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئۈستۈنكى ئەينەكلىرى كۈچلۈك قۇياش تەپتىدە قىزغۇچ رەڭ ئالغان، ئاسمانمۇ سولىشىشقا باشلىغان ئەتىرگۈل رەڭگىگە كىرگەنىدى. ئۇ ياشلىق ھەۋەسلىرى ئىلكىدە ئۆزىنى تامامەن ئۇنتۇغان دورىياننىڭ توسۇن ئاتتەك چاپچىپ تۇرغان بۇ قايناق ھېسسىياتىنىڭ نەگە بېرىپ، نەدە توختايدىغانلىقى

ئۇستىدە خىيال قىلماقتا ئىدى.

ئۇ كېچە سائەت ئون ئىككى يېرىملاردا ئۆيگە قايتىپ كەلدى ۋە مېھمانخانىدىكى شىرەدە تۇرغان تېلېگراممىغا كۆزى چۈشتى. تېلېگرامما دورىيان گرېيدىن كەلگەن، تېلېگراممىدا ئۇنىڭ سىبىل ۋېيىن بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشكەنلىكى يېزىلغانىدى.

بەشىنچى باب

— ئاپا، ئاپا، مەن بۈگۈن بەك خۇشال ! — دېدى قىز يۈزىنى ئاپىسىنىڭ تىزىغا قويۇپ. ئاپىسى ئۆيدىكى بىردىنبىر بىساتى بولغان يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان قۇياش نۇرىغا دۈمبىسىنى قىلىپ ئولتۇراتتى، ئاپىسى يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان، جۈدەڭگۈ ئايال ئىدى. چىرايىدىن هارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى. قىز سۆزىنى تەكرارلىدى، — مەن بەك خۇشال، سەنمۇ خۇشال بولساڭ بولىدۇ.

ۋېيىن خانىم ئورۇق گەۋدىسىنى ئېگىپ، ناچار سۇپەتلىك پاراشوك ئىشلىتىلىۋېرىپ ئاقىرىپ كەتكەن قوللىرىنى قىزىنىڭ بېشىغا قويدى.

— خۇشال بولمايدىغان قىزىم، — دېدى ۋېيىن خانىم مۇلايىملىق بىلەن، — قىزىم سىبىل، سېنىڭ سەھنىگە چىققىنىڭنى ئويلىسام خۇشال بولىمەن. ئويۇن قويۇشتىن باشقا ئىشلارنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەت، ئىساك ئەپەندى بېشىمىزنى سىلاۋاتىدۇ، بىزنىڭ ئۇنىڭغا نۇرغۇن پۇل قەرزدار ئىكەنلىكىمىزنى ئېسىڭدىن چىقىرىپ قويما.

سىبىل بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاغزىنى ئۇمچەيتتى.

— پۇل دېدىڭىزما ئاپا؟ — ۋارقىرىدى ئۇ، — پۇلنىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى؟ مۇھەببەت پۇلدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ !

— ئىساك ئەپەندى جامۇسىنىڭ يوك ـ تاقلىرى ئۈچۈن ئەللىك فوند ستېرلىڭ تۆلىۋېتىپ بىزنى قەرز قىلىپ قويدى. بۇنى ئۇنتۇپ قالساڭ بولمايدۇ، قىزىم. ئەللىك فوند ستېرلىڭ دېگەن ئاز پۇل ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىساك ئەپەندى

ھالىمىزدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىۋاتىدۇ.
— ئۇ سۆيىتتىنى ساقلىمايدىغان ئادەم ئىكەن، ئاپا. مەن ئۇنىڭ ماڭا گەپ قىلغاندىكى تۇرقىدىن بەكمۇ بىزار بولدۇم، — سىبىل ئورنىدىن تۇرۇپ دېرىزە ئالدىغا باردى.
— ئۇ بولمىغان بولسا بىز قەيەرلەردە قېقىندى - سوقۇندى بولۇپ يۈرگەن بولغىيدۇق، — دېدى ۋېيىن خانىم قىزىنىڭ ساددىلىقىدىن ئاغرىنىپ.
سىبىل قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:
— ئەمدى ئۇنىڭغا ھاجىتىمىز چۈشمەيدۇ، ئاپا. بۇنىڭدىن كېيىن «جەلپكار شاھزادە» ھالىمىزدىن خەۋەر ئالىدۇ، — ئۇ تۇيۇقسىز گېپىنى توختىتىۋالدى، قانلىرى ئۇرغۇپ، ئىككى مەڭزى ئوت ئېلىپ كەتتى، تىنىقلىرى ئىتتىكلەپ، غۇنچىدەك لەۋلىرى يېنىك تىترىدى. ئوتلۇق ھېسسىيات پۈتۈن ۋۇجۇدىغا يامراپ، چىرايلىق يوپكىسى گويا سەلكىن شامال سوققاندەك يېنىككىنە تەۋرەندى، — مەن ئۇنى سۆيىمەن، — دېدى ئۇ ئاددىيلا قىلىپ.
— ئەخمەق بالام! — دېدى ۋېيىن خانىم تېرىككەندەك. ئۇ يالغان ئۈزۈك تاقىۋالغان ئەگرى، ئىنچىكە بارماقلىرىنى ھەدەپ ئىشقىلايتتى، ئۇزايىدىن قىزىنىڭ گەپلىرىدىن ئەجەبلىنىۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.
سىبىل تۇمۇچۇقنىڭ سايراشلىرىنى ئەسلىتىدىغان يېقىملىق ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. گويا سىرلىرىنىڭ ئاشكارىلىنىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك، مۇھەببەت نۇرلىرى چاقناپ تۇرغان چىرايلىق بوتا كۆزلىرىنى چىڭگىدە يۇمۇۋالدى. ئۇ كۆزلىرىنى ئاچقان چېغىدا، ئۆزىنى چۈشتىن ئويغانغاندەك ھېس قىلدى.
ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ئاپىسى قىزىغا كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرمەسلىكنى، ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئىش كۆرمىسە بولمايدىغانلىقىنى قورقۇنچلۇق مىساللار

ئارقىلىق جىكىلىمەكتە ئىدى. بۇ نەسىھەتلەر سىبىلنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى، شۇ تاپتا ئۇنىڭ خىياللىرى قايناق سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ئالىمىدە ئەركىن پەرۋاز قىلماقتا ئىدى. ئۇنىڭ خىيال ئالىمىدە مەشۇقى زاھىر بولدى، مەشۇقى لەۋلىرىنى ئۇنىڭ غۇنچە لەۋلىرىگە باستى، ئىسسىق تىنىق قىزنىڭ يۈزلىرىگە ئۇرۇلاتتى. قىز ئوتلۇق سۆيۈشلەردىن مەست بولۇپ، نازۇك لەۋلىرى كۆيۈشكەندەك بولدى.

سەمىمىي نەسىھەتلىرى كارغا كەلمىگەن ئانا تاكتىكىسىنى ئۆزگەرتىپ، يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى كوچىلاپ سوراپ باقماقچى بولدى. ئۇ ھەقىقەتەن پۇلدار يىگىت بولىدىغان بولسا، قىزنىڭ توي ئىشىنى ئويلىشىپ بېقىشقا بولاتتى. ئاپىسىنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتنى شىپىي كەلتۈرۈپ ئېيتقان گەپلىرى ئۇنىڭغا ھېچ تەسىر قىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. قىز ئاغزى بېسىقماي سۆزلەۋاتقان ئاپىسىغا قاراپ ئىختىيارسىز كۈلۈپ كەتتى.

ئاپىسىنىڭ كوتۇلداشلىرىغا چىدىمىغان قىز ئاخىر ئېغىز ئاچمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

— ئاپا، بولدى قىلساڭچۇ، — ۋارقىرىدى قىز، — ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. ئۇ ھەتتا مۇھەببىتىمىز ئۈچۈن جېنىنى قۇربان قىلىشقىمۇ رازى. ئۇ نەرىمنى ياخشى كۆرۈپ قالدىكىن بىلمىدىم، مەنغۇ ئۇنىڭغا ماس كەلمەيمەن... نېمە ئىشلىكىنى ئۆزۈممۇ ئېيتىپ بېرەلمەيمەن... ئۇنىڭغا ماس كەلمەيدىغىنىمنى بىلىپ تۇرسامۇ ئۆزۈمنى ھەرگىز كەمسۇندۇرۇپ باقمىدىم. مەن شۇ تاپتا ئاجايىپ مەغرۇر. ئاپا، سەنمۇ دادامنى مەن ئاشۇ «جەلپكار شەھزادە»نى ياخشى كۆرۈپ قالغاندەك ياخشى كۆرگەنمىدىڭ؟

ناچار سۈپەتلىك ئۈپا ـ ئەڭلىكلەرنى سۈرتۈۋېرىپ تاتىراڭغۇ چىراي بولۇپ قالغان ۋېيىن خانىمنىڭ قۇرۇپ گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرى ئەلەم ئىچىدە تارتىشىپ كەتتى. سىبىل ئېتىلىپ كەلگەن پېتى ئاپىسىنىڭ بوينىغا گىرە سالدى ـ دە،

ئاپىسىنى چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتتى.
— مېنى كەچۈر، ئاپا. دادامنى تىلغا ئالساملا كۆڭلۈڭ بۇزۇلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. لېكىن، سېنىڭ بۇنداق ئازابلىنىشىڭ دادامنى بەك ياخشى كۆرگەنلىكىڭدىن بولغان. بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما. بۈگۈن مەن خۇددى سېنىڭ يىگىرمە يىل بۇرۇنقى ۋاقتىڭغا ئوخشاشلا بەختلىك. ئىلاھىم، مەڭگۈ مۇشۇنداق بەختلىك بولۇشقا نېسىپ قىلار!
— قىزىم، سەن تېخى كىچىك. مۇھەببەتلىشىشكە تېخى بالدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ يىگىت سېنى قانچىلىك چۈشىنىدۇ؟ ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ دەپ بېرەلمەيۋاتىسەن ئەنە. ئىش سەل چاتاقتەك تۇرىدۇ. راست دەۋاتىمەن، قىزىم. جامۇس ئاۋستراليىگە ماڭماقچى بولۇۋاتىدۇ، بېشىمدىكى سەۋدالار ئاز ئەمەس، بۇنى چۈشەن. بايىقى گەپكە كېلەيلى، ئەگەر ئۇنىڭ پۇلى بولسا...
— ئاپا، بولدى قىلە، خۇشلۇقۇمنى بۇزمىغىنە!
ۋېيىن خانىم لەپپىدە بىر قارىۋېتىپ، قىزىنى باغرىغا باستى، ساختىلىق بىلەن تولغان بۇنداق سەھنە ھەرىكەتلىرى ئارتىسلارنىڭ يەنە بىر ئارتۇقچىلىقى ھېسابلىناتتى. شۇ ئەسنادا ئىشىك ئېچىلىپ، چاچلىرى پاخپايغان بىر يىگىت ئۆيگە كىرىپ كەلدى. قامەتلىك، پۇت - قوللىرى تاشتەك چىڭ، يۇرۇش - تۇرۇشى كالانپايراق بۇ بالا ئاچچىسىدەك تەربىيە كۆرگەندەك قىلمايتتى. بىر قارىغان كىشى ئۇلارنىڭ بىر قورساق قېرىنداش ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيتتى. ۋېيىن خانىم ئوغلىغا تىكىلىپ قارىۋېتىپ، مەمنۇنىيەت بىلەن كۈلۈپ قويدى. ئوغلى ئۇنىڭ قەلبىدە ئېلىۋاتقان رولىنى باھالايدىغان تاماشىبىن ئىدى. ئۇ بۇ ھالەتنىڭ نەقەدەر قىزىقارلىق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلماقتا ئىدى.
— ئاشۇ سۆيۈشلىرىڭدىن ماڭىمۇ ئېلىپ قوي، سىبىل، — دېدى يىگىت مېھرىبانلىق بىلەن.

— نېمە ! باشقىلارنىڭ سېنى سۆيۈپ قويۇشىنى ياقتۇرمايتتىڭغۇ، جىم، — ۋارقىرىدى سىبىل، — قارىغىنە تۇرقۇڭغا، بەئەينى قورقۇنچلۇق ئېيىققىلا ئوخشايسەن، — ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ ئىنىسىنى قۇچاقلىدى.

جامۇس ئاچىسىغا تولىمۇ مۇلايىم قىياپەتتە قاراپ كەتكەندىن كېيىن دېدى:

— سەن بىلەن بىللە چىقىپ ئايلىنىپ كەلگۈم كېلىۋاتىدۇ، ئاچا. رەزىللىك قاپلىغان بۇ لوندوندىن كەتسەم، ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىماسمىدىم.

— بالام، ئۇنداق قورقۇنچلۇق گەپلەرنى قىلمىغىنە، — دېدى ۋېيىن خانىم ئاغرىنىش تەلەپپۇزىدا. ئاندىن ناھايىتى قوپال تىكىلگەن بىر سەھنە كىيىمىنى قولىغا ئېلىپ ياماشقا تۇتۇندى. ئوغلىنىڭ ئۆزلىرى بىلەن ئويۇن قويۇشقا ئۇنىماسلىقىدىن ئۇ سەل ئۈمىدسىزلىنىپ قالغانىدى، ناۋادا ئۇ قوشۇلغان بولسا ئىدى، بۇ مەيدان ئويۇن تېخىمۇ قىزىغان بولار ئىدى.

— ئۇنداق دېسەم نېمىشقا بولمىغۇدەك، ئاپا. كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى دەۋاتىمەن.

— دەردلەر ئاز كەلگەندەك، ئەمدى سەنمۇ مېنىڭ كۆڭلۈمنى يېرىم قىلماقچىمۇ، ئوغلۇم؟ ئاۋستىرالىيىدىن قايتىپ كېلىدىغىنىڭغا ئىشىنىمەن، ئۇ چاغدا سەنمۇ بايۇەچچىلەردىن بولۇپ قالىسەن. مېنىڭچە، مۇستەملىكە رايونلىرىدا يۇقىرى تەبىقە بولمايدۇ، يۇقىرى تەبىقىگە تەۋە نەرسىلەرمۇ بولمايدۇ. شۇڭا، قولۇڭ پۇل كۆرۈپ بېيىغان ھامان لوندونغا قايتىپ كەل، ئىگىلىكىنى لوندوندا تىكلە.

— يۇقىرى تەبىقە دېدىڭىزما ! — دېدى جامۇس قىزىققان ھالدا، — يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرنىڭ ھېچقانداق ئىشىدىن خەۋەردار بولغۇم يوق. ئولتۇرسام - قوپسام كۆپرەك پۇل تېپىپ، ئىككىڭلارنى ئويۇن قويۇپ خەقنى خۇش قىلىشتىن ئازاد قىلىشنىلا ئويلايمەن. قىلىۋاتقان بۇ ئىشىڭلاردىن مەن تولىمۇ

بىزار.
— جىم! — سىبىل ۋىلىقلاپ كۆلۈپ كەتتى، — ئاغزىڭدىن ياخشى گەپ چىقمايدۇ، سىڭلىڭ! مەن بىلەن راستىنلا ئايلانغۇڭ بارمىدى؟ ياخشى گەپ بولدى. مەن تېخى سېنى ساڭا ناچار غاڭزا سوۋغا قىلغان ھېلىقى تام خاررى ياكى ھە دېسىلا سىڭلىڭ غاڭزا چەككەن ھالىتىڭنى مازاق قىلىدىغان ئېدلاڭتون بىلەن خۇشلاشقىلى بارامدىكىن دەپ ئەنسىرەپ يۈرۈپتىمەن. ئاخىرقى يېرىم كۈن ۋاقتىڭنى ماڭا ئاجراتتىڭ، سەن بەك ياخشى جۇمۇ. نەگە بارساق بولار؟ باغچىغا بارايلى بولمىسا.
— مۇشۇ لابدۇر كىيىملىرىم بىلەن بارامدىم، — دېدى جامۇس قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، — باغچە دېگەنگە ئېسىل كىيىنىپ بارىدىغان گەپ.
— قۇرۇق گەپنى ئاز قىل، جىم، — دېدى سىبىل ئىنىسىنىڭ كۆڭلىكىنىڭ يېڭىنى تۇتۇپ تۇرۇپ بوش ئاۋازدا.
جامۇس ئويلىنىپ تۇرۇپ كېتىپ دېدى:
— ئەمىسە بوپتۇ، كىيىمىڭنى تېز يۆتكەپ چىق.
سىبىل خۇشاللىقىدىن سەكرەپ - تاقلاپ، ناخشا ئېيتقىنىچە ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى. ھايال ئۆتمەي، ئۈستۈنكى قەۋەتتىن ئۇنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى.
جامۇس ئۆيىنىڭ ئىچىدە ئۇياندىن - بۇيانغا نەچچە رەت ماڭدى ۋە ئورۇندۇقتا جىممىدە ئولتۇرغان ئاپىسىغا بۇرۇلۇپ سورىدى:
— ئاپا، يۈك - تاقلىرىم تەييار بولدىمۇ؟
— تەييار بولدى، جامۇس، — جاۋاب بەردى ئاپىسى كۆزىنى ياماق ئىشىدىن ئۈزمەي. يېقىندىن بۇيان ئۇ بۇ تولۇق مىجەز ئوغلى بىلەن يالغۇز قېلىشتىن بىئاراملىق ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. كۆزى ئوغلىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالسىلا، شۇ ھامان ۋۇجۇدىنى ئەنسىزلىك قاپلايتتى، چۈنكى ئۇ تۇتۇرۇقسىز، ھىيلە - مىكرى تولا ئايال ئىدى. ئىلگىرى ئوغلىنى بىرەر ئىشنى سېزىپ قالدىمىكىن دەپ ئەنسىرەپ

يۈرگەننىدى. ئەمدىلىكتە بولسا ئوغلىدىن ھېچ زوۋان چىقمىغاندىن كېيىن بۇنداق جىمجىتلىقتا ئىچى سىقىلىدى بولغاي، يەنە كوتۇلداشقا باشلىدى. قارشى تەرەپنىڭ پەسكويغا چۈشۈپ قالغىنىنى سەزگەن ھامان ھۇجۇمغا ئۆتۈش ئاياللارنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى ئىدى، — سېنى دېگىنىز تۇرمۇشىغا كۆنۈپ قالسا ئىكەن دەيمەن. جامۇس، — دېدى ئۇ، — ئېسىڭدە چىڭ تۇت، بۇنى ئۆزۈڭ قارار قىلدىڭ جۇمۇ. ئەسلىدىنمۇ بىر ئادۋوكاتلىق ئورنىدا ئىشلىسەڭ بولاتتى. ئادۋوكاتلارنى ھەممە ئادەم ھۆرمەتلەيدۇ، ئۇلار يېزىلارغا بارسا، بايۋەچچىلەر ئۆيلىرىگە چاقىرىپ ئېسىل تائاملار بىلەن مېھمان قىلىدۇ.

— مەن ئادۋوكاتلىق ئورنىغا ئۆچ، يۇگۇر - يېتىم ئىشلارنى قىلىشقا تېخىمۇ ئۆچ، — دېدى جامۇس، — توغرا دېدىڭ، مەن ئۆز ھاياتىم ئۈچۈن قارار چىقىرىپ بولدۇم. ئاچامغا ياخشى قارىسالڭ، ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزمىسەڭلا بولىدى. ئۇنىڭغا ياخشى قارا جۇمۇ!

— جامۇس، نېمە دېگىنىڭ بۇ؟ مەن ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا ياخشى قارايمەن.

— ئاڭلىسام، بىر ئېسىلزادە يىگىت ھەر كۈنى كەچتە تىياتىرخانىغا كېلىپ، سەھنىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئاچام بىلەن مۇڭدىشىدىكەن. بۇ راستمۇ؟ بۇ زادى قانداق ئىش؟

— بۇ ئىشلارنى سەن چۈشەنمەيسەن، جامۇس. بىز ئارتىسلار بۇنداق ئىشلارغا كۆنۈك، بىز ئەنە شۇنىڭدىن قانائەت ھاسىل قىلىمىز. بىر چاغلاردا سەھنىدە ئالغان رولۇم تاماشىبىنلارغا بەك ياراپ كەتسە، دەستە - دەستە گۇللەر ئالدىمغا دۆۋىلىنىپ كېتىدىغان. ئاچاڭ بىرى بىلەن مۇھەببەتلىشىۋاتامدىكىنتاڭ، ھېچ ئۇقمىدىم. لېكىن، ئۇ يىگىت ئوبدانلا تەربىيە كۆرگەندەك قىلىدۇ، ماڭا شۇنداق ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. قارىسام، پۇلى جىقتەك، سوۋغا قىلغان گۇللىرىمۇ بىر - بىرىدىن چىرايلىق.

— تېخى ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ بىلمەيدىكەنسىلەر ئەمەسمۇ؟ — دېدى جامۇس كەسكىن تەلەپپۇزدا.

— شۇنداق، — دېدى ئاپىسى پەرۋاسىز قىياپەتتە، — ئۇ ھەقىقىي ئىسمىنى تېخى دېمەپتۇ. ئاقسۆڭەكلەر ئائىلىسىدە چوڭ بولغان تازىمۇ رومانتىك يىگىت بولسا كېرەك.

جامۇس لەۋلىرىنى چىشلەپ قويدى.

— ئاچامنىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئال، ئاپا، — دېدى ئۇ كەسكىنلىك بىلەن، — ئۇنى مەيلىگە قويۇۋەتمەي قاتتىق باشقۇر.

— ئوبدان بالام، ئۇنداق دېسەڭ كۆڭلۈم يېرىم بولىدىكەن. ھېلىمۇ ئۇنى چىڭ تۇتۇۋاتىمەن. ئەمما، ئۇ يىگىتنىڭ راستىلا پۇلى جىق بولسا، سىبىل ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىدۇ. مەن ئۇنىڭ ئاقسۆڭەكلىكىدىن گۇمانلانمايمەن. شۇنداق بولۇپ قالسا، سىبىلنىڭ تەلىيى كەلگىنى، ئىككىسى ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز ياراشقاندەك تازا ماسلىشىدۇ. ئۇ بەك قاملاشقان يىگىت ئىكەن، ھەممىلا كىشىنىڭ كۆزى شۇنىڭدا.

جامۇس بىرنېمىلەر دەپ غۇدۇرىغىنىچە، قوپال بارماقلىرى بىلەن دېرىزە ئەينەكلىرىنى چېكىپ تۇراتتى. ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ گەپ قىلىشقا تەمشەلگەنىدى، ئىشىك ئېچىلىپ سىبىل يۈگۈرگەن پېتى كىرىپ كەلدى.

— نېمانداق ئۇرۇشۇپ قالغاندەك ئولتۇرۇپ كەتتىڭلار؟ — دېدى ئۇ، — نېمە بولدى سىلەرگە؟

— ھېچنېمە، — دېدى جامۇس، — ئويلاپ باقسام، گاھىدا كىشىلەرنىڭ كەسكىن بولماي ئامالى يوق ئىكەن. خەير - خوش، ئاپا. كەچلىك تاماقنى سائەت بەش يېرىمدا كېلىپ يەيمەن. كۆڭلىكىمدىن باشقا نەرسىلىرىمنىڭ ھەممىسىنى قاچىلاپ بولدۇم، ئەنسىرىمىسەڭمۇ بولىدۇ.

— خەير - خوش، بالام، — ۋېيىن خانىم جىددىيلەشكەن ھالدا بېشىنى لىڭشىتتى.

ئوغلىنىڭ بايىقى قوپال سۆزلىرىدىن ۋېيىن خانىمنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى، مەنىلىك قاراشلىرىدىن ساراسىمىگە چۈشتى.

— سېنى سۆيۈپ قوياي ئاپا، — سىبىل شۇنداق دېگەچ گىلاستەك لەۋلىرىنى ئاپىسىنىڭ قورۇلۇپ كەتكەن مەڭىزلىرىگە ياقتى، بۇنىڭدىن ئاپىسىنىڭ چىرايىدىكى ئەندىشە تۇمانلىرى ئازراق بولسىمۇ تەسەللىگە ئېرىشتى.

— ۋاي ئوبدان بالام! — ۋارقىرىدى ئاپىسى تورۇسقا قاراپ.

— ماڭايلى، ئاچا، — دېدى جامۇس بىتاقەتلىك بىلەن، ئاپىسىنىڭ ياغلىما گەپلىرى ئۇنى بىزار قىلىپ قويغانىدى.

ئاچا - ئىنى ئىككىيلەن ئىشىكتىن چىقتى. سەلكىن شامالدا ئاسماندا ئۆزۈپ يۈرگەن توپ - توپ بۇلۇتلار قۇياش يۈزىنى پات - پات توسۇپ قويۇۋاتاتتى. ئۇلار سالقىن شاماللىق ئېيوستون كوچىسىنى بويلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۆتكەن - كەچكەنلەر چىرايى غەمكىن، ئۇچىسىغا خوپ كەلمەيدىغان، قوپال تىكىلگەن كىيىم كىيگەن بۇ يىگىتنىڭ نازاكەتلىك، كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك خۇش پىچىم بىر قىزنى ئەگەشتۈرۈپ كېتىۋاتقانلىقىغا ھەيران بولۇپ قاراشتى. ئۇلارنىڭ شۇ ھالىتى شۇ تاپتا كىشىگە تېزەككە سانجىلغان گۈلنى ئەسلىتەتتى.

ئۇلارنىڭ ھەيرانلىق بىلەن قاراشلىرىنى سەزگەندە، جامۇسنىڭ قوشۇمىلىرى تۈرۈلەتتى. ئۇ باشقىلارنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قارىشىنى ياقتۇرمايتتى. ئەمما، سىبىل ئۇلارنىڭ قاراشلىرىنى سەزمىگەن، چېھرىدىن قىزغىن مۇھەببەت قاينىمىغا چۆكۈۋاتقانلاردا بولىدىغان بىر خىل كۈلۈمسىرەش بالقىپ تۇراتتى. ئۇ شۇ تاپتا دورىيان گرېينى خىيال قىلىۋاتقان بولسىمۇ، بىراق ئۇنى زادىلا تىلغا ئالمىدى. پەقەت ئىنىسىنىڭ بىراق دېگىنى سەپىرىگە ئاتلانغانلىقى، ئۇنىڭ ئالتۇن كانىنى چوقۇم تاپالايدىغانلىقى، ئورمان قاراقچىسىنىڭ قولىدىن چىرايلىق بىر پۇلدار ئايالنى قۇتۇلدۇرۇۋالغانلىقى ھەققىدە بىر

تالاي سۆزلىدى:

— جاموس، ھەرگىز ماتروس ياكى مال توشۇغۇچى بولما، ھەرگىز بولما، جومو ! ماتروس بولۇش بەك قورقۇنچلۇق ئىش ! ئويلاپ باق ! زىرىكىشلىك پاراخوتقا قامىلىپ ئولتۇرسەن، دىڭىز دولقۇنلىرى پاراخوتقا دەھشەتلىك ئۇرۇلۇپ، پاراخوت موملىرىنى سۇندۇرۇپ، يەلكەنلەرنى يىرتىپ پارچە - پارچە قىلىۋېتىدۇ، بۇ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق - ھە ! سەن، مىلبورۇنغا يېتىپ بارغان ھامان ئۆزۈڭنى قىرغاقا ئاتىسەن، كاپىتان بىلەن خوشلىشىپلا، ئالتۇن كېنىغا قاراپ يول ئالىسەن. بىر ھەپتىگە قالمايلا يوغان بىر كاللەك ئالتۇنغا ئېرىشىسەن. ئاندىن ئالتە ئاتلىق قوغدىغۇچىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالتۇننى يۈك ماشىنىسىغا بېسىپ دېڭىز بويىغا ئاپىرىسەن. بۈك - باراقسان ئورمانلىقتىن ئۆتكۈچە ئۈچ قېتىم قاراقچىلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرايسەن، لېكىن ئۇلارنىڭ ھۇجۇمىغا تاقابىل تۇرۇپ، قاراقچىلارنى بىر - بىرلەپ ھالاك قىلىسەن. ياق، ياق، ئەڭ ياخشىسى ئالتۇن كولىغىلى بارما. ئالتۇن چىقىدىغان جاي ئازرۇلاپ بارىدىغان يەر ئەمەس. ئۇ يەردە كىشىلەر بولۇشىغا ھاراق ئىچىپ، كەيپچىلىكتە بىر - بىرىنى قىرغىن قىلىشىدۇ، بىر - بىرىنى سەت گەپ بىلەن تىللىشىدۇ. ياق، يەنىلا پادىچى بولساڭ بولغۇدەك. بىر كۈنى كەچ، زاۋال ۋاقتى بىلەن ئۆيگە كېتىۋاتقىنىڭدا توساتتىن قارا ئات مىنىۋالغان بىر قاراقچىنىڭ نۇرغۇن بايلىق مىراس قالغان چىرايلىق بىر ئايالنى ئېلىپ قېچىۋاتقانلىقىنى كۆرسەن - دە، دەرھال كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ ئايالنى قۇتۇلدۇرۇۋالىسەن. ئويلىمىغان يەردىن، سىلەر بىر - بىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈپ قالىسىلەر، كېيىن توي قىلىپ يۇرتىمىزغا قايتىپ، لوندوندىكى بىر كاتتا داچىدا ياشايسەن. شۇنداق، نۇرغۇن خۇشاللىنارلىق ئىشلار سېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ، لېكىن سەن ياخشى ئىشلىمىسەڭ بولمايدۇ، ھە دېسىلا تېرىكىپ يۈرسەڭ، پۇلنى قالايمىقان بۇزۇپ - چاچساڭ بولمايدۇ. سەندىن ئاران بىر ياشلا چوڭ

بولسىمۇ، لېكىن بىلىدىغانلىرىم ساڭا قارىغاندا خېلىلا كۆپ. ئۇ يەرگە بارغاندىن كېيىن بىزگە پات ـ پات خەت يېزىپ تۇر، ھەر كۈنى كەچتە ئۇخلاشتىن بۇرۇن دۇئا ـ تىلاۋەت قىل. شەپقەتلىك پەرۋەردىگار سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ. مەنمۇ سەن ئۈچۈن دۇئا قىلىپ تۇرىمەن، بىرنەچچە يىلغا قالمايلا قايتىپ كېلىسەن، باياشات، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرىسەن.

جامۇس ئاچىسىنىڭ گەپلىرىنى قاپاقلىرىنى تۈرۈپ جىممىدە ئاڭلاپ ماڭدى، ئەمما ئىنكاس قايتۇرمىدى. پات ئارىدا ئۆيدىن ئايرىلىدىغانلىقىنى ئويلاپ غەمگە پاتتى.

ئەمما، بۇ ئۇنىڭ غەمكىن بولۇپ قېلىشىنىڭ بىردىنبىر سەۋەبى ئەمەس ئىدى. ئۇ نۇرغۇن ئىشلارنى چۈشەنمىسىمۇ، لېكىن ئاچىسىنىڭ خەتەر ئىچىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆڭلى تۇيۇۋاتاتتى. ئاچىسىنى قوغلىشىۋاتقان ھېلىقى ئېسىلزادىدىن ئاچىسىغا ياخشىلىق كەلمەيدىغاندەك ھېس قىلاتتى. دورىيان يۇقىرى تەبىقىدىن كېلىپ چىققىنى ئۈچۈن جامۇس ئۇنىڭغا ئۆچ ئىدى، ئۇنىڭ قەلبىدە ئۆزىمۇ چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدىغان، بىر خىل ئۆچمەنلىك تۇيغۇسى يىلتىز تارتقانىدى، ئۇنىڭدىكى بۇ تۇيغۇ بارغانسېرى كۈچىيىپ ئۇنى ھېچ ئارامىدا قويمايتتى. ئۇ ئاپىسىنىڭ خاراكتېرىدىكى شاللاقلىق، شۆھرەتپەرەسلىكنىڭ ئاچىسى ئۈچۈن ناھايىتى خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى. پەرزەنت دېگەن كىچىكىدە ئاتا ـ ئانىسىغا بەكلا ئامراق بولىدۇ، چوڭ بولۇپ قانات ـ قۇيرۇقى يېتىلگەندە، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىشلىرىدىن قۇسۇر تاپىدىغان، ھەتتا ئۇلارنى تەنقىدلەيدىغان بولىدۇ، گاھىدا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كەمچىلىكلىرىنى كەچۈرۈۋېتىدۇ.

ھەي مۇشۇ ئاپامنىزە ! ئۇ نەچچە ئايدىن بېرى ئاپىسىدىن بىر ئىشنى سوراشقا تىلى بارماي يۈرەتتى. بىر كۈنى كەچتە، ئۇ سەھنىنىڭ كەينىدىكى كىرىش ئېغىزىدا تۇرغاندا، تىياتىرخانىدا بىرىنىڭ مەسخىرە تەلەپپۇزىدا دېگەن گېپى قۇلىقىغا كىرىپ

قالدى، بۇ گەپ بىلەن ئۇنىڭ كاللىسىدا نۇرغۇن زەنجىرسىمان قورقۇنچلۇق خىياللار پەيدا بولدى. شۇ گەپ تۇيۇقسىز ئېسىگە كېلىۋىدى، گويا يۈزىگە ئۇشتۇمتۇت كاچات تەگكەندەك، قوشۇمىلىرى ئىختىيارسىز تۈرۈلۈپ كەتتى. كۆڭلى يېرىم بولۇپ، ئاستىنقى لېۋىنى چىشلىدى.

— بايا دېگەنلىرىمنىڭ بىرىمۇ قۇلىقىڭغا كىرمىدىغۇ سېنىڭ، — دېدى سىبىل تېرىكىپ، — كەلگۈسىڭ ئۈچۈن بىر چىرايلىق پىلانلارنى تۈزۈپ بېرىۋاتسام، گەپ قىلماي تۇرغىنىڭنى سېنىڭ!

— سەن مېنى نېمە دېگۈزمەكچى؟

— ياخشى ئىشلەيمەن، سىلەرنى ئەسلەپ تۇرىمەن دېمەمسەن، — دېدى سىبىل ئىنىسىغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ.

جامۇس مۈرىسىنى ئېتىپ قويدى.

— سەنلا مېنى ئۇنتۇپ قالمىساڭ، مەن سېنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن، سىبىل.

— بۇ نېمە دېگىنىڭ، جىم؟ — سىبىل ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى.

— ئاڭلىسام، يېقىندا بىر يىگىت بىلەن يۈرۈۋېتىپسەن، كىم ئۇ؟ ماڭا نېمىشقا دېمەيسەن؟ ئۇنىڭدىن ساڭا ياخشىلىق يەتمەيدۇ.

— ئاغزىڭنى يۇم، جىم! — ئەنسىز ۋارقىرىدى سىبىل، — ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلغۇچى بولما. مەن ئۇنى چىن دىلىمدىن سۆيىمەن.

— لېكىن، سەن ئۇنىڭ ئىسمىنىمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيۋاتساڭ، — دېدى جامۇس، — مېنىڭ ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلىش ھوقۇقۇم بار.

— ئۇنىڭ ئىسمى «جەلپكار شاھزادە». بۇ ئىسىم ساڭا ياقمىدىما؟ ھەي، ئەخمەق بالا. بۇ ئىسمنى ئەمدى ئېسىڭدە چىڭ تۇت. ئۇنى بىر كۆرسەڭ ئىدىڭ، دۇنيادىكى ئەڭ جەلپكار يىگىت ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالاتتىڭ. سەن ئاۋسترالىيىدىن قايتىپ

كەلگەندە، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشتۈرەي. ئۇنى جەزمەن ياقتۇرۇپ قالىسەن. ئۇنىڭغا ھەممىلا ئادەم ئامراق. لېكىن، مەن ئۇنى... سۆيىمەن. بۈگۈن مەن ژۇلېتتانىڭ رولىنى ئالىمەن. كەچتە تىياتىرخانىغا بارساڭ ئۇنى كۆرەتتىڭ. ژۇلېتتانىڭ رولىنى قانداق ئالىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن، جىم؟ مەن ژۇلېتتانىڭ رولىنى قىزغىن، قايناق ھېسسىياتىم بىلەن ئالىمەن، ئۇ تاماشىبىنلار قاتارىدا ئولتۇرۇپ ئويۇنۇمنى كۆرىدۇ! رولنى ياخشى ئېلىپ ئۇنى خوش قىلىمەن! ئەمما، تاماشىبىنلارنى قورقۇتۇپ قاچۇرۇۋېتەرمەنمۇ، دەپ ئەنسىرەيمەن. ئادەم مۇھەببەت قايىنىمىغا چۆككەن چاغدا زادىلا ئەركىن بولالمايدىكەن. بىچارە، ئەمما يىرگىنچلىك ئىساك ئەپەندى يەنە قاۋاقخانىدىكى بىكار تەلەپلەرگە «قالتىس، قالتىس» دەپ ۋارقىرايدۇ. ئۇ مەندىن بەك چوڭ ئۈمىد كۈتىدۇ. مېنى بۈگۈن ئاخشامۇ چوقۇم «بەك تالانتلىق» دەپ ماختاپ ئۇچۇرىدۇ. بۇلار كۆزۈمگە كۆرۈنۈپلا تۇرىدۇ. رولنى مۇشۇنداق ھېسسىياتلىق ئېلىشىممۇ ئاشۇ جەلپكار شاھزادەم، كېلىشكەن مەشۇقۇم، ئېسىل سۆيەت مەبۇدەم ئۈچۈن. لېكىن، مەن بەكلا نامرات. نامرات بولسام نېمە بوپتۇ؟ كونىلاردا: «نامرات ئۆيگە كىرسە، سۆيگۈ ـ مۇھەببەت دېرىزىدىن چىقىپ كېتەر» دەيدىغان ماقال بار. ئەسلىدە ئۇنى: «نامرات ئۆيگە كىرسە، سۆيگۈ ـ مۇھەببەت دېرىزىدىن ئۇچۇپ كىرەر» دېسەك توغرا بولىدۇ. قارىغاندا، بۇ ماقال قىشتا ئېيتىلغان بولسا كېرەك. لېكىن، ھازىر قىش ئەمەس، گۈللەر پورەكلەپ ئېچىلغان باھار پەسلى ـ دە!

— ئۇ يۇقىرى تەبىقىدىن كېلىپ چىققان تۇرسا، — دېدى جامۇس زەردە بىلەن.

— ئۇ بىر شاھزادە، — دېدى سىبىل يېقىملىق ئاۋازدا، — سېنىڭ يەنە نېمىلەرنى بىلگۈڭ بار؟

— ئۇ سېنى كونترول قىلىۋالىدىغاندەك تۇرىدۇ.

— ئەركىنلىك دېگەن سۆزنى تىلغا ئالساملا بەدىنىمگە

تىترەك ئۇلىشىپ كېتىدۇ.

— مەن سېنى ئۆنىڭدىن ئۆزۈڭنى تارت دېمەكچى.

— ئۇنى بىر كۆرگەن ئادەم ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قالىدۇ، مەن ئۇنى چۈشىنىمەن، ئۇ ئۇنداق قىلمايدۇ.

— سىبىل، سەن ئۇنىڭ ئىشقىدا سەۋدايى بوپسەن.

سىبىل قاقاقلاپ كۈلگىنىچە ئىنىسىنىڭ قولتۇقىدىن قولتۇقلىۋالدى:

— ۋاي جېنىم ئۇكام، بەزىدە بوۋايلاردەك گەپ قىلىپ قويىسەن. بىر كۈنلەردە مۇھەببەت ئۆتى يۈرىكىڭگە تۇتاشقاندا مۇھەببەتنىڭ قانداق بولىدىغىنىنى چۈشىنىپ قالىسەن. چىرايىڭنى ئۇنداق پۈرۈشتۈرمە. سەن ئاپام ئىككىمىزنى تاشلاپ يىراقلارغا كەتمەكچى بولۇۋاتىسەن، لېكىن ھېچقاچان ھازىرقىدەك خۇشال بولۇپ باقمىغان. ئەجەبا مېنىڭ خۇشاللىقىم ئۈچۈن خۇشال بولغۇڭ يوقمۇ؟ دېمىسىمۇ، ئىككىمىز غورىگىل تۇرمۇشنىڭ دەردىنى يەتكۈچە تارتتۇق، جەبىر - جاپالارنى چەكتۇق. لېكىن، ھازىر ئوخشىمايدۇ. سەن يېڭىچە بىر دۇنياغا مېڭىش ئالدىدا تۇرىسەن. مەن بولسام يېڭىچە دۇنياغا ئاللىقاچان ئېرىشىپ بولغانمەن. ئاۋۇ يەردە ئىككى ئورۇندۇق بوش ئىكەن، بىردەم ئولتۇرغاچ ئۆتكەن - كەچكەنلەرنىڭ مودا كىيىملىرىدىن ھوزۇرلانامدۇق !

ئۇلار قاتار ئولتۇرغان كىشىلەرنىڭ ئارىسىدىكى بوش قالغان ئىككى ئورۇنغا قىستىلىشتى. يولنىڭ قارشى تەرىپىدىكى گۈللۈكتە قىپقىزىل ئېچىلىپ كەتكەن كۈركۈمگۈللەر يېنىك تەۋرىنەتتى. ئاياللارنىڭ قۇياش نۇرىدىن دالدىلىنىش ئۈچۈن تۇتۇۋېلىشقان رەڭگارەڭ كۈنلۈكلىرىنىڭ ئېگىز - پەس پۇلاڭلاشلىرى كىشىگە غايەت زور كېپىنەكلەرنى ئەسلىتەتتى.

ئۇ ئىنىسىنى ئارزۇ - ئارمانلىرى، كەلگۈسى ئىستىقبالى، پىلانى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىشكە ئۈندىدى. ئىنىسى تولىمۇ ئىنزىلەڭگۈلۈك بىلەن زورىغا بىرنېمىلەرنى دېدى. ئۇلار

تاغدىن ـ باغدىن ئۇزاق پاراڭلاشتى. سىبىل شۇنچە قىلسىمۇ پەقەت ئەركىن بولالمايۋاتاتتى. شۇ تاپتا قەلبىگە پاتمايۋاتقان خۇشاللىقلىرىنى ئىنىسىغا قانداق چۈشەندۈرۈشكە ئامالسىز قالدى، ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىنىسى كۈلۈپ قويۇپلا جىم بولۇۋالاتتى، چىش يىرىپ بىرنېمە دېمەيتتى. سۆزلەۋېرىپ هارغىنلىق يەتكەن سىبىل جىم بولۇپ قالدى. توساتتىن ئۇنىڭ كۆزى زوق ـ شوق بىلەن سۆزلەپ كېلىۋاتقان سىرىق چاچلىق بىرىگە چۈشۈپ قالدى، دورىيان گرېي ئىككى خېنىم بىلەن ئۈستى ئوچۇق پەيتۇندا ئۇلارنىڭ ئالدىدىن ئۇچقاندەك ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ ئورنىدىن دىرىگگىدە تۇرۇپ كېتىپ ۋارقىرىدى:

— ئەنە ئاشۇ شۇ!

— كىمنى دەۋاتىسەن؟ — سورىدى جامۇس.

— «جەلپكار شاهزادە»نى دەۋاتىمەن، — دېدى ئۇ ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان پەيتۇندىن كۆزىنى ئۈزمەي.

جامۇس سەكرەپ ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ئاچىسىنىڭ بىلىكىدىن كاپپىدە تۇتتى.

— قېنى، قېنى؟ قايسى شۇ، مەن بىر كۆرۈپ باقاي، — ۋارقىرىدى جامۇس. دەل شۇ پەيتتە گراف بېرۋىكنىڭ قاتارلىشىپ كېتىۋاتقان تۆت پەيتۇنى ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسۇۋالدى. پەيتۇنلار ئۆتۈپ بولغاندا، دورىيان گرېي ئولتۇرغان پەيتۇن باغچىدىن ئاللىبۇرۇن چىقىپ بولغانىدى.

— كېتىپ قالدى، — كۆڭلى تولىمۇ يېرىم بولغان سىبىل ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى، — ئىسىت، ئۇنى كۆرەلمەي قالدىڭ ـ دە!

— مېنىڭمۇ ئۇنى بىر كۆرۈپ باققۇم بار ئىدى. پەرۋەردىگارنىڭ ئالدىدا قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇ ساڭا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلىدىغان بولسا، ئۇنىڭ قارنىنى چۈۋۈۋېتىمەن.

سىبىل ئىنىسىغا ئەنسىزلىك بىلەن لەپپىدە قارىدى، ئىنىسى ئۇ گەپلەرنى دانىمۇدانە قىلىپ زەردە بىلەن يەنە بىر قېتىم تەكرارلىدى. ئەتراپىدىكىلەر ئۇلارغا تىكىلىپ قاراپلا قېلىشتى، سىبىلنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بىر ئايال پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى.

— يوق، ئۆيگە قايتايلى جىم، — پىچىرلىدى سىبىل. جامۇس ئىزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئاچىسىغا ئەگىشىپ، ئادەملەر توپىنى يېرىپ ئۆتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ بايا دېگەن گەپلىرىدىن كۆڭلى يايراپ كېتىۋاتاتتى.

ئاچىللىپسىنىڭ ھەيكىلى ئالدىغا كەلگەندە، سىبىل كەينىگە ئۆرۈلدى، كۆزلىرىدىكى مۇھەببەت ئوتلىرى چىرايىغا تەپچىگەندى، ئۇ ئىنىسىغا قاراپ بېشىنى چايقاپ قويدى.

— سەن بەك ئەخمەق ئىكەنسەن، جىم، ئۇچىغا چىققان ئەخمەق ئىكەنسەن. مىجەزىڭ ئاندىن ئوسال ئىكەن. بولدى، ساڭا دەيدىغان گېپىم يوق. نېمە دېگىنىڭ ئۇ؟ نېمە دەۋاتقانلىقىڭنى ئۆزۈڭمۇ بىلمەيسەن ھەرقاچان. ئۇ گەپلەرنى ماڭا ھەسەت قىلىپ دېدىڭغۇ دەيمەن. ھەي، سەنمۇ مۇھەببەتلەشكەندە بىلىپ قالىسەن. مۇھەببەت كىشى قەلبىنى پاكلايدۇ، لېكىن بايا سەن ناھايىتى زەھەرخەندە گەپلەرنى قىلدىڭ.

— مەنمۇ ئون ئالتە ياشقا كىرىپ قالدىم، ئاچا، — دېدى جامۇس، — ئىشنىڭ يولىنى ئوبدان بىلىمەن. ئاپام ساڭا يار - يۆلەك بولالمايدۇ، ھالىڭدىن قانداق خەۋەر ئېلىشنىمۇ بىلمەيدۇ. تازا يامان ۋاقتىدا ماڭىدىغان بولۇپ قالدىم. بارماي دېسەم تېخى. پاسپورتۇمغا ۋىزا ئالمىغان بولسامغۇ، بارمايلا قوياتتىم.

— ئوھوي، ئۆزۈڭچە كۆيۈمچان بولۇپ كەتكەن يەرلىرىڭمۇ بۇ، جىم؟ شۇ تاپتا سەن ئاپام ئىلگىرى رولىنى ئېلىشنى ياخشى كۆرىدىغان بىمەنە تىياتىردىكى ھېلىقى ئەر پېرسوناژلارغا ئوخشاپ قېلىۋاتىسەن. سەن بىلەن تالىشىپ يۈرگۈم يوق. مەن ئۇنى كۆردۈم، ئۇنى كۆرۈپ چەكسىز بەختكە چۆمۈلدۈم. بولدى،

ئۆرۈشمايلى. بىلمەن، سەن مەن يۈرىكىمدىن سۆيگەن كىشىگە ھەرگىز زىيانكەشلىك قىلمايسەن. قانداق دېدىم؟

— سەن ئۇنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرۈپ قالغان بولساڭ ئۇنداق بولمايدۇ، — دېدى ئىنىسى پەرىشانلىق بىلەن.

— مەن ئۇنى مەڭگۈ ياخشى كۆرىمەن، — ۋارقىرىدى سىبىل.

— ئۇمۇ سېنى مەڭگۈ ياخشى كۆرەمدۇ؟

— مەڭگۈ ياخشى كۆرىدۇ.

— كۆرىمىز قېنى.

سىبىل بۇ گەپنى ئاڭلاپ كەينىگە داجىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قويدى. ئۇ يەنىلا بالىلىق قىلىۋاتاتتى.

ئۇلار مەرمەر تاشتىن قوپۇرۇلغان ئەگمە ئىشىككە كەلگەندە كىرا پەيتۇنىغا چىقىپ، ئىيوستون كوچىسىغا جايلاشقان ئاددىيغىنا ئۆينىڭ يېنىغا كەلگەندە چۈشۈپ قالدى. بۇ چاغدا سائەت بەشتىن ئاشقان، سىبىلنىڭ سەھنىگە چىقىشىغا يەنە ئىككى سائەت قالغانىدى. ئۇ مۇشۇ ۋاقىتنى چىڭ تۇتۇپ ئارام ئېلىۋالمىسا بولمايتتى. جامۇس ئاچىسىنى يېتىۋال، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. ئۇ ئاپىسى يوق چاغدا ئاچىسى بىلەن خوشلىشىۋېلىشنى ئويلىدى. بولمىسا ئاپىسى ئالتوپىلاڭ قىلىپ ھەممە ئىشنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتەتتى، ئۇ ئاپىسىنىڭ بۇ مىجەزىدىن تولىمۇ بىزار ئىدى.

ئۇلار سىبىلنىڭ ھۇجرىسىدا خوشلاشتى، قەلبىنى ھەسەت ئوتى قاپلىغان جامۇس دورىيانغا كۆرمەي تۇرۇپلا چىش - تىرنىقىغىچە ئۆچ بولۇپ قالدى، شۇ تاپتا ئۇ دورىياننى ئاچىسى بىلەن ئىككىسىنىڭ ئارىسىغا قىسىلىۋالغاندەك ھېس قىلاتتى. لېكىن، ئاچىسى ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ، چاچلىرىنى سىلىغاندا، كۆڭلى شۇررىدە ئېرىپ، ئاچىسىنى چوڭقۇر مېھرى بىلەن سۆيۈپ كەتتى. ئاچىسىنىڭ ھۇجرىسىدىن چۈشۈپ

كېتىۋاتقاندا، كۆز چاناقلىرى ئىسسىق ياشقا تولغاندى.

ئاپىسى پەستىكى ئۆيدە ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى. ئۇ مېھمانخانا ئۆيگە كىرىشىگە، ئاپىسى ئۇنىڭ بالدۇرراق قايتىپ كەلمىگىنىگە قاقشاپ كەتتى. ئۇ گەپ قىلماي كېلىپ، ئاددىي راسلانغان داستىخانغا ئولتۇردى ۋە تامىقىنى يېيىشكە تۇتۇندى. بىر توپ چىۋىن بىردە تاماق ئۇستىلىنى چۆرىدەپ غوڭۇلداپ ئۇچسا، بىردە كىرلىشىپ كەتكەن داستىخان ئۇستىدە ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرەتتى. سىرتتىن پەيتۇنلارنىڭ تاراقلاپ ماڭغان ئاۋازى ھېلىدىن - ھېلىغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

بىرھازادىن كېيىن ئۇ تەخسىنى نېرىغا سۈرۈۋېتىپ، قوللىرى بىلەن بېشىنى چاڭگاللىدى. ئۇ ئۆزىنى ئاپىسىنىڭ ئىشىدىن خەۋەردار بولۇش ھوقۇقۇم بار دەپ ئويلايتتى. ناۋادا، ئىشلار ئۇنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك بولسا، ئۇنىڭغا بالدۇرراق ئېيتىشى كېرەك ئىدى. ئاپىسى ئۇنىڭغا قورقۇمسىراپ قارىدى، ئاندىن چۆرىسىگە گۈل تۇتۇلغان يىرتىق قولياغلىقنى ھەدەپ قولىغا يۆگىگىنىچە ئاغزى بېسىقماي سۆزلەپ كەتتى. سائەت ئالتىگە داڭ ئۇردى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. تۇيۇقسىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئاپىسىغا قارىدى، ئانا - بالا بىر - بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قېلىشتى. ئاپىسىنىڭ كۆزىدىن يېلىنغانلىق ئالامەتلىرىنى كۆرگەن جامۇسىنىڭ شۇ ھامان سەپرايى ئۆرلىدى.

— ئاپا، سەندىن بىر ئىشنى سوراي دېۋىدىم، — دېدى ئۇ.

ئاپىسى ئۆي ئىچىگە بىرقۇر كۆز يۈگۈرتۈۋېتىپ گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى.

— يوشۇرماي راستىنى ئېيت. سەن زادى دادام بىلەن توي قىلغانمۇ؟

ئاپىسى چوڭقۇر تىن تارتتى، بۇنىڭ بىلەن خېلى يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى. ئۇ ئۇزاقتىن بۇيان ئەنسىرەپ كېلىۋاتقان

قورقۇنچلۇق دەقىقە مانا ئاخىر يېتىپ كەلگەنىدى. ئەمما، ئۇ ئوغلىنىڭ بۇ سوئالىدىن ئەندىكىپ كەتمىدى. ئەمما، ئۇمىدسىزلەنمەيمۇ قالمىدى. سوئال ئۇدۇل سورالغانىكەن، ئۇدۇل جاۋاب بەرمەي بولمايتتى.

— ياق، — جاۋاب بەردى ۋېيىن خانىم تۇرمۇشىنىڭ ئولۇك كەلمىگىنىدىن ئۈھسىنىپ.

— ئەمىسە دادام تازىمۇ يارىماس، چۈپرەندە بىر ئادەم ئىكەن - دە، — ۋارقىرىدى جامۇس مۇشتلىرىنى چىڭ تۈگۈپ.

ۋېيىن خانىم بېشىنى چايقىدى.

— ئۇنىڭ باشقىلار بىلەن توي قىلىشقا پۇتۇشۇپ قويغانلىقىدىن خەۋىرىم بار ئىدى. لېكىن، بىر - بىرىمىزنى قەۋەتلا ياخشى كۆرۈشەتتۇق. ئۇ هايات بولغان بولسا، هالىمىزدىن ئوبدان خەۋەر ئالغان بولاتتى. داداڭغا هاقارەت قىلما بالام. نېمىلا دېگەنبىلەن، ئۇ سېنىڭ داداڭ. ئۇ مەرتىۋىلىك كىشى ئىدى. راست دەۋاتىمەن، ئۇ يۇقىرى تەبىقىدە چوڭ بولغانىدى.

جامۇس تۇيۇقسىز قايناپلا كەتتى.

— مېنىڭغۇ كارايىتىم چاغلىق، — ۋارقىرىدى ئۇ غەزەپ بىلەن، — لېكىن، ئاچامنىڭ... يۇقىرى تەبىقىلىك ئائىلىدە چوڭ بولغان هېلىقى سولتەك بىلەن توي قىلىشىغا هەرگىز قوشۇلمايمەن. ئۇ يۇقىرى تەبىقىدە چوڭ بولۇپلا قالماي، ئوقۇرىمۇ ئېگىز نېمىدۇر هەرقاچان؟

ۋېيىن خانىمغا ئاسمان ئېگىز، يەر قاتتىق بىلىنىپ كەتتى. بېشى ئىختىيارسىز تۆۋەنگە ساڭگىلاپ، قوللىرى بىلەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاشقا باشلىدى:

— ئاچاڭغىغۇ هازىر مەن بار، — پىچىرلىدى ئۇ، — لېكىن، ئاچاڭدەك ۋاقتىمدا مېنىڭ هېچنېمەم يوق، تىككەندەك يالغۇز ئىدىم.

ئاپىسىنىڭ گەپلىرىدىن قەلبى لەرزىگە كەلگەن جامۇس يېقىن

كېلىپ ئاپىسىنى سۆيۈپ قويدى.

— دادامنى ئېسىڭگە سېلىپ كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلىپ قويدۇم، مېنى كەچۈر، — دېدى ئۇ، — لېكىن، بۇ ئىشلارنى سورىماي دېگەنىدىم، سوراپ سالدىم. ئەمدى ماڭمىسام بولمايدۇ. خەير - خوش ئاپا. ئەمىسە ئاچام ساڭا قالدى. كىمدەكىم ئاچامنى كولدۇرلىتىمەن دەيدىكەن، بوينىنى ئىتنىڭ بوينىنى ئۈزگەندەك ئۈزۈپ تاشلايمەن. راست دەۋاتىمەن ئاپا، چوقۇم شۇنداق قىلىمەن.

ئوغلىنىڭ خەقتىن ئاڭلىۋالغان تەھدىت سۆزلىرىنى قول - ئىشارەتلىرى بىلەن ماسلاشتۇرۇپ زەردە بىلەن سۆزلەشلىرىدىن ئانىنىڭ كۆڭلى خېلى ئاۋۇنۇپ، نەپسى نورماللاشتى. ئۇ بۇنداق كەيپىياتلارغا كۆنۈك ئىدى. بۇ ئۇنىڭ نەچچە ئايدىن بېرى ئوغلىغا تۇنجى قېتىم مەستلىكى كېلىشى ئىدى. مۇشۇ كەيپىنى بۇزماي تۇرۇپ بۇ مەيدان «ئويۇن»نى ئوينىۋەتمەكچى بولۇۋىدى، ئوغلى ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى. ئۇ تېخى يەنە ئوغلىنىڭ چامادانىنى ئېلىپ چۈشمىسە، شارپىسىنى تېپىپ بەرمىسە بولمايتتى. قورۇنىڭ بىر خىزمەتچىسى ئۆيگە ئالدىراش كىرىپ - چىقىپ، ئۇلارنى قاتىلاڭ قىلىۋەتكەنىدى. پەيتۇنكەش بىلەن باھا تالىشىشقىمۇ بىرمۇنچە ۋاقىت كەتتى. ئوغلى پەيتۇنغا چىقىپ سەپەرگە ئاتلاندى، ئاپىسى چۆرىسىگە گۈل تۇتۇلغان ھېلىقى يىرتىق قولياغلىقىنى پۇلاڭلىتىپ، پەيتۇنىنىڭ قارىسى يىتكۈچە دېرىزىدىن قاراپ تۇردى ۋە شۇئان ئۈمىدسىزلىنىپ، لاسسىدە بولۇپ قالدى. ئۇ شۇ تاپتا تولىمۇ ياخشى بىر پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغانىدى. ئۇ سىبىلغا، جامۇس كېتىپ ئۆي چۆلدەرەپ قالىدىغان بولدى، ئەمدى سېنىلا باقىدىغان بولدۇم، دېدى. ئۇ بۇ سۆزى ئارقىلىق ئۆزىگە تەسەللى بېرىۋاتاتتى. ئوغلىنىڭ «ئاچام ساڭا قالدى» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلايتتى، بۇ گەپتىن ئۇ خېلى خۇرسەن بولۇپ قالغانىدى.

ئوغلىنىڭ تەھدىت سېلىپ دېگەن ھېلىقى گەپلىرىنى تىلغا ئېلىپمۇ قويمىدى. ئۇ تولىمۇ ھېسسىياتلىق، جانلىق، تەسىرلىك قىلىپ سۆزلىدى ۋە: «بالىلىرىم كېيىن مۇشۇ ئىشنى تىلغا ئېلىپ قالسا، كۈلۈپ قويۇپ ئۆتكۈزۈۋېتەرمەن !» دېگەنلەرنى خىيال قىلدى.

ئالتىنچى باب

— يېڭى خەۋەر ئاڭلىدىڭىزمۇ، بازىل؟ — ھېلىقى كۈنى كەچ، رېستوران مۇلازىمى بازىل خالۋاردنى ئۈچ كىشىلىك ئايرىمخانىغا باشلاپ كىرىشىگە، لورد ھېنرى شۇنداق دەپ سورىدى.

— ياق، ئاڭلىمىدىم ھاررى، — دېدى بازىل شىلەپىسى بىلەن يامغۇرلۇقىنى ئەدەپ بىلەن قول باغلاپ تۇرغان مۇلازىمغا ئۇزىتىۋېتىپ، — نېمە خەۋەر ئىكەن ئۇ؟ سىياسىيغا ئائىت خەۋەر ئەمەستۇ؟ مېنىڭ سىياسىي بىلەن تازا خۇشۇم يوق. تۆۋەن پالاتا ئەزالىرىنىڭ رەسىمىنى يېڭىلاپ سىزىدىغان يەرگە كەلگەن، لېكىن ئارىسىدا رەسىمىنى سىزىشقا ئەرزىگۇدەك بىرەرىمۇ يوق – دە.

— دورىيان گرېي توي قىلىشقا پۈتۈشۈپتۇدەك، — دېدى ھېنرى ئۇنىڭغا قاراپ.

بۇ گەپتىن ھاڭ – تاڭ قالغان بازىلنىڭ قوشۇملىرى ئىختىيارسىز تۈرۈلدى.

— دورىيان توي قىلىشقا پۈتۈشۈپتۇ؟ بۇ مۇمكىن ئەمەس، — دېدى ئۇ.

— راست دەۋاتىمەن.

— كىم بىلەن توي قىلىدىكەن؟

— بىر ئارتىس بىلەن.

— ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، دورىياننىڭ خېلى كاللىسى ئىشلەيتتىغۇ؟

— ئادەمنىڭ كاللىسى بەك ئىشلەپ كەتسە، ئاشۇنداق

ئەخمىقانە ئىشلارنى قىلىپ قويىدۇ، قەدىرلىك بازىل.

— توي دېگەن ئويىنىشىدىغان ئىش بولمىسا يا، هاررى.

— ئامېرىكىدىلا شۇنداق بولىدۇ، — كۆرەڭلىك بىلەن رەددىيە بەردى لورد هېنرى، — مەن دورىيان توي قىلىشقا پۇتۇشۇپتۇ دېدىم، توي قىلىدىكەن دېمىدىم، تويغا پۇتۇشۇش بىلەن توي قىلىش ئوتتۇرىسىدا خېلى پەرق باردۇ؟ توي قىلىشنىڭ قانداق بولىدىغىنىنى خېلى ئوبدان بىلىمەن، لېكىن چاي ئىچۇرۇلۇشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئۆيدىكىلەر ماڭا چاي ئىچۇرۇپ يۇرمەيلا تويۇمنى قىلىۋەتكەنىغۇ دەيمەن.

— لېكىن دورىيان مەرتىۋىلىك، باياشات ئائىلىدە چوڭ بولغان، مەرتىۋىسى ئۆزىدىن بەكلا تۆۋەن تۇرىدىغان قىز بىلەن توي قىلسا تازا قاملاشمىغان ئىش بولمامدۇ؟

— بۇ گېپىڭىزنى ئۇنىڭ ئۆزىگە دەڭ، بازىل. ئۇ چوقۇم گېپىڭىزنى ئاڭلايدۇ. كىشىلەرنىڭ قىلغان هەربىر ئەخمىقانە ئىشى ئادەتتە ئەڭ ئالىي مەقسەتلەرنى چىقىش قىلغان بولىدۇ.

— ئۇنىڭ تاپقىنى ئاق كۆڭۈل، دىيانەتلىك قىز بولسىلا مەيلى ئىدىغۇ. ئۇنىڭ ناچار ئادەم بىلەن ئۆي تۇتۇپ بەختسىز بولۇپ قېلىشىنى، ئەقىل - هوشىدىن ئادىشىپ قېلىشىنى خالىمەيمەن، هاررى.

— ئۇ قىزنىڭ ياخشىلىقىغا گەپ توغرا كەلمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە بەك چىرايلىقمىش، — پىچىرلىدى لورد هېنرى قولىدىكى ئىستاكاندىكى لىمون سۈيى ئارىلاشتۇرۇلغان كەكرىدەك ئاچچىق ئەمەن هارىقىدىن ئوتلاپ قويۇپ، — دورىياننىڭ دېيىشىچە، ئۇ قىز بەك چىرايلىقمىش. بۇ جەهەتتە ئۇ هەرگىز خاتالاشمايدۇ، سىزغان رەسىمىڭىز ئۇنىڭ ئاياللارنىڭ چىراي - تۇرقىغا بولغان تەلىپىنى كۈچەيتىۋەتكەندەك قىلىدۇ. باشقىنى قويۇپ تۇرايلى، سىز سىزغان رەسىمنىڭ ئۇنىڭ هۇزۇرلىنىش تۇيغۇسىنى كۈچەيتىۋەتكەنلىكىدە گەپ يوق. ئۇنىڭ

بۇگۇن بىز بىلەن كۆرۈشىدىغانلىقى ئېنىقتىن كۆتۈرۈلۈپ كەتمىگەنلا بولسا، كەچتە بىزگە ئۇ قىزنى كۆرۈش نېسىپ بولىدۇ.

— راستمۇ؟

— ئەلۋەتتە راست بازىل. مەن ئەزەلدىن ھازىرقىدەك ئەستايىدىل بولۇپ باقمىغان.

— سىز ئۇنىڭ ئاشۇ قىز بىلەن توي قىلىشىنى قوللامسىز، ھاررى؟ — سورىدى بازىل ۋە لېۋىنى چىشلىگىنىچە ئايرىمخانىنىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن - بۇياققا ماڭدى، — پەرىزىمچە، سىز قوللىمايسىز. مېنىڭچە، ئۇ ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ قويغاندەك قىلىدۇ.

— ھازىر مەن ھېچقانداق ئىشقا يا قارشى تۇرمايدىغان، يا قوللىمايدىغان بولۇپ قالدىم. تۇرمۇشقا بۇنداق پوزىتسىيە تۇتۇش بەك بىمەنىلىك ئىكەن. بىز بۇ دۇنياغا ھەرگىزمۇ ئەخلاقىقا بولغان بىر تەرەپلىمە كۆزقاراشلىرىمىزنى بازارغا سېلىش ئۈچۈن كەلمىگەن. چاكىنا ئادەملەرنىڭ نېمە دېيىشى بىلەن كارىم يوق ھەم سۆيۈملۈك ئادەملەرنىڭ ئىشىغىمۇ ئەزەلدىن ئارىلىشىپ كەتمەيمەن. ئەگەر بىر كىشىنى ياقتۇرۇپ قالسام، مەيلى ئۇ ئۆزىنى قايسى خىل ئۇسۇلدا ئىپادىلىسۇن، ماڭا سۆيۈملۈك تۇيۇلىۋېرىدۇ. دورىيان گرېي ژۇلېتتانىڭ رولىنى ئالىدىغان ھېلىقى چىرايلىق قىزغا كۆزى چۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىدىغان بوپتۇ. بۇنىڭ نېمە يامىنى؟ ھەتتا ئۇ مېسسالىنا[①] نى ئەمرىگە ئالغان تەقدىردىمۇ، جەلپكارلىقىغا ئازراقمۇ نۇقسان يەتمەيدۇ. نىكاھنى ئانچە ئۇلۇغلاپ كەتمەيدىغىنىمنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز. نىكاھنىڭ ئەڭ يامان يېرى شۇكى، ئۇ كىشىنى شەخسىيەتسىز قىلىپ قويىدۇ، شەخسىيەتسىز كىشىلەرنىڭ كىشىنى جەلپ قىلغۇدەك خاسلىقى، ئالاھىدىلىكى بولمايدۇ.

① مېسسالىنا (22 — 48) — قەدىمكى رىم ئىمپېراتورى كلودىيوسنىڭ شاللاقلىقتا ئۇچىغا چىققان خانىشى.

ھالبۇكى، بەزىلەر توي قىلغاندىن كېيىن، تۇرۇپلا غەيرىي مىجەزلىك بولۇپ قالىدۇ. ئەسلىدىكى ئۆزىنىلا مەركەز قىلىدىغان تۇرمۇشقا يەنە نۇرغۇن «مەنلەر» قوشۇلۇپ، زىممىسىگە قاتمۇقات مەسئۇلىيەت يۈكلىنىدۇ، تۇرمۇشى يۈكسەك بىر تەرتىپ ئىچىدە ئۆتىدۇ. مېنىڭ قارىشىمچە، يۈكسەك بىر تەرتىپ ئىچىدە ياشاش دەل ھاياتىمىزنىڭ نىشانى. ئۇنىڭدىن باشقا، بېشىمىزدىن ئۆتكۈزگەن سەرگۈزەشتىلىرىمىزمۇ ناھايىتى قىممەتلىكتۇر. بىز نىكاھنى مەيلى قانچىلىك يامان دەيلى، ئۇ ھامان سەرگۈزەشتىلىرىمىزنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ كېتىدۇ. مەن دورىياننىڭ ئۇ قىزنى ئەمرىگە ئېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ئېمىشقا دېسىڭىز، ئۇ قىز بىلەن ئالتە ئاي ئىچ پەش تارتىشىپ يۈرۈپ، ئەمدىلىكتە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈسە بولماس؟ دورىيان مەن ئۈچۈن ئەڭ ياخشى تەتقىقات ئوبيېكتى بولىدىغان بولدى.

— دېگەنلىرىڭىزنىڭ بىرىگىمۇ ئىشەنمەيمەن، ھاررى، دورىيان ئالىمادىس تۇرمۇشتا بەختسىزلىككە ئۇچراپ قالسا، بىرىنچى بولۇپ ئازابلىنىدىغىنى يەنىلا سىز بولارسىز ھەرقاچان. سىز مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلىپ ساختا قىياپەتكە كىرىۋالدىڭىز.

لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— بىز ھە دېسىلا ئۆزىمىزدىن ئەنسىرەپلا يۈرگەچكە، باشقىلارنى بەك ئالىيجاناب تەسەۋۋۇر قىلىۋېتىمىز. ئۈمىدۋارلىقىنىڭ ئاساسى قورقۇنچ. بىز قولۇم — قوشنىلىرىمىزنىڭ نۇرغۇنلىغان گۈزەل ئەخلاق — پەزىلەتلىرىنى تەرىپلەش ئارقىلىق، ئۆزىمىزنى تولىمۇ سېخىي ھېس قىلىمىز، ئەمەلىيەتتە بۇنداق تەرىپلەش نۇرغۇن نەپكە ئېرىشىشىمىز ئۈچۈندۇر. پۇل قەرز ئېلىشىمىز ئاسان بولارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە بانكىرلارنىڭ نۇرغۇن ياخشى تەرىپىنى قىلىمىز، مال — مۈلكىمىزنى، پۇل — پۈچەكلىرىمىزنى قۇرۇقداپ قويمىسىكەن دېگەن ئۈمىدتە يول توسار ئوغرى — قاراقچىلارنى ماختاپ — ئۇچۇرىمىز. دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى چىن يۈرىكىمدىن چىققان

گەپلەر. ئۈمىدۋارلىق دېگەنلەرنى كۆزۈمگە ئىلىپمۇ قويمايمەن. ئوڭۇشسىز تۇرمۇش دېيىشكە توغرا كەلسە، تەرەققىيات پۈرسىتى چەكلىمىگە ئۇچرىغان تۇرمۇشنى دېسەك بولىدۇ. ئەگەر بىر كىشىنىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىمەن دەيدىكەنسىز، شۇ كىشىدە باشقا بىر خىل خاراكتېرنى پەيدا قىلىشىڭىز كېرەك. نىكاھ ئىشىغا كەلسەك، ئۇمۇ ناھايىتى تېتىقسىز بىر ئىش. ئەر - ئاياللار ئوتتۇرىسىدا مۇناسىۋەت ئورنىتىشتا نىكاھتىنمۇ ئوبدان ئالاقە ئۇسۇللىرى بارغۇ؟ مەن شۇ خىل مۇناسىۋەت ئۇسۇللىرىنى جان دەپ قۇۋۋەتلەيمەن. چۈنكى، بۇ ئۇسۇللار ماڭا تولىمۇ ئۆزگىچە، جەلپ قىلارلىق تۇيۇلىدۇ. ئوھوي، دورىيان كەلدى. قالدى گەپلەرنى ئەمدى ئۇنىڭ ئۆزىدىن ئاڭلاڭ.

— قەدىرلىك ھاررى، قەدىرلىك بازىل، مېنى مۇبارەكلەڭلار! — دورىيان شۇنداق دېگەچ، تاۋار كۆڭلەكنىڭ ئۈستىگە كىيىۋالغان يامغۇرلۇقىنى سالدى ۋە ئۇلار بىلەن بىرمۇبىر قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، — مەن ئەزەلدىن بۇنچە خۇشال بولۇپ باقمىغان. دېمىسىمۇ، بۇ ئىش بەك تۇيۇقسىز بولدى. ھەقىقىي خۇشاللىق دېگەن ئەنە شۇنداق بولىدىكەن. مۇشۇنداق بىر كۈننىڭ كېلىشىنى مەن زارىقىپ كۈتكەن ئەمەسمىدىم، — ئۇ خۇشاللىقىدىن قىن - قىنىغا پاتماي قېلىۋاتاتتى.

— ئىلاھىم چىرايىڭىزدىن مەڭگۈ مۇشۇنداق تەبەسسۇم ئۆچمىسۇن دورىيان، — دېدى بازىل، — توي قىلىدىغانلىقىڭىزنى ھاررىغا ئېيتىپسىز، لېكىن مەندىن سىر تۇتۇپسىز. بۇ ئىشىڭىزدىن رەنجىپ قالدىم، سىزنى كەچۈرمەيمەن.

— تاماققا كېچىكىپ كەلدىڭىز، مەنمۇ سىزنى كەچۈرمەيمەن، — دېدى ھېنرى كۈلۈپ تۇرۇپ قولىنى دورىياننىڭ مۈرىسىگە ئېلىپ، — قېنى ئولتۇرۇڭ. ئاۋۋال يېڭى كەلگەن ئاشپەزنىڭ ئەتكەن تامىقىنى تېتىپ باقايلى، ئاندىن بىزگە ئىشىڭ تەپسىلاتىنى قالدۇرماي سۆزلەپ بېرىڭ.

— دېگۈدەك نېمە گەپ بولسۇن دەيسىلەر، — دېدى دورىيان، ئۇلار ئەپچىلگىنە يۇمىلاق ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرغاندىن كېيىن دورىيان سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ ئىش مۇنداق: هاررى، تۇنۇگۈن كەچ سىز بىلەن خوشلىشىپ كېيىمىمنى ئالماشتۇرۇپ، سىز دېگەن دۇپپىرت كوچىسىدىكى هېلىقى ئىتالىيىچە كىچىك ئاشپۇزۇلدا تاماق يېدىم، ئاندىن سائەت سەككىزگە ئۇلگۇرۇپ تىياتىرخانىغا باردىم. بارسام سىبىل روسالىندىنىڭ رولىنى ئېلىۋېتىپتىكەن، سەھنە دېكوراتسىيىسى پەقەتلا قاملاشماپتۇ، ئورلاندونىڭ[1] رولىنى ئالغىنى تازىمۇ تېتىقسىز، كۆلكىلىك بىرنېمە ئىكەن. لېكىن سىبىلزە! بارغان بولساڭلار كۆرەتتىڭلار. ئۇ ئەرەنچە ياسىنىپ سەھنىگە چىقىۋىدى، كۆزلىرىمگە ئىشەنمەيلا قالدىم. ئۇ ئۇچىسىدا يېڭىغا ئاچ قىزىل جىيەك تۇتۇلغان كۆك دۇخاۋا كەمزۇل، بەدىنىگە چىپپىدە كېلىدىغان قارامتۇل قوڭۇر رەڭلىك ئاسما ئىشتان، بېشىدا بىر تال ياقۇت كۆزگە بىر تال بۇركۇت پېيى قادالغان كىچىك بۆك، سەھنىدە پەيدا بولدى. ئۇنىڭ بۇ تۇرقى كۆزۈمگە بۆلەكچە ئېسىل سۈپەت كۆرۈنۈپ كېتىۋاتاتتى. بازىل، ئۇ شۇ تۇرقىدا رەسىم سىزىش ئۆيىڭىزدىكى تاناگرانىڭ هەيكىلىدىكى جىمى نازاكەت ۋە لاتاپەتنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ يۇزىگە يېيىلىپ چۈشكەن سۇمبۇل چاچلىرى كىشىگە بەئەينى ياپېيېشىل يوپۇرماقلار ئارىسىدىكى ئەتىرگۈلنى ئەسلىتەتتى. ئۇنىڭ رول ئېلىش ماهارىتىنى دېمەيسىلەر، تېخى. بۈگۈن كەچتە بېرىپ كۆرسەڭلار، ئۇنىڭ رول ئېلىشتىكى تۇغما تالانتىغا قول قويماي تۇرالمايسىلەر. مەن غۇۋا يورۇپ تۇرغان ئايرىمخانىدا ئولتۇرۇپ، ئۆزۈممۇ شۇ درامىدا رول ئېلىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولۇپ قالدىم. شۇ تاپتا 19 - ئەسىردىكى لوندوندا تۇرۇۋاتقانلىقىمنى پۈتۈنلەي ئېسىمدىن چىقىرىپ قويۇۋاتاتتىم، تەسەۋۋۇرۇمدا مەشۇقۇم بىلەن ئىنسان ئايىغى تەگمىگەن بىپايان

---

① شېكىسپىرنىڭ «هەممە كىشى شاد - خۇرام» ناملىق درامىسىدىكى پېرسوناژ.

ئورمان ئىچىدە سەير ئېتەتتىم. ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىن، سەھنىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشتىم. ئىككىمىز يانمۇيان ئولتۇردۇق، تۇساتتىن ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مەن ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغان ئوتلۇق ھېسسىيات ئەكس ئەتتى. لەۋلىرىم ئىختىيارسىز ئۇنىڭ لەۋلىرى بىلەن جۈپلىشىپ، ئۆزىمىزنى تامام ئۇنتۇغان ھالدا سۆيۈشۈپ كەتتۇق. شۇ چاغدىكى ھېسسىياتىمنى تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بېرىشكە ئاجىزمەن. ئىشقىلىپ، شۇ دەقىقىدە پۈتكۈل ھاياتىم مۇكەممەللىك مۇقامىغا يەتكەن بىر نۇقتىغا — تەسۋىرلىگۈسىز بىر خۇشاللىق ئىچىگە مۇجەسسەم بولغاندەكلا ئىدى. سىبىلنىڭ نازۇك تېنى قۇچىقىمدا گويا ئوتقا چۈشكەن قىلدەك توختاۋسىز تولغىناتتى. ئۇ يەرگە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ نازۇك لەۋلىرىنى قوللىرىمغا ياقاتتى. بۇلارنى سىلەرگە دېمەي دېسەممۇ، ئىختىيارىم ئۆزۈمگە باقماي دەۋېتىپ سالدىم. لېكىن، توي ئىشىمنى ھازىرچە سىلەردىن سىر تۇتمىسام بولمايدۇ، ئۇمۇ تېخى ئاپىسىغا دېگۈدەك بولمىدى. ھامىيىمغىمۇ بۇ ئىش توغرۇلۇق قانداق ئېغىز ئېچىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن. لورد رادلېي بۇنى ئاڭلىسا چوقۇم قۇيقا چېچى تىك تۇرىدۇ. لېكىن، پەرۋايىم پەلەك، بىر يىلغا قالماي مەنمۇ بالاغەتكە يېتىمەن، شۇ چاغدا ھەممە ئىشىم ئۆز ئىختىيارىمدا بولىدۇ. مەن شېئىر ئىچىدىن سۆيگۈ - مۇھەببەتنى بايقىدىم، شېكىسپىرنىڭ دراملىرىدىن بولغۇسى خوتۇنۇمنى تاپتىم. شېكىسپىرنىڭ سونېتلىرىدىن لەۋلەرنىڭ سىر- مەخپىيەتلەرنى قۇلىقىمغا پىچىرلاپ ئاشكارىلاپ قويالايدىغىنىنى ھېس قىلدىم. شۇ مىنۇتلاردىكى ھالىتىم روسالىندىنىڭ باغرىغا چىڭ باسقانلىقىدىن، مېنىڭمۇ ژۇلېتتانىڭ نازۇك لەۋلىرىدىن سۆيگۈ شارابىنى ئىچكەنلىكىمدىن قېلىشمايتتى. قانداق، قىلغانلىرىم خاتا ئەمەستۇ بازىل؟

— ياق، دورىيان. مېنىڭچە، قىلغانلىرىڭىزنىڭ قىلچە خاتاسى يوق، — دېدى بازىل خالۋارد تولىمۇ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن.

— بۈگۈن ئۇنى كۆردىڭىزمۇ، — سورىدى لورد ھېنرى.
دورىيان گرېي بېشىنى چايقاپ قويدى:
— مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاردىن ئورمانلىقىدا خوشلاشقان، ئەمدى ئۇنى ۋېرونادىكى بىر باغچىدىن ئىزدەيمەن.
لورد ھېنرى قولىدىكى براندىدىن ئوتلاپ قويۇپ، ئويلىنىپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى:
— «توي قىلايلى» دېگەن سۆزنى ئۇنىڭغا قانداق دېدىڭىز؟ ئۇ نېمە دەپ جاۋاب بەردى؟ شۇ توغرۇلۇق ئاڭلىغۇمىز بار.
— قەدىرلىك ھاررى، بۇ ئىشنى ھەرگىزمۇ بىر سودا ئورنىدا كۆرگۈم يوق ھەم ئۇنىڭغا رەسمىي توي قىلىش تەكلىپى قويۇپمۇ يۈرمىدىم. پەقەتلا ئۇنىڭغا ئۇنى چىن دىلىمدىن سۆيىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇ: «مەن سىزگە ماس كەلمەيمەن» دەپ تۇرۇۋالدى. ماۋۇ گەپنى كۆرۈڭ، مېنىڭ نەزىرىمدە پۈتۈن دۇنيادا ئۇنىڭدىن ئۆزگە ھېچقانداق بىر قىز ماڭا ماس كەلمەيتتى.
— ئاياللار ئەرلەرگە قارىغاندا بەكرەك ئەمەلىيەتچىل كېلىدۇ، — دېدى لورد ھېنرى، — ئاشۇنداق ئەھۋالدا توي قىلىش توغرىسىدا گەپ ئېچىش ئېسىمىزگە كەلمەي قالىدۇ. ئەمما، ئايالار بىزگە ئۇنى ئەسكەرتىپ قويىدۇ.
بازىل خالۋارد لورد ھېنرىنىڭ بىلىكىنى چىڭڭىدە تۇتۇۋالدى:
— بۇنداق دېمەڭ، ھاررى. دورىيان خاپا بولۇپ قالىدۇ. ئۇ باشقا ئەرلەرگە ئوخشىمايدۇ، ھېچقاچان باشقىلارنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرمەيدۇ. ئۇ بەك ئاق كۆڭۈل، ئۇنداق ئىشنى ھەرگىز قىلمايدۇ.
قارشى تەرەپتە ئولتۇرغان لورد ھېنرى بازىل خالۋاردقا قاراپ قويۇپ دېدى:
— دورىيان مەندىن ھەرگىز خاپا بولمايدۇ. مەن بۇ سوئالنى پەقەت قىزىقىپ سوراپ قويدۇم. قىزىقىپ سورىغان سوئالنى

ھەرقانداق ئادەم توغرا چۈشىنىدۇ. تەجرىبەمگە ئاساسلانغاندا، ئادەتتە بىز ئاياللارغا ئەمەس، ئاياللار بىزگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىدۇ. ئەلۋەتتە، ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە دەۋرىدە ئۇنداق بولمايدۇ. لېكىن، ھازىر ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە دەۋرى كەلمەسكە كەتتى.

دورىيان گرېي قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— سىزگە گەپ توغرا كەلمەيدىكەن، ھاررى. گەپلىرىڭىزنى ھەرگىز كۆڭلۈمگە ئالمايمەن. سىبىل ۋېيىننى كۆرسىڭىز، ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىدىغان ئەرنىڭ ھايۋاندىن ھېچ پەرقى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ قالىسىز. گاھىدا سۆيگەن يارىنى ئىزا ـ ئاھانەتكە قويىدىغان ئادەملەر زادى قانداق ئادەملەردۇ، دەپ ئويلاپ قالىمەن. مەن سىبىلنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىمەن. ئۇنى ئالتۇن سەھنىلەردە چاقناتقۇزۇپ، پۈتۈن دۇنيا چوقۇنىدىغان چولپانغا ئايلاندۇرىمەن. نىكاھ دېگەن زادى نېمە؟ ئۇ خىلاپلىق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدىغان بىر مۇقەددەس قەسەم. سىز تولا مەسخىرە قىلماڭ جۇمۇ! مەن خىلاپلىق قىلىشقا بولمايدىغان ئەنە شۇنداق مۇقەددەس قەسەمدە چىڭ تۇرۇشقا مىڭ مەرتىۋە رازى. ئۇنىڭدىكى ئىشەنچ، ئۇنىڭدىكى ئەقىدە مېنى ھەر دەقىقە ۋاپادارلىققا، مەسئۇلىيەتچانلىققا ئۈندەيدۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان چاغلىرىمدا سىزنىڭ تەلىملىرىڭىزنى ئاڭلىغىنىمغا مىڭ يېرىمدىن پۇشايمان قىلىمەن. مەن ھازىر سىز بۇرۇن كۆرگەن دورىيان ئەمەس. مەن ھازىر ئۆزگەردىم، سىبىلنىڭ قولىنى تۇتقان ئاشۇ مىنۇتتىن باشلاپ، سىز ئېيتقان، ئادەمنى ئازغۇنلۇققا باشلايدىغان، تەسىرلىك، ئەمما زەھەرلىك ئاشۇ سەپسەتىلەرنى، قۇرۇق نەزەرىيىلەرنى تامامەن ئۇنتۇپ كەتتىم.

— قايسى نەزەرىيىلەرنى دەۋاتىسىز؟ — سورىدى لورد ھېنرى تەخسىدىكى سالاتتىن ئالغاچ.

— سىزنىڭ تۇرمۇش، مۇھەببەت، ھۇزۇرلىنىش توغرىسىدىكى ھېلىقى نەزەرىيىلىرىڭىز بولمامدۇ؟ ئىشقىلىپ، سىز تىلغا ئالغان جىمى نەزەرىيىلەر، ھاررى.

— ھۆزۈرلىنىش نەزەرىيە دەرىجىسىگە كۆتۈرۈشكە ئەرزىيدىغان بىردىنبىر نەرسە، — جاۋاب بەردى ھېنرى يېقىملىق، ئەمما ۋەزمىن ئاھاڭدا، — ئاغزىمدىن چىققانلىكى سۆزنىڭ ھەممىسىنى مەن ئىجاد قىلغان نەزەرىيە دەپ تۇرىۋالمايمەن. ئۇ نەزەرىيىلەر تۇغما خاراكتېردىن كەلگەن، ھەرگىزمۇ مەن ئىجاد قىلغان ئەمەس. ھۇزۇرلىنىش تۇغما خاراكتېرىمىزنى سىنايدىغان بىر ئۆلچەم، تۇغما خاراكتېرنى ئېتىراپ قىلىدىغان بىر بەلگە. خۇشال چاغلىرىمىزدا ھەممىمىز ياخشى، لېكىن ياخشى چاغلىرىمىزدا ھېچقايسىمىز خۇشال بولالمايمىز.

— «ياخشى» دېگىنىڭىز نېمە ئەمدى؟ — سورىدى بازىل خالۋارد.

— توغرا، — دورىيان كەينىگە يۆلىنىپ، نەزىرىنى شىرەنىڭ ئوتتۇرىسىغا تىزىپ قويۇلغان بىر دەستە بىنەپشە كېپىنەكگۈلىدىن لورد ھېنرىغا ئاغدۇرۇپ سورىدى، — نېمىنى «ياخشى» دەۋاتىسىز، ھاررى؟

— «ياخشى» دېگىنىم ئۆزى بىلەن بىردەك قىلىش دېگەنلىكتۇر، — دەپ جاۋاب بەردى لورد ھېنرى ئاپئاق، ئىنچىكە بارماقلىرى بىلەن ئەينەك ئىستاكاننىڭ بويندىن تۇتۇپ تۇرۇپ، — ئىتتىپاقسىزلىق كىشىنى باشقىلار بىلەن بىرلىككە كېلىشكە مەجبۇرلايدۇ. ھاياتىمىز ھەممىدىن مۇھىم. ئەمدى قولۇم ـ قوشنىلىرىمىزغا كەلسەك، ئەگەر دۇرۇس ئادەم ياكى پاك دىن مۇخلىسى بولىمىز دەيدىكەنمىز، ئۆز ئەخلاق قارىشىمىزنى ئۇلارغا كەڭ تۈردە تەشۋىق قىلىشىمىز كېرەك. لېكىن، ئۇلارنىڭ قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈشىگە ئانچە كۆڭۈل بۆلۈپ كەتمىسەكمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، شەخسىيەتچىلىك ئەڭ بۈيۈك نىشان. يېڭى ئەخلاق دەۋر ئۆلچىمىنى قوبۇل قىلىش ئاساسىدا بارلىققا كېلىدۇ. مېنىڭچە، تەربىيە كۆرگەن كىشىگە دەۋر ئۆلچىمىنى تېگىش ئۇچىغا چىققان ئەخلاقسىزلىقتۇر.

— لېكىن، كىشى ئۆزى ئۇچۇنلا ياشىسا، شۇ قىلغىنى ئۇچۇن قورقۇنچلۇق بەدەل تۆلىمەمدۇ، هاررى؟ — دېدى بازىل هېنرىغا «گەپ ـ سۆزىڭىزگە دىققەت قىلىڭ» دېگەندەك.

— توغرا دېدىڭىز، هازىر بىز هەرقانداق نەرسە ئۇچۇن هەددىدىن زىيادە بەدەل تۆلەۋاتىمىز. ئويلاپ باقسام، يوقسۇللارنىڭ تراگېدىيىسى ئۇلارنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى چەكلىشىدىن باشقا، هېچنېمىگە مەسئۇل بولمايدىغانلىقىدا ئىكەن. جىنايەت گويا گۈزەل نەرسىلەرگە ئېرىشىش پۇلدارلارنىڭ ئالاهىدە ئىمتىيازى بولغاندەك ئىش ئىكەن.

— يالغۇز پۇل ئارقىلىقلا ئەمەس، باشقا يوللار ئارقىلىقمۇ بەدەل تۆلەيدۇ.

— قايسى يوللارنى دەيسىز، بازىل؟

— پۇشايمان قىلىش، دەرد ـ هەسرەت چېكىش، يەنە... هىم، ئۆزىنىڭ گۇمران بولغانلىقىنى هېس قىلىش.

لورد هېنرى مۈرىسىنى ئېتىپ قويۇپ دېدى:

— قەدىرلىك بازىل، ئوتتۇرا ئەسىر سەنئىتىگە كىشىلەر تولىمۇ هەۋەس قىلىشىدۇ، لېكىن ئوتتۇرا ئەسىردىكى هېس ـ تۇيغۇلار هازىر كەلمەسكە كەتتى. ئەلۋەتتە، كىشىلەر ئۇنى هېكايە ـ رومانلارنى يازغاندا تىلغا ئېلىپ قويۇشىدۇ. لېكىن، هېكايە ـ رومانلاردا تىلغا ئېلىنغان نەرسىلەر رېئال تۇرمۇشقا زادىلا ماس كەلمەيدۇ. سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ئۆزىنى مەدەنىي هېسابلايدىغان كىشى هۇزۇرلانغانلىرىدىن هەرگىز پۇشايمان قىلمايدۇ، ئەمما نادان كىشىلەر هۇزۇرلىنىشنى ئەسلا بىلمەيدۇ.

— مەن هۇزۇرلىنىشنى تازا بىلىمەن، — ۋارقىرىدى دورىيان گرېي، — بىرىنى زىيادە ياخشى كۆرۈشنىڭ ئۆزى هۇزۇرلىنىش.

— بۇ ئەلۋەتتە باشقىلارنىڭ ياخشى كۆرۈشىگە ئېرىشىشتىن ئەۋزەل، — دېدى لورد هېنرى ئۈستەلدىكى مېۋىلەرنى تۇتۇپ قويۇپ، — باشقىلارنىڭ ياخشى كۆرۈشىدىن تولىمۇ بىزارمەن. ئاياللار بىزگە خۇددى ئىنسانلار ئىلاهقا مۇئامىلە قىلغاندەك

مۇئامىلە قىلىشىدۇ، بىزگە باش ئۇرىدۇ، مەيلىمىزنى ئۆزىگە قارىتىۋالىدۇ، يەنە تېخى بىزنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پايپېتەك قىلىدۇرىدۇ.

— مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ بىزدىن تەلەپ قىلىدىغانلىرى ئىلگىرى بىزگە ئاتا قىلغان نەرسىلىرىدۇر، — دېدى دورىيان گرېي كەسكىن ئاھاڭدا، — ئۇلار بىزگە مۇھەببەت ئاتا قىلغان، شۇڭا بىزدىن تېگىشلىك بەدەل تەلەپ قىلىش ھوقۇقى بار.

— پۈتۈنلەي توغرا گەپ قىلدىڭىز دورىيان، — دورىياننىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلىدى بازىل.

— ئەزەلدىن ھېچقانداق نەرسە پۈتۈنلەي توغرا بولۇپ باقمىغان، — دېدى لورد ھېنرى.

— بولغان، — گەپ ئارىلىدى دورىيان، — ئېتىراپ قىلمىسىڭىز بولمايدۇ، ھاررى. ئاياللار ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىلىرىنى ئەرلەرگە تەقدىم قىلىدۇ.

— بەلكىم شۇنداقتۇر، — دېدى لورد ھېنرى خورسىنىپ قويۇپ، — لېكىن ئۇلار تەقدىم قىلغانلىرىنى بىر- بىرلەپ قايتۇرۇۋالىدۇ. چاتاق دەل مۇشۇ يەردە. خۇددى فرانسىيىلىك بىر قىزىقچى ئېيتقاندەك، ئاياللار بىزدە ئۆزىمىزنى كۆرسىتىش ئىستىكى قوزغايدۇيۇ، ئارقىدىنلا ئاشۇ ئارزۇ - ئىستەكلىرىمىزگە يېتىشىمىزگە توسقۇنلۇق قىلىدۇ.

— ھاررى، بەك قورقۇنچلۇق ئادەم ئىكەنسىز! سىزنىڭ نەرىڭىزنى ياقتۇرۇپ قالغان بولغىيتتىم.

— سىز ماڭا مەڭگۈ ئامراق بولۇپ قالىسىز، دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى، — بۇرادەرلەر، ئازراقتىن قەھۋە ئىچىشسەك قانداق؟ كوتكوچى، ئازراق قەھۋە، ئالىي دەرىجىلىك شامپان، تاماكىلاردىن كەلتۈرۈڭ. بولدى، تاماكام بار ئىكەن، تاماكا ئەكەلمەڭ. بازىل، سىگار چەكمىسىڭىز چۇ. سىگارنىڭ ئورنىغا تاماكا چېكىڭ، تاماكا چېكىش ئەڭ مۇكەممەل ھۇزۇرلىنىش. كىشىلەر ئارزۇ قىلغۇدەك يەنە نېمە قالدى؟ شۇنداق دورىيان،

سىز ماڭا مەڭگۈ ئامراق بولۇپ قالسىز. نەزىرىڭىزدە مەن سىز ئەزەلدىن قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان يامان ئىشلارغا ۋەكىللىك قىلىمەنغۇ - ھە؟

— نېمىدەپ جۆيلۈۋاتىسىز ھاررى! — دېدى دورىيان شىرەدىكى شامداندا بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرغاچ، — تىياتىرخانىغا ماڭايلى! سىبىل سەھنىگە چىققان ھامان سىزدە ھاياتقا نىسبەتەن يېڭىچە غايە پەيدا بولىدۇ، ئۇ سىزگە سىز ئەزەلدىن تېگىگە يېتەلمەيدىغان بەزى نەرسىلەرنى بىلدۈرۈپ قويىدۇ.

— مەن بىلمەيدىغان ئىش يوق، — دېدى لورد ھېنرى، كۆزلىرىدىن ھارغىنلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى، — لېكىن، مەن يېڭى تۇيغۇلاردىن ھۇزۇرلىنىشقا ھەر ۋاقىت تەييار. مەن ھۇزۇرلىنىپ باقمىغان يېڭىچە تۇيغۇ قالمىدىمىكىن دەيمەن. ئەمما، سىزنىڭ گۈزەل مەشۇقىڭىز قەلبىمنى لەرزىگە سېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس. مەن دراما كۆرۈشكە ئامراق، دراما تۇرمۇشقا قارىغاندا چىن بولىدۇ. ماڭايلى دورىيان، ئىككىمىز بىللە ماڭايلى. بەك سەت بولدى بازىل، پەيتونۇمغا ئىككىلا ئادەم سىغىدۇ، سىز باشقا پەيتوننى كىرا قىلىپ كەينىمىزدىن مېڭىڭ.

ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ كىيىملىرىنى كىيىشتى، ئېشىپ قالغان قەھۋەلىرىنى ئۆرە تۇرۇپلا ئىچىۋەتتى. بازىل خالۋارد گەپمۇ قىلماي، خىيال سۈرۈپ تۇراتتى، چىرايىنى ئۈمىدسىزلىك تومانلىرى قاپلىغانىدى. ئۇ بۇ تويغا ھېچ رازى ئەمەس ئىدىيۇ، يۈز بېرىش مۇمكىنچىلىكى بولغان باشقا ئىشلاردىن ياخشىراق دەپ ئويلايتتى. ئۇلار نەچچە مىنۇتتىن كېيىن رېستوراندىن چىقىشتى. كېلىشكىنى بويىچە، بازىل ئۆزى يالغۇز يەنە بىر پەيتونغا چىقتى. ئالدىدا كېتىۋاتقان پەيتوندىن چاقناۋاتقان چىراغ يورۇقىغا قاراپ، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى غەلىتە بىر خىل ئۈمىدسىزلىك تۇيغۇسى چۇلغىۋالدى. ئۇ دورىيان گرېينىڭ

ئۆزگىرىپ باشقىچىلا بىر ئادەم بولۇپ قالغانلىقىنى، تۇرمۇشنىڭ بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى يىراقلاشتۇرۇۋەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى... توساتتىن ئۇنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، كوچىنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى چىراغلار غۇۋا كۆرۈنۈشكە باشلىدى. پەيتۇن تىياتىرخانىنىڭ ئالدىدا توختىغاندا، ئۇ گويا ئۆزىنى نەچچە ياش قېرىپ كەتكەندەك ھېس قىلدى.

يەتتىنچى باب

نېمە سەۋەبتىنكىن، ئۇ كۈنى ئاخشىمى تىياتىرخانىدا تاماشىبىنلار بۆلەكچە كۆپ ئىدى. ھېلىقى سېمىز يەھۇدىي خوجايىن خۇشلۇقىدىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۇدەك بولۇپ ئىشىك ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ ئۇچەيلەننى تىياتىرخانىنىڭ ئايرىمخانىسىغا باشلاپ ماڭدى، ئۇ گۆشلۈك بارماقلىرىغا سېلىۋالغان ياقۇت ئۈزۈكىنى كۆز - كۆز قىلغاندەك قولىنى ھەدەپ پۇلاڭلىتىپ، ئۈنلۈك ئاۋازدا ۋارقىراپ گەپ قىلاتتى، خۇشلۇقىدا ئاغزى يۇمۇلمايلا قالغانىدى. دورىيان گرېي ئۇنىڭ بۇ قىلىقلىرىدىن ئىلگىرىكىدىنمۇ بەكرەك بىزار بولۇۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۇچۇن مىراندانى[1] ئىزدەپ كېتىۋېتىپ كالىبانغا[2] دوقۇرۇشۇپ قالغاندەكلا ئىش بولۇۋاتاتتى. ئەكسىچە، لورد ھېنرى ئۇنىڭغا بۆلەكچىلا قىزىقىپ قالغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن زورىغا قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى، ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن بىر تالانت ئىگىسىنى بايقىغان، بىر شائىر ئۇچۇن ۋەيران بولۇشتىنمۇ باش تارتمايدىغان خوجايىن بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنلىكىدىن تولىمۇ شەرەپ ھېس قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بازىل خالۋارد بولسا، كەينىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغانلارنىڭ خىلمۇخىل چىراي ئىپادىلىرىگە قىزىقىپ قاراپ ئولتۇراتتى. تىياتىرخانا چىدىغۇسىز دىمىق، تورۇستىكى يوغان

---

① مىراندا ــ شېكىسپېرنىڭ «بوران - چاپقۇن» ناملىق دىرامىسىدىكى ئايال پېرسوناژ. ئۇنىڭ دادىسى ئىلگىرى گراف مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەن. كېيىن گرافلىق مەرتىۋىسىدىن ئايرىلىپ قېلىپ، قىزى بىلەن بىللە بىر قاقاس ئارالغا سۈرگۈن قىلىنغان.

② كالىبان ــ شېكىسپېرنىڭ «بوران - چاپقۇن» ناملىق دىرامىسىدىكى بىر پېرسوناژ، تولىمۇ بەتبەشىرە، ياۋۇز بىر مالاي.

گاز لامپىدىن كۆچلۈك نۇر چاقناپ تۇراتتى. ئۇستۇنكى قەۋەتتە ئولتۇرغان ياشلار ئىسسىقتا چىدىماي چاپانلىرىنى سېلىۋېتىپ، ئېلىپ قويۇشقانىدى. ئۇلار ئەتراپىدىكى تونۇشلىرىغا سالام قىلىشاتتى، ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ گەپ قىلىشاتتى، يېنىدىكى تولىمۇ چاكىنا كىيىنگەن قىزلار بىلەن ئاپېلسىننى تالىشىپ يېيىشەتتى. كەينى تەرەپتە ئولتۇرغان ئاياللار ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ كۈلۈشەتتى، چۇقان سالاتتى. قۇلاقنى يارغۇدەك ۋاراڭ - چۇرۇڭ تىياتىرخانا ئىچىنى بىر ئالغانىدى. تىياتىرخانىنىڭ قاۋاقخانىسىدىن هاراق بوتۇلكىلىرىنىڭ ئېچىلغان ئاۋازى دەممۇدەم ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— تازا كۆڭۈلۈمدىكىدەك جايكەنغۇ، بۇ ! — دېدى لورد هېنرى.

— شۇنداق ! — جاۋاب بەردى دورىيان گرېي، — مەن ئۇنى دەل مۇشۇ يەردە بايقىغان. نەزىرىمدە ئۇ هەرقانداق كىشىدىن پاك، مۇقەددەس. ئۇنىڭ ئويۇنىنى كۆرسىڭىز هەممىنى ئۇنتۇيسىز. بۇ تاماشىبىنلار قالاق، مەدەنىيەتسىز، ياۋايى كۆرۈنگىنى بىلەن، سەبىل سەهنىدە پەيدا بولغان هامان پاراڭلىرىنى توختىتىپ جىم بولىدۇ. ئەس - هوشىنى يوقاتقان هالدا ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەيدۇ، ئۇ يىغلىسا تەڭ يىغلايدۇ، كۈلسە تەڭ كۈلىدۇ. ئۇ تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىنى شۇنچىلىك ئەسىر قىلىۋالغانكى، ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭ بىلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كەتكەندەك هېس قىلىسىز.

— ئۆزىڭىزنى ئۇنىڭ بىلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كەتكەندەك هېس قىلىسىز؟ ئۇنداق بولماي ئىلاهىم، — دېدى لورد هېنرى ئۈستىنكى قەۋەتتىكى تاماشىبىنلارغا دۇربۇن بىلەن قاراۋېتىپ.

— ئۇنىڭ گەپلىرىگە پەرۋا قىلماڭ، دورىيان، — دېدى بازىل، — نېمە دېمەكچى بولغانلىقىڭىزنى چۈشەندىم هەم ئۇ قىزغىمۇ ئىشەندىم. سىز ئۇنداق - بۇنداق قىزلارنى ياخشى

كۆرۈپ قالمايسىز. ئەگەر تەسۋىرلەپ بەرگىنىڭىزدەكلا بولسا، ئۇ چوقۇم ناھايىتى لاتاپەتلىك قىز. بىر دەۋردىكى كىشىلەرنىڭ روھىنى پاكلاش دېگەن قالتىس ئىش. ناۋادا ئۇ روھى پۇچەك ئاشۇ كىشىلەرگە روھىي ئوزۇق ئاتا قىلالىسا، يىرگىنچلىك، بەتبەشىرە مۇھىتتا ياشاۋاتقان كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا گۈزەل ھېس - تۇيغۇلارنى ئويغىتالىسا، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىغا يامراپ كەتكەن شەخسىيەتچىلىكلەرنى پاك - پاكىز سۈپۈرۈپ تاشلىيالىسا، باشقىلارنىڭ دەرد - ھەسرىتى ئۈچۈن ھېسداشلىق ياشلىرىنى تۆكەلىسە، ئۇنىڭغا كۆڭلىڭىزنى بەرسىڭىز تامامەن ئەرزىيدۇ، ئۇنداق ئادەمگە پۈتۈن دۇنيانىڭ ھۆرمىتى قوزغىلىدۇ. سىز ئۇنى توغرا تاللاپسىز. دەسلەپتە ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشىڭىزغا قوشۇلمىغانىدىم، لېكىن ھازىر ئۇنداق قارىمايمەن. پەرۋەردىگار ئۇنى سىز ئۈچۈنلا يارىتىپتىكەن، ئۇ بولمىسا، سىزمۇ ھازىرقىدەك مۇكەممەل يىگىت بولالماس ئىدىڭىز.

— رەھمەت سىزگە بازىل، — دېدى دورىيان گىرېي ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — مەنمۇ سىزنىڭ مېنى چۈشىنىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. ھاررىنىڭ ھەممىنى بىر تاياقتىلا يوققا چىقىرىدىغان مىجەزىدىن سەل قورقۇپ قالدىم. ئەنە مۇزىكا باشلاندى، يەنە بەش مىنۇتتىن كېيىن پەردە ئېچىلىدۇ. پەردە ئېچىلىش بىلەنلا ئۇ قىزنى كۆرەلەيسىلەر. مەن ئۇنىڭغا جېنىمنى پىدا قىلىشقىمۇ تەييار، ھېلىمۇ ۋۇجۇدۇمدىكى جىمى گۈزەللىكنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدىم. ئەجەب قاملاشمىغان مۇزىكا ئىكەن بۇ!

ئارىدىن ئالاھازەل ئون بەش مىنۇت ئۆتتى، سىبىل ۋېيىن گۇلدۇراس ئالقىش سادالىرى ئىچىدە سەھنىدە پەيدا بولدى. ئۇ شۇ دەرىجىدە جەلپكار ئىدىكى، ھەتتا لورد ھېنرىمۇ ئۆمرىدە بۇنداق چىرايلىق قىزنى كۆرۈپ باقمىغانلىقىغا تەن بېرىۋاتاتتى. ئۇ ئۇياتلىق، لاتاپەتلىك ۋە ئالاقزادىلىك چىقىپ تۇرغان

كۆزلىرىنى ھاياجىنىنى باسالماي ئولتۇرغان تاماشىبىنلارغا يۇگۇرتۇشى بىلەن، چېھرىگە ۋىللىدە قىزىللىق يۈگۈردى، ئۇنىڭ بۇ تۇرقى كىشىگە ئەتىرگۈلنىڭ ئەينەكتىكى ئەكسىنى ئەسلىتەتتى. ئۇ كەينىگە نەچچە قەدەم داجىۋىدى، نېپىز لەۋلىرى لىپىلدىغاندەك بولدى. بازىل خالىۋارد ئىختىيارسىز ئورنىدىن تۇرۇپ چاۋاك چېلىپ كەتتى. دورىيان گرېي كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئۈزمەي جىمىدە ئولتۇراتتى، تۇرقىدىن شىرىن چۈش قاينىمىغا غەرق بولغاندەك قىلاتتى. دۇربۇن بىلەن كۆرۈپ ئولتۇرغان لورد ھېنرى ئۆز ـ ئۆزىگە: «قالتىس، قالتىس ! » دەپ پىچىرلىدى.

پەردە ئېچىلىپ كاپولىتتىنىڭ ئۆيىنىڭ زالى نامايان بولدى. تاۋاپ قىلغۇچىلاردەك كىيىنگەن رومېئو مېركوسيو ۋە ئۇنىڭ بىرقانچە دوستلىرى بىلەن سەھنىگە چىقتى. مۇزىكا چېلىنىشى بىلەن تەڭ ئۇلار ئۇسسۇلغا چۈشتى. مۇزىكا ئەترىتىدىكىلەرنىڭ ئورۇنداش سەۋىيىسى تۆۋەنمۇ، قانداق، مۇزىكىنىڭ ئۇدارى قېيىپ كېتىۋاتاتتى. سىبىل كىيىملىرى چاكىنا، ھەرىكىتى قولاشمايۋاتقان ئاشۇ بىر توپ ئەرنىڭ ئارىسىغا پىرقىرىغىنىچە كىلىپ قېتىلدى، ئۇنىڭ بۇ ھالىتى گويا باشقا بىر دۇنيادىن كېلىپ قالغان گۈزەل پەرىشتىگە ئوخشايتتى. ئۇنىڭ ئۇسسۇل ھەرىكىتى شۇنچىلىك لەرزان ئىدىكى، گويا سۇدا توختاۋسىز چايقىلىۋاتقان قومۇشنى ئەسلىتەتتى. ئۇ بوينىغا ئاپئاق سامساقگۈلنىڭ شەكلىنى چىقىرىپ لېنتا چىگىۋالغان، قوللىرى شېشىدەك سۈزۈك، نازۇك ئىدى.

ئۇنىڭ چىرايى تولىمۇ سولغۇن كۆرۈنەتتى. كۆزلىرى رومېئوغا تىكىلگەندە، چىرايىدا قىلچىمۇ خۇشاللىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى.

قولۇڭغا ھاقارەت قىلما ئەي، شاگىرت،
سېنىڭمۇ ھۆرمىتىڭ ئۆزۈڭگە يۇتۇن.

ئىلاھىنىڭ قولىغا تېگىشسە قولۇڭ،
ئالىقانلار تېگىشى سۆيۈشتىن ئۈستۈن.

سىبىلنىڭ ئاۋازى تولىمۇ سۇنئىي چىقىپ قالدى. ئۇنىڭ ئاۋازى بۇلاق سۈيىنىڭ شىلدىرلىشىدەك يېقىملىق بولغىنى بىلەن، ئاھاڭى بەكلا قېيىپ كېتىۋاتاتتى. ئاساسىي ئاھاڭ توغرا بولمىغاچقا، پۈتۈن شېئىرنىڭ ئاھاڭدارلىقى بۇزۇلۇپ، ھېسسىيات تەبىئىي چىقمايۋاتاتتى.
سىبىلدىن كۆزىنى ئۈزمەي ئولتۇرغان دورىيان گىرېينىڭ چىرايى شۇئان تامدەك تاتىرىپ كەتتى. نېمە ئىش بولغىنىنى بىلەلمەي مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى، يۈرەكلىرىمۇ تېز ـ تېز سوقۇپ كېتىۋاتاتتى. لورد ھېنرى بىلەن بازىل خالۋارد شۇ تاپتا ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى، ئۇلارنىڭ سىبىلنىڭ بۇ رولنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئالالىشىغا كۆزى يەتمەي، ناھايىتى ئۈمىدسىزلەندى.
لېكىن، ئۇلارغا شۇنىسى ئايانكى، ژۇلېتتانىڭ رولىنى ئالغۇچىنىڭ ماھارىتى ئىككىنچى پەردىدە بالكونغا چىققان چاغدىكى كۆرۈنۈشتە ھەقىقىي سىنىلاتتى. ئۇلار پۈتۈن ئۈمىدىنى ئىككىنچى پەردىگە باغلىدى، ئەگەر سىبىل رولىنى ئىككىنچى پەردىدىمۇ ياخشى ئالالمىسا، تۈگەشكىنى شۇ ئىدى.
ئايدىڭ كېچە، سىبىل ئاي شولىسى چۈشۈپ تۇرغان بالكوندا پەيدا بولدى، ئۇنى كۆرگەن كىشى ھاياجانلانماي قالمايتتى، بۇ تەرىپىگە كۆز يۇمۇشقا بولمايتتى. لېكىن، ئۇنىڭ ھەرىكەتلىرى تەبىئىيلىكىنى يوقىتىپ، بارغانسېرى قولاشمىغىلى تۇردى. ھەربىر سۆزنى قىلغاندا ئىنتوناتسىيىسىمۇ زىيادە يۇقىرى چىقىپ كېتىۋاتاتتى.

كېچە يايتىكى بەختىمگە قارا رەڭلىك لىباسىنى،
كۆرەتتىڭ بولمىسا مەندىن قىزارغان يۈز ـ سېيمانى،

ساڭا ئېيتماق بولۇپ تۇرغان پېقىرنىڭ سۆز ناۋاسىنى.

ئەسلىدە ئادەمگە تولىمۇ ھۇزۇر بېغىشلايدىغان بۇ مونولوگ خۇددى ئوقۇتقۇچىسىغا شېئىر يادلاپ بېرىۋاتقان ئوقۇغۇچىنىڭكىدەك سۇنئىي چىقىپ قالدى. ئۇ بالكوننىڭ ۋادىكىدىن گەۋدىسىنى ئېگىپ تۇرۇپ، تۆۋەندىكى ئېسىل مىسرالارنى ئوقۇدى.

قانچىلىك سۆيسەممۇ گەر سېنى دىلدىن،
پۇتۇن كېچە ناخۇشمەن مەخپىي ۋىسالدىن.
بۇ كېچە شۇنچە قىس، شۇنچىلىك خائىن،
ھېچ پەرۋا قىلمايلا كەتتى ئالدىمدىن.
خەير - خوش، ئاھ مېنىڭ سۆيگەن ئامرىقىم.

مۇھەببەت غۇنچىسى قالدى بىر دەستە،
ئىللىق ياز شامىلىدا شۇ دەقىق بىردىن.
ئەمدى ئۇ كەلگۈسى كۆرۈشكەن چاغدا،
پورەكلەپ ئېچىلسۇن ۋىسالىمىزدىن.

ئۇنىڭ شېئىر دېكلاماتسىيە قىلغان چاغدىكى چىراي ئىپادىسى شېئىردىكى مەنە بىلەن زادىلا ماسلاشمىدى. چىرايىدىن جىددىيلەشكەندەك ئەمەس، ئۆزىنى ناھايىتى تەمكىن تۇتۇۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. بۇ پۇتۇنلەي رول ئېلىشتىكى ماھارەتنىڭ ناچارلىقىدىن بولۇۋاتاتتى. ئىككىنچى پەردىدە ئۇ رولنى تېخىمۇ ياخشى ئالالمىدى.

زالنىڭ ئارقا تەرىپى ۋە ئۈستۈنكى قەۋىتىدە ئولتۇرغان تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىنلىقى بىراقلا يوقالدى. ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇۋېلىپ ۋارقىراشقا، ئىسقىرتىشقا باشلىدى. كىيىم ئالماشتۇرۇش ئۆيىنىڭ كەينىدە تۇرغان يەھۇدىي خوجايىن

غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ تىللاشقا باشلىدى. پۈتۈن زال ئىچىدە سىبىللا قاققان قوزۇقتەك ئورنىدا جىممىدە تۇراتتى.

ئىككىنچى پەردە تاماملىنىشى بىلەن، ئىسقىرتىشقان ئاۋازلار زال ئىچىنى بىر ئالدى. لورد ھېنرى ئورنىدىن تۇرۇپ، چاپىنىنى كىيگەچ دېدى:

— ئۇ چىرايلىق بولغىنى بىلەن، رولنى ياخشى ئالالمايدىكەن ئەمەسمۇ، دورىيان. يۈرۈڭلار كېتەيلى!

— مەن ئاخىرغىچە كۆرۈۋېتىپ ماڭاي، — دېدى دورىيان كۆڭلى يېرىم بولۇپ، — بۈگۈن كەچتىكى ۋاقتىڭلارنى ئىسراپ قىلىپ قويغىنىمدىن سىلەردىن تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەپۇ سورايمەن.

— قەدىرلىك دورىيان، مېنىڭچە، سىبىل خانىقىز بۈگۈن ساقسىز بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، — دېدى بازىل دورىياننىڭ گېپىنى بۆلۈپ، — بىز باشقا كۈنى كېلەيلى.

— ئىلاھىم، شۇنداق بولغىيدى، — دېدى دورىيان ، — ئۇنىڭغا بۈگۈن نېمە بولغاندۇ؟ ئۆزگە ئوخشىمايلا قالدا؟ تېخى تۈنۈگۈن ئاخشاملا بىر ئۇلۇغ سەنئەتكار ئىدىغۇ؟ بىر كېچىدىلا پاخپاق ئارتىسقا ئوخشاپ قالغىنى نېمىسى؟

— ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىڭىزنى ئۇنداق دېمەڭ، دورىيان. مۇھەببەت سەنئەتتىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

— ھەر ئىككىلىسى شەكىلدىن باشقا نەرسە ئەمەس، — دېدى لورد ھېنرى، — بولدى، ماڭايلى. دورىيان، بۇنداق ئولتۇرىۋەرسىڭىز بولمايدۇ. تېتىقسىز ئويۇننى كۆرۈپ ئولتۇرۇشنىڭ ھېچنېمىگە پايدىسى يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز كەلگۈسىدە ئاياللىقىڭىزنىڭ ئارتىس بولۇشىنى خالىمايسىز. قارىغا ئۇنىڭ ئالغان رولىغا، ژۇلىيەتتانىڭ رولىنى قونچاققا ئوخشاشلا ئويناپ قويدى. ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا گەپ كەتمەيدىكەن، لېكىن ئۇ تۇرمۇشقىمۇ رول ئالغانغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىدىغان

بولسا، ئۇنىڭ بىلەن ئارىلىشىش كىشىنى خۇشال قىلغۇدەك بىر ئەسلىمە بولۇپ قالغۇدەك. دۇنيادا ھەقىقىي جەلپكار ئادەملەر مۇنداق ئىككى خىللا بولىدۇ: بىرى، بىلمەيدىغىنى يوقلار؛ يەنە بىرى، ھېچنېمىنى بىلمەيدىغانلار. قەدىرلىك دورىيان، كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ. ياشلىقنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىشنىڭ مەخپىيىتى ھېسسىياتنى ئۆزلۈكسىز ياشارتىپ تۇرۇشتا. ئۆچەيلەن كۆلۈبقا بېرىپ، سىبىل ۋېينىنىڭ گۈزەل رۇخسارى ئۆچۈن بىرەر قەدەھتىن ئىچىشەيلى. ئۇ ئاجايىپ جەلپكار قىز ئىكەن. سىز كەتمەمسىز؟

— سىلەر مېڭىۋېرىڭلار، — دېدى دورىيان بىئارام بولغان ھالدا، — بىردەم يالغۇز تۇرغۇم بار. شۇ تاپتا يۈرىكىم پارە - پارە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر، — ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ياش ئەگىپ لەۋلىرى تىترەشكە باشلىدى، شۇئان ئايرىمخانىنىڭ كەينى تېمىغا يۆلىنىپ، قوللىرى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى.

— بىز مېڭىۋېرەيلى بازىل، — دېدى لورد ھېنرى مۇلايىملىق بىلەن، ئىككىيلەن دورىياننى يالغۇز قالدۇرۇپ چىقىپ كېتىشتى.

ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا چىراغلار يېنىپ، ئۈچىنچى پەردە باشلاندى. دورىيان گرېي جايىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتارغان، قاپىقى ساڭگىلىغان. بىراق، تۇرقىدىن بىر خىل كۆرەڭلىك چىقىپ تۇراتتى. ئەزمىلىك بىلەن ئوينىلىۋاتقان بۇ دراما ھېچ تۈگىمەيدىغاندەك ئەمەس، تاماشىبىنلارنىڭ يېرىمى كۆرۈشكە تاقىتى قالماي زالدىن چىقىپ كېتىشتى. بۇ پەردىدىمۇ سىبىل رولنى زادىلا ياخشى ئالالمىدى. ئەڭ ئاخىرقى پەردە ئوينىلىۋاتقاندا زالدا ئاساسەن ئادەم قالمىدى. ئويۇن تۈگىگەندە، بەزىلەر مەسخىرە قىلىشتى، بەزىلەر چوقان كۆتۈرۈشتى.

ئويۇن تۈگىشىگە، دورىيان گرېي ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ،

ئۇدۇل سەھنىنىڭ كەينىدىكى ئارام ئېلىش ئۆيىگە كىردى. سىبىل ئۆزى يالغۇز ئىدى. چىرايىدىن كۆرەڭلىك ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى، بوشقىنا ئېچىلغان لەۋلىرىدە تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان بىر خىل كۈلۈمسىرەش جىلۋە قىلاتتى. ئۇ دورىياننى كۆرۈپلا قىنىغا پاتماي قالدى.

— بۈگۈن رولنى پەقەت ياخشى ئالالمىدىم، دورىيان! — دېدى ئۇ.

— شۇنداق، بەكلا ناچار ئوينىدىڭىز! — دېدى دورىيان ھەيرانلىق بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ، — نېمە بولدى، مىجەزىڭىز يوقمىدى؟ بۇ رولنى قانچىلىك ناچار ئالغىنىڭىزنى، مېنىڭ قانچىلىك ئازابلانغانلىقىمنى بىلمەيسىز، سىبىل.

قىزچاق پىسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

— دورىيان، — ئۇ خۇددى ناخشا ئېيتىۋاتقاندەك يېقىملىق ئاۋازدا ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىردى. بۇ ئىسىم ئۇنىڭ جىنەستىدەك لەۋلىرىگە ھەسەلدىنمۇ تاتلىق بىلىنىدىغاندەك قىلاتتى، — دورىيان، سىزمۇ مېنى چۈشەنمەمسىز؟

— نېمىنى چۈشىنىمەن؟ — ۋارقىرىدى دورىيان غەزەپ بىلەن.

— بۈگۈن رولنى نېمىشقا ياخشى ئالالمىغىنىمنى بولمامدۇ. ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىن رولنى ئىلگىرىكىدەك ئۇنداق ياخشى ئالالمايمەن.

دورىيان مۈرىسىنى ئېتىپ قويدى.

— مىجەزىڭىز يوقتەك قىلامدۇ، نېمە؟ مىجەزىڭىز يوق چاغلاردا سەھنىگە چىقماڭ، بۇنداق قىلسىڭىز ئۆزىڭىزگە سەت. مېنىڭ دوستلىرىم چىدىغۇچىلىكى قالماي كېتىپ قېلىشتى، مېنىڭمۇ كۆرگۈم كەلمىدى.

ئۇنىڭ بۇ گەپلىرى سىبىلنىڭ قۇلىقىغا كىرىدىغاندەك ئەمەس، ئۇ شۇ تاپتا خۇشلۇقتا ھەممىنى ئۇنتۇغان، ئېيتقۇسىز بىر بەخت قوينىغا چۆمۈلگەنىدى.

— دورىيان، دورىيان، — دېدى ئۇ ھاياجانلانغان ھالدا، — سىز بىلەن تونۇشماستا، ئويۇن قويۇش ھاياتىمدىكى ئەڭ زور خۇشاللىقىم ئىدى. ماڭا درامىدىكى بارلىق ۋەقەلىك چىن تۇيۇلغاچقا، دراما ئىچىدىلا ياشايتتىم. بىر كۈنى روسالىند بولۇپ ياشىسام، يەنە بىر كۈنى پورتىيا[①] بولۇپ ياشايتتىم. بىياترىسنىڭ[②] خۇشلۇقىنى ئۆزۈمنىڭ خۇشلۇقى، كوردېلىيانىڭ[③] ھەسرىتىنى ئۆزۈمنىڭ ھەسرىتى دەپ بىلەتتىم. ھەممە نەرسىدىن گۇمانلانمايتتىم. مەن بىللە رول ئالىدىغان باشقا ئارتىسلار نەزىرىمدە بىر ئىلاھ، سەھنىدىكى دېكوراتسىيىلەر مېنىڭ دۇنيارىم ئىدى. خىيالىمغا ئەنە شۇ غايىۋى كىشىلەردىن باشقا ھېچنېمە كىرمەيتتى ھەم ئۇلار مېنىڭ نەزىرىمدە رېئال ئادەملەر ئىدى. توساتتىن تۇرمۇشۇمدا سىز پەيدا بولدىڭىز، ئامرىقىم. سىز روھىمنى قەپەستىن ئازاد قىلدىڭىز، ماڭا رېئاللىقنىڭ زادى قانداق بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇردىڭىز. بۈگۈن ئاخشام مەن باشقىلارنىڭ رولىنى ئېلىشنىڭ تولىمۇ بىمەنە ئىش ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم تونۇپ يەتتىم، ئۆزۈمنىڭ ئەھمىيەتسىز، ساختا، بىمەنە دۇنيادا ياشاۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلدىم. بۈگۈن ئاخشام مەن گىرىم بىلەن ئۆزىنى نىقابلاپ رومېئو بولغان كىشىنىڭ قېرى ھەم يىرگىنچلىك ئەپتىنى، مېۋىلىك باغدىكى ئايدىڭ كېچىنىڭ ساختا ئىكەنلىكىنى، دېكوراتسىيىلەرنىڭ ئادەم ئالدايدىغان نەرسە ئىكەنلىكىنى، سەھنىدە دەۋاتقان گەپلىرىمنىڭ چىن يۈرىكىمدىكى گەپلەر ئەمەسلىكىنى تۇنجى رەت تونۇپ يەتتىم. سىز ماڭا رول ئېلىشتىنمۇ بۈيۈك بىر نەرسىنى ئاتا قىلدىڭىز.

---

① پورتىيا — شېكسپىرنىڭ «ۋېنتسىيە سودىگىرى» ناملىق درامىسىدىكى ئايال باش پېرسوناژ.

② بىياترىس — شېكسپىرنىڭ «بىكارچىنىڭ چولىسى يوق» ناملىق درامىسىدىكى ئايال باش پېرسوناژ.

③ كوردېلىيا — شېكسپىرنىڭ «پادىشاھ لىر» ناملىق درامىسىدىكى ئايال باش پېرسوناژ.

ماڭا ئاتا قىلغىنىڭىز سەنئەتنىڭ ئۆزى ئىكەن. سىز ماڭا مۇھەببەتنىڭ قانداق نەرسە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇردىڭىز. سىز مېنىڭ قامەتلىك شاھزادەم، مەشۇقۇم، مېنىڭ بارلىقىم. مەن خىيالىي تۇيغۇدىن بىزار بولدۇم. سىز مەن ئۈچۈن سەنئەتتىنمۇ بۈيۈك. درامىدىكى رول بىلەن ئوتتۇرامدا ھېچقانداق باغلىنىش يوق ئىكەن. بۈگۈن سەھنىگە چىققاندا، ئۆزۈمدە باشقىچە بىر تۇيغۇنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. رولنى شۇنچە ياخشى ئويناي دېسەممۇ ئامال بولمىدى. ئەنە شۇنىڭدىلا نېمە سەۋەبتىن شۇنداق تۇيغۇدا بولۇپ قالغىنىمنىڭ تېگىگە يەتتىم. بۇنىڭغا ئۆزۈممۇ ھەيران قالدىم. تاماشىبىنلارنىڭ ئىسقىرتىشلىرىنى ئاڭلاپ، كۈلۈپلا قويدۇم. دورىيان، ئۇلار ئارىمىزدىكى مۇھەببەتنى قانداقمۇ چۈشەنسۇن دەيسىز؟ مېنى ئەكېتىڭ دورىيان، ھېچكىم دەخلى قىلمايدىغان پىنھان جايلارغا ئەكېتىڭ. سەھنە دېگەنگە ئەمدى ھەرگىز يېقىن يولىمايمەن. ئويلاپ باقسام، مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنمەي تۇرۇپ، سۆيگۈ - مۇھەببەت درامىلىرىدا رول ئاپتىمەن. شۇ تاپتا مۇھەببەت ئوتى قەلبىمدە يالقۇنلىماقتا. ئەمدى يەنە رول ئېلىشقا رەۋىتىم يوق. دورىيان، نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىدىغانلىقىمنى ئەمدى چۈشەنگەنسىز؟ ئەمدى رولنى ئالالمايمەن، مۇھەببەت درامىلىرىدا رول ئېلىپ يۈرسەم مۇھەببەتنىڭ مۇقەددەسلىكىگە ھاقارەت قىلغان بولۇپ قالىدىكەنمەن. بۇنى ماڭا سىز ھېس قىلدۇردىڭىز.

دورىيان تولىمۇ پەرىشانلىق بىلەن ئۆزىنى ساپاغا تاشلاپ، يۈزىنى بىر ياققا بۇراپ دېدى:

— سىز مۇھەببىتىمنىڭ بېشىغا چىقتىڭىز.

سىبىل ئۇنىڭغا مەڭدىگىنىچە قاراپ قويۇپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. دورىيان ئۈندىمىدى. سىبىل دورىياننىڭ يېنىغا كېلىپ نازۇك قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ چاچلىرىنى سىلىدى، ئاندىن يەرگە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ چوغدەك لەۋلىرىنى ئۇنىڭ قوللىرىغا

مەھكەم باستى. دورسيان ۋۇجۇدىغا ئاجايىپ بىر تىترەك ئولاشقاندەك بولۇپ قولىنى ئىتتىك تارتىۋالدى ـ دە، ئىشكىنىڭ يېنىغا بېرىپ دېدى:

— شۇنداق، سىز مۇھەببىتىمنىڭ بېشىغا چىقتىڭىز. ئىلگىرى تەپەككۇرۇمنى سىز ئويغاتقانىدىڭىز، ئەمدىلىكتە سىزگە نىسبەتەن مەندە ئازراقمۇ قىزىقىش قالمىدى. رول ئېلىشتىكى ماھارىتىڭىز ئۈستۈن، تولغىما تالانتلىق بولغانلىقىڭىز، بۈيۈك شائىرنىڭ تىلىكىنى روياپقا چىقىرىپ، سەنئەتكە ھەقىقىي شەكىل ۋە مەزمۇن ئاتا قىلغانلىقىڭىز ئۈچۈن مەن سىزنى سۆيگەنىدىم. ئەمدىلىكتە سىز ئۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىدىن ۋاز كەچتىڭىز، سىز ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەق ئىكەنسىز. ئاھ پەرۋەردىگارىم، سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان مەنمۇ بىر ساراڭ ئىكەنمەن، ئۇچىغا چىققان ھاماقەت ئىكەنمەن! ھازىر سىز مەن ئۈچۈن ئەرزىمەس ئادەمسىز. سىزنى مەڭگۈ كۆرەر كۆزۈم يوق، مەڭگۈ ئويلىغۇم يوق، ئىسمىڭىزنىمۇ مەڭگۈ تىلغا ئالغۇم يوق. سىز مەن ئۈچۈن ئۆزىڭىزنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىڭىزنى بىلمىدىڭىز. لېكىن... مەن... بولارنى ئويلىسام ئاچچىقىم كېلىدۇ! سىز تۇرمۇشۇمدىكى رومانتىك تۇيغۇلارغا بۇزغۇنچىلىق قىلدىڭىز. سىزنىڭ مۇھەببەتكە بولغان تونۇشىڭىز نېمىدېگەن چولتا ـ ھە! «مۇھەببەت سەنئەت تۇيغۇمغا بۇزغۇنچىلىق قىلدى» دەپ كېتىشلىرىڭىزچۇ تېخى! سەنئەتتىن ئايرىلسىڭىز، بىر تىيىنغا ئەرزىمەس ئادەمسىز. ئەسلىدە نامىڭىزنى چىقىرىپ، پۈتۈن دۇنيانى ئايىغىڭىزغا تىزلاندۇراي، ئۆز فامىلەمنى ئىسمىم شەرىپىڭىزگە قوشاي دەپ ئويلىغانىدىم. لېكىن، بۇ قىلىقىڭىزغا نېمە دەي! سىزنىڭ شۇ تاپتا چىرايىلا بار ناباب سەنئەتچىدىن نېمە پەرقىڭىز قالدى؟

سىبىلنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ، ۋۇجۇدى سوغۇق شامال تەگكەندەك لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى. ئىككى قولىنى بىر ـ بىرىگە مەھكەم كىرىشتۈردى، بوغۇزىغا گويا بىر نەرسە

كەپلىشىپ قالغاندەك بولدى.

— بۇ گەپلىرىڭىز راستمۇ، دورىيان؟ — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا، — ئويۇن ئويناۋاتىسىز - ھە!

— ئويۇن دېدىڭىزما؟ ئويۇننى سىزلا ئويناپ ئارىلىشىپ كېتىڭ! — دېدى ئۇ زەھەرخەندىلىك بىلەن.

چىرايىنى ئازاب تۇمانلىرى قاپلىغان سىبىل ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى، قوللىرىنى ئۇنىڭ بىلىكىگە ئۆتكۈزۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە تىكىلىپ قارىدى. دورىيان ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ ۋارقىرىدى:

— نېرى تۇرۇڭ!

قىز پاتقىدە يىغلىۋەتتى، دورىياننىڭ ئالدىغا تىزلىنىپ، ئۆزىنى يەرگە تاشلىدى، شۇ تاپتا ئۇ دەسسەپ - چەيلەنگەن گۈلگە ئوخشاپ قالغانىدى.

— دورىيان، دورىيان، مېنى تاشلاپ كەتمەڭ! — دەپ يېلىندى سىبىل ئايانچلىق ئاۋازدا، — مېنى كەچۈرۈڭ، مەن رولنى ياخشى ئالالمىدىم. خىيالىمغا سىزلا كىرىۋالدىڭىز. مەن چوقۇم رولنى ياخشى ئېلىشقا تىرىشىمەن! سىزنى بۇنچە تېز ياخشى كۆرۈپ قالارمەن دەپ ئويلىماپتىمەن. سىز مېنى سۆيۈۋالمىغان بولسىڭىز، ئىككىمىز سۆيۈشمىگەن بولساق، سىزگە بولغان مۇھەببىتىمنى مەڭگۈ ھېس قىلالماس ئىكەنمەن. مېنى يەنە بىرنى سۆيۈپ قويۇڭ، ئامرىقىم. مېنى تاشلاپ كەتمەڭ، مەن سىزسىز ياشىيالمايمەن. ئىنىم سىزگە ... ياق، ئۇنىڭ سۆزلىرىنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ. ئۇ كۆڭلىدىن چىقىرىپ دېمىدى، پەقەت چاقچاق قىلىپ قويدى... لېكىن سىز... بۈگۈنكى ئىشىم ئۈچۈن مېنى كەچۈرۈۋېتەلەرسىزمۇ؟ مەن رولنى ياخشى ئېلىشقا چوقۇم تىرىشىمەن. ماڭا ئۇنداق رەھىمسىزلىك قىلماڭ. سىز ئۈچۈن جېنىمنى پىدا قىلىشقىمۇ رازىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن سىزنى خاپا قىلىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايمەن. توغرا ئېيتىسىز، دورىيان! مەن سەنئەتكارلارغا خاس خاراكتېرىمنى

تېخىمۇ ياخشى نامايان قىلىشىم كېرەك ئىدى. مەن ئەخمەقلىق قىپتىمەن. لېكىن، بۇ مېنىڭ ئىختىيارىم ئەمەس. مېنى ھەرگىز تاشلاپ كەتمەڭ، — ئۇ كۈچلۈك ئېسەدەشتىن نەپەس ئالالماي قالدى. ئۇ پولدا خۇددى يارىلانغان جانىۋاردەك تۈگۈلۈپ قالغانىدى. دورىيان گرېي چىرايلىق كۆزلىرىنى قىزغا تىكىپ مەنسىتمىگەندەك ئاغزىنى پۇرۇشتۇرۇپ قويدى. ئادەتتە ياخشى كۆرمىگەن كىشىڭىزنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرى سىزگە تولىمۇ كۈلكىلىك تۇيۇلىدۇ. سىبىلنىڭ قىلىقلىرى دورىيان گرېيغا ئويۇن ئويناۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. قىزنىڭ تارامىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرى، ئېسەدەشلىرى ئۇنىڭ ئىچىنى سىقتى.

— مەن كەتتىم، — دېدى دورىيان ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، — مېنىڭ رەھىمسىز ئادەملەردىن بولۇپ قالغۇم يوق. ئەمدى سىزنى ھەرگىز كۆرۈم كۆرمىسۇن. مېنى بەك نائۇمىدتە قويدىڭىز.

ئېسەدەپ يىغلاۋاتقان سىبىل ئۈندىمەستىن، ئۆمىلەپ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى، قوللىرىنى بىچارىلەرچە ئالدىغا سوزۇپ دورىياننى تۇتماقچى بولدى. ئەمما، دورىيان تۇيۇقسىز كەينىگە ئۆرۈلۈپ تىياتىرخانىدىن چىقىپ كەتتى.

دورىيان ئۆزىنىڭ قەيەرگە كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. پەقەت چىراغلىرى ئۆچكەن كوچىلاردا ماڭغانلىقى، قاپقاراڭغۇ ئەگمە ئىشىكلەردىن، ۋەيرانە ئۆيلەردىن ئۆتكەنلىكىلا ئېسىگە كەلدى، بىر توپ ئايال ئۇنىڭ كەينىدىن يېقىمسىز كۈلۈشەتتى، دەلدەڭلەپ كېتىۋاتقان مەستلەر ئاللىكىملەرنى تىللىشاتتى، بىر توپ بەتبەشىرە باللار قاراڭغۇ ھويلىدىن چىقىۋاتقان چىرقىرىغان، كىمدۇر بىرلىرىنى قارغىغان ئاۋازلارغا قىزىقىپ لەمپىگە چىقىۋالغانىدى.

تاڭ سۈزۈلەي دېگەن مەھەل بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ كوۋېنت باغچىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. تۈن پەردىسى ئاستا ـ ئاستا ئېچىلىپ، شەرقتىن شەپەق نۇرى ئاستا ـ ئاستا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. لىققىدە گۈلسامساق

بېسىلغان چوڭ ئات ھارۋىسى پاكىز، ئەمما چۆلدەرەپ قالغان كوچىنى بويلاپ ئۆچقاندەك يۈرۈپ كەتتى. شۇئان گۈلسامساقنىڭ قويۇق ھىدى دىماغقا ئۇرۇلدى. چىرايلىق گۈللەرنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئازابلىرى يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى. ئۇ گۈلسامساق بېسىلغان ئات ھارۋىسىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ بازارنىڭ ئىچىگە كىردى، كىشىلەر مال چۇشۇرۇش بىلەن ئالدىراش ئىدى. ئاپئاق خالات كىيىۋالغان ھارۋىكەش ئۇنىڭغا بىر سىقىم گىلاس بەردى. ئۇ رەھمەت ئېيتىپ گىلاسنى ئالدى. «ئۇ كىشى ئەجەب پۇل ئالغىلى ئۇنىمىدا» دەپ ئويلىدىيۇ، گىلاسنى يېيىشكە باشلىدى. گىلاس يېرىم كېچىدە ئۈزۈلگەن بولغاچقىمىكىن، سوغۇق ئىدى.

كۆركۆمگۈلى، سېرىق ئەتىرگۈل ۋە قىزىل ئەتىرگۈل قاچىلانغان چىرايلىق سېۋەتلەرنى كۆتۈرۈۋېلىشقان بىر توپ بالا ئۇزۇن سەپ تارتىپ، دۈۋە ـ دۈۋە كۆكتاتلارنى ئارقىسىدا قالدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدىن تېز ـ تېز ئۆتۈپ كېتىشتى. رەتسىز كىيىنىۋالغان بىر توپ يالاڭئاش قىزلار قۇياش نۇرى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان پېشايۋاننىڭ ئاستىدا توپ سېتىش سودىگەرلىرىنىڭ ماللىرىنى كىمئارتۇق قىلىپ سېتىپ بولۇشىنى ساقلىغاچ، پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. يەنە بىر توپ كىشى مەيدان يېنىدىكى قەھۋەخانىنىڭ پىرقىرىما ئىشىكىنىڭ ئالدىغا توپلىشىۋالغانىدى. لىققىدە يۈك بېسىلغان ئات ھارۋىسى ئۆڭغۇل ـ دوڭغۇل شېغىللىق يولدا چايقىلىپ كېتىۋاتاتتى. ھارۋىكەشلەرنىڭ بەزىلىرى تاغار ئۈستىدە تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىشكەنىدى. بويۇنلىرى رەڭگارەڭ، ھال رەڭ پۇتلۇق بىر توپ كەپتەر يەردە دانلاۋاتاتتى.

ھايال ئۆتمەي، دورىيان بىر پەيتۇننى كىرا قىلىپ ئۆيگە قايتتى. ئۇ ئىشىكنىڭ ئالدىدا دىلغۇل بولۇپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەن مەيدانغا نەزىرىنى ئاغدۇردى. قوشنىلارنىڭ ئۆيلىرىنىڭ دېرىزىلىرى چىڭ

يىپىلغان، پەردىلىرى چۈشۈرۈۋېتىلگەنىدى. بۇ چاغدا تۈن پەردىسى پۈتۈنلەي قايرىلىپ، ئاسمان سۈپسۈزۈك رەڭگە كىرگەن، قۇياش نۇرى ئۆگزىلەرنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇدۇلدىكى ئۆينىڭ تۇرخۇنىدىن چىقىۋاتقان تۇرۇم ـ تۇرۇم ئىسلار سۆسۈن رەڭ چەمبەرلەرنى ھاسىل قىلىپ، ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى.

كەڭرى دەھلىز تېمىنىڭ ئۈستى تەرىپىگە دۇب ياغىچىدىن چىرايلىق نەقىش ئويۇلغان، تورۇسقا شۇ جايدىكى باش ۋالىينىڭ مەخسۇس ساياھەت كېمىسىدىن ئولجا ئېلىنغان، ۋېنىتسىيە پاسونىدىكى ئالتۇن ياللىتىلغان غايەت يوغان ئاسما چىراغ ئېسىلغانىدى، چىراغ نۇرى دەھلىزنى يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈپ، شىلەپىسى بىلەن يامغۇرلۇقىنى ئورۇندۇققا تاشلىدى، ئاندىن كۇتۇپخانىدىن ئۆتۈپ، ئاستىنقى قەۋەتتىكى سەككىز بۇرجەكلىك ھۇجرىسىغا قاراپ ماڭدى. ئۇ ھۇجرىنى ھەشەمەتلىك تۇرمۇشقا ماسلاشتۇرۇپ، تېخى يېقىندىلا ئۆز قولى بىلەن زىننەتلىگەنىدى. ھۇجرىنىڭ تېمىغا ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ قايتا گۈللىنىش دەۋرىدىن قالغان غەلىتە پاسوندىكى گىلەم ئېسىلغانىدى. بۇ گىلەمنى ئۇ سېلبى قورۇقىدىكى تاشلاندۇق بالىخانىدىن ئەكەلگەنىدى. ئۇ ئىشىكنىڭ تۇتقۇچىنى تولغاۋېتىپ، بازىل خالۋارد سىزىپ بەرگەن ھېلىقى رەسىمگە كۆزى چۈشۈپ قالدى ـ دە، چۆچۈپ ئىتتىك كەينىگە داجىدى. ئۇ بىردەم تۇرۇۋېتىپ ھۇجرىغا كىردى، كاللىسىنى گادىرماچ خىياللار چۇلغىۋالغانىدى. ئۇ پەلتوسىدىكى گۈلنى قولىغا ئېلىپ بىردەم ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ كېتىپ، يەنە جايىغا قاداپ قويدى. ئاندىن رەسىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ سىنچىلاپ قارىدى. پەنجىرىگە تارتىلغان ئاچ سېرىق رەڭ شايى پەردىدىن ئۆيگە چۈشكەن نۇرنىڭ يورۇقىدا رەسىمنىڭ يۈز قىسمى سەل ئۆزگىرىپ قالغاندەك بىلىندى، رەسىمنىڭ چىراي ئىپادىسى بۇرۇنقىغا ئوخشىماي قالغانىدى. ئۇنىڭدىن بىر خىل شەپقەتسىزلىك چىقىپ تۇراتتى. غەلىتە ئىشقۇ بۇ!

ئۇ ئۆرۈلۈپ دېرىزىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، پەردىنى قايرىدى. تاڭ نۇرى ئۆي ئىچىنى يورۇتۇۋەتتى. ئۆي ئىچىدە ھۆكۈم سۈرگەن بايىقى قاراڭغۇلۇق شۇئان ئۆينىڭ كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان بۇلۇڭىغا يۆتكەلدى. لېكىن، رەسىمنىڭ چىرايىدىكى بايىقى غەلىتە ئالامەتلەر يەنىلا يىتمىگەن، بەلكى تېخىمۇ كۈچىيىپ كەتكەنىدى. رەسىمنىڭ ئاغزى ئەتراپىدا نازغۋاتقان كۈچلۈك قۇياش نۇرىدا ھاسىل بولغان شەپقەتسىز ھالەتتىن ئۇ ئۆزىنى يامان ئىش قىلىپ قويغاندىن كېيىن ئەينەكتە ئۆز ئەپتىنى كۆرگەندەك ھېس قىلدى.

ئۇ كەينىگە داجىپ، شىرەدىكى پىل چىشىدىن ياسالغان جازىغا ئېلىنغان ئېللىپس شەكىللىك نەپىس ئەينەك (بۇنى لورد ھېنرى ئۇنىڭغا سوۋغا قىلغانىدى)نى قولىغا ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ئەينەكتىكى ئەكسىگە سىنچىلاپ قارىدى، جاۋغىيىدا ھېچقانداق شەپقەتسىزلىك ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى. بۇ زادى قانداق ئىش؟

ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىۋېتىپ رەسىمگە يېقىن كېلىپ، قايتىدىن سىنچىلاپ قارىدى. رەسىمدە ھېلىقى گۈزەللىكلەردىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى. بۇ ھەرگىزمۇ ئۇنىڭدىكى خىيالىي تۇيغۇ ئەمەس، بەلكى رېئاللىق ئىدى.

ئۇ ئورۇندۇقا ئۆزىنى تاشلاپ، چوڭقۇر ئويغا پاتتى. توساتتىن، ھېلىقى كۈنى رەسىم سىزىلىپ بولغاندا ئۆزىنىڭ بازىل خالۋاردىنىڭ رەسىم سىزىش ئۆيىدە دېگەن گەپلىرى ئېسىگە كەلدى. شۇنداق، ئۇ گەپلەر ھازىرمۇ ئۇنىڭ ئېسىدە شۇنداق ئېنىق تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ: «چىرايىمدىن مەڭگۈ كەتمىسەم، ئەكسىچە رەسىمىم ئاستا - ئاستا قېرىپ كەتسە؛ قاملاشقان رەڭگىرويىم ھەر ۋاقىت مۇشۇ ھالەتتە تۇرسا، ھاياتىمدىكى دەرد - ھەسرەتلىرىم، قىلغان ئىپلاسلىقلىرىم ئۇنىڭغا يۈكلەنسە؛ رەسىمدىكى ئاشۇ قاملاشقان چىرايغا كۆتۈرۈپ قويغۇسىز قايغۇ - ھەسرەت ۋە غەم - ئەندىشىلەر دەستىدىن يول - يول قورۇقلار چۈشسە، ئەكسىچە مەن مۇشۇ

قاملاشقان رەڭگى - رۇخسارىمنى مەڭگۈ ساقلاپ قالسام» دېگەندەك ئارمانلارنى قىلغانىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ ئارمانلىرى رېئاللىققا ئايلاندىمۇ ئەمدى؟ ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ئىشلار بۇ؟ ئۇنداقتا، رەسىمدىكى سىياقنىڭ جاۋىغىيدا قېتىپ قالغان شەپقەتسىزلىك ئالامەتلىرىگە نېمە دەيمىز؟

شەپقەتسىز! ئۇ راستلا شەپقەتسىزمۇ؟ ھەممە ئەيىب سىبىلدا، دورىياندا نېمە گۇناھ؟ ئۇ سىبىلنى ئۇلۇغ سەنئەتكار قىلىپ يېتىشتۈرمەكچى بولغان، ئۇ ئۇلۇغ بولغاچقىلا، دورىيان پۈتۈن مۇھەببىتىنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلغانىدىغۇ؟ لېكىن، ئۇ دورىياننى نائۈمىدتە قويدى. ئۇ بەك بولۇمسىز، ئۇنىڭ سۆيۈشىگە ئەرزىمەيدۇ. لېكىن، ئۇ سىبىلنىڭ ئايىغىدا تىزلىنىپ كىچىك باللاردەك ئېسەدەپ يىغلىغانلىقىنى ئويلىسا، مىڭ يېرىدىن پۇشايمان قىلىدۇ. ئۇ سىبىلغا قاتتىق تەگكەنىدى. ئۇ نېمىشقا شۇنداق قىلىدۇ؟ ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇنچىۋالا تاش يۈرەك بولۇپ كەتتى؟ لېكىن، ئۇ ئۆزىمۇ قاتتىق ئازابلانغانىدىغۇ؟ ئۈچ سائەت داۋام قىلغان ئاشۇ ئويۇننى كۆرۈپ ئولتۇرۇپ، نەچچە ئەسىرلىك ئازابلارنى باشتىن كەچۈرگەن، چەكسىز دەرد - ھەسرەتتە قالغانىدىغۇ؟ ئۇمۇ سىبىلگە ئوخشاش ھېسداشلىققا موھتاج بولۇۋاتاتتى. ئەگەر سىبىلنى ئۆمۈرلۈك ئازابقا دۇچار قىلدى دېيىلسە، سىبىلنىڭمۇ ئۇنىڭ قەلبىگە سالغان دەرد - ئەلىمى ئازمۇ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئاياللار ئەرلەرگە قارىغاندا كۆتۈرۈشلۈك كېلىدۇ. ئۇلار ھېسسىيات ئىچىدە ياشايدۇ، ئۇلار ئۆزىنى ئازابلىيالايدىغان، يىغلىتالايدىغان يىگىتنى تاللايدۇ. بۇلارنى ئۇ لورد ھېنرىنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىغان، ئۇ ئاياللارنى بەش قولدەك چۈشىنەتتى. ئۇ نېمە ئۈچۈن سىبىلنى دەپ ئازابلىنىپ، زېھنىنى ئۇپراتقۇدەك؟ ئەمدى ئۇ دورىيان ئۈچۈن ھېچنېمىگە ئەرزىمەس بولۇپ قالغانىدى.

ئۇنداقتا رەسىمنى قانداق چۈشەندۈرىدۇ؟ رەسىم ئۇنىڭ ھايات

مەخپىيىتىنى ئۆزىگە يوشۇرغان ھەم ئۇنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنى ئەكس ئەتتۇرۇپ تۇرىدۇ. ئۇ ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ قاملاشقان چىرايىنى قانداق قەدىرلەشنى ئۆگەتكەن. ئەمدى يەنە ئۆزىگە ئۆچ بولۇشنى ئۆگەتسۇنمۇ؟ ئۇ ئەمدى رەسىمگە ئىككىنچىلەپ قارىمىسۇنمۇ؟

ياق، بۇ پەقەت تەپەككۇر چېچىلىشتىن پەيدا بولغان بىر خىل خىيالىي تۇيغۇ، ئۇ سىرتتا تەمتىلەپ ئۆتكۈزگەن قورقۇنچلۇق كېچە قالدۇرغان ساختا سېزىم. ئۇ تۇيۇقسىز كىچىككىنە بىر قىزىل داغنىڭمۇ كىشىنى ساراڭ قىلىۋېتىدىغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. توغرا، رەسىمدە ئۆزگىرىش بولغىنى يوق، كاللىسى ئېلىشىپ قالغان ئادەملەرلا رەسىم ئۆزگىرىپ قاپتۇ، دەپ ئويلايدۇ.

رەسىمدىكى سىياق ئۇنىڭغا رەھىمسىزلەرچە ھېجىيىپ قاراپ تۇراتتى، ئالتۇن رەڭ سېرىق چاچلىرى تاڭ نۇرىدا ۋال ـ ۋال قىلىپ پارقىرايتتى، كۆپكۆك زەڭگەر كۆزلىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشتى. ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ قەلبىدە چەكسىز ئىچ ئاغرىتىش تۇيغۇسى دولقۇنلىدى، ئۇ ئۆزى ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ رەسىمى ئۇچۇن ئىچ ئاغرىتىۋاتاتتى، رەسىم ئۆزگىرىپتۇ، كېيىن يەنە تالاي قېتىملاپ ئۆزگىرىدۇ. ئۇنىڭ ئالتۇن چاچلىرى شالاڭلايدۇ، كۈمۈشتەك ئاقىرىدۇ، قىزىل ئەتىرگۈلدەك قاملاشقان چىرايى سولىشىدۇ. ئۇنىڭ سادىر قىلغان ھەربىر سەۋەنلىكى رەسىمگە نۇقسان يەتكۈزۈپ، رەسىمنىڭ گۈزەللىكىنى بۇزىدۇ. لېكىن، ئۇ ئەمدى ئەسكى ئىشلارنى قىلمايدۇ. بۇ رەسىم مەيلى ئۆزگەرسۇن ياكى ئۆزگەرمىسۇن، دورىياننىڭ ۋىجدانىنىڭ ئىنكاسى بولۇپ قالىدۇ. ئۇ ئەمدى ئېزىقتۇرۇشلارغا باش ئەگمەيدۇ. لورد ھېنرى بىلەن ئىككىنچىلەپ كۆرۈشمەيدۇ، ئۇنىڭ سىرلىق، ئەمما زەھەرلىك نەزەرىيىلىرىگە ھەرگىز قۇلاق سالمايدۇ. بازىل خالۋاردنىڭ باغچىسىدا ئاڭلىغان ئاشۇ نەزەرىيىلەر تۇنجى رەت ئۇنىڭ ئوتلۇق

ھېسسىياتلىرىنى ئويغاتقانىدى. ئۇ ئەمدى سىبىلىنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورايدۇ، ئۇنىڭغا توي قىلىش تەكلىپى قويىدۇ، ئۇنى يېڭىۋاشتىن ياخشى كۆرۈشكە تىرىشىدۇ. شۇنداق، ئۇنىڭ مۇشۇنداق قىلىش مەجبۇرىيىتى بار. بىچارە سىبىل شۇ تاپتا ئۇنىڭدىن بەتەر ئازابلىنىۋاتقاندۇ؟ ئۇ نېمىدېگەن شەخسىيەتچى؟ قىزلارغىمۇ شۇنچىۋالا تاش يۈرەكلىك قىلغان بارمۇ؟ سىبىلنىڭ ئۇنى ئەسىر قىلىۋالغان سېھرىي كۈچى يەنە ئەسلىگە كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ رىزقى قوشۇلسا بەختكە ئېرىشىدۇ. ئۇ سىبىلغا ئېرىشسە، ھاياتى تولىمۇ گۈزەل، مەنىلىك ئۆتىدۇ.

ئۇ ئورۇندۇقتىن تۇرۇپ رەسىمنىڭ يۈزىگە پەردە تارتىپ قويدىيۇ، كۆزلىرى رەسىمگە چۈشكەندە، بەدىنى جىغغىدە قىلىپ قالدى. «نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق !» ئۇ ئۆز- ئۆزىگە پىچىرلىغىنىچە، دېرىزىنى يوغان ئاچتى، ئاندىن ئۆيدىن چىقىپ ھويلىدىكى چىملىققا كېلىپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى. سەھەرنىڭ ساپ ھاۋاسى گويا ئۇنىڭدىكى غەمكىنلىكنى ئۇچۇرۇپ كەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس ـ يادى سىبىلدا، ئۇنىڭ ئىسمىنى يېنىش ـ يېنىشلاپ زىكرى قىلاتتى. ئۇنىڭ قەلبىدە مۇھەببەتكە بولغان ئاجىز سادا قايتا ياڭرىدى. شەبنەم تامچىلىرىدا بەدىنى نەملەنگەن قۇشلار گويا گۈللەرگە ھېكايە ئېيتىپ بېرىۋاتقاندەك خۇشناۋا قىلىشىۋاتاتتى.

سەككىزىنچى باب

دورىيان ئويغانغان چېغىدا كۈن چۈشتىن قايرىلغانىدى. خىزمەتكار خوجايىنىنىڭ مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئۇخلاۋاتقانلىقىدىن ئەجەبلەندى، ئۇ ئارىلىقتا خوجايىنى ئويغاندىمۇ - يوق، بىلىپ باقماقچى بولۇپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ھۇجرىغا نەچچە رەت كىرگەنىدى. دورىيان قوڭغۇراقنى بېسىپ خىزمەتكارنى چاقىردى. خىزمەتكار ۋىكتور قەدىمىي پاسوندىكى پەتنۇستا بىر ئىستاكان چاي ۋە خەت - چەكلەرنى كۆتۈرگىنىچە ھۇجرىغا كىردى ۋە ئۈچ قاناتلىق پەنجىرىگە ئېسىلغان كۆك ئەستەرلىك يېشىل دۇخاۋا پەردىنى قايرىۋەتتى.

— ئەپەندى، بەك ياخشى ئۇخلىۋالدىڭىز جۇمۇ بۈگۈن، — دېدى ۋىكتور كۈلۈپ تۇرۇپ.

— سائەت نەچچە بولدى ۋىكتور؟ — سورىدى دورىيان گرېي ئۇيقۇچان ھالەتتە.

— سائەت بىردىن ئون بەش مىنۇت ئۆتتى، ئەپەندى.

— ئەجەب ۋاق بولۇپ كېتىپتا!

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىستاكاندىكى چايدىن ئوتلاپ قويدى - دە، خەتلەرگە بىر - بىرلەپ كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئارىسىدىكى بىر پارچىسىنى لورد ھېنرى تېخى ئەتىگەندىلا بىرىدىن ئەۋەتكەنىدى. ئۇ خەتكە قاراپ تۇرۇپ كېتىپ، ئاخىر ئاچتى. باشقا خەتلەرنىمۇ خۇشياقمىغان ھالدا بىر - بىرلەپ ئوقۇپ چىقتى. خەتلەرنىڭ ھەممىسى ئاتام ئېيتقان ئاتكرىتكا، زىياپەت باغىقى، شەخسىي كۆرگەزمىگە كىرىش بېلىتى، خەير - ساخاۋەت مۇزىكا كېچىلىكىنىڭ نومۇر تىزىملىكى دېگەندەك نەرسىلەر

ئىدى. بۇ پەسىلدە[1] مودا قوغلىشىدىغان بەزى ياشلار مۇشۇنداق پائالىيەتلەرنى سەندىن مەن قالامدىم دېگەندەك ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۆيۈشتۇراتتى. خەت ـ چەكلەرنىڭ ئارىسىدىكى يەنە بىر پارچىسى لۇئى XV دەۋرىدىكى كۆمۈشتىن ياسالغان گىرىم بويۇمىنىڭ يۇقىرى سومىلىق تالونى ئىدى، دورىيان بۇ تالوننى ئۆزىنىڭ ھامىيسىغا ئەۋەتىپ بېرىشكە تېخىچە جۈرئەت قىلالماي يۈرەتتى. ئۇلار تولىمۇ مۇتەئەسسىپ بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجى چۈشمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ ئەڭ ئېھتىياجلىق نەرسە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى. قالغان كونۋېرتتىكىلىرى جىرمىن كوچىسىدىكى قەرز بېرىش خوجايىنلىرىدىن كەلگەن خەتلەر ئىدى. خەتتە دورىيان ھايتلا دەپ قويسا، ھەرقانچە زور سومىدىكى قەرز بولسىمۇ بېرىپ تۇرىدىغانلىقى، ئۆسۈمىنىڭمۇ مۇۋاپىق ئىكەنلىكى يېزىلغانىدى.

ئالاھازەل ئون مىنۇتلاردىن كېيىن، دورىيان كارىۋاتتىن چۈشۈپ، ئۆچكە تىۋىتىدىن توقۇلغان تولىمۇ سىپتا كۆڭلىكىنى يېپىنچاقلىغىنىچە، ئاستىغا مەرمەر تاش ياتقۇزۇلغان مۇنچىغا كىرىپ كەتتى. ئۇخلاۋېرىپ خاراموش بولۇپ قالغان دورىيان مۇزدەك سۇدا يۇيۇنۇپ بۆلەكچىلا تېتىكلىشىپ قالدى. ئۇ تونۇگۈن ئاخشامقى ئىشنى تامامەن ئۇنتۇپ كەتكەندەك ئىدى. ئۇ ئۆزى غەلىتە بىر تراگېدىيىنى باشتىن كەچۈرگەندەك ھېس قىلدىيۇ، ئۇنى چۈشۈم بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. ئۇ تولۇق كىيىنىپ كۇتۇپخانىسىغا كىردى ـ دە، دېرىزىنىڭ يېنىدىكى كىچىك يۇمىلاق ئۈستەلنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، خىزمەتكار تەييارلاپ قويغان فرانسىيىچە ئاددىي ناشتىلىقنى يېيىشكە تۇتۇندى. ھاۋا ئىنتايىن ئوچۇق، سالقىن شامال گۈل ـ چېچەكلەرنىڭ ھىدىنى دىماغقا ئۇراتتى. بىر تال ھەسەل ھەرىسى دېرىزىدىن ئۇچۇپ كىرىپ، ئۇنىڭ ئالدىدىكى سېرىق ئەتىرگۈل

① باش ياز — لوندوندا ئىجتىمائىي ئالاقە ئەۋج ئالىدىغان پەسىل.

سىلىنغان ساپال لوڭقىنىڭ ئەتراپىدا غوڭۇلداشقا باشلىدى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ كۆڭلى خېلى كۆتۈرۈلۈپ قالدى.

توساتتىن، ئۇنىڭ نەزىرى رەسىمنىڭ يۇزىگە يېپىپ قويۇلغان پەردىگە چۈشۈپ قالدى ۋە بەدىنىگە ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى.

— توڭلاۋاتامسىز ئەپەندى؟ — خىزمەتكار شۇنداق دەپ سورىغاچ تەخسىدىكى تۇخۇم پوشكىلىنى ئۈستەلگە قويدى، — دېرىزىنى يېپىۋېتەيمۇ يا؟

— ياق، توڭلىمىدىم، — دېدى دورىيان بېشىنى چايقاپ.

ئەجەبا، بۇ راستمۇ؟ رەسىم راستتىنلا ئۆزگىرىپ قالدىمۇ ياكى بۇ ئۇنىڭدىكى خىيالىي تۇيغۇمۇ؟ تولىمۇ خۇش چىراي قىلىپ سىزىلغان رەسىمنىڭ تۇرۇپلا يىرگىنچلىك ھالەتكە ئۆزگىرىپ قالغىنى نېمىسى؟ رەسىمنىڭ رەختىغۇ ئۆزلۈكىدىن ئۆزگىرىپ قالماس؟ ئەجەب غەلىتە ئىشقۇ، بۇ! بۇنى بازىلغا ئېيتسام چوقۇم ھەيران قالىدۇ.

لېكىن، ئۇ رەسىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغىنىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردىغۇ! ئۇ قاراڭغۇ چاغدىغۇ شۇنداق كۆرۈنسۇن، لېكىن پەردىنى قايرىۋېتىپ يورۇقتا قارىغاندىمۇ، رەسىمنىڭ چاۋىغىيىدا بىلىنەر - بىلىنمەس بىر رەھىمسىزلىك ئالامىتى كۆرۈنۈۋاتامدۇ؟ دورىيان قورقىنىدىن پۈتۈن بەدىنىگە تىترەك ئولاشتى، ئىچىدە خىزمەتكارنىڭ چىقىپ كېتىشىنى تىلىدى. ئەگەر ئۆزى يالغۇز قالسىلا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي رەسىمگە قاراپ سالاتتى. ئۇ رەسىمنىڭ راستتىنلا شۇنداق ئۆزگىرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ تۇراتتى. قەھۋە بىلەن سىگار ئەكىرگەن خىزمەتكار چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ كەينىگە ئۆرۈلدى، دورىيان خىزمەتكارنىڭ چىقىپ كەتمەسلىكىنى تەكرار تىلىدى. خىزمەتكار ئۆيدىن چىقىپ ئىشىكنى يېپىشىغا، دورىيان ئۇنى چاقىردى. خىزمەتكار قەدىمىنى توختاتتى. دورىيان ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ كېتىپ، ئۇھسىنىپ دېدى:

— ۋىكتور، مېنى ئىزدەپ كەلگەنلەرگە يوق دەپ قوي.

خىزمەتكار ئېگىشىپ تەزىم قىلغىنىچە، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

ئۇ ئورنىدىن دەس تۇردى – دە، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، رەسىمنىڭ ئۇدۇلىغا قويۇلغان ئېسىل كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. رەسىمنىڭ يۈزىگە يېپىلغان پەردە ئىسپانىيە خورۇمىنىڭ ئۈستىگە رەڭگارەڭ گۈل كەشتىلىنىپ، لۇئى XIV دەۋرىدىكى ئۇسلۇبتا تىكىلگەن، ئۇنىڭ ئىشلىتىلىۋاتقىنىغا ئۇزاق يىللار بولغانىدى. دورىيان گويا بۇ پەردىنىڭ ئىلگىرى ئاللىكىملەرنىڭ مەخپىيەتلىكلىرىنى يوشۇرۇپ قالغانلىقىنى بىلمەكچى بولغاندەك، قىزىقىش نەزىرىدە تىكىلىپ ئولتۇراتتى.

ئۇ پەردىنى قايرىۋەتسۇنمۇ؟ ياكى ئۇ يېپىقلىق تۇرىۋەرسۇنمۇ؟ رەسىمنىڭ ئۆزگەرگەن – ئۆزگەرمىگەنلىكىنى بىلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇنچە مۇھىممۇ؟ ئەگەر رەسىم راستتىنلا ئۆزگىرىپ قالغان بولسا، ناھايىتى قورقۇنچلۇق ئىش بولىدۇ. ئۆزگەرمىگەن بولسىچۇ؟ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاھ ئۇرۇپ، ھەسرەت چېكىشنىڭ ئورنى بارمۇ؟ ئالمادىس، بىرەرى ئوقۇشماي پەردىنى قايرىپ، رەسىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى بىلىپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ ناۋادا بازىل ئۆيگە كەلگەندە كۆرۈپ قالسا نېمە دېگۈلۈك؟ بازىل رەسىمنى كۆرگىلى كەلمەي قالمايدۇ. ياق، بۇ ئىشنى ھازىرنىڭ ئۆزىدە ئېنىقلاپ بېقىش كېرەك. بۇ، گۇمانلىنىپ، ئەنسىرەپ ئولتۇرغاندىن مىڭ ياخشى ئەمەسمۇ؟

دورىيان ئورنىدىن لىككىدە تۇردى – دە، رەسىمدىكى بەتبەشىرە چىرايىمنى باشقىلار كۆرۈپ قالمىسۇن دېگەندەك، ھۇجرىنىڭ ئىككىلا ئىشىكىنى قۇلۇپلىدى، ئاندىن پەردىنى قايرىۋېتىپ، رەسىمگە ئۇدۇلىدىن قارىدى. رەسىم ھەقىقەتەن ئۆزگىرىپ قالغانىدى.

ئۇ بۇ ئىشلارنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ھەيران بولدى، رەسىمنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزگىرىپ قالغانلىقىغا زادىلا ئەقلى يەتمىدى.

لېكىن، رەسىم ھەقىقەتەن ئۆزگىرىپ قالغانىدى. رەسىمدىكى سىياق بىلەن ئىشلىتىلگەن بوياقنىڭ خىمىيىلىك تەركىبى ۋە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى روھى ئوتتۇرىسىدا ئاجايىپ بىر خىل باغلىنىش بارمۇ، قانداق؟ ئەجەبا، ئۇنىڭ روھى نېمىنى خىيال قىلسا، بوياقنىڭ تەركىبىدىكى خىمىيىلىك تەركىبلەر ئۇنىڭ خىيالىنى ئۆز ئەينى روياپقا چىقىرامدىغاندۇ؟ ياكى بولمىسا بۇنىڭدا تېخىمۇ قورقۇنچلۇق بىرەر سەۋەب بارمىدۇ؟ شۇلارنى خىيال قىلىپ ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى ـ دە، كەينىگە ئۆرۈلۈپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، بىر خىل ۋەھىمە ۋە بىزارلىق نەزىرىدە رەسىمگە تىكىلىپ قارىدى.

دورىيان رەسىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغانلىقىدىن ئۆزىنىڭ سىبىلغا ئادالەتسىزلىك، شەپقەتسىزلىك قىلغىنىنى ھېس قىلدى. خاتالىقنى ئەمدى تونۇسىمۇ كېچىكمەيدۇ، سىبىل يەنىلا ئۇنىڭ بولغۇسى خوتۇنى بولىۋېرىدۇ. ئۇنىڭ خىيالىي، شەخسىيەتچىل مۇھەببىتى ئەمدى مەلۇم ئالىيجاناب كۈچنىڭ تەسىرىدە تېخىمۇ ئالىيجاناب مۇھەببەتكە ئايلىنىدۇ. بازىل خالۋارد سىزغان ئاشۇ رەسىم ئەمدى ئۇنىڭ ھايات نىشانى بولۇپ قالىدۇ. ئۇنىڭ رولى بەزىلەرنىڭ ئاجايىپ كۈچ ـ قۇدرەتنى، بەزىلەرنىڭ ئەخلاق ـ پەزىلەتنى ئۆزىگە نىشان قىلغىنىدىن قېلىشمايدۇ. دۇنيادا تەننى زەئىپلەشتۈرىدىغان ئەپيۈن، ئەخلاقنى پايخان قىلىدىغان زەھەرلىك بۇيۇملار ئەۋج ئالغىنى بىلەن، بۇ يەردە، جىنايەتنىڭ ئاشكارا سىمۋولى ۋە كىشىلەرنىڭ ئۆز روھىنى گۇمران قىلىدىغان مەڭگۈلۈك بىر بەلگە بار.

سائەت ئۈچكە، تۆتكە، تۆت يېرىمغا داڭ ئۇردى، لېكىن دورىيان ئورنىدىن ھېچ قوزغىلىدىغاندەك ئەمەس. ئۇ ھاياتىدىكى قىزىل يىپتىن بىر لايىھە توقۇپ، ئۆزىنى مەھكەم ئىسكەنجىسىگە ئېلىۋالغان يەڭگىلىتەك ھېسسىياتىنىڭ سىرلىق قەسرىدىن چىقىپ كەتكىلى بولىدىغان بىر يولنى تاپماقچى بولاتتى. ئۇ نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى ھېچ بىلمەيتتى. ئۇ

ئۇستەلنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە مەھبۇبىسىدىن ئەپۇ سوراپ، ئۆزىنىڭ قىلغان تەلۋىلىكلىرىگە پۇشايمان قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ، تولىمۇ تەسىرلىك بىر پارچە مەكتۇپ يازدى. مەكتۇپنىڭ ھەربىر جۈملىسىدىن، ھەربىر بېتىدىن چەكسىز ھەسرەت ـ نادامەت ۋە مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ئۆز ـ ئۆزىنى ئەيىبلەشمۇ بىر خىل ھۇزۇر ئىدى. ئۆزىمىزنى ئەيىبلىگەن چېغىمىزدا، باشقىلارنىڭ بىزنى ئەيىبلەشكە ھەققى يوقتەك ھېس قىلىمىز. قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىمىزگە توۋا قىلغانلىقىمىزنىڭ ئۆزى باشقىلارنىڭ كەچۈرۈمىگە ئېرىشكەنلىك. دورىيان مەكتۇپنى يېزىپ بولۇپ، سىبىلنىڭ كەچۈرۈمىگە ئېرىشكەندەك خېلى يېنىكلەپ قالدى.

شۇ ئەسنادا ئىشىك چېكىلىپ، تاشقىرىدا لورد ھېنرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— قەدىرلىك دورىيان، سىز بىلەن كۆرۈشمىسەم بولمايدۇ، مېنى كىرگىلى قويۇڭ. ئۆيگە بۇنداق بېكىنىۋالسىڭىز، مەن بەك ئازابلىنىدىكەنمەن.

ئۇ دەسلەپتە ئۈندىمەستىن جىمىدە تۇرۇۋالدى. لورد ھېنرى ئىشىكنى تېخىمۇ قاتتىق چەككىلى تۇردى. دورىيان ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ تۇرمۇشنى يېڭىدىن باشلىماقچى بولغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپ قويۇش، گېپى كەلسە ئۇنىڭ دەككىسىنى بېرىپ، مۇناسىۋەتنى چورتلا ئۈزۈش نىيىتىگە كەلدى. ئۇ ئورنىدىن لىككىدە تۇردى ـ دە، رەسىمنىڭ يۈزىگە پەردە تارتىپ قويۇپ، ئىشىكنى ئاچتى.

— بەك ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بوپتۇ، دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى ئىشىكتىن كىرىپلا، — لېكىن بەك جىق ئويلاپ كەتمەڭ.

— سىبىل ۋېيىن توغرىسىدىكى ئىشنى دەۋاتامسىز؟ — سورىدى دورىيان.

— شۇنداق، — لورد ھېنرى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ قولىدىكى

سىبرىق پەلىيىنى ئاستا سالغاچ جاۋاب بەردى، — تازا قاملاشمىغان ئىش بوپتۇ. لېكىن، بۇنى سىزدىن كۆرۈشكىمۇ بولمايدۇ. ئېيتىڭە، ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىن، ئۇنى كۆرگىلى سەھنىنىڭ كەينىگە ئۆتكەنمىدىڭىز؟

— ھەئە.

— شۇنداق قىلىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغانمىدىڭىز؟

— ئۇنىڭغا بەك قوپاللىق قىپتىمەن، ھاررى. لېكىن، ھەممە ئىشلارنىڭ ياخشى بولۇپ كېتىشىگە ئىشىنىمەن. يۈز بەرگەن ئىشلاردىن ئەپسۇسلانمايمەن، شۇ باھانىدە ئۆزۈمنى ئوبدان چۈشىنىۋېلىش پۇرسىتىگە ئېرىشتىم.

— بۇ ئىشقا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلغىنىڭىزدىن بەك مەمنۇن بولدۇم، دورىيان! مەن تېخى سىزنى چەكسىز ھەسرەت ـ نادامەت ئىچىدە چىرايلىق ئالتۇن چاچلىرىنى يۇلۇپ ئولتۇرامدىكىن دەپتىمەن.

— ھەممە ئىشلار كاللامدىن ئۆتتى، — دورىيان كۈلۈمسىرىگىنىچە بېشىنى چايقاپ قويدى، — شۇ تاپتا مەن بەك خۇشال. ۋىجدان دېگەننىڭ نېمىلىكىنى ئەمدى بىلىپ يەتتىم. ئۇ ھەرگىزمۇ سىز دېگەندەك نەرسە ئەمەس، بەلكى ۋۇجۇدىمىزدىكى ئەڭ مۇقەددەس نەرسە ئىكەن. ھاررى، ئەمدى مېنىڭ ئالدىمدا ۋىجداننى مەسخىرە قىلىدىغان گەپلەرنى قىلغۇچى بولماڭ. مەن ئۆزگىرىپ ياخشى ئادەم بولىمەن، روھىمنىڭ پەسكەشلىشىپ كېتىشىگە ئەمدى ھەرگىز يول قويمايمەن.

— ئېتىكىنىڭ بەدىئىي ئاساسى ئەنە شۇنداق بولىدۇ، دورىيان! سىزنى تەبرىكلەيمەن. قېنى ئېيتىڭە، يېڭى تۇرمۇشىڭىزنى قانداق باشلىماقچى بولۇۋاتىسىز؟

— سىبىل ۋېيىن بىلەن توي قىلىمەن.

— سىبىل ۋېيىن بىلەن توي قىلىمەن؟ — لورد ھېنرى ئورنىدىن دىرىلدىدە تۇرۇپ كەتتى ۋە ھەيرانلىق، گاڭگىراش

ئىلكىدە دورىيانغا تىكىلدى، — لېكىن، قەدىرلىك دورىيان...
— شۇنداق هاررى، نېمە دېمەكچى بولغىنىڭىزنى بىلىمەن. ئىككى ئادەمنى ۋەھىمىگە سالىدىغان گەپلىرىڭىزنى ئەمدى ماڭا ئىككىنچىلەپ دېگۈچى بولماڭ. ئىككى كۈن ئىلگىرى مەن سىبىلغا توي تەكلىپى قويۇپ بولدۇم. ئەمدى گېپىمدىن يېنىۋالسام بولمايدۇ. مەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغىنىم قىلغان.
— ئۇنىڭ بىلەن توي قىلامسىز؟ دورىيان... ئەتىگەن خىزمەتكارىمدىن ئەۋەتكەن خېتىمنى ئوقۇمىدىڭىزمۇ؟
— ماڭا خەت يازغانمىدىڭىز؟ ھە، ئېسىمگە كەلدى. خېتىڭىزنى تېخى ئوقۇغۇدەك بولمىدىم، هاررى. خېتىڭىزدە كۆڭۈلسىز گەپلەر بولۇپ قالمىغىيدى دەپ ئەنسىرەيمەن. ھە دېسىلا ھېكمەتلىك سۆزلىرىڭىز بىلەن هاياتنى بىر تېيىنغا ئەرزىمەس قىلىۋېتىدىكەنسىز.
— گېپىڭىزچە، ئىشلاردىن خەۋىرىڭىز يوق ئىكەن - دە؟
— قايسى ئىشلارنى دەۋاتىسىز؟
لورد ھېنرى دورىياننىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە ئۇنىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ دېدى:
— دورىيان، مەن خېتىمدە... ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىڭ - ھە... مەن خېتىمدە سىزگە سىبىل ۋېيىننىڭ تۈنۈگۈن ئاخشام ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى يازغانىدىم.
دورىيان يۈرەكنى ئەزگۈدەك ئايانچلىق ئاۋازدا ئاھ ئۇرۇپ، ئورنىدىن دىرىگىدە سەكرەپ تۇردى ۋە لورد ھېنرىنىڭ قولىدىن قولىنى ئىتتىك تارتىۋالدى:
— نېمە؟ سىبىل ئۆلۈپتۇما؟ يالغان ئېيتىۋاتىسىز! نېمىدېگەن بىمەنە گەپ، بۇ! بۇنداق گەپلەرنى دېيىشكە ئاغزىڭىز قانداق باردى؟
— دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى كەسكىنلىك بىلەن، — بۇ ئىش بارلىق سەھەر گېزىتلىرىدە خەۋەر قىلىندى. مەن خېتىمدە سىزگە مەن

كەلمىگۈچە ھېچكىم بىلەن كۆرۈشمەسلىكنى جېكىلىگەنىدىم. ئېنىقكى، جەسەت تەكشۈرۈلمەي قالمايدۇ. لېكىن، سىز بۇ ئىشقا ھەرگىز چېتىلىپ قالماڭ. بۇ ئىش پارىژدا يۈز بەرگەن بولسىغۇ شۇ ھامان نامىڭىز چىقىپ كەتكەن بولاتتى. لېكىن، لوندوندا كىشىلەر بۇنداق ئىشقا باشقىچە قارايدۇ. شۇڭا، سىز بۇنداق سەتچىلىككە چېتىلىپ قالىسىڭىز بولمايدۇ. بۇ ئىشنى مەڭگۈ بىرىگە تىنغۇچى بولماڭ. پەرىزىمچە، تىياتىرخانىدىكىلەر ئىسمىڭىزنى تېخى بىلمەيدۇغۇ دەيمەن؟ بىلمىگەنلا بولسا ھېچ ئىش بولمايدۇ. سىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىنىڭىزنى بىرەرى كۆردىمۇ؟ بۇ بەك مۇھىم.

دورىيان خېلىغىچە گەپ قىلماي جىممىدە تۇرۇپ كەتتى، ئۇ لورد ھېنرىنىڭ گەپلىرىدىن چۆچۈپ كەتكەنىدى. ناھايەت، ئۇ دۇدۇقلىغان ھالدا دېدى:

— ھاررى، جەسەتنى تەكشۈرىدۇ دېدىڭىزما؟ بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ ئەجەبا سىبىل... ھەي، ھاررى، شۇ تاپتا مەن گاڭگىراپلا قېلىۋاتىمەن. نېمە ئىش بولدى، تېز دېسىڭىزچۇ!

— بۇنى تاسادىپىيلىق دېگىلى بولمايدۇ. دورىيان باشقىلارغا شۇنداق دەپ قويىمىز ـ دە. خەۋەردە ئېيتىلىشىچە، ئۇ سائەت ئون ئىككى يېرىملاردا ئاپىسى بىلەن تىياتىرخانىدىن چىققان. تۇيۇقسىز بىر نەرسەمنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن دېگەننى باھانە قىلىپ، ئۇستۇنكى قەۋەتكە چىقىپ كەتكەن، ئۇلار سىبىلنى خېلى ساقلىغان، ئەمما، ئۇ قايتىپ چۈشمىگەن. ئۇلار ئاخىر ئۇستۇنكى قەۋەتكە چىقىپ، سىبىلنىڭ كىيىم يۆتكەش ئۆيىدە يەردە ياتقانلىقىنى بايقىغان. ئۇ ئارتىسلار ئىشلىتىدىغان زەھەرلىك گىرىم بۇيۇمىنى ئۇقۇشماي يەۋاپتۇدەك. نېمە يەۋالغىنىنى بىلمىدىم. تەركىبىدە گىدروسىئانىد دەمدۇ، قوغۇشۇن دەمدۇ، ئىشقىلىپ زەھەرلىك ماددىنىڭ بارلىقى ئېنىق ئىكەن. ئۇ گىدروسىئانىد يەۋالغان بولسا كېرەك، بولمىسا ئۇنچىۋالا تېز جېنى چىقىپ كەتمىگەن بولاتتى.

— ھارری، ھارری، ئادەمنى نېمانداق قورقۇتىسىز؟ — ئېچىنىشلىق ۋارقىرىدى دورىيان.

— شۇنداق، بەك ئېچىنىشلىق ئىش بوپتۇ. لېكىن، بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالسىڭىز بولمايدۇ. «ئۆلچەم گېزىتى»دە ئۇنى ئەمدىلا ئون يەتتە ياشقا كىرگەن دەپ يېزىپتۇ. مەن تېخى ئۇنىڭ بالا چىرايىغا، رولنى ياخشى ئالالمىغىنىغا قاراپ ئۇنىڭدىنمۇ كىچىكمىكىن دەپتىمەن. دورىيان، بۇ ئىش ئۇچۇن ھەرگىز ئۆزىڭىزنى ئەيىبلەپ يۈرمەڭ. كەچتە ئىككىمىز بىللە تاماق يەيلى، تاماقتىن كېيىن تىياتىرخانىغا بېرىپ كېلەيلى. بۈگۈن ئاخشام پاتتىنىڭ① ئويۇنى بار ئىكەن، ئويۇن كۆرگىلى كېلىدىغانلار بەك كۆپ ھەرقاچان. سىز ئاچام ئولتۇرغان ئايرىمخانىغا كىرىڭ، ئۇ سەتەڭ دوستلىرىدىن بىرنەچچىنى ئەگەشتۇرۇپ كېلىدۇ. شۇ باھانىدە كۆڭلىڭىز ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

— بۇ گېپىڭىزچە، سىبىلنىڭ جېنىغا مەن زامىن بوپتىمەن – دە، — دېدى دورىيان، — لېكىن، ئەتىرگۈلنىڭ گۈزەللىكى بۇنىڭلىق بىلەنلا يوقىلىپ كەتمەيدۇ. قۇشلار باغچەمدە ئاۋۋالقىدەكلا خەندان ئۇرۇپ سايرىشىۋېرىدۇ. كەچتە سىز بىلەن بىللە تاماق يەيمەن، ئاندىن تىياتىرخانىغا بارىمەن. ئۇنىڭدىن كېيىن، بىرەر يەرنى تېپىپ چىلاشقۇدەك ئىچىمەن. ھايات دېگەن كومېدىيە بىلەن تولغان بولىدىكەن! ئەگەر مۇشۇلارنى كىتابتىن ئوقۇغان بولسام، چوقۇمكى ھەسرەت ئىچىدە يۇم – يۇم يىغلاپ كەتكەن بولار ئىدىم، ھارری. ھالبۇكى، بۇ كومېدىيە تۇرمۇشۇمدا يۈز بەردى. بۇنىڭغا ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، شۇ تاپتا ياش تۆكۈشكىمۇ ئامالسىز تۇرۇپتىمەن. بۇ، ھاياتىمدىكى قايناق سۆيگۈ ئىزھارلىرى بىلەن تولغان تۇنجى

① پاتتى (1843 — 1919) — مەشھۇر يۇقىرى ئاۋازلىق ئايال ناخشىچى، ئىتالىيىدە تۇغۇلغان، كىچىكىدە دادىسىغا ئەگىشىپ نيۇيوركقا كۆچمەن بولۇپ كەلگەن. ياشلىق دەۋرىدە لوندوندا داڭ چىقىرىپ، ياۋروپا – ئامېرىكىدا شۆھرەت قازانغان.

سۆيگۈ مەكتۇپۇم ئىدى. قىزىق ئىش، تۇنجى سۆيگۈ مەكتۇپۇمنى ئۆلۈپ كەتكەن بىر قىزغا يېزىپتىمەن ئەمەسمۇ؟ سىبىل مېنىڭ ئۆزىگە خەت يازغىنىمنى ھېس قىلالارمۇ؟ ئىسىت، ئۇنى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتىمغۇ! ئۇ مېنىڭ بارلىقىم ئىدى. ئەمما، تۇنۇگۈنكى ئەس باسقۇر كېچە ھەممىنى گۇمران قىلدى. ئۇ رولنى زادىلا ياخشى ئالالمىدى، بۇنىڭدىن كۆڭلۈم بەك يېرىم بولدى. ئۇ ماڭا رولنى نېمىشقا ياخشى ئالالمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى زارلىنىپ تۇرۇپ چۈشەندۈرۈپ دېمىگەن گەپلىرى قالمىدى. مەن ئۇنى «ھالىڭ شۇنچىلىكمىدى» دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ شۇنچە يىلنىپ – يالۋۇرۇشلىرىغا قۇلاق سالماپتىمەن ئەمەسمۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، ناھايىتى قورقۇنچلۇق بىر ئىش يۈز بەردى. نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سىزگە ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. كېيىن ئۆزۈمنىڭ ھەقىقەتەن خاتا قىلغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراي دېگەن چېغىمدا، ئۇ ئۆلۈپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ! ئاھ، پەرۋەردىگار! ھاررى، مەن ئەمدى قانداق قىلاي؟ مېنىڭ شۇ تاپتا نەقەدەر خەتەرلىك ھالدا تۇرۇۋاتقانلىقىمنى سىز بىلمەيسىز، مانا ئەمدى تۇرمۇشۇمنى يېڭىدىن باشلاشقا ھېچ ئىلاجىم قالماپتۇ. مېنى سىبىللا قۇتقۇزۇپ قالالايتتى. ئۇنىڭ ئۆلۈۋېلىشقا ھەققى يوق ئىدى، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىپ بەك شەخسىيەتچىلىك قىپتۇ.

— قەدىرلىك دورىيان، — لورد ھېنرى تاماكا قۇتىسىدىن بىر تال تاماكا ئېلىپ، ئالتۇن يالىتىلغان سەرەڭگە قېپىدىن بىر تال سەرەڭگىنى چىقىرىپ ئوت تۇتاشتۇردى، — ئاياللارنىڭ ئەرلەرنى ئۆزگەرتەلەيدىغان بىرلا ئۇسۇلى بار. يەنى، ئۇلار ئەرلەرنى بىزار قىلىش ئارقىلىق ئەرلەرنىڭ كۆڭلىنى تۇرمۇشتىن بەكلا سوۋۇتۇۋېتىدۇ. ئەگەر سىبىل بىلەن توي قىلغان بولسىڭىز، سىزنى تازا ئەس باسار ئىكەن. سىز ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلاتتىڭىز. بىز ئادەتتە ئۆزىمىز قىزىقمايدىغان ئادەملەرگىمۇ زىيادە يېقىنچىلىك قىلىپ كېتىمىز. ئەمما، ئۇ سىزنىڭ ئۆزىگە قىلچە

قىزىقمايدىغانلىقىڭىزنى ناھايىتى تېزلا بىلىۋالاتتى. ئايالـلار ئېرىنىڭ ئۆزىدىن كۆڭلى قالغىنىنى سەزگەن ھامان، بىر بولسا ئۆزىنى تۈزەشتۈرۈپ يۈرمەي، ئۆزىنى تاشلىۋېتىدۇ؛ بىر بولسا، ئېسىل كىيىنىپ، باشقا ئەرلەرنىڭ پۇلىنى خەجلەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق نىكاھنىڭ ھەرگىز ئايىغى چىقمايدۇ، ھامىنى بىر كۈنى چاك - چېكىدىن بۆسۈلۈپ كېتىدۇ.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلايمەن، — دېدى دورىيان بوش ئاۋازدا. ئۇ ئۆيدە ئۇيان - بۇيان ماڭاتتى، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى، — مېنىڭچە، ھەممە مەسئۇلىيەت مەندە. بۇ ئېچىنىشلىق تراگېدىيە پۈتۈن ئىشلىرىمنى گۇمران قىلدى. سىز ماڭا ئىلگىرى: «ياخشى قارار كېچىكىپ چىقىرىلغاچقا، ھامىنى كۆڭۈلسىزلىك بىلەن ئاخىرلىشىدۇ» دېگەنىدىڭىز. مەنمۇ قارار چىقىرىشتا ئەنە شۇنداق كېچىكىپ قالدىم.

— ياخشى قارار ئىلىم - پەن قانۇنىيىتىدىن چەتلىگەن قۇرۇق ئاۋارىگەرچىلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇ ساختا شان - شەرەپنى ئۆزىگە مەنبە قىلغان بولغاچقا، نەتىجىسى چىقمايدۇ؛ پەقەت بىزگە قىزغىن، ئەمما پايدىسىز قۇرۇق ھېسسىياتلارنى ئاتا قىلىپ قويىدۇ. بۇ خىل ھېسسىيات ئاجىزلارغا ناھايىتى قالتىس تۇيۇلۇپ كېتىدۇ. ئۇنى پەقەت مۇشۇنچىلىكلا تەرىپلەش مۇمكىن. يىغىپ كەلگەندە، سىزنىڭ چىقارغان قارارىڭىز پۇل يوق قۇرۇق چەككىلا ئوخشايدۇ، خالاس.

— ھارىرى، — دورىيان ھېنرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، — بۇ تراگېدىيە ئۈچۈن شۇنچە قىلساممۇ ئازابلىنالمايۋاتىمەن. بۇ زادى نېمە ئۈچۈن؟ ئېيتىڭە، مەن بەك رەھىمسىزمۇ، قانداق؟

— ئىككى ھەپتىدىن بېرى قىلغان ئەخمىقانە ئىشلىرىڭىز ئاز ئەمەس، «رەھىمسىز» دېگەن بۇ چىرايلىق نامغا تېخى سالاھىيىتىڭىز توشمايدۇ، دورىيان، — لورد ھېنرى قايغۇلۇق كۈلۈپ قويدى.

دورىيان گرېيىنىڭ قوشۇمىلىرى ئىختىيارسىز تۈرۈلۈپ كەتتى.

— بۇ گېپىڭىز ماڭا ياقمىدى ھاررى، — دېدى ئۇ رەددىيە بېرىپ، — لېكىن، ھەرنېمە بولسا مېنى رەھىمسىزلەر قاتارىغا چىقىرىۋەتمىدىڭىز، مەن ئۇنداق رەھىمسىز ئادەملەردىن ئەمەس. لېكىن، شۇنى ئېتىراپ قىلىمەنكى، بۇ ئىشنىڭ ماڭا بولغان تەسىرى ئويلىغىنىمدىكىدەك ئۇنچە ئېغىر بولمىدى. بۇ ئىش نەزىرىمدە قالتىس ئاياغلاشقان بىر ئويۇن، خالاس. بۇ ئويۇن گرېتسىيە ئۇسلۇبىدىكى تراگېدىيىلەرنىڭ ۋەھىمە ئارىلىشىپ كەتكەن گۈزەللىكىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن، مەن پەقەت مۇشۇ تراگېدىيىدە رول ئالغان، قەلبى شىكەستىلەنمىگەن بىر باش پېرسوناژ.

— ئەجەب قىزىق گەپ قىلدىڭىزا، — دېدى لورد ھېنرى. ئۇ شۇ تاپتا دورىياننى گەپكە سېلىپ قويۇپ، ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ھېس قىلالمايدىغان شەخسىيەتچىلىكتىن ئالەمچە ھوزۇر ئېلىپ ئولتۇراتتى، — مېنىڭچە، «رەھىمسىزلىك» دېگەن بۇ سۆزگە مۇشۇنداقلا تەبىر بېرىشكە بولىدۇ. تۇرمۇشتا يۈز بەرگەن تراگېدىيىلەرنىڭ ھېچقانداق بەدىئىيلىكى بولمايدۇ. بۇ تراگېدىيىلەر شۇ دەرىجىدە شەپقەتسىزلىك بىلەن تولغانكى، دەھشەتلىكلىكى، بىمەنىلىكى بىلەن بىزنى ئېچىنىشلىق كۆلپەتلەرگە دۇچار قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئوچۇقتىن - ئوچۇق زوراۋانلىقلىرى بىزگە تەسىر قىلىپ، بىزارلىقىمىزنى، قارشىلىقىمىزنى قوزغايدۇ. ھالبۇكى، تۇرمۇشتا ئېستېتىك تۈيغۇغا باي تراگېدىيىلەرمۇ يەنە ناگان - ناگاندا يۈز بېرىپ قالىدۇ. ئەگەر مۇشۇ تراگېدىيىلەردىكى گۈزەللىك تۈيغۇسى چىن، ھەقىقىي بولىدىكەن، ئۇنداقتا ئۇنىڭ كومېدىيىلىك تۈسىگە قىزىقىپ قالىمىز. شۇنىڭدىلا ئۆزىمىزنى بۇ تراگېدىيىنىڭ بىر پېرسوناژى ئەمەس، بەلكى تاماشىبىنى، توغرىسىنى ئېيتقاندا ھەم پېرسوناژى، ھەم تاماشىبىنى

ئىكەنلىكىمىزنى بايقايمىز. شۇنىڭ بىلەن، ئۆزىمىزنى سىنچى كۆزلىرىمىز بىلەن كۆزىتىشكە باشلايمىز ـ دە، تراگېدىيىنىڭ ئاجايىپ كۆرۈنۈشلىرى بىزنى مەپتۇن قىلىۋالىدۇ. ئالدىمىزدا يۈز بەرگەن مۇشۇ تراگېدىيىنى ئالايلى، مانا سىبىلمۇ سىزنى زىيادە ياخشى كۆرگەنلىكىدىن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالدى. بۇ ئىش مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن بولسىچۇ كاشكى، شۇنداق بولغىنىدا، قالغان ئۆمرۈمدە مۇھەببەتتىن ئۆزگىگە كۆڭلۈمنى بەرمەي ئۆتۈپ كېتەر ئىدىم. مېنى زىيادە ياخشى كۆرىدىغانلار يوق ئەمەس. لېكىن، ئانچە كۆپ ئەمەس. بىر ـ بىرىمىزنىڭ كۆزىگە سەت كۆرۈنۈپ ئايرىلىپ كېتىشكەنلەرنىڭ ئىچىدە نەچچىسى تېخىچە ھايات ياشاۋاتىدۇ، بەزىلىرى بېيىپمۇ كەتتى. قاچانلا ئۇچرىشىپ قالساق، ئۇلار شۇ ھامان ئۆتكەن ئىشلارنى تىلغا ئالىدۇ. گاھىدا ھەيران قالىمەن، ئاياللارنىڭ خاتىرىسى ئاجايىپ ياخشى بولىدىكەن، لېكىن ئاشۇ ئاجايىپ كۈچلۈك خاتىرىسى زېھنىنى جايىدىلا توختىتىپ قويىدىكەن! بىز تۇرمۇشنىڭ چاكىنا، ئۇششاق ـ چۈششەك تەپسىلاتلىرىنى ئېسىمىزدىن چىقىرىۋېتىپ، جۇشقۇن، رەڭدار ھاياتقا ئىنتىلىشىمىز كېرەك.

— باغچەمگە ئەپيۇنگۈل① تېرىپ قويسام بولىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى دورىيان ئۇھسىنىپ قويۇپ.

— ئۇنداق قىلىپ نېمە كەپتۇ؟ — رەددىيە بەردى لورد ھېنرى، — ھاياتنىڭ ھەرقانداق چېغىدا ئەپيۇنگۇل كەم بولمايدۇ. ئەلۋەتتە، بەزى ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتىش ئۇنچە ئاسان ئەمەس. ئىلگىرى مەنمۇ ئاسانلىقچە ئايىغى چىقمايدىغان بىر مۇھەببەتكە ماتەم تۇتۇش ئۈچۈن رومانتىكراق بولسۇن دەپ، يازىچە رۇخسارگۈلى تاقاپ يۈردۈم. ناھايەت، مەن بىزار بولغان ئۇ مۇھەببەت گۇمران بولدى. ئەمما، نېمە سەۋەبتىن گۇمران بولغانلىقىنى ھازىر ئەسلىيەلمەيمەن. ئېھتىمال، ئۇ قىزنىڭ مەن

① ئەپيۇنگۈل — ئۇنتۇلۇش، قاتتىق ئۇخلاشقا سىمۋول قىلىنىدۇ.

ئۈچۈن بارلىقىدىن كېچىشكە رازى بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. ئۇ مەن ئۈچۈن بارلىقىدىن كېچىشكە رازى بولغان ئاشۇ دەقىقە ماڭا ناھايىتى قورقۇنچلۇق تۇيۇلدى ھەم شۇ دەقىقىدىن باشلاپ ۋۇجۇدۇمنى ۋەھىمە، قورقۇنچ چىرمىۋالدى. بىر گەپنى دېسەم ئىشىنەرسىزمۇ؟ ئالدىنقى ھەپتە ھامپىشىر خانىمنىڭ ئۆيىگە كەچلىك زىياپەتكە بارغانىدىم، خامپىشىر خانىم يېنىمدا ئولتۇرۇۋېلىپ ئۆتكەن ئىشلارنى چۇۋۇپ، كونا خامانىنى سورىغىلى تۇردى. ھېلى ئۆتمۈشتىن، ھېلى كەلگۈسىدىن گەپ ئېچىپ ئاغزى بېسىقماي سۆزلىدى. مەن ئۇ رومانتىك ئەسلىمىلەرنى ئاللىقاچان سىرغولگۈلى① تەشتىكىگە دەپنە قىلىۋەتكەنىدىم. خامپىشىر خانىم ئۆتمۈشىمىزنى تىلغا ئېلىپ، مېنى «تۇرمۇشىمىزنى خانىۋەيران قىلدىڭىز» دېدى. ئۇنىڭ ئىشتىھاسى ئېچىلىپ كەتكەنىدى، ئاغزى بېسىقماي بىر نەرسە يەيتتى. شۇڭا، ئۇنىڭدىن ئەنسىرەپ كەتمىدىم. شۇ تاپتا ئۇ كۆزۈمگە تولىمۇ تېتىقسىز كۆرۈنۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۆتمۈش دەل ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ئۈچۈنلا سۆيۈملۈك. ئايالار مۇھەببەتتىن ئىبارەت بۇ ئويۇننىڭ پەردىسىنىڭ قاچان يېپىلىدىغانلىقىنى ئەسلا بىلمەيدۇ. ئويۇن ئاخىرلاشقان بولسىمۇ، داۋامى بارمىكىن دەپ تاماشا قىلىشىدۇ. ئويۇننىڭ ھاياجىنى بېسىلماي تۇرۇپلا ئۇنىڭ يەنە داۋام قىلىشىنى تەلەپ قىلىشىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ رايىغا باقىدىغان بولسا، ھەرقانداق كومېدىيە تراگېدىيە بىلەن، تراگېدىيە كومېدىيە بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. ئۇلار بۇ ئويۇندا رولنى شۇنچىلىك ياخشى ئالىدۇيۇ، ئالغان رولىدا ئېستېتىك تۇيغۇ كەم بولىدۇ. بۇ جەھەتتە سىز ماڭا قارىغاندا جىق تەلەيلىك ئىكەنسىز. راستىنى ئېيتسام دورىيان، مەن بىلەن ئارىلاشقان ئايالارنىڭ ئىچىدە ھېچقايسىسى تېخى ماڭا سىبىل سىزگە قىلغانچىلىك قىلىپ باقمىدى. چاكىنا ئايالار ئۆزىنى بەزلەشكە ئۇستا كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تېخى غەمكىن تۈس بېرىدىغان

① سىرغولگۈلى ئۆلۈمگە سىمۋول قىلىنىدۇ.

كىيىملەرنى كىيىشىۋالىدۇ. يېشى مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، سۆسۈن رەڭلىك كىيىم كىيىۋالغان ئاياللارغا ھەرگىز ئىشەنمەڭ. يېشى ئوتتۇز بەشتىن ئېشىپمۇ ھال رەڭ لېنتىلارنى ياخشى كۆرىدىغان ئاياللارغىمۇ ئىشەنمەڭ. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان مۇرەككەپ كەچمىشلىرى بارلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. بەزى ئاياللار ئەرلىرىنىڭ ۋۇجۇدىدىن بىرەر ئارتۇقچىلىقنى بايقىۋالغانلىقىدىن غايەت زور تەسەللىگە ئېرىشىدۇ، گويا ئېرىنىڭ يامان يېرىدىن تۇتۇۋالغاندەك، چېھرىدە نىكاھنىڭ بەخت نۇرلىرى چاقناپ كېتىدۇ. بەزى ئاياللار دىن ئارقىلىق ئۆزىگە تەسەللى تاپىدۇ. ئىلگىرى بىر ئايال ماڭا: «دىنىي مۇراسىملارنىڭمۇ ئىشقۋازلىق قىلىشقا ئوخشاش، كىشىنى جەلپ قىلىدىغان يەرلىرى كۆپ» دېگەنىدى. بۇنىسى ماڭا چۈشىنىشلىك. ئۇنىڭدىن باشقا، ھازىر كىشىلەر گۇناھكار دەپ قارالغاندىلا، ئاندىن ساختا شان ـ شەرەپ قازىنىش ئىستىكى قانائەت تاپىدىغان بولۇپ قالدى. ۋىجدانىمىز بىزنى تولىمۇ شەخسىيەتچى قىلىۋەتتى. شۇنداق، ئاياللارنىڭ زامانىۋى تۇرمۇشتىن تاپىدىغان تەسەللىسى چەكسىز. ئەمەلىيەتتە تەسەللىنىڭ نوچىسى تېخى ماڭا نېسىپ بولمىدى.

— تەسەللىنىڭ ئەڭ نوچىسى دېگىنىڭىز نېمە ئەمدى، ھاررى؟ — سورىدى دورىيان پەرىشان ھالدا.

— ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلەرنى قولدىن چىقىرىپ قويۇپ، باشقىلارنىڭكىنى تارتىۋېلىش تەسەللىنىڭ ئەڭ نوچىسى دېگەن شۇ. يۇقىرى قاتلام جەمئىيىتىدە مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن داڭ چىقارغان ئاياللار كۇرمىڭ. لېكىن، شۇنىڭغا ئىشىنىشىڭىز كېرەك، دورىيان، سىبىل ۋېيىن باشقا ئاياللارغا زادىلا ئوخشىمايدۇ. مېنىڭچە، ئۇنىڭ ئۆلۈمىدە ۋايىگە يەتكەن بىر گۈزەللىك بار ئىكەن. مەن ئۆزۈمنىڭ مۆجىزىلەر يۈز بېرىپ تۇرىدىغان مۇشۇنداق بىر دەۋردە ياشىيالىغىنىمدىن تولىمۇ خۇشال. بۇ مۆجىزىلەر بىزنى رومانتىكلىق، قايناق ھېسسىيات

ۋە مۇھەببەتتىن ئىبارەت بىزگە بالىلارچە تۇيۇلىدىغان ئىشلارنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە ئىشەندۈردى.

— مەن ئۇنىڭغا بەك رەھمىسىزلىك قىلدىم. سىز بۇنى ئېسىڭىزدىن چىقىرىپ قويۇۋاتىسىز.

— ئاياللار ئەنە شۇنداق ئۇچىغا چىققان رەھىمسىزلىكلەرگە ئامراق كېلىدۇ! ئۇلارنىڭ تەبىئىتى شۇڭا ئاشۇنداق ئاجىز، نازۇك بولىدۇ. بىز ئۇلارنى ھۆرلۈككە ئېرىشتۈرسەكمۇ، ئۇلار خۇددى ئىگىسىگە سادىق قۇلدەك ئەتراپىمىزدىن نېرى كەتمەيدۇ، ئاشۇنداق ئۆزگىلەرگە باش ئېگىش، ئىتائەت قىلىشتىن ھۇزۇر ئالىدۇ. ئىشىنىمەن، سىز شۇ چاغدا ئىنتايىن قەيسەر بولۇپ كەتتىڭىز. مەن سىزنىڭ غەزەپلەنگەن ھالىتىڭىزنى تېخى كۆرۈپ باقمىدىم، ئەمما تەسەۋۋۇر قىلالايمەن. شۇ چاغدا سىز ئاجايىپ جەلپكار بولۇپ كەتتىڭىز. ئۇلۇشكۇنكى دېگەن گەپلىرىڭىزنى تېخى خام خىيال دەپ قاپتىمەن. لېكىن، ئەمدى چۈشەندىم، گېپىڭىزنىڭ ھەقىقەتەن ئاساسى بار ئىكەن.

— قايسى گەپنى دەيسىز ھاررى؟

— سىز ماڭا: «سىبىل ۋېيىن مەن ئۈچۈن مۇھەببەت ھېكايىسىدىكى بىر ئايال پېرسوناژ. ئۇ بىر كۈنى دېسدىمونىڭ رولىنى ئالسا، بىر كۈنى ئوپېلىيانىڭ رولىنى ئالىدۇ. بىر كۈنى ژۇلېتتا بولۇپ ئۆلۈپ كەتسە، بىر كۈنى ئىموگىن بولۇپ تىرىلىدۇ» دېمىگەنمىدىڭىز؟

— ئەمدى ئۇ ئىككىنچىلەپ تىرىلمەيدۇ، — دېدى دورىيان يۈزلىرىنى توسۇپ ھەسرەت بىلەن.

— شۇنداق، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى رولىنى ئېلىپ بولدى، ئەمدى تىرىلمەيدۇ. سىز ئاشۇ چۆلدەرەپ قالغان ئەبجەق تىياتىرخانىنىڭ كىيىم ئالماشتۇرۇش ئۆيىدە يۈز بەرگەن بۇ غېرىبانە ئۆلۈمنى جامۇس دەۋرىدىكى تراگېدىيىنىڭ ئېچىنىشلىق بىر بۆلىكى، ۋېبىستىر، فورد، كىرىل، تۇرنېرلارنىڭ① قالتىس

① بۇ تۆت كىشى ئەنگلىيىنىڭ 17 ـ ئەسىردىكى جامۇس دەۋرىدىكى دراماتورگلار.

كومېدىيىلىرىنىڭ بىرى دېيىشكە بولىدۇ. سىبىل ئەزەلدىن ھەقىقىي يوسۇندا ياشاپ باقمىغان، شۇڭا ئۇنىڭ ئۆلۈمىمۇ چىن ئەمەس. ھېچبولمىغاندىمۇ، ئۇ سىز ئۈچۈن مەڭگۈلۈك بىر چۈش، شېكىسپىر درامىلىرىدا ئەگىپ يۈرىدىغان بىر ئالۋۇن روھ، شېكىسپىر درامىلىرىنىڭ مۇزىكىلىرىغا سېھرىي كۈچ، يېقىملىق كۈي ئاتا قىلىدىغان بىر نەي. ئۇ رېئال تۇرمۇشقا يېقىنلاشقان ھامان ۋەيران بولىدۇ، شۇڭا ئۇ بۇ تراگېدىيىگە دۇچار بولغان. خالىسىڭىز ئوپېلىيا ئۈچۈن قارىلىق تۇتسىڭىزمۇ، كوردېلىيانىڭ دارغا ئېسىلغانلىقىدىن ئازابلىنىپ بېشىڭىزغا كۈل چاچسىڭىزمۇ بولىدۇ. برابانتىيونىڭ قىزىنىڭ ئۆلگەنلىكىگە ھەسرەت چەكسىڭىز مەيلىكى، ھەرگىزمۇ سىبىل ۋېين ئۈچۈن ياش تۆكمەڭ. سىبىل چىنلىقتا ئاشۇلارنى ھەرگىزمۇ بېسىپ چۈشەلمەيدۇ.

ئارىنى بىرھازا سۈكۈت قاپلىدى، ئەتراپقا ئاستا ـ ئاستا گۈگۈم پەردىسى تارتىلىپ، ئۆينى قاراڭغۇلۇق ئۆز ئىلكىگە ئالدى. بىرنەچچە يوچۇن كۆلەڭگە گۈللۈكتىن ئاستاغىنا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، غىپپىدە ئۆيگە كىرىپ كېتىشتى. ئۆيدىكى جىمى نەرسە تولىمۇ سۆرۈن كۆرۈنەتتى.

دورىيان ئۈندىمەستىن تۇرۇپ كېتىپ، بېشىنى كۆتۈردى.

— سىز ماڭا تازا ئوبدان دىئاگنوز قويۇپ بەردىڭىز ھاررى، — دەپ پىچىرلىدى دورىيان ئۇھسىنىپ قويۇپ، — گويا ئىچىمدىكىنى بىلىۋالغاندەك، ھېس ـ تۇيغۇلىرىمنى ئەينەن دەپ بېرىۋاتقانلىقىڭىزغا ھەيرانمەن. لېكىن، مەن بۇ تۇيغۇلاردىن قورقىمەن، نېمە ئۈچۈنلۈكىنى ئۆزۈممۇ چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيمەن. سىز مېنى ئوبدان چۈشىنىدىكەنسىز. ئەمدى ئۆتكەن ئىشلارنى تىلغا ئالمايلى. ئۇ پەقەت بېشىمدىن ئۆتكەن ئاجايىپ سەرگۈزەشتىلىرىمنىڭ بىر قىسمى، خالاس. بىلمىدىم، ھايات ماڭا يەنە قانداق قىسمەتلەرنى ئاتا قىلىدىكىن.

— ھايات سىزگە ئاتا قىلىشقا تېگىشلىك نەرسىنىڭ

ھەممىسىنى ئاتا قىلىپ بولغان، دورىيان. سىزگە مانا مۇشۇنداق ھېچكىمدە يوق قاملاشقان رەڭگى - رۇخسار ئاتا قىلغىنىمۇ يەتمەمدۇ؟

— لېكىن، ھاررى، مېنىڭ قېرىپ چىرايىمدىن كەتكەن، چىرايىمنى يول - يول قورۇقلار باسقان ھالىتىمنى تەسەۋۋۇر قىلىپ بېقىڭە. شۇ چاغدا قانداق ئىشلار يۈز بېرەر؟

— ئۇ چاغدا، — لورد ھېنرى ماڭماقچى بولۇپ ئورنىدىن قوزغالدى، — قەدىرلىك دورىيان، ئۇ چاغدا ئەلۋەتتە غەلىبە قىلىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ. ئەمەلىيەتتە، سىز كۆز ئالدىڭىزدىكى غەلىبىلەرگە ھېچقانداق كۈرەش قىلمايلا ئېرىشىپ قالغان. ياق، سىزمۇ مۇشۇ قاملاشقان چىرايىڭىزنى ساقلاپ قېلىشىڭىز كېرەك. ھازىر كىشىلەر كىتابنى كۆپ ئوقۇپ ھاماقەتلىشىپ كەتتى؛ جىق ئىشلارنى كاللىسىغا كىرگۈزۈۋېلىپ، چىرايىدىن كېتىشتى. شۇڭا دەيمەن، سىز بولسىڭىزمۇ چىرايىڭىزنى ئاسراڭ. ئەمدى دەرھال كىيىملىرىڭىزنى ئالماشتۇرۇڭ، پەيتۇنۇم بىلەن كۇلۇبقا بېرىپ كېلىمىز. ھېلىمۇ بەك كەچ قالدۇق.

— بولمىسا ئىككىمىز تىياتىرخانىدىلا كۆرۈشەيلى، ھاررى. سەل چارچاپ قاپتىمەن، بىر نەرسە يېگۈممۇ يوق. ئاچىڭىز قانچىنچى ئايرىمخانىدا؟

— 27 - ئايرىمخانىدىغۇ دەيمەن. ئىشىكىدە ئۇنىڭ ئىسمى يېزىقلىق. كەچلىك تاماقنى بىللە يېسەك ياخشى بولاتتى.

— راستىنلا بىر نەرسە يېگۈم يوق، — دېدى دورىيان تولىمۇ روھسىز قىياپەتتە، — لېكىن دېگەنلىرىڭىز مېنى ئاجايىپ ھاياجانغا سالدى. سىز مېنىڭ ئەڭ يېقىن سىرداش دوستۇم ئىكەنسىز. ھېچكىم مېنى سىزدەك چۈشىنىپ باقمىغان.

— دوستلۇقىمىز تېخى ئەمدى باشلاندى، دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — خوش ئەمىسە، سائەت توققۇز يېرىمدا كۆرۈشەيلى. ئۇنتۇپ قالماڭ، بۈگۈن

ئاخشام پاتتى ناخشا ئېيتىدۇ.

لورد ھېنرى ئىشىكنى يېپىپ چىقىپ كېتىشىگە، دورىيان قوڭغۇراقنى باستى. خىزمەتكار ۋىكتور چىراغ كۆتۈرگىنىچە ھايالشىمايلا كىرىپ كەلدى ۋە چىراغنى دېرىزە تەكچىسىگە قويدى. دورىيان خىزمەتكارنىڭ چىقىپ كېتىشىنى بىتاقەتلىك بىلەن كۈتتى. ئەمما، خىزمەتكار قانداقتۇر بىر ئىشى بار دەك ئۆيدە تىمىسقىلاپ يۈرەتتى.

خىزمەتكار چىقىپ كېتىشىگە، دورىيان رەسىمنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە پەردىنى قايرىۋەتتى. رەسىمدە يېڭى ئۆزگىرىش يوق. رەسىم سىبىل ۋېيىننىڭ ئۆلۈمىدىن ئۇنىڭدىن بۇرۇن خەۋەردار بولغاندەكلا ئىدى. دورىيانىنىڭ تۇرمۇشىدا نېمىلا ئىش يۈز بەرسۇن، ئۇ ھەممىنى بىلىپ تۇراتتى. رەسىمنىڭ جاۋىغىيىدا قېتىپ قالغان ھېلىقى شەپقەتسىزلىك نۇرلىرى شەكسىزكى، سىبىل زەھەرلىك دورا يەۋالغان چاغدا پەيدا بولغان ياكى ئۇ رەسىم دورىيانىنىڭ قىلمىش ـ ئەتمىشلىرىنىڭ نېمە نەتىجە بېرىدىغانلىقىغا كۆڭۈل بۆلمەس؟ ئەجەبا، ئۇ روھىي تىۋىشلاردىن ئۆزگىگە دىققەت قىلمامدىغاندۇ؟ ئۇ چەكسىز بىر ئىزتىراپ ئىچىدە قالغانىدى، «رەسىمنىڭ ئۆزگىرىۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈشكە نېسىپ بولارمۇ» دېگەنلەرنى خىيال قىلىۋېتىپ، ۋۇجۇدىغا ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى.

بىچارە سىبىل، خويمۇ رومانتىك ئىشلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى دېسە ! ئىلگىرى سەھنىلەردە ئۆلگەن كىشىلەرنىڭ رولىنى ئالاتتى، مانا ئەمدى ئەزرائىل ئۇنىڭ جېنىغا چاڭگال سېلىپ، ئۇنى جەھەننەمگە ئەكەتتى. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى ئاشۇ ئېچىنىشلىق كۆرۈنۈشنى قانداق ئوينىغان بولغىيدى؟ نەپىسى توختاشنىڭ ئالدىدا دورىيانغا لەنەت ئوقۇغان بولغىيمىدى؟ ياق، ئۇ دورىيانىنىڭ پىراقىدا ئۆلدى. مۇھەببەت دورىيان ئۈچۈن سىبىلنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئاڭلىغان دەقىقىدىن باشلاپ ئەڭ مۇقەددەس نەرسىگە ئايلاندى. ئۇ گۇناھلىرىنى يۇيۇش ئۈچۈن جان

تەسەددۇق قىلدى. دورىيان ئەمدى تىياتىرخانىدىكى ھېلىقى قورقۇنچلۇق ئاخشامدا سىبىلنىڭ ئۇنى كۆتۈرۈپ قوپقۇسىز ئازابقا مۈپتىلا قىلغانلىقىنى ئىككىنچىلەپ خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ. ئۇنى پەقەت گۈزەللىكتە ۋايىگە يەتكەن تىراگېدىيە ئارتىسى، سەھنىلەردە مۇھەببەتنىڭ چىنلىقىنى نامايان قىلىش ئۈچۈن يارالغان مۇقەددەس ئىنسان سۈپىتىدە ئەسكە ئالىدۇ. ئۇ قانداقمۇ گۈزەللىكتە ۋايىگە يەتكەن تىراگېدىيە ئارتىسى بولسۇن؟ دورىيان سىبىلنىڭ سەبىيلىك كەتمىگەن چىرايى، كىشى قەلبىنى ساماۋى خىياللار قوينىغا غەرق قىلىدىغان خۇش پىچىم ھەرىكەتلىرى، نازاكەتلىك تۇرقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز يىغا ياماشتى. ئۇ ياشلىرىنى ئالدىراپ سۈرتۈۋېتىپ، رەسىمگە قايتىدىن نەزەر تاشلىدى.

ئۇ تۇرۇپلا تاللاش پەيتىنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى. بەلكىم ئۇ بۇ ھەقتە ئاللىبۇرۇن قارار چىقىرىپ بولغان بولغىيدى؟ شۇنداق، ھايات ۋە ئۇنىڭ ھاياتقا بولغان چەكسىز ئارزۇ - ئارمانلىرى ئۇنىڭ ئورنىدا قارار چىقىرىپ بولغانىدى. ئۇ ئۆز ۋۇجۇدىدا مەڭگۈ سولماس ياشلىق باھارى، قاندۇرۇپ بولمايدىغان ئارزۇ - ئىستەكلەر، تېگىگە يەتكىلى بولمايدىغان سىرلىق ھۇزۇر - ھالاۋەتلەر، تەلۋىلەرچە شادىمانلىق ۋە چېكىگە يەتكەن ئەسەبىي چۈشكۈنلۈكنىڭ تەل بولۇشىنى ئىستەيتتى. ئۇنىڭ قىلمىش - ئەتمىشلىرى، شەرمەندىلىكلىرى بولسا رەسىمگە يۈكلىنەتتى.

ئۇ رەسىمدىكى گۈزەل سىياقىغا بىھۆرمەتلىك قىلغانلىقىنى ئويلاپ، يۈرىكىگە ئىختىيارسىز پىچاق تىقىلغاندەك بولدى. ئىلگىرى ئۇ بالىلارچە قىلىق قىلىپ، ناركىسسۇسنى دورىغان، رەسىمدىكى قاملاشقان سىيمانىڭ لەۋلىرىگە سۆيۈپ باققانىدى. مانا ئەمدى ئۇ لەۋلەر ئۇنىڭغا شەپقەتسىزلەرچە ھىجىيىپ تۇرماقتا. ئۇ ھەر كۈنى سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، رەسىمنىڭ ئالدىدا ئۇزاقتىن - ئۇزاق ئولتۇراتتى، رەسىمدىكى سىيمانىڭ

تەڭداشسىز رۇخسارىدىن بىھوش بولاتتى، گاھىدا ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغاندەك تۇيغۇدىمۇ بولاتتى. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ھەر نۆۋەت بىر خىل كەيپىياتقا تېز پۇككىنىدە رەسىمدە ئۆزگىرىش پەيدا بولارمۇ؟ چىرايىدىن مۇدھىشلىق يېغىپ تۇرىدىغان يىرگىنچلىك بىر سىيماغا ئايلىنىپ قاراڭغۇ ئۆيگە سولىنىپ، ئاشۇ ئالتۇن رەڭ چاچلىرىنى كۈچلۈك نۇرلىرى بىلەن جۇلالاتقان نۇرلۇق قۇياش بىلەن ئەبەدىي ۋىدالىشارمۇ؟ ئىسىت! ھەي ئىسىت!

توساتتىن ئۇ ئۆزى بىلەن رەسىم ئوتتۇرىسىدىكى قورقۇنچلۇق تەسىرنى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرۇش ئىستىكىدە تىلاۋەت قىلماقچى بولدى. ئەگەر ئۇنىڭ ئىلتىجاسى ئىجابەت بولۇپ، رەسىمدە ئۆزگىرىش بولسا، يەنە بىر ئىلتىجا ئارقىلىق ئۇنى مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان قىلىش مۇمكىن ئىدى. ھالبۇكى، ھاياتنىڭ تەمىنى تېتىپ قالغان كىشى ياشلىق باھارىنى مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغان قىلىشى مۇمكىن بولاتتى. ھالبۇكى، ھاياتنىڭ تەمىنى تېتىپ قالغان كىشى ياشلىق باھارىنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىش پۇرسىتىدىن قانداقمۇ ۋاز كېچەلىسۇن؟ بۇ پۇرسەت بەلكىم ئەمەلىيەتكە ماس كەلمەسلىكى، جانغا زامىن بولىدىغان ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ئىش راستتىنلا ئۇنى ئىسكەنجىسىگە ئېلىۋالارمۇ؟ ئۇنىڭ قىلغان ئىلتىجالىرى راستتىنلا ئۇنىڭ بىلەن رەسىمدىكى سىياقنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ قويالارمۇ؟ ئەجەبا، بۇنىڭدا قانداقتۇر سىرلىق ئىلمىي ھەقىقەتلەر يوقمىدۇ؟ ئىدىيە قېنى بار بىر شەيئىگە تەسىر كۆرسىتەلىگەن يەردە، جانسىز شەيئىلەرگە تەسىر كۆرسىتەلمەسمۇ؟ ياق، ئىدىيە ياكى ئاڭلىق يوسۇندىكى ئارزۇ - ئىستەكلەر بولمىغان تەقدىردىمۇ، ۋۇجۇدىمىزنىڭ سىرتىدىكى شەيئىلەر روھىي كەيپىياتىمىز ۋە ھېس - تۇيغۇلىرىمىز بىلەن تەڭ لەرزىگە كەلمەسمۇ؟ ئاتوم بىلەن ئاتوم ئارىسىدا سىرلىق تارتىش كۈچى ۋە يېقىنچىلىق تۇپەيلى،

ئۆزئارا بىقىنىش يوز بەرمەسمۇ؟ لېكىن، سەۋەب ئانچە مۇھىم ئەمەس. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ھەرقانداق ۋەھىمىلىك بىر كۆچنى ئىلتىجا ئارقىلىق سىناق قىلىشقا رەۋىتى يوق ئىدى. رەسىم ئۆزگىرىمەن دېسە، ئۇ ھامان ئۆزگىرىۋېرىدۇ، ئۇنىڭ ئۇچۇن ۋايىم يەپ نېمە قىلىمىز؟

رەسىمنى ئىنچىكىلەپ كۆزىتىش ھەقىقەتەن ھۇزۇرلۇق ئىش ئىدى، دورىيانغۇ شۇ باھانىدە ئايىغى چىقماس ئاشۇ ئوي - خىياللىرىغا ئەگىشىپ، سىرلىق روھىيىتىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا چۆكەلەيتتى. شۇ تاپتا بۇ رەسىم ئۇنىڭ ئۈچۈن سىرلىق ئەينەككە ئايلانغان، ئۇ ئەينەكتە ئۆز جىسمىنى نامايان قىلسا، ئەينەكمۇ ئۇنىڭغا روھىيىتىنى زاھىر قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى. رەسىم جۇدۇنلۇق قىش پەسلىگە دۇچ كەلسە، ئۇ ئەتىياز بىلەن ياز پەسلىنىڭ ئالمىشىش پەيتىمدە تۇراتتى. رەسىمنىڭ چىرايىنىڭ نۇرى قېچىپ، كۆزلىرى خۇننى يوقىتىپ پىلدىرلاپ قالسا، دورىيان قاملاشقان رەڭگى - رۇخسارىنى ساقلاپ بەردەم تۇراتتى. ئۇنىڭ ئاجايىپ قاملاشقان چىرايى گويا يېڭىلا ئېچىلغان، ئاسانلىقچە سولاشمايدىغان بىر گۈل ئىدىكى، ۋۇجۇدىدىكى تومۇرلار زەئىپلەشمەكتە يوق، ئاجايىپ شوخلۇق بىلەن تېز - تېز سوقاتتى. ئۇ گويا گرېك ئىلاھلىرىدەك بەردەم، چەبدەس، شاد - خۇرام ياشايدۇ.

دورىيان كۆلۈمسىرىگىنىچە پەردىنى تارتىپ قويۇپ، ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. خىزمەتكار ھۇجرىدا ئۇنىڭ كىيىملىرىنى يۆتكىشى ئۈچۈن تەق بولۇپ تۇراتتى. بىر سائەتتىن كېيىن، ئۇ تىياتىرخانىغا باردى، لورد ھېنرى ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى.

توققۇزىنچى باب

ئەتىسى سەھەر، دورىيان گرېي ئەمدىلا ناشتىغا ئولتۇرۇشىغا، خىزمەتكار بازىل خالۋاردنى باشلاپ كىردى.

— ھەرنېمە بولسا سىزنى ئاخىر تاپتىم دورىيان، — دېدى بازىل تولىمۇ خۇش بولغان ھالدا، — تۈنۈگۈن كەچتە كەلسەم، سىزنى تىياتىرخانىغا كەتتى، دېدى. بولغان ئىشلارغا ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، سىزمۇ قەيەرگە بارىدىغانلىقىڭىزنى دەپ قويۇشىڭىز كېرەك ئىدى! كېچىچە ئۇياقتا ئۆرۈلۈپ، بۇياققا ئۆرۈلۈپ كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى، بالا ـ قازا قوشلاپ كەلمىگىيدى دەپ كۆپ ئەنسىرىدىم. دورىيان بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ھامان ماڭا تېلېگرامما يوللايدۇ، دەپ ئولتۇرۇپتىمەن. كۇلۇبتا «يەر شارى» گېزىتىنىڭ يېڭى سانىدىن بۇ خەۋەرنى كۆرۈپ قېلىپ، شۇ ھامان ئۆيىڭىزگە كەلدىم، سىز يوق، كۆرۈشەلمەي بەك تىت ـ تىت بولدۇم. بۇ ئىش ئۈچۈن قانچىلىك كۆڭلۈم يېرىم بولغانلىقىنى دېمەيلا قوياي. بىلىمەن، سىز بۇ ئىش ئۈچۈن چەكسىز ئازابلاندىڭىز. ئېيتىڭە، تۈنۈگۈن ئاخشام نەگە باردىڭىز؟ سىبىلنىڭ ئاپىسىنى كۆرگىلى باردىڭىزمۇيا؟ گېزىتتىن ئۇلارنىڭ ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى كۆرۈۋالغانىدىم، تاس قالدىم سىزنى شۇ يەردىمىكىن دەپ ئىزدەپ بارغىلى. ئۇلارنىڭ ئۆيى ئىيوستون كوچىسىدا ئىكەنغۇ؟ لېكىن، بارغىنىم بىلەنمۇ، ئۇلارنىڭ ئازابىنى يەڭگىللىتىپ بېرەلمىگەننىڭ ئۈستىگە، پاتىپاراق قىلىۋېتىدىكەنمەن. شۇنىڭدىن ئەنسىرەپ، بۇ نىيىتىمدىنمۇ ياندىم. بىچارە ۋېيىن خانىم! بۇ ئىش ئۇنىڭغا چوقۇم بەك ئېغىر كەلدى! سىبىل ئۇنىڭ يالغۇز بالىسى

ئىدى ـ دە ! بۇ ھەقتە سىبىل سىزگە بىر نەرسە دېمىگەنمىدى؟
— قەدىرلىك بازىل، بۇ ئىشنى مەن نەدىن بىلەي؟ — دورىيان پەرىشانلىق بىلەن شۇنداق دېگەچ، ئەينەك ئىستاكاندىكى ئاچ سېرىق رەڭلىك ئۈزۈم ھارىقىدىن بىرنەچچە يۇتۇم ئوتلىۋالدى، ئۆزايىدىن ئېيتقۇسىز دەرىجىدە پەرىشان بولۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى، — تۈنۈگۈن كەچتە تىياتىرخانىغا باردىم، شۇ يەرگە بارغان بولسىڭىز مېنى تاپالايتتىڭىز. تىياتىرخانىدا لورد ھېنرىنىڭ ئاچىسى گۋېندولېن خانىم بىلەن تونۇشۇپ قالدىم، ئۇنىڭ بىلەن ئايرىمخانىدا بىللە ئولتۇردۇق، ئۇ ئاجايىپ جەلپكار، نازاكەتلىك ئايال ئىكەن. پاتتىمۇ ناخشىنى قالتىس ئېيتىۋەتتى. بولدى، كۆڭۈلنى پاراكەندە قىلىدىغان ئىشلارنى تىلغا ئېلىشمايلى. سىز ئۇ ئىشلارنى يۈز بەرمىگەن دەپ بىلىڭ. ھاررىنىڭ دېگىنىدەك، مەلۇم بىر ئىش كىشىلەر تەرىپىدىن مۇنازىرە قىلىنمىسا، ئۇنداقتا ئۇ ئىش مەۋجۇت بولمىغان بىلەن باراۋەر بولىدۇ. سىزگە دېسەم، ئۇ ۋېيىن خانىمنىڭ يالغۇز بالىسى ئەمەس، ئۇنىڭ يەنە بىر ئىنىسى بار. لېكىن، ئۇ ئارتىس ئەمەس ئىكەن، كېمىچىمۇ ئەيتاۋۇر بىرنېمە دەيدۇ. ئەمدى گەپنى سىزدىن ئاڭلايلى. يېقىندىن بېرى بىرەر نەرسە سىزدىڭىزمۇ؟
— تىياتىرخانىغا باردىڭىزمۇ؟ — دېدى بازىل خالىۋارد ئازابلىق ئاھاڭدا دانىمۇدانە قىلىپ، — سىبىل ۋېيىننىڭ جەسىتى تېخىچە بىر ۋەيرانە ئۆيدە ياتسا، سىز تىياتىرخانىغا باردىم دەڭ؟ سىز پىراقىدا ئوت ـ كاۋاپ بولغان ئۇ قىز تېخى يەرلىكىدە ياتماي تۇرۇپ، يەنە باشقا ئايالالارنى «ئۇنداق سەتەڭ ئىكەن، بۇنداق سەتەڭ ئىكەن، پاتتى ناخشىنى ئاجايىپ ياخشى ئېيتىدىكەن» دەپ يۈرۈۋاتامسىز؟ ھەي ئۇكام، ئۇ بىچارىنىڭ تېنى ئۆلگەندىمۇ ئارام تاپماي، يەنە بىرمۇنچە ئاۋارىگەرچىلىكلەرگە يولۇقىدىغان بولدى، بۇنى بىلىۋاتامسىز؟
— بولدى قىلىڭ بازىل، ئۇ گەپلىرىڭىزنى ئاڭلىغۇم يوق، — دورىيان ۋارقىرىغىنىچە ئورنىدىن دىرىككىدە تۇرۇپ كەتتى، —

ماڭا تەربىيە قىلمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. بولار ئىش بولدى، ئەمدى مېنىڭ قىلغان بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ.
— تېخى تونۇگۈن يۈز بەرگەن ئىشنى ئۆتمۈشكە چىقىرىۋەتمەكچىمۇسىز؟
— بۇنىڭ ۋاقىت بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق. تۇتۇرۇقسىز ئادەملەرلا ئۆز ھېسسىياتىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بىرنەچچە يىل ۋاقتىنى ئىسراپ قىلىۋېتىدۇ. ئۆز ھېسسىياتىنى كونترول قىلالايدىغان ئادەملەر ئۈچۈن ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ خۇشاللىق تېپىش دېگەن بىردەملىكلا ئىش. مەن ھېسسىياتقا تايىنىپ ئىش قىلىدىغانلاردىن ئەمەس. گېپى كەلگەندە، ھېسسىياتىمدىن پايدىلىنىشنى، ھۇزۇرلىنىشنى، ئۇلارنى باشقۇرۇشنى تازا ئوبدان بىلىمەن.
— دورىيان، نېمانداق قورقۇنچلۇق گەپلەرنى قىلىسىز؟ زادى قانداق نەرسە سىزنى بۇنچە ئۆزگەرتىۋەتكەن؟ ئىلگىرى ھەر كۈنى ئۆيۈمگە كېلىپ مودېل بولۇپ بېرەتتىڭىز. بولمىسىغۇ شۇ چاغدىكى قاملاشقان چىرايىڭىز شۇ پېتى تۇرۇپتۇ. لېكىن، ئۇ چاغدا سىز تولىمۇ ئاق كۆڭۈل، مۇلايىم، يېقىشلىق، كۆڭلى يۇمشاق بالا ئىدىڭىز. مانا ئەمدىلىكتە، باشقىچىلا ئادەمگە ئايلىنىپ قاپسىز. گەپلىرىڭىزدىن غۇرۇر - ۋىجدان، رەھىم - شەپقەت دېگەنلەردىن ئەسەرمۇ قالماپتۇ. چۈشەندىم، بۇنىڭ ھەممىسى ھارىرىنىڭ تەسىرىدىن بولغان.
دورىيان يوكاندەك قىزىرىپ كەتتى، دېرىزە ئالدىغا كېلىپ، يېشىللىققا پۈركەنگەن، كۆچلۈك قۇياش نۇرىدا ئاجايىپ كۆركەم تۇسكە كىرگەن گۈللۈككە قاراپ تۇرۇپ كەتتى.
— مەن ھارىرىدىن نۇرغۇن نەپكە ئېرىشتىم. بازىل، سىزدىنمۇ جىق پايدىسىنى كۆردۇم. سىز ماڭا پەقەت شۆھرەتپەرەسلىكنى ئۆگەتتىڭىز.
— ھىم، بۇنىڭ دەردىنىمۇ جىق تارتتىم، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ تارتىدىغان ئوخشايمەن.

— گېپىڭىزنى ھېچ چۈشەنمىدىم بازىل، — دېدى دورىيان بۈرۈلۈپ، — ھېچ بىلمىدىم، سىزگە زادى نېمە كېرەك؟
— ماڭا مەن رەسىمىنى سىزغان ھېلىقى دورىيان گرېي كېرەك، — دېدى بازىل ئازابلانغان ھالدا.
— بازىل، — دورىيان يېقىن كېلىپ قولىنى بازىلنىڭ مۈرىسىگە قويدى، — بەكلا كېچىكىپ قاپسىز. سىبىل ۋېيىننىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغانلىقىدىن تۈنۈگۈن خەۋەر تاپقىنىمدا...
— ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋاپتۇ؟ ئاھ، پەرۋەردىگار! راست دەۋاتامسىز؟ — ۋارقىراپ تاشلىدى بازىل خالىۋارد تولىمۇ ئەنسىز قىياپەتتە.
— قەدىرلىك بازىل! ئۇنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغانلىقىنى ئادەتتىكى بىر ھادىسە دەپ قارىمايدىغانسىز ـ ھە؟
بازىل قولى بىلەن يۈزىنى توسۇۋالدى، ئاغزى گەپكە كەلمەي لاغىلداپ تىترەپ كەتتى:
— نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق؟
— ئۇنداق دېمەڭ بازىل، — دېدى دورىيان، — بۇنىڭ ھېچقانداق قورقۇنچلۇق يېرى يوق. ئۇ پەقەت مۇشۇ دەۋرىمىزدىكى بۈيۈك ھەم رومانتىك تراگېدىيىلەرنىڭ بىرى، خالاس. ئارتىسلار تولىمۇ ئاددىي ـ ساددا ياشايدۇ، ئېرى خوتۇنىغا سادىق بولۇپ، خوتۇنى ئېرىگە ۋاپادارلىق كۆرسىتىپ، تولىمۇ مەززىسىز ياشايدۇ. مېنىڭ ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمىدىكىلەر ياقلايدىغان ئەخلاق قارىشىنى كۆزدە تۇتۇۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىپ بولدىڭىز ھەرقاچان. لېكىن، سىبىل ئۇلارغا ئوخشىمايتتى! ئۇ ئەڭ ئېسىل تراگېدىيىلەرنى ئۆزى بىر قوللۇق ئوينىدى، ئۇ مەڭگۈ تراگېدىيىلەردىكى مەڭگۈلۈك بىر ئايال پېرسوناژ. ئۇ ئاخىرقى قېتىم ئويۇن قويغان كەچتە — سىز ئۇنى كۆرگەن ھېلىقى كەچ — مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىلىپ قالغاچقا، رولىنى ياخشى ئالالمىدى. مۇھەببەتنىڭ بىر خىيالىي تۇيغۇدىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىنى

تونۇپ يېتىپ، خۇددى زۇلپىتاغا ئوخشاش بۇ ئالەم بىلەن خوشلاشتى، ئۇ سەنئەتنىڭ مۇقامىغا ئۇلاشتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇھەببەتكە نىسبەتەن بىر خىل پىداكارلىق بولغاچقا، ئەرزىمەس ئىشلار ئۈچۈن ئۆز جېنىنى قۇربان قىلدى، تەڭداشسىز گۈزەللىكىنى نابۇت قىلدى. بۇنىڭغا كىشىنىڭ ھەقىقەتەن ئىچى سىيرىلىدۇ. لېكىن، بۇ گېپىمدىن مېنى ئازابلانماپتۇ دەپ قالماڭ. تۈنۈگۈن سائەت بەش يېرىملاردا كەلگەن بولسىڭىز، يۈم ـ يۈم يىغلاۋاتقانلىقىمنى كۆرگەن بولاتتىڭىز. تۈنۈگۈن ھاررىدىن مۇشۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، كۆتۈرۈپ قوپقۇسىز ئازاب دەستىدىن يۈرىكىم خۇن بولدى، بۇنىڭدىن ھاررىمۇ ھەيران قالدى. ئاجايىپ ئازابلاندىم، لېكىن چىدىدىم. ئەمما، ھەممە ئىش ئۆتتى، كەتتى. قازاغا رىزا بولماي ئامال يوق. ئاھ ئۇرۇپ، ھەسرەت چېكىشنىڭمۇ ئورنى يوق. ئورنۇمدا باشقا بىرى بولغان بولسىمۇ شۇنداق قىلغان بولاتتى. بازىل، سىز مېنى چۈشەنمەيۋاتىسىز. ماڭا تەسەللى بەرگىلى، دەردىمگە دەرمان بولغىلى كەلگىنىڭىزدىن مىننەتدارمەن. لېكىن، مېنىڭ ئاشۇ ئازابلارنى كەينىمگە تاشلاپ ھېچ ئىش بولمىغاندەك تۇرغىنىمنى كۆرۈپ، ماڭا غەزەپلىنىۋاتىسىز، ئاچچىقىڭىز كېلىۋاتىدۇ. ئادەمگە مۇشۇنداقمۇ تەسەللى بەرگەن بارمۇ؟ گەپلىرىڭىز ماڭا ھاررى سۆزلەپ بەرگەن بىر ھېكايىنى ئەسلىتىپ قويىدى: بىر خەير ـ ساخاۋەتچى ئۇۋۇلچىلىققا ئۆچرىغان بىر كىشىنى ئاقلاش ئۈچۈن دەمدۇ ياكى مەلۇم بىر ئادالەتسىز قانۇنغا تۈزىتىش كىرگۈزۈش ئۈچۈن دەمدۇ، ئەيتاۋۇر بىر ئىشقا يىگىرمە يىل ۋاقىت سەرپ قىپتۇ. ئاخىر غەلىبە قىپتۇ. ئەمما، شۇ دەقىقىدىن باشلاپ ئۇنى ئۈمىدسىزلىك چىرمىۋاپتۇ. ھېچ ئىشقا رايى بارماي، چەكسىز بۇرۇقتۇرمىلىق، مىسكىنلىك دەستىدە جاھاندىن بىزار بولۇپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ. شۇڭا دەيمەن، قەدىرلىك بازىل، ماڭا چىن كۆڭلىڭىزدىن تەسەللى بەرگىلى كەلگەن بولسىڭىز، قانداق قىلغاندا يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتكىلى بولىدىغانلىقى،

قانداق قىلغاندا ئۆتمۈشكە سەنئەت نۇقتىسىدىن تۇرۇپ مۇئامىلە قىلغىلى بولىدىغانلىقى ھەققىدە ساۋاق بېرىڭ. گېيوتېيېر[1] «سەنئەت ئارقىلىق تەسەللى بېرىش» دەپ يازغان ئەمەسمىدى؟ ئېسىمدە قېلىشىچە، ئادەمگە ھوزۇر بېرىدىغان بۇ گەپنى مەن سىزنىڭ رەسىم سىزىش ئۆيىڭىزدە كالا تېرىسىدە ناھايىتى چىرايلىق مۇقاۋىلانغان بىر كىتابتىن ئوقۇغانىدىم. بىر چاغدا ئىككىمىز شەھەر سىرتىدا كېتىۋاتقىنىمىزدا، سىز ماڭا «سىرىق كىمخاب ئادەمنىڭ ئازابلىرىغا تەسەللى بېرەلەيدۇ» دېگەن گەپنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان بىر يىگىت ھەققىدە سۆزلەپ بەرگەنىدىڭىز. لېكىن، مەن ئۇ يىگىتكە ھەرگىز ئوخشىمايمەن. مەن تۇتقىلى، ھوزۇر ئالغىلى بولىدىغان نەرسىلەرگە ئامراق. قەدىمىي تاۋار - دۇردۇن، برونزا، سىرلانغان ساپال بۇيۇم، پىل چىشىدىن ئويۇلغان نەرسىلەر، چىرايلىق مەنزىرىلەر، ئەيش - ئىشرەت بۇيۇملىرى، ھەشەمەتلىك سورۇن قاتارلىقلار كىشىگە ھېسابسىز خۇشاللىقلارنى ئاتا قىلىدۇ. لېكىن، مەن ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ياسىلىشىغا ياكى ئۇلار ئارقىلىق سەنئەتكارنىڭ خاراكتېرىنى بىلىشكە تېخىمۇ قىزىقىمەن. خۇددى ھاررىنىڭ ئېيتقىنىدەك، ئۆز تۇرمۇشىنىڭ كۆزەتكۈچىسىگە ئايلانغاندىلا، ئاندىن ھاياتنىڭ دىشۋارچىلىقلىرىدىن قۇتۇلغىلى بولىدۇ. بىلىمەن، بۇ گەپلىرىم سىزنى ھەيران قالدۇرىدۇ. مەن ھازىر سىز بىلەن يېڭى تونۇشقان چاغدىكى بالا ئەمەس، پىشقان ئەرگە ئايلاندىم، بىلىدىغانلىرىممۇ كۆپەيدى. مەندە يېڭى - يېڭى ئارزۇ - ئىستەكلەر، يېڭىچە ئىدىيىلەر، يېڭىچە كۆزقاراشلار پەيدا بولدى. قىسقىسى، مەن ھازىر بۇرۇنقى مەن ئەمەس، لېكىن ماڭا بۇرۇنقىدەكلا ئامراق بولىسىڭىز بولىۋېرىدۇ. مەن جىق ئۆزگەردىم، لېكىن سىز مېنىڭ قىيامەتلىك دوستۇم بولۇشقا ۋەدە بېرىڭ. مەن ھاررىغا ئامراق، لېكىن سىز ئۇنىڭدىن ياخشى.

---

[1] گېيوتېيېر (1811 — 1872) — فرانسىيىلىك شائىر، يازغۇچى، تەنقىدچى، «سەنئەت ئۈچۈن سەنئەت» دېگەن ئېتىكىلىق ئىدىيىنى تەشەببۇس قىلغان.

تۇرمۇش ئىشىغا كەلگەندە سىز ئۇنىڭغا يەتمەيسىز. چۈنكى، سىز تۇرمۇشتىن زىيادە قورقىسىز. لېكىن، ئاق كۆڭۈللۈكتە يەنىلا ئۇنى بېسىپ چۈشىسىز. يېڭى تونۇشقان چاغلىرىمىزدا بىر - بىرىمىزنى كۆرسەك خۇشلۇقتىن قىلغىلى قىلىق تاپالماي كېتىشەتتۇق. يېنىمدىن كەتمەڭ بازىل، مەن بىلەن تەرگىشىپمۇ يۈرمەڭ. مانا كۆردىڭىز، مەن مۇشۇنداق ئادەم، ئەمدى دېگۈدەك باشقا گەپ قالمىدى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، بازىلنىڭ قەلبى ھاياجاندىن لەرزىگە كەلدى. شۇئان، دورىياندىن ئۆزگە سىرداش دوستى يوقلۇقىنى ھېس قىلدى. دورىيان بازىلنىڭ ئىجادىيەت مۇساپىسىدىكى ئاجايىپ ئۇلۇغ بىر بۇرۇلۇش نۇقتىسى ئىدى. ئۇنى ئەمدى ئەيىبلەۋېرىشكە كۆڭلى ئۇنىمايتتى، ئۇنىڭ بايىقى توڭلۇقلىرى بىردەملىكلا ئىدى، ۋۇجۇدىدا ئاق كۆڭۈللۈك، ئالىيجانابلىقتەك خىسلەتلەر تولىمۇ كۆپ ئىدى.

— بولىدۇ دورىيان، — ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ قويدى، — بۈگۈندىن كېيىن ئالدىڭىزدا بۇ ئىشنى قايتا تىلغا ئالمايمەن. لېكىن، سىزنى بۇ ئىشقا چېتىلىپ قالارمۇ، دەيدىغان ئەندىشەممۇ يوق ئەمەس. بۈگۈن چۈشتىن كېيىن قانۇن دوختۇرى سىبىلنىڭ جەسىتىنى تەكشۈرىدىكەن. ئۇلار سىزنى چاقىرتمىغاندۇ؟

دورىيان بېشىنى چايقىدى، «جەسەت تەكشۈرۈلىدىكەن» دېگەن گەپنى ئاڭلاپ، چىرايىدا جىددىيلىك پەيدا بولدى، ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇ تولىمۇ رەسۋا ئىشلار ئىدى.

— ئۇلار ئىسمىمنى بىلمەيدۇ، — دېدى ئۇ.

— لېكىن، سىبىل بىلىدىغاندۇ؟

— ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنىلا بىلىدۇ، فامىلەمنى ئۇقمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ ئىسمىمنى ھېچكىمگە دېمىگەن. بىر قېتىم ئۇلار ماڭا قىزىقىپ كىملىكىمنى بىلمەكچى بوپتىكەن، ئۇ مېنىڭ ئىسمىمنى «جەلپكار شاھزادە» دەپ قويۇپتۇ. ماڭا

سىبىلنىڭ رەسىمىنى سىزىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ، بازىل. مەندە ئۇنىڭ بىلەن نەچچە قېتىم سۆيۈشكەن، شېرىن ـ شېكەر پاراڭلارنى قىلىشقاندىن باشقا ھېچقانداق ئەسلىمە يوق. شۇڭا، رەسىمگە قاراپ بولسىمۇ ئۇنى ئەسلەپ تۇراي دەيمىنا.

— سىزلا خۇش بولىدىغان ئىش بولسا، سىزىپ بېرەي دورىيان. لېكىن، ئۆيۈمگە بېرىپ مودېل بولۇپ بېرىسىز. ماڭا سىز بولمىسىڭىز بولمايدۇ.

— سىزگە ئەمدى مودېل بولۇپ بېرەلمەيمەن، بازىل. بۇ ئەمدى مۇمكىن ئەمەس، — ئۇ چۆچۈپ كەينىگە داجىدى.

بازىل ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپلا قالدى.

— قەدىرلىك دورىيان، بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ — دەپ سورىدى بازىل ھەيران بولۇپ، — مەن سىزىپ بەرگەن رەسىم يارىماي شۇنداق دەۋاتامسىز؟ ئۇ رەسىم قېنى؟ نېمىشقا ئۇنىڭ يۈزىگە پەردە تارتىپ قويدىڭىز؟ مەن ئۇنى كۆرۈپ باقاي. بۇ مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ ياخشى چىققان ئەسىرىم. پەردىنى ئېلىۋېتىڭ، دورىيان. بىلسەم ـ بىلمىسەم، پەردىنى رەسىمنىڭ يۈزىگە خىزمەتكارىڭىز يېپىپ قويدىغۇ دەيمەن. كىرگەن چېغىمدا، ئۆيىنىڭ كۆزۈمگە باشقىچىرەك كۆرۈنگىنى بىكار ئەمەس ئىكەن ـ دە.

— بۇنىڭ خىزمەتكارىم بىلەن ئالاقىسى يوق، بازىل. سىز مېنى ھۇجرىسىنى خىزمەتكارىغا يىغىشتۇرغۇزىدىكەن دەپ قاپسىز ـ دە؟ ياق، ئۇ ئاندا ـ ساندا ھۇجرامغا كىرىپ گۈل تىزىپ قويىدۇ، شۇ. رەسىمنىڭ يۈزىگە نۇر بەك كۈچلۈك چۈشۈپ كەتكەچكە، پەردىنى مەن تارتىپ قويغانىدىم.

— نۇر بەك كۈچلۈك چۈشۈپ كەتتى دېدىڭىزما؟ ئۇنداق ئەمەسكەنغۇ دوستۇم؟ رەسىمنى مۇشۇ يەرگە قويۇپ ناھايىتى ياخشى قىپسىز. قېنى مەن كۆرۈپ باقايچۇ، — بازىل شۇنداق دېگەچ بۇلۇڭ تەرەپكە ماڭدى.

دورىيان ئەنسىز ۋارقىرىۋەتتى ۋە يۈگۈرۈپ بېرىپ،

رەسىمنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋالدى.
— بازىل، — ئۇنىڭ چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى، — كۆرسىڭىز بولمايدۇ، رەسىمنى سىزگە كۆرسەتمەيمەن.
— ئۆزۈم سىزغان رەسىمنى ئۆزۈم كۆرسەم بولمامدىكەن! چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانسىز، دورىيان؟ — بازىل قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.
— بازىل، ئەگەر رەسىمنى كۆرىمەن دەپ تۇرۇۋالىدىكەنسىز، ئىككىنچىلەپ يۈزىڭىزگە قارىمايمەن. مەن دېگىنىمنى قىلماي قويمايدىغان ئادەم. بۇنى سىزگە چۈشەندۈرۈپ ئولتۇرماي، مەندىن سەۋەبىنى سورىماڭ. ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئەگەر پەردىگە چېقىلىدىكەنسىز، مۇناسىۋىتىمىز مۇشۇ يەردە ئۈزۈلىدۇ.
بازىل گويا بېشىغا كالتەك تەگكەندەك، دورىيانغا قارىغىنىچە داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئۇ دورىياننى ئىلگىرى بۇ ھالەتتە كۆرۈپ باقمىغانىدى. دورىياننىڭ چىرايى غەزەپتىن تامدەك تاتارغان، مۇشتۇملىرى چىڭ تۈرۈلگەنىدى، كۆزلىرىدىن بىر خىل سوغۇق نۇر چاقناپ، پۈتۈن بەدىنى جالاقلاپ تىترەپ كېتىۋاتاتتى.
— دورىيان!
— بولدى، گەپ قىلماڭ!
— سىزگە نېمە بولدى؟ رەسىمنى كۆرسەتكۈڭىز بولمىسا، كۆرمىسەملا بولىدۇغۇ، — دېدى بازىل زەردە بىلەن ۋە كەينىگە ئۆرۈلۈپ دېرىزىنىڭ ئالدىغا كەلدى، — ئۆزۈم سىزغان رەسىمنى ئۆزۈم كۆرەلمىسەم، تازا قاملاشمىغان ئىش بولدىغۇ. مەن تېخى بۇ رەسىمنى كۈزدە پارىژ رەسىم كۆرگەزمىسىگە ئاپىرىشنى ئويلىغانىدىم. كۆرگەزمىگە ئاپىرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا يەنە ئازراق رەڭ بەرمىسەم بولمايدۇ. شۇڭا، ئۇنى ھامىنى كۆرىدىغان گەپ. ئېيتىڭە، بۈگۈن كۆرسەم نېمىشقا بولمىغۇدەك؟
— سىز ئۇنى كۆرگەزمىگە قىلماقچىمۇ؟ — دورىيان ھەيرانلىق بىلەن ۋارقىرىۋەتتى، ۋۇجۇدىنى ئاجايىپ بىر خىل ۋەھىمە

چىرمىۋالغانىدى. ئەمدى ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكى پۈتۈن ئالەمگە ئاشكارا بولۇپ كېتەرمۇ؟ كىشىلەر ئۇنىڭ سىرلىرىنى بىلىپ قالارمۇ؟ ئۇنداق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ! چوقۇم بۇ ئىشنى توسۇشنىڭ ئامالىنى قىلىش كېرەك. لېكىن، ئۇ قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى ئەسلا بىلمەيتتى.

— شۇنداق، مېنىڭچە بۇنىڭغا قارشى تۇرمايسىزغۇ دەيمەن. گېئورگې پتېتى مېنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسەرلىرىمنى يىغىپ پارىژنىڭ سېزې كوچىسىدا كۆرگەزمە قىلىپ بەرمەكچى بولدى، كۆرگەزمە ئۆكتەبىرنىڭ بىرىنچى ھەپتىسى باشلىنىدۇ. رەسىمنى بىر ئايغا قالماي قايتۇرۇپ بېرىمەن. خۇشاللىق بىلەن بېرىپ تۇرىسىزغۇ دەيمەن؟ ئۇ چاغدا سىز بەربىر لوندوندا بولمايسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھە دېسىلا ئۇنى پەردە بىلەن توسۇپ قويۇپ كارىڭىز بولمايدىكەن ئەمەسمۇ.

دورىيان سوغوق تەر تەپچىپ تۇرغان پېشانىسىنى قوللىرى بىلەن ئېرتتى، ئۆزىنى گويا ناھايىتى قورقۇنچلۇق بىر خەتەر گىردابىغا بېرىپ قالغاندەك ھېس قىلدى.

— بىر ئاي بۇرۇن سىز: «بۇ رەسىمنى ھەرگىز كۆرگەزمىگە ئاپارمايمەن» دېگەنتىڭىزغۇ؟ — غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى دورىيان، — ئەمدى نېمىشقا گېپىڭىزدىن تېنىۋالىسىز؟ سىلەر رەسساملار ئۆزۈڭلارنى كۆز - كۆز قىلىشقا ئارانلا تۇرىدىكەنسىلەر، باشقىلارغا ئوخشاشلا بەك تۇتۇرۇقسىز ئىكەنسىلەر. بىرلا پەرقىڭلار — كەيپىياتىڭلارنىڭ ئۆزگىرىشى بەك تۇراقسىز ئىكەن. «ھېچقانداق نەرسە مېنى بۇ رەسىمنى كۆرگەزمىگە ئاپىرىشقا ئېزىقتۇرالمايدۇ» دەپ مەيدىڭىزگە مۇشتلىغانلىرىڭىز قېنى؟ ئەجەبا، بۇ گەپلىرىڭىز يادىڭىزدىن چىقىپ قالدىمۇ؟ تېخى ھاررىغىمۇ شۇنداق دېگەنىدىڭىز، — ئۇ تۇيۇقسىز گېپىدىن توختاپ، كۆزلىرى پاللىدە يورۇپ كەتتى. ئۇ شۇئان لورد ھېنرىنىڭ بىر چاغدا چاقچاق ئارىلاش: «ئەگەر بىردەم بولسىمۇ ئاجايىپ بىر ھۇزۇرغا ئېرىشىپ باقاي دېسىڭىز،

بازىلدىن رەسىمىڭىزنى نىمىشقا كۆرگەزمىگە قاتناشتۇرمايدىغانلىقىنى سوراڭ. ئۇ ماڭا بۇنىڭ سەۋەبىنى دەپ بەرگەن. بۇ مەن ئۈچۈن بىر چوڭ بايقاش» دېگەنلىكىنى ئېسىگە ئالدى. توغرا، بازىلنىڭمۇ باشقىلارغا دېيەلمەيدىغان بىر مەخپىيىتى بار ئوخشايدۇ. دورىيان بازىلدىن كوچىلاپ سوراپ باقماقچى بولۇپ، ئۇدۇل ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ كۆزلىرىگە تىكىلىپ دېدى، — بازىل، ھەر ئىككىمىزنىڭ ئۆزىمىزگە تۇشلۇق مەخپىيەتلىكىمىز بار ئىكەن. سىزمۇ ماڭا مەخپىيەتلىكىڭىزنى دەپ بېرىڭ، مەنمۇ سىزگە دەپ بېرەي. ئېيتىڭە، رەسىمىنى كۆرگەزمىگە ئاپىرىشقا بۇرۇن نىمىشقا ئۇنىمىغانىدىڭىز؟

بازىل ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى.

— دورىيان، بۇنىڭ سەۋەبىنى دېسەم، ماڭا ئۆچ بولۇپ قالىسىز، مېنى زاڭلىق قىلىسىز. ئۇنداق قىلىسىڭىز ماڭا بەك ئېغىر كېلىدۇ. رەسىمنى راستتىنلا كۆرسەتكۈڭىز بولمىسا مەيلى. ئىشقىلىپ، سىزنى مەڭگۈ كۆرۈپ تۇرسام‍لا مەن رازى. مېنىڭ ئەڭ ياخشى ئەسىرىمنى جاھان ئەھلىگە كۆرسەتكۈڭىز بولمىسا، ئۇنىڭغىمۇ پىكرىم يوق. سىزنىڭ دوستلۇقىڭىز مەن ئۈچۈن ھەرقانداق شان ـ شەرەپ ۋە ئابرۇيدىنمۇ قىممەتلىك.

— ياق بازىل، دېمىسىڭىز بولمايدۇ، — دېدى دورىيان كەسكىنلىك بىلەن، — مېنىڭ بۇنى بىلىش ھوقۇقۇم بار، — ئۇنىڭ چىرايىدا بايىقى ۋەھىمىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان، بەلكى بىر خىل قىزىقىش ئالامىتى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ بازىلنىڭ سىرىنى چوقۇم بىلىش قارارىغا كەلدى.

— ئولتۇرۇپ سۆزلىشەيلى، دورىيان، — بازىلنىڭ چىرايىدا بىر خىل ھودۇقۇش ئالامەتلىرى پەيدا بولدى، — قېنى ئولتۇرايلى. بىرلا سوئالىمغا جاۋاب بېرىڭ. رەسىمدە بىرەر غەلىتىلىك سەزدىڭىزمۇ؟ رەسىمنىڭ بىر يېرى دەسلەپ قارىغاندا سىزنى جەلپ قىلالمىغان، لېكىن تۇرۇپلا ئاشۇ غەلىتە يەرنى

سەزگەندەك قىلدىڭىزمۇ؟

— بازىل ! — دورىيان ئەندىكىپ كەتتى، قوللىرى ئىختىيارسىز تىترەپ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۇكىنى چىڭگىدە تۇتقىنىچە، بازىلغا تىكىلىپ قارىدى، كۆزلىرىدىن بىر خىل ئەندىكىش ئالامەتلىرى يالتىىدە ئەكس ئەتتى.

— قارىغاندا سىزمۇ دىققەت قىپسىز - دە. بولدى دېمەك، ئاۋۋال مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاڭ. دورىيان، مەن سىزنى ئۇچراتقان ئاشۇ دەقىقىدىن باشلاپ، خاراكتېرىڭىز مەندە ئاجايىپ تەسىر قالدۇردى. پۈتۈن ۋۇجۇدۇم، روھىم، كاللام، ئەقىل - ھوشۇمنى سېھىرلەپلا قويدىڭىز. قەلبىمدە بىر خىل غايىبانە سېيماغا ئايلاندىڭىز. بۇ غايىبانە سېيما بەجايىكى شېئىرىي ساماۋى چۈشكە ئوخشايتتى. بىز سەنئەتكارلار بۇنداق ساماۋى شېرىن چۈشلەرگە باغلىنىپلا قالاتتۇق. شۇ مىنۇتتىن باشلاپ، سىز قەلبىمدىكى بىر مەبۇدقا ئايلاندىڭىز، باشقىلارغا گەپ قىلسىڭىز، شۇ ھامان كۈنداشلىقىم قوزغىلاتتى. سىزگە مەندىن باشقا ئادەم ئېرىشەلمىسە دەپ ئويلايتتىم. يېنىمدا بولسىڭىز، كۆڭلۈم يايراپ كېتەتتى. يېنىمدا يوق چاغلىرىڭىزدا سەنئەت ئالىمىمدە زاھىر بولاتتىڭىز... ئەلۋەتتە بۇ تۇيغۇلىرىمنى سىزگە ئاشكارىلىمايتتىم ھەم بۇنداق قىلىشىممۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بۇنى سىز چۈشەنمەيتتىڭىز، ھەتتا ئۆزۈممۇ تېگىگە يېتەلمەيتتىم. پەقەت ئۆزۈمنىڭ ھەقدادىغا يەتكەن بىر گۈزەللىكنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن بىر شاھىت ئىكەنلىكىمنىلا بىلەتتىم، دۇنيا نەزىرىمدە گۈزەل، يېقىملىق كۆرۈنەتتى. چۈنكى، بۇ خىل تەلۋىلەرچە چوقۇنۇشقا خەتەر ئارىلىشىپ كەتكەنىدى. ئەمما، بۇ خىل تەلۋىلەرچە چوقۇنۇشتىن ئايرىلىپ قېلىش ئۇنى ساقلاپ تۇرغاندىنمۇ خەتەرلىك ئىدى... ئارىدىن نەچچە ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى، سىزگە بارغانسېرى باغلىنىپلا قېلىۋاتاتتىم. دەل شۇ چاغدا، قەلبىمدە تېخىمۇ يېڭىچە تۇيغۇلار بىخلىدى. تەسەۋۋۇرۇمدا سىزنى گاھ ئۇچىسىغا

ئاجايىپ ئېسىل ساۋۇت ـ دۇبۇلغا كىيگەن پارس[1] سىياقىدا، گاھ بېشىغا ئۇۋچىلار كىيىدىغان چىغ قالپاق كىيگەن، قولىدا ئوۋ مىلتىقى تۇتقان ھالەتتىكى ئادونىس سىياقىدا سىزاتتىم. ھېلى بېشىڭىزغا گۈلچەمبىرەكتىن ياسالغان تاج تاقىغان ھالەتتە ئادرىيان پادىشاھلىقىنىڭ ساياھەت كېمىسىنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، نىل دەرياسىدىكى ئويناقلاپ ئېقىۋاتقان زۇمرەتتەك سۇلاردىن ھاسىل بولغان دولقۇنلارنىڭ مەۋج ئۇرۇشىغا قاراۋاتقان ھالەتتە كۆرسەم، ھېلى گرېتسىيە ئورمانلىقلىرىدىكى تىنىق كۆل سۇيىدىن مۆجىزىسىمان چېھرىڭىزنى كۆرەتتىم. بۇ سېيمالارنىڭ ھەممىسى سەنئەتتە ئېپادىلەنمىسە بولمايدىغان بىۋاستە، غايىۋى، گىرىمسەن تۇيغۇلار ئىدى. گاھىدا بۇلارنى تەقدىرىمگە پۈتۈلگەن ئوخشايدۇ دەپمۇ قالاتتىم. شۇنىڭ بىلەن، مەندە سىزنى قەدىمىي كىيىملەرنى كىيگەن ھالەتتە ئەمەس، بەلكى ھازىرقى دەۋرگە ماس كىيىملەرنى كىيگەن ھالىتىڭىزنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ، ئاجايىپ قالتىس رەسىمىڭىزنى سىزىش ئىستىكى تۇغۇلدى. بۇ ئويۇمنىڭ رېئالىزملىق ئۇسلۇب ياكى سىزنىڭ خاراكتېرىڭىزدىن پەيدا بولغان مۆجىزە ئىكەنلىكىگە بىرنېمە دېيەلمەيتتىم. ئىشقىلىپ، خىيالىمدىكى سېيما كۆز ئالدىمدا شۇنچىلىك ئېنىق، شۇنچىلىك يارقىن ھالەتتە نامايان بولاتتى. لېكىن، رەسىمىڭىزنى سىزىۋاتقان چېغىمدا ئىشلەتكەن ھەربىر بوياق، ھەربىر رەڭ گويا قەلب سىرلىرىمنى ئاشكارىلىۋېتىپ بارغاندەك تۇيغۇدا بولدۇم ۋە قەلبىمدە، باشقىلار مېنىڭ مەبۇدقا چوقۇنىدىغانلىقىمنى بىلىپ قالارمۇ، دەيدىغان ئەندىشە پەيدا بولدى. بۇ رەسىمگە نۇرغۇن سىرلىرىمنى سىڭدۈرۈۋەتكەندەك، ئۆزلۈكۈمنى مۇجەسسەم قىلىۋەتكەندەك تۇيغۇدا بولدۇم. شۇڭا، دەسلەپتە كۆرگەزمە قىلغۇم كەلمىدى. سىز بايا بەك چېچىلىپ كەتتىڭىز، لېكىن ئۇ چاغدا سىز بۇ

---

① پارس — يۇنان ئەپسانىلىرىدە تەسۋىرلىنىدىغان ترويان شاھزادىسى، پادىشاھ سىبادانىڭ ئايالى ھەيلۇننى ئازدۇرغانلىقى سەۋەبلىك ترويان ئۇرۇشى پارتلىغان.

رەسىمنىڭ مەن ئۇچۇن نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئەسلا بىلمەيتتىڭىز. بۇنى مەن ھاررىغا سۆزلەپ بەرگەن، ئۇ مېنى راسا مازاق قىلغانىدى. لېكىن، ھەرگىز كۆڭلۈمگە ئالمايمەن. رەسىم پۈتكەندە، ئۇنىڭ يېنىدا ئۇزاققىچە تىكىلىپ ئولتۇرۇپ، قىلغانلىرىمنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم... شۇنداق قىلىپ، ئارىدىن نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، رەسىمىڭىزنى رەسىم سىزىش ئۆيۈمدىن ئاچىقىۋەتتىم. شۇنىڭدىلا ئۇنىڭغا بولغان شەيدالىقتىن قۇتۇلغاندەك بولدۇم ھەم ئۆزۈمنىڭ بۇرۇن تولىمۇ ئەخمەقلىق قىلغانلىقىمنى ھېس قىلدىم — سىزنىڭ ئاجايىپ رەڭگى - رۇخسارىڭىزنى كۆرگەن، ئۆزۈمنىڭ رەسىمنى سىزىش جەريانىدا كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمنى تونۇپ يەتكەندىن باشقا، تەسەۋۋۇر ئالەمىدە يەنە نۇرغۇن نەرسىلەر زاھىر بولدى. «ئىجادىيەت قىلمۇاتقاندا پەيدا بولغان قايناق ھېسسىياتلار ھەقىقەتەن ئەسەردە ئەكس ئېتىدۇ» دەيدىغان قاراشنى ھېلىمۇ خاتا دەپ قارايمەن. سەنئەت تەسەۋۋۇرىمىزدىكىدىنمۇ ئابستراكت بولىدۇ. سەنئەتتىكى ئوبراز بىلەن رەڭ بىزگە باشقا نەرسىدىن ئەمەس، بەلكى ئوبراز بىلەن رەڭدىنلا دېرەك بېرىدۇ. ھازىر شۇنى ھېس قىلىپ يەتتىمكى، سەنئەتنىڭ سەنئەتكارنىڭ روھىي دۇنياسىنى يوشۇرۇشى ئاشكارىلىۋېتىشىدىن كۆپرەك بولىدىكەن. شۇڭا، پارىژدىن كەلگەن رەسىم كۆرگەزمە قىلىش توغرىسىدىكى تەكلىپنامىنى تاپشۇرۇۋېلىپلا، سىزنىڭ رەسىمىڭىزنى كۆرگەزمىگە قويىدىغان ئاساسلىق ئەسەر قىلىش قارارىغا كەلدىم. لېكىن، سىزنى رەت قىلمۇېتەر دەپ پەقەت ئويلىماپتىمەن. ئەمدى چۈشەندىم، سىز توغرا قىپسىز، بۇ رەسىمنى كۆرگەزمىگە قويسام بولمىغۇدەك. دورىيان، دېگەنلىرىمگە ھەرگىز خاپا بولماڭ. خۇددى مەن ھاررىغا دېگەنگە ئوخشاش، سىز باشقىلارنىڭ چوقۇنۇشى ئۈچۈنلا يارالغان.

دورىيان گىرېي چوڭقۇر ئۇھسىنىپ قويدى. ئىككى مەڭزى ئانار دانىسىدەك قىزىرىپ، جاۋىغىيىدا بىلىنەر - بىلىنمەس

تەبەسسۇم پەيدا بولدى، ئەنسىرىگەن ئىش ئۆتۈپ كەتكەن، ئۇنىڭمۇ كۆڭلى ئارامىغا چۈشكەندى. ئەمما، ھېلىلا ئۆزىنىڭ ئاجايىپ قەلب سىرلىرىنى تۆككەن بازىلغا نىسبەتەن ئۇنىڭدا چەكسىز ئىچ ئاغرىتىش پەيدا بولدى، كۆڭلىدە: «مەنمۇ بىر كۇنلەردە دوستۇمنىڭ ئالدىدا مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالارمەنمۇ؟ لورد ھېنرى ناھايىتى جەلپكار، ئەمما خەتەرلىك ئادەم، ئۇنىڭ مۇشۇ بىرلا ئارتۇقچىلىقى بار. ئۇ بەك زېرەك، ئەمما بەك زەھەرخەندە، شۇڭا ئاسانلىقچە باشقىلارنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدۇ. مېنى ئۆزىگە چوقۇندۇرالىغۇدەك يەنە كىم بار؟ بۇ ياكى تەقدىرنىڭ ماڭا پۈتكەن قىسمىتىمۇ؟» دېگەنلەرنى خىيال ئېكرانىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزدى.

— ھېچ ئەقلىم يەتمەيدۇ دورىيان، — دېدى بازىل، — سىز رەسىمدىن راستىنلا مۇشۇ نۇقتىنى بايقىيالىدىڭىزمۇ؟

— بىر نەرسىنى بايقىدىم، — جاۋاب بەردى دورىيان، — ئاجايىپ غەلىتە بىر نەرسىنى بايقىدىم.

— ئۇنداق بولسا رەسىمنى كۆرۈپ باقاي.

دورىيان بېشىنى چايقىدى.

— بۇنداق دەپ تۇرىۋالماڭ، بازىل. ھېلىغۇ كۆرسىتىشكەن، سىزنى رەسىمنىڭ يېنىغىمۇ يولاتقۇزمايمەن.

— ئەمىسە كېيىنچە كۆرسەمغۇ بولار؟

— ياق، مەڭگۈ كۆرسەتمەيمەن.

— بوپتۇ ئەمىسە، بەلكى سىزنىڭ دېگەنلىرىڭىز توغرىدۇ؟ خوش ئەمىسە دورىيان، مەن ماڭاي. سىز ھاياتىمدىكى ئىجادىيىتىمگە تەسىر كۆرسەتكەن بىردىنبىر ئادەمسىز. ئەسەرلىرىمدىكى مۇۋەپپەقىيەتنىڭ ھەممىسى سىزگە تەئەللۇق. ھەي ! بايىقى گەپلەرنى قانچىلىك تەستە ئېغىزىمدىن چىقارغانلىقىمنى سىز ھېس قىلالمايسىز.

— قەدىرلىك بازىل، — دېدى دورىيان، — سىز ماڭا

نېمىلەرنى دېدىڭىز؟ پەقەت ئۆزىڭىزنىڭ ماڭا قانچىلىك دەرىجىدە چوقۇنىدىغانلىقىڭىزنىلا دېدىڭىز. بۇ سىزنىڭ ياغلىما گەپلىرىڭىز ئەمەستۇ؟

— مەن سىزنى ياغلىما گەپلەر بىلەن ماختاپ ئۇچۇرۇش خىيالىدا بولۇپ باقمىدىم. قەلب سىرلىرىمنى سىزگە تۆكۈپ بولۇپ، گويا بىر نەرسىمدىن ئايرىلىپ قالغاندەكلا بولۇپ قالدىم. بەلكىم كىشى ئۆزىنىڭ باشقىلارغا چوقۇنىدىغانلىقىنى ھەرگىز تىل ئارقىلىق ئىپادىلىمەسلىكى كېرەكتۇر.

— بۇ قەلب سىرلىرىڭىز كىشىنى تولىمۇ ئۈمىدسىزلەندۈرىدىكەن.

— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز؟ مەندىن باشقىچىرەك بىر گەپنى كۈتكەنمىدىڭىزيا، دورىيان؟ رەسىمدىن باشقا نەرسىنى ھېس قىلمىدىڭىز شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، ھېچنېمىنى ھېس قىلمىدىم. بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز؟ چوقۇنۇش - پوقۇنۇش دېگەندەك گەپلەرنى ئەمدى ھەرگىز ئاغزىڭىزغا ئالغۇچى بولماڭ، بۇ گەپ ماڭا تولىمۇ ئەخمەقلىقتەك تۇيۇلىدىكەن. ئىككىمىز دوست، بازىل، قىيامەتلىك دوست.

— سىزگە ھازىر ھاررى بولسىلا بولدى، — دېدى بازىل كۆڭلى يېرىم بولغان ھالدا.

— ئوھوي، ھاررى دەڭ! — دورىيان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — ھاررى ئادەمنىڭ خىيالىغا كىرمەيدىغان، ئەقلى يەتمەيدىغان ئىشلارنى قىلىپ يۈرىدۇ. ئۇنىڭغا بەكمۇ ھەۋىسىم كېلىدۇ. لېكىن، بىر كۈنلەردە بىرەر قىيىنچىلىققا يولۇققۇدەك بولسام ھاررىنى ئەمەس، سىزنى ئىزدەيمەن، بازىل.

— ماڭا يەنە مودېل بولۇپ بېرەمسىز؟

— ياق.

— بۇنداق قىلسىڭىز، مېنىڭ سەنئەت ھاياتىمنى نابۇت

قىلغان بولىسىز، دورىيان. ھېچكىم ئۆزى ئارزۇ قىلغان نەرسىسىنىڭ ھەر ئىككىلىسىگىلا ئېرىشەلىگەن ئەمەس، بىرىگە ئېرىشەلىگەنلىرىمۇ بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا ئاز.

— سىزگە چۈشەندۈرۈشكە ئامالسىزمەن بازىل. لېكىن، ئەمدى سىزگە راستىنلا مودېل بولۇپ بېرەلمەيمەن. ھەربىر رەسىمدە شۇ كىشىنىڭ تەقدىرىگە پۈتۈلگەن نەرسىلەر ئەكس ئەتكەن بولىدۇ، بىر ھېسابتا ئۇنىمۇ جېنى بار نەرسە دېسەك خاتالاشقان بولمايمىز. لېكىن، ئۆيىڭىزگە پاراڭلاشقىلى بېرىپ تۇرىمەن. بۇمۇ كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدىغان ئىش.

— بۇنىڭدىن مەن ئەمەس، سىز بەكرەك ھۇزۇر ئالىسىز، — دېدى بازىل ئەپسۇسلانغان ھالدا، — ئەمىسە مەن ماڭاي، شۇنچە قىلسامۇ رەسىمنى كۆرگىلى قويمىدىڭىز. بوپتۇ، ھېسسىياتىڭىزنى مەن چۈشىنىمەن.

بازىل چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، دورىيان ئىچىدە كۈلۈپ قويدى. بىچارە بازىل! نېمە ئۈچۈن رەسىمنى كۆرسەتكىلى قويمىغىنىمنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيلا كەتتى ـ دە! ئۆز ئىچ سىرىنى بەرمەي، دوستىنى دەيدەيگە سېلىپ قويۇپ قەلب سىرلىرىنى بىلىۋالدى، تازىمۇ قىزىق ئىش بولدى ـ دە! لېكىن، دوستىنىڭ ئاشۇ قەلب ئىزھارلىرىدىن نۇرغۇن نەرسىلەرنىڭ تېگىگە يەتتى! رەسسامنىڭ ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان ھەسەتخورلۇقى، تەلۋىلىكتە ئۇچىغا چىققان مەجنۇنلۇقى، ئۆزىنى زىيادە ئاشۇرۇپ تەرىپلەشلىرى، ئىچىدىكىنى تېشىغا چىقارمايدىغان غەلىتە مىجەزى بارلىقىنى ئاشۇ سۆزلىرىدىن بىلىۋالدى، ئەمما ناھايىتى ئىزتىراپ چەكتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە، تولىمۇ رومانتىك بۇ دوستلۇقتا بىر خىل تراگېدىيە تۈسى ئارىلىشىپ كەتكەندى.

دورىيان ئۇھسىنىپ قويۇپ، قوڭغۇراقنى باستى. مەيلى نېملا بولسۇن، رەسىمنى يوشۇرۇپ قويۇش كېرەك. ئۇ رەسىمنى

باشقىلارغا كۆرسىتىشتەك بۇ خەتەرگە ئەمدى زىنھار تەۋەككۇل قىلمايدۇ. ئۇ راستىنلا ساراڭ بوپتۇ، بۇ رەسىمنى ئەمدى دوستلىرى كىرىپ قېلىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق ئۆيگە قويماسلىق كېرەك، رەسىمنى باشقا يەرگە يۆتكىۋېتىشنى بىر سائەتمۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ.

ئونىنچى باب

خىزمەتكار ۋىكتور كىرگەندە، دورىيان، ۋىكتور پەردىنى مارىغانمىدۇ، دېگەن گۇماندا ئۇنىڭدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ ئولتۇراتتى. ۋىكتور بولسا ئىپادىسىز بىر قىياپەتتە ئۇنىڭ يوليورۇقىنى كۈتۈپ تۇراتتى. دورىيان بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ئەينەكنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇ ئەينەكتىن ۋىكتورنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆردى. ۋىكتورنىڭ چىرايىدىن ئىتائەتمەنلىك، رايىشلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدى.

دورىيان ۋىكتورغا ئاۋۋال ئايال خىزمەتكار لېف خانىمنى چاقىرىپ قويۇشنى، ئاندىن رەسىم جازىسى دۇكىنىغا بېرىپ، ئىككى كىشىنى چاقىرىپ كېلىشنى ئەزمىلىك بىلەن تاپىلىدى. ئۇنىڭغا ۋىكتور ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ پەردە تەرەپكە لەپپىدە قاراپ قويغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى، بۇ ئۇنىڭدىكى خىيالىي تۇيغۇمۇ، ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

ھايال ئۆتمەي، لېف خانىم ئۇچىسىدا قارا يىپەك كۆڭلەك، يول - يول قورۇق باسقان قوللىرىدا تور پەلەي، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدىگىنىچە كىرىپ كەلدى. دورىيان ئۇنىڭدىن كۈتۈپخانىنىڭ ئاچقۇچىنى سورىدى.

— ھېلىقى كونا كۈتۈپخانىنىڭ ئاچقۇچىنى دەمسىز، دورىيان ئەپەندى؟ — سورىدى لېف خانىم ھەيرانلىق بىلەن، — ئاھ، پەرۋەردىگار، ئۇ كۈتۈپخانىغا سۈپۈرگە تەگمىگىنىگە ئۇزاق يىللار بولغان، ئاۋۋال مەن كىرىپ سۈپۈرۈپ تازىلىۋېتەي، ئاندىن كىرىڭ.

— ھاجىتى يوق، لېڧ خانىم، ئاچقۇچنى بەرسىڭىزلا بولىدى.
— لېكىن ئەپەندى، بۇ پېتى كىرسىڭىز ئۇستۇڭىزغا ئۆمۈچۈك تورلىرى چاپلىشىپ كېتىدۇ. ھەي، لورد قازا قىلغان بەش يىلدىن بېرى، كۇتۇپخانىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ باقمىدى.
بوۋىسىنىڭ ئىسمى تىلغا ئېلىنىشى بىلەن تەڭ، دورىياننىڭ تېنى جىغغىدە قىلىپ قالدى. چۈنكى، ئۇ بوۋىسىدىن ئىنتايىن نەپرەتلىنەتتى.
— ھېچقىسى يوق، مۇنداقلا كۆرۈپ باقاي دېگەنىدىم. ئەكېلىڭ ئاچقۇچنى.
— بولىدۇ، ئەپەندى، — لېڧ خانىم تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن بىر توپ ئاچقۇچ ئارىسىدىن بىر ئاچقۇچنى چىقاردى، — مۇشۇ ئاچقۇچ شۇغۇ دەيمەن. شۇنچە راھەت ھۇجرىڭىزنى تاشلاپ، كۇتۇپخانىغا كۆچۈپ كىرىۋالاي دەۋاتمايدىغانسىز - ھە!
— ياقەي، ئۇنداق ئىش يوق، — دېدى دورىيان بىزارلىق بىلەن، — رەھمەت سىزگە خانىم، ئەمدى چىقىپ كەتسىڭىز بولىدۇ.
لېڧ خانىم بىرپەس تۇرۇپ كېتىپ، ئايىغى چىقماس ئۇششاق ئىشلار ئۈچۈن غوتۇلدىغىنىچە ئىشىككە قاراپ ماڭدى. دورىيان ئۇھ تارتىپ قويدى ۋە بۇ خىزمەتكارغا ئۆزى قاراپ بىر ئىش قىلىشنى ئېيتتى. لېڧ خانىم ھىجىيىپ قويۇپ ھۇجرىدىن چىقىپ كەتتى.
دورىيان ئىشىكنى يېپىۋېتىپ ئاچقۇچنى يانچۇقىغا سالدى - دە، ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتۈشكە باشلىدى. زەر يىپتا كەشتىلەنگەن بىنەپشە رەڭ يوغان تاۋار كارىۋات ياپقۇچ ئۇنىڭ دىققىتىنى تارتتى. 17 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىكى ۋېنىتسىيىدىن كەلتۈرۈلگەن بۇ نەپىس سەنئەت بۇيۇمىنى ئۇنىڭ بوۋىسى بولوگنادا يېقىن جايدىكى بىر چېركاۋدىن سېتىۋالغانىدى. توغرا، ئاشۇ قورقۇنچلۇق نەرسىنى مۇشۇ ياپقۇچ بىلەن يېپىپ قويۇش كېرەك. بەلكىم بۇ رەخت ئىلگىرى تالاي قېتىم

جەسەتلەرنىڭ جەسەت ساندۇقىغا يېپىلغان بولغىيدى. ئەمدىلىكتە بۇ ياپقۇچ جەسەتلەردىنمۇ ئۆتەر چىرىپ كەتكەن نەرسىگە، كىشىنى ۋەھىمىگە سالىدىغان، لېكىن مەڭگۇ ئۆلمەيدىغان بىر نەرسىگە يېپىلىدۇ. قۇرت - قوڭغۇزلار جەسەتنى چىرىتىۋەتكەنگە ئوخشاش، ئۇنىڭ جىنايىتى رەسىمنىڭكىدىن ئېغىر. ئۇنىڭ قىلغان پەسكەشلىكلىرى رەسىمنىڭ لاتاپىتىگە نۇقسان يەتكۈزىدۇ، گۈزەللىكىگە داغ چۈشۈرىدۇ، ئۇنى خۇنۇكلەشتۈرىدۇ. ئەمما، رەسىمى داۋاملىق مەۋجۇت بولۇپ تۇرىۋېرىدۇ، مەڭگۈ ياشايدۇ.

ئۇ جاقىلداپ تىترەپ كەتتى، رەسىمنى نېمىشقا يوشۇرۇپ قويماقچى بولغانلىقىنى بازىلغا ئېيتمىغانلىقىغا پۇشايمان قىلدى. ئەگەر ئېيتقان بولسا، بازىل ئۇنىڭغا ھەمدەم بولۇپ لورد ھېنرىنىڭ تەسىرىنى توسىغان، قورقۇنچلۇق تەسىرىگە چەك قويالىغان بولاتتى. بازىلنىڭ دورىيانغا بولغان مۇھەببىتى قىلچە ساختىپەزلىك ياكى بىمەنىلىك ئارىلاشمىغان ھەقىقىي مۇھەببەت ئىدى. ئۇ ھەرگىزمۇ تاشقى گۈزەللىككە مەھلىيا بولۇشتىن كېلىپ چىققان مۇھەببەت ئەمەس ئىدى. تاشقى گۈزەللىككە مەپتۇن بولغان مۇھەببەت سەزگۈ ئەزالار چارچىغان چاغدا ئۆز كۈچىنى يوقىتاتتى. بۇ مۇھەببەت مىكىلانجېلونىڭ بېشىدىن ئۆتكەن مۇھەببەتكە ئوخشاپ كېتەتتى. بۇ مۇھەببەت مونتاگىن[①]، ۋىنككىلمەن[②]، ھەتتا شېكىسپىرچە مۇھەببەت ئىدى. شۇنداق، بازىل ئەسلىدە ئۇنى قۇتقۇزۇپ قالالايتتى. لېكىن، ئەمدى ئۇ ھەرگىز ئورنىغا كەلمەيتتى. ئۆتكەن ئىشلارنى پۇشايمان قىلىش، ئىنكار قىلىش ئارقىلىق ياكى بولمىسا ئۇنتۇش ئارقىلىق كۆزدىن يوقاتقىلى بولىدۇ. لېكىن، كەلگۈسىدىن قېچىپ قۇتۇلۇش ھېچكىمنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ئارزۇ - ئىستەكلەر قورقۇنچلۇق تۇسالغۇلار

---

① مونتاگىن (1533 ــ 1592) ــ فرانسىيىلىك مۇتەپەككۇر، نەسرچى.
② ۋىنككىلمەن (1717 ــ 1768) ــ گېرمانىيىلىك ئارخېئولوگ ۋە سەنئەت تارىخچىسى.

ئارقىلىق ئۆزىنى ئاشكارىلىشى، شېرىن چۈشلىرى ئارقىلىق جىنايەتنىڭ خىيالىي كۆلەڭگىلىرىنى رېئاللىققا ئايلاندۇرۇشى مۇمكىن.

ئۇ كارىۋات ياپقۇچىنى ئېلىپ، دەرپەردە ئارقىسىغا ئۆتتى. رەسىمدىكى سىياقنىڭ چىرايى تېخىمۇ ياۋۇزلىشىپ كەتكەنمىدۇ؟ ياق، ئۇ ئازراقمۇ ئۆزگەرمىگەنىدى. دورىيان رەسىمگە قاراپ جۇدۇنى تېخىمۇ ئۆرلىدى. ساپسېرىق چاچلار، زەڭگەر كۆزلەر، ئالۇچىدەك قىپقىزىل لەۋلەر ئىلگىرىكىگە ئوپئوخشاش تۇراتتى. بىرلا نەرسە — ئۇنىڭ چېھرىدىن شەپقەتسىزلەرچە قورقۇنچ ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. رەسىمدە ئەكس ئەتكەن سۆكۈش ياكى ئەيىبلەش بىلەن سېلىشتۇرغاندا، بازىلىنىڭ بايا سىبىل ۋېيىن ۋەقەسىنى دەپ ئۆزىنى ئەيىبلىشى ھېچقانچىلىك ئىش ئەمەسكەنغۇ! ئۇنىڭ روھى رەسىمدىن ئۆزىگە دەھشەتلىك تىكىلىپ، ئۇنى سوتقا چاقىرىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ئىچ - ئىچىدىن بىر خىل پىغان ئۆرلىدى - دە، قولىدىكى شاھانە كارىۋات ياپقۇچنى ئالدىراپ - تېنەپ رەسىمنىڭ ئۈستىگە ياپتى. شۇ ئەسنادا ئىشىك چېكىلدى. ئۇ دەرپەردە ئارقىسىدىن چىقىپ تۇرۇشىغا، ۋىكتور كىرىپ كەلدى.

— سىز دېگەن ئادەملەر كەلدى، ئەپەندى.

ئۇ رەسىمنى يوشۇرۇپ قويغانلىقىنى بىلىندۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن، ۋىكتورنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇۋېتىشنى توغرا تاپتى ۋە يېزىق ئۈستىلىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ لورد ھېنرىغا بىر پارچە خەت يازدى، خېتىدە ئۆزىگە ئوقۇغۇدەك كىتاب ئالغاچ كېلىشنى، كەچتە سائەت سەككىزدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتكەندە، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى خالايدىغانلىقىنى ئېيتتى ۋە خەتنى ۋىكتوردىن ئەۋەتمەكچى بولدى.

— بۇ خەتنى لورد ھېنرىغا ئاپىرىپ بەرگىن، نىمە دەيدۇ، گېپىنى ئۇقۇپ كەل، — دېدى ئۇ ۋىكتورغا خەتنى سۇنغاچ، — ئاۋۇ كەلگەنلەرنى قېشىمغا باشلاپ كىر.

ئالاھازەل ئىككى - ئۈچ مىنۇتلاردىن كېيىن، يەنە ئىشىك چېكىلىپ، جەنۇبىي ئاۋۇدلىي كوچىسىدىكى داڭلىق رەسىم جازىلىرى دۇكىنىنىڭ خوجايىنى خوببارد بىر ئۇزۇنتۇرا ياردەمچىسىنى ئەگەشتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. بومبا ساقال، ئىككى مەڭزى قاچانلا قارىسا قىزىرىپلا تۇرىدىغان، پاكىنەك بۇ كىشى ئۆزى بىلەن ئارىلاشقان سەنئەتكارلارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ ھە دېسىلا ئېغىر كۈنلەردە قالىدىغانلىقىدىن سەنئەتكە بولغان ھۆرمىتى تۆۋەنلەپ كەتكەنىدى. ئۇ ئادەتتە دۇكىنىدىن ئايرىلمايتتى، خېرىدارلار ئۇنى دۇكىنىغا ئىزدەپ كېلەتتى. بىراق، ئۇ دورىيان گرېيغا ئامراق بولغاچقا، ئاتايىن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزى كەلگەنىدى. دېمىسىمۇ، دورىياننىڭ ۋۇجۇدىدا بىرلا كۆرگەن كىشىنى جەلپ قىلالايدىغان بىر خىل سېھرىي كۈچ بار ئىدى.

— نېمە ئىشىڭىز بار، گرېي ئەپەندى؟ — دېدى خوببارد ئەپەندى سەپكۈن بېسىپ كەتكەن سېمىز قوللىرىنى ئىشقىلاپ تۇرۇپ، — ئالدىڭىزغا كېلەلىگىنىمدىن تولىمۇ شەرەپ ھېس قىلىمەن، ئەپەندى. ھازىر قولۇمدا تولىمۇ نەپىس ياسالغان رەسىم جازىسىدىن بىرى بار. ئۇنى ئۆتكەندە فلورېنسىيىلىك بىر ئاسارئەتىقە سودىگىرىدىن كىمئارتۇق قىلىپ سېتىۋالغانىدىم. ئۇنى فرونسىل تاغلىق كەنتىدىن① كەلتۈرۈلدىمىكىن دەيمەن. ئۇ جازا دىنىي تۈس ئالغان رەسىملەرگە بەك ماس كېلىدۇ، گرېي ئەپەندى.

— سىزنى ئالدىمغا كەلتۈرۈپ ئاۋارە قىلغىنىمدىن تولىمۇ خىجىلمەن، خوببارد ئەپەندى. دىنىي تۈس ئالغان سەنئەت ئەسەرلىرىگە ئانچە قىزىقمىسامۇ، دۇكىنىڭىزغا بېرىپ ئۇ جازىنى چوقۇم كۆرۈپ كېلىمەن. لېكىن، بۈگۈن ئادەملىرىڭىزنى ماۋۇ رەسىمنى ئۈستۈنكى قەۋەتكە يۆتكىشىپ بېرەمدىكىن دەپ

① فرونسىل تاغلىق كەنتى — ئىنگلاندنىڭ جەنۇبىدىكى بىر ئاقسۆڭەكنىڭ ھەشەمەتلىك تۇرالغۇسى بار جاي.

چاقىرغانىدىم. رەسىم بەك ئېغىر بولغاچقا، ئادەملىرىڭىزنىڭ كۆچىدىن پايدىلىناي دەپ چاقىرتقانىدىم.
— نەدىكى گەپلەرنى قىلىدىكەنسىز، گەرچى ئەپەندى. سىز ئۈچۈن ئاز - تولا ئىش قىلىپ بېرەلىسەم، ناھايىتى خۇش بولىمەن. قايسى رەسىمنى يۆتكەيمىز ئەپەندى؟
— مۇشۇ رەسىمنى، — دورىيان دەرپەردىنى قايرىپ رەسىمنى كۆرسەتتى، — رەسىمنى يوپۇقىنى ئېلىۋەتمەيلا يۆتكەڭلار. ئۈستىگە چىققۇچە بۇزۇلۇپ كېتەرمىكىن دەپ ئەنسىرەيدىكەنمەن.
— چاتاق يوق، — خوببارد شۇنداق دېگەچ، ئۇزۇن مىس زەنجىر ئېسىلغان رەسىمنى ياردەمچىسى بىلەن بىللە پەسكە چۈشۈردى، — رەسىمنى نەگە يۆتكەيمىز، دورىيان ئەپەندى؟
— مەن باشلاپ چىقاي، خوببارد ئەپەندى، كەينىمدىن مېڭىڭلار. يا بولمىسا، سىلەر ئالدىدا مېڭىڭلار، ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى كۇتۇپخانىغا يۆتكەيمىز. ئالدى ئىشىكتىكى پەلەمپەيدىن ماڭايلى، ئۇ يەر كەڭتاشا، مېڭىشقا ئەپلىكرەك.
دورىيان ئۇلارغا ئىشىكنى ئېچىپ بەردى. ئۇلار چوڭ زال ئارقىلىق پەلەمپەيگە چىقىشتى. رەسىمنىڭ جازىسى ناھايىتى تۇجۇپىلەپ ياسالغان بولغاچقا، بەكلا ئېغىر ئىدى. دورىيان نەچچە رەت ئۇلارغا كۆتۈرۈشۈپ بەرمەكچى بولدى. لېكىن، خوببارد ئەپەندى ئۇنىماي تۇرۇۋالدى. ئۇ بەك تۈزۈتلۈك بولغاچقا، ئېسىلزادىلەرنىڭ بىر ئىشلارغا ئارىلىشىشىنى ياقتۇرمايتتى.
— راستىنىلا بەك ئېغىر رەسىم ئىكەن بۇ، — كۇتۇپخانا ئىشىكىگە ئارانلا ئۇلاشقان ياردەمچى يىگىت پېشانىسىدىكى مونچاق - مونچاق تەرلىرىنى سۈرتكەچ، ھاسىرىغىنىچە شۇنداق دېدى.
— شۇنداق، بەك ئېغىر رەسىم بۇ، — دورىيان ئۆينىڭ ھاۋاسىنى ئالماشتۇرۇۋېتىش ئۈچۈن دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتتى. بۇ

ئۆي ئەمدى ئۆز خوجىسىنىڭ مەخپىيەتلىكىنى باشقىلارنىڭ كۆزىدىن ساقلايدىغان، ئىگىسىنىڭ روھىنى باشقىلاردىن مەخپىي تۇتىدىغان ئۆيگە ئايلانغانىدى.

بوۋىسى ئۆلۈپ كېتىپ بەش يىلغىچە ھېچ كىشى كىرىپ باقمىغان بۇ ئۆي دورىياننىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى ئويۇنچۇقخانىسى ئىدى، ئۇ چوڭ بولغاندىن كېيىن كۇتۇپخانا ئورنىدا ئىشلىتىلگەنىدى. ئۆي خېلىلا چوڭ بولۇپ، بوۋىسى لورد كورزو بۇ ئۆينى مەخسۇس ئۇنىڭ ئۇچۇن ياساتقانىدى. ئۇ ئانىسىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشىغاچقا، بوۋىسى ئۇنىڭغا بەك ئۆچ ئىدى. بۇ ئۆينى دورىياننى كۆزدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن ياساتقان دېسەكمۇ ھېچ خاتالاشمايمىز. دورىيان ئۆينىڭ شۇ پېتى تۇرغانلىقىنى ھېس قىلدى. گىرۋىكىگە ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن، رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن يوغان ئىتالىيە ساندۇقىنىڭ ئۈستىدە چېچىلىپ ياتقان چېرتيوژ، قەغەز دېگەندەك نەرسىلەرگە بىر ئىلىك توپا قونغان بولۇپ، ئىلگىرىكىدەكلا ئۆز جايىدا تۇراتتى. بالىلىق چېغىدا دورىيان ئۇنىڭ ئىچىگە مۆكۈۋالاتتى. دۇب دەرىخىدىن ياسالغان كىتاب جازىسىدا ئۇ تولا ئوقۇپ كونىرىتىۋەتكەن دەرسلىك كىتابلار تىزىقلىق ئىدى، كەينى تامغا ئېسىلغان رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەن كونا گىلەمگە پادىشاھ بىلەن خانىش شاھمات ئويناۋاتقان، بىر توپ ئاتلىق چەۋەنداز بېشىغا خالتا كىيدۈرۈلگەن ئوۋ بۈركۈتلىرىنى بىلىكىگە قوندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدىن مەغرۇر ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كۆرۈنۈش چۈشۈرۈلگەنىدى. ئۇ ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتكەنسېرى، بالىلىقىدا يالغۇز ئۆتكەن كۈنلىرى كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى. ئۆزىنىڭ ئاشۇ بىغۇبار بالىلىق دەۋرىنى ئەسلىتىدىغان بۇ ئۆيگە مۇشۇ رەسىمنى يۆتكەپ كىرگەنلىكىدىن چۆچۈگەندەك بولدى. ئۇ توختام سۇدەك مەززىسىز ئۆتۈۋاتقان مۇشۇنداق كۈنلەردە بۇ نەرسىلەرنى كۆرەرمەن دەپ ھەرگىز ئويلىمىغانىدى.

رەسىمنى باشقىلارنىڭ ئوغرىلىقچە كۆرۈۋېلىشىدىن

ساقلىنىشتا بۇ ئۆيدەك بىخەتەر جاي يوق ئىدى. ئاچقۇچ ئۇنىڭ قولىدا، ئۆيگە ھېچكىم كىرەلمەيدۇ. بىنەپشە رەڭ يوپۇق ئاستىدا رەسىمدىكى چىراي تېخىمۇ ياۋۇزلىشىپ كېتىدىغان بولدى ـ دە. ئۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئەمدى ئۇ رەسىمنى ھېچكىم، ھەتتا ئۆزىمۇ كۆرمەيدۇ. روھىنىڭ كۆز ئالدىدىلا ياۋۇزلىشىپ كېتىشىدىن ھەسرەت چېكىشىنىڭ ئەمدى ھاجىتى قالمىدى. ياشلىقىنى، مۇشۇ جازىبىدارلىقىنى ساقلاپ قالالىسىلا، شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە. ئۇنىڭ ئۈستىگە، دورىيانىنىڭ بۇرۇنقى ياخشى ھالىتىگە قايتىماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ ئۇنىڭ كەلگۈسى ئەمدى مۇشۇنداق شەرمەندىلىك ئىچىدە ئۆتىدۇ دەپ مۆئەييەنلەشتۈرىدىغانغا ھېچكىمنىڭ ئاساسى يوق. بەلكىم مۇھەببەت ئۇنىڭ تۇرمۇشىغا بۆسۈپ كىرىپ، قەلبىنى پاكلار، روھى ۋە ۋۇجۇدىدا بىخ ئۇرۇپ كۆكلەۋاتقان، ئاسانلىقچە ھېس قىلغىلى بولمايدىغان، تولىمۇ شېرىن، ئاجايىپ سىرلىقلىقى بىلەن كىشىنى غايىبانە ئۆزىگە تارتىپ تۇرىدىغان ئاشۇ ئىپلاس نىيەتلەرنى سۈپۈرۈپ تاشلار. بەلكىم بىر كۈنلەردە، رەسىمدىكى ياۋۇزلۇق ئاشۇ گىلاستەك قىپقىزىل، يۇمران لەۋلەردىن تۈيۈقسىز ئۈچۈپ كېتەر، ئەنە شۇ چاغدا ئۇ بازىل خالۋاردنىڭ بۇ كاتتا ئەسىرىنى دۇنيا ئەھلىگە يۈرەكلىك ھالدا جاكارلىيالايدۇ.

ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. رەسىمدىكى ئۇ سىيما مىنۇت ـ سېكۇنتلاپ قېرىيدۇ، جازىبىدارلىقىنى يوقىتىدۇ. بەلكىم ئۇ ئاشۇ رەزىل ئىپلاسلىقلىرى ئاتا قىلىدىغان بەتبەشىرىلىكتىن قۇتۇلۇپ كېتەلەر، لېكىن بارا ـ بارا چوڭقىيىۋاتقان يېشى ئۇنىڭ چىرايىغا ئاتا قىلغان بەتبەشىرىلىكتىن ھەرگىز قۇتۇلۇپ كېتەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئاشۇ چىرايلىق مەڭزلىرى ئولتۇرۇشۇپ، تېرىلىرى بوشىشىپ كېتىدۇ، خۇنىنى يوقاتقان كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىغا يىرگىنچلىك قورۇقلار يامىشىپ، چىرايىنى تېخىمۇ ياۋۇزلاشتۇرۇۋېتىدۇ. ئالتۇندەك پارقىراپ تۇرىدىغان چاچلىرى پاخپىيىدۇ، چىرايلىق ئېغىزلىرى كالچىيىپ، كالپۇكلىرى

دورديىپ، ماك ـ ماك بوۋايلارغا ئوخشاپ قالىدۇ. چىرايى بويۇن تېرىلىرى بوشىشىپ ساڭگىلىغان، قوللىرى تارىشادەك قېتىپ، تومۇرلىرى كۆپۈشۈپ كەتكەن، مۈكچىيىپ ئارانلا قالغان بوۋىسىنىڭ ئۆزىلا بولۇپ قالىدۇ. بوۋىسىنىڭ رەھىمسىزلىكى، شەپقەتسىزلىكلىرى ئۇنىڭ ئېسىدىن ھەرگىز چىقمايدۇ. شۇڭا، رەسىمنى يوشۇرۇپ قويماي بولمايدۇ.

— رەسىمنى ئەكىرىڭلار، خوببارد ئەپەندى، — دېدى دورىيان كەينىگە بۇرۇلۇپ ھارغىن قىياپەتتە، — ئىشىك ئالدىدا ئۇزۇن ساقلىتىپ قويغىنىمدىن خىجىلمەن، بايا خىيالىم باشقا ئىشلارغا كېتىپ قاپتۇ.

— ئوبدان بولدى، بىردەم ھاردۇق چىقىرىۋالدۇق، گرېي ئەپەندى، رەسىمنى نەگە قويىمىز؟ — دېدى خوببارد پۇشۇلدىغىنىچە.

— ھە، نەگىلا قويساڭلار بولىۋېرىدۇ. تامغا يۆلەپ قويايلى بولمىسا، ئۇنى تامغا ئاسقۇم يوق.

— رەسىمنى بىر كۆرۈپ باققۇم كېلىۋاتىدۇ، ئەپەندى.

بۇ گەپتىن قاتتىق چۆچۈگەن دورىيان خوبباردقا تىكىلىپ تۇرۇپ دېدى:

— بۇ رەسىمنىڭ كۆرگۈچىلىكى يوق، خوببارد ئەپەندى، — ئەگەر خوببارد يايپقۇچنى قايرىپ رەسىمنى كۆرمەكچى بولۇپلا قالسا، دورىيان دەرھال ئېتىلىپ بارغان پېتى يەرگە بېسىۋېلىشقا تەخ بولۇپ تۇردى، — سىزنى ئاۋارە قىلىۋەرگۈم يوق، خوببارد ئەپەندى. ھېلىمۇ جىق ئاۋارە قىلىۋەتتىم، كۆپ رەھمەت سىزگە.

— ياقەي، تۇزۇت قىلماڭ، سىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا ھەرقاچان تەييارمەن، گرېي ئەپەندى.

خوببارد ئېغىر قەدەملىرىنى سۆرىگىنىچە پەلەمپەيدىن تاراقلاپ چۈشۈپ كەتتى، كەينىدىن چۈشۈۋاتقان ياردەمچىسى ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ دورىيانغا قارىدىيۇ، قوپال، كۆرۈمسىز

چىرايىغا شۇئان تارتىنىش ئارىلىشىپ كەتكەن ھەيرانلىق ئالامىتى تېپىپ چىقتى. ئۇ ئۆمرىدە بۇنداق قاملاشقان ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدى.

ئۇلارنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاستا ـ ئاستا يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن، دورىيان ئىشىكنى قۇلۇپلاپ، ئاچقۇچنى يانچۇقىغا سالدى. شۇنىڭدىلا كۆڭلى ئارام تاپقاندەك بولدى. چۈنكى، ئەمدى ھېچكىم ئۇ قورقۇنچلۇق رەسىمنى كۆرەلمەيتتى، بۇ شەرمەندىلىكلەرنى ئۆزىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەي قالاتتى.

ئۇ كۇتۇپخانىسىغا كىرگەندە، سائەت بەشتىن ئاشقان چاي ۋە پېچىنە ـ پىرەنىكلەر ئۈستەلگە تەخ قىلىنغانىدى. چۆرىسى مەرۋايىت بىلەن چىرايلىق زىننەتلەنگەن چاي ئۈستىلىدە لورد ھېنرىدىن كەلگەن مەكتۇپ تۇراتتى. بۇ چاي ئۈستىلىنى ئۇنىڭ ھامىيسىنىڭ ئايالى رادلىي خانىم ھەدىيە قىلغانىدى. چاي ئۈستىلىدىكى مەكتۇپنىڭ يېنىدا سېرىق تاشتا مۇقاۋىلانغان، چۆرىلىرى قىرچىلىپ كىرلىشىپ كەتكەن بىر كىتاب، يېنىدا بىر پارچە «ساينت جامېس كەچلىك گېزىتى» تۇراتتى. ئېنىقكى، ۋىكتور قايتىپ كەلگەنىدى. شۇئان ئۇنىڭ كۆڭلىگە ۋىكتور بايىقى ئىككىيلەن بىلەن دوقۇرۇشۇپ قېلىپ، نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىنى سوراپ قالغانمىدۇ، دېگەن گۇمان چۈشتى. ئۇ رەسىمنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ قالدىمۇ، ياق بايا ئۈستەلگە چايلارنى تىزغاندىلا بىلىپ بولدى. دەرپەردە جايىدا يوق، تامدىكى رەسىم ئاسقان جايدا مانا مەن دەپلا ئىزى قالغان تۇرسا. كىم بىلىدۇ، قايسىبىر كۈنى كېچىدە ئۇ ۋىكتورنىڭ پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسىگىنىچە ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ، رەسىم بار ئۆينىڭ قۇلۇپىنى بۇزۇپ ئىچىگە كىرمەكچى بولۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالامدۇ، تېخى. ئۆيدە ماراقچىدىن بىرى بولسا، ئەجەب قورقۇنچلۇق بولىدىكىنە؟ ئۇ بۇرۇن بەزى خىزمەتكارلارنىڭ خوجايىنىنىڭ بىرەر پارچە خېتىنى كۆرۈۋېلىپ، مەخپىي قىلىشقان گەپلىرىنى ئاڭلاپ قېلىپ، بىرەرىنىڭ ئىسىم

كارتوشكىلىرىنى ياكى ياستۇق ئاستىدىكى سولىشىپ قالغان بىرەر تال گۈلنى كۆرۈپ قېلىپ، خوجايىنلىرىنى قاقتى ـ سوقتى قىلغانلىقىدەك ئىشلارنى كۆپ ئاڭلىغانىدى.

ئۇ چوڭقۇر ئۇھسىنىپ قويۇپ، ئازراق چاي قۇيدى ـ دە، لورد ھېنرىدىن كەلگەن خەتنى ئاچتى. لورد ھېنرى خەتتە گېزىت ۋە قىزىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دەپ بىر پارچە كىتاب ئەۋەتكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ سائەت سەككىزدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتكەندە كۇلۇبقا بارىدىغانلىقىنى يازغانىدى. ئۇ گېزىتنى ئېرىنچەكلىك بىلەن ۋاراقلاۋېتىپ، بەشىنچى بەتنىڭ ئۈستىدىكى قىزىل قەلەم بىلەن بەلگە ئۇرۇپ قويۇلغان يەرگە كۆزى چۈشتى، بەلگە ئۇرۇلغان يەرنىڭ ئاستىدا تۆۋەندىكى خەۋەر تۇراتتى.

ئايال ئارتىسنىڭ ئۆلۈش سەۋەبىنى تەكشۈرۈش ئىسپاتى: بۈگۈن ئەتىگەن رايونلۇق جەسەت تەكشۈرۈش خادىمى دانبېر ئەپەندى خۇركىستون يولىدىكى بېل مېھمانخانىسىغا بېرىپ، خان جەمەتى خولبورن تىياتىرخانىسىغا يېڭىدىن تەكلىپ قىلىنغان ياش ئايال ئارتىس سىبىل ۋېيىننىڭ جەسىتىنى تەكشۈرۈپ ئىسپات ئالغاندا، ئارتىسنىڭ ئۆلۈم سەۋەبى پەرەز قىلغاندىن باشقىچە بولدى. ئۆلگۈچىنىڭ ئاپىسى گۇۋاھلىق بەردى، دوختۇر بىررېلىنىڭ جەسەت تەكشۈرۈش خۇلاسىسىنى ئاڭلاپ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، ئاھۇپەرياد چەكتى. نەق مەيداندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلدى.

دورىيانىنىڭ قوشۇملىرى تۈرۈلۈپ، گېزىتنى يىرتىپ ـ يىرتىپ تاشلىۋەتتى. نېمىدېگەن يىرگىنچلىك خەۋەر بۇ! ۋەقە ئەينەن خەۋەر قىلىنغانىدى. ئۇ لورد ھېنرىنىڭ گېزىتكە ئالاھىدە بەلگە قويۇپ ئەۋەتكەن ئەخمىقانە قىلمىشىدىن سەل ئاچچىقى كەلدى. ۋىكتور بۇنى ئالدىقاچان ئوقۇپ بولدى، ئۇ سولتەكنىڭ بۇ ئىنگلىزچە خەۋەرنى ئوقۇپ چۈشىنىشكە چامىسى

يېتىدۇ.

ۋىكتورنىڭ ئۇ خەۋەرنى ئوقۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ يۈرۈشىنىڭ نېمە ھاجىتى؟ سىبىل ۋېينىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن دورىيان گرېينىڭ نېمە مۇناسىۋىتى؟ ئۇنى يا دورىيان گرېي ئۆلتۈرمىسە؟

ئۇ نەزىرىنى لورد ھېنرى ئەۋەتكەن كىتابقا ئاغدۇردى، لېكىن كىتابتا نېمە سۆزلەنگىنىنى بىلمەيتتى. دورىيان سەككىز قىرلىق شىرەنىڭ ئالدىغا كېلىپ، يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئولتۇردى ـ دە، كىتابنى ۋاراقلاشقا باشلىدى. ئۇ نەچچە مىنۇت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا كىتابقا كىرىشىپ كەتتى. بۇ، ئۇ ئوقۇغان ئەڭ غەلىتە كىتاب ئىدى. ئۇ دۇنيادىكى جىمى جىنايەتلەر چىرايلىق كىيىنىپ، يېقىملىق نەي كۈيلىرىگە جور بولۇپ ئورۇندالغان گاچا تىياتىرغا ئوخشاش، كۆز ئالدىدىن بىرمۇبىر ئۆتۈۋاتقاندەك ھېس قىلدى. ئىلگىرى ئۇنىڭغا خىيالىي چۈشتەك تۇيۇلغان ئىشلار بىردىنلا راستقا ئايلانغاندەك، چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان نەرسىلەر كۆز ئالدىدا زاھىر بولغاندەك بىلىندى.

بۇ، پارىژلىق بىر يىگىتنىڭ پسىخىك روھىي ھالىتى تەسۋىرلەنگەن رومان ئىدى. 19 ـ ئەسىردە ياشاۋاتقان بۇ يىگىت ئۆزى ياشاۋاتقان دەۋردىن باشقا دەۋرلەردىكى ئارزۇ ـ ئىستەكلەر ۋە تەپەككۇر ئەندىزىلىرىنى ئۆز تۇرمۇشىدا رېئاللىققا ئايلاندۇرماقچى، ھەر خىل تۇيغۇلار ئارقىلىق ئۆتكەن دەۋرلەردىكى روھنى ئۆز ۋۇجۇدىدا نامايان قىلماقچى بولىدۇ. ئۇ ئاشۇ ساختا، خاتا ھالدا ئېسىل پەزىلەت دەپ تەرىپلىنىپ كېلىنىۋاتقان ئۆز ـ ئۆزىنى چۈشەپ قويۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، دانىشمەنلەرنىڭ نەزىرىدە جىنايەت دەپ قارىلىۋاتقان تۇغما قارشىلىقتىنمۇ ھۇزۇر ئالىدۇ. رومانىنىڭ يېزىلىش ئۇسلۇبى غەلىتە، ئەمما جانلىق بولۇپ، پارىژلىق يىگىتنىڭ روھىي ھالىتى مۇجمەل سۆز ـ ئىبارىلەر ئارقىلىق ناھايىتى ئۆزگىچە ئۇسلۇبتا تەپسىلىي بايان قىلىنغانىدى. بۇ كىتابتىكى تىل ئىشلىتىش ئۇسلۇبى ۋە

ئىنچىكە تەسۋىرلەرنى فرانسىيىنىڭ سىمۋولىزم ئۇسلۇبىدا ئىجادىيەت قىلىدىغان ئەڭ مەشھۇر پىركاملىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىلا ئۇچراتقىلى بولاتتى. ئۇنىڭدىكى تەمسىللەر ئاجايىپ ئۆزگىچە ۋە نەپىس ئىدى. ھېسسىي تۇرمۇشتىكى سىرلىق ئىشلار پەلسەپىۋى تىل بىلەن ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئىپادىلەنگەنىدى. كىتابنى ئوقۇغان كىشى ھەتتا ئۇنىڭ ئوتتۇرا ئەسىردە ياشىغان مەلۇم بىر دانىشمەننىڭ روھىي خۇشاللىق قولىيازمىسى ياكى ھازىرقى دەۋردىكى بىر جىنايەتچىنىڭ كېسەللىك روھىي ھالىتىدىكى توۋنامىسى ئىكەنلىكىنى ئايرىۋالالماي قالاتتى. كىشىنى زەھەرلەيدىغان بۇ كىتابنىڭ سارغۇچ بەتلىرىدىن كېلىۋاتقان قويۇق ئەتىر ھىدى ھەرقاچان كىشىنىڭ كاللىسىنى غىدىقلاپ بىئارام قىلاتتى. ئۇ بابمۇباب ئوقۇپ كىتابقا كىرىشىپلا كەتتى. ئۇزۇندىن - ئۇزۇنغا يېزىلغان مۇرەككەپ جۈملىلەر، چۈشىنىش تەس بولغان غەلىتە ئىدىيىلەرنىڭ تولىمۇ ئەپچىللىك بىلەن قايتا - قايتا تەكرارلىنىشى ئۇنى تۇيدۇرماستىن خىيالىي تۇيغۇ، خىيالپەرەسلىك قاينىمىغا سۆرەپ كىرىۋاتاتتى. ئۇ كىتابنى شۇ تەرىقىدە ئوقۇپ ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكىنىنىمۇ تۇيمايلا قالدى.

بىر تال غېرىب يۇلتۇز ئېسىلىپ تۇرغان كۆكۈچ ئاسماندا ئاللىقاچان بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى، دېرىزىدىن ناھايىتى ئاجىز يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. غۇۋا يورۇقتا تولىمۇ تەستە ئوقۇۋاتقان دورىيان قارا خەتلەر قاراڭغۇلۇق بىلەن قوشۇلۇپ كەتكەندىلا ئاندىن داۋاملىق كۆرۈشكە ئامالسىز قالدى. دورىيان ۋىكتور قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى دەپ نەچچە قېتىملاپ ئەسكەرتكەندىلا ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ ياندىكى ئۆيگە چىقتى، قولىدىكى كىتابنى كارىۋات يېنىدىكى فلورېنسىيە ئۇسلۇبىدىكى كىچىك شىرەگە قويۇپ، كەچلىك زىياپەتكە بېرىش ئۈچۈن كىيىم ئالماشتۇرۇشقا تۇتۇندى.

ئۇ كۆلۈبقا بارغاندا سائەت توققۇزغا ئاز قالغانىدى، لورد ھېنرى دەم ئېلىش ئۆيىدە ئۆزى يالغۇز ئولتۇراتتى، ئۇزايدىن ناھايىتى تىت - تىت بولۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى.

— كەچۈرۈڭ ھاررى، — دېدى دورىيان، — ھەممىسى سىزنىڭ كاساپىتىڭىز، سىز ئەۋەتكەن كىتابنىڭ مەستخۇشلۇقىدا ۋاقىتنىڭ توشۇپ كەتكەنلىكىگە دىققەت قىلماپتىمەن.

— كىتابنى ياقتۇرۇپ قالىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم، — لورد ھېنرى شۇنداق دېگەچ لىككىدە ئورنىدىن تۇردى.

— ياقتۇرۇپ قالمىدىم، كىرىشىپ كەتتىم، ھاررى. بۇ ئىككى گەپنىڭ پەرقى چوڭ جۇمۇ.

— ھە، راستىنلا شۇنداق پەرقنى بايقىدىڭىزمۇ؟ — دېدى لورد ھېنرى. ئۇلار رېستورانغا كىرىپ كېتىشتى.

ئون بىرىنچى باب

دورىيان خېلى يىللارغىچە بۇ كىتابنىڭ تەسىرىدىن قۇتۇلالمىدى. توغرىسىنى ئېيتقاندا، قۇتۇلۇشنى خالىمىدى. ئۇ ئۆزگىرىشچان كەيپىياتى ۋە ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان تۇراقسىز خۇي ـ مىجەزىگە ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن، پارىژدىن بۇ كىتابنىڭ ئوخشىمىغان رەڭلەردە مۇقاۋىلانغان چوڭ فورماتلىق يېڭى نەشرىدىن توققۇز پارچە سېتىۋالدى. كىتابتىكى باش پېرسوناژ ــ رومانتىكىلىق بىلەن زېرەكلىكنى تولىمۇ غەلىتە بىر رەۋىشتە ئۆز ۋۇجۇدىدا مۇجەسسەملىگەن پارىژلىق يىگىت گويا ئۇنىڭ ئۈچۈنلا يارىتىلغاندەك، بۇ كىتاب ئۇنىڭغا گويا ئۆزىنىڭ ھايات كەچمىشلىرى ۋە كەلگۈسى ھايات نىشانلىرىنى تەسۋىرلەپ بەرگەندەكلا تۇيۇلاتتى.

بىرلا ئوخشىمايدىغان يېرى، دورىيان كىتابتا تەسۋىرلەنگەن باش پېرسوناژدىن ھەرھالدا تەلەيلىك ئىدى. ئۇ كىتابتا تەسۋىرلەنگەن پارىژلىق يىگىتتەك ۋاقتىدا، ئەينەككە قاراشتىن، ئۆز ئەكسى كۆرۈنىدىغان مېتاللاردىن، سۈپسۈزۈك تىنىق سۇدىن ئۈنچىۋالا قورقمايتتى. بۇنداق تۇيغۇلار ئۇنىڭدا يوق ئىدى ھەم مەڭگۈ بولمايتتى. كىتابنىڭ كېيىنكى قىسىملىرىدا ئاپتور تراگېدىيىلىك جەريانلارنى بايان قىلغان، سەل مۇبالىغە قىلىنىۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن بىر ئادەمنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالغان چېغىدىكى چەكسىز قايغۇ ـ ئەلىمى ۋە ئۈمىدسىزلىكىنى ناھايىتى ئوبدان سۈرەتلەپ بەرگەنىدى. دورىيان كىتابنىڭ ئاشۇ قىسىملىرىنى بىر خىل ھۇزۇر ئىلكىدە ئوقۇپ تۈگەتتى. ئەلۋەتتە، ھەرقانداق ھۇزۇر ۋە

خۇشاللىق ئۆز نۆۋىتىدە يەنە قايغۇ ـ ھەسرەت بىلەن جۈپلىشىپ كېلەتتى.

قارىغاندا، دورىياندىكى بازىل خالۋارد ۋە ئەتراپىدىكى تالاي كىشىلەرنى ئۆز ئايىغىغا يىقىتقان تەڭداشسىز گۈزەللىك چېھرىدىن ھېچ يىتىدىغاندەك قىلمايتتى. ھەتتا ئۇنىڭ ئابرۇيىنى يەر بىلەن يەكسان قىلىدىغان پىتنە ـ پاساتلارنى ئاڭلىغان كىشىلەر (ئۇ توغرىسىدا لوندوندا خىلمۇخىل ئەپقاچتى گەپلەر تارقىلىپ كەتكەن بولۇپ، كۇلۇبتىكىلەرنىڭ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان پاراڭ تېمىسىغا ئايلانغانىدى) ئۇنى كۆرگەن ھامان ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكىدىغان ئۇنداق پىتنە ـ پاساتلارغا ھەرگىز ئىشەنمەيتتى. ھەددەپ ئۇنىڭ غەيۋىتىنى قىلىشىۋاتقان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ تەڭداشسىز ھۆسن ـ جامالى، نۇقسانسىز قەددى ـ قامىتىنى كۆرگەن ھامان جىم بولۇشاتتى. ئۇنىڭ چېھرىدىن بالقىپ تۇرغان ئېيتقۇسىز دەرىجىدىكى ئاق كۆڭۈللۈك، بىغۇبارلىقتىن ئەيمىنىشەتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ ئالدىدا ۋۇجۇدىدىن ئاللىقاچان يوقالغان ئاق كۆڭۈللۈكنى ئەسكە ئېلىشاتتى. ئۇلار شۇ دەرىجىدە قاملاشقان، جەلپكار بۇ يىگىتنىڭ ئەيش ـ ئىشرەت ئەۋج ئالغان مۇشۇنداق بىر يىرگىنچلىك دەۋردە قانداق قىلىپ ئۆزىگە قىلچە نۇقسان يەتكۈزمىگىنىدىن ئەجەبلىنەتتى.

دورىيان تۇرۇپ ـ تۇرۇپلا ئىجتىمائىي ئالاقىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ، بىر مەزگىل ئۆيىگە بېكىنىۋالاتتى. بۇنىڭدىن ئۇنىڭ دوستلىرى ھەر خىل قىياسلارنى قىلىشاتتى. ئۇ ئۆيىگە قايتىپ كېلىپلا، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىپ، يېنىدىن ئايرىمايدىغان ھېلىقى ئاچقۇچ بىلەن كۇتۇپخانىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ كىرىپ كېتەتتى، ئاندىن قولىغا ئەينەك ئېلىپ، بازىل خالۋارد سىزىپ بەرگەن ھېلىقى رەسىمنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، رەسىمدىكى يۈزلىرىگە يول ـ يول قورۇقلار چۈشكەن چىراي بىلەن ئۆزىنىڭ ئەينەكتىكى كۈلۈمسىرەپ

تۇرغان سۆزۈك چىرايىنى سىلىشتۇرۇپ، ئۆز چىرايىدىن قانائەت ھاسىل قىلاتتى. ئۇ چىرايىدىن بارغانسېرى بۆلەكچە ھۆزۈر ئالىدىغان، ئۆز روھىنىڭ گۇمران بولۇشىدىن خۇشاللىق تاپىدىغان بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ پېشانىسىگە يول - يول قورۇق ئىز سالغان، جاۋغىيى چۆرىسىدە جەلپكار سىزىقچىلار پەيدا بولغان رەسىمنى بىر خىل ئەندىشە ئارىلاش خۇشاللىق ئىلكىدە ئىنچىكە كۆزىتەتتى، كۆڭلىدە گۇناھكارلىق تۇيغۇسى بىلەن ياشلىق تۇيغۇسىنىڭ قايسىسىنىڭ قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىنى دەڭسەيتتى. شىشىدەك سۆزۈك ئاپئاق قوللىرىنى رەسىمدىكى گۆشلۈك قوللار بىلەن سېلىشتۇرۇپ، چىرايىدا رازىمەنلىك كۈلكىسى پەيدا بولاتتى، ھەتتا رەسىمنىڭ كالانپاي تۇرقىنى مەسخىرە قىلاتتى.

ئۇ مەيلى خۇشبۇي ھىدلار تاراپ تۇرغان ھۇجرىسىدا ياتسۇن ياكى پرىستاننىڭ يىپىندىكى سېپسىق نامى پۇر كەتكەن پاسكىنا دەڭلەردە تۈنىسۇن، دائىم ئۇيقۇسى قاچقان چاغلاردا، ئۆز روھىنىڭ گۇمرانلىقىقا يۈز تۇتۇۋاتقانلىقىنى ئېچىنىش ئىلكىدە ئويلايتتى. بۇ خىل ئېچىنىش نوقۇللا شەخسىيەتچىلىكتىن بولۇۋاتقاچقا، ئۇنىڭغا ئويدانلا تەسىر قىلغانىدى. ئەمما، بۇنداق چاغلار ئانچە كۆپ بولمايتتى. لورد ھېنرى بىلەن بازىلنىڭ ئۆيىدە تۇنجى كۆرۈشكەندىن باشلاپ، ئۇنىڭ قەلبىدە ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈش ئىستىكى پەيدا بولدى، ھايات ھەققىدە بىلىدىغانلىرى كۆپەيگەنسېرى، يەنىمۇ جىق نەرسىلەرنى بىلگۈسى كېلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈشكە بولغان چاڭقاقلىقىنى قانائەت تاپتۇرۇشنى ئىستىگەنسېرى، بۇ چاڭقاقلىقى بارغانسېرى ئەۋجىگە چىقاتتى.

ھالبۇكى، ئۇ ئىجتىمائىي ئالاقىدىن بىراقلا قول ئۈزۈپمۇ كەتمىدى. قىشتا ئايدا بىر - ئىككى قېتىم، ئىجتىمائىي ئالاقە پەسلىنىڭ ھەر چارشەنبە كۈنى كەچتە گۈزەل قەسرىنىڭ ئىشىكىنى ئۇلۇغ ئېچىپ، ئەڭ داڭلىق مۇزىكانتلارنى تەكلىپ

قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئېسىل مۇزىكىلىرىدىن مېھمانلارنى ھوزۇرلاندۇراتتى. ئۇ ھەر قېتىم زىياپەت بەرگەندە لورد ھېنرى يېقىندىن ياردەمدە بولۇپ، ئۈستەلنى دورىياننىڭ ئېسىلزادە سالاپىتىگە ماسلاشتۇرۇپ راسلايتتى. رەڭگارەڭ خۇش پۇراق گۈللەر، نەپىس كەشتىلەنگەن داستىخان، قەدىمىي تۈستىكى كۈمۈش رەڭ تەخسىلەر ئۈستەلگە ئاجايىپ ماسلاشتۇرۇلۇپ تىزىلاتتى، كىم - كىملەرنى مېھمانغا چاقىرىش، قايسى ئورۇندا كىملەر ئولتۇرۇش دېگەندەك ئىشلارمۇ ناھايىتى تۈجۈپىلەپ ئورۇنلاشتۇرۇلاتتى. شۇڭلاشقا، ئۇ بەرگەن زىياپەت بەك ھەشەمەتلىك بولمىسىمۇ، لېكىن كىشىلەر ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي ماختىشاتتى. تالاي كىشىلەر، بولۇپمۇ ياشلار دورىياننىڭ ۋۇجۇدىدىكى بىلىم بىلەن ئېسىلزادىلىك، ئابروي - مەرتىۋە، ۋايىگە يەتكەن سالاپەت قاتارلىقلار ئۆزئارا مۇجەسسەملەنگەن دۇنياۋى ئۈلگىنى كۆرۈپ، ئىتون ياكى ئوكسفوردتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىكى ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ رېئاللىققا ئايلانغانلىقىنى كۆرگەندەك بولاتتى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە دورىيان دانتې تەسۋىرلىگەن «گۈزەللىككە چوقۇنۇش ئارقىلىق ئۆز- ئۆزىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش»نى ئىستەۋاتقان كىشى ئىدى؛ گاۋتىيېرغا ئوخشاش «ئوبيېكتىپ دۇنيا ئۇ ئارقىلىقلا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ» دەپ قارايتتى.

ئەلۋەتتە، ھايات دورىيان ئۈچۈن ئەڭ موھىم، ئەڭ ئۇلۇغ سەنئەت ئىدى. شۇڭا، باشقا سەنئەتلەر گويا ھاياتلىق ئۈچۈن ھازىرلانغاندەكلا ئىدى. ئۇ مودا قوغلىشاتتى، سۆلەتۋازلىق قىلاتتى. مودا قوغلىشىش ئاجايىپ - غارايىپ نەرسىلەرنى بىر مەزگىل ئەۋجىگە چىقارغىنى بىلەن، سۆلەتۋازلىق ئۆزىگە خاس ئۇسۇللار ئارقىلىق گۈزەللىكنىڭ مۇتلەق زامانىۋىلىقىنى نامايىش قىلاتتى. شۈبھىسىزكى، بۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى دورىياننى جەلپ قىلىۋالاتتى. ئۇنىڭ كىيىنىشى، يۈرۈش - تۇرۇشى پات - پات ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان، باشقىلاردىن پەرقلىنىدىغان ئۆزگە

خاس سۆلـتى ماي فـايـردىكى تانسا كـېچىلـىكلـىرىدە، پالـمال كـۆلۈۋېـدىكى سۆلەتۋاز بايۋەچچىلەر ئارىسىدا ئۇبدانلا تەسىر قوزغايتتى. ئۇلار كىيىنىش، يۈرۈش - تۇرۇش قاتارلىق ھەممە ئىشتا دورىيانىنى دورايتتى، دورىيانىڭ ۋۇجۇدىدىن ئۇرغۇپ تۇرىدىغان ئېسىلزادىلەرچە سۆلكەت - سالاپەتنى ئۆزىگە ئۆلگە قىلاتتى.

دورىيان قۇرامىغا يېتەر - يەتمەيلا بۇنچە مەرتىۋىگە ئېرىشىپ قالغىنىدىن مەمنۇن بولاتتى، ئۆزى ياشاۋاتقان لوندوننىڭ شۇ تاپتا گويا «ساترىكون»نىڭ① ئاپتورى ياشىغان نېرونىيان② ئىمپېرىيىسى دەۋرىدىكى رىمغا ئوخشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئىچىدە خۇشال بولاتتى. لېكىن، ئۇنىڭ قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئارزۇ - ئىستەكلىرى «مودا باشلامچىسى» بولۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايتتى، باشقىلارغا زىبۇزىننەتنى قانداق تاقاش، گالستۇكنى قانداق چىگىش، ھاسىنى قانداق تۇتۇش دېگەندەك ئىشلارنى ئۆگىتىدىغان ئادەم بولۇپ قېلىشنى خالىمايتتى. ئۇ ئۆزىگە خاس پەلسەپىسى، پرىنسىپى بولغان ھاياتلىق دەستۇرىنى روياپقا چىقىرىش ھەققىدە باش قاتۇراتتى. ئۇنىڭچە بولغاندا، بۇ ھاياتلىق دەستۇرىدا ئەڭ يۈكسەك مەنىۋى پەللىگە ئىنتىلىدىغان تۇيغۇلىرى ئەكس ئەتكەن، مۇجەسسەملەنگەن بولۇشى كېرەك ئىدى.

سەزگۈ ئەزالارنىڭ ھۇزۇرىنى قوغلىشىش ھەرقانداق چاغدا ئەيىبلىنىشكە ئۇچرايدۇ. كىشىلەرنىڭ ئۆز ۋۇجۇدىدىنمۇ كۈچلۈك ئارزۇ - ھەۋەسلەرنىڭ غىدىقلىشى ۋە ھۇزۇرىدىن قورقۇشى تۇغما بولىدۇ ھەم ئاشۇنداق غىدىقلىنىش بىلەن ھۇزۇرلىنىشنىڭ ئىنسانلاردىن تۆۋەن تۇرىدىغان ھايۋانلاردىمۇ بولىدىغانلىقىنى

---

① ئېيتىلىشىچە، «ساترىكون» ناملىق بۇ كىتابنى مىلادىيە 1 - ئەسىردە قەدىمكى رىملىق يازغۇچى پېتروۋنىوس يازغان. ئاپتور ئېستېتىك تۇيغۇغا باي بولغاچقا، كىشىلەر تەرىپىدىن «مودىنىڭ ھۆكۈمرانى» دەپ ئاتالغان.

② نېرونىيان — (37 — 68) قەدىمكى رىمنىڭ پادىشاھى، تارىختا نامى بار زالىم پادىشاھ.

بىلىدۇ. لېكىن، دورىيان گرېينىڭ قارىشىچە، ئىنسانلار سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ ماھىيىتىنى ھەقىقىي چۈشىنىپ يېتەلمىگەن. سەزگۈ ئەزالارنىڭ ياۋايى ھايۋانىي تەبىئەتلىك ھالىتىدە تۇرۇپ قېلىشىنىڭ سەۋەبى شۇ يەردىكى، ئىنسانلار ئاچلىق ئارقىلىق بويسۇنۇشقا مەجبۇرلىغان ياكى ئازاب - ئوقۇبەت ئارقىلىق ئۇلارنى تۇنجۇقتۇرۇپ تاشلىغانىدۇ، ھەرگىزمۇ ئاشۇ سەزگۈ ئەزالارنى گۈزەللىككە ئىنتىلىشنى يېتەكچى قىلغان يېڭىچە بىر روھىي يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈشكە تىرىشىپ باقمىغان. دورىيان ئىنسانلارنىڭ تەدرىجىي تەرەققىيات مۇساپىسىنى ھەر قېتىم كۆزەتكىنىدە، ئىنسانلارنىڭ ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان مەقسەتلىرى ئۈچۈن تالاي نەرسىلەردىن ۋاز كەچكەنلىكىدىن قاتتىق ئازابلىناتتى. ئىنسانلار ئۆزىدىكى تەلۋىلىكنى، ئىختىيارلىقنى ئىزچىل چەكلەپ كەلدى، ئۆز - ئۆزىنى رەھىمسىزلەرچە قىينىدى ۋە ئىنكار قىلدى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇ قورقۇنچاقلىقتىن كېلىپ چىققان، ئاقىۋەتتە ئۆزلىرى نادانلارچە قۇتۇلماقچى بولغان خىيالىي تۇيغۇسىدىكى گۇمرانلىقتىنمۇ ئۆتەر گۇمرانلىققا دۇچار بولدى.

لورد ھېنرىنىڭ پەرەز قىلغىنىدەكلا يېڭىچە ئىشرەتخورلۇق باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ يېڭىچە بىر خىل تۇرمۇش شەكلى يارىتاتتى، ھاياتلىق ئالىمىمىزنى پۇرىتانلارنىڭ ۋاقتى ئۆتكىنىگە قارىماي كىشىلەر ئارىسىدا بازار تېپىشقا ئۇلگۈرگەن دوگما قېلىپلىرىدىن خالاس قىلاتتى. دۇرۇس، يېڭىچە ئىشرەتخورلۇق ئەقلىيلىكنى چەتكە قاقمايدۇ. ئەمما، ئۇ لەززەتلىك ھېس - تۇيغۇلارنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە تىكلەنگەن نەزەرىيە سىستېمىلىرىنى رەت قىلىدۇ. ئىشرەتخورلۇق تۇيغۇسىنى ھېس قىلىشنى مۇھىم ئورۇنغا قويىدۇ، ئەمما شېرىن ياكى ئازابلىق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ھەرقانداق نەتىجىنى نەزەرگە ئالمايدۇ. ھەۋەسنى چەكلەش خاھىشى ئادەمنىڭ تۇيغۇلىرىنى باسسا، چاكىنا شاللاقلىق كىشىنى ھېسسىياتسىز

قىلىۋېتىدۇ. ھالبۇكى، يېڭىچە ئىشرەتخورلۇق بولسا نەپسىنى چەكلەش يۈزلىنىشى بىلەن سىغىشالمايدۇ، ئادەملەرگە ھاياتنىڭ ھەربىر ئۆتكۈنچى دەقىقىلىرىدىن قانداق ھۇزۇرلىنىشنى ئۆگىتىدۇ. نۇرغۇن كىشىلەر ئەتىگىنى تاڭ يورۇماي تۇرۇپ ئويغانغان چاغدىكى تۇيغۇلارنى باشتىن كەچۈرۈپ باققان. بەزىلەر ئويغىنىپ نىمە چۈش كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيدۇ، خامۇشلۇقتىن، گاراڭلىقتىن قۇتۇلالمايدۇ. يەنە بەزىلەر بولسا كېچىدە ھېلى قاباھەتلىك، ھېلى شېرىن چۈشلەرنى كۆرىدۇيۇ، ئويغانغىنىدا كاللىسىغا رېئاللىقتىكىدىنمۇ قاباھەتلىك سايىلەرنىڭ ئارام بەرمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. ئاشۇ ئاجايىپ ـ غارايىپ چۈشلەردە سەنئەتكە ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلىدىغان گوتچە بىر خىل جۇشقۇنلۇق ئايان بولۇپ تۇرىدۇ. شۇنى تەخمىن قىلىش مۇمكىنكى، بۇنداق چۈشلەردىكى خىيالىي كۆلەڭگىلەر بىر خىل سەنئەت، خام خىيال سۈرۈش كېسىلىگە گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭ روھىيىتىگە چۈشىدىغان سەنئەت دېمەكتۇر. ئۇنىڭدا شۇنداق بىر نۇقتا ئەكس ئېتىدۇ: سۇبھى مەزگىلىدە ئاپئاق تىترەڭگۈ قوللار دېرىزە پەردىسىنى قايرىشى بىلەن، بىر غەلىتە كۆلەڭگە ئۆيگە كىرىۋېلىپ بۇلۇڭدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇۋالىدۇ. سىرتتىكى دەرەخلەرنىڭ شاخلىرىدا قۇشلار توختىماي ۋىچىرلىشىپ تۇرىدۇ، ئالدىراپ خىزمەتكە ماڭغان كىشىلەرنىڭ قەدەم تىۋىشلىرى ئاڭلىنىدۇ. تاغ تەرەپتىن كېلىۋاتقان مەيىن شامال كىشىنى ئۇھسىندۇرۇپ خىيالىنى ئۆتمۈشكە ئەكېتىدۇ. تۈن پەردىسى ئاستا ـ ئاستا سۈزۈلۈپ، كۆللى شەيئى ئاستا ـ ئاستا ئۆزىنىڭ ئەسلىي ھالىتىگە ۋە رەڭگىگە كىرىدۇ. بىز تاڭ سەھەرنىڭ ئۆزگەرمەس ئۇسۇلدا دۇنيانى قايتىدىن ئاپىرىدە قىلىۋاتقانلىقىغا شاھىت بولىمىز. خىرە ئەينەك ئالدىدا ئادەم سايىسى پەيدا بولىدۇ، ئۆچكەن شام ئاخشام بىز ئۇخلاشتىن بۇرۇن قويغان جايدا تۇرغان بولىدۇ، ئۇنىڭ يېنىدا تۈنۈگۈن كېچە يېرىمى كۆرۈپ بولۇنغان كىتاب

ياكى تانسا كېچىلىكىدە مەيدىگە قادالغان، ئەمما ئاللىبۇرۇن سولىشىپ قالغان گۈل ياكى ئوقۇساق ـ ئوقۇساق قانمايدىغان بىر پارچە خەت تۇرغان بولىدۇ. ھەممە نەرسە شۇ پېتى. بىز چۈشىنىدىغان ھەقىقىي رېئاللىق چىن بولمىغان كېچە قوينىدىن قۇتۇلۇپ، كۆز ئالدىمىزدا زاھىر بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بىز ئاخشام نەدە بۇ رېئاللىق بىلەن خوشلاشقان بولساق، يەنە شۇ يەردە ئۇنى كۈتۈۋېلىشقا مەجبۇر بولىمىز. داۋاملىق قوبۇل قىلمىساق بولمايدىغان، زېرىكىشلىك، ئۆزگەرمەس تۇرمۇش غېمى خىيالىمىزنى بەند قىلىدۇ؛ روھىي بېسىم يەنە باش كۆتۈرىدۇ. شۇنچىلىك ناخۇشلۇق ئىلكىدە سەھەردە ئويغىنىپلا، يېپيېڭى بىر دۇنيانىڭ كۆز ئالدىمىزدا پەيدا بولۇپ قېلىشىغا ئىنتىزار بولىمىز. بىز ئارزۇلاۋاتقان بۇ دۇنيا شۇنداقكى، ئۇنىڭدا جىمى شەيئىنىڭ شەكلى، رەڭگى ئۆزگەرگەن؛ سىرلىق تۇيغۇ مۇجەسسەملەنگەن، جىمى كونا نەرسىلەر سىقىپ چىقىرىلغان. بىز ئارزۇلاۋاتقان بۇ دۇنيادا ھېچقانداق مەجبۇرىيەتكە ۋە ئۆكۈنۈشلۈك تۇيغۇلارغا ئورۇن يوق.

دورىيان گرېينىڭ ئارزۇلايدىغىنى ياكى تۇرمۇش نىشانى دەل مۇشۇنداق دۇنيانى قايتىدىن يارىتىش ئىدى. ئۇ شېرىن، ئەمما دەقىقە ئىچىدە غايىب بولىدىغان ئاشۇ تۇيغۇلارنى، رومانتىك تۇرمۇشتا كەم بولسا بولمايدىغان ئۆزگىچە ھېسسىياتنى قوغلىشىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ خاسلىقىغا قارشى يوسۇندا تەپەككۇر قىلاتتى ۋە ئۆزىنى ئۇنىڭ مەيلىگە قويۇۋېتەتتى. بۇنداق تەپەككۇر شەكلىنى تەلتۆكۈس چۈشىنىپ يەتكەندە، قىزىقسىنىش تۇيغۇسى قانائەت تاپقىنىدا بولسا، چۈشىنىكسىز بىر سوغۇق نەزەردە ئۇنىڭدىن ۋاز كېچەتتى. بۇنداق سوغۇقلۇق ھەقىقىي قىزغىنلىق بىلەن سىغىشالمىغۇدەك يەردە ئەمەس. ھەتتا بىر قىسىم ھازىرقى زامان پسىخولوگلىرىنىڭ نەزىرىدە بۇنداق سوغۇقلۇق بولمىسا ئوتتەك قىزغىنلىق بولمايتتى.

«دورىيان رىم كاتولىك دىنى ئۆيۈشمىسىغا ئەزا بولىدىكەن،

رىم دىنىي ئۇيۇشمىسىنىڭ مۇراسىملىرى ئۇنى رام قىلىۋاپتۇ»
دېگەندەك گەپلەر بار ئىدى. رىم دىنىي ئۇيۇشمىسىنىڭ ئادەتتىكى
مېيىت ئۇزىتىش مۇراسىمى باشقا ھەرقانداق ئۇيۇشمىنىڭكىدىن
ھەيۋەت ئۆتكۈزۈلەتتى. بۇ ھال دورىيانىنى قاتتىق جەلپ
قىلىۋالدى. چۈنكى، بۇنداق مۇراسىملاردا تۇيغۇ دېگەنلەر ئىلىك
ئېلىنمايتتى. ئۇنىڭدا ئەنئەنىۋى بىر خىل سىداملىق ئەكس
ئېتەتتى. ئۇ ئىنسانىيەت تراگېدىيىسىنىڭ سىمۋولى ئىدى.
دورىيان مەرمەر تاش يېيىتىلغان مۇزدەك پىيادىلەر يولىدا
ھاياجان ئىچىدە يۈكۈنۈپ ئولتۇرغىنىچە، سۇرلۇك كىيىم كىيگەن
پوپىنىڭ تاتىراڭغۇ قوللىرى بىلەن مۇقەددەس يوپۇقنى
قايرىغىنىغا، زۇمرەت ياقۇت ئورنىتىلغان مۇقەددەس قۇتىنى
ئاچقىنىغا شاھىت بولاتتى. مۇقەددەس قۇتا ئىچىدىكى قاتلىما
كىشىگە «پەرىشتىنىڭ بولكىسى»نى ئەسلىتەتتى. دورىيان پوپنىڭ
ئۇچىسىدىكى ئىسا كىيگەن جەبىر - جونداق كىيىمدىن
ئەيمىنەتتى، تەڭرىدىن گۇناھىنى تىلەپ مەيدىسىگە مۇشتلايتتى.
چۆرىسىگە گۈل تۇتۇلغان چىلان رەڭلىك كىيىملەرنى كىيگەن
سۇرلۇك ئەرلەر ئىس چىقىپ تۇرغان ئىسرىقدانىنى ھاۋاغا
ئاتاتتى. بۇنداق چاغدا ئېيتقۇسىز بىر خىل سېھرىي كۈچ
دورىياننى شەيدا قىلاتتى. چېركاۋدىن چىقىدىغان چاغدا دورىيان
چېركاۋدىكى رەتلىك تىزىلغان توۋىخانىلارغا ئاجايىپ بىر
قىزىقىش بىلەن قاراپ كېتەتتى، ئاشۇ ئۆيلەرنىڭ بىرىدە
ئولتۇرۇپ، ئەر - ئايال مۇخلىسلار پىچىرلىشىپ ئېيتىشىۋاتقان
ھايات ئەسلىملىرىنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلاتتى.
لېكىن، دورىيان توۋا قىلغۇدەك خاتالىق سادىر قىلمىغانىدى.
ئۇ ئەزەلدىن ھېچقانداق مەسلەك ياكى ئېتىقادقا قول بەرمىگەن
ھەم بۇنداق ئىزىم - پىرىنسىپلارنىڭ ئۆز مەنىۋىيىتىنىڭ
تەرەققىياتىغا توسقۇنلۇق قىلىشىنى خالىمايتتى. دورىيان
ئۆزىنىڭ ئىسسىق ئۇۋىسى بولغان ئۆيىنى بىرەر ئاخشام ياكى
بىرنەچچە سائەت قونۇپ كېتىدىغان مېھمانخانىلارغا ھەرگىز

ئوخشاتمايتتى. گاھىدا سىرلىقلىق ۋە ئۆنىڭدىكى سىپھرىي كۈچ ئۆنىڭغا سىرلىقلىق بېغىشلاپ تۇرغان ئەقىدە دورىيانىنىڭ يۈرەك تارىنى تىترەتسە، گاھىدا تۇرۇپلا دورىيانىنى گېرمانىيىدە شەكىللەنگەن ماتېرىيالىزم تەلىماتىغا مايىل قىلاتتى. روھىي ھالەتنىڭ پۈتۈنلەي فىزىئولوگىيىلىك شارائىتقا باغلىق بولىدىغانلىقىنى (بۇ خىل باغلىنىش مەيلى نورمال ياكى بىنورمال بولسۇن) بىلگىنىدە ئالەمچە خۇشال بولاتتى. ۋەھالەنكى، بايا دېيىلگەندەكلا دورىيانغا نىسبەتەن تۇرمۇشنىڭ ئۆزى تۇرمۇش ھەققىدىكى ھەرقانداق نەزەرىيىدىن ئۈستۈن تۇراتتى. ئۇ ھەرىكەت ۋە ئەمەلىي تەجرىبىدىن ئايرىلغان ھەرقانداق مەنىۋى پائالىيەتنى ئەھمىيەتسىز دەپ قارايتتى. ئۆنىڭ چۈشىنىشىچە بولغاندا، تۇيغۇ روھقا ئوخشاشلا ئىنسانىنىڭ ئۆزىدىكى سىرلارنى ئېچىشنى كۈتەتتى.

شۈڭلاشقىمۇ، ئۇ ئەتىر ۋە ئەتىر ياساشنىڭ قائىدە ـ قانۇنىيەتلىرىنى يەنە تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. ئۇ روھىي كەيپىياتنىڭ تۇيغۇ بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدىغانلىقىنى، ئىككىسى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى چوڭقۇرلاپ تەتقىق قىلىش كېرەكلىكىنى بايقىدى. ئەتىرنىڭ نېمە ئۈچۈن ئادەمنىڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى غىدىقلايدىغانلىقى، ئادەمنىڭ رومانتىك ئەسلىمىسىنى قوزغايدىغان مودەنگۈلدە، تەسەۋۋۇرنى تورمۇزلاپ قويىدىغان كۈركۈمگۈلىدە نېمە سىر بارلىقىنى بىلىشكە تىرىشاتتى. ئۇ ھەمىشە دېگۈدەك ئەتىرنىڭ پسىخىكىلىق رولىنى تەسۋىرلەپ بېقىشقا، ئاشۇ خۇش پۇراق گۈللەرنىڭ سىرىنى ۋە ئادەمگە كۆرسىتىدىغان تەسىرىنى چۈشىنىپ بېقىشقا تىرىشاتتى.

دورىيانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن مۇزىكىغا كىرىشىپ كەتكەن چاغلىرىمۇ بولدى. تورۇسلىرى قىزغۇچ سېرىق رەڭلەردە سىرلانغان، تاملىرىغا زەيتۇن رەڭلىك سىر بېرىلگەن زاللاردا ئۇ ئاجايىپ مۇزىكا كېچىلىكلىرىنى تەشكىللەيتتى. بۇنداق كېچىلىكلەردە مۇزىكا ئەۋجىدە ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان

سىگانلار ئەپچىل چالغۇلىرى بىلەن ھەر خىل جۇشقۇن مۇزىكىلارنى ئورۇندايتتى. سېرىق يېپىنچا كىيگەن تۇنىسلىقلار چالغۇلىرىنىڭ تارلىرىنى بىر خىل سۇر بىلەن تىرىڭلىتاتتى. قارا تەنلىكلەر ئىپادىسىز بىر خىل ھالەتتە ھەجىيىپ داقا - دۇمباقلارنى چالاتتى. بېشىغا ياغلىق ئارتىۋالغان ئورۇق ھىندىلار قىزىل كىگىزدە باداشقان قۇرۇپ ئولتۇرغىنىچە نەي چالاتتى. گاھىدا شوبېرتنىڭ، چوپىننىڭ، بېتخوۋېننىڭ مۇزىكىلىرىمۇ ئۇنىڭ يۈرەك تارىنى چېكەلمەيتتى. پەقەتلا جۇشقۇنلۇق بىلەن ئورۇندالغان مۇزىكىلار، قۇلاقنى يارغۇدەك ئاۋازلارلا ئۇنى جەلپ قىلالايتتى. ئۇ يەنە تاپقىلى بولىدىغانلىكى ئاجايىپ - غارايىپ چالغۇلارنى يىغدى. بۇ چالغۇلارنىڭ ئىچىدە زاۋاللىققا يۈز تۇتقان بىرەر دۆلەتتىكى قەبرىلەردىن قېزىۋېلىنغانلىرىمۇ، سانى ئاز قالغان ياۋايى قەبىلىلەردىن قالغانلىرىمۇ بار ئىدى. ئېشقىلىپ، بۇ چالغۇلار غەرب مەدەنىيىتى بىلەن ئۇچرىشىش داۋامىدا ساقلىنىپ قالغانىدى. دورىيان بۇ چالغۇلارنى تىرىڭلىتىپ بېقىشقا ئامراق ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئوۋېنگرو ئىندىئانلىرىنىڭ سىرلىق چالغۇسى «جۇرۇپارىس» بار ئىدى. بۇنداق چالغۇلارغا ئاياللار ۋە قامچا جازاسىغا ئۇچرىمىغان ئەرلەر قارىسا بولمايتتى. دورىيان يىغقان نەرسىلەرنىڭ ئىچىدە يەنە قۇشلارنىڭ ئاۋازىدەك ئۇن چىقىدىغان پېرو كوزىسى، ئاۋانسا دېئوۋارى چىلىدا باشقىلارغا چالدۇرۇپ ئاڭلىغان، ئادەم سۆڭىكىدىن ياسالغان نەي، كۇرسىنىڭ يېقىن ئەتراپىدىن تېپىلغان ئاجايىپ يېقىملىق ئاۋاز چىقىدىغان قاشتېشى بار ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، گۈللۈك رەسىم سىزىلغان، ئىچىگە شېغىل قاچىلانغان، چايقىسا «شالدىر - شالدىر» ئاۋاز چىقىدىغان قاپاق؛ مېكسىكىلىقلار «كرارىن» دەپ ئىسىم قويغان، تېشىغا قاراپ پۈۋلەيدىغان سۇناي، ئامازون دەرياسى بويىدا ياشىغۇچى قەبىلىلەر ئىشلەتكەن، قۇلاقنى يارغۇدەك ئاۋاز چىقىرىدىغان «تېرۇي» بار ئىدى. ئەينى يىللاردا چوڭ دەرەخلەرگە چىقىۋېلىپ

قاراۋۇللۇق قىلىدىغان ئەسكەرلەر مۇشۇ نەرسىنى چىلىپ ئوينىغانمىش. ئۇنىڭ ئاۋازىنى ناھايىتى يىراقلاردىن ئاڭلىغىلى بولارمىش. يەنە «تېپانىستېرى» ئاتلىق دۇمباقمۇ بولۇپ، ئۇنى كىشىلەر سۆت رەڭ ئۈسۈملۈك ياغىچىدا ياسالغان تاياقتا چالاتتى. دۇمباقنىكى ئىككى تال پۇرژىنىنىڭ تىترىتىش رولى بار ئىدى. ئەنە شۇنداق ئاجايىپ چالغۇلارغا ئەسرا بولغان دورىيان سەنئەتنى تەبىئەتكە ئوخشاش تەسەۋۋۇر قىلاتتى. ئۇ ئاۋازى قورقۇنچلۇق چىقىدىغان، شەكلى سەت بۇ نەرسىلەردىن بىر خىل ھۇزۇر ھېس قىلاتتى. ئەمما، ئۇزاققا قالماي ئۇ بۇ چالغۇلاردىن بەزدى - دە، بۇرۇنقى ئادىتى بويىچە لورد ھېنرى ئەپەندى بىلەن ئايرىمخانىدا ئولتۇرۇپ «تانغانسېر» درامىسىدىن ھۇزۇرلىنىدىغان بولدى، دورىيان نۇرغۇن بۈيۈك ئەسەرلەرنىڭ مۇقەددىمىسىدىن ئۆز روھىنىڭ تراگېدىيىسىنى كۆرگەندەك بولاتتى.

يەنە بىر چاغلار كېلىپ دورىياننىڭ قىزىقىشى ئۈنچە - مەرۋايىتقا يۆتكەلدى. ئۇ بىر قېتىملىق تانسا كېچىلىكىدە فرانسىيە دېڭىز ئارمىيە گېنېرالى ئاندروسنى ئەسلىتىپ، بەش يۈز ئاتمىش تال مەرۋايىت ئورنىتىلغان كىيىمنى كىيىپ پەيدا بولدى. ئۇ نۇرغۇن يىللارغىچە بۇ ھەۋەسنى تاشلىمىدى. ئۇ زىبۇزىنەت قۇتىسى ئىچىدىكى ھەر خىل قىممەت باھالىق بۇيۇملارنى قايتا - قايتا تىزىپ ئوينايتتى. بەزى كۈنلەردە شۇنىڭ بىلەن ئەرمەك بولۇپ پۈتۈن كۈننى ئۆتكۈزۈۋېتەتتى. ئۇ يىغقان بۇيۇملارنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايتتى، ئۇنىڭ ئىچىدە چىراغ يورۇقىدا قىزىل كۆرۈنىدىغان زەيتۇن رەڭگىدىكى زۇمرەت تاش، ئىچىدە يول - يول سىزىقچىلار بار پارقىراق ئۈنچىلەر، يېشىل رەڭ ئارىلاشقان سارغۇچ زەيتۇن تېشى، ئەتىرگۈل ياكى قىزىل ھاراق رەڭگىدىكى قاشتېشى قاتارلىقلار بار ئىدى. يەنە ئامستىردامدىن ئەكەلگەن ئۈچ دانە يالتىراق كەھرىۋا ۋە گرانىت تاشلار ئارىسىدىن قېزىۋېلىنغان مارجانلارمۇ بولۇپ، كۆرگەن كىشى ئاغزىنى چىكىلدىتىپ كېتەتتى.

دورىيان ئۇنچە ـ مەرۋايىت توغرىسىدا ئاجايىپ قىزىق گەپلەرنى ئاڭلىدى. ئافانسوننىڭ «باستىپرلار قىبلىنەماسى»دا كۆزى ھەقىقىي قىزىل ئازورتتىن تۈزۈلگەن بىر زەھەرلىك يىلان تىلغا ئېلىناتتى. ئالېكساندىرنىڭ رومانتىك تارىخىدا يەنە ئىمانىسسانى بويسۇندۇرغان بۇ ئىمپېراتورنىڭ ئىئوردان دەرياسى ۋادىسىدا دومبىسىگە كەھرىۋا چەمبىرەك ئۆسۈپ چىققان بۇ يىلاننى قانداق بايقىغانلىقى ھېكايە قىلىنىدۇ. فروستراتوس سۆزلىگەن ھېكايىلەردە، يەنى مېڭىسىدە مەرۋايىت بار بىر ئەجدىھانىڭ «قىزىل ھەرپنى ۋە قىزىل يەكتەكنى كۆرسىلا» سېھىرلىنىپ ئۇيقۇغا كېتىدىغانلىقى، شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇنى ئۆلتۈرگىلى بولىدىغانلىقى سۆزلىنىدۇ. ئالتۇن قازغۇچى پىئېر دېبونفاسنىڭ ئېيتىشىچە، ئالماس يۇتۇۋالغان ئادەمنىڭ بەدىنى باشقىلارغا ئېنىق كۆرۈنمەسمىش؛ ھىندىستاننىڭ كەھرىۋاسىنى يۇتۇۋالغان ئادەم سۆزمەن بولۇپ كېتەرمىش. پارقىراق قاشتېشى ئاچچىقنى باسارمىش، قىزىل ئالماس ئۇيقۇ كەلتۈرەرمىش، سۆسۈن رەڭ كرىستال ھاراق پۇرىقىنى يوقىتارمىش، ئانار تاش جىن ـ ئالۋاستىلارنى قاچۇرارمىش، سۇ ئارىلاشقان ئاقسىل تاش ئاي نۇرىنى قايتۇرارمىش. ئىشقىلىپ، گەپلەر بەك جىق، بەك جىق.

كېيىن دورىيان كەشتىگە، گىلەمگە بەك قىزىقىپ قالدى. شىمالىي ياۋروپادىكى دۆلەتلەردە كىشىلەر ئۇ نەرسىلەرنى ئۆيلىرىنىڭ ئىسسىقلىقىنى ساقلايدىغان تام رەسىملىرى ئورنىدا ئىشلىتەتتى. دورىيان ئۇ نەرسىلەرنىڭ سىرىنى بىلىشكە باشچىلاپ كىرىشىپ كەتتى. ئۇ نەرسىلەرنىڭ يىللارنىڭ بوران ـ چاپقۇنلىرىدا ئۇپرىغىنىنى كۆرگىنىدە ئازابلىناتتى. لېكىن، بۇ ئارقىلىق ھېچبولمىغاندا يىللارنىڭ جەبىر ـ جاپالىرىدىن قۇتۇلالايتتى. يىللار بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتمەۋەردى، گۈللەر ئېچىلىپ يەنە توزىدى، قاباھەتلىك كېچىلەردە داۋاملىشىدىغان تېتىقسىز ھېكايىلەر داۋام قىلمۋەردى. ئەمما،

دورىيان گىرىپىدە ئۆزگىرىش بولمىدى. زىمىستان قىشلاردا ئۇنىڭ قەددى ئېگىلمىدى، چىرايى سولمىدى.

ئارىدىن تالاي يىللار ئۆتۈپ كەتتى، دورىيان ئەنگلىيىنى قەۋەتلا سېغىندى، لورد ھېنرى بىلەن تىروۋىلدا بىللە سېتىۋالغان داچىسىغىمۇ بارمىدى؛ ئالجىرىيىدىكى چىرايلىق قورو - جايلىرىمۇ كۆزىگە كۆرۈنمىدى. ئۇ رەسىمدىن ئايرىلىپ ياشىيالمايتتى. رەسىمى ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ بولسىمۇ، ئۆزى يوق چاغدا باشقىلارنىڭ كىرىپ، ئۇنى ئوغرىلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپلا يۈردى.

باشقىلارنىڭ ئىشلاردىن خەۋەرسىز ئىكەنلىكى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. گەرچە رەسىمدىكى ناھايىتى بەتبەشىرە بىر سىياق بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ بىلەن زىچ مۇناسىۋىتى بار ئىدى. لېكىن، ئۇلار ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە بايقىۋالارمۇ؟ ئۇ ئۆزىنى مازاق قىلماقچى بولغان كىشىلەرگە پەقەت كۈلۈپلا قويىدۇ. بۇ رەسىمنى بەربىر ئۇ سىزمىغان. رەسىمدىكى چىراي ناھايىتى بەتبەشىرە بولسا نېمە بوپتۇ؟ ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېيتقان تەقدىردىمۇ ئۇلار ئىشىنەمتى؟

لېكىن، دورىيان يەنىلا قورقۇپ تۇراتتى. ناگان - ناگاندا نوتتىڭھامدىكى قورۇقىدا ئۆزىگە ئوخشاشلا ئېسىلزادە نەسەبلىك مودا ياشلارنى كۈتكەنلىرىدە، پۈتۈن يېزىدىكى ھەممە ئادەم ئۇنىڭ ئەيش - ئىشرەتلىك راھەت تۇرمۇشىغا مەستانە بولغان چاغلاردا، ئۇ مېھمانلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، رەسىمنىڭ جايىدا بار - يوقلۇقىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن ئالدىرايتتى. ئۇ رەسىمنىڭ ئوغرىلىنىپ كېتىشىدىن بەك ئەنسىرەيتتى ۋە بۇنى ئويلىسىلا تېنى شۈركۈنۈپ كېتەتتى. ئۇنىڭچە بولغاندا، ئەگەر رەسىمى ئوغرىلىنىپ كېتىدىغانلا بولسا، ئۇنىڭ سىرلىرىنى باشقىلار بىلىپ قالاتتى. بەلكىم كىشىلەر ئاللىبۇرۇن ئۇنىڭدىن گۇمانلىنىشقا باشلىغان بولسا كېرەك.

ئۇنىڭغا ھەۋەس قىلىدىغان كىشىلەر قاتارىدا ئۇنىڭدىن

گۇمانلىنىدىغانلارمۇ بار ئىدى. ئۇ غەربىي رايوندىكى بىر كۆلۈبتىن قوغلانغىلى تاس قالدى. ۋەھالەنكى، ئۇنىڭ ئائىلە كېلىپ چىقىشى ۋە ئىجتىمائىي ئورنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇنىڭ كۇلۇبقا ئەزا بولۇشقا شەرتى تامامەن توشاتتى. بەزى مىش - مىش پاراڭلاردا ئۇنى بىر دوستى چىرچېل كۇلۇبىنىڭ تاماكا چېكىش ئۆيىگە باشلاپ كىرگەندە، گراف بورك ئەپەندى ۋە يەنە بىر جانابنىڭ چىقىپ كەتكەنلىكى ھېكايە قىلىنىدۇ. دورىيان توغرىسىدىكى مىش - مىش پاراڭ ئۇ يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەندىن كېيىن قەۋەتلا ئاۋۇپ كەتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ ۋاچېتىپوردىكى بىر كوچا لوكچەكلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا چەت ئەللىك غەۋۋاسلار بىلەن قانداق سوقۇشقانلىقى، ئوغرى - يانچۇقچى، ساختا پۇل ياسىغۇچىلار بىلەن قانداق ئاپاق - چاپاق بولغانلىقى ھەققىدىكى گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرۈشەتتى. ئۇ سىرلىق ھالدا ئىز - تىزسىز غايىب بولغاندا نامى قانداق تۆكۈلگەن بولسا، كىشىلەر توپىدا قايتا پەيدا بولغاندىمۇ كۇس - كۇس پاراڭ يەنە ئاۋۇپ كەتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ يېنىدىن مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن ئۆتەتتى، خۇددى سىرىنى بىلمەكچى بولغاندەك، ئۇنىڭغا سوغۇق نەزىرى بىلەن تىكىلەتتى.

دورىيان باشقىلارنىڭ سوغوق مۇئامىلىسىنى كۆڭلىگە ئېلىپ كەتمەيتتى، زور كۆپ سانلىق كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭ سالاپەتلىك يۈرۈش - تۇرۇشى، سېھىرلىك كۇلۇمسىرەشلىرىنىڭ ئۆزىلا غەيۋەتچىلەرگە بېرىلگەن ئەڭ ياخشى جاۋاب ئىدى. چۈنكى، غەيۋەتچىلەرنىڭ مەقسىتى ئەنە شۇنداق كۇس - كۇس پاراڭلار بىلەن ئۇنى چۆكۈرۈش، ئۇنىڭ كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىش ئىدى. بۇرۇن ئۇنىڭ بىلەن يېقىن ئۆتكەن كىشىلەرمۇ بىر مەزگىلدىن كېيىن ئۇنىڭدىن يىراقلىشىشقا باشلىغانىدى. ئىلگىرى ئۇنىڭ ئاياغ ئاستىغا يىقىلغان ئاياللار سەت بولارمۇ دېگەننى ئويلىشىپ ئولتۇرماي، ئۇ توغرۇلۇق سۆز - چۆچەك چىققاندا كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقاتتى. ئەمدىلىكتە

دورىيان قېشىغا بېرىشىغىلا، ئۇ ئاياللارنىڭ چىرايى ئۆزگىرىپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى.

قىزىق يېرى، سۆز - چۆچەك ئاۋۇغانسېرى كىشىلەر ئۇنىڭ ئاجايىپ بىر سېھرىي كۈچى بارلىقىغا ئىشىنىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ بايلىقى ۋە مال - مۈلكىمۇ ئۇنى يېڭىلمەس ئورۇنغا چىقارغان ئامىللارنىڭ بىرى ئىدى. ھەرقانداق ئىناق جەمئىيەتتە كىشىلەر يۈز - ئابرۇيلۇق كىشىلەرنى چۆكتۈرۈش مەقسىتىدە قىلىنغان سۆز - چۆچەكلەرگە ئىشىنىپ كەتمەيتتى. كىشىلەر ئىنسان تەبىئىتى نۇقتىسىدىنمۇ ئەيتاۋۇر يۈرۈش - تۇرۇشى جايىدا ئادەملەرنى ئەخلاقلىق ئادەملەردىن چوڭ بىلىدۇ؛ خەقنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن ئادەمدىن ياخشىراق بىر ئاشپەزنىڭ كۆڭلى ياخشى دەپ ئويلىشىدۇ. بىر ئادەم سىزنى غورىگۈل تاماق، سۇپەتسىز ھاراق بىلەن كۈتكەن ۋە مېھمان قىلغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆزىنىڭ شەخسىي تۇرمۇشى توغرۇلۇق ھەدەپ پو ئاتسا، ئەلۋەتتە كەيپىڭىز ئۇچىدۇ. لورد ھېنرى ئىلگىرى بۇ توغرۇلۇق گەپ بولغاندا، «پەزىلەت دېگەن نېمە؟ ئۇنى يا يېگىلى بولمىسا» دېگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىنى باشقىلار يەنە بىرمۇنچە دەلىللەر بىلەن ئىسپاتلىشىمۇ مۇمكىن. بىر يۇقىرى تەبىقىلىك جەمئىيەتنىڭ دىنىي قائىدە - مىزانلىرى ھېچبولمىغاندا سەنئەت مىزانلىرى بىلەن بىردەكتۇر. شەكىل يۇقىرى قاتلام جەمئىيەتتىكىلەر ئۈچۈن ئىنتايىن زۆرۈر. ھەيۋەتلىك مۇراسىملاردا رېئاللىقتىن بايقىغان سەنئەت شەكىللىرى مۇجەسسەم بولسا ۋە ئۇنىڭغا گۈزەللىك، ئەقىل - پاراسەت ۋە ئازراق ساختىلىق ئېلېمېنتلىرى قېتىلسا، مۇراسىمغا قاتناشقۇچىلار باشقىچە خۇشال بولۇشى مۇمكىن. ساختىپەزلىك راستىنلا شۇنداق قورقۇنچلۇقمۇ؟ مەن ئۇنداق قارىمايمەن. ئۇ پەقەتلا بىزنىڭ خاسلىقىمىزنى تاۋلاشتىكى بىر خىل ئۇسۇل.

قانداقلا بولسۇن، دورىيان گرېي شۇنداق ئويلايدۇ. ئۇنى ئىلگىرى پسىخولوگىيە ھەققىدىكى چالا بىلىملەرنى بىلىۋالغان

بىلىمدارلار گاڭگىراتقان. ئۇلار «ئۆزلۈك»نى ئاددىي، مەڭگۈلۈك، ئىشەنچلىك دەپ چۈشىنىدۇ، بىرلا خىل ئامىلغا باغلاپ قويىدۇ. ۋەھالەنكى، دورىيان ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئىنساندا سانسىز ھاياتلىق ھۈجەيرىسى ۋە سەزگۈ، ھەر خىل شەكىلدىكى بىئولوگىيىلىك قۇرۇلما بولىدۇ. ئىنساندا تەپەككۇر قىلىش، ھاياجانلىنىش ئىقتىدارى بولىدۇ. دورىيان يېزىدىكى داچىسىنىڭ بوران ئۇچۇپ تۇرىدىغان رەسىمخانىسىدا ئۇيان ـ بۇيان مېڭىپ، ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ رەسىملىرىدىن ھۇزۇرلىنىشقا ھېرىسمەن ئىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ قېنىدا دەل ئاشۇ كىشىلەرنىڭ قېنى ئېقىۋاتاتتى. رەسىملەرنىڭ قاتارىدا فىلىپ خېربېرتنىڭ رەسىمىمۇ بار ئىدى. فرانسىس ئەس ئۆزىنىڭ «ئايال پادىشاھ ئېلىزابېتنى ۋە پادىشاھ جامېسنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى ئەسلەش» دېگەن ئەسىرىدە فىلىپ خېربېرتنى «شۇنچىلىك كېلىشكەن ئادەم ئىدىكى، ئوردىدا ھەممىلا ئادەم ئۇنى ئەتىۋارلايتتى. ئەمما، ئۇنىڭ قاملاشقان چىرايى ئۇزۇن قالماي سولدى» دەپ سۈرەتلەيدۇ. دورىيان بەزىدە: «خېربېرتنىڭ ياش ۋاقتىنى دوراپ ياشاۋاتامدىم نېمە؟» دەپ ئويلاپمۇ قالاتتى. ئەجەبا، ئىنسان ۋۇجۇدىدىكى مەلۇم بىر خىل زەھەرلىك مىكروئورگانىزم يەنە بىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىغا ئۆتۈپ مەڭگۈلۈك ماكانىنى تاپامدىغاندۇ؟ ئەجەبا، ئۇ خېربېرتنىڭ سالاپىتىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى ئۆز كۆڭلىدە ھېس قىلغاندىن كېيىنلا بازىل خالۋاردىنىڭ رەسىم سىزىش ئۆيىدە ھاياتىنى تۈپتىن ئۆزگەرتىدىغان شۇ قېتىملىق تىلاۋەتكە تۇتۇنغان بولغىيمىدى؟ ئەنە، بىر چەتتە ئانتونى سېيدىرانىڭ رەسىمىمۇ تۇرىدۇ. ئۇ رەسىمدە ئىچىگە چۆرىسىگە ئالتۇن زىغزىق تۇتۇلغان ئاسما مايكا، تېشىغا چۆرىسىگە ئالتۇن ھەل بېرىلگەن تۇگمە تاقىغان چاپان كىيگەن، قارامتۇل دۇبۇلغىسى پۇتىنىڭ يېنىغا تاشلاپ قويۇلغان. ئۇنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن مىراسلىرى نەدىكىنا؟ ناپلېستىكى جىۋاننانىڭ ئاشىنىسى پۇتكۈل گۇناھ ۋە نومۇسلۇق ئىشلارنى ئۇنىڭغا مىراس قالدۇرۇپ كەتتىمىكىنا؟

ئەجەبا، ئۇنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرى جاھانسازلىقتىن بەزگەن كىشىلەرنىڭ رىئاللىقتا ئايلانمىغان چۈشلىرىمىدۇ؟ رەڭگى ئۆڭگەن كانابقا سىزىلغان رەسىمدە ئېلىزابېت دىۋرو خانىم ھال رەڭ يەڭلىك قىزىل كۆڭلەك كىيگەن، ئوڭ قولىدا بىر تال گۈل تۇتقان ھالەتتە كۈلۈمسىرەپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ يېنىدىكى شىرەگە ماندارىن ئىسكىرىپكىسى بىلەن بىر تال ئالما قويۇلغان. ئۇنىڭ ئۇچلۇق، نەپىس ئايىغىغا زىننەت سۈپىتىدە يېشىل ئەتىرگۈل قادالغانىدى. دورىيان ئۇ ئايالنىڭ قانداق ياشىغانلىقى ۋە كىملەر بىلەن ئاياق ـ چاپاق بولۇپ ئۆتكەنلىكى ھەققىدىكى ئىشلارنى ياخشى بىلىدۇ. ئۇ ئايالدا بار خۇلق ئۇنىڭدا بارمۇ؟ ئۇنىڭ چىرايلىق كۆزلىرى دورىيانغا تىكىلگەندەك قىلىدۇ. جورج ۋىروبىنىڭ تەقى ـ تۇرقىچۇ؟ رەسىمدە ئۇ شۇنداق رەزىل ئادەمدەك كۆرۈنىدۇ، چىرايى ساڭگىلاپ كەتكەن، گۆشلۈك لەۋلىرىدىن بىر خىل مەمەدانلىق چىقىپ تۇرىدۇ. ياش ۋاقتىدا لورد فېرارسىنىڭ دوستى بولغان بۇ كىشى 18 ـ ئەسىردىكى مودىنى ئومۇملاشتۇرغانىدى. ئىككىنچى ئەۋلاد قاتارىدا سانىلىدىغان لورد بېكخام قانداقراق كىشى بولغىيدى؟ ئۇ كىشى پادىشاھنىڭ تازا شەھۋەتپەرەس چاغلىرىدا ئۇنىڭغا ھەمراھ بولغان، پادىشاھنىڭ فېسجورت خانىم بىلەن مەخپىي توي قىلغان ئىشلىرىغا شاھىت بولغان. سارغۇچ بۇدۇر چاچلىرى، ھېچنېمىدىن يانمايدىغاندەك كۆرۈنىدىغان تۇرقى ئۇنى ھەم سالاپەتلىك، ھەم ھاكاۋۇر كۆرسەتكەن. كېيىنكى ئەۋلاد كىشىلەر ئۇنىڭدىن قانداق ھېسسىياتنى ئۆرنەك ئالغان بولغىيدى؟ ئۇنىڭ نامى ياخشى ئەمەس، كارلتون سارىيىدا شاللاقلىق دولقۇنىنى باشلاپ بەرگەن. ئۇنىڭ كۆكرىكىگە پارقىراق بىر ئوردېن تاقالغان. خوتۇنىنىڭ رەسىمى ئۇنىڭ يېنىغا ئېسىلغان. چىرايى تاتارغان، لەۋلىرى نېپىز كەلگەن بۇ ئايال ئۇچىسىغا قارا رەڭلىك كىيىم كىيگەن. دورىياننىڭ تېنىدە ئۇنىڭمۇ قېنى ئاقىدۇ. نېمىدېگەن سىرلىق ئىشلار ـ ھە؟ ئۇنىڭغا ئاپىسىدىن مىراس قالغىنى گۈزەللىككە

بولغان ھېرىسمەنلىك ۋە كېلىشكەن قامەت. ئايال كاھىنلارنىڭ كەڭ يەكتەكلىرىنى كىيىۋالغان ئاپىسى ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بېشىغا ئۈزۈم يوپۇرمىقى ئېسىلغان، قولىدىكى رومكىدىن سۆسۈن رەڭلىك ھاراق تېشىپ تۇرىدۇ. رەسىمدىكى چىنىگۈلى قۇرۇپ كەتكەن. ئەمما، ئۇ كۆزلەردىن يەنىلا قىزغىن ھېسسىيات تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. ئۇ كۆزلەر ھېلىھەم جەلپكار، سېھىرلىك. دورىيان نەگىلا بارسۇن، بۇ كۆزلەر ھەمىشە ئۇنىڭغا ھەمراھ.

ئىنسانلاردا ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ قېنى بولغىنىغا ئوخشاشلا، ئۆزى ئوقۇغان ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭمۇ تەسىرى بولىدۇ. ھالبۇكى، ئوقۇرمەنلەرگە ئۆزىنىڭ تەسىرىنى ھېس قىلدۇرۇپ تۇرىدىغىنى ئەدەبىيات پېشۋالىرىدىكى ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىدىغان خاسلىق ۋە تەبىئىيلىك بولسا كېرەك. گاھىدا دورىيان گىرېيغا تارىخ ئۆز ھاياتىنىڭ تەسىرىدەك، چىن تۇرمۇشنىڭ ئەمەس، تەسەۋۋۇردا يارىتىلغان تۇرمۇشنىڭ خاتىرىسىدەك تۇيۇلىدۇ. بۇنداق تۇرمۇش ئۇنىڭ مېڭىسىدە، ئۇنىڭ قىزغىنلىقىدا ھامان ئۆز تەسىرىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. دورىيان ئاشۇ كىشىلەرنى، ئاشۇ سىيمالارنى تونۇيدىغاندەكلا ھېس قىلىدۇ. ئۇنىڭ نەزىرىدە ئۇلارنىڭ ھاياتى سىرلىق بىر خىل ئۇسۇلدا ئۇنىڭكىگە تەسىر كۆرسەتكەن.

دورىياننىڭ تۇگىمەس خىيالى بۇ ئاجايىپ ئەسەردىكى ئۇنىڭ ھاياتىغا تەسىر كۆرسەتكەن ئاشۇ باش پېرسوناژلاردىن مەنبەئە ئالغان. دورىيان ئۇ ئەسەردىن ئاۋۋال بىر باب، ئاندىن قىزىقسىنىپ يەنە ئىككى باب ئوقۇدى. ئۇ بابلاردا تەلۋە، رەزىل ئادەملەرنىڭ ئوبرازى سۈرەتلەنگەن. ئۇنىڭدا كىنەز مىلان خوتۇنىنى ئۆلتۈرۈپ بولۇپ، ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن لەۋلىرىگە زەھەرلىك لەۋ سۇرۇخنى سۈرۈپ قويىدۇ. خوتۇنىنىڭ ئاشنىسى ئۇ لەۋلەرگە سۆيۈپ زەھەرلىنىپ ئۆلىدۇ. ئۇ بابلاردا يەنە پاپا پاۋل II نىڭ (ئىسمى پېدىرو بابى) شۆھرەتپەرەسلىكىنىڭ

دەيدەيگە سىلىشى بىلەن يۇقىرى ئۆرلەشكە تىرىشقانلىقى، گۇناھ ئۆتكۈزۈش بەدىلىگە ئىككى يۈز مىڭ فلورىنسىيە تىللاسىغا يارايدىغان پاپىلىق ئورنىغا چىققانلىقى سۆزلىنىدۇ. يەنە مۇنداق مەزمۇنلار بار: مىلان بېگى گىرىيان مارىيا ۋىسكانت ھايات كىشىلەرنى ئاپشاركىغا تالىتىدۇ. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، جەسىتىنى ئۇنى چوڭقۇر سۆيگەن بىر پاھىشە قىزىلگۈلگە ئوراپ دەپنە قىلىدۇ. بورگىيا ئاپئاق ئېتىنى مىنىپ، ئىنىسىنى ئۆلتۈرگەن فراكرېد بىلەن سەپەرگە چىقىدۇ. ئۇنىڭ يېپىنچىسى پىروتېرنىڭ قىزىل قېنى بىلەن بويالغان. پىئېرو رىئالىئو، فلورىنسىيىنىڭ ياش ئېپىسكوپى، خېكىستوس IV نىڭ ئوغلى ۋە ئۇنىڭ ۋەزىر - ۋۇزرالىرى شۇ سەپتە بار.

بۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسىدە بىر خىل قاباھەتلىك كۈچ بار. كېچىدە دورىيان ئۇلارنى چۈشەيتتى، كۈندۈزى خىيالى ئۇلارنىڭ كۆلەڭگىسىدىن قۇتۇلالمايتتى. ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ قايتا گۈللىنىش دەۋرىدىكى كىشىلەر ئاجايىپ بىر خىل زەھەرلەش ئۇسۇلىدىن خەۋەردار ئىدى. دورىيان گىرېي بولسا بىر كىتابتىن زەھەرلەندى. بەزىدە ئۇ ھەتتا رەزىللىكنى ئۆزىنىڭ ئېستېتىك ئۆلچىمىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتىكى بىر خىل ئۇسۇل قىلىۋالغانىدى.

ئون ئىككىنچى باب

شۇنىڭدىن كېيىن، دورىيان 9 ـ نويابىر كۈنى، يەنى ئوتتۇز سەككىز ياشقا كىرىشتىن بىر كۈن ئاۋۋالقى كۈنى كەچتە يۈز بەرگەن ئىشلارنى دائىم ئەسلەيدىغان بولۇپ قالدى.

ئۇ لورد ھېنرىنىڭ ئۆيىدە كەچلىك تاماق يەپ، سائەت ئون بىر يېرىملار ئەتراپىدا ئۆيىگە پىيادە قايتتى. ھاۋا ئوبدانلا سوغۇق، ئەتراپنى قويۇق تۇمان باسقانىدى، ئۇ قېلىن خۇرۇم پەلتوسىغا مەھكەم ئورىنىپ كېتىپ باراتتى.

گروسۋېنور مەيدانى بىلەن جەنۇبىي ئاۋدلىي كوچىسىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە، كۈل رەڭ پەلتوسىنىڭ ياقىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، قولىدا سومكا تۇتۇۋالغان بىر ئادەم قويۇق تۇمان ئارىسىدىن چىقىپ، ئۇنىڭ يېنىدىن غىپپىدە ئۆتۈپ كەتتى. دورىيان بىر قاراپلا ئۇنىڭ بازىل خالۋارد ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدى. شۇئان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى تەسۋىرلەپ بەرگۈسىز بىر خىل غەلىتە ۋەھىمە چۇلغىۋالدى. دورىيان بازىلنى تونۇمىغانغا سېلىپ، قەدىمىنى تېزلەتتى ـ دە، ئۆيى تامان تېز ـ تېز يۈرۈپ كەتتى.

لېكىن، بازىل خالۋارد ئۇنى تونۇۋالغانىدى. دورىيان بازىلنىڭ قەدىمىنى شاپپىدە توختىتىپ، كەينىدىن تاپ بېسىپ كېلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇردى. ھايال ئۆتمەي، بازىل ئۇنىڭ بىلىكىدىن كاپپىدە تۇتتى.

— دورىيان! ئەجەب ئوبدان ئۇچرىشىپ قالدۇق ـ ھە! سائەت توققۇزدىن بېرى سىزنى كۈتۈپخانىڭىزدا ساقلاپ ئولتۇردۇم. يەنە ئولتۇرۇۋېرەي دېسەم، بىچارە خىزمەتكارىڭىز بەك چارچاپ

كېتىپتۇ، ئۇيقۇسىغا دەخلى قىلماي دەپ ئاستا يېنىپ چىقتىم. كىچىلىك پويىزغا ئۈلگۈرۈپ پارىژغا بارمىسام بولمايتتى، ماڭغۇچە سىز بىلەن بىلەن كۆرۈشۈۋېلىش ئارزۇيۇم بار ئىدى. بايا يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىڭىزدا ئۇچىڭىزدىكى خۇرۇم پەلتودىن سىزمىكىن دېدىم، لېكىن تازا جەزم قىلالمىدىم. مېنى تونۇمىدىڭىزمۇ؟

— قەدىرلىك بازىل، قويۇق تۇماننىڭ دەستىدە گروسۋېنور مەيدانىنىمۇ ئىلغا قىلالمايۋاتسام، سىزنى قانداق تونۇيالاي؟ ئۆيۈمگىمۇ يېقىنلاپ قالغان بولسام كېرەك، لېكىن يولنى تازا پەرق قىلالمايۋاتىمەن. كۆرۈشمىگىنىمىزگە ئۇزاق بوپتىكەن، كېتىدىغىنىڭىزنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم يېرىم بولۇۋاتىدۇ. پارىژدا ئۇزاق تۇرمايدىغانسىز ـ ھە؟

— يېرىم يىلدەك تۇرۇپ قالىمەن. كاللامدا كاتتا ئەسەردىن بىرنى پىشۇرۇپ قويغانىدىم. پارىژغا بېرىپ رەسىم سىزىش ئۆيىدىن بىرنى ئىجارىگە ئېلىپ، ئاشۇ كاتتا ئەسەرنى پۈتتۈرمىگۈچە سىرتقا چىقماسلىقنى ئويلاۋاتىمەن. لېكىن، بۈگۈن سىزنى ئۆزۈم توغرىسىدا پاراڭلىشىش ئۈچۈن ئىزدەپ كەلمىدىم. ئۆيىڭىزنىڭ ئالدىغىمۇ كېلىپ قاپتۇق، كىرىپ بىردەم مۇڭدىشايلى. سىزگە دەيدىغان جىق گېپىم بار.

— تازىمۇ ياخشى گەپ بولدى. بىراق، مەن بىلەن پاراڭلىشىمەن دەپ پويىزغا ئۈلگۈرەلمەي قالماڭ يەنە، — دورىيان گرېي ھارغىن قىياپەتتە شۇنداق دېگەچ ئىشىكنى ئاچتى.

چىراغ نۇرى قويۇق تۇماننى غۇۋا يورۇتتى. بازىل خالۋارد سائىتىگە قاراپ قويۇپ دېدى:

— پويىز ئون ئىككىدىن ئون بەش مىنۇت ئۆتكەندە قوزغىلىدۇ. ھازىر سائەت ئون بىر بوپتۇ، خېلى ۋاقتىم بار ئىكەن. بايا تېخى سىزنى ئىزدەپ كۇلۇبقا ماڭغانىدىم. مانا قاراڭ، مۇشۇ سومكامدىن باشقا ئېغىر نەرسىلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئالدىن ماڭدۇرۇۋەتتىم، يۈك ـ تاقلىرىممۇ كۆپ ئەمەس،

ۋىكتورىيە ۋوگزالىغا يىگىرمە مىنۇتتىلا يېتىپ بارالايمەن.

دورىيان بازىلغا لەپپىدە قاراپ قويدى ۋە كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى:

— شۇنچە داڭلىق رەسسام تۇرۇپ مۇشۇنداقمۇ يولغا چىقامسىز. بىر سومكا، بىر پەلتو بىلەن سەپەرگە چىققاننى كۆرمەپتىكەنمەن! قېنى تېز كىرىڭ، ئۆيگە تۇمان توشۇپ كەتمىسۇن يەنە. لېكىن، ئالدىن دەپ قوياي، يېقىندىن بېرى سىزگە سۆزلەپ بەرگۇدەك تۈزۈك بىر ئىشمۇ يۈز بەرمىدى ھەم يۈز بېرىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس.

بازىل خالۋارد بېشىنى چايقاپ قويۇپ، دورىياننىڭ كەينىدىن سوڭدىشىپلا كۈتۈپخانىغا كىردى. يوغان تام ئوچاقتا ئوتۇنلار چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى، چىراغ ئۆي ئىچىنى ئاپتاپتەك يورۇتۇۋەتكەنىدى. سىپتا نەقىشلەنگەن كىچىك ئۈستەلگە گوللاندىيىدە ئىشلەنگەن كۈمۈش قاچا قويۇلغان، يېنىدا بىر نەچچە بوتۇلكا سودا سۈيى ۋە يوغان گۈللۈك رومكىلار تۇراتتى.

— قارىمامسىز دورىيان، خىزمەتكارىڭىز مېنى قالتىس كۈتۈۋەتتى. نېمە دېسەم شۇنى تەخ قىلىپ بەردى، ھەتتا سىزنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان تاماكىلىرىڭىزنىمۇ ئاچىقىپ بەردى. ئۇ بەك مېھماندوست ئىكەن، ئىلگىرىكى ھېلىقى فرانسىيىلىك خىزمەتكارىڭىز ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپمۇ بېرەلمىگۇدەك. ھە راست، ئۇ خىزمەتكارىڭىز كېيىن قانداق بولۇپ كەتتى؟

دورىيان مۈرىسىنى چىقىرىپ قويۇپ دېدى:

— ئۇ رادلىي خانىمنىڭ ئايال خىزمەتكارى بىلەن توي قىلىپ، ئايالىغا پارىژدا ئەنگلىيىچە مودا كىيىملەر دۇكىنى ئېچىپ بېرىپتۇ. ئاڭلىسام، پارىژدا ئەنگلىيىچە كىيىملەر تازا مودا بولۇۋېتىپتۇمىش. نېمىشقىكىن، فرانسىيىلىكلەر ماڭا بەك ئەخمەق تۇيۇلىدۇ. ئۇنى ئۇنچە ئەسكى دەپ كەتكىلىمۇ بولمايتتى. بولمىسىغۇ دېگەن يېرىمدىن چىقىپ كەلگەن، لېكىن ئۇنى پەقەت ياقتۇرمايمەن. ئۇ ناھايىتى سادىقلىق بىلەن خىزمىتىمنى

قىلغانىدى، كېتىدىغان چېغىدا كۆڭلى بەك يېرىم بولۇپ كەتتى. سودا سۈيى قوشۇلغان براندىدىن يەنە بىر رومكا كەلتۈرەيمۇ؟ مىنېرال سۇ قوشۇلغان ئاق ئۈزۈم ھارىقىدىن ئىچىپ باقامسىز؟ مەن ئادەتتە ئاق ئۈزۈم ھارىقىغا مىنېرال سۇ قوشۇپ ئىچىشكە ئامراق.

— رەھمەت، ھېچنېمە ئىچكۈم يوق، — بازىل شىلەپىسى بىلەن پەلتوسىنى سېلىپ، بايا سومكىسىنى قويغان بۇلۇڭغا تاشلىدى، — بولدى ئۇكام. سىز بىلەن كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى دېيىشىۋالمىسام بولمايدۇ. قاپىقىڭىزنى بۇنداق تۈرۈۋالماڭ، بولمىسا گېپىمنى دېيەلمەيدىكەنمەن.

— زادى نېمە ئىشتى ئۇ؟ — دورىيان زەردە بىلەن ۋارقىرىغىنىچە ئۆزىنى ساپاغا تاشلىدى، — مەن بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىش ئەمەستۇ؟ بۈگۈن ئۆزۈمگە ئۆچلۈككۈم كېلىپلا تۇرىدۇ. ئىلاھىم، مەن توغرۇلۇق ئىش بولۇپ قالمىغاي.

— دەل سىز توغرۇلۇق ئىش، — دېدى بازىل كەسكىنلىك بىلەن، — سىزگە بۈگۈن دەۋالمىسام زادى بولمايدۇ، پەقەت يېرىم سائەتلا ۋاقتىڭىزنى ئالىمەن.

دورىيان چوڭقۇر ئۇھسىنىپ قويۇپ، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردى:

— يېرىم سائەت!

— سىزدىن بىرنەرسە تەلەپ قىلمايمەن، دورىيان. سىز ئۈچۈن ياخشى بولسۇن دەيمەن. ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ سىزگە دېمىسەم بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ھازىر لوندوندا سىز توغرۇلۇق ئېغىزغا ئالغۇسىز سۆز - چۆچەكلەر ئېقىپ يۈرۈۋاتىدۇ.

— ئۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىغۇم يوق. مەن ئۆزۈم توغرۇلۇق گەپ - سۆزلەرگە ئەمەس، باشقىلار توغرىسىدىكى رەسۋا گەپلەرگە قىزىقىمەن.

— بۇنىڭغا سەل قارىماڭ، دورىيان. ئېسىلزادە كىشىلەر

ئابرۇيىغا دىققەت قىلمىسا بولمايدۇ. باشقىلارنىڭ سىزنى پەسكەش دېيىشىنى خالىمايدىغانسىز؟ سىز ئادەتتىكى ئادەم ئەمەس، پۇلدار، ئابرۇيلۇق، مەرتىۋىلىك ئادەم. لېكىن، مەرتىۋە بىلەن بايلىق ھەممىگە باراۋەر ئەمەس. مەنغۇ ئۇنداق پىتنە ـ پاساتلارغا زىنھار ئىشەنمەيمەن. سىزنى كۆرگەن ھامان بۇنداق گەپلەرگە ئىشىنىشنىڭ نەقەدەر ئەخمەقلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمەن. ئىپلاسلىق كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن مەلۇم بولىدۇ. ئۇنداقلار ئىپلاسلىقىنى يوشۇرىمەن دەپمۇ يوشۇرۇپ قالالمايدۇ. بەزىدە قىلغان ئىپلاسلىقلىرىنى ئىنسۇجىن بىلمەيدۇ دېيىشىدۇ. لېكىن، بۇ مۇمكىنمۇ؟ بىر ئىپلاس كىشى شەرمەندە ئىشنى قىلغان ھامان، شەرمەندىلىكى جاۋغىيىدىكى سىزىقچىلاردا، ساڭگىلىغان قاپاقلىرىدا، ھەتتا قولىنىڭ شەكلىدە مانا مەن دەپ ئايان بولىدۇ. بىرەيلەن، بولدى ئۇنىڭ ئىسمىنى دېمەي، ئۇنى سىزمۇ تونۇيسىز، بۇلتۇر مېنى رەسىمىمنى سىزىپ بەرسىڭىز دەپ ئىزدەپ كەپتۇ. مەن ئىلگىرى ئۇنى كۆرۈپ باقمىغان، ئۇنىڭ نام ـ شەرىپىنىمۇ ئاڭلاپ باقمىغانىدىم. ئۇ توغرىسىدىكى ئىشلارنى كېيىن ئاڭلىدىم. ئۇ ماڭا ناھايىتى كۆپ ھەق بېرىدىغان بولدى، لېكىن سىزىپ بېرىشكە ئۇنىمىدىم. مەن ئۇنىڭ قولىنىڭ شەكلىگە بەك ئۆچ بولۇپ قالغانىدىم. پەرىزىم ناھايىتى توغرا چىققانىكەن. كېيىن بىلسەم، ئۇچىغا چىققان ئىپلاس، شەرمەندە ئادەم ئىكەن. سىزنىڭ ئاشۇ مەسۇم چىرايىڭىزغا، خۇشخۇيلۇق كەتمەيدىغان قاملاشقان رەڭگىرويىڭىزغا قارىسام، كەينىڭىزدىن ئېقىپ يۈرگەن پىتنە ـ پاساتلارغا زىنھار ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ. لېكىن، ھازىر سىز ماڭا قارىڭىزنى كۆرسەتمەيدىغان، ئۆيۈمگە كەلمەيدىغان بولۇۋالدىڭىز. باشقىلارنىڭ سىزنىڭ غەيۋىتىڭىزنى قىلىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىسام، نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەيلا قالىمەن. ئېيتىڭە، دورىيان، گراف بېرۋىك نېمە ئۈچۈن سىزنى كۆرۈپلا كۇلۇبتىن چىقىپ كېتىدۇ؟ لوندوندا شۇنچە كۆپ مەرتىۋىلىك كىشىلەر بار تۇرۇپ، نېمە ئۈچۈن ئۆيىڭىزگە

مېھمانلارچىلىقتا كەلمەيدۇ؟ نېمە ئۈچۈن سىزنى مېھماندارچىلىقتا چاقىرمايدۇ؟ ئالدىنقى ھەپتە بىر كەچلىك زىياپەتتە سىز بۇرۇن يېقىن ئۆتكەن دوستىڭىز لورد ستاۋېلىي بىلەن بىللە بولۇپ قالدۇق. ئارىلىقتا سىزنىڭ بىر قىسىم كىچىك تىپتىكى رەسىملەرنى ئارىيەت ئېلىپ، دۇدلىي كۆرگەزمىسىگە ئاپارغانلىقىڭىز توغرىسىدا گەپ بولۇپ قالدى. ستاۋېلىي: «دورىيانىنىڭ سەنئەت تۇيغۇسى بەك كۈچلۈك. لېكىن، پاك - دىيانەتلىك قىزلار ئۇنىڭ بىلەن ھەرگىز تونۇشۇپ قالمىغاي، ھەرگىز ئۇنىڭ بىلەن بىر ئۆيدە بولۇپ قالمىغاي» دېدى. ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ سىز بىلەن يېقىن دوستۇم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ، نېمىشقا بۇنداق دېيىلگەنلىكىنى سورىدىم. ئۇ شۇنچە كۆپ ئادەملەرنىڭ ئالدىدىلا نېمىشقا ئۇنداق دېيىلگەنلىكىنى ئوچۇق - ئاشكارىلا بايان قىلدى. ئۇ گەپلەردىن تېنىم شۈركۈنۈپ كەتتى. نېمە ئۈچۈن سىز بىلەن دوست بولغانلىكى يىگىتلەر ھالاكەتلىك تەقدىرگە دۇچار بولىدۇ؟ خان جەمەتى قوغدىنىش ئارمىيىسىدىكى ھېلىقى بىچارە بالىمۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالدى، ئۇ بۇرۇن سىزنىڭ دىلكەش دوستىڭىز ئىدى؛ ھېنرى ئەشتوننىڭ ئابرۇيى تۆكۈلۈپ ئەنگلىيىدىن كېتىشكە مەجبۇر بولدى، سىز ئۇنىڭ بىلەنمۇ جاندوست ئىدىڭىز؛ ئادرىيان سىڭگىلتون نېمىشقا ئۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدۇ؟ لورد كېنتىنىڭ يالغۇز ئوغلىنىڭ ئىگىلىكى نېمە ئۈچۈن ۋەيران بولىدۇ؟ تۈنۈگۈن سايىنت جامېس كوچىسىدا ئۇنىڭ دادىسى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. قارىسام، ئار - نومۇس، دەرد - ھەسرەت دەستىدىن تۈگىشىپلا كېتىپتۇ. ھېلىقى ياش گراف پېرىس ئەپەندىنىڭ كۆرۈۋاتقان كۈنلىرىنى دېمەيسىز تېخى! مەرتىۋىلىك كىشىلەرنىڭ قايسىبىرى ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن باردى - كەلدى قىلىشار؟

— بولدى قىلىڭ بازىل! ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز تۇرۇپ قارىسىغىلا سۆزلەۋېرىدىكەنسىز، — دېدى دورىيان چىشلىرىنى

غۇچۇرلاتقىنىچە مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن، — بىرۋېك ئەپەندى نېمىشقا سىزنى كۆرۈپلا چىقىپ كېتىدۇ، دېگەن گېپىڭىزگە چۈشەنچە بېرىپ قوياي. مەن ئۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن. ئۇ تېگىدىن بۇزۇق بىرنېمە تۇرسا، قانداقسىگە پاك - دىيانەتلىك ياشاش شەرىپىگە ئېرىشەلىسۇن؟ ھېنرى ئەشتون بىلەن ياش پېرتىنىڭ ئىشىغا كەلسەك، ئەجەبا ئۇلارغا يامان ئىش قىلىشنى، شاللاقلىقنى مەن ئۆگىتىپتىمەنمۇ؟ كېنتىسنىڭ كالۋا ئوغلى بىر پاھىشىنى خوتۇنلۇققا ئالسا، مەن بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى؟ ئادرىيان سىڭگىلتون ھېسابات تالونىغا دوستىنىڭ ئىسمىنى يېزىپ قويسا، ئۇنىڭغىمۇ مەن مەسئۇل بولۇشۇم كېرەكمىكەن؟ مەن ئەنگلىيىلىكلەرنىڭ ھەق - ناھەقنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىشكە قانچىلىك ئۇستىلىقىنى تازا ئوبدان بىلىمەن. ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمىدىكىلەر زىياپەت ئۈستىدە هاراق ئىچىپ تازا قىزىشقاندا، ئۆزلىرىنىڭ ئەخلاق ھەققىدىكى بىر تەرەپلىمە قاراشلىرىنى بازارغا سېلىشىدۇ، يۇقىرى قاتلامدىكى كىشىلەرنىڭ شەخسىي تۇرمۇش ھەققىدىكى ئاڭلىۋالغان ئۇششاق - چۈششەك كوچا پاراڭلىرى ئۈستىدە مۇنازىرە قىلىشىپ، ئۆزلىرىنىڭمۇ يۇقىرى قاتلام جەمئىيىتىگە تەۋە ئىكەنلىكى، ئاشۇ كىشىلەر بىلەن يېقىن ئۆتىدىغانلىقىنى پەش قىلىشىدۇ. بۇ دۆلەتتە كىمكى سەللا نام - ئابرۇي قازانسا، زېرەك، پەم - پاراسەتلىك بولسا، شۇنىڭغا ھەر خىل بوھتانلار چاپلىنىدۇ. ئەخلاق تونىغا ئورىنىۋالغان ئاشۇ كىشىلەرنىڭ ئۆزى قانچىلىكتۇ؟ بۇرادەر، شۇ تاپتا سىز بىزنىڭ ساختا ئېسىلزادىلىك ئەۋج ئالغان بىر جەمئىيەتتە ياشاۋاتقانلىقىمىزنى ئېسىڭىزدىن چىقىرىپ قويۇۋاتىسىز.

— دورىيان، — ۋارقىرىدى بازىل خالۋارد، — مەسىلە بۇ يەردە ئەمەس. ئەنگلىيە بەك ئوسال ئىشلىتىپ كەتتى، تىنىچ - ئەمىنلىكتىن ئەسەر قالمىدى. شۇڭا، سىزنى بولسىمۇ پاك - دىيانەتلىك ياشىسا دەپ ئۈمىد قىلىغانىدىم. لېكىن، سىز بۇنى

قىلالمىدىڭىز. بىر ئادەمنىڭ دوستىغا بولغان تەسىرىنىڭ قانداقلىقىغا قاراپ شۇ ئادەمنىڭ ياخشى - يامانلىقىغا ھۆكۈم قىلغىلى بولىدۇ. ئارىلىشىۋاتقان دوستلىرىڭىزغۇ شەرم - ھايا، ئەخلاق - پەزىلەت، پاك - دىيانەت دېگەنلەرنى تامام ئۇنتۇپ كەتكەندەك قىلىدۇ، سىز بولسىڭىز ئۇلارنىڭ ئەيش - ئىشرەت، راھەت - پاراغەت قوغلىشىشتىن ئىبارەت تېگى يوق ھاڭغا تېخىمۇ پېتىشى ئۈچۈن ھەسسە قوشۇۋاتىسىز. ئۇلار شۇ تاپتا بۇ ھاڭغا بەكلا پېتىپ كەتتى، ئۇلارنى شۇ ھاڭغا سىز باشلاپ قويدىڭىز، ئۇلارنى شۇ ھاڭغا سىز ئىتتەردىڭىز. شۇنداق تۇرۇقلۇق، ئۇلارنىڭ ھالىغا ئېچىنماقتا يوق، ھەدەپ كۈلۈۋاتىسىز. تېخىمۇ يامان بولغىنى، سىز ھاررى بىلەن يېقىن بولغاندىكىن، ئۇنىڭ ئاچىسىنى كۈلكىگە قويماسلىقىڭىز كېرەك ئىدى.

— گەپ - سۆزلىرىڭىزگە دىققەت قىلىڭ، بازىل، سەل چەكتىن ئېشىپ كېتىۋاتىدۇ!

— بۈگۈن دەۋالمىسام بولمايدۇ، سىزمۇ قۇلىقىڭىزنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاڭ. گۋېنېدولېن خانىم سىز بىلەن تونۇشماستا ھېچكىم ئۇنىڭ يامان گېپىنى قىلمايتتى. مانا ئەمدىلىكتە لوندوندا قايسىبىر دىيانەتلىك ئايال ئۇنىڭ بىلەن بىر پەيتۇنغا چىقىپ باغچىغا بېرىشنى خالايدۇ؟ ھەي، ھەتتا ئۇنىڭ بالىسىمۇ ئاپىسى بىلەن بىللە ياشاش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قالدى. يەنە باشقا گەپلەرنىمۇ ئاڭلىدىم. بىرى سىزنىڭ سەھەردە لوندوندىكى سېسىق نامى پۇر كەتكەن پاسكىنا جايلاردا تىمىسقىلاپ يۈرگەنلىكىڭىزنى كۆرۈپتۇ. بۇ گەپلەر راستمۇ؟ بۇ گەپلەرنى دەسلەپ ئاڭلىغىنىمدا، كۈلۈپلا قويغانىدىم. لېكىن، ئەمدىلىكتە پۈتۈن ئەزايىمنى سۇر بېسىپ كېتىۋاتىدۇ. ئېيتىڭە دورىيان، سەھرادىكى ئۆيىڭىزدە نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈۋاتىسىز؟ نېمە ئويۇنلارنى ئويناۋاتىسىز؟ بولسىغۇ سىزگە نەسىھەت قىلمىسام بولاتتى. ھېلىمۇ ئېسىمدە، ھېنرى بىر قېتىم: «باستېر

قىياپىتىگە كىرىۋالغانلار گېپىنى ھەمىشە ئاشۇنداق باشلايدۇ، لېكىن ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ بەرگەن ۋەدىسىنى ئاستا- ئاستا ئۇنتۇپ قالىدۇ» دېگەنىدى. سىزگە ئىككى ئېغىز گەپ قىلمىسام بولمىغۇدەك. مەن سىزنى كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولغۇدەك پاك - دىيانەتلىك ياشىسا، نام - ئابرۇيىنى بۇلغىۋالمىسا، پەسكەش كىشىلەرنىڭ دېيىشىغا ئۇسسۇل ئوينىمىسا دېگەن ئۈمىدتىمەن. تولا بۇنداق مۈرىڭىزنى ئېتىپ، پەرۋاسىز قىياپەتكە كىرىۋالماڭ. سىزنىڭ تەسىرىڭىز كۈچلۈك، ئاشۇ تەسىرىڭىز ئارقىلىق باشقىلارنى پەسكەشلىككە ئەمەس، توغرا يولغا يېتەكلەڭ! كىشىلەر سىزنى، كىمگە يېقىنلاشسا شۇ كىشى بۇزۇلۇپ كېتىدۇ؛ كىمنىڭ ئۆيىگە قەدەم باسسا، سېسىق نامى ئۆزى بىلەن تەڭ ئەگىشىپلا بارىدۇ، دېيىشىۋاتىدۇ. مەن بۇ گەپلەرنىڭ راست - يالغانلىقىنى بىلمەيمەن. لېكىن، كىشىلەرنىڭ سىزنى شۇنداق دېگەنلىكى راست. قارىغاندا، بەزىلەردىن ئاڭلىغان يەنە باشقا گەپلەرگە شۈبھىلىنىشىمنىڭ ھاجىتى قالمىغاندەك تۇرىدۇ. ئوكسفورد ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان چېغىمدا يېقىن ئۆتكەن دوستۇم لورد گىلوستېر ماڭا بىر پارچە خەتنى كۆرسەتتى. بۇ خەتنى ئۇنىڭغا ساناتورىيىدە يالغۇز تۇرۇۋاتقان خوتۇنى جان ئۈزۈش ئالدىدا يازغانىكەن. ئۇ ھاياتىمدا مەن ئوقۇغان ئەڭ قورقۇنچلۇق توۋىنامە ئىدى، خەتتە سىز تىلغا ئېلىنغانىكەنسىز. مەن ئۇنىڭغا: «بۇ ئۇچىغا چىققان بىمەنىلىك. مەن دورىياننى ئوبدان چۈشىنىمەن. ئۇ ھەرگىز ئۇنداق ئىشنى قىلمايدۇ» دېدىم. مەن زادى سىزنى چۈشىنەلەمدىم؟ بۇ سوئالنى ئاۋۋال ئۆزۈمگە قويۇپ باقسام بولغۇدەك. بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشتىن ئاۋۋال، روھىڭىزنى بىر كۆزىتىپ باقسام بولغۇدەك.

— روھىمنى كۆزىتىپ باقىسىز؟! — دېدى دورىيان زەئىپ ئاۋازدا ۋە ساپادىن دىرىڭگىدە تۇرۇپ كەتتى، قورقىنىدىن چىرايى تامدەك تاتىرىپ، ئىككى مەڭزىدە قان دىدارى قالمىدى.

— شۇنداق، — دېدى بازىل كەسكىن، ۋەزمەن ئاھاڭدا، — روھىڭىزنى كۆزىتىپ باقاي دېۋىدىم، بىراق بۇ ئىش پەقەت تەڭرىنىڭ قولىدىنلا كېلىدۇ.

دوريان ئاغزىنى پۇرۇشتۇرۇپ، مەسخىرە ئارىلاش ئاچچىق كۈلۈپ قويدى.

— بۈگۈن روھىمنى ئۆزۈم بىر كۆرسىتىپ قوياي! — زەردە بىلەن ۋارقىرىدى دوريان ۋە ئۈستەلدىكى جىنچىراغنى قولىغا ئالدى، — قېنى يۈرۈڭ، بۇنى سىز ئۆز قولىڭىز بىلەن سىزغان. نېمىشقا سىزگە كۆرسەتمىگۈدەكمەن؟ خالىسىڭىز، رەسىمنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن، خەلقئالەمگە يېيىۋەتسىڭىزمۇ مەيلى. لېكىن، گېپىڭىزگە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ. ئەگەر كىمدەكىم ئىشىنىپلا قالىدىكەن، نەپرەتلەنمەك تۈگۈل، ماڭا تېخىمۇ ئامراق بولۇپ كېتىدۇ. سىز بۇ دەۋردىن قانچىلىك ئاغرىنسىڭىزمۇ، لېكىن بۇ دەۋرنى مەن سىزدىن بەكرەك چۈشىنىمەن. قېنى كىرىڭ، سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرەي. گۇمرانلىق، خاراب بولۇش توغرىسىدا بەكلا ۋالاقلاپ كەتتىڭىز. قېنى، گۇمرانلىقنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن بىر كۆرۈپ بېقىڭ.

دوريانىڭ ھەربىر ئېغىز گېپىدىن بىر خىل مەنمەنلىك، كۆرەڭلىك چىقىپ تۇراتتى. ئۇ شۇ تاپتا بازىلنىڭ ئۆز مەخپىيىتىنى بىلمەكچى بولغىنىدىن، ئاشۇ رەسىمنى سىزىپ بەرگەنلىكى سەۋەبلىك ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا، دەرد - ھەسرەتكە قالىدىغانلىقىدىن ئالەمچە خۇشال بولۇپ كېتىۋاتاتتى.

— شۇنداق، — دوريان شۇنداق دېگەچ بازىلغا يېقىن كېلىپ، ئۇنىڭ قەتئىيلىك چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىگە مىختەك تىكىلدى، — مەن سىزگە روھىمنى بىر كۆرسىتىپ قوياي. بۈگۈن سىز پەقەت پەرۋەردىگارلا كۆرەلەيدۇ، دەپ قارايدىغان نەرسىنى كۆرۈۋالىدىغان بولىدىڭىز.

بازىل چۆچۈپ كەينىگە بىر قەدەم داجىدى.

— بۇ پەرۋەردىگارغا ئاسىيلىق قىلغانلىق، دوريان! —

ۋارقىرىدى بازىل، — نېمانداق قورقۇنچلۇق، بىمەنە گەپلەرنى قىلىسىز؟ بۇنداق دېسىڭىز بولمايدۇ.

— سىزمۇ شۇنداق ئويلامسىز؟ — دورىيان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلگەنىدىم. بايىقى گەپلەرنى سىزگە ياخشى بولسۇن ئۈچۈنلا دېدىم. ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز، مەن ئەزەلدىن سىزنىڭ ئەڭ سادىق دوستىڭىز.

— ماڭا تەگمەڭ، گېپىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇڭ.

بازىلنىڭ چىرايى ئازابلىق تۈس ئالدى، خېلىغىچە جىممىدە تۇرۇپ كەتتى، قەلبىدە چەكسىز ئېچىنىش تۇيغۇسى دولقۇنلىدى. ئۇنىڭ دورىياننىڭ تۇرمۇشىغا ئارىلىشىدىغانلىقىغا نېمە ھەققى؟ ئۇ ھەقىقەتەن ئاشۇنداق پەسكەش ئىشلارنى قىلغان بولسا، ھامان بىر كۈنى جاجىسىنى تارتىدۇغۇ؟ ئۇ شۇلارنى خىيال ئېكرانىدىن ئۆتكۈزدى، قەددىنى رۇسلاپ تام مەشىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئوتۇنلارغا قاراپ تۇرۇپ قالدى.

— قېنى دېمەمسىز بازىل، — دېدى دورىيان قوپال ئاۋازدا.

بازىل كەينىگە ئۆرۈلۈپ ۋارقىرىدى:

— قۇلىقىڭىزنى دىڭ تۇتۇپ ئاڭلاڭ. كىشىلەرنىڭ ئارقىڭىزدىن نېمىشقا ئاشۇنداق سۆز - چۆچەك قىلىدىغانلىقى توغرۇلۇق چۈشەنچە بېرىڭ. ئەگەر ئاشۇ ئەيىبلەشلەرنى ھېچقانداق ئاساسى يوق، پۈتۈنلەي يالغان دېسىڭىز، مەن ھېچ ئىككىلەنمەيلا ئىشىنىمەن. ئېيتىڭە دورىيان، ئاشۇ گەپلەر يالغان، شۇنداقمۇ؟ ئەجەبا، سىز مېنىڭ قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقانلىقىمنى كۆرمەيۋاتامسىز؟ ئاھ پەرۋەردىگار! سىزنىڭ پەسكەشلىكلىرىڭىزنى، ئەخلاقسىزلىقلىرىڭىزنى، نومۇسسىزلىقلىرىڭىزنى بىلمەيلا قالسامچۇ كاشكى.

دورىيان مەنسىتمەسلىك نەزىرىدە كۈلۈپ قويدى.

— ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقايلى، بازىل، — دېدى ئۇ تەمكىنلىك بىلەن، — مەن ھەر كۈنى كۈندىلىك خاتىرە يېزىپ،

ئاشۇ ئۆيگە قويۇپ قويىمەن. مەن بىلەن بىللە چىقىپ، خاتىرەمنى كۆرۈپ بېقىڭ.

— سىز خالىسىڭىز، كۆرۈپ باقساي باقاي، دورىيان. پويىزدىنمۇ قېلىپ قالدىم. بوپتۇ، ھېچ ۋەقەسى يوق، ئەتە ماڭسامىمۇ بولىدۇ. بۇ كەچتە ماڭا بىر نەرسە ئوقۇتىمەن دېمەڭ. ئاغزىڭىزدىن ئېنىق بىر جاۋابقا ئېرىشسەملا بولىدۇ.

— ئۈستىگە چىقسىڭىزلا، ھەممە جاۋابقا ئېرىشىسىز. سىزگە بۇ يەردە جاۋاب بەرگۈم يوق، بىردەمدىلا ئوقۇپ بولىسىز.

ئون ئۈچىنچى باب

دورىيان ئۆيدىن چىقىپ، ئۈستۈنكى قەۋەتكە قاراپ ماڭدى، بازىل خالۋارد كەينىدىن سوڭدىشىپلا ماڭدى. ئۇلار خۇددى بىرىنى ئويغىتىپ قويىدىغانلىقىدەك، تولىمۇ ئاستا قەدەمدە ماڭاتتى. چىراغ يورۇقىدا تام ۋە پەلەمپەيدە غەلىتە شولىلار ئەكس ئېتەتتى. شامال بارغانسېرى كۈچىيىپ، دېرىزىلەر توختىماستىن جالاقلايتتى.

ئۇلار ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقتى، دورىيان قولىدىكى چىراغنى يەرگە قويدى ـ دە، قولۇپقا ئاچقۇچ سالدى.

— بەكلا بىلگۈڭىز بارمۇ، بازىل؟ — سورىدى دورىيان بوش ئاۋازدا.

— شۇنداق.

— بولىدۇ، ئەمىسە، — دورىيان كۈلۈپ قويدى، — بۇ دۇنيادا مېنى پەقەت سىزلا چۈشىنىسىز. بىلەمسىز، ئىككىمىزنىڭ مۇناسىۋىتى سىز تەسەۋۋۇر قىلغاندىكىدىنمۇ يېقىن، — دورىيان يەردىن چىراغنى ئېلىپ، ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىردى. شۇئان ئۆي ئىچىگە سوغۇق شامال گۈپپىدە ئۇرۇلدى، چىراغدىن تارقاۋاتقان توق سېرىق نۇرنىڭ يورۇقىدا ئۆينىڭ ئىچى غۇۋا يورۇدى. دورىياننىڭ پۈتۈن ئەزايىنى سۇر باستى.

— ئىشىكنى ياپقاچ كىرىڭ، — دېدى دورىيان چىراغنى ئۈستەلگە قويۇپ، بوش ئاۋازدا.

بازىل گاڭگىراپ قالغاندەك ئۆي ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى. بۇ ئۆيدە ئادەم تۇرمىغىنىغا ئۇزاق بولغاندەك قىلاتتى. ئۆڭۈپ

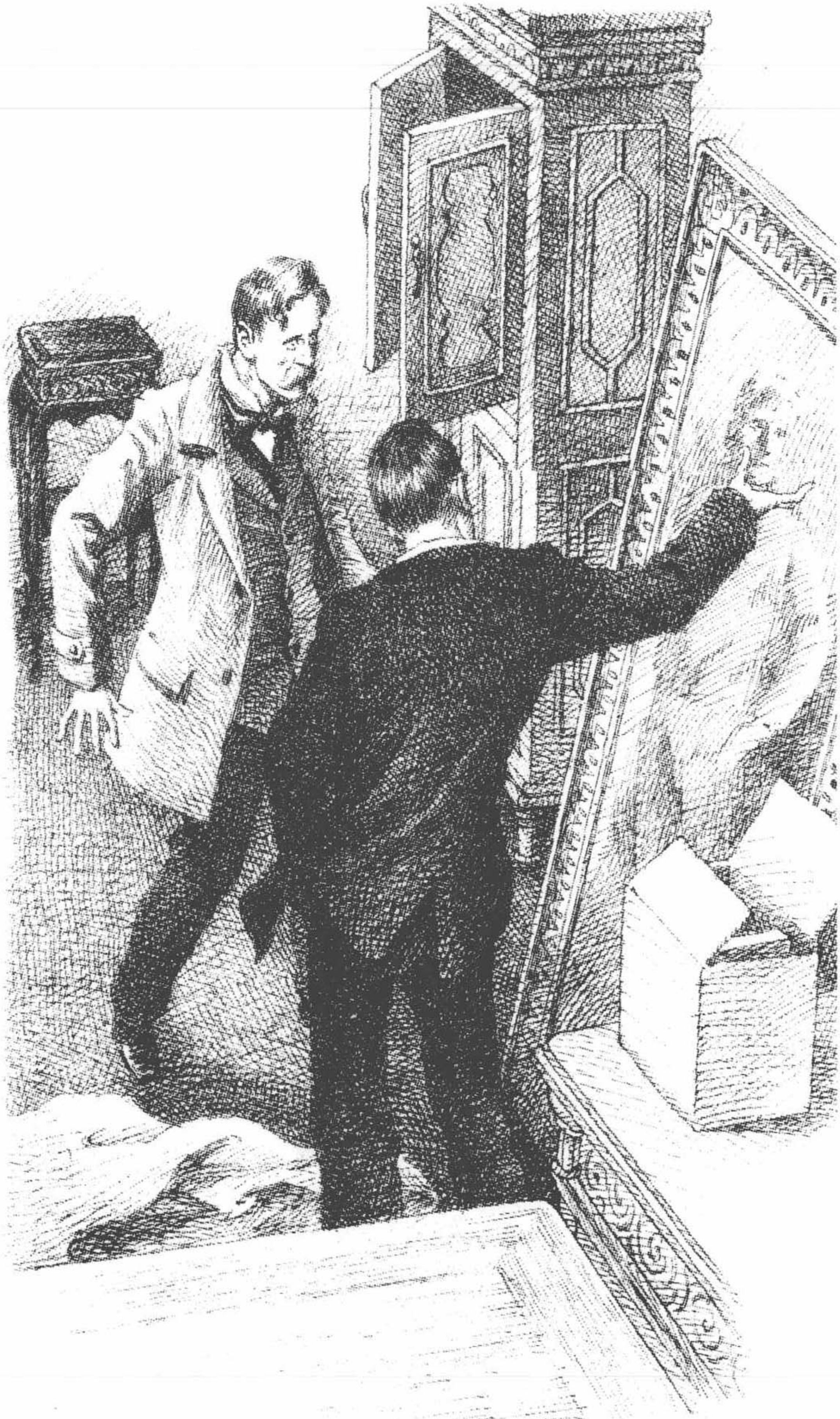

كەتكەن بىر پارچە گىلەم، يۇزىگە پەردە تارتىپ قويۇلغان بىر پارچە رەسىم، ئىتالىيە پاسونىدىكى كونىراپ كەتكەن بىر ئىشكاپ، ئىچىدە تۈزۈككىنە كىتابمۇ تىزىلمىغان كىتاب جازىسى، بىر ئورۇندۇق، بىر ئۈستەل، ئۆيدىكى سەرەمجانلارنىڭ ھەممىسى شۇ ئىدى. دورىيان تام مەشىنىڭ ئۈستىدىكى يېرىمى كۆيۈپ تۈگىگەن شامنى ياندۇردى. بازىل ئۆي ئىچىگە سەپسالدى، ئۆي ئىچىنى بىر ئىلىك توپا باسقان، يەردىكى گىلەم تېشىلىپ ساق يېرى قالمىغانىدى. ئۆي ئىچىدىن بىر خىل زەي پۇرىقى كېلەتتى.

— بازىل، سىز ئادەمنىڭ روھىنى پەقەت خۇدالا كۆرەلەيدۇ دەپ قارايسىز، شۇنداقمۇ؟ ئاۋۇ پەردىنى قايرىۋەتسىڭىز، مېنىڭ روھىمنى كۆرەلەيسىز، — دېدى دورىيان قوپال ئاھاڭدا.

— ساراڭ بولدىڭىزمۇ دورىيان؟ — دېدى بازىل ئاغرىنىش تەلەپپۇزىدا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ.

— كۆرگۈڭىز يوقمۇ؟ ئەمىسە ئۆزۈم كۆرسىتىپ قوياي! — دورىيان رەسىمنىڭ يۈزىدىكى پەردىنى ئېلىپ يەرگە تاشلىدى.

بازىل ئەنسىز ۋارقىرىۋەتتى. رەسىمدىكى سىياق ئاجىز چىراغ يورۇقىدا ياۋۇزلارچە ھىجىيىپ تۇراتتى، رەسىمگە قارىغانسېرى تېنى شۈركۈنۈشكە باشلىدى. ئاھ پەرۋەردىگار! ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىكىسى راستتىنلا دورىيان گېرىينىڭ چىرايىغۇ؟ ھالبۇكى، بۇ ياۋۇزلۇق رەسىمنىڭ تەڭداشسىز گۈزەللىكىگە نۇقسان يەتكۈزەلمىگەنىدى. رەسىمدىكى شالاڭلاشقا باشلىغان تال - تال چاچلار ھېلىمۇ ئالتۇندەك پارقىراپ تۇراتتى، رەزىللىك تۈكۈلۈپ تۇرغان لەۋلىرىدىن ئاۋۇالقىدەكلا بىر خىل قىپقىزىل نۇر چاقنايتتى؛ كىشى كۆڭلىنى ئەسىر قىلىدىغان زۇمرەتتەك كۆزلىرى سەل خۇنۇكلەشكەنىدى؛ ئېلىپتەك چىرايلىق بۇرنى بىلەن شېشىدەك سۈزۈك بوينىدىن ھېلىمۇ ئاجايىپ بىر خىل سۈلكەتلىك تۆكۈلۈپ تۇراتتى. شۇنداق، ئۇنىڭ دورىياننىڭ رەسىمى ئىكەنلىكىدە شەك يوق.

ئەمما، ئۇنى كىم مۇشۇنداق سىزىپ قويدى؟ ئۇ ئۆزىنىڭ رەسىم سىزىش ئۇسلۇبىنى تونۇغاندەك بولدى، رەسىم جازىسىنىمۇ ئۆز قولى بىلەن لايىھىلىگەنىدى. ئۇ شۇئان بىمەنە ئويلىرىدىن چۆچۈپ كەتتى ۋە شامنى قولىغا ئېلىپ رەسىمنىڭ ئالدىغا يېقىن كەلدى. رەسىمنىڭ سول تەرەپ ئاستىنقى بۇرجىكىدە ئۇنىڭ قىزىل رەڭدە ئىنچىكە قىلىپ يازغان ئىمزاسى تۇراتتى.

بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن رەزىللىك، شەرمەندىلەرچە مەسخىرە ئىدى. ئۇ ئەزەلدىن بۇنداق رەسىم سىزىپ باقمىغانىدى. لېكىن، بۇ رەسىمنى ئۇنىڭ سىزغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى، ۋۇجۇدىدا ئۆركەشلەۋاتقان قىزىق قانلىرى دەقىقە ئىچىدە مۇزلىغاندەك بولدى. بۇنى ئۇ ئۆز قولى بىلەن سىزغانىدىغۇ! بۇ زادى نېمە ئىش؟ رەسىم قانداقلارچە بۇنداق ئۆزگىرىپ قالدى؟ ئۇ كەينىگە ئۆرۈلۈپ، دورىيانغا بىچارىلەرچە قارىدى. ئۇنىڭ لەۋلىرى توختىماي لىپىلداپ، ئاغزى قۇرۇپ، گەپكە كەلمەي قالدى. ئۇ پېشانىسىنى تۇتۇپ بېقىپ، چىپ ـ چىپ سوغۇق تەرلەپ كەتكەنلىكىنى سەزدى.

تام مەشىنىڭ جازىسىغا يۆلىنىپ تۇرغان دورىيان خۇددى داڭلىق سەنئەتكارنىڭ ئورۇندىشىدىكى درامىنى پۈتۈن ئىشتىياقى كۆرۈۋاتقاندەك، بازىلغا غەلىتە بىر خىل نەزەردە تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قاراشلىرىدىن نە ئازابلانغانلىقىنى، نە خۇشال بولۇۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. كۆزلىرىدىن ئەتراپتا تۇرۇپ تاماشا كۆرگۈچىلەردىلا بولىدىغان بىر خىل قىزىقىش ۋە كۆرەڭلىك ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى. ئۇ چاپىنىغا قىستۇرۇۋالغان گۈلنى ئېلىپ پۇراشقا باشلىدى، قارىماققا ئۇ قەستەن گۈل پۇرىغان قىياپەتكە كىرىۋالغاندەكمۇ كۆرۈنەتتى.

— بۇ نېمە ئىش؟ — بازىل چىرقىراق ئاۋازدا ۋارقىرىۋەتتى ۋە ئاۋازىدىن ئۆزىمۇ ھەيران قالدى.

— ئۇزاق يىللار ئىلگىرى، مەن ئۆسمۈر ۋاقتىمدا، — دېدى دورىيان قولىدىكى گۈلنى ئالقىنىدا مىجىغاچ، — ئىككىمىز

يېڭى تونۇشقاندا، سىز مېنى ماختاپ ئۇچۇردىڭىز، قاملاشقان چىرايىمدىن پەخىرلىنىشىم كېرەكلىكىمنى ئېيتتىڭىز. بىر كۈنى، مېنى بىر دوستىڭىزغا تونۇشتۇرۇپ قويدىڭىز. ئۇ دوستىڭىز ماڭا ياشلىق باھارىنىڭ سېھرىي كۈچىنى ئەزۋەيلەپ چۈشەندۈردى. ئويلىمىغاندا، سىز رەسىمىمنى سىزىپ، ماڭا گۈزەللىكىنىڭ نەقەدەر سېھرىي كۈچكە ئىگە ئىكەنلىكىنى جاكارلىدىڭىز. ئاشۇ رەسىم مېنىڭ كۆزۈمنى ئاچتى، ماڭا گۈزەللىكنىڭ سېھرىي كۈچىنى تونۇتتى.

— ھە، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى! ئېسىمدە شۇنداق ئېنىق تۇرۇپتۇ! ياق، بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس! بۇ ئۆي بەك زەيكەشكەن. كۆكەرتكۈچى باكتېرىيىلەر رەسىمنىڭ رەختىنى چىرىتىۋېتىپتۇ. مەن ئىشلەتكەن بوياقتا سۈپىتى ناچار زەھەرلىك مىنېرال ماددىلار بار ئىدى. رەسىم دەل شۇ سەۋەبتىن ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

— مۇمكىن ئەمەس دەمسىز؟ — چوڭقۇر ئويغا چۆككەن دورىيان دېرىزە ئالدىغا كېلىپ، ھوردىشىپ كەتكەن مۇزدەك ئەينەككە پېشانىسىنى ياقتى.

— سىز ماڭا رەسىمنى بۇزۇۋەتتىم دېمىگەنمىدىڭىز؟

— مەن خاتالىشىپتىمەن، ئەسلىدە مەن رەسىمنى ئەمەس، رەسىم مېنى ۋەيران قىپتىكەن.

— بۇ رەسىمنى ئۆزۈمنىڭ سىزغانلىقىمغا ھېچ ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.

— ئەجەبا رەسىمدىن ئۆز غايىڭىزنى كۆرگەندەك بولمىدىڭىزمۇ؟ — دېدى دورىيان بازىلنى قەستەن تېرىكتۈرمەكچى بولغاندەك.

— غايىڭىز دېدىڭىزما؟

— شۇنداق، ئىلگىرى سىز شۇنداق دېگەنىدىڭىز.

— ئۇ چاغدا رەسىمنىڭ چىرايىدا ياۋۇزلۇق، شەرمەندىلىك يوق ئىدى. شۇ چاغدىكى سىز مەن ئۇچۇن ئىككىنچىلەپ

ئۆچراتقىلى بولمايدىغان بىر غايە ئىدىڭىز. لېكىن، ھازىر بۇ رەسىمنىڭ چىرايىدىن بىر خىل شەھۋەتپەرەسلىك تېپىپ تۇرۇۋېتىپتۇ.

— ئۇ دېگەن مېنىڭ روھىمنىڭ چىرايى.

— ئاھ، پەرۋەردىگارا! مەن مۇشۇنداق نەرسىلەرگە چوقۇنۇپ يۈرگەندىمەنمۇ ! ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئالۋاستىنىڭ كۆزلىرىدىن نېمە پەرقى !

— بازىل، ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىدا جەننەت بىلەن دوزاخ بىرلا ۋاقىتتا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، — ۋارقىرىدى دورىيان ئىلاجسىز گەپ قىلىۋاتقاندەك قىياپەتتە.

بازىل يەنە كەينىگە ئۆرۈلۈپ، رەسىمگە سىنچىلاپ قارىدى.

— ئاھ پەرۋەردىگارا! ئەگەر مۇشۇ ئىش راست بولۇپ قالسا، — ئەنسىز ۋارقىرىدى بازىل، — ئەگەر سىز راستتىنلا شۇنداق ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەن بولسىڭىز، ئۇنداقتا سىز يامان گېپىڭىزنى قىلىپ يۈرگەن ئاشۇ كىشىلەرنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىنمۇ ئەسكى ئىكەنسىز ! — ئۇ يەنە شامنى قولىغا ئېلىپ رەسىمنى ئىنچىكە كۆزىتىشكە باشلىدى. رەسىم يېڭى پۈتكەن ۋاقىتتىكىدەك بىر ئوبدان تۇراتتى. رەسىمنىڭ چېھرىدىكى ياۋۇزلۇق بىلەن ۋەھىمە ئېنىقكى، رەسىمدىكى چىرايىنىڭ ئۆزىدە ئەكس ئېتىۋاتقاندەك قىلاتتى. رەزىللىك باكتېرىيىسى مەلۇم بىر خىل غەلىتە ئىچكى ھەرىكەت ئۆزگىرىشىنىڭ تۈرتكىسىدە رەسىمنى ئاستا ـ ئاستا چىرىتىۋەتكەندەك ئىدى، بۇ سىياق زەيلىشىپ كەتكەن مۇدھىش قەبرىنىڭ ئىچىدىكى چىرىپ كۆرگۈسىز بولۇپ كەتكەن جەسەتتىنمۇ قورقۇنچلۇق ئىدى.

بازىلنىڭ قوللىرى توختىماي تىترەپ قولىدىكى شام يەرگە پاققىدە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ شامنى دەسسەپ ئۆچۈرۈۋېتىپ، سەنتۈرۈلگىنىچە ئۈستەلنىڭ يېنىدىكى لىڭشىپ ئارانلا قالغان ئورۇندۇقتا كېلىپ ئولتۇردى ـ دە، قوللىرى بىلەن يۈزلىرىنى

ئېتىۋالدى.

— ئاھ پەرۋەردىگار! دورىيان، نەقەدەر قورقۇنچلۇق جازا - ھە، بۇ!

دورىيان ئۈنچىقمىدى. بازىل دورىياننىڭ دېرىزە يېنىدا تۇرۇپ، مىشىلداپ يىغلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

— توۋا قىلىڭ، دورىيان، توۋا قىلىڭ! — پىچىرلىدى بازىل، — كىچىككىنىمىزدە چوڭلارنىڭ قانداق دۇئا قىلىشنى ئۆگەتكەنلىكى ئېسىڭىزدە باردۇ؟ «شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىگە ئازدۇرمىغىن، گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن» دەپ ئۆگەتكەن بولغىيدى؟ قېنى، ئىككىمىز بىللە دۇئا قىلايلى. سىزنىڭ ئىلگىرى ساختا شۆھرەت تەمەسىدە قىلغان دۇئالىرىڭىز ئىجابەت بولغانىدى. ئەمدى قىلمىش - ئەتمىشلىرىڭىزگە توۋا قىلىپ دۇئا قىلسىڭىز، ئۇمۇ ئىجابەت بولۇپ قالار. بۇرۇن مەن سىزگە زىيادە چوقۇنۇپتىكەنمەن، مانا ئەمدى شۇنىڭ جاجىسىنى تارتىۋاتىمەن. سىزمۇ ئۆزىڭىزگە شۇنداق زىيادە چوقۇنۇپ كەتكەنىدىڭىز، مانا ئەمدى ھەممىمىز ئوخشاشلا جاجىمىزنى يېدۇق.

ياشتىن كۆز ئالدى غۇۋۇالاشقان دورىيان كەينىگە ئاستا ئۆرۈلۈپ بازىلغا قارىدى.

— كېچىكتىم، بەكلا كېچىكتىم بازىل، — دېدى دورىيان تىترەڭگۈ ئاۋازدا.

— ھەرگىز كېچىكمىدىڭىز، دورىيان. قېنى تىزلىنايلى، ئاۋۋال توۋا قىلىپ باقمامدۇق! «گۇناھلىرىڭ تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ كېچىمەن» دەيدىغان بىر دۇئا بولىدىغان، شۇنى ئوقۇيلى.

— ھازىر ئۇنداق گەپلەرنىڭ مەن ئۈچۈن ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىدى.

— ئۇنداق دېمەڭ، ھېلىمۇ نۇرغۇن پەسكەشلىكلەرنى قىلدىڭىز. ئاھ پەرۋەردىگار! ئاۋۇ لەنىتى رەسىمنىڭ بىزنى

مەسخىرە قىلىشقا ئىنتىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتمەكتىمەن؟

دورىيان گرېي رەسىمگە لەپپىدە قاراپ قويدى، شۇئان قەلبىدە بازىلغا نىسبەتەن چەكسىز ئۆچمەنلىك پەيدا بولدى، رەسىمنىڭ مەسخىرىلىك كۆلكە يامراۋاتقان لەۋلىرى گويا ئۇنىڭ قۇلىقىغا نىمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ، ئاستىرتىن كۆرسەتمە بېرىۋاتقاندەك قىلاتتى. بىر خىل ياۋۇزلارچە نەپرەت ئۇنىڭ ئىچ - ئىچىدىن مەۋج ئۇرماقتا ئىدى. ئۇ بازىلغا شۇنچىلىك ئۆچ بولغانىدىكى، ئۇ ھاياتىدا ھېچ نەرسىگە بۇنچىلىك ئۆچ بولۇپ باقمىغانىدى. ئەسەبىيلەشكەن دورىيان ئەتراپىغا ئەلەڭلەپ قارىدى، ئۇدۇلدىكى رەڭلىك ئىشكاپنىڭ ئۈستىدە بىر نەرسە ۋال - ۋۇل پارقىراپ تۇراتتى. دورىيان ئۇنىڭ پىچاق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. بۇ پىچاقنى ئۇ ئالدىنقى كۈنى بىر نەرسە كەسكىلى ئەكىرىپ، ئاچقىلىپ كېتىشنى ئۇنتۇپ قالغانىدى. ئۇ ئىشكاپ تەرەپكە ئاستا - ئاستا سۇرۇلۇپ، بازىلنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. بازىلنىڭ كەينىدە تۇرۇپ پىچاقنى قولىغا ئالدى - دە، كەينىگە شاققىدە ئۆرۈلدى. بازىل ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپ قىمىرلاپ قويدى. دورىيان ئېتىلىپ كەلگەن پېتى پىچاقنى بازىلنىڭ قۇلىقىنىڭ كەينىگىلا تىقتى، ئاندىن بېشىنى ئۈستەلگە نىقتاپ تۇرۇپ، كەينى - كەينىدىن نەچچە پىچاق تىقىۋەتتى. بازىل ئاچچىق ئىڭىرىدى، بوغۇزىغا قان كەپلىشىپ خىرقىراپ قالدى، يۇقىرىغا سوزغان قوللىرى ھاۋادا لەيلەپ قالدى. دورىيان پىچاقنى كەينى - كەينىدىن يەنە ئىككى قېتىم تىقتى، بازىل ئەمدى بىراقلا جىمىدى. بىر نەرسە پولغا تېمىشقا باشلىدى. دورىيان يەنىلا بازىلنىڭ بېشىنى چىڭڭىدە بېسىپ تۇراتتى، بىرپەستىن كېيىن قولىدىكى پىچاقنى ئۈستەلگە تاراققىدە تاشلىۋېتىپ، بازىلنى ئۆلدىمۇ - ئۆلمىدىمۇ دېگەندەك، قۇلاق سالدى.

قاننىڭ گىلەمگە تامچىلىغان ئاۋازىدىن باشقا ھېچقانداق شەپە ئاڭلانمايتتى. ئۇ ئىشىكنى ئېچىپ، پەلەمپەينىڭ ئالدىغا كەلدى.

پۇتكۇل ئۆي گويا يىڭنە چۈشسە ئاڭلانغۇدەك دەرىجىدە ئىمتاسلىققا چۆمگەنىدى. ئۇ پەلەمپەينىڭ ۋادىكىگە يۆلىنىپ، گۆردەك قاراڭغۇلۇق قاپلىغان پەستىكى قەۋەتلەرگە نەچچە سېكۇنت قاراپ تۇردى، ئاندىن ئىشىكتىن ئاچقۇچنى چىقىرىۋېلىپ ئىشىكنى ئىچىدىن قۇلۇپلىۋالدى.

بازىل ئورۇندۇقتا بېشىنى ئۇستەلگە قويۇپ، ئۇزۇن سوزۇلغان بىلەكلىرىنى ئىككى ياققا تاشلىغىنىچە ياتاتتى، بويىنىدىكى يارا ئېغىزى بىلەن ئۇستەلدىكى ئۇيۇشقا باشلىغان قىپقىزىل قانلار بولمىغىنىدا، ئۇنى كۆرگەن كىشى ئۇخلاۋېتىپتۇ دەپ قالاتتى. ئىشلار چاقماق تېزلىكىدە يۈز بەرگەنىدى. دورىيان ئۆزىنى خېلى يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇ دېرىزىنى ئېچىپ، بالكونغا ئاتلاپ چىقتى. شامال قويۇق تۇمانلارنى قاياققىدۇر ئۇچۇرۇپ كەتكەن، ئاسماندىكى جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلار گويا غايەت زور توزنىڭ قۇيرۇقىدىكى چىرايلىق توچكىلارغا ئوخشايتتى، دورىيانغا ساناقسىز نۇرلۇق كۆزلەر تىكىلىپ تۇرغاندەك تۇيۇلدى. ئۇ نەزىرىنى پەسكە ئاغدۇردى، بىر ساقچى قولىدا چىراغ، ئەتراپنى چارلاپ يۈرەتتى، چىراغنىڭ تال - تال نۇرلىرى سۈكۈتكە چۆمگەن قاتار - قاتار ئۆيلەرنىڭ ئىشىك ئالدىنى يورۇتۇپ تۇراتتى. يىراقتىن ئىككى چاقلىق بىر پەيتۇن چىراغلىرىنى يورۇتقىنىچە يېتىپ كەلدى ۋە دوقمۇشتىن قايرىلىپ كۆزدىن غايىب بولدى. بىر ئايال يول بويىدىكى ۋادەكلەرنى بويلاپ دەلدۇگۇنۇپ ئاستا كېتىۋاتاتتى، رومالى شامالدا يەلپۈنەتتى، ئۇ تۇرۇپ - تۇرۇپ توختاپ، ئەتراپىغا قارايتتى. تۇرۇپلا ئاۋازىنى بولۇشغا قويۇۋېتىپ، چىرقىراق ئاۋازدا ناخشا توۋلايتتى. ھېلىقى ساقچى كەينىگە ئۆرۈلۈپ كېلىپ، ئايالغا بىرنېمىلەرنى دېدى. ئايال قاقاقلاپ كۈلۈپ دەلدەڭلىگىنىچە كېتىپ قالدى. مەيداندا بىردىنلا شىددەتلىك قۇيۇن كۆتۈرۈلۈپ، گازۋاي لامپىدىن كۆپكۆك ئۇچقۇنلار چاچرىدى، يوپۇرماقلىرى تۆكۈلۈپ يالىڭاچلىنىپ قالغان

دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى ئۇياق ـ بۇياققا ئىرغاڭلايتتى. پۈتۈن ئەزايىغا تىترەك ئولاشقان دوريان دەرھال بالكوندىن ئۆيگە كىرىۋالدى ۋە دېرىزىنى گۈپپىدە يېپىۋەتتى.

ئۇ بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتمەكچى بولۇپ ئىشىكنى ئاچتى، بازىلىنىڭ جەسىتىگە قاراپمۇ قويمىدى. يۈز بەرگەن ئىشلارنى خىيالىغا كەلتۈرمەسلىك ئۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئاقىلانە تاللاش ئىدى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى چىرمىۋالغان ئازابلارنىڭ مەنبەسى ئاشۇ جان ئالغۇر رەسىم ئىدى. ئۇنى سىزىپ بەرگەن دوستى ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ تۇرمۇش ئالىمىدىن بىراقلا يىتتى، شۇنىڭدىلا ئۇ ئارام تاپقاندەك بولدى.

شۇ ئەسنادا بايا ئالغاچ چىققان چىراغ ئۇنىڭ ئېسىگە كەلدى، ئۇ شىمالىي ئافرىقىدىكى مۇرىشلار ياسىغان ناھايىتى ئاز ئۇچرايدىغان كۈمۈش چىراغ بولۇپ، ئەرەب ئۇسلۇبىدا ئىنتايىن نەپىس نەقىش ئويۇلغانىدى. خىزمەتكار بۇ چىراغنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ قالسا، سورىماي، ئىزدىمەي قويمايتتى. ئۇ دېلىغۇللۇقتا تۇرۇپ كېتىپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ، چىراغنى ئالغىلى ئۆيگە كىردى. ئۇ ئىختىيارسىز جەسەتكە لەپپىدە قاراپ قويدى، جەسەت مىدىر ـ سىدىر قىلماي جىممىدە ياتاتتى. قان دىدارى قالمىغان تاتىراڭغۇ بىلەكلىرى تولىمۇ قورقۇنچلۇق كۆرۈنەتتى. بۇ ھالنى كۆرگەن كىشىنىڭ تېنى جۇغۇلدايتتى.

ئۇ ئىشىكنى قۇلۇپلاپ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ تۆۋەنكى قەۋەتكە چۈشتى. ياغاچ پەلەمپەي ئازاب ئىچىدە ئىڭراۋاتقاندەك غىچىرلايتتى. ئۇ نەچچە رەت قەدىمىنى توختىتىپ، ئەتراپتىكى تىۋىشقا قۇلاق سالدى. ئۆي ئىچى گۆرىستان جىمجىتلىقىغا چۆمگەن، ئۆزىنىڭ ئاياغ تىۋىشىدىن باشقا شەپە ئاڭلانمايتتى.

دوريان كۇتۇپخانىسىغا قايتىپ كىرىپلا بۇلۇڭغا تاشلاپ قويۇلغان سومكا بىلەن پەلتوغا كۆزى چۈشتى. بۇ نەرسىلەرنى دەرھال كۆزدىن يوقىتىش كېرەك ئىدى. ئۇ مۇراسىم كىيىملىرىنى ساقلايدىغان مەخپىي تام ئىشكاپىنى ئېچىپ،

سومكا بىلەن پەلتونى ئىچىگە تىقىۋەتتى. بۇ نەرسىلەرنى ئۇ كېيىن ۋاقىت چىقىرىپ ئالدىرىماي كۆيدۈرۈۋەتسىلا بولاتتى. ئۇ سائىتىگە قارىدى، سائەت ئون بىردىن قىرىق مىنۇت ئۆتكەنىدى.

ئۇ چوڭقۇر خىيالغا پاتتى. ئەنگلىيىدە ئۇنىڭغا ئوخشاش ئىش قىلىپ ئۆلۈم جازاسى بېرىلىدىغانلار ھەر يىلى، ھەتتا ھەر ئايدا دېگۇدەك چىقىپ تۇراتتى، مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ۋەھشىي قاتىللىق قىلمىشلىرى خېلىلا ئەدەپ قالغانىدى. قىزىل يۇلتۇزدىن بىرەرى يەر شارىغا يېقىنلاپ قالدىمۇ نېمە ... ئۇنىڭغا پايدىسىز بىرەر دەلىل ـ ئىسپات قېلىپ قالدىمۇ، يوق؟ بازىل خالۋارد سائەت ئون بىردە ئۇنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى، ئۇنىڭ يەنە قايتىپ كەلگەنلىكىنى ھېچكىم كۆرمىدى. خىزمەتكارلارنىڭ كۆپىنچىسى سېلبى قورۇقىدا. ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن ئەر خىزمەتكارىمۇ ئاللىقاچان ئۇيقۇغا كەتكەن. پارىژ ! توغرا، بازىل پىلانى بويىچە كېچىلىك پويىزغا ئولتۇرۇپ پارىژغا كەتتى. ئۇ نەچچە ئاي يوقاپ كەتسىمۇ ھېچكىمنىڭ گۇمانىنى قوزغىمايدۇ. نەچچە ئاي ! شۇنچە ئۇزاق ۋاقىتتىمۇ يىپ ئۇچىنى پاكىپاكىز يوقىتىۋېتەلمەي قالارمۇ؟

توساتتىن، ئۇنىڭ كاللىسىدىن يالتىدە بىر خىيال كەچتى. شۇئان خۇرۇم پەلتوسى بىلەن شىلەپىسىنى كىيىپ، مېھمانخانىغا كىردى. سىرتتىن ساقچىنىڭ پىيادىلەر يولىدا چارلاپ كېتىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ تىنىق چىقارماستىن ساقچىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىنى كۈتۈپ تۇردى.

ھايال ئۆتمەي، ئۇ ئىشىكنىڭ تاقىقىنى ئېلىۋېتىپ، ئۆزىنى غىپپىدە تالاغا ئاتتى، ئاندىن ئىشىكنى ئاستاغىنا يېپىپ قويۇپ، ئىشىك قوڭغۇرىقىنى باستى. ئالاھازەل بەش مىنۇتلاردىن كېيىن، خىزمەتكار كىيىمىنىمۇ كىيىشكە ئۈلگۈرمەي، ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىغىنىچە چىقىپ كەلدى.

— كەچۈر، فرانسىس ئۇيقۇڭنى بۇزۇۋەتتىم ـ ھە، — دېدى دورىيان بوسۇغىدىن ئاتلاپ كىرىۋېتىپ، — ئالدى ئىشىكنىڭ

ئاچقۇچىنى ئېلىۋېلىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. سائەت نەچچە بولدى؟

— ئىككىدىن ئون مىنۇت ئۆتتى ئەپەندى، — دېدى خىزمەتكار ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلىغاچ سائىتىگە قاراپ.

— ئىككىدىن ئون مىنۇت ئۆتتى؟ ئەجەب كەچ بولۇپ كېتىپتا! مېنى ئەتە سائەت توققۇزدا ئويغىتىپ قوي، قىلىدىغان ئىشىم بار.

— بولىدۇ، ئەپەندى.

— بۈگۈن بىرەرى مېنى ئىزدەپ كەلدىمۇ؟

— بازىل خالۋارد ئەپەندى كەپتىكەن. سىزنى سائەت ئون بىرگىچە ساقلاپ، پويىزغا ئۈلگۈرمىسەم بولمايدۇ دەپ كېتىپ قالدى.

— ۋاي ئىسىت! كۆرۈشەلمەي قاپتىمەن - دە! ئۇ ماڭا بىرەر نەرسە دېدىمۇ؟

— ياق ئەپەندى. ئۇ: «دورىياننى كۇلۇبتىنمۇ تاپالمىسام، پارىژغا بارغاندىن كېيىن خەت يازىمەن» دېگەن گەپنىلا قىلدى.

— ئەمىسە بوپتۇ فرانسىس. مېنى ئەتە سائەت توققۇزدا ئويغىتىپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالما.

— ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن، ئەپەندى.

خىزمەتكار كەشىنى سۆرىگىنىچە كارىدورنى بويلاپ پالاقلاپ كىرىپ كەتتى.

دورىيان گرېي شلەپىسى بىلەن پەلتوسىنى ئۈستەلگە تاشلاپ قويۇپ، كۇتۇپخانىسىغا كىردى. لەۋلىرىنى چىشلىگىنىچە، كۇتۇپخانىدا خېلىغىچە ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ يۈردى. ئاندىن كىتاب جازىسىدىن بىر كۆك تاشلىق كىتابنى ئېلىپ ۋاراقلاشقا باشلىدى. «ئالان كامپبېل، مايفايىر رايونى خېرتفورد كوچىسى 152 - نومۇر» توغرا، بازىل ئىزدىمەكچى بولغان ئادەم دەل مۇشۇ شۇ.

ئون تۆتىنچى باب

ئەتىسى ئەتىگەن سائەت توققۇزدا، خىزمەتكار پەتنۇستا بىر ئىستاكان شاكىلاتلىق ئىچىملىك كۆتۈرگىنىچە دورىيانىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ دېرىزىنى ئاچتى. دورىيان ئوڭ يېنىنى بېسىپ، زاڭىقىنى تۇتقىنىچە تاتلىق ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇنىڭ شۇ تۇرقى بەئەينى تولا ئويناپ ھالىدىن كەتكەن ياكى تولا ئۆگىنىپ چارچاپ كەتكەن بالىنى ئەسلىتەتتى.

خىزمەتكار دورىيانىنىڭ مۈرىسىنى ئاستا تۇرتۇپ ئويغاتتى. دورىيان كۆزىنى تەستە ئاچتى، گويا شېرىن چۈشتىن ھېلىلا ئويغانغاندەك، چېھرىدە سۇس كۈلۈمسىرەش جىلۋە قىلدى. لېكىن، ئۇ كېچىچە ھېچقانداق چۈش كۆرمىدى، ئۇنىڭدا نە خۇشاللىق، نە ئازاب تۇيغۇسى يوق ئىدى. ياشلىقتا كۈلۈپ قويۇشلا كۇپايىلىنىدىغان ئىشلار دائىم بولۇپ تۇراتتى، ياشلىقنىڭ سېھرىي كۈچى دەل شۇ ئىدى.

ئۇ جەينىكى بىلەن تىرەپ ئۆرە بولۇپ، ئىچىملىكنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى. نويابىرنىڭ ئىللىق قۇياش نۇرى ئۆي ئىچىگە چۈشۈپ تۇراتتى. ئاسمان شۇ قەدەر ئوچۇق ئىدىكى، ئالىقانچىلىكمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى. ماي ئېيىنىڭ سەھىرىنى ئەسلىتىدىغان نەمخۇش ھاۋا ئادەمگە بۆلەكچە ھۇزۇر بېغىشلايتتى.

تۇنۇگۈن كېچە يۈز بەرگەن قاباھەتلىك ئىشلار ئۇنىڭ كاللىسىدا ئاستا - ئاستا بىر - بىرلەپ زاھىر بولۇشقا باشلىدى. شۇئان ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى ئېيتقۇسىز بىر خىل قورقۇنچ چىرمىۋالدى. شۇ ئەسنادا، بازىلنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە

تۇرتكە بولغان ھېلىقى غەلىتە ئۆچمەنلىك ئۇنىڭ جىسمىدا قايتىدىن ئۆرتىنىپ، ۋۇجۇدىنى ۋەھىمىگە سالدى، پۈتۈن ئەزايىغا تىترەك ئولاشتى. بازىلىنىڭ جەسىتى ھېلىھەم ئاشۇ ئۆيدىكى ئورۇندۇقتا قۇياش نۇرىغا قاقلىنىپ ياتىدۇ. نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق ـ ھە ! بۇ قەدەر قورقۇنچلۇق ئىشنى پەقەت قاراڭغۇلۇقلا يوشۇرۇپ قالالايتتى، قۇياش نۇرى كۆرسە ھەرگىز بولمايتتى.

ئۇ يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئويلاۋېرىدىغان بولسا، ئەقلىدىن ئادىشىپ قالىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، بەزى جىنايى قىلمىشلارنى جىنايەت سادىر بولغاندىن كېيىن ئەسلىسە، جىنايەت سادىر قىلىنىۋاتقان چاغدىكىدىنمۇ غەلىتە تۇيۇلىدۇ. بەزى غەلىتە مۇۋەپپەقىيەتلەر كىشىنىڭ قىزغىن ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىگە ئەمەس، بەلكى تەلۋە ھېسسىياتلىرىغا مەلھەم بولىدۇ، ئۇنىڭ كىشىگە ئاتا قىلىدىغان شادلىقى سەزگۈ ئەزالارنىڭ ھۇزۇرىنى بېسىپ چۈشىدۇ. لېكىن، بۇ ئىش ئۇنىڭغا ئوخشىمايتتى، ئۇنى چوقۇم كاللىدىن چىقىرىپ تاشلاش كېرەك. ئۇنداق بولمىغاندا، ئۇنىڭ يەنە باشقا جانغا زامىن بولۇشىدىن ساقلانغىلى بولمايتتى.

سائەت توققۇز يېرىمغا داڭ ئۇردى. دورىيان قولياغلىقى بىلەن پېشانىسىنى سۈرتۈۋېتىپ، ئورنىدىن ئىتتىك تۇردى، ئادەتتىكىدىنمۇ تۇجۇپىلەپ كىيىندى، قايسى گالستۇكنى تاقىشنى بىلەلمەي، ھېلى ئۇ گالستۇكنى، ھېلى بۇ گالستۇكنى قولىغا ئالدى، ئۈزۈكلىرىنىڭ ھەممىسىنى قولىغا بىر قېتىمدىن سېلىپ چىقتى. ناشتىلىقنىمۇ ئالدىرىماستىن تولىمۇ ھۇزۇر بىلەن يېدى، ھەر خىل تاتلىق ـ تۈرۈملاردىن بىر ـ بىرلەپ تېتىدى، خىزمەتكارى بىلەن سېلىبى قورۇقىدىكى چاكارلارغا يېڭى كىيىم ئالماشتۇرۇپ بېرىش ھەققىدە مەسلىھەتلەشتى، ئاندىن كەلگەن خەت ـ چەكلەرگە بىر ـ بىرلەپ كۆز يۈگۈرتتى. بەزى خەتلەرنى ئوقۇپ چېھرىدە كۈلكە جىلۋە

قىلدى. ئارىسىدىكى ئۈچ پارچە خەت ئۈنى سەل بىئارام قىلىپ قويدى. يەنە بىر پارچە خەتنى يېنىش - يېنىشلاپ ئوقۇپ، سەل بىزارلىقى تۇتتى - دە، ئاچچىقىدا يىرتىپ تاشلىدى. لورد ھېنرى: «ئاياللارنىڭ خاتىرىسى ئاجايىپ ياخشى بولىدۇ» دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتىپتىكەن!

ئۇ ساپ قەھۋەدىن بىر ئىستاكان ئىچىۋېتىپ، قەغەز بىلەن ئاغزىنى ئالدىرىماي سۈرتتى، ئاندىن خىزمەتكارىغا بىردەم كۈتۈپ تۇرۇشنى ئىشارەت قىلدى. ئۇ كۈتۈپخانىسىغا كىرىپ ئولتۇردى - دە، ئىككى پارچە خەت يازدى، بىرىنى يانچۇقىغا سېلىپ، يەنە بىرىنى خىزمەتكارىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى.

— فرانسىس، مۇنۇ خەتنى خېرتفورد كوچىسى 152 - نومۇرلۇق قورۇغا يەتكۈزۈپ بەر. ئەگەر ئالان كامپېل ئەپەندى ئۆيىدە بولمىسا، ئۇنىڭ نەگە كەتكىنىنى سۈرۈشتۈرگەچ كەل.

خىزمەتكار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، دورىيان تاماكا تۇتاشتۇرۇپ، بىر ۋاراق قەغەزگە قالايمىقان بىر نەرسىلەرنى سىزىشقا باشلىدى. دەسلەپتە گۈل، بىنا دېگەندەك نەرسىلەرنى سىزدى، ئاندىن ئادەمنىڭ بېشىنى سىزدى. تۇرۇپلا سىزغان ئادەمنىڭ چىرايىنىڭ بازىل خالۋاردنىڭ چىرايىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئىختىيارسىز قوشۇملىرى تۈرۈلۈپ كەتتى، ئىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، كىتاب جازىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، بىر كىتابنى سۇغۇرۇۋالدى. ئۇ يۈز بەرگەن ئىشلارنى قەتئىي خىيالىغا كەلتۈرمەسلىك قارارىغا كەلگەنىدى.

ئۇ ساپاغا ئۆزىنى تاشلاپ، كىتابىنىڭ تىتولىنى ئاچتى. بۇ گاۋتىيېرنىڭ «سىر ۋە قاشتېشى ئويمىسى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى بولۇپ، ياپون قەغىزىگە بېسىلغان، جاكۇمارتنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى بېرىلگەن نۇسخىسى ئىدى. كىتابنىڭ سېرىق خۇرۇمدا قاپلانغان مۇقاۋىسىغا ئالتۇن ھەل بىلەن ئۈششاق كاتەكچىلەر چىقىرىلىپ، ئانارگۈلنىڭ سۈرىتى

چۇشۇرۇلگەندى. بۇ كىتابنى ئۇنىڭغا ئادرىيان خىلتون ھەدىيە قىلغانىدى، ئۇ كىتابنى ۋاراقلاۋېتىپ، لاسىنېرنىڭ① قولى تەسۋىرلەنگەن بىر پارچە شېئىرغا كۆزى چۈشۈپ قالدى. شېئىردا «قويۇق تۈكلۈك بۇ بىر جۈپ قورقۇنچلۇق قول نۇرغۇن پەسكەشلىكلەرنى، يۈيۈپمۇ ئىزنى يوقاتقىلى بولمايدىغان جىنايەتلەرنى سادىر قىلغانىدى» دېگەن مىسرالار يېزىلغانىدى. ئۇ شۇئان ئۆزىنىڭ شېشىدەك ئاپئاق بارماقلىرىغا قاراپ، پۈتۈن ئەزالىرىغا ئىختىيارسىز تىترەك ئولاشتى. كىتابنى توختىماي ۋاراقلاپ ۋېنىتسىيە تەسۋىرلەنگەن گۈزەل مىسرالارغا كۆزى چۈشۈپ قالدى.

ئادرىياتىك دېڭىزىدا ۋېناس،
تۇرار سۇزۇك تېنى سۇ ئۈزرە.
جور بولۇر ئاڭا يېنىك مۇزىكا،
بەدىنىنى سۆيگەندە قەترە.

لەك ئۇرىدۇ سۇزۇك دولقۇنلار،
چەمبەرسىمان ھەيۋەت كۆۋەجەپ.
بىر ھەسرەتلىك سۆيگۈ مۇڭىنى،
شۇ ئىبسىل كۆي تۇرماقتا سۆزلەپ.

ئەپچىللىگىنە تاشلىدى لەڭگەر،
كېمە كېلىپ قىرغاق يېنىدا.
دەسسىگىنىم مەرمەر پەلەمپەي،
يوغان، قىزىل ئىشىك ئالدىدا.

نېمىدېگەن پاساھەتلىك مىسرالار – ھە! شېئىرنى ئوقۇغان كىشى ئۆزىنى گويا پەردە تارتىلغان كۆمۈش رەڭ كېمىدە

---

① لاسىنېر (1800 — 1836) — فرانسىيىلىك قاتىل، 1836 - يىلى دارغا ئېسىلغان.

ئولتۇرۇپ، قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگەن، زۇمرەتتەك سۈزۈك سۇ بىلەن ئورالغان بۇ گۈزەل شەھەرنى تاماشا قىلىۋاتقاندەك تۇيغۇدا بولاتتى. دورىيان شېئىرنى ئوقۇپ، گويا لىدوغا[1] ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان كېمىنىڭ كەينىدىن ھاسىل بولغان زۇمرەتتەك بۇژغۇنلارنى كۆرگەندەك بولدى. كىشى قەلبىنى ھاياجانغا سالىدىغان بۇ مىسرالار ئۇنىڭغا بوينىغا رەڭلىك لېنتا چىگىلگەن چىرايلىق قۇشلارنى ئەسلەتتى، بۇ قۇشلار گاھ ھەرە كۆنىكى شەكلىدىكى سائەت ئورنىتىلغان ئېگىز - ئېگىز بىنالارنى چۆرىدەپ پەرۋاز قىلىشسا، گاھ قاراڭغۇلۇق قاپلىغان دەھلىزلەردە ئادەمنىڭ تولىمۇ مەستلىكى كەلگۈدەك دىكىلداپ مېڭىپ يۈرۈشەتتى. ئۇ كۆزلىرىنى بوشقىنا يۇمۇپ، ئۆزىنى كەينىگە تاشلىدى - دە، تۆۋەندىكى مىسرالارنى بوش ئاۋازدا تەكرارلىدى:

دەسسىگىنىم مەرمەر پەلەمپەي،
يوغان قىزىل ئىشىك ئالدىدا.

بۇ ئىككى مىسرادا ۋېنىتسىيىنىڭ جىمى مەنزىرىسى ئەكس ئەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قايسىبىر يىلى كۈزدە ئاشۇ يەردە ئۆتكۈزگەن ئۇنتۇلغۇسىز چاغلىرىنى، بىرمەھەللىك ئوتلۇق سۆيگۈ - مۇھەببەتنىڭ كۈچىدە قىلىپ قويغان ئەخمىقانە، ئەمما كۈلكىلىك ئىشلىرىنى ئېسىگە ئالدى. رومانتىكلىق ھەرقانداق جايدا تېپىلىدۇ. ئەمما، ۋېنىتسىيە ئوكسفوردقا ئوخشاشلا ئۆزىنىڭ رومانتىك ئەسلىمىلەرگە باي مەنزىرىسىنى ساقلاپ قالغانىدى؛ ھەقىقىي رومانتىك كىشىلەر ئۈچۈن مەنزىرە جىمى نەرسىدىن دېرەك بېرەتتى. بازىل خالۋارد ۋېنىتسىيىدە ئۇنىڭ

① لىدو — ۋېنىتسىيىنىڭ يېنىدىكى ئارال، مەنزىرىسىنىڭ گۈزەللىكى ۋە دېڭىز مۇنچىسى بىلەن دۇنياغا مەشھۇر.

بىلەن بىر مەزگىل بىللە تۇردى. شۇ چاغدا بازىل تىنتورېتنىڭ[1] ئەسەرلىرىگە مەپتۇن بولۇپ قالغانىدى. بىچارە بازىل! ئەجەب ئېچىنىشلىق ئۆلۈپ كەتتى ـ ھە!

دورىيان ئۇھسىنىپ قويدى، ئازابلىق خىياللاردىن نېرى بولۇش ئۈچۈن كىتابنى يەنە قولىغا ئالدى. ئۇ قارلىغاچنىڭ سىمىرنادىكى ئەپچىلگىنە كەلگەن قەھۋەخانىغا ئۇچۇپ كىرىپ ـ چىقىۋاتقانلىقى، مەككە مەدىنىگە تاۋاپ قىلغىلى بارغان مۇسۇلمانلارنىڭ تەسۋىلىرىنى سىيرىپ ئولتۇرغانلىقى، بېشىغا سەللە يۆگىۋالغان سودىگەرلەرنىڭ پۆپۈكلۈك ئۇزۇن غاڭزىسىدا پۇرقىرىتىپ تاماكا چېكىشكەچ كەڭ ـ كۇشادە پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانلىقى تەسۋىرلەنگەن مىسرالارنى چەكسىز ھۇزۇر ئىلكىدە ئوقۇدى. گاۋتىيېر بۇ شېئىرلارنى سۆيگۈ ئىزى قالغان مەرمەر تاشلاردىن ئىلھام ئېلىپ يازغانىدى. توساتتىن دورىياننىڭ قولىدىكى كىتاب سىيرىلىپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى. ئۇ جىددىيلەشكىنىدىن جايىدا ئولتۇرالمايلا قالدى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى دەھشەتلىك بىر ۋەھىمە چىرمىۋالدى. ئەگەر ئالان كامپېل ئەنگلىيىدە بولماي قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ چەت ئەلگە چىقىپ كەتكەن بولسا قانچە كۈندە قايتىپ كېلەر؟ قايتىپ كەلمىسىچۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا زادى قانداق قىلغۇلۇق؟ بۇلار ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم ئىدى.

بەش يىل مۇقەددەم، ئۇلار بىر ـ بىرىدىن ئايرىلمايدىغان يېقىن دوستلاردىن ئىدى. ئەمما، بۇنداق قويۇق مۇناسىۋەت ئۇزاققا بارمىدى. ھازىر ئۇلار ئاممىۋى سورۇنلاردا دوقۇرۇشۇپ قالسا، دورىيان گىرېي كۈلۈمسىرەپ قوياتتى، ئالان كامپېل بولسا قاپىقىنىمۇ ئاچمايتتى. كامپېل تولىمۇ زېرەك يىگىت ئىدى. سەنئەت ئەسەرلىرىدىن ھۇزۇر ئالالمىغىنى بىلەن، شېئىردىن زوق ئېلىشنى دورىياندىن ئۆگەنگەنىدى. ئۇ ئىلىم ـ پەن

---

① تىنتورېت — ۋېنېتسىيىلىك مەشھۇر رەسسام.

تەتقىقاتىغا بۆلەكچە قىزىقاتتى. ئوكسفوردتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا، كۆپ ۋاقتىنى تەجرىبىخانىدا ئۆتكۈزگەن، بىرىنچى يىللىقىتىكى تەبىئىي پەن شەرەپ ئۇنۋانى ئىمتىھانىدا نەتىجىسى ئالاھىدە ياخشى بولغانىدى. ئۇ ھېلىھەم پۈتۈن زېھنىنى خىمىيە تەتقىقاتىغا سەرپ قىلاتتى. ئۆز ئالدىغا تەجرىبىخانىسى بولغاچقا، كۈن بويى تەجرىبىخانىدىن چىقمايتتى. بۇنىڭدىن ئاپىسىنىڭ ئىچى پۇشاتتى، ئاپىسى ئۇنىڭ پارلامېنت ئەزاسى بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى، دورا تەڭشەشتىن باشقىسىدىن خەۋەرسىز خىمىيە ئالىمى بولغانلىقى نېمە پايدىسى دەپ قارايتتى. كامپېل يەنە تالانتلىق مۇزىكانت ئىدى. ئىسكىرىپكا بىلەن پىئانىنو چالىدىغان بولسا، ئىشتىن سىرتقى ھەۋەسكارلارنى خېلى بىر يەرلەردە قوياتتى. ئەمەلىيەتتە، ئۇنى دەسلەپتە دورىيان بىلەن ئۇچراشتۇرغىنى دەل ئاشۇ مۇزىكا ئىدى. ئۇنىڭدىن باشقا، دورىيان خالىغان چاغدا ئۆزىنىڭ تەڭداشسىز سېھرىي كۈچىنى بىمالال نامايىش قىلالايتتى، ئەمما سېھرىي كۈچىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى ئۆزى ھېس قىلىپ يېتەلمەيتتى. ئۇلار رۇبىنىستېيىن① بىركىشىير خانىمىنىڭ ئۆيىدە مۇزىكا چالغان ئاخشىمى تونۇشقانىدى. كېيىن ئۇلار تىياتىرخانىغا ۋە ئېسىل مۇزىكىلار ئورۇندىلىدىغان سورۇنلارغا دائىم بىللە بارىدىغان بولدى. ئۇلارنىڭ ئاشۇنداق يېقىن مۇناسىۋىتى بىر يېرىم يىل داۋاملاشتى. ئۇلار ئالاقە قىلىۋاتقان چاغلاردا كامپېل سېلبى خان جەمەتى قورۇقىدا ياكى گروسۋىنا مەيدانىدا بولاتتى. كامپېل ۋە باشقا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە، دورىيان گرېي ھاياتنىڭ جىمى گۈزەللىكلىرى ۋە جەلپكارلىقىنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن ئادەم ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نېمە ئىش يۈز بەرگىنىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. كىشىلەر پەقەت ئۇلارنىڭ ئۇچراشقاندا ئانچە قىزغىن مۇئامىلە قىلىشمايدىغانلىقىغا، زىياپەتتە دورىيان گرېي

① رۇبىنىستېيىن (1830 — 1899) گېرمانىيىلىك كومپوزىتور ۋە پىئانىنوچى.

بولۇپلا قالسا، كامپىلىنىڭ بالدۇرلا كېتىپ قالىدىغانلىقىغا دىققەت قىلىشتى. تۇيۇقسىز كامپىلىنىڭ مىجەزى ئۆزگىرىپ، تۇرۇپ ـ تۇرۇپ چۈشكۈنلىشىپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. قۇلىقىغا مۇزىكا خۇشياقمايتتى، چالغۇلارنىمۇ قولىغا ئېلىشقا ھەپسىلىسى يوق ئىدى، بىرەرى مۇزىكا چېلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلسا، پۈتۈن زېھنى بىلەن ئىلمىي تەتقىقاتقا كىرىشىپ كەتكەنلىكىنى، مۇزىكا چېلىشنى مەشىق قىلىشقا ۋاقىت چىقىرالمايۋاتقانلىقىنى باھانە قىلىپ رەت قىلىدىغان بولدى. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق ئىدى. ئۇ بىئولوگىيىگە بارغانسېرى قىزىقىپ قېلىۋاتاتتى، تېخى ئۇنىڭ ئىسمى ئاجايىپ ـ غارايىپ تەجرىبىلەر توغرىسىدىكى مۇھاكىمىلەر ئېلان قىلىنىدىغان بىر ژۇرنالدا پات ـ پات كۆزگە چېلىقىدىغان بولۇپ قالدى.

دورىيان دەل مۇشۇ ئادەمنى ساقلاۋاتاتتى. ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ سائىتىگە قاراپ قوياتتى، ۋاقىت مىنۇت ـ سېكۇنتلاپ ئۆتمەكتە. ئۇ بارغانسېرى تىت ـ تىت بولۇپ، جايىدا ئولتۇرالمايلا قالدى. ئاخىر بولماي، لىككىدە ئورنىدىن تۇردى ـ دە، قەپەسكە قامىلىپ چىقالمايۋاتقان ئۇماق جانىۋاردەك، ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن ـ بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى. ئۇ قەدىمىنى چوڭ ـ چوڭ ئالاتتى، قوللىرى مۇزدەك تەرلەپ كەتكەنىدى.

ئادەم ساقلاش كىشىنى ئەڭ تىت ـ تىت قىلىدىغان ئىش ئىدى. ئۇنىڭغا ۋاقىت ناھايىتى ئاستا ئۆتىۋاتقاندەك، قۇترىغان تەلۋە شامال ئۇنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان قىيانىڭ لېۋىگە ئۇچۇرۇپ ئەكېلىپ قويغاندەك تۇيۇلدى. دورىيان شۇ تاپتا كامپىلىنى ساقلاشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكەنىدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايىغا تىترەك ئولىشىپ، گويا كۆز ئالمىسىنى ئىچىگە ئىتتىرىپ كىرگۈزىۋەتمەكچى، كاللىسىدا غەليان ئۇرۇپ ئارام بەرمەيۋاتقان خىيالىي تۇيغۇلارنى تونجۇقتۇرۇپ تاشلىماقچى بولغاندەك، مۇزدەك سوغۇق تەرلەپ كەتكەن قوللىرى بىلەن قاپىقىنى چىڭگىدە بېسىۋالدى. لېكىن،

بۇنىڭ ھېچ پايدىسى بولمىدى. مېڭىنىڭمۇ ئۇزۇقلۇق ئالمىغان مەنبەسى ئايرىم ئىدى، تەسەۋۋۇر ۋەھىمە تەسىرىدە غەلىتىلا بولۇپ قالاتتى، گويا جېنى بار نەرسىلەرگە ئوخشاش ئازاب ئىلكىدە تولغىناتتى، بەتبەشىرە قونچاقلارغا ئوخشاش سەھنىلەردە قالايمىقان سەكرىشەتتى، يۈزىگە نىقابلارنى تارتىۋېلىپ، ئېغىزلىرىنى پۈرۈشتۈرۈپ سەت ھىجىيىشاتتى. تۈيۈقسىز دورىيانغا ۋاقىت توختاپ قالغاندەك تۇيۇلدى. شۇنداق، ئۇنىڭ ئۈچۈن ۋاقىت ئاللىقاچان ئۆلگەنىدى، كىشى قەلبىنى ۋەھىمىگە سالىدىغان ھەرەڭ - سەرەڭ خىياللار يوپۇرۇلۇپ كەلگىنىچە ئۇنى شەپقەتسىز رېئاللىقنى گۆرىدىن سۆرەپ چىقىپ، ئۇنىڭغا كۆز - كۆز قىلماقتا ئىدى. ئۇ قورقۇنچلۇق كەلگۈسىگە تىكىلگىنىچە داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدى.

شۇ ئەسنادا ئىشىك ئېچىلىپ، خىزمەتكار كىرىپ كەلدى. دورىيان ئىشىك تەرەپكە قارىدى.

— كامپېل ئەپەندى كەلدى، ئەپەندى، — دېدى خىزمەتكار.

دورىيان قۇرۇپ گەز باغلاپ كەتكەن لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ چوڭقۇر تىن تارتىپ قويدى، چىرايىغىمۇ خېلىلا قان يۈگۈرۈپ قالدى.

— ئۇنى باشلاپ كىر فرانسىس، — ئۇنىڭ بايىقى ئەندىشىلىرى غايىب بولۇپ، تەمكىن ھالىتىگە قايتقانىدى.

خىزمەتكار تەزىم قىلغىنىچە چىقىپ كەتتى. ھايال ئۆتمەي، ئالان كامپېل كىرىپ كەلدى.

ئۇنىڭ چىرايى كەسكىن تۇس ئالغان، قۇندۇزدەك قاپقارا چاچلىرى بىلەن قويۇق قاشلىرى ئۇنى تاتىراڭغۇ كۆرسىتىپ تۇراتتى.

— ياخشى تۇردىڭىزمۇ ئالان! ئۆيۈمگە قەدەم تەشرىپ قىلغىنىڭىزغا كۆپ رەھمەت.

— گرېي، ئەسلىدە بوسۇغىڭىزدىن ئىككىنچىلەپ ئاتلىماسمەن دېگەنىدىم. لېكىن، خېتىڭىزدە، ھايات - ماماتقا

مۇناسىۋەتلىك موھىم ئىش بار دەپتىكەنسىز، شۇڭا كەلدىم، — دېدى كامپېل ۋەزمىن قىياپەتتە. ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرى دورىيانغا تىكىلدى، گويا دورىياننىڭ كۆرۈشۈش ئۈچۈن سوزغان قوللىرىنى كۆرمىگەندەك، قولىنى رۇسىيە خۇرۇمىدىن تىكىلگەن پەلتوسىنىڭ يانچۇقىدىن چىقارماي تۇراتتى.

— شۇنداق ئالان، بۇ ھايات ـ ماماتقا تاقىلىدىغان، بىرلا ئادەم بىلەن تۈگىمەيدىغان مۇھىم ئىش ئىدى. قېنى ئولتۇرۇڭ.

كامپېل ئۈستەلنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردى، دورىيانمۇ ئۇنىڭ ئۇدۇلىدىن ئورۇن ئالدى. ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئۇچراشتى. دورىياننىڭ كۆزلىرىدىن ئاجايىپ بىر خىل بىچارىلىك چىقىپ تۇراتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇچىغا چىققان رەزىل ئىشنى قىلماقچى ئىكەنلىكىنى بىلەتتى.

بىرپەس جىمدىن سۈكۈتتىن كېيىن، دورىيان ئالدىغىراق سۆرۈلۈپ، ئۆزىنىڭ دېگەن ھەربىر ئېغىز گېپىنىڭ كامپېلنىڭ چىرايىدا قانداق ئۆزگىرىش پەيدا قىلىدىغانلىقىغا دىققەت قىلغاچ ناھايىتى ئەزمىلىك بىلەن سۆزلىدى:

— ئالان، بۇ ئۆينىڭ ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدە قۇلۇپلاقلىق بىر ئۆي بار. مەندىن باشقا ھېچكىم ئۇ ئۆيگە كىرەلمەيدۇ. ھازىر ئۇ ئۆيدە ئۆلگىنىگە ئون سائەت بولغان بىر جەسەت بار. گېپىمنى جىم ئولتۇرۇپ ئاڭلاڭ، ماڭا ئۇنداق نەزەردە قارىماڭ. ئۇ ئادەم زادى كىم، نېمە سەۋەبتىن، قانداق ئۆلدى؟ بۇلار سىز بىلەن مۇناسىۋەتسىز. سىزنىڭ قىلىدىغىنىڭىز پەقەت...

— بولدى سۆزلىمەڭ، گرېي، گەپلىرىڭىزنى ئاڭلىغۇم يوق. دېگەنلىرىڭىز راستمۇ ياكى يالغانمۇ، مەن بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوق، سىزنىڭ ئىشىڭىزغا ئارىلىشىپ قېلىشنى خالىمايمەن. ئاۋۇ قورقۇنچلۇق مەخپىيەتلىكلىرىڭىزنى ئۆزىڭىزلا سىر ساقلاڭ. مەن ھازىر بۇنداق ئىشلارغا قىزىقمايمەن.

— چوقۇم قىزىقىپ قالىسىز، ئالان. ئالدىڭىزدا ھەقىقەتەن خىجىلمەن. لېكىن، باشقا ئامالىم يوق. مېنى سىزلا قۇتقۇزۇپ

قالالايسىز. مەنمۇ ئىلاجسىز سىزدىن ياردەم تەلەپ قىلىۋاتىمەن، بۇ ئىشتا ماڭا ياردەم قىلمىسىڭىز بولمايدۇ. سىز پەن تەتقىقات بىلەن شۇغۇللىنىسىز، خىمىيىگە مۇناسىۋەتلىك ئىشلارنى ئوبدان چۈشىنىسىز، تەجرىبىڭىزمۇ كۆپ قاتناشقان. سىز ماڭا ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ھېلىقى جەسەتنى ھېچقانداق ئىز قالدۇرماي پاك ـ پاكىز كۆيدۈرۈپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ. ئۇنىڭ بۇ ئۆيۈمگە كەلگىنىنى ھېچكىم كۆرمىدى. ھازىر ھەممىلا ئادەم ئۇنى پارىژغا كەتكەن دەپ بىلىدۇ. بىرنەچچە ئايغىچە ئۇنىڭ يوقاپ كەتكىنىگە ھېچكىم دىققەت قىلمايدۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ يوقاپ كەتكىنىنى ھېس قىلغاندا، بۇ يەردىن ھېچقانداق ئىزنى تاپالمايدۇ. ئالان، سىز ماڭا ئۇنىڭ جەسىتىنى ۋە ئۇنىڭغا تەئەللۇق جىمى نەرسىسىنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ.

ــــ ساراڭ بوپسىز، دورىيان !

ــــ ۋاھ ! كامپبېل مېنى قاچانمۇ دورىيان دەپ چاقىرىدىغان بولار دەپ كۈتۈپ كېلىۋاتاتتىم !

ــــ سىز راستىنىلا ساراڭ بوپسىز. سىز نېمىگە ئاساسەن مېنى بۇنداق قەبىھ ئىشقا ياردەم قىلىدۇ دەپ قالدىڭىز؟ بۇ ئىشىڭىزغا مەن ھەرگىز قول تىقمايمەن. خىيالىڭىزدا مېنى، كامپبېل مەن ئۆچۈن ئابرۇيى تۆكۈلۈشتىنمۇ باش تارتمايدۇ، دەپ قالدىڭىزمۇ؟ سىزنىڭ نېمە ئىپلاسلىقلارنى قىلىشىڭىز بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم؟

ــــ ئالان، ئۇ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالدى.

ــــ ئەمىسە، ئۇنى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشقا كىم مەجبۇر قىلدى؟ پەرىزىمچە سىزغۇ دەيمەن؟

ــــ ساڭا ياردەم قىلغۇم يوق دېمەكچىمۇسىز؟

ــــ ئەلۋەتتە شۇنداق، مەن بۇ ئىشقا ھەرگىز قول تىقمايمەن. خەلقئالەم ئالدىدا قانچىلىك شەرمەندىچىلىككە قېلىشىڭىز بىلەن قىلچە كارىم يوق. بۇ ئۆزىڭىزنىڭ شورى. شۇنچە جىق

ئادەم تۇرسا ئىزدىمەي، مۇشۇنداق قەبىھ ئىشقا مېنى ئارىلاشتۇرماقچى بولۇۋاتامسىز؟ مەن تېخى سىزنى باشقىلارنىڭ مىجەز - خۇلقىنى ئوبدان چۈشىنىدۇ دەپ قاپتىمەن. قارىغاندا، ھېلىقى لورد ھېنرى دېگەن دوستىڭىز سىزگە پسىخولوگىيىدىنلا ساۋات بېرىپ قالماي، باشقا ئىشلارنىمۇ ئوبدان ئۆگىتەكەندەك قىلىدۇ. مەيلى قانچە يالۋۇرسىڭىزمۇ سىزگە ياردەم قىلالمايمەن. مېنى ئىزدەپ خاتالىشىپسىز، بېرىپ ئاشۇ دوستلىرىڭىزنى ئىزدەڭ.

— ئالان، راستىنى دېسەم، ئۇنى مەن ئۆلتۈرۈۋەتتىم. ئۇنىڭ ماڭا قانچىلىك ئەلەم قىلغانلىقىنى سىز بىلمەيسىز. مەيلى مەن ياخشى ياكى يامان بولاي، ھازىرقى تۇرمۇشۇمنى يارىتىپ، بۇرۇنقى ئۆزۈمنى گۇمران قىلىشتا، ئۇنىڭ رولى ھېنرىنىڭكىدىن چوڭ بولدى. ئۇ بەلكىم بۇنداق بولۇشىنى كۈتمىگەن بولغىيدى؟ لېكىن، ھامىنى شۇنداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدىغىنى ئېنىق ئىدى.

— ئۇنى سىز ئۆلتۈرۈۋەتتىڭىزمۇ، دورىيان؟ ئاھ، پەرۋەردىگارا! سىز ئەمدى مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىڭىزما ! مەن بۇ ئىشقا ئارىلاشمايمەن، سىزنى چېقىپمۇ يۇرمەيمەن. لېكىن، ھامىنى قانۇن تورىغا چۈشمەي قالمايسىز. كىشىلەر كىچىككىنە ئەخمىقانە ئىشى ئۈچۈنلا جىنايەتچىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. سىزگە يەنە دەپ قوياي، بۇ ئىشقا مەن قەتئىي ئارىلاشمايمەن.

— ئارىلاشمىسىڭىز بولمايدۇ. توختاڭ، توختاڭ، ئاۋۋال گېپىمنى ئاڭلاڭ، ئالان. ماڭا پەقەت بىر ئىلمىي تەجرىبە ئىشلەپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ. سىز دېگەن دوختۇرخانا، جەسەت ساقلاش ئورۇنلىرىدا ئۇنداق قورقۇنچلۇق ئىشلارنى جىق كۆرۈپ كۆنۈپ كەتكەن. ناۋادا، سىز شۇ تاپتا ئادەمنىڭ قۇسقۇسى كېلىدىغان بىر ئاناتومىيە ئۆيىدە ياكى سېسىق پۇراق قاپلىغان تەجرىبىخانىدا بولۇپ، تەجرىبە ئۈستىلىدە بىر جەسەتنى كۆرسىڭىز، ئۇنى قالتىس تەجرىبە بۇيۇمى دەپ قارايدىغىنىڭىز

ئېنىق. چۈنكى، سىز ئۇنداق ئىشلارغا كۆنۈك، ئۆزىڭىزنى خاتا ئىش قىلىۋاتىمەن دەپ ئويلىمايسىز. ئەكسىچە، «ئىنسانىيەت ئۈچۈن بەخت يارىتىۋاتىمەن، دۇنيانىڭ بىلىم خەزىنىسىنى بېيىتىۋاتىمەن ياكى ئۆزۈم قىزىقىدىغان ئىش ئۈچۈن تەر تۆكۈۋاتىمەن» دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. مېنىڭ باشقا تەلىپىم يوق. پەقەت ئۆزىڭىز دائىم قىلىدىغان ئىشنى قىلىشىپ بېرىڭ دېمەكچى. ئەلۋەتتە، بىر جەسەتنى كۆيدۈرۈۋېتىش سىز قىلىپ كۆنۈپ كەتكەن ئىشلاردەك ئۇنچىۋالا قورقۇنچلۇق ئەمەس. ئېسىڭىزدە بولسۇن، جەسەتنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشى مەن ئۈچۈن ئىنتايىن پايدىسىز. جەسەت بايقىلىپلا قالسا، مەنمۇ تەڭ تۈگىشىمەن. ماڭا ياردەم قىلمىسىڭىز، جەسەت چوقۇم ئاشكارىلىنىپ قالىدۇ.

— سىزگە نەچچە رەت دېدىمغۇ، بۇ ئىش مەن بىلەن قىلچە مۇناسىۋەتسىز. سىزگە ياردەم قىلالمايمەن.

— ئالان، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنىمۇ ئويلاپ قويۇڭ. بايا سىز كەلمەستە تاس قالدىم، قورققىنىمدىن ئايلىنىپ قالغىلى. بىر كۈنلەردە قورقۇنچنىڭ تەمىنى سىزمۇ تېتىپ قالارسىز. بولدى، باشقا ئىشقا دىققىتىمىزنى چاچمايلى. سىز بۇ ئىشقا ئىلمىي نۇقتىدىن تۇرۇپ مۇئامىلە قىلىسىڭىزلا بولىدۇ. سىز بۇرۇن تەجرىبە قىلغان جەسەتلەرنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى سورۇشتۇرۇپ يۈرمەيلا تەجرىبە قىلىۋەرگەن، شۇڭا هازىرمۇ سورىماڭ. هېلىمۇ سىزگە جىق نەرسىلەرنى دەۋەتتىم. ئۆتۈنۈپ قالاي، بۇرۇنقى دوستلۇقىمىزنىڭ يۈزىنى قىلىپ، مۇشۇ ئىشىمغا بىر ياردەم قىلىڭ، ئالان.

— تولا بۇرۇنقى چاغلارنى پەش قىلماڭ دورىيان، ئۇ چاغلار كەلمەسكە كەتكەن.

— كەلمەسكە كەتكەن نەرسىلەرنى بەزىدە قايتۇرۇپ كەلگىلى بولىدۇغۇ. ئەنە، ئۇستۇنكى قەۋەتتىكى ئادەم ئۆلگەن بولسىمۇ، لېكىن جەستى شۇ پېتى تۇرۇپتۇغۇ. ئالان، هەي ئالان! سىز

ياردەم قىلمىسىڭىز پۈتۈنلەي تۈگىشىمەن! بىلەمسىز، ئۇلار مېنى قىلغانلىرىم ئۈچۈن دارغا ئاسىدۇ.

— ھەرقانچە يالۋۇرسىڭىزمۇ پايدىسى يوق، مەن بۇ ئىشقا قەتئىي ئارىلاشمايمەن. مېنى مۇشۇنداق ئىش ئۈچۈن ياردەم قىلىدىگەندىكىن، سىز ھەقىقەتەن ئېلىشىپ قاپسىز.

— ياردەم قىلمامسىز؟

— شۇنداق.

— ئۆتۈنۈپ قالاي، ئۇنداق قىلماڭ، ئالان.

— ئۆتۈنگىنىڭىزنىڭمۇ پايدىسى يوق.

دورىياننىڭ كۆزلىرى تولىمۇ بىچارە تۈس ئالدى، قولىغا بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ بىرنېمىلەرنى يېزىشقا باشلىدى. ئاندىن يېنىشلاپ ئىككى رەت ئوقۇۋەتكەندىن كېيىن، خەتنى تۈجۈپىلەپ قاتلاپ ئۈستەلنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئىتتىرىپ قويدى، ئاندىن دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، دېرىزىنىڭ ئالدىغا بېرىۋالدى.

ئالان كامپېل دورىيانغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ، خەتنى ئىتتىك ئاچتى. خەتنى ئوقۇۋېتىپ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتتى ۋە ئورۇندۇققا لاسسىدە يۆلىنىپ قالدى. تۇيۇقسىز كۆڭلى ئېلىشىپ، يۈرىكى گويا كۆكرەك قەپىسىدىن سوغۇرۇلۇپ چىقىپ كېتىدىغاندەك دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى.

ئارىنى بىرپەس ئېغىر سۈكۈت قاپلىدى، دورىيان ئۆرۈلۈپ كامپېلنىڭ كەينىگە ئۆتتى - دە، قولىنى ئۇنىڭ مۈرىسىگە ئالدى.

— مېنى بەكمۇ ئۈمىدسىزلەندۈردىڭىز، ئالان، — پىچىرلىدى دورىيان، — لېكىن مېنى مۇشۇنداق قىلىشقا ئۆزىڭىز مەجبۇر قىلدىڭىز. بىر پارچە خەت يېزىپ تەييار قىلىپ قويدۇم، مانە ئادرېسىمۇ يېزىقلىق تۇرۇپتۇ. ياردەم قىلمايدىغان بولسىڭىز، خەتنى پوچتىدىن سېلىۋېتىمەن. شۇ چاغدا، ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆزىڭىز ئوبدان بىلىسىزغۇ دەيمەن. ماڭا چوقۇم ياردەم قىلىسىز، ئەمدى رەت قىلىدىغانغا ھېچقانداق ئامالىڭىز

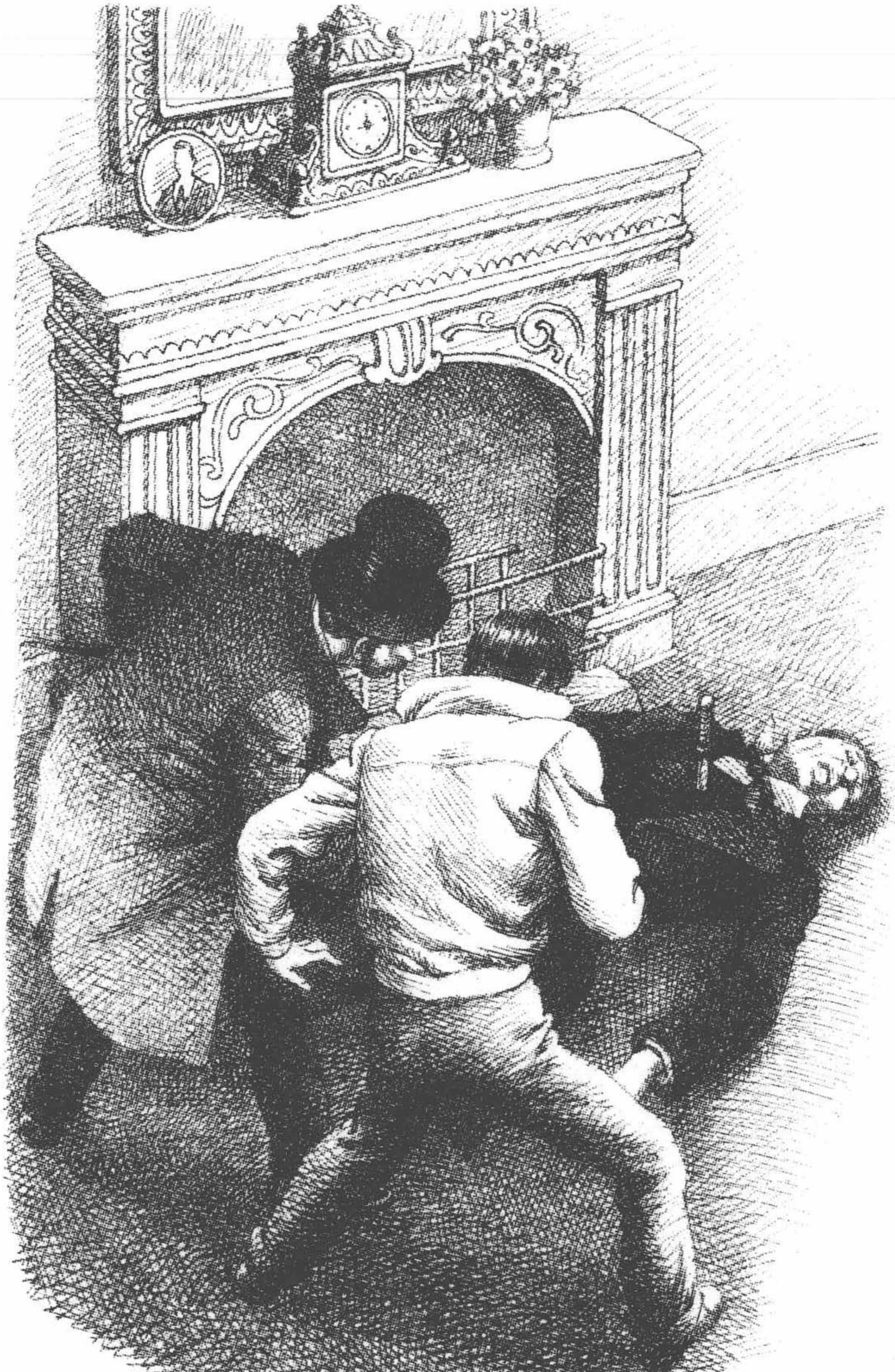

قالمىدى. ئەسلىدە بۇنداق قىلىش نىيىتىم يوق ئىدى، لېكىن مېنى ئۆزىڭىز مەجبۇرلاپ قويدىڭىز. ماڭا ھېچكىم بۇنداق مۇئامىلە قىلىپ باقمىغان. بايىدىن بېرى شۇنچە چىدىدىم. ئەمدى شەرت قويۇش نۆۋىتى ماڭا كەلدى.

كامپېل ئالىقىنى بىلەن يۈزىنى توسۇپ جىمجىمىدە ئولتۇرۇپ قالدى، پۈتۈن ئەزايىغا تىترەك ئولىشىپ، لاغىلداپ تىترەشكە باشلىدى.

— شۇنداق ئالان، شەرت قويۇش نۆۋىتى ئەمدى ماڭا كەلدى. «ئىشتانغا چىققان كۆڭۈلگە تايىن» دېگەن گەپ بار. بۇنى دېمىسەممۇ، ئۆزىڭىز ئوبدان بىلىسىز. بولدى، ئۇنچىۋالا قورقۇپ كەتمەڭ. بۇ ئىشنى شۇنداق بىجىرمىسەك بولمايدۇ. يۈرەكلىكرەك بولۇڭچۇ!

كامپېل چوڭقۇر ئۇھسىنىپ قويدى، تىترىكى ھېچ بېسىلمىدىغاندەك قىلمايتتى. كامپېل دورىيانىڭ گۈندىدەك ئېغىر قوللىرىنىڭ بېسىمىدا مۈكچىيىپلا قالدى.

— تېز بولۇڭ ئالان، دەرھال بىر قارارغا كېلىڭ.

— بۇنداق ئىشنى قىلسام بولمايدۇ، — دېدى كامپېل. بۇ گەپلەر دورىيانىڭ قۇلىقىغا ھېچ كىرىدىغاندەك قىلمايتتى.

— قىلمىسىڭىز بولمايدۇ. سىزگە ئەمدى باشقا تاللاش يولى قالمىدى. تولا ۋاقتىمنى ئالماڭ.

كامپېل خېلىغىچە ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ كېتىپ سورىدى:

— جەسەت بار ئۆيدە ئوچاق بارمۇ؟

— بار، تاش پاختىلىق گاز ئوچاق بار.

— مەن تەجرىبىخانامغا بېرىپ كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەكېلەي.

— ياق ئالان، ئۆيدىن چىقسىڭىز بولمايدۇ. كېرەكلىك نەرسىلەرنى قەغەزگە يېزىڭ، خىزمەتكارىم پەيتۇن بىلەن بېرىپ ئەكەلسۇن.

كامپېل قەغەزگە نەچچە قۇر خەت يازدى، ئاندىن كونۋېرتنىڭ

ئۈستىگە ياردەمچىسىنىڭ ئىسمىنى يازدى. دورىيان قەغەزنى قولىغا ئېلىپ، ئەستايىدىل ئوقۇدى. خىزمەتكارنى چاقىرىپ قەغەزنى قولىغا تۇتقۇزۇپ، دەرھال بېرىپ نەرسىلەرنى ئەكېلىشنى تاپىلىدى.

خىزمەتكار ئىشىكنى يېپىپ چىقىپ كەتتى. كامپېل جىددىيلىشىشكە باشلىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ تام مەشىنىڭ ئالدىغا كەلدى. گويا بەزگەك كېسەلى تۇتۇپ قالغان ئادەمدەك توختىماي جالاقلاپ تىترەيتتى. ئالاھازەل يىگىرمە مىنۇتلار ئۆتۈپ كەتتى، ئىككىيلەن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشمىدى. ئۆي ئىچىدە بىر تال چىۋىن ئۇياقتىن - بۇياققا غوڭۇلداپ ئۇچۇپ يۈرەتتى، سائەتنىڭ چىكىلدىغان ئاۋازى كىشىگە توختىماي ئۇرۇلۇۋاتقان بولقىنىڭ ئاۋازىدەك بىلىنەتتى.

سائەت بىرگە داڭ ئۇردى. كامپېل كەينىگە ئۆرۈلۈپ دورىيان گرېيغا قاراپ قويدى، دورىياننىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولغانىدى. دورىياننىڭ ئازابلىق تۇس ئالغان، ئەمما كىشىنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان تۇرقىغا قاراپ كامپېلنىڭ جۇدۇنى ئۆرلىدى.

— بەك نومۇسسىز ئادەم ئىكەنسىز. رەزىللىكتە ئۇچىغا چىقىپسىز، — دېدى ئۇ غەزەپ بىلەن.

— بولدى سۆزلىمەڭ، ئالان. سىز مېنىڭ جېنىمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭىز، — دېدى دورىيان.

— جېنىمنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭىز دەۋاتامسىز؟ تۇۋا خۇدايىم! سىزدە جان نېمە ئىش قىلسۇن؟ بارا - بارا سىز چۈشكۈنلىشىپ، ئاخىر جىنايەت ئۆتكۈزدىڭىز. بۇ ئىشنى مەن سىزنىڭ زورىڭىز بىلەنلا قىلىۋاتىمەن، ھەرگىزمۇ سىزنىڭ جېنىڭىزنى قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن قىلمىدىم.

— ھەي، ئالان، — ئۇھسىنىپ قويدى دورىيان، — مەن سىزدىن باشقا نەرسە كۈتمەيمەن، پەقەت ماڭا مەن سىزگە ئىچ ئاغرىتقاننىڭ مىڭدىن بىر پىرسەنتىچىلىك ئىچ ئاغرىتىپ

قويسىڭىزلا، شۇنىڭ ئۆزى كۇپايە، — ئۇ شۇنداق دەپلا كەينىگە ئۆرۈلدى - دە، دېرىزە يېنىغا بېرىپ تۇرۇۋالدى. كامپېل ئۈندىمىدى.

ئالاھازەل ئون مىنۇتلاردىن كېيىن، ئىشىك چېكىلىپ، خىزمەتكار فرانسىس خىمىيىۋى بۇيۇملار قاچىلانغان بىر ياغاچ ساندۇق، يوغان بىر يۆگەم پولات سىم ۋە تولىمۇ غەلىتە شەكىللىك قىسقۇچنى كۆتۈرگىنىچە كىرىپ كەلدى.

— نەرسىلەرنى مۇشۇ يەرگە قويىمەنمۇ ئەپەندى؟ — سورىدى خىزمەتكار كامپېلدىن.

— شۇنداق، — دېدى دورىيان، — فرانسىس، يەنە بىر ئىش بار ئىدى، بېجىرىپ كەلسەڭ بوپتىكەن. رىچموندتىكى سېلېي قورۇقىغا كەترەنگۈلى ئاپىرىپ بېرىدىغان ھېلىقى كىشىنىڭ ئىسمى نېمە ئىدى؟

— ھاردىن، ئەپەندى.

— توغرا، ھاردىن. سەن دەرھال رىچموندقا بېرىپ ھاردىننىڭ ئۆزى بىلەن كۆرۈشكىن. كەترەنگۈلى ئەكېلىپ بەرسۇن، مەن ئىلگىرى زاكاس قىلغاندىكىدىن بىر ھەسسە ئارتۇق ئەكەلسۇن، ئاق كەترەنگۈلى ئارىلىشىپ قالمىسۇن. بۈگۈن ھاۋا بەك ياخشى، فرانسىس. رىچموند ناھايىتى چىرايلىق جاي. ئۇنداق بولمىغان بولسا، سېنى بۇنچە ئۇزاق يولغا ئەۋەتمىگەن بولاتتىم.

— ئاۋارە بولىدىغان ئىش يوق، ئەپەندى. قاچانغىچە قايتىپ كەلسەم بولىدۇ؟

دورىيان كامپېلغا قاراپ بىردەم تۇرۇپ كېتىپ، پەرۋاسىز قىياپەتتە سورىدى:

— تەجرىبىڭىز قانچىلىك ۋاقىتتا تۈگەيدۇ، ئالان؟ — ئۆيدە خىزمەتكار بولغاچقىمىكىن ئەيتاۋۇر، ئۇ خېلىلا يۈرەكلىك بولۇپ قالغانىدى.

كامپېل قوشۇمىلىرىنى تۈرۈپ، لەۋلىرىنى چىشلەپ تۇرۇپ دېدى:

— تەخمىنەن بەش سائەتلەردە تۈگەپ قالار.

— خېلى ۋاقىت بار ئىكەن، سائەت يەتتە يېرىملاردا قايتىپ كەلسەڭ بولار، فرانسىس. بولمىسا شۇ يەردە بىر كېچە قونۇپ ئەتە كەلسەڭمۇ بولىدۇ. لېكىن، كىيىملىرىمنى تەييارلاپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالما. كەچتە ئىشلىرىڭنى قىلىۋال. كەچلىك تاماقنى سىرتتا يەيمەن، سەن بولمىساڭمۇ بولىدۇ.

— رەھمەت سىزگە ئەپەندى، — خىزمەتكار شۇنداق دېگەچ ئۆرۈلۈپ چىقىپ كەتتى.

— ئالان، ئەمدى بىر مىنۇت ۋاقىتنىمۇ بىكار ئۆتكۈزۈۋەتسەك بولمايدۇ. ئەجەب ئېغىر ساندۇقكىنا بۇ! بۇنى مەن ئاچقاي، سىز باشقا نەرسىلەرنى كۆتۈرۈڭ، — دېدى دورىيان بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا. كامپېل بۇنىڭدىن ئۆزىنى دورىياننىڭ ئىسكەنجىسىگە چۈشۈپ قالغاندەك ھېس قىلدى. ئۇلار تەڭلا ئۆيدىن چىقىشتى.

ئۇلار ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىققاندا، دورىيان ئاچقۇچنى چىقىرىپ، قۇلۇپقا سېلىپ بۇراۋېتىپ تۇرۇپ قالدى، كۆزلىرىدىن بىر خىل ئەنسىزلىك ئۇچقۇنلىرى چاچرىدى. ئۇ لاغىلداپ تىترىگىنىچە تولىمۇ زەئىپ ئاۋازدا دېدى:

— مەن كىرمەي تۇرايمىكىن، ئالان.

— ئىختىيارىڭىز، كىرمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، — دېدى كامپېل توڭلۇق بىلەن.

دورىيان ئىشىكنى قىيا ئاچتى، ئۆيدىكى رەسىم ئۇنىڭغا گويا مەسخىرىلىك كۈلۈۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. رەسىمنىڭ يۈزىگە تارتىپ قويۇلغان پەردە يەردە تۇراتتى. ئۇ تۈنۈگۈن كەچتە رەسىمگە پەردە تارتىپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ دەرھال بېرىپ پەردىنى يېپىپ قويماقچى بولدىيۇ، پۈتۈن ئەزايىنى سوۋۇر بېسىپ كەينىگە داجىدى.

رەسىمدىكى سىياقىنىڭ بىر قولىدا چېكىم - چېكىم قان ئىزلىرى تۇراتتى، يۈزىگە قان چاچراپ كەتكەندەك قىلاتتى. شۇ

تاپتا ئۇ دورىيانغا بازىلىنىڭ ئاۋۇ ئىچىنىشلىق جەسىتىدىنمۇ قورقۇنچلۇق تۇيۇلۇۋاتاتتى.

دورىيان چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ئىشىكنى يوغان ئاچتى، جەسەتكە قاراپ سالماسلىق ئۇچۇن بېشىنى يانغا بۇرىغىنىچە ئۆيگە غىپپىدە كىرىۋالدى، ئاندىن ئېگىشىپ سۆسۈن رەڭدىكى پەردىنى ئېلىپ، رەسىمنىڭ يۈزىگە يېپىۋەتتى.

ئۇ جايىدا مىدىر - سىدىر قىلماي خېلىغىچە تۇردى، كەينىگە قاراشقا ھېچ جۈرئىتى يوق ئىدى. ئۇنىڭغىچە كامپېل كىرەكلىك نەرسىلەرنى ئۆيگە توشۇپ ئەكىردى. دورىيان، كامپېل بىلەن بازىل خالۋارد تونۇشامدىغاندۇ، دېگەنلەرنى ئويلاپ قالدى. ئەگەر كامپېل بازىل بىلەن تونۇش بولۇپ قالسا، قانداق بولار؟

— ئەمدى چىقىپ كەتسىڭىز بولىدۇ! — دېدى كامپېل تەئەددى بىلەن.

دورىيان كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئىشىك تەرەپكە كېتىۋېتىپ، كامپېلنىڭ بازىلىنىڭ قانسىراپ خۇننى يوقاتقان جەسىتىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئۇ پەسكە چۈشۈپ كېتىۋاتقاندا، ئىشىكنىڭ ئىچىدىن قۇلۇپلانغانلىقى ئاڭلاندى.

كامپېل ئىشنى تۈگىتىپ، كۇتۇپخانىغا چىققاندا سائەت يەتتىدىن ئاشقانىدى. ئۇنىڭ چىرايلىرى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن، لېكىن ناھايىتى سالماق كۆرۈنەتتى.

— ئىش تۈگىدى، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا، — مەن كەتتىم دورىيان. ئىككىمىز ئەمدى مەڭگۈ كۆرۈشمەيلى.

— ئالان، سىز مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭىز. بۇ شاپائىتىڭىزنى ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن، — دېدى دورىيان قىسقىلا قىلىپ.

كامپېل چىقىپ كېتىشىگە، دورىيان ئۇستىدىكى ئۆيگە چىقتى. ئۆي ئىچىنى ئازوت كىسلاتاسىنىڭ ھىدى بىر ئالغانىدى. بازىلىنىڭ جەسىتى ھېچنەدە كۆرۈنمەيتتى.

ئون بەشىنچى باب

شۇ كۈنى ئاخشىمى، سائەت سەككىز يېرىم بولغان چاغ، ئالىپتە كىيىنگەن دورىيان گرېي مۇلازىملارنىڭ ھۆرمەت تەكەللۇپى بىلەن باشلىشىدا ناربورووف خانىمنىڭ مېھمانخانىسىغا كىرىپ كەلدى. ئۇ بۆلەكچە ھاياجانلىنىپ كەتكەن بولغاچقا، چېكە تومۇرلىرى توختىماي لىپىلدايتتى. لېكىن، ئېگىشىپ ساھىبخانا ناربورووف خانىمنىڭ قولىغا سۆيگەن چاغدا، ئۆزىنىڭ سالاپەتلىك تۇرقىنى قىلچە يوقاتمىغانىدى، بەلكىم كىشىلەر رول ئېلىشقا مەجبۇر بولغاندا، ئۆزىنى ئەركىن، بىمالال كۆرسىتىشكە تىرىشىدىغاندۇ. دورىياننىڭ ئاشۇ سالاپەتلىك تۇرقىنى كۆرگەن كىشى ئۇنىڭ تېخى بايىلا ئېچىنىشلىق دېلو سادىر قىلغىنىغا ئىشەنمەيتتى، ئۇنىڭ قەبىھلىكى باشقا ھەرقانداق ئېچىنىشلىق دېلونىڭ قەبىھلىكىدىن قېلىشمايتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ قاشتېشىدەك سۇزۇك قوللىرى بىلەن قانلىق پىچاقنى تۇتقانلىقىغا، يېقىملىق تەبەسسۇم كەتمەيدىغان ئاشۇ چىرايلىق ئاغزى بىلەن تەڭرى ۋە ئىلاھنى قارغىغانلىقىغا ھېچكىم ئىشەنمەيتتى. ھەتتا ئۆزىنى قانداقلارچە بۇنچە تەمكىن تۇتالىغانلىقىغا ئۇ ئۆزىمۇ ھەيران قېلىۋاتاتتى. ئۇ تۇرۇپلا ئۆزىنىڭ مۇشۇ ماسلىشىشچان خاراكتېرىدىن بۆلەكچە خۇشال بولۇپ قالدى.

بۇ كىچىك يىغىلىشنى ناربورووف خانىم ئالدىراپ - تېنەپلا ئورۇنلاشتۇرغانىدى. ناھايىتى زېرەك بۇ ئايال ئەنگلىيىنىڭ شۆھرەتلىك باش ئەلچىسىنىڭ رەپىقىسى ئىدى. ئېرى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ناربورووف خانىم ئېرىنى ئۆز قولى بىلەن لايىھىلىگەن مەرمەر تاشتىن ياسالغان قەبرىگە دەپنە قىلدى،

قىزنى يېشى چوڭراق بىر پۇلدار كىشىگە ياتلىق قىلدى. ھازىر ئۇ كۇنلىرنى فرانسىيىنىڭ رومانلىرىنى ئوقۇش، فرانسىيە تائاملىرىنى ئېتىش ۋە ئۆزى ئوبدان چۈشىنىدىغان فرانسىيە روھىغا مەلەك بولۇش بىلەن ئۆتكۈزىدىغان بولۇپ قالدى.

ناربوروف خانىم دورىيانغا بەك ئامراق ئىدى، ئۇنىڭغا ھە دېسىلا: «ئىسىت، نېمىشقا سىز بىلەن ياشراق ۋاقتلىرىمدا تونۇشمىغان بولغىيدىم. بولمىغان بولسا، ئېنىقلا سىزنى ئەسەبىيلەرچە ياخشى كۆرۈپ قالغان بولاتتىم» دەپ قوياتتى. ئۇ دورىيانغا يەنە نەچچە قېتىم: «ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالغان بولسا، سىز ئۇچۇن شىلەپەمنى تۈگمەنگە تاشلىۋەتكەن بولاتتىم①. ھېلىمۇ شۈكۈر، ئۇ چاغدا سىزدەك بىر يىگىتنىڭ بارلىقىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىكەنمەن. ئۇ چاغدا شىلەپىلىرىمىز بەك سەت ئىدى، تۈگمەنلەرمۇ پۇل تېپىش بىلەن ئالدىراش بولغاچقا، بىرەرى بىلەن ئىشقۋازلىق قىلىشىپمۇ باقماپتىكەنمەن. بۇنىڭ ھەممىسىگە ئېرىم ناربوروف ئەيىبلىك. ئويلاپ بېقىڭە، كۆزىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ئوڭلاپ بىرەر نەرسىنىمۇ كۆرەلمەيدىغان بىر كىشى بىلەن بىللە ياشاش نەقەدەر مەنىسىز - ھە !» دېگەنىدى.

يىغىلىش تولىمۇ كۆڭۈلسىز ئۆتكۈزۈلۈۋاتاتتى. ناربوروف خانىم كونىراپ كەتكەن يەلپۈگۈچ بىلەن يۈزىنىڭ يېرىمىنى توسۇۋېلىپ، ياتلىق قىلىۋەتكەن قىزىنىڭ تۇيۇقسىز قايتىپ كېلىپ ئۆزى بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقانلىقىنى، بۇ ئاز كەلگەندەك، ئېرىنىمۇ باشلاپ كەلگەنلىكى، شۇ سەۋەبتىن زىياپەتنىڭ مۇشۇنداق بولۇپ قالغانلىقىنى دورىيانغا ئەزۋەيلەپ چۈشەندۈردى.

— قەدىرلىكىم، قىزىم بەك كۆيۈمسىز چىقىپ قالدى، — دېدى ئۇ ئاستاغىنا، — ئەلۋەتتە مەنمۇ ھەر يىلى يازدا ھامبۇرگدىن قايتىپ كەلگەندە ئۇلارنىڭكىدە بىرمەھەل تۇرىمەن.

① فرانسىيە ماقال - تەمسىلى، ھېچنېمىگە قارىماي شاللاقلىق قىلىدىغان، باشقىلارنىڭ سۆز - چۆچەك قىلىشىدىن قورقمايدىغان ئايال دېگەن مەنىدە.

ئادەم بۇ ياشقا كەلگەندە، ھاۋا ئالماشتۇرغۇسى كىلىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن بارسام، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى رەڭدارلىشىپ قالامدىكىن دەپ ئويلايدىكەنمەن. سىز ئۇلارنىڭ قانداق ياشايدىغانلىقىنى بىلمەيسىز. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى ھەقىقىي سەھرا تۇرمۇشى دېسەك بولىدۇ. ئۇلار قىلىدىغان ئىشلىرى كۆپ بولغاچقا، ئورنىدىن سەھەر تۇرۇشىدۇ. ئويلايدىغانلىرى ئاز بولغاچقا، بالدۇرلا ئۇيقۇغا كېتىدۇ. ئېلىنزابېت دەۋرىدىن تارتىپ، ئۇلار تۇرغان جايلاردا ھېچقانداق سەتچىلىك يۈز بېرىپ باقمىدى. ئادەتتە ئۇلار كەچلىك تاماقنى يەپ بولۇپلا ئۇخلايدۇ. ئاۋۇ ئىككىسى بىلەن بىر يەردە ئولتۇرماڭ. يېنىمدا ئولتۇرسىڭىز، كۆڭلىڭىز ئېچىلىپ قالىدۇ.

دورىيان ناربوروف خانىمنى پەس ئاۋازدا بىردەم ماختاپ ئۈچۈرغاندىن كېيىن، ئەتراپىغا سەپسېلىشقا باشلىدى. زىياپەتكە ھەقىقەتەن تۇتۇرۇقسىز كىشىلەر يىغىلغانىدى. ئىككىيلەننى ئۇ ئەزەلدىن كۆرۈپ باقمىغانىدى؛ ئېرنىست ھارودىن لوندون كۇلۇبىدا تولا كۆزگە چېلىقىدىغان، كىشىنى يا خۇش قىلىشنى، يا خاپا قىلىشنى بىلمەيدىغان كالتە پەم ئادەم ئىدى؛ ئالا ـ بۇلىماچ ياسىنىۋالغان، ئىلمەك بۇرۇن راكستون خانىم بۇ يىل قىرىق يەتتە ياشقا كىرگەنىدى. ئوڭايلا ئابرۇيىنى تۆكۈۋالاتتى، تەقى ـ تۇرقى ناھايىتى كۆرۈمسىز بولغاچقا، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىشقۋازلىق قىلىشقىنىغا ئىشەنمەيتتى، بۇنىڭدىن ئۇ تولىمۇ ئۈمىدسىزلىنەتتى؛ قوڭۇر چاچلىق ئېرلىن خانىم ئۆزىنى كۆز ـ كۆز قىلىشقا ئامراق ئىدى. گەپ قىلغاندا تاۋۇشلارنى ئېنىق تەلەپپۇز قىلالماي، كىشىنىڭ كۆلكىسىنى قوزغايتتى؛ ئەلس چاپمان خانىم ساھىبخانا ناربوروف خانىمنىڭ قىزى بولۇپ، كىيىنىشنى بىلمەيدىغان كالانپايراق چوكان ئىدى، تىپىك ئەنگلىيىچە چىرايىنى بىر كۆرگەن كىشى ئىككىنچى قېتىم ئېسىگە ئالالمايتتى؛ يەنە بىرى ئەلس خانىمنىڭ ئېرى ئىدى، ئىككى مەڭزى قاچانلا قارىسا توغاچتەك قىزىرىپلا تۇرىدىغان،

بومبا ساقاللىرى ئاپئاق ئاقىرىپ كەتكەن بۇ كىشى ئۆزى بىلەن ئوخشاش قاتلامدىكى كىشىلەرگە ئوخشاشلا، خۇشال ــ خۇرام ياشاشنى مەنئى نامراتلىقنىڭ دورىسى دەپ قارايدىغانلارنىڭ بىرى ئىدى.

دورىيان بۇ يەرگە كەلگىنىگە ئىنتايىن پۇشايمان قىلدى. شۇ ئەسنادا، ناربوروف خانىم تام مەش جازىسىنىڭ ئۈستىدىكى سۆسۆن يوپۇق يېپىپ قويۇلغان، ئالتۇن ھەل بېرىلگەن يوغان سائەتكە قاراپ قويۇپ:

— ھېنرى ۋاتتوننىڭ نېمە قىلغىنى، بۇ! شۇنچە كەچ بولۇپ كەتتى، تېخىچە كەلمەيۋاتقىنىنى قاراڭ! ئەتىگەن ئاتايىن ئادەم ئەۋەتسەم، ناربوروف خانىمنى ئۈمىدسىز قويمايمەن، زىياپەتكە چوقۇم بارىمەن دەپ ۋەدە بېرىپتىكەن، — دەپ ۋارقىرىدى. دورىيان لورد ھېنرىنىڭ كېلىدىغىنىنى ئاڭلاپ كۆڭلى خېلى جايىغا چۈشتى. ئىشىك ئېچىلىپ، لورد ھېنرى كىچىكىپ قالغىنى ئۈچۈن ئەپۇ سورىغىنىچە كىرىپ كەلدى.

زىياپەتتە دورىياننىڭ گېلىدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى، تەخسە ــ تەخسە ئېسىل قورۇمىلار چوكا تەگمەيلا يىغىشتۇرۇۋېتىلىپ، ئورنىغا يېڭى قورۇمىلار پەيدا بولاتتى. دورىياننىڭ ھېچنېمە يېمەي ئولتۇرغىنىنى كۆرگەن ناربوروف خانىم ئاغرىنىشقا باشلىدى:

— بۇ قىلغىنىڭىز قاملاشمىدى، بۇ قورۇمىلارنى بىچارە ئادولف ئەپەندى ئاتايىن سىز ئۈچۈن تەييارلىغانىدى.

دورىياننىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان لورد ھېنرىمۇ ئۇنىڭغا پات ــ پات قاراپ قوياتتى، ئۇنىڭ گەپ قىلماي خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغىنىدىن ئىچى پۇشۇۋاتاتتى. مۇلازىم ئۇنىڭ رومكىسىغا پات ــ پاتلا شامپان لىقلاپ قوياتتى. ئۇ خۇددى ھاراق خۇمارى تۇتقان كىشىدەك، رومكىنى بىر كۆتۈرۈپلا قۇرۇقداپ قوياتتى.

— دورىيان، — ئىچى پۇشۇپ تاقىتى توشقان لورد ھېنرى ياۋا قۇشنىڭ گۆشىدىن بىر پارچە ئۈزاتقاچ سورىدى، — بۈگۈن

سىزگە زادى نېمە بولدى؟ بەك سولغۇن كۆرۈنسىزغۇ؟

— بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالغان گەپ، — دېدى ناربوروۋ خانىم، — ئۇ مېنى كۈنداشلىقى تۇتمدۇ دەپ سىرىنى بەرمەيدۇ. توغرا، شۇنداق ئىش بولۇپ قالسا، مېنىڭ ئەلۋەتتە كۈنداشلىقىم تۇتىدۇ.

— قەدىرلىك ناربوروۋ خانىم، — دېدى دورىيان كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — فېررول خانىم كەتكەندىن بېرى، بىر ھەپتە بولدى، ھېچكىمنى ياخشى كۆرۈپ باقمىدىم.

— سىلەر ئەرلەر نېمىشقا ئاشۇنداق ئاياللارنى ياخشى كۆرۈپ قالىدىغانسىلەر؟ — دېدى ناربوروۋ خانىم ھەيرانلىق بىلەن، — ھېچ كاللامدىن ئۆتمەيدۇ.

— چۈنكى، ئۇ سىزنىڭ كىچىك چاغلىرىڭىزدىكى ئىشلىرىڭىزنى ھېلىھەم ئۇنتۇپ كەتكىنى يوق، ناربوروۋ خانىم، — دېدى لورد ھېنرى، — ئۇ بولمىغان بولسا، سىزنىڭ قىسقا يوپكىڭىزنىڭ ئىشىنى قانداق بىلەتتۇق؟

— مېنىڭ قىسقا يوپكا كىيگەنلىكىم ئۇنىڭ ھەرگىز ئېسىدە يوق، لورد ھېنرى. لېكىن، ئۇنىڭ ئوتتۇز يىل بۇرۇنقى ۋېيېنادىكى ۋاقتى ھازىرقىدەكلا ئېسىمدە. شۇ چاغدا ئۇمۇ مەيدىسى، دۈمبىسى ئوچۇق كىيىملەرنى تازا كىيەتتى.

— ئۇ ھازىرمۇ شۇنداق كىيىملەرنى كىيىدۇ، — دېدى لورد ھېنرى ئۇزۇن بارماقلىرى بىلەن بىر تال زەيتۇننى ئېلىپ، — ئۇ چىرايلىق مۇراسىم كىيىملىرىنى كىيىۋالسا، بەئەينى فرانسىيىنىڭ ئېسىل مۇقاۋىلانغان پاخ ـ پاخ رومانلىرىغىلا ئوخشاپ قالىدۇ. ئۇ كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلغۇدەك گۈزەل ئايال. ئۇ ئائىلىسىگە قالتىس كۆيۈنىدۇ. ئۈچىنچى ئېرىنىڭ ئۆلۈمى ئۇنىڭغا بەك ئېغىر كەلدى بولغاي، دەرد ـ ھەسرەت دەستىدىن چاچلىرى تامام سارغىيىپ كەتتى.

— نېمانداق گەپلەرنى قىلىسىز، ھاررى؟ — ۋارقىرىدى دورىيان.

— گەپلىرىڭىز نېمانداق قىزىق، — ناربوروف خانىم كۈلۈپ تاشلىدى، — ئۈچىنچى ئېرى دېدىڭىزما؟ لورد ھېنرى، سىز فېررولنى ئۇنىڭ تۆتىنچى ئېرى دېمەكچىمۇ؟
— ناھايىتى توغرا ئېيتتىڭىز، ناربوروف خانىم!
— دېگەنلىرىڭىزنىڭ بىرىگىمۇ ئىشەنمەيمەن.
— ئىشەنمىسىڭىز، گرېي ئەپەندىدىن سوراپ باقسىڭىز بولىدۇ. ئۇ فېررول خانىمنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى.
— راست شۇنداقمۇ، گرېي ئەپەندى؟
— ئۇ ماڭىمۇ شۇنداق دېگەن، ناربوروف خانىم، — جاۋاب بەردى دورىيان، — مەن ئىلگىرى ئۇنىڭدىن: «سىزمۇ مارگارىت دې ناۋاررېدەك ئۆلۈپ كەتكەن ئەرلىرىڭىزنىڭ يۈرىكىنى خۇش پۇراق نەرسىلەر بىلەن چىرىمەيدىغان قىلىپ بېلىڭىزگە چىگىۋالغانمىدىڭىز؟» دەپ سورىسام، ئۇ: «ياق، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنىڭ يۈرىكى يوق ئىكەن» دېگەنىدى.
— ئۇ تۆت قېتىم ئەرگە تەگكەنمۇ! بەك ھېسسىياتچان ئايال ئىكەن، ئەمىسە.
— مەن ئۇنىڭغا: «سىز ھېسسىيات ئىشىدا بەك دادىل ئىكەنسىز» دېگەنىدىم، — دېدى دورىيان.
— ھەي! ئۇ ھەممە ئىشتا ئاشۇنداق دادىل، قەدىرلىكىم. ھە راست، فېررولنىڭ چىراي - شەكلى قانداق ئىدى؟ مەن ئۇنى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن.
— سەتەڭ ئاياللارنىڭ ئەرلىرىنىڭ چىرايى جىنايەتچىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، — دېدى لورد ھېنرى ئۈزۈم ھارىقىدىن بىر يۇتۇم ئوتلاپ قويۇپ.
ناربوروف خانىم يەلپۈگۈچ بىلەن ئۇنى نوقۇپ قويۇپ دېدى:
— لورد ھېنرى، ئەمدى بىلدىم، خەقنىڭ سىزنى بەك قىلىقسىز دېگىنى بىكار ئەمەس ئىكەن.
— كىم شۇنداق دەيدۇ؟ — سورىدى لورد ھېنرى قاشلىرىنى ئۈچۈرۈپ قويۇپ، — ئۇ ئالەمگە كەتكەنلەر شۇنداق دېگەندۇ

ھەرقاچان؟ ھازىرقى كىشىلەر بىلەن ناھايىتى ياخشى ئۆتۈۋاتىمەن. ئۇلار ھەرگىز ئۇنداق دېمەيدۇ.

— مەن تونۇيدىغانلىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى سىزنى شۇنداق دېيىشىۋاتىدۇ، — دېدى ناربوروف خانىم بېشىنى چايقاپ قويۇپ.

لورد ھېنرىنىڭ چىرايى خېلىغىچە ئېچىلمىدى.

— ئەجەب ئۆچ بولدۇم، — دېدى ئۇ، — ھازىر كىشىنىڭ كەينىدىن غەيۋەت قىلىدىغانلار ئەدەپ كەتتى. لېكىن، ئۇلارنىڭ دېگەنلىرى راست گەپلەر.

— ئۇنىڭ مىجەزى مەڭگۇ ئۆزگەرمەيدىغان ئوخشايدۇ ! — دېدى دوريان ئالدىغىراق سوروۇلۇپ.

— مېنىڭچە، ئاشۇنداقراق بولغىنى ياخشى، — ناربوروف خانىم كۈلۈپ قويدى، — ئەگەر فېررول خانىمغا راستىتىنلا ئاشۇنداق چوقۇنىدىغان بولساڭلار، مەنمۇ قايتا توي قىلىپ ئېقىمغا يېتىشىۋالسام بولغۇدەك.

— سىز ئەمدى توي قىلىسىڭىز بولمايدۇ، ناربوروف خانىم، — گەپنى بۆلدى لورد ھېنرى، — سىز بۇرۇن تازا بەختىڭىزنى تاپقانىدىڭىز. ئالدىنقى ئېرىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمىگەن ئاياللارلا قايتا توي قىلىدۇ. ئەرلەر بولسا ئالدىنقى ئايالىنى زىيادە ياخشى كۆرگەچكىلا قايتا توي قىلىدۇ. ئاياللارنىڭ قايتا توي قىلىشى ئۇلارنىڭ تەلىيىنى سىناپ باققىنى. ئەرلەرنىڭ توي قىلىشى بولسا خەتەرگە تەۋەككۈل قىلغىنى.

— ئېرىم ناربوروف ئۇنچە مۇكەممەل ئەرلەردىن ئەمەس ئىدى، — دېدى ناربوروف خانىم.

— بەك مۇكەممەل بولۇپ كەتكەن بولسا، سىز ئۇنى ھەرگىز ياخشى كۆرمىگەن بولاتتىڭىز، قەدىرلىك خانىم، — دېدى لورد ھېنرى ناربوروف خانىمنىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ، — ئاياللار بىز ئەرلەرنى كەمچىلىكى بولغاچقىلا ياخشى كۆرىدۇ. ئەگەر كەمچىلىكلىرىمىز ھەددىدىن زىيادە كۆپ بولۇپ كەتسە، ئۇلار

ھەرقانداق ئىشىمىزنى كەچۈرۈۋېتىدۇ. ناربوروف خانىم، مۇشۇنداق گەپلەرنى قىلغىنىم ئۈچۈن مېنى زىياپەتكە چاقىرماي قالماسسىز ـ ھە ! لېكىن، بۇ دېگەن پاكىت.

— دېگەنلىرىڭىز توغرا، لورد ھېنرى. بىز ئاياللار سىلەرنىڭ كەمچىلىكلىرىڭلارنى ياخشى كۆرمىگەن بولساق، قايسى ھالغا چۈشۈپ قالار بولغىيدىڭلار ـ ھە ! ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، ھېچقايسىڭلار خوتۇن ئالالماي جاھاندىن بويتاق ئۆتۈپ كېتەتتىڭلار. لېكىن، خوتۇن ئالساڭلارمۇ سىلەردە ھېچقانچە ئۆزگىرىش بولمايدۇ. ھازىر توي قىلىپ بولغانلىكى ئەرلەرنىڭ ھەممىسى بويتاقلارغا، بويتاقلار توي قىلىپ بولغان ئەرلەرگە ئوخشاپ قالدى.

— زامانە ئاخىرى دېگەن ئەنە شۇ، — غودۇڭشىپ قويدى لورد ھېنرى.

— ياق، قىيامەت قايىم دېسىڭىز توغرا بولىدۇ، — دېدى ناربوروف خانىم.

— قىيامەت قايىم بولۇپ قالسىچۇ كاشكى، — دورىيان ئۇھسىنىپ قويدى، — ھاياتنىڭ ھېچقانداق مەززىسى قالمىغىلى تۇردى.

— قەدىرلىكىم، — دېدى ناربوروف خانىم قولىغا پەلەي كىيگەچ، — ھاياتنىڭ مەززىسى قالمىدى دېگەندەك گەپلەرنى ئاز قىلىڭ. ھايات چارچىتىپ قويغان كىشىلەرنىڭ ئاغزىدىنلا مۇشۇنداق گەپ چىقىدۇ. لورد ھېنرىنى بەك قىلىقسىزمۇ دېدۇق، بەزىدە مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش بولۇپ قالسامچۇ، دەپ ئويلاپ قالىمەن. لېكىن، سىز تېگىڭىزدىن ئاق كۆڭۈل، چىرايىڭىزغا قارىسىلا ئاق كۆڭۈللۈكىڭىز چىقىپ تۇرىدۇ. مەن سىزگە چوقۇم ياخشى خوتۇندىن بىرنى تېپىپ بېرىمەن. لورد ھېنرى، ئېيتىڭە، گىربې ئەپەندىنىڭ توي قىلىدىغان ۋاقتى كەلدى، شۇنداقمۇ؟

— مەنمۇ ئۇنىڭغا ئىزچىل شۇنداق دەپ كېلىۋاتىمەن، ناربوروف خانىم، — جاۋاب بەردى لورد ھېنرى بېشىنى ئېگىپ

ھۆرمەت بىلەن.

— توغرا، ئۇنىڭغا ئۆزىگە لايىق كېلىدىغان قىزدىن بىرنى تېپىپ بەرمىسەك بولمايدۇ. بۈگۈن ئاخشام دېبرېتنىڭ «ئەنگلىيە ئاقسۆڭەكلىرى يىلنامىسى»نى تەپسىلىي كۆرۈپ، دورىيانغا ماس كېلىدىغان قىزلارنىڭ تىزىملىكىنى تۈزۈپ چىقمىسام.

— ئۇلارنىڭ يېشىنىمۇ قوشۇپ قويامسىز يا، ناربوروف خانىم، — سورىدى دورىيان.

— ئەلۋەتتە قوشۇپ قويىمەن، ئازراقلا ئۆزگەرتىش كىرگۈزسەملا بولىدۇ. لېكىن، بۇ ئىشتا ئالدىراقسانلىق قىلىشقا بولمايدۇ. مەن نىكاھىڭلارنىڭ «سەھەر گېزىتى»دە دېيىلگەندەك، ئىسمى - جىسمىغا لايىق بولۇشىنى، بەختلىك بىر جۈپلەردىن بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن.

— بەختلىك نىكاھ دەپ كەتكىنىڭىزنى كۆرمەمدىغان، ھەممىسى قۇرۇق گەپ، ئەرلەر ھەرقانداق ئايال بىلەن بىللە بولسا بەختلىك بولىۋېرىدۇ، پەقەت ئۇ ئەر ئۇ ئايالنى ياخشى كۆرمىسىلا! — ۋارقىرىدى لورد ھېنرى.

— نېمانداق قاملاشمىغان ئادەمسىز! — ناربوروف خانىم ئورۇندۇقىنى كەينىگە سۈرۈپ، راكستون خانىمغا بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى، — لورد ھېنرى، نەچچە كۈندىن كېيىن، سىزنى يەنە زىياپەتكە چاقىرىمەن. سىزنىڭ قۇۋۋەت دورىلىرىڭىز ئاندىرېۋ ئەپەندى يېزىپ بەرگەن رېتسېپتىن خېلىلا كۈچلۈك ئىكەن. ئېيتىڭە، كىملەر بىلەن مىجەزىڭىز كېلىشىدۇ؟ بۇداقى زىياپەتنى تازا بىر قىزىتىۋېتەي.

— مەن ئىستىقباللىق ئەرلەرگە، ئۆتمۈشى بار ئاياللارغا ئامراق، — جاۋاب بەردى لورد ھېنرى، — بۇداقى زىياپەتكە ئاياللارنىلا چاقىرمايدىغانسىز - ھە؟

— شۇنداق بولۇپ قالارمىكىن، — ناربوروف خانىم قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپ ئورنىدىن تۇردى، — بەك سەت بولدى، قەدىرلىك راكستون خانىم. تاماكا چېكىۋاتقىنىڭىزنى كۆرمەپتىمەن.

— ھېچقىسى يوق، ناربوروف خانىم. مەن تاماكىنى زىيادە كۆپ چېكىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن سەل كونترول قىلسام بولغۇدەك.

— ھەرگىز ئۇنداق قىلماڭ، راكستون خانىم، — دېدى لورد ھېنرى، — تاماكىنى بىراقلا كونترول قىلىش زىيانلىق. تاماكىنى ئاز چېكىشنى ئاددىي بىر ۋاخلىق تاماقىقا، زىيادە كۆپ چېكىشنى مول زىياپەتكە ئوخشىتىشقا بولىدۇ.

راكستون خانىم لورد ھېنرىغا قىزىقىش ئىلكىدە لەپپىدە قاراپ قويدى.

— بۇ نەزەرىيىڭىزگە قىزىقىپ قېلىۋاتىمەن، لورد ھېنرى، بىرەر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۆيۈمگە كېلىپ، بۇ ھەقتە كۆپرەك سۆزلەپ بېرىڭ، — ئۇ بوش ئاۋازدا شۇنداق دېگەچ سىرتقا چىقىش ئۈچۈن تەمشەلدى.

— بولدى، بولدى، بۇ سىلەرنىڭ سىياسىي توغرىسىدا، سەتچىلىكلەر توغرىسىدا پاراڭلىشىدىغان يېرىڭلار ئەمەس، — ۋارقىرىدى ناربوروف خانىم، — يەنە شۇنداق قىلىدىغان بولساڭلار، ئۈستۈنكى قەۋەتتە دېيىشىپ قالىمىز جۇمۇ.

ئەر مېھمانلار پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى. چاپمان ئەپەندى تاماق ئۈستىلىنىڭ ئۇ بېشىدىن بۇ بېشىغا كېلىپ ئولتۇردى. دورىيان گرېيمۇ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپ، لورد ھېنرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. چاپمان ئەپەندى تۆۋەن پالاتانىڭ ھازىرقى ئەھۋالى توغرىسىدا ھەدەپ قايناشقا، سىياسىي رەقىبلىرىنى مەسخىرە قىلىشقا باشلىدى. تۇرۇپ - تۇرۇپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۈلكە سادالىرى ئارىسىدا ئەنگلىيىلىكلەرگە ناھايىتى قورقۇنچلۇق تۇيۇلىدىغان «قۇرۇق نەزەرىيىچى» دېگەن گەپلەر پات - پات ئاڭلىنىپ قالاتتى.

لورد ھېنرى ئاغزىنى پۇرۇشتۇرۇپ كۈلۈپ قويدى ۋە دورىيانغا بۇرۇلۇپ سورىدى:

— خېلى ياخشى بولۇپ قالدىڭىزمۇ، قەدىرلىك دوستۇم؟

قارىسام بەك سولغۇن ئۇلتۇرۇپ كەتتىڭىز.

— مەن ناھايىتى ياخشى، ھاررى. باشقا ئىش يوق، سەل ھېرىپ قاپتىمەن شۇ.

— تۈنۈگۈن ئاخشام بەك جەلپكار بولۇپ كېتىپتىكەنسىز. ھېلىقى لاتاپەتلىك گراف خانىم سىزگە بەكلا مەپتۇن بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ماڭا سىزنىڭ سېلىبى قورۇقىڭىزغا بارماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتتى.

— ماڭا 20 - چېسلا كېلىشكە ۋەدە قىلغان.

— مونمونتمۇ كېلەمدۇ؟

— كېلىدۇ، ھاررى.

— مەن گراف خانىم ئىككىسىگە بەك ئۆچ. گراف خانىم بەك ئەقىللىق، لېكىن ئايال كىشىگە نىسبەتەن بەك ئەقىللىق بولۇپ كېتىش تازا ياراشمايدۇ. ئۇنىڭدا تىل بىلەن تەسۋىرلىگىلى بولمايدىغان بىر خىل نازاكەت كەمچىل. ئالتۇن ھەيكەل لايدىن ياسالغان پۇتى بولغاچقىلا قەدىرلىكتۇر. ئۇنىڭ پۇتى بەك چىرايلىق، لېكىن لايدىن ياسالمىغان. ئاق چاقچۇق پۇت جېنىمدا ئوتتا تاۋلانغان تۇرسا. ئوتتا تاۋلانغان نەرسە ئاسان چېقىلمايدۇ، ئەكسىچە تېخىمۇ چىڭ بولىدۇ. ئۇنىڭ بېشىدىن ئىسسىق - سوغۇق كۆپ ئۆتكەن.

— ئۇنىڭ توي قىلغىنىغا قانچىلىك بولدى؟ — سورىدى دورىيان.

— ئۇنىڭ دېيىشىچە، بەك ئۇزۇن بوپتۇمىش. ئاقسۆڭەكلەر تىزىملىكىدىن قارىغاندا، ئون يىللار بولغاندۇ. لېكىن، مونمونت بىلەن ئون يىل بىللە تۇرۇش بىر ئۆمۈر بىللە تۇرغانغا باراۋەر، بۇ ۋاقىت ئىسراپ قىلىشتىن باشقا نەرسە ئەمەس. زىياپەتكە يەنە كىملەر كېلىدۇ؟

— ۋىلوبى ئەر - خوتۇن، لورد داگبى ۋە ئۇنىڭ رەپىقىسى، ناربوروف خانىم، جېفرىي كلاۋستون قاتارلىقلار كېلىدۇ. يەنە لورد گروتىرىيانىمۇ چاقىرىپ قويدۇم.

— مەن ئۇنىڭغا بەك ئامراق، — دېدى لورد ھېنرى، — جىق ئادەملەر ئۇنى ياقتۇرمايدىكەن، لېكىن ئۇ كىشىلەر ياقتۇرمىغۇدەك ئادەم ئەمەس. بەزىدە بەك ياسانچۇقلۇق قىلىپ كېتىشىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بىلىمى مول. بۇ تەرىپى ئۇنىڭ كەمچىلىكلىرىنى يېپىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، زامانغا ئاسانلا ماسلىشالايدۇ.
— كېلىش ـ كەلمەسلىكىنى بىلمەيمەن، ھاررى. بەلكىم دادىسىغا ھەمراھ بولۇپ مونتىكارلوغا كېتىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن.
— ھەي، ئۇنىڭ ئۆيدىكىلەرمۇ قىزىق ئىكەن. ئۇنى ئامال قىلىپ كەلتۈرەيلى. ھە راست دورىيان، تۈنۈگۈن ئاخشام سائەت ئون بىر بولماستىلا تىكىۋەتتىڭىز. بىزنىڭ ئۆيدىن چىقىپ بىرەر يەرگە باردىڭىزمۇ ياكى ئۇدۇل ئۆيگە كەتتىڭىزمۇ؟
دورىيان ئۇنىڭغا لەپپىدە قارىدى ۋە شۇئان قوشۇمىلىرى تۈرۈلۈپ كەتتى.
— ياق ھاررى، — دېدى دورىيان، — ئۆيگە سائەت ئۈچكە ئاز قالغاندا باردىم.
— كۇلۇبقا بارغان ئوخشىمامسىز؟
— شۇنداق، — لەۋلىرىنى چىشلەپ قويۇپ جاۋاب بەردى دورىيان، — ياق، ئۇ يەرگە بارماپتىمەن راست. ئۆيىڭىزدىن چىقىپ كوچا ئايلىنىپتىمەن. نېمىلەرنى قىلغانلىقىم ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ... سىز بىر ئىشلارنى كوچىلاپ سوراشقا بەك ئامراق ـ ھە، ھاررى! ھە دېسىلا خەقنىڭ نېمە ئىش قىلىۋاتقىنىنى بىلگۈڭىز كېلىدىكەن. مەن بولسام قىلغان ئىشلىرىمنى ئۇنتۇپ كەتسەملا دەيمەن. قارىغاندا، ئۆيگە زادى سائەت قانچىدە بارغانلىقىمنى بەك بىلگۈڭىز بار ئوخشايدۇ. بوپتۇ، دەپ بېرەي. تۈنۈگۈن ئاخشام سائەت ئىككى يېرىمدا ئۆيگە كىردىم. دەرۋازىنىڭ ئاچقۇچىنى ئۇنتۇپ قاپتىكەنمەن، ئامالسىز خىزمەتكارىمنى چاقىرىپ ئىشىكنى ئاچۇردۇم. يەنە

ئىشەنمىسىڭىز، بىرىپ خىزمەتكارىمدىن سورىسىڭىز بولىدۇ.
لورد ھېنرى مورىسىنى چىقىرىپ قويدى.

— مونداقلا سوراپ قويدۇم، ئىنىم! ئۇستۇنكى قەۋەتتىكى مېھمانخانىغا چىقايلىچۇ. بولدى، ھاراق ئىچمەيمەن چاپمان ئەپەندى، رەھمەت سىزگە. سىزگە نېمە بولدى، دورىيان؟ باشقىچىلا تۇرىسىز. ئېيتىڭە، زادى نېمە ئىش بولدى؟

— كارىڭىز بولمىسۇن، ھاررى. كۆڭلۈم تازا جايىدا ئەمەس. سىز بىلەن ئەتە ياكى ئۆگۈن كۆرۈشكىلى بارىمەن. ناربوروۋ خانىمغا مەن ئۈچۈن ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ قويىسىڭىز. بولدى، ئۇستىگىمۇ چىقماي، دەرھال ئۆيگە قايتمىسام بولمايدۇ.

— ئەمىسە بوپتۇ، دورىيان. ئەتە چۈشتىن كېيىن چاي ۋاقتىدا كۆرۈشەيلى. گراف خانىممۇ كەلمەكچى.

— ئىمكان بار بارىمەن، ھاررى، — دورىيان شۇنداق دەپلا ئۆيدىن چىقتى - دە، بىر پەيتتىن كىيىن كىرا قىلىپ ئۆيى تامان يول ئالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ۋەھىمە، ئەندىشە تۇمانلىرى چىرمىۋالغانىدى. لورد ھېنرىنىڭ بايىقى سوئاللىرىدىن ئۇ دەماللىققا نېمە قىلارىنى بىلەلمەيلا قالدى. دەلىل - ئىسپاتلارنى دەرھال كۆزدىن يوقىتىش كېرەك. ئۇ شۇلارنى ئويلاۋېتىپ، ئىختىيارسىز پۈتۈن ئەزايىغا تىترەك ئولاشتى. بازىلنىڭ پەلتوسى بىلەن سومكىسى ئۇنىڭغا تولىمۇ يىرگىنچلىك تۇيۇلاتتى.

ئۇ بۇ نەرسىلەرنى دەرھال بىر تەرەپ قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى. كۇتۇپخانىنىڭ ئىشكىنى قۇلۇپلىۋەتكەندىن كېيىن، بازىل خالىغاردنىڭ پەلتوسى بىلەن سومكىسىنى تىقىپ قويغان مەخپىي ئىشكاپنى ئاچتى. ئوچاقتا ئوت لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتاتتى، ئۇ ئوچاققا يەنە بىرمۇنچە ئوتۇن سالدى. پەلتو بىلەن سومكا كۆيگەندە چىققان پۇراق دىماغنى ئېچىشتۇراتتى. ئۇ ئالاھازەل بىر ئاش پىشىم ۋاقىتتا ھەممە نەرسىنى كۆيدۈرۈپ بولدى. ئۇنىڭ تۇرۇپلا بېشى قېيىپ كۆڭلى

ئېلىشتى، شۇ ھامان مىس ئىسرىقدانغا ئالجىرىيىنىڭ خۇش پۇراق ماتېرىياللىرىنى سېلىپ ئوت ياقتى، ئۆتكۈر پۇراقلىق سىركە بىلەن ئىككى قولى ۋە پېشانىسىنى پاكىز سۈرتتى.

ئۇنى تۇرۇپلا قورقۇنچ چىرمىۋالدى. كۆزلىرى نۇرلىنىپ، جىددىيلەشكىنىدىن ئاستىنقى كالپۇكىنى چىڭگىدە چىشلەپ تۇرۇۋالدى. ئىككى دېرىزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا پىل چىشى بىلەن سېلىپسىتتىن كۆز ئورنىتىلغان قارا ئەبنۇس ياغىچىدىن ياسالغان يوغان ئىشكاپ قويۇلغانىدى. دورىيان ئىشكاپقا تىكىلىپ قارىغىنىچە ھاڭۋېقىپ تۇرۇپلا قالدى، گويا ئۆزىدىكى قورقۇنچ ئاشۇ ئىشكاپتىن كېلىۋاتقاندەك، ئىشكاپتا قانداقتۇر ئۇ ھەم ئارزۇلايدىغان، ھەم ئۆچ كۆرىدىغان بىر نەرسە باردەكلا تۇيۇلۇپ كەتتى. نەپىسى تېزلىشىپ، ئۇچىغا چىققان بىر خىل ئەسەبىي ئىستەك ئۇنى كونترول قىلىۋالدى. ئۇ بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردىيۇ، يەنە تاشلىۋەتتى. ئۇنىڭ قاپاقلىرى ساڭگىلاپ، ئۇزۇن كىرپىكلىرى مەڭزىگە تېگەيلا دەپ قالغانىدى. ئۇ تېخىچە ھېلىقى ئىشكاپتىن كۆزىنى ئۈزمىگەنىدى. بايىدىن بېرى ساپادا سوزۇلۇپ ياتقان دورىيان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، ئىشكاپنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى، ئاندىن بىر تال پۇرژىنىلىق تۇتقۇچنى بېسىۋىدى، ئۈچ بولۇڭ شەكىلدىكى بىر تارتما ئۆزلۈكىدىن ئاستا ئېچىلدى. ئۇ دەرھال قولىنى تارتمىغا تىقىۋىدى، قولىغا بىر نەرسە ئۇرۇلدى. ئۇ چۆرىسىگە دولقۇنسىمان ئىنز چىقىرىلىپ تولىمۇ نەپىس ياسالغان، قاپقارا رەڭدە سىرلىنىپ ئۇششاق پۆپۈكچىلەر ئېسىلغان جۇڭگوچە كىچىك ساندۇق ئىدى. ساندۇقچىنى ئېچىۋىدى، ئىچىدىن دۈگىلەك مەلھەمسىمان بىر نەرسە ۋە پارقىراپ تۇرىدىغان بىر پارچە موم چىقتى، بۇ نەرسىلەرنىڭ غەيرىي پۇرىقىدىن بۇ يەرگە قويۇپ قويۇلغىنىغا ناھايىتى ئۇزاق بولغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئۇ بىرھازا ئارىسالدى بولۇپ تۇرۇپ قالدى، چىرايىدا غەلىتە بىر خىل كۈلۈمسىرەش قېتىپ قالغانىدى. ئۆي چىدىغۇسىز

دەرىجىدە ئىسسىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ لاغىلداپ تىترىشى ھېچ بېسىلىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ قەددىنى رۇسلاپ سائەتكە قارىدى، سائەت ئون بىردىن قىرىق مىنۇت ئۆتكەنىدى. ئۇ ھېلىقى كىچىك ساندۇقنى جايىغا قويۇپ قويۇپ، ئىشكاپنىڭ ئىشىكىنى ياپتى ـ دە، ھۇجرا ئۆيىگە كىردى.

قەدىمىي سائەت ئون ئىككىگە داڭ ئۇردى. دورىيان ئادەتتىكىچە كىيىنىپ، بوينىغا شارپىسىنى ئورىدى ـ دە، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسىگىنىچە ئىشىكتىن چىقتى. ئۇ بوند كوچىسىدا ئېسىل ئات قوشۇلغان بىر پەيتونىنى توستى ـ دە، پەيتونكەشكە بارىدىغان يېرىنى بوغۇق ئاۋازدا ئېيتتى.

— بەك يىراق ئىكەن! — دەپ غودۇراپ قويدى پەيتونكەش بېشىنى چايقاپ.

— ماۋۇ تىللانى ئېلىڭ، — دېدى دورىيان، — ئەگەر تېزرەك ئاپىرىپ قويسىڭىز، يەنە بىر فوند قوشۇپ بېرىمەن.

— بولىدۇ ئەپەندى، — دېدى پەيتونكەش، — بىر سائەتتىلا دېگەن يېرىڭىزگە يەتكۈزىمەن.

پەيتونكەش كىرا ھەققىنى ئېلىپلا، پەيتوننى تايمىس دەرياسى تەرەپكە بۇرىدى ـ دە، ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى.

ئون ئالتىنچى باب

يامغۇر شارقىراپ قۇيۇۋەتتى. غۇۋا يېنىپ تۇرغان كوچا چىراغلىرى يامغۇر تۇمانلىرىدا تولىمۇ سۇرلۇك كۆرۈنەتتى. مەيخانىلار تاقىلىش ئالدىدا ئىدى، ئىشىك ئالدىدا ئىككى - ئۈچتىن توپلىشىۋالغان ئەر- ئاياللارنىڭ كۆلەڭگىسى يىراقتىن غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بەزى مەيخانىلاردىن تۇرۇپ - تۇرۇپ ئەسەبىيلەرچە كۈلكە ئاۋازلىرى، بەزى مەيخانىلاردىن مەستلەرنىڭ ئۇرۇشۇپ تىللىشىشلىرى، قىيا - چىيالىرى دەممۇدەم ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

پەيتۇنىنىڭ كەينى ئورۇندۇقىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغان دورىيان گرېي كۆزىگە چۆكتۈرۈپ كىيگەن شىلەپىسى ئاستىدىن، شەھەردىكى بۇ شەرمەندىلىكلەرگە نۇرسىز كۆزلىرى بىلەن نەزەر سېلىۋاتاتتى، تۇرۇپ - تۇرۇپ لورد ھېنرىنىڭ تۇنجى كۆرۈشكەندە ئېيتقان: «روھتىكى جاراھەتلەرنى سەزگۈ ئەزالار بىلەن، سەزگۈ ئەزالاردىكى جاراھەتلەرنى روھ بىلەن ساقايتقىلى بولىدۇ» دېگەن سۆزلىرىنى تەكرارلايتتى. توغرا، ئۇ بۇ مەخپىي رېتسېپنى تالاي قېتىم سىناپ كۆرگەن، ئەمدىلىكتە يەنە بىر قېتىم سىناپ كۆرسە نېمە بوپتۇ؟ ئەپيۇنخانىنىڭ ئىچى قىزىپ كەتكەندى. جىمى ئىپلاسلىقلارنىڭ ئۇۋىسىغا ئايلانغان بۇ جايدا يۈز بېرىۋاتقان ئۇچىغا چىققان رەزىللىكلەر بۇرۇنقى جىنايەتلىك ئەسلىمىلەرنى ئۇنتۇلدۇرۇپ باراتتى.

كېچە ئاسمىنىدا ساڭگىلاپ تۇرغان ئاي بەجايىكى بىر قورقۇنچلۇق ئىسكىلىتنىڭ كاللىسىغىلا ئوخشايتتى، ئاسماندا لەيلەپ يۈرگەن يوغان بىر پارچە بۇلۇت پات - پات ئاينىڭ يۈزىنى

توسۇۋالاتتى. يولنىڭ ئىككى قاسنىقىدىكى گاز لامپىلار بارا ـ بارا غۇۋالىشىپ، كوچا تېخىمۇ تار ۋە قاراڭغۇ تۇس ئالدى. پەيتۇنكەش يولدىن ئېزىپ قېلىپ، يېرىم ئىنگلىز چاقىرىم يولدىن كەينىگە يېنىشقا مەجبۇر بولدى. يولغا يامغۇر سۇلىرى كۆللەپ قالغان، دۆمبىسىدىن ئىسسىق هور كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ئات كۆللەپ قالغان ئاشۇ يامغۇر سۇلىرىنى كېچىپ ئۆتكەندە، تۇيۇقسىز ئاستىدىن توختىماي سۇ چاچرايتتى، قويۇق تۇمان دەستىدە مەپىنىڭ ئىككى ياندىكى دېرىزىسىدىن سىرتتىكى هېچنېمىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايتتى.

لورد هېنرىنىڭ «روھتىكى جاراھەتلەرنى سەزگۈ ئەزالار بىلەن، سەزگۈ ئەزالاردىكى جاراھەتلەرنى روھ بىلەن ساقايتقىلى بولىدۇ» دېگەن سۆزلىرى ھەدەپ ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلايتتى. ئۇنىڭ ساقايماس كېسەلگە مۇپتىلا بولغان روھىنى سەزگۈ ئەزالىرى راستتىنلا ساقايتالارمۇ؟ بىگۇناھ قانلار تۆكۈلدى، ئۇنىڭ ئورنىنى قانداق تولدۇرۇش كېرەك؟ ھەي! بۇنىڭ ئورنىنى ھەرگىز تولدۇرغىلى بولمايدۇ. ئۇنى ئەپۇ قىلىشقا مۇمكىن بولمىغىنى بىلەن، ئۇنتۇپ كېتىشكە تامامەن بولىدۇغۇ؟ ناھايەت، ئۇ يۈز بەرگەن بۇ قانلىق ئىشلارنى تامام ئۇنتۇپ كېتىش قارارىغا كەلدى. شۇنداقتىمۇ، بازىلنىڭ ئۇنىڭغا ئۇنداق گەپلەرنى قىلىدىغانغا نېمە ھەققى؟ باشقىلارغا ئۇنى ـ بۇنى دەيدىغانغا ئۇ يا سوتچى بولمىسا! ئۇنىڭ ئاشۇ گەپلىرى تولىمۇ قورقۇنچلۇق، چىداپ تۇرغىلى بولمايدۇ.

ئات پۇشقۇرغىنىچە ئېغىر قەدەملىرى بىلەن پەيتۇننى سۆرەپ ماڭماقتا ئىدى، پەيتۇننىڭ سۈرئىتى دورىيانغا ماڭغانسېرى ئاستىلاپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ دېرىزىنى ئېچىپ پەيتۇنكەشنى تېزرەك مېڭىشقا ئالدىراتتى. شۇ تاپتا ئۇنى كۆچلۈك ئەپيۇن خۇمارى قىيناماقتا ئىدى. ئۇ چىرايلىق قوللىرى بىلەن ئەپيۇن خۇمارى دەستىدىن قىچىشىپ ئارام بەرمەيۋاتقان گاللىرىنى پات ـ پات سىقىپ قوياتتى. ئۇ ھاسىسى

بىلەن ئاتنىڭ ساغرىسىغا كۆچەپ بىرنى سالدى. پەيتۇنكەش ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە تېزرەك مېڭىش ئۈچۈن قامچىسىنى ئوينىتىپ ئېتىنى دېۋىتتى. دورىيانمۇ ئىختىيارسىز كۈلۈۋەتتى. پەيتۇنكەشمۇ ئارتۇق گەپ قىلمىدى.

يول گويا پايانى يوقتەكلا كۆرۈنەتتى، گىرەلىشىپ كەتكەن كوچىلار كىشىگە ئۆمۈچۈك تورلىرىنى ئەسلىتەتتى. بىر خىلدىلا داۋام قىلىۋاتقان يول تولىمۇ زېرىكىشلىك تۇيۇلاتتى. تۇمان بارا ـ بارا قويۇقلىشىپ، دورىيانىنى بارغانسېرى قورقۇنچ باستى.

شۇ ئارىدا ئۇلار ئىمتاسلىقتا چۆمگەن بىر خىش زاۋۇتىدىن ئۆتتى. بۇ يەردە تۇمان سەل شالاڭراق بولغاچقا، ئۇ بوتۇلكا شەكلىدىكى غەلىتە خىش خۇمدانلىرىدىن لاۋۇلداپ چىقىۋاتقان قىپقىزىل ئوت يالقۇنلىرىنى كۆردى. بىر ئىت ئۇلارغا قاراپ ھەدەپ قاۋايتتى، نەلەردىندۇر بىر يەردىن يولدىن ئېزىپ قالغان دېڭىز چايكىلىرىنىڭ چاڭقىلداشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئات بىر نەرسىگە مۈدۈرۈپ كەتتىمۇ، قانداق، پەيتۇن تۇيۇقسىزلا بىر ياققا قىڭغىيىپ كەتتى ۋە بىردىنلا ئالدىغا قاراپ ئۈچقاندەك چېپىپ كەتتى.

بىرھازادىن كېيىن، ئۇلار توپىلىق يولدىن چىقىپ، ئادەمنى ماڭدامدا بىر تاسقايدىغان شېغىللىق كاتاڭ يولغا چۈشتى. ئەتراپتىكى ئۆيلەرنىڭ دېرىزىلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك قاپقاراڭغۇ ئىدى، ناگان ـ ناگاندا چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇرغان دېرىزىلەردىن غەلىتە كۆلەڭگىلەر غىل ـ پال كۆرۈنۈپ قالاتتى. دورىيان قىزىقسىنىپ سىنچىلاپ قارىدى، توختىماي مىدىرلاۋاتقان كۆلەڭگىلەر ئۇنىڭغا تولىمۇ غەلىتە كۆرۈنۈپ كەتتى. تۇرۇپلا ئۇنىڭ بىزارلىقى تۇتۇپ، ئەرۋاھى ئۈچتى. ئۇلار بىر دوقمۇشتىن ئايلىنىپ ئۆتۈشىگە، بىر ئايال ئىشىكنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇۋېلىپ ئۇلارغا بىرنېمىلەرنى دەپ ۋارقىرىدى، ئىككى ئەر كىشى مەيىننىڭ ئارقىسىدىن بىرەر يۈز ياردقىچە

قوغلاپ كەلدى، پەيتونكەش ئۇلارنى قامچا بىلەن راسا ساۋىغاندىلا ئاندىن ئۇلار توختاپ قېلىشتى.

ئېيتىلىشىچە، ئوتلۇق ھېسسىيات كىشىنىڭ پىكىر - خىياللىرىنى توختىماستىن ئۇرغۇتۇپ تۇرىدىكەن. ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. دورىيان لەۋلىرىنى چىڭ چىشلىگىنىچە روھ بىلەن سەزگۇ ئەزالار توغرىسىدىكى ھېلىقى سىرلىق تۇس ئالغان گەپلەرنى تاكى «بۇ گەپلەر ۋۇجۇدۇمدا مەۋج ئۇرۇۋاتقان ھېس - تۇيغۇلىرىمنى تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلەيدىكەن ۋە ئەقلىي يوسۇندا مۇئەييەنلەشتۇرەلەيدىكەن» دەپ قارىغۇچە يېنىش - يېنىشلاپ تەكرارلىدى. ئاشۇ ئوتلۇق ئارزۇ - ئىستەكلەر ھېچ سەۋەبسىزلا ئۇنىڭ كەيپىياتىنى كونترول قىلىپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ نەزىرىدە تولىمۇ ئاقىلانىلىك ئىدى. بۇ خىيال ئۇنىڭ مېڭىسىنىڭ ھەربىر ھۇجەيرىسىگىچە يوشۇرۇن يىلتىز تارتماقتا، كۆچلۈك ياشاش ئىستىكى (ئارزۇ - ئىستەكلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قورقۇنچلۇقى) ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھەربىر تال نېرۋا، ھەربىر تال تالالارنى غىدىقلاپ لەرزىگە سالماقتا ئىدى. ئۇ بىر مەزگىل كۆرۈمسىزلىككە، بەتبەشىرىلىككە ئۆچ بولغانىدى. چۈنكى، ئاشۇ بەتبەشىرىلىكلەر شەيئىلەرنى تولىمۇ چىن قىلىپ كۆرسىتەلەيتتى، مانا ئەمدىلىكتە ئۇ دەل ئەكسىچە بەتبەشىرىلىكنىڭ ئاشۇ خىسلىتىگە ئامراق بولۇپ قېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن بەتبەشىرىلىكلا بىردىنبىر ھەقىقەت ئىدى. ئەپسانە سۆزلەر بىلەن كانىيى يىرتىلغۇچە تىللىشىش، كىشىنىڭ نەپرىتىنى قوزغايدىغان قاراقچىلارنىڭ ئۇۋىسى، شاللاقلىق، زوراۋانلىق، ئوغرى - يانچۇقچى، كەلگۈندى - سايىاقلارنىڭ رەزىللىكلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆچلۈك ھەقىقەتتەك سۆيۈملۈك تۇيۇلاتتى، جىمى گۈزەللىكلەردىن، يېقىملىق كۆي ئىچىدىكى ساماۋى چۈشلەردىن ھالقىپ چۈشەتتى. مانا بۇلار ئۇنىڭ ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتىشى ئۈچۈن تولىمۇ زۆرۈر ئىدى، شۇنىڭدىلا ئۇ ئۈچ كۈنگە قالمايلا جىمى ۋەھىملەردىن بىر يولىلا

خالاس بولاتتى.

پەيتۇن قاپقاراڭغۇ بىر تار كوچا ئاغزىغا كەلگەندە، پەيتۇنكەش ئۈشتۈمتۈت ئاتنىڭ چۇلۋۇرىنى كۈچەپ تارتتى. قاتار كەتكەن بىر كورپۇس زومچەك ـ زومچەك ئۆيلەرنىڭ تۇرخۇنىدىن قاپقارا ئىسلار تۇرۇم ـ تۇرۇم بولۇپ ئاسمانغا كۆتۈرۈلمەكتە ئىدى. كوچىنى قاپلىغان ئاپئاق قويۇق تۇمانلار كىشىگە بەئەينى جىن ـ ئالۋاستىلارنىڭ يەلكەنلىك كېمىسىنى ئەسلىتەتتى.

ــ سىز بارماقچى بولغان جاي مۇشۇمۇ، ئەپەندى؟ ــ سورىدى پەيتۇنكەش خىرقىراپ.

ھاڭ ـ تاڭ قالغان دورىيان ئەتراپقا ئەلەڭلەپ قارىدى.

ــ مۇشۇ يەر شۇ، ــ ئۇ ئالدىراپقىنا پەيتۇندىن چۈشتى، ۋەدىسى بويىچە پەيتۇنكەشكە كىرا ھەققىنى جىقراق بېرىپ پىرىستانغا قاراپ ئىلدام مېڭىپ كەتتى. بىر چوڭ سودا پاراخوتىنىڭ قۇيرۇقىدىكى چىراغلار يېنىپ تۇراتتى، چىراغ نۇرىنىڭ سۇ يۈزىدە ئەكس ئەتكەن شولىسى توختاۋسىز تەۋرىنەتتى. كۆزنى قاماشتۇرىدىغان بىر دەستە نۇر بىر پاراخوتنىڭ ئۈستىدىن يورۇتۇپ ئۆتتى. لىقىدە كۆمۈر قاچىلانغان بۇ پاراخوت چەت ئەلگە مېڭىش ئالدىدا تۇراتتى. پاتقاق بولۇپ كەتكەن پىيادىلەر يولى گويا سۇدىن بايىلا سۇزۇۋېلىنغان يامغۇرلۇق چاپاننى ئەسلىتەتتى.

دورىئان سولغا بۇرۇلۇپ قەدىمىنى تېز ـ تېز ئالدى، بىرەرى كەينىمگە چۈشتىمىكىن دېگەندەك، پات ـ پات كەينىگە قاراپ قوياتتى. ئالاھازەل يەتتە ـ سەككىز مىنۇتلاردىن كېيىن، ئۇ تولىمۇ سۆرۈن ھالەتتە كۆزگە تاشلىنىدىغان ئىككى زاۋۇتنىڭ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقان بىر ۋەيرانە ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۆينىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدىكى دېرىزىگە بىر پانۇس ئېسىقلىق تۇراتتى. ئۇ توختاپ ئىشىكنى چېكىپ بەلگە بەردى.

ھايال ئۆتمەي، كارىدوردا ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى، ئارقىدىنلا زەنجىر شاراقلاپ ئىشىك ئاستاغىنا ئېچىلدى. ئۇ ئۆيگە كىرىپ

كېتىۋېتىپ، ئىشىكنى ئاچقان سېمىز، دوغىلاققىنا كەلگەن ئادەمگە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدى، ھېلىقى ئادەم ئىرغاڭلىغىنىچە كىرىپ كەتتى. زالنىڭ ئۇ بېشىغا يىرتىلىپ جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن بىر يېشىل پەردە تارتىپ قويۇلغانىدى، ئۇ كېلىشى بىلەنلا شامالدا لەپەڭلەپ كەتتى. ئۇ پەردىنى قايرىۋېتىپ، ئۇچەيدەك ئۇزۇن بىر ئۆيگە كىردى. بۇ ئۆي قارىماققا دەرىجىسى تۆۋەن تانسىخانىغىلا ئوخشايتتى. كۆزنى قاماشتۇرىدىغان گاز لامپىلار تام بويلىتىپ قاتىرىسىغا تىزىۋېتىلگەنىدى، گاز لامپىدىن تارقىلىۋاتقان ئاجىز نۇر قارشى تەرەپتىكى چىۋىن پوقى بېسىپ كەتكەن ئەينەكنى خىرە يورۇتۇپ، غەلىتە كۆلەڭگىلەرنى ھاسىل قىلىپ تۇراتتى. يەرگە يېيىتىلغان ياغاچ كېپىكى دەسسىلىۋېرىپ مىچ ـ مىچ لاي بولۇپ كەتكەنىدى. بىرقانچە مالاي ئوچاقنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئوشۇق ئويناۋاتاتتى، گەپ قىلغاندا ئۇلارنىڭ ئاپئاق چىشلىرى كۆرۈنۈپ قالاتتى. بىر بۇلۇڭدا بىر ماتروس ئىككى قولى بىلەن بېشىنى قۇچاقلىغىنىچە شىرە ئۈستىدىلا ياتاتتى، تولىمۇ قوپال سىرلانغان پەشتاختا تامنىڭ بىر تەرىپىنى پۈتۈن ئىگىلىگەنىدى، يېنىدا تاياقتەك ئورۇق ئىككى ئايال بىر بوۋاينى تېرىكتۇرۇپ ئويناۋاتاتتى، بىزارلىقى چىرايىغا تېپىپ چىققان بۇ بوۋاي ھەدەپ پەلتوسىنىڭ يېڭىنى قېقىۋاتاتتى. دورىيان ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈشىگە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر ئايال كۈلۈمسىرىگىنىچە: «شۇ تاپتا ئۇ بەدىنىدە قىزىل چۈمۈلە ئۆمىلەپ ماڭغاندەك تۇيغۇدا بولۇۋاتىدۇ» دېدى. بوۋاي ھودۇقۇش ئىلكىدە ئايالغا لەپپىدە قاراپ قويدى ـ دە، ئۆكسۈپ يىغلاپ تاشلىدى.

ئۆينىڭ ئۇ بېشىدا قاراڭغۇ ئۆيگە تۇتىشىدىغان بىر كىچىك پەلەمپەي بار ئىدى. دورىيان پەلەمپەيگە پۈتىنى ئېلىشىغا، ئەپيۇننىڭ كۈچلۈك ھىدى دىمىغىغا گۈپپىدە ئۇرۇلدى. ئۇ چوڭقۇر بىر نەپەس ئېلىۋىدى، تەنلىرى يايراپ كەتتى. ئۇ ھېلىقى

قاپقاراڭغۇ ئۆيگە كىرگەندە، بىر يىگىت ساپسېرىق چاچلىرىنى تارىغاچ ئەپيۇنىنىڭ چىلىمىنى چىراغقا تۇتۇپ، ئوت تۇتاشتۇرۇۋاتاتتى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ دورىيانغا نەزىرىنى ئاغدۇردى ـ دە، سەل ئىككىلەنگەندەك بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— سەنمۇ مۇشۇ يەردىمىدىڭ ئادرىيان؟ — غودۇڭشىپ قويدى دورىيان.

— مەن يەنە نەگىمۇ بارالايمەن؟ — جاۋاب بەردى يىگىت تولىمۇ روھسىز قىياپەتتە، — هازىر دوستلىرىمنىڭ ھەممىسى مەندىن بەزدى.

— مەن تېخى سېنى ئەنگلىيىدىن كەتتىمىكىن دەپ قاپتىمەن.

— دارلىڭتون پەقەت ئادەمگەرچىلىكى يوق نېمە ئىكەن، ئاخىر بولماي، قەرزىمنى قېرىنداشلىرىم تۆلىۋەتتى. جورجىمۇ ماڭا گەپ قىلماي تەتۇر قاراپ يۈرىدۇ... مېنى ئارىغا ئالمىسا مەيلى، پەرۋايىم پەلەك، — ئۇ چوڭقۇر ئۇھسىنىپ قويۇپ گېپىنى داۋام قىلدى، — مۇشۇلا بولىدىكەن، ماڭا ئاغىنىنىڭ لازىمى يوق. ھېلىمۇ ئاغىنىلىرىم پىيازنىڭ پوستىدەك تولا، مېنىڭ.

دورىيان ئىختىيارسىز كەينىگە بىر قەدەم داجىپ، يىرتىلىپ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن پالاستا ئوڭدا ـ دۈمدە بولۇپ يېتىشقان ھەرەڭ ـ سەرەڭ بەڭگىلەرگە نەزىرىنى ئاغدۇردى. ئۇلار يىلاندەك تولغۇلۇپ، ئېغىزلىرىنى كاماردەك يوغان ئېچىشىپ، ئەلەس كۆزلىرىنى ياغ سالغان چايدەك پارقىرىتىپ يېتىشاتتى. ئۇ كۆز ئالدىدىكى بۇ مەنزىرىدىن تۇرۇپلا قالدى، بۇ كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ غايىۋى جەننەتلىرىدە ئازابىنىڭ تەمىنى تېتىۋاتقانلىقىنى، مۇدھىش تۇرمىنى ئەسلىتىدىغان بۇ ئۆينىڭ ئۇلارغا يېڭى بىر كەيپىنىڭ ھۇزۇرىنى سۇرۇشىنىڭ سىرىنى ئۆگىتىۋاتقانلىقىنى چۈشىنىپ يەتتى. ئۇلارنىڭ ئەھۋالى

ھەرھالدا دورىيانىڭكىدىن ياخشى ئىدى، ئۇ شۇلارنى ئويلىغانسېرى خىياللىرى گادىرماچلىشىپ كەتتى. ئەسلىمىلىرى گويا ساقايماس مەرەز كېسەلدەك، روھىنى تىنىمسىز غاجىلاپ ئارام بەرمەيتتى. ئۇنىڭغا بازىل خالۋاردىنىڭ كۆزلىرى مىختەك تىكىلىپ تۇرغاندەك تۇيۇلۇپ، بۇ نەس باسقۇر جايدا تۇرىۋەرگۈسى كەلمىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئادرىيان سىڭگىلتونىنىڭ بۇ يەردە بولۇشىدىن كۆڭلى بىسەرەمجان بولۇۋاتاتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆڭلى ھېچكىم تونۇمايدىغان بىر يەرگە بېرىشنى، ئۆزلۈكىنىڭ ئىسكەنجىسىدىن بوشىنىپ چىقىشنى ئىستەپ قالدى.

— باشقا يەرگە باراي، — دېدى ئۇ بىرھازا دېلىغۇللۇقتىن كېيىن.

— پرېستانغا بارامسىز؟

— ھەئە.

— ھېلىقى قانجۇق چوقۇم ئاشۇ يەردە. ئۇلار ئۇنى بۇ يەرگە كەلگىلى قويمايدۇ.

— مەن ھازىر مېنى ياخشى كۆرىدىغان ئاياللاردىن جىق تويدۇم. ئەكسىچە، مەندىن بىزار ئاياللارغا قىزىقىپ قېلىۋاتىمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ يەرنىڭ ماللىرى بۇ يەرنىڭكىدىن ياخشىراق، — دېدى دورىيان ئورنىدىن كۆتۈرۈلۈپ تۇرۇپ.

— بۇ يەرنىڭمۇ قېلىشمايدۇغۇ!

— ماڭا شۇ يەرنىڭ بەكرەك تېتىيدۇ. ئازراق ئىچمەمسىلەرمۇ، مېنىڭ سەل ئىچكۈم كېلىۋاتىدۇ.

— مېنىڭ ھېچنېمە ئىچكۈم يوق، — دېدى يىگىت تولىمۇ زەئىپ ئاۋازدا.

— ئازراق ئىچىپ قويمامسەن.

ئادرىيان سىڭگىلتون ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، دورىئاننىڭ كەينىدىن پەشتاختىنىڭ ئالدىغا كەلدى. بېشىغا كونىراپ كەتكەن ئەرەبچە ياغلىق سېلىپ، ئۇچىسىغا

تىتىلىپ مازلىرى چىقىپ كەتكەن پەلتو كىيگەن بىر كۆرۈمسىز ئارغۇن كىشى سەت ھىجايغىنىنچە ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر بوتۇلكا براندى بىلەن ئىككى رومكىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا سۇرۇپ قويدى. ھېلىقى ئىككى ئايال ناز - كەرەشمە قىلغىنىنچە يېنىچە سۇرۇلۇپ، گەپ باشلىدى. دوريان شۇئان ئۇلارغا دۈمبىسىنى قىلىپ، ئادريان سىڭگىلتونغا پەس ئاۋازدا بىرنېمىلەرنى دېدى.

ئۇ ئىككى ئايالنىڭ بىرى چىرايىنى پۈرۈشتۈرگىنىچە غەلىتە ھىجىيىپ خۇلق چىقىرىشقا باشلىدى.

— پاھ، بۈگۈن ئاخشام تازا بەختىمىز چىقىپتۇ - دە، — دېدى ئۇ ئايال سوغۇق كۈلۈپ.

— خىلىمىزنى تېپىپ گەپ قىلىڭ، تولا ئادەمگە چاپلىشىۋالماڭ، — ۋارقىرىدى دوريان تېرىكىپ، — سىزگە نېمە كېرەك؟ پۇلمۇ؟ مانا ئېلىڭ. ئەمدى كۆزۈمگە كىرىۋالماڭ.

ئايالنىڭ خۇمار كۆزلىرىدىن شۇئان قىپقىزىل نۇر چاقناپ كەتتىيۇ، بۇ نۇر شۇئان نەلەرگىدۇر غايىب بولۇپ، ئەسلىدىكى گۇنسىز ھالىتىگە قايتتى. ئۇ بېشىنى ئېتىپ قويۇپ، شىرە ئۈستىدىكى تەڭگىلەرنى ئاچ كۆزلەرچە ھاپىلا - شاپىلا قولىغا ئالدى. يەنە بىر ئايال كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئۇنىڭغا ھەسەتخورلۇق بىلەن قاراپلا قالدى.

— ئۇ يەرگە بارغاننىڭ پايدىسى يوق، — دېدى ئادريان سىڭگىلتون ئۇھسىنغان ھالدا، — مېنىڭ كەتكۈم يوق. كەتسەممۇ نېمە ئىش قىلىمەن؟ بۇ يەر ماڭا بەك ھوزۇرلۇق بىلىنىدۇ.

— بىرەر نەرسىگە ھاجىتىڭ چۈشسە ماڭا خەت ياز. بولامدۇ؟ — دېدى دوريان بىردەم تۇرۇپ كېتىپ.

— ماقۇل.

— ئەمىسە كەچلىكىڭ خەيرلىك بولسۇن.

— كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، — يىگىت شۇنداق دېگەچ پەلەمپەيگە پۇتىنى ئالدى ۋە قولياغلىقىنى چىقىرىپ، قۇرۇپ

گەز باغلاپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى ئېرتىپ قويدى.
دورىيان قاپاقلىرى ساڭگىلىغان ھالدا ئىشىك تەرەپكە قاراپ ماڭدى. ئەمدىلا ئىشىكنىڭ پەردىسىنى قايرىشىغا، ئۇ بايا پۇل بەرگەن، كالپۇكىنى قان ئىچكەندەك قىپقىزىل بويىۋالغان ھېلىقى ئايال سەت ئاۋازدا قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.
— ھەي ئىسىت، ئېسىل مالدىن بىرى قولدىن كەتتى - دە، — دېدى ئايال قۇلاقىقا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىدىغان كاركىراق ئاۋازدا گېلىنى قىرىپ تۇرۇپ.
— ھۇ پاسكىنا قانجۇق، — ئاغزىنى بۇزدى دورىيان، — سېسىق ئاغزىڭنى يۇم!
ئايال بارماقلىرىدىن قاس چىقىرىپ قويۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن ۋارقىرىدى:
— سىز باشقىلارنىڭ سىزنى «جەلپكار شاھزادە» دەپ چاقىرىشىغا ئامراق ئەمەسمىدىڭىز؟
مۈگدەپ ئولتۇرغان ھېلىقى ماتروس بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئورنىدىن دىرىگگىدە تۇرۇپ كەتتى ۋە ئەسەبىيلەشكىنىچە ئەتراپقا قارىدى، زال ئىشىكىنىڭ گۈپپىدە يېپىلغىنىنى ئاڭلاپ، ئىككىدە ئورنىدىن تۇردى - دە، قۇيۇندەك چىقىپ كەتتى.
توختىماي يېغىۋاتقان سىم - سىم يامغۇردا دورىئان دەريانى بويلاپ ئىتتىك كېتىۋاتاتتى، ئادرىيان سىڭگىلتون بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قېلىش ئۇنى ئاجايىپ خىياللارغا ئەسىر قىلدى. ئۇ توختىماي ئۆز - ئۆزىگە : «ئاشۇ يىگىتتەك گۇمرانلىق ئورنىغا چۈشۈپ قالىدىغىنى ئەسلىدە مەن بولۇشۇم كېرەكمىدى، قانداق؟ بازىل خالۋارد ئەنە شۇنداق دېگەن ئەمەسمىدى؟» دەپ سوئال قوياتتى. ئۇ لېۋىنى چىڭگىدە چىشلىدى، شۇئان كۆزلىرى تولىمۇ ئازابلىق تۈس ئالدى. لېكىن، ئۇنىڭ بۇ ئىش بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بار؟ كىشىلىك ھايات تولىمۇ قىسقا ھەم ئازابلىق بولىدۇ، ھېچكىممۇ باشقىلارنىڭ سەۋەنلىكلىرىگە مەسئۇل بولالمايدۇ. ھەممە

كىشىنىڭ ئۆز ئالدىغا تۇرمۇشى بار ھەم شۇ تۇرمۇشى ئۇچۇن تېگىشلىك بەدەل تۆلەيدۇ. ئەڭ ئېچىنىشلىقى شۇكى، كىشىلەر ناگان ـ ناگاندا ئۆتكۈزۈپ قويغان سەۋەنلىكلىرى ئۇچۇنمۇ تەكرار بەدەل تۆلەشكە مەجبۇر بولىدۇ. تەقدىر ئىلاھى ۋاقتى كەلگەندە ئادەمگە يۈز ـ خاتىر قىلىپ ئولتۇرمايدۇ.

پسىخولوگلار شۇنداق دەيدۇكى، جىنايەت سادىر قىلىش ئىستىكى كىشى ۋۇجۇدىنى ئۆز ئىسكەنجىسىگە ئالغان چاغدا، شۇ كىشىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھەربىر تال تومۇر، مېڭىسىدىكى ھەربىر تال ھۈجەيرە گوياكى بىر قورقۇنچلۇق ھەرىكەت ھالىتىگە كىرىدۇ. بۇ چاغدا، مەيلى ئەر ياكى ئايال بولسۇن، ھۆرلۈك ئىرادىسىدىن مەھرۇم بولىدۇ. ئۇلار خۇددى ماشىنا ئادەمگە ئوخشاش، مېڭىۋاتقان ئاشۇ يولىنىڭ نەگە بېرىپ نەدە ئاخىرلىشىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايدۇ. ئۇلار تاللاش ھوقۇقىنى يوقاتقان بولۇپ، ۋۇجۇدىدا غۇرۇر ـ ۋىجدان دېگەندىن ئەسەرمۇ قالمايدۇ ھەم شۇنداق تۇرۇقلۇق، يەنە ئاۋۋالقىدەك ياشاۋېرىدۇ، ئاسىيلىقلىرىغا سېھرىي كۈچ ئاتا قىلىدۇ. ئىلاھشۇناسلارنىڭ زېرىكمەي ـ تېرىكمەي بىزنى ئاگاھلاندۇرغىنىدەك، جىمى رەزىللىكنى ئاشۇ ئاسىيلىقنىڭ مەنبەسى قىلىدۇ. جىمى رەزىللىكنىڭ ئەڭ يۈكسەك پىرى بولغان يىرگىنچلىك سەھەر يۇلتۇزى دەل ئاشۇنداق ئاسىيلىق سەۋەبلىك جەننەت قەسرىدىن غۇلاپ چۈشىدۇ.

دورىياننىڭ خىياللىرى چىگىشلىشىپ، چىركىن ئىدىيىلەر دەستىدە بۇلغىنىپ ئەسلىنى ئۇنتۇغان كاللىسىدا رەزىل نىيەتلەر غەلىيان كۆتۈردى، قەلبى ئاسىيلىقنى ئىستىدى. ئۇ قەدىمىنى تېخىمۇ تېزلەتتى، بۇرۇلۇپ يولنىڭ بويىدىكى قاپقاراڭغۇ ئۆڭكۈرنى ئەسلىتىدىغان، سېسىق نامى پۇر كەتكەن ھېلىقى جايغا بارغىلى بولىدىغان يېقىن يولغا تۇتىشىدىغان دەھلىزگە كىردى. شۇ ئەسنادا ئۇ بىرىنىڭ كەينىدىن ئېتىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بايقىدى. ئۇ كىشى ئۇنىڭغا ئۆزىنى قوغداش

پۈرستى بەرمەيلا، كەلگەن پېتى ئۇنى تامغا نىقتاپ، ئامبۇردەك كۆچلۈك قوللىرى بىلەن كېكىردىكىدىنلا ئالدى. دورىيان تىن ئالالماي تېپىرلاپلا قالدى، ۋۇجۇدىدىكى پۈتۈن كۈچىنى يىغىپ كۆچلۈك قوللارنىڭ چاڭگىلىدىن ئۆزىنى بوشاتماقچى بولدى. شۇ ئەسنادا، ئالتىئاتار تاپانچا شاراق - شۇرۇق بەتلىنىپ، تاپانچىنىڭ ئىستوۋۇلى دورىياننىڭ كاللىسىغا تىرەلدى. دىقماق، تەمبەل كەلگەن بىر قارا كۆلەڭگە ئۇنىڭ ئالدىدا تىككىدە تۇراتتى.

— نېمە قىلماقچىسەن؟ — سورىدى تىنىقىغا ئۇلاشمايۋاتقان دورىيان.

— قىمىرلىما، — ۋارقىرىدى ھېلىقى ئادەم قورقۇنچلۇق ئاۋازدا، — قىمىرلايدىغانلا بولساڭ ئېتىپ تاشلايمەن.

— ساراڭمۇسەن؟ مەن ساڭا نېمە قىلدىم؟

— سەن سىبىل ۋېيىننىڭ بېشىغا چىققىنىڭ، — دېدى ھېلىقى ئادەم، — سىبىل ۋېين مېنىڭ ئاچام بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغىنىنى بىلىمەن. لېكىن، ئۇ سېنىڭ سەۋەبىڭدىن ئۆلدى. مەن سېنى ئۆلتۈرۈپ ئاچامنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشقا قەسەم قىلغان. سېنى ئىزدەۋاتقىنىمغا نەچچە يىل بولدى. لېكىن، سېنى ھېچ يەردىن تاپالمىدىم. رەڭگىرويۇڭنى سۈرەتلەپ بەرگەن ھېلىقى ئىككى ئادەم ئۆلۈپ كەتتى. ئاچامنىڭ سېنى «جەلپكار شاھزادە» دەپ ئاتىغىنىدىن باشقا، سەن توغرۇلۇق ھېچنېمە بىلمەيتتىم. بۈگۈن مەن بىرىنىڭ سېنى شۇنداق دەپ چاقىرغىنىنى تاسادىپىي ئاڭلاپ قالدىم. سېسىق تېنىڭدىن ئايرىلىشتىن ئاۋۋال، دەرھال قىلمىشلىرىڭغا توۋا قىلىۋال.

دورىياننىڭ قورققىنىدىن روھى چىقىپ كېتەيلا دەپ قالدى.

— مەن ئۇنى تونۇمايمەن، — دېدى دورىئان كېكەچلەپ، — مەن ئەزەلدىن بۇ ئىسىمنى ئاڭلاپ باقمىغان. سەن ساراڭ بوپسەن.

— گۇناھىڭنى بوينۇڭغا ئالغىنىڭ ياخشىمىكىن. بۈگۈن مەن

سىنىڭ جېنىڭنى ئالىمسام، جامۇس ۋېيىن دېگەن ئىسمىمنى يۆتكىۋېتىمەن.

قورقىنىدىن پۇت - قولىدا جان قالمىغان دورىيان نېمە دېيىشىنى، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەيلا قالدى.

— تېزلان ! — ھۆركىرىدى ھېلىقى ئادەم، — بوپتۇ، بىر مىنۇت ۋاقىت بېرەي، تونۇۋا قىلىۋال. بۈگۈن كەچ پاراخوت بىلەن ھىندىستانغا كېتىمەن. مېڭىشتىن ئىلگىرى سەن پەسەندىنى بىر تەرەپ قىلىۋېتەلمىسەم بولمايدۇ. تېز بول !

دورىياننىڭ ئىككى بىلىكى ساڭگىلاپلا قالدى. دورىيان ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ، نېمە قىلارنى بىلەلمەيلا قالغانىدى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ كاللىسىدا بىر خىيال چاقماق چاققاندەك لاپپىدە پەيدا بولدى.

— توختا ! — دېدى دورىيان، — دېگىنە، ئاچاڭ ئۆلۈپ كەتكىلى قانچىلىك بولدى؟

— ئون سەككىز يىل بولدى، — جاۋاب بەردى ھېلىقى ئادەم، — بۇنى سوراپ نېمە قىلىسەن؟ ئۆلگىلى قانچە يىل بولۇشى بىلەن نېمە كارىڭ؟

— ئون سەككىز يىل؟ — دورىيان گويا كۆرەڭلىگىنىچە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — ئون سەككىز يىل بولدى دېگىنە ! ئاۋۇ چىراغنىڭ يورۇقىدا چىرايىمنى ئوبدان كۆرۈپ باق.

جامۇس ۋېيىن ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى چۈشەنمەي تۇرۇپ قالدى، ئاندىن دورىياننى سۆرىگەن پېتى دەھلىزدىن ئاچىقتى.

غۇۋا يورۇپ تۇرغان كوچا چىراغلىرى شامالدا ھەدەپ ئىرغاڭلايتتى. جامۇس ۋېيىن جېنىنى ئالماقچى بولغان بۇ ئادەمنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك چىرايى، قاملاشقان بوي - بەستىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ خاتالاشقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئالدىدىكى بۇ ئادەم قارىماققا يىگىرمە ياشتىن ئەمدىلا ئاشقاندەك، ئاچىسى ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇنقى ۋاقىتتىن ئانچە چوڭ ئەمەستەك كۆرۈنەتتى. ئېنىقكى، ئاچىسىنىڭ ھاياتىنى نابۇت

قىلغان ئادەم بۇ ئەمەس ئىدى.

ئۇ قولىنى بوشىتىپ، كەينىگە بىر نەچچە قەدەم داجىدى.

— پەرۋەردىگار، ئاھ پەرۋەردىگار! — تووۋلىدى ئۇ، — سىنى ئۆلتۈرۈۋەتكىلى تاسلا قاپتىمەن ئەمەسمۇ!

دوربىيان گىرىپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى.

— بۇرادەر، چوڭ خاتالىقتىن بىرنى ئۆتكۈزۈپ قويغىلى تاس قالدىڭ! — دېدى ئۇ كەسكىنلىك بىلەن جامۇس ۋېيىنغا تىكىلىپ تۇرۇپ، — بۇ ساڭا بىر ساۋاق بولۇپ قالسۇن. ئىنتىقام ئېلىشتا ھەرگىز ئۆزۈڭ قول سالما.

— مېنى كەچۈرۈڭ ئەپەندى، — كەچۈرۈم سورىدى جامۇس ۋېيىن، — مەن خاتالىشىپتىمەن. ئاشۇ جىن تەگكۈر يەردە ئاڭلىغان بىر ئېغىز گەپتىن كاللام چۆرگىلەپ قاپتۇ.

— تاپانچاڭنى ئاستا يىغىشتۇرۇپ، ئۆيۈڭگە قايت. بولمىسا ئۆزۈڭگە ئاۋارىچىلىك تېپىۋالىسەن، — دوربىيان شۇنداق دەپلا كەينىگە ئۆرۈلدى ـ دە، كوچىنى بويلاپ ئاستاغىنا يۈرۈپ كەتتى.

قورقىنىدىن خۇدىنى يوقاتقان جامۇس ۋېيىن غال ـ غال تىترىگىنىچە جايىدا قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى. ھايال ئۆتمەي، بايىدىن بېرى تام ياقىلاپ تىمىسقىلاپ يۈرگەن بىر قارا كۆلەڭگە بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى. جامۇس بىر قولىنىڭ ئۆزىنىڭ بىلىكىدىن تۇتقانلىقىنى سېزىپ، چۆچۈپ كەينىگە ئۆرۈلدى. بايا پەشتاختىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ھاراق ئىچكەن ھېلىقى ئايال ئۇنىڭ ئالدىدا تۇراتتى.

— ئۇنى نېمىشقا ئۆلتۈرمەيسىز؟ — دېدى ئايال جۇدەڭگۈ يۈزىنى ئۇنىڭغا يېقىن ئەكېلىپ، — دالېي تىياتىرخانىسىدىن ئېتىلىپ چىققان ۋاقتىڭىزدىلا ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشكەنلىكىڭىزنى پەملىگەنىدىم. بەك ئەخمەق ئىكەنسىز! ئۇ خۇنپەرنى جايلىۋېتىشىڭىز كېرەك ئىدى! تازىمۇ پۇلدار نېمىكەنتۇق.

— ئۇ مەن ئىزدىگەن ئادەم ئەمەس ئىكەن، — جاۋاب بەردى

جامۇس ۋېيىن، — ماڭا پۇل ئەمەس، ئۇنىڭ جېنى كېرەك ئىدى. بىراق، مەن ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ يۈرگەن ئۇ ئادەم قىرىق ياشلار چامىسىدا. لېكىن، ئۇ تېخى بىر كىچىك بالا ئىكەن. خۇداغا شۈكۈر! تاس قاپتىمەن، قولۇمنى بىگۇناھ بىر ئادەمنىڭ قېنى بىلەن بوياپ يۈرگىلى.

ئايال ئاچچىق كۈلۈپ قويدى.

— ئۇنى تېخى كىچىك بالا ئىكەن دەۋاتامسىز! — دىمىغىنى قىرىپ قويدى ئايال، — ھەي بۇرادەر، ئۇ جەلپكار شاھزادىنىڭ مېنى مۇشۇ ھالغا چۈشۈرۈپ قويغىنىغىمۇ ئون سەككىز يىل بولاي دەپ قالغان تۇرسا.

— يالغان سۆزلىمەڭ، — جامۇس ۋېيىن ئەنسىزلىك ئىلكىدە ۋارقىرىۋەتتى.

ئايال بارمىقى بىلەن ئاسماننى چېنەپ تۇرۇپ ۋارقىرىدى:

— تەڭرىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەن، دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست.

— تەڭرىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەن دەۋاتامسىز؟

— دېگەنلىرىم يالغان بولسا، تىلىم تۇتۇلۇپلا قالسۇن ئىلاھىم. ئۇ بۇ يەرگە كېلىدىغان مېھمانلارنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ ئەسكىسى. كىشىلەرنىڭ دېيىشىچە، ئۇ ئاشۇ قاملاشقان چىرايىغا ئىشىنىپ، ئۆزىنى ئالۋاستىلارنىڭ قويىنىغا ئاتقانمىش. ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقىنىمغا ئون سەككىز يىل بولاي دەپ قالدى. ئۇ قىلچىمۇ ئۆزگەرمىدى، لېكىن مەن جىق ئۆزگىرىپ كەتتىم.

شۇ گەپلەرنى دەۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن كىشىنى شۈركۈندۈرىدىغان بىر ئۇچقۇن چاچرىدى.

— سىز راستىلا قەسەم قىلالامسىز؟

— قەسەم قىلالايمەن. لېكىن، بۇ گەپلەرنى مېنىڭ دېگەنلىكىمنى ئۇنىڭغا ھەرگىز ئاشكارىلاپ قويماڭ، — دېدى ئايال يىلىنىپ تۇرۇپ، — مەن ئۇنىڭدىن قورقىمەن. ماڭا ياتاق ئاچقۇدەك ئازراق پۇل بېرىڭ.

جامۇس ۋېيىن ئاغزىنى بۇزغىنىچە ئايالنى بىر ياققا ئىتتىرىۋېتىپ، ئۇدۇل كوچىنىڭ دوقمۇشىغا قاراپ قويۇندەك يۈگۈردى. لېكىن، دورىياننىڭ سايىسى ھېچنەدە كۆرۈنمەيتتى. ئۇ كەينىگە ئۆرۈلدى، ئەمدى ھېلىقى ئايال ئاقتىمۇ يوق، كۆكتىمۇ يوق تۇراتتى.

ئون يەتتىنچى باب

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى، دورىيان گرېي سېلبى قورۇقىدىكى گۈللۈك شىپاڭدا تولىمۇ لاتاپەتلىك مونمونت كىنەز خانىم بىلەن قىزغىن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. كىنەز خانىم ئاتمىش ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان، چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇرغان ئېرى بىلەن بىللە دورىياننىڭ ئۆيىگە مېھمانلاپ كەلگەنىدى. بۇ دەل چۈشتىن كېيىنكى چاي ۋاقتى ئىدى، شىرە ئۈستىدىكى نەقىشلىك چىراغنىڭ يېقىملىق نۇرلىرى ساپال قاچا ـ قۇچىلارغا ۋە كۈمۈش چىنە ـ چەينەكلەرگە چۈشۈپ، تېخىمۇ جۇلالاندۇرۇپ تۇراتتى. چايغا كىنەز خانىم رىياسەتچىلىك قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ شېشىدەك سۈزۈك ئاپئاق قوللىرى قاچا ـ قۇچىلار ئارىسىدا ئەپچىللىك بىلەن ھەرىكەتلىنەتتى، دورىيان يېقىن كېلىپ قۇلىقىغا بىرنېمىلەرنى پىچىرلىۋىدى، ئۇنىڭ قىزىرىپ پىشقان جىنەستىنى ئەسلىتىدىغان گۈزەللىك لەۋلىرىدە تاتلىققىنا كۈلۈمسىرەش جىلۋە قىلدى. لورد ھېنرى يىپەك تەختىراۋانلىق چىۋىق ئورۇندۇقتا ئىككىيلەندىن كۆزىنى ئۇزمەي سوزۇلۇپ ياتاتتى. ئاچ قىزىل رەڭلىك ئۇزۇن ساپادا ئولتۇرغان ناربورووف خانىم كىنەزنىڭ يېقىندا برازىلىيە قوڭغۇزىنى كۆپەيتكەنلىكى توغرىسىدىكى بايانلىرىنى خۇشياقمىغاندەك ئاڭلاپ ئولتۇراتتى. ئۇچىسىغا سىپتا تىكىلگەن مۇراسىم كىيىمى كىيگەن ئۈچ يىگىت خانىملارغا ھەدەپ چاي، پېچىنە ـ پىرەنىكلەرنى سۇنۇۋاتاتتى. بۈگۈنكى زىياپەتكە جەمئىي ئون ئىككى ئادەم كەلگەنىدى، ئەتە كېلىدىغان مېھمانلار بۇنىڭدىنمۇ كۆپ ئىدى.

— ئىككىڭلار نېمە دېيىشىۋاتىسىلەر؟ — سورىدى لورد ھېنرى ئۈستەلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىستاكانىنى قويغاچ، — گلادىس، دورىيان سىزگە ھەممە نەرسىگە يېڭىۋاشتىن ئىسىم قويۇپ چىقماقچى بولۇۋاتقىنىمنى دېگەندۇ؟ بۇ پىلانىم قالتىس جۇمۇ.

— ئىسمىمنى ئۆزگەرتكۈم يوق، ھاررى، — دېدى كىنەز خانىم بىر جۈپ شەھلا كۆزلىرىنى ھېنرىغا تىكىپ، — مەن ئىسمىمدىن بەك رازى. ئېنىقكى، گرېي ئەپەندىمۇ ئىسمىدىن بەك رازىغۇ دەيمەن.

— سۆيۈملۈك گلادىس، مەن سىلەرگە يېڭى ئىسىم قويۇپ بېرەي دېمىدىم. ئىسمىڭلارنىڭ ئۆزۈڭلارغا ماس كېلىدىغانلىقىنى مەنمۇ بىلىمەن. ئاساسلىقى گۈللەرگە يېڭىدىن ئىسىم قويۇپ باقايمىكىن دەيمەن. تۈنۈگۈن بىر تال كەترەنگۈلىنى ئۈزۈۋېلىپ، چاپىنىمنىڭ پەتلىسىگە قىستۇرۇۋالدىم. بۇ گۈل شۇنچىلىك چىرايلىق ئىدىكى، يەتتە چوڭ گۇناھقا① ئوخشاش، مېنى مەپتۇن قىلىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن، گۈلچىدىن گۈلنىڭ ئىسمىنى سورىدىم. ئۇ ماڭا بۇ گۈلنىڭ سورتىنىڭ بەك ئېسىل ئىكەنلىكىنى، گۈلنىڭ ئىسمىنى روبىنسونىيانا دەمدۇ ئىشقىلىپ، قۇلاققا ناھايىتى سەت ئاڭلىنىدىغان بىر ئىسىمنى دېدى. بىز ھازىر شۇنچىلىك ئېچىنىشلىق ھالغا چۈشۈپ قاپتىمىزكى، نەرسىلەرگىمۇ چىرايلىق ئىسىم قويالمايدىغان بولۇپ قاپتىمىز. ئىسىم دېگەن ھەممە نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ. مېنىڭ ئەزەلدىن كىم نېمە ئىش قىلدى، دېگەنلەر بىلەن كارىم يوق، لېكىن گەپ - سۆزگە بەكلا دىققەت قىلىمەن. مانا بۇ دەل مېنىڭ ئەدەبىياتتىكى ئامماباب رېئالىزمغا چىش - تىرنىقىمغىچە ئۆچ بولۇشۇمنىڭ سەۋەبى. گۈرجەكنى گۈرجەك دەپ ئاتايدىغان كىشىلەرنى گۈرجەك ئىشلىتىشكە زورلاش

① كاتولىك دىنىدا چەكلەنگەن تەكەببۇرلۇق، نەپسانىيەتچىلىك، شەھۋەتپەرەسلىك، غەزەپلىنىش، ئاچ كۆزلۈك، ھەسەتخورلۇق ۋە ھورۇنلۇقنى كۆرسىتىدۇ.

كېرەك. ئۇلارغا مۇشۇنداق ئىشلارلا ماس كېلىدۇ.
— ئەمىسە سىزنى نېمە دەپ چاقىرىمىز، هاررى، — سورىدى كىنەز خانىم.
— گەپدان شاهزادە دەپ چاقىرايلى، — دېدى دورىئان.
— بۇ ئىسىم ئۇنىڭغا تازا ماس كېلىدىكەن، — دېدى كىنەز خانىم.
— نېمانداق قاملاشمىغان ئىسىم بۇ، — لورد هېنرى قاقاقلاپ كۈلگىنىچە بېرىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى، — ئۇنداق دېمەڭلار، بۇ ئىسىم ماڭا لەقەم بولۇپ سىڭىشىپ قالمىسۇن يەنە.
— شاهزادىلىك ئورنىنى تارتقۇزۇپ قويىسىڭىز بولماس، — دېدى گراف خانىم چىرايلىق لەۋلىرىنى پۇرۇشتۇرۇپ تۇرۇپ.
— گېپىڭىزچە، بۇ شاهلىق ئورنىدا مەهكەم ئولتۇرۇشۇم كېرەك ئىكەن - دە؟
— شۇنداق.
— قاراپ تۇرۇڭلار، دېگەنلىرىمنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكى ئەتىلا ئايان بولىدۇ.
— لېكىن، مەن بۈگۈنكى سەپسەتىلەرگە بەكرەك ئامراق، — دېدى گراف خانىم.
— مېنى قورالسىزلاندۇرۇپلا قويدىڭىزغۇ گلادىس، — دېدى لورد هېنرى گراف خانىم بىلەن گەپتە تەڭلىشىپ بولالماي.
— نەيزىڭىزنى ئەمەس، قالقىنىڭىزنى ئولجا ئېلىۋالدىم، خاررى.
— ئەزەلدىن گۈزەللەرگە هۇجۇم قىلغان ئەمەسمەن، — لورد هېنرى قولىنى پۇلاڭلىتىپ قويدى.
— خاتالاشتىڭىز هاررى، گۈزەللىكنىڭ قىممىتىنى بەكلا يۇقىرى مۆلچەرلىۋەتتىڭىز.
— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ مېنىڭچە، تاشقى گۈزەللىك هامان قەلب گۈزەللىكىنى بېسىپ چۈشىدۇ. گېپىمىزگە كەلسەك، ئاق كۆڭۈللۈكنىڭ كۆرۈمسىزلىكتىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى مەن

ھەممىدىن بەك ئېتىراپ قىلىمەن.

— بۇ گېپىڭىزچە، كۆرۈمسىزلىك يەتتە چوڭ گۇناھنىڭ ئىچىدىكى بىرى ئىكەن ـ دە؟ — سوئال قويدى كىنەز خانىم، — ئەمىسە، بايا كەترەنگۈلىنى يەتتە چوڭ گۇناھقا ئوخشاتقىنىڭىزنى قانداق چۈشەندۈرىسىز؟

— كۆرۈمسىزلىك يەتتە چوڭ گۈزەل ئەخلاقنىڭ بىرى، گلادىس سىز ئۇچىغا چىققان بىر مۇتەئەسسىپ تۇرۇپ گۈزەل ئەخلاقنىڭ قىممىتىنى بۇنداق تۆۋەن مۆلچەرلىسىڭىز قانداق بولىدۇ؟ پىۋا، «ئىنجىل» ۋە يەتتە چوڭ گۈزەل ئەخلاق دېگەنلەر ئەنگلىيىنى بۈگۈنكى مۇشۇ ھالەتكە كەلتۈرگەن.

— ئۇنداقتا، سىز ۋەتىنىڭىزنى سۆيمەيدىكەنسىز ـ دە؟ — ئۇ ياندۇرۇپ سورىدى.

— ياخشى كۆرگەچكە مۇشۇ يەردە ياشاۋاتاندىمەن.

— بۇ يەردە ۋەتىنىمنى ئوبدانراق سۆيەي دەپ ياشاۋاتقانسىز تايىنلىق.

— سىز ماڭا ياۋروپالىقلارنىڭ ئەنگلىيىگە بولغان باھاسىنى قوبۇل قىل دېمەكچىمۇ؟ — سورىدى لورد ھېنرى.

— ياۋروپالىقلار ئەنگلىيىگە قانداق باھا بېرىپتۇ؟

— ئۇلار: «تارتۇفى① ئەنگلىيىگە كۆچۈپ بېرىپ دۇكان ئېچىۋاپتۇ» دېيىشىۋاتىدۇ.

— ئۇ سىزنىڭ دۇكىنىڭىزدۇ، ھاررى؟

— ئۇ دۇكاننى سىزگە بېرىۋېتەي.

— تازا قىزىق گەپ بولدى ـ دە. دۇكىنىڭىزنى مەن نېمە قىلارمەن؟

— قورقماڭ، ئەنگلىيىلىكلەر ئەزەلدىن تەسۋىرىي نەرسىلەرنى پەرق ئېتەلمەيدۇ.

— ئەنگلىيىلىكلەر بەكلا ئەمەلىيەتچان كېلىدۇ.

— ئۇلار ئەمەلىيەتچان ئەمەس، ئەكسىچە ئىنتايىن قۇۋ،

---

① تارتۇفى — فرانسىيە دراماتورگى مورئىاينىڭ درامىسىدىكى ئىككى يۈزلىمچى ئادەم.

ھېيلىگەر. ئۇلار ھېساب ـ كىتاب قىلىغاندا، ھاماقەتلىكىنىڭ ئورنىنى مال ـ دۇنياسى بىلەن تولدۇرىدۇ، رەزىللىكىنى ساختىپەزلىك بىلەن ئۆلچەيدۇ.
— نېمىلا بولسۇن، بۇنىڭدا بىزنىڭ قوشقان تۆھپىمىزمۇ ئاز ئەمەس.
— ئاشۇ تۆھپىلەر بىزنىڭ زىممىمىزگە يۈكلەنگەن، گىلادىس.
— ئۇلارنىڭ ئېغىر يۈكىنى بىز زىممىمىزگە ئالدۇق.
— ئاكسىيە بىرژىسىنىلا زىممىمىزگە ئالدۇققۇ شۇ.
كىنەز خانىم بېشىنى چايقاپ قويۇپ ۋارقىرىدى:
— مەن مىللىتىمىزنىڭ قۇدرىتىگە تولۇق ئىشىنىمەن.
— مىللەت جاسارەت بىلەن ياشىغۇچىلارغىلا ۋەكىللىك قىلىدۇ.
— بۇ مىللەتنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى چەكسىز.
— مەن زاۋاللىقا يۈز تۇتقان نەرسىلەرگە تېخىمۇ ئامراق.
— ئەمىسە سەنئەتكىچۇ؟ — سورىدى گراف خانىم.
— سەنئەت ساقايمايدىغان بىر مەرەز كېسەل.
— مۇھەببەتچۇ؟
— ئۇ بىر خىل خىيالىي تۇيغۇ.
— ئەمىسە دىنچۇ؟
— ئۇ ئېتىقادنىڭ ئورنىنى ئالىدىغان بىر مودا.
— سىز ئۇچىغا چىققان گۇمانىزمچى ئىكەنسىز.
— ئۇنداق ئەمەس، ئېتىقاد ئەنە شۇ گۇماندىن باشلىنىدۇ.
— ئەمىسە ئۆزىڭىزچۇ؟
— بىر نەرسىگە تەبىر بېرىش چەكلىمىلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس.
— ماڭا ئازراق يىپ ئۇچى بېرىڭچۇ؟
— يىپ ئۇچى ھامان ئۈزۈلۈپ قالىدۇ، سىزمۇ سىرلىق ئورىدا نىشانىڭىزنى يوقىتىپ قويىسىز.
— سىز مېنى ئىلەشتۇرۇپلىۋەتتىڭىزغۇ. بولدىلا، باشقا پاراڭ

قىلىشايلى.

— بىزنىڭ ماۋۇ ساھىبخانىمىز ئەڭ ياخشى پاراڭ تېمىسى. بۇرۇن ئۇنىڭ «جەلپكار شاھزادە» دەيدىغان بىر لەقىمى بولىدىغان.

— ھەي ! بولدى، ئۇ گەپنى ئاغزىڭىزغا ئالماڭ، — دېدى دورىيان گرېي.

— ساھىبخانىمىزغا بۈگۈن نېمە بولغاندۇ، ئەجەب ئىچىنى پۇشۇرىدىغۇ ئادەمنىڭ، — دېدى كىنەز خانىم يۈزلىرىنى بەقەمدەك قىزارتىپ، — بىلسەم - بىلمىسەم، ئۇ شۇ تاپتا «مونمونت ئىلمىي ئويلىنىش ئارقىلىق گلادىس خانىمنى ئەمرىگە ئالغان» دەپ ئويلاۋاتىدۇغۇ دەيمەن. چۈنكى، ئۇ بۇ جاھاندىن مەندىنمۇ ياخشى كېپىنەك ئەۋرىشكىسىنى تاپالمايدۇ ئەمەسمۇ.

— ۋاي - ۋۇي، ئۇ ھېلىمۇ يىڭنىنى بېشىڭىزغا سانجىۋەتمەپتۇ، كىنەز خانىم، — دورىيان قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— دېدىكىم ئاچچىقىمنى كەلتۈرگەندە نەچچە قېتىم شۇنداق قىلغانمەن، گرېي ئەپەندى.

— ئۇ سىزنىڭ ئاچچىقىڭىزنى قانداق كەلتۈرگەن، كىنەز خانىم؟

— يەنىلا شۇ تۇتامغا چىقمايدىغان ئۇششاق ئىشلار بولمامدۇ، گرېي ئەپەندى.

— ئەمىسە ئۇ بەك بىغەرەز ئىكەن ! ئۇنى تازا بىر ئۇچۇقلاپ قويسىڭىز بولغۇدەك.

— ئۇنداق قىلالمايمەن، گرېي ئەپەندى. ھەي، ئۇ ماڭا شىلەپە لايىھىلەپ بېرىدۇ ئەمەسمۇ. مەن خىلستون خانىمنىڭ باغچىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن زىياپەتكە كىيىپ بارغان ھېلىقى شىلەپەم ئېسىڭىزدىمۇ؟ ھەرقاچان ئۇنتۇپ قالدىڭىز، مەن سىزنىڭ مۇشۇ يېرىڭىزنى ياقتۇرىمەن. بىرەر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغان بولسىڭىزمۇ، ئېسىڭىزدە باردەك تۇرۇۋالىسىز. ھەي، ئاشۇ

شىلەپەمنى ئۇ ئەڭ ئەرزان رەختتىن تىكىپ بەرگەن. ئەمەلىيەتتە، ئېسىل شىلەپىنىڭ رەختى ناھايىتى ئەرزان بولىدۇ.

— ئابرۇيلۇق كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئوخشاش، گىلادىس، — لورد ھېنرى كىنەز خانىمنىڭ گېپىنى بۆلۈۋەتتى، — كىمكى سەللا باش كۆتۈرسە، شۇنىڭغا لايىق دۈشمەنلىرىمۇ تەييار تۇرىدۇ. شۇڭا، ئاددىي ـ ساددىراق ياشىغان ياخشى.

— ئاياللار ئۇنداق ئەمەس، — دېدى كىنەز خانىم بېشىنى چايقاپ تۇرۇپ، — دۇنيانى ئالىقىنىدا چۆرگىلىتىۋاتقانلار ئاياللاردۇر. سىزگە دېسەم، بىز ئاياللار ئاددىي ـ ساددا ياشاشنى خالىمايمىز. كىمدۇر بىرى دېگەندەك، سىلەر ئەرلەر مۇھەببەتنى كۆزۈڭلار ئارقىلىق ئىزھار قىلساڭلار، بىز ئاياللار قۇلىقىمىز بىلەن ئىزھار قىلىمىز.

— ماڭا گاھىدا دۇنيادا ئىشق ـ مۇھەببەتتىن باشقا ئىش يوقتەكلا بىلىنىدۇ، — دېدى دورىئان تولىمۇ يېقىملىق ئاۋازدا.

— پاھ ! ئۇنداقتا سىز ھەقىقىي مۇھەببەتلىشىپ باقماپسىز، گرېي ئەپەندى، — دېدى كىنەز خانىم غەمكىن قىياپەتتە.

— سۆيۈملۈك گىلادىس ! — ۋارقىرىدى لورد ھېنرى، — بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟ رومانتىكىلىق قايتا ـ قايتا تەكرارلىنىش ئارقىلىقلا ساقلاپ قېلىنىدۇ، شەھۋانىي ئىستەكمۇ قايتا ـ قايتا تەكرارلىنىش ئارقىلىقلا سەنئەتكە ئايلىنالايدۇ. ھەر قېتىم مۇھەببەتلەشكىنىڭىزدە، ئۇ سىزگە تولىمۇ يېڭى تۇيۇلىدۇ. مەشۇقىڭىزنىڭ ئالمىشىشى سۆيگۈنىڭ يېڭىچە تۇيغۇلارنى ئاتا قىلالماسلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئەكسىچە، ھېسسىيات تېخىمۇ ئۇلغىيىدۇ. ھايات ئادەمگە بىرلا قېتىم نېسىپ بولىدۇ. لېكىن، ھاياتنىڭ چىنلىقى ئىمكانىقەدەر ئۇنىڭغا نەچچە قېتىم ئېرىشىشتە ئىپادىلىنىدۇ.

— ئۇنداقتا، بۇرۇنقى ئاشۇ قەلب يارىلىرىمۇ تەكرارلىنىشى كېرەكمۇ، ھاررى؟ — سورىدى كىنەز خانىم بىرپەس ئويلىنىپ

تۇرۇپ كېتىپ.

— شۇنداق، قەلب يارىلىرى تېخىمۇ تەكرارلىنىشى كېرەك، — جاۋاب بەردى لورد ھېنرى.

كىنەز خانىم قىزىقىش نەزىرىدە دورىيان گرېيغا تىكىلىپ سورىدى:

— گرېي ئەپەندى، بۇ ئىشقا سىز قانداق قارايسىز؟

دورىيان گرېي نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ كېتىپ، ئاسمانغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— مەن مەڭگۈ ھاررى تەرەپدارى، كىنەز خانىم.

— ئۇنىڭ خاتا بولسىمۇ قوللامسىز؟

— ھاررى ئالدىراپ خاتالاشمايدۇ، كىنەز خانىم.

— ئۇنداقتا ئۇنىڭ پەلسەپىسى سىزگە بەخت ئاتا قىلالايدىكەن - دە؟

— مەن ئەزەلدىن بەختنى قوغلاشمايمەن، بەختنى قوغلىشىدىغانلارمۇ بارمىكەن؟ مېنى ھۇزۇر - ھالاۋەت، كەيپ - ساپادىن باشقىسى قىزىقتۇرالمايدۇ.

— ئاشۇ ھۇزۇر - ھالاۋەتلەرگە ئېرىشەلىدىڭىزمۇ، گرېي ئەپەندى؟

— ھۇزۇر - ھالاۋەت دېگەن ماڭا ماڭدامدا ئۇچراپ تۇرىدۇ، مەنمۇ كۆنۈپ كەتتىم.

كىنەز خانىم ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ دېدى:

— ماڭا خاتىرجەملىك بولسىلا بولدى. ئەگەر ھازىرنىڭ ئۆزىدە بېرىپ كىيىملىرىمنى ئالماشتۇرمىسام، بۈگۈن كەچتە ماڭا ئاراملىق يوق.

— مەن سىزگە كەترەنگۈلىدىن بىرقانچە تال ئۈزۈپ بېرەي كىنەز خانىم، — دورىيان شۇنداق دېگىنىچە لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ، بولۇق ئۆسكەن گۈللەرنىڭ ئارىسىغا كىردى.

— سىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن بۇنداق ئوچۇق - ئاشكارا

ئىشقۋازلىق قىلىشىڭىز پەقەتلا قاملاشمىدى، — دېدى لورد ھېنرى نەۋرە سىڭلىسىغا، — سەللا ئېھتىيات قىلمىسىڭىز، ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قالىسىز.
— ئۇ ئاشۇنداق جەلپكار بولمىسا، رىقابەت بولمايدۇ.
— گېپىڭىزچە، بىر - بىرىڭلاردىن قېلىشمايدىكەنسىلەر - دە، خۇددى گرېكلار ئۆزئارا رىقابەتلەشكەندەك.
— مەن تروياندلار تەرەپتە تۇرىمەن. ئۇلار بىر ئايالنى دەپ ئۇرۇش قىلىدۇ ئەمەسمۇ.
— ئۇلار ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولىدۇ.
— ئەسىرگە چۈشۈپ قېلىشتىنمۇ يامان ئىش بارمۇ؟ — دېدى ئۇ جاۋابەن.
— سىز تىزگىنىنى قويۇۋېتىپ ئات چاپتۇرغاندەكلا ئىش قىلىۋاتىسىز.
— سۈرئەت قانچە تېز بولسا شۇنچە تېتىكلىشىدىغان گەپ، — دېدى ئۇمۇ بوش كەلمەي.
— كەچتە مەن بۇنى كۈندىلىك خاتىرەمگە يېزىپ قويىمەن.
— نېمە دەپ يازىسىز؟
— «يىقىلغان چېلىشقا تويماپتۇ» دەپ يازىمەن.
— مەن چېلىشىشتا يىقىلىپ باقمىدىم، قاناتلىرىممۇ ساپساق تۇرمامدۇ مانا.
— ئاشۇ قانىتىڭىزنى ھەممە ئىشقا ئىشلىتىدىكەنسىزيۇ، ئۇچۇشقا ئىشلەتمەيدىكەنسىز.
— شىرمەتلىك ئەرلەردىن بىز ئاياللارغا كۆچتى. بۇ بىز ئۈچۈن بىر يېڭى سىناق.
— سۆيگۈ رەقىبىڭىز چىقىپ قالسىچۇ؟
— كىمنى دەيسىز؟
لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە پىچىرلاپ:
— ناربوروۋ خانىم بولمامدۇ، ئۇ ھازىر دورىيانىنى قەۋەتلا

ياخشى كۆرۈپ قالدى، — دېدى.

— سىز مېنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ قويدىڭىز. بىزدەك رومانتىك ئاياللار چۈشكۈن كىشىلەرنى بىر كۆرۈپلا ياخشى كۆرۈپ قالساق تۈگەشكىنىمىز شۇ.

— رومانتىك ئاياللار؟ سىلەر جىمى ئىلمىي ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ تۇرۇپمۇ يەنە رومانتىكلىقتىن قۇتۇلالمىدىڭلارمۇ؟

— بىزنى ئەرلەر ئاشۇنداق رومانتىك قىلىۋەتكەن.

— مىڭ قىلغىنىڭلار بىلەنمۇ ئۇلار كېسىپ بىرنېمە دېمەيدۇ.

— ئەمىسە بىز ئاياللار سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردا نېمىگە ھېساب؟ — دېدى ئۇ چېقىشىپ.

— ھېچقانداق مەخپىيىتى قالمىغان سىفىنكسقا ئوخشايسىلەر.

— گىرېي ئەپەندى ئەجەب يوقاپ كەتتىغۇ! بولمىسا، بىز چىقىپ ئۇنىڭغا گۈل تاللىشىپ بېرەيلى. مەن تېخى ئۇنىڭغا قايسى رەڭدىكى چاپىنىمنى كىيىدىغانلىقىمنى ئېيتمىغانىدىم، — دېدى گلادىس كۆلۈمسىرىگىنىچە لورد ھېنرىغا قاراپ.

— ھەي! ئۇنىڭ بەرگەن گۈلىگە ماسلاشتۇرۇپ كىيىنىڭ، گلادىس.

— ئۇنداق قىلسام، ئۇنىڭغا مەپتۇن بولۇپ قالغىنىمنى ئاشكارىلاپ قويغان بولىمەن.

— رومانتىكلىق دېگەن ئەنە شۇنداق يۇقىرى پەللىدىن باشلىنىدۇ.

— ئەڭ ياخشىسى، ئۆزۈمگە چېكىنىش يولى قالدۇرۇپ قويسام بولغۇدەك.

— پارتىيانلارغا[1] ئوخشاش دەمسىز؟

---

① پارتىيانلار — قەدىمكى غەربىي ئاسىيالىق كىشىلەر، ئۇرۇش قىلغاندا چېكىنىپ تۇرۇپ دۈشمەننى ئالداپ، يوشۇرۇن ئوق ئېتىشقا ماھىر.

— پارتىيانلار قوْملوْققا قىچىپ كىرىۋېلىپ ئامان قالغان، ئوْنداق قىلىش مىنىڭ قولوْمدىن كەلمەيدوْ.

— ئايالّلارغا ھەممىشە چىكىنىش يولى چىقمۇەرمەيدوْ، — لورد ھىنرى شوْنداق دەپ توْروْشىغا، گوْلّلوْكتىن بىرىنىڭ ئىچىنىشلىق ئىڭرىغىنىچە گوْپلا قىلىپ يىقىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. مىھمانلار چوْچوْپ ئوروْنلىرىدىن دوْررىدە توْروْپ كىتىشتى، قورقوْپ كەتكەن كىنەز خانىم قاقىقان قوزوْقتەك جايىدا توْروْپلا قالدى. چىرايى ۋەھىمىلىك توس ئالغان لورد ھىنرى شوْئان لەپەڭلەپ توْرغان پالما دەرەخلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئوْتوْپ، دوريان گرىيىنىڭ گوْلّلوْكتە بىھوش ھالەتتە دوْم ياتقانلىقىنى كوْردى.

لورد ھىنرى ئوْنى كوْتوْرگەن پېتى ئەكىلىپ، مىھمانخانىدىكى كوْك ساپاغا ياتقوْزدى. دوريان ھايال ئوْتمەي ھوشىغا كەلدى ۋە توْت ئەتراپقا ئالاقزادىلىك بىلەن نەزەر تاشلىدى.

— نىمە ئىش بولدى؟ — سورىدى دوريان، — ھە، ئەمدى ئىسىمگە كەلدى. بوْ يەر بىخەتەرموْ، خاررى؟ — ئوْ تىترەشكە باشلىدى.

— قەدىرلىك دوريان، — دىدى لورد ھىنرى، — ھوشىڭىزدىن كىتىپسىز، ئەنسىرىگوْدەك باشقا چوڭ ئىش يوق. بەكلا چارچاپ كەتكەن ئوخشايسىز. بولدى، پەسكە چوْشوْپ مىھمانلارنى كوْتمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ. ئورنىڭىزدا مىھمانلارنى مەن كوْتەي.

— ياق، مەن چوْشىمىسەم بولمايدوْ، — ئوْ تەستە ئوْرە بولدى، — ئەڭ ياخشىسى چوْشەي، يالغوْز قالسام بولمايدوْ.

ئوْ ھوْجرىسىغا كىرىپ كىيىملىرىنى ئالماشتوْروْپ چىقتى.

تاماق ئۇستىلىدە ئۆزىنى ئەركىن قويۇۋېتىپ، ئېچىلىپ - يېيىلىپ پاراڭ سالدى. لېكىن، تۇرۇپ - تۇرۇپ، بابا گۈلخاننىڭ دېرىزىسىدىن ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان قەغەزدەك تاتىراڭغۇ چىراي ئېسىگە كېلىشى بىلەن پۈتۈن ۋۇجۇدىنى دەھشەتلىك بىر ۋەھىمە چۇلغىۋالاتتى. بابا ئۇ جامۇس ۋېيىنىنىڭ ئۆزىگە ئوغرىلىقچە قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالغانىدى.

ئون سەككىزىنچى باب

دورىيان ئەتىسى ئۆيدىن تالاغا چىقمىدى. ئۆلۈم ۋەھىمىسى ئۇنى خېلىلا ھالسىرىتىپ قويغانىدى. قاچان كەينىمگە بىرى چۈشۈۋالاركىن، قاچان تۇتۇلۇپ قالارمەنكىن، قىلتاقتا چۈشۈپ قالارمەنكىن دېگەندەك ۋەھىمىلىك خىياللار ئۇنىڭ كاللىسىنى چىرمىۋالغانىدى. تامغا ئېسىلغان گىلەم شامالدا ئازراق مىدىرلىسىمۇ، ئۇنىڭ تېنى جىغغىدە قىلىپ قالاتتى. قۇرۇپ كەتكەن غازاڭلارنىڭ شامالدا ئۇچۇپ قوغۇشۇن كېشەكلىك دېرىزە ئەينىكىگە دەممۇدەم ئۇرۇلۇشىدىن ئۇ خىياللىرى پۈتۈنلەي بەربات بولغاندەك، چەكسىز ئۈمىدسىزلىك قاينىمىغا پاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالاتتى. كۆزلىرىنى يۇمسىلا، گويا ھېلىقى سۆرۈن تەلەت ماتروس قويۇق تۇمان باسقان دېرىزىدىن ئۆزىگە ياۋۇزلارچە قاراپ تۇرغاندەك تۇيۇلۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قايتىدىن ۋەھىمە باساتتى.

بەلكىم ئۇنىڭ بۇ خىيالىي تۇيغۇلىرى ئىنتىقام ئىلاھىنى زۇلمەت قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن چاقىرىپ چىقىپ، چىرايى ۋەھىمىلىك تۇس ئالغان ياۋۇز ماتروسنىڭ سىيماسىنى كۆز ئالدىدا زاھىر قىلغاندۇ. رېئال تۇرمۇش قالايمىقانچىلىق ئىچىدە قالغان بولسىمۇ، لېكىن تەسەۋۋۇر شۇنچىلىك تەرتىپلىك بولاتتى. دەل ئاشۇ تەسەۋۋۇر بولغاچقىلا، ئۆچمەنلىك جىنايەتنىڭ كەينىدىن سوڭدىشىپلا يۈرەتتى. بۇ دۇنيادا ئەسكىلەر تېگىشلىك جازاسىنى تارتمايتتى، ياخشىلارمۇ قىلغان ئەجرىگە لايىق جاۋابقا ئېرىشەلمەيتتى. مۇۋەپپەقىيەت كۈچلۈكلەرگە، مەغلۇبىيەت ئاجىزلارغا مەنسۇپ بولاتتى، بۇ ھال ئەزەلدىن شۇنداق ئۇدۇم

بولۇپ كەلگەنىدى. ئېنىقكى، بۇ ئۇنىڭ خىيالىي تۇيغۇسى ئىدى. سىبىل ۋېيىننىڭ ئىنىسىنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرمەن دەپ كەينىگە چۈشۈشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ئاللىقاچان يىراق دېڭىز سەپىرىگە چىقىپ كەتتى، بۇ چاغقىچە دېڭىزغا غەرق بولدىمۇ تېخى. نېمىلا بولسۇن، ئۇ ئەمدى دورىيانغا خەۋپ يەتكۈزەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ دورىياننىڭ كىملىكىنى بىلمەيدۇ ھەم بىلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس. دورىياننىڭ نەۋقىران يىگىتلەرگە خاس ئاشۇ چىرايى ئۇنىڭ جېنىنى قۇتقۇزۇپ قالدى.

ئۇنىڭ ئۆتكۈزگەن جىنايى قىلمىشلىرىنىڭ سۆرۈن كۆلەڭگىسى پىنھان بۇلۇڭلاردىن ئۇنى ئەتىگەندىن - كەچكىچە ماراپ تۇرسا، مەسخىرە قىلسا، زىياپەتتە ئولتۇرغاندا قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىسا، تاتلىق ئۇيقۇغا كەتكەندە مۇزدەك قوللىرى بىلەن ئويغاتسا، نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق - ھە ! ئاشۇنداقلا بولىدىغان بولسا، ئۇ ئەمدى قانداق ياشايدۇ؟ ئۇنىڭ كاللىسىنى ۋەھىمىلىك خىياللار چىرمىۋالدى، قورققىنىدىن چىرايلىرى تامدەك تاتىرىپ، ھاۋا بىردىنلا سوۋۇپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ھەي! ئۇ بازىلنى ئەجەب ئېچىنىشلىق ئۆلتۈرۈۋەتكەنىدى - ھە ! ئۇنىڭغا شۇ ئەندىشىمۇ يېتىپ ئاشاتتىغۇ ! جىمى ئىشلار ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر - بىرلەپ زاھىر بولدى. قورقۇنچلۇق ئىشلار ئۇنىڭ ئەندىشىسىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇۋېتىپ باراتتى. سائەت ئالتە بولغان چاغ، لورد ھېنرى كېلىپ دورىياننىڭ يۈرەكنى ئەزگۈدەك دەرىجىدە ھۆركىرەپ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆردى.

ئۈچ كۈندىن كېيىن دورىيان ئۆزىگە غەيرەت بېرىپ سىرتقا چىقتى. قىش كۈنلىرىنىڭ سەھەر ۋاقتىدىكى كۈچلۈك قارىغاي ھىدى ئارىلىشىپ كەتكەن ساپ ھاۋاسى دىمىغىغا ئۇرۇلۇشى بىلەن، ئۇ خېلى تېتىكلىشىپ، كۆڭلى ئېچىلىپ قالدى. لېكىن، ئۇنىڭ كەيپىياتىنىڭ بۇنداق ئۆزگىرىپ قېلىشىنىڭ مۇھىت بىلەن ھېچ ئالاقىسى يوق ئىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا كۆڭلىنى مالىمان قىلىپ ئارام بەرمەيۋاتقان ئازاب ئېڭى بىلەن

تەبىئىتى كەسكىن ئىلىنشىۋاتاتتى. پىسخىكىسى ساغلام كىشىلەرلا ئازاب ـ ئوقۇبەت ئالدىدا ئۆزىنى يوقىتىپ قويمايدۇ. قايغۇ ـ ھەسرەت بىلەن سۆيگۈ ـ مۇھەببەت قانچىكى تېيىز بولسا، شۇنچە ئۇزاق داۋاملىشىدۇ. قانچىكى كۈچلۈك بولسا، ئۆز ئىچىدىن گۇمران بولىدۇ. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ ۋەھىمىلىك خىياللىرىنىڭ قۇربانى بولۇۋاتقانلىقىغا تولۇق ئىشەندى، ئۆز ـ ئۆزىگە ئىچىندى، ئۆزىنى ناھايىتى پەس كۆردى.

ناشتىدىن كېيىن، ئۇ كىنەز خانىم بىلەن گۈللۈكتە بىر سائەت ئايلاندى، ئاندىن پەيتونغا ئولتۇرۇپ، قورۇقتا ئوۋ ئوۋلاۋاتقان بىر توپ ئوۋچىلارنىڭ سىپىگە قوشۇلدى. شەبنەم تامچىلىرى ئوت ـ چۆپلەرنىڭ يۈزىدە خۇددى مەرۋايىتتەك يالتىرايتتى، ئاسمان گويا دوم كۆمتۈرۈپ قويۇلغان كۆك رەڭلىك مېتال ئىستاكانغا ئوخشاپ قالغان، بولۇق قومۇشلۇق ئۆسكەن كۆل يۈزىنى نېپىز بىر قەۋەت مۇز تۇتقانىدى.

قارىغايزارلىقنىڭ چېتىگە بارغاندا، ئۇ كىنەز خانىمنىڭ ئىنىسى سېر جېفرىي كلاۋستوننىڭ ئوۋ مىلتىقىدىن ئىككى پاي ئوق ئۈزگەنلىكىنى كۆرۈپ، پەيتوندىن سەكرەپ چۈشتى ـ دە، ئات باقارغا ئاتنى ئۆيگە ئەكېتىشنى تاپىلىدى، ئاندىن قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتكەن ياۋروپا سارچىسى ۋە بولۇق ئۆسكەن چاتقاللىقلاردىن ئۆتۈپ، ئۇنىڭ يېنىغا باردى.

— قانداقراق، جېفرىي؟ — سورىدى دورىيان.

— تازا كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس، دورىيان. قۇشلارنىڭ كۆپىنچىسى كەڭرى داللارغا ئۇچۇپ كەتكەندەك قىلىدۇ. چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن، باشقا جايغا بېرىپ باقساق بولغۇدەك.

دورىيان ئۇنىڭ بىلەن يانمۇيان مېڭىپ بىردەم ئايلاندى. ھاۋادىن جانغا ھۇزۇر بېغىشلايدىغان بىر خىل خۇش پۇراق دىماغقا ئۇرۇلاتتى، سەھەر قوياشىنىڭ كۈچلۈك نۇرى دەرەخلەر ئارىسىدا نازغىپ، كۆزنى قاماشتۇراتتى، كىشىلەر بىرەر ئوۋ نىشانىنى بايقىغان ھامان ئەسەبىيلەرچە قىقاس ـ سۈرەن

سالاتتى، ئارقىدىن مىلتىقنىڭ قولاقنى يارغۇدەك پاڭىلداپ ئېتىلغان ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ جۇشقۇن كۆرۈنۈشلەر ئۇنى ئوبدانلا جەلپ قىلىۋالدى، كۆڭلىمۇ خېلى ئېچىلىپ قالدى، بايىقى غەم ـ ئەندىشىلەرنى ئۇنتۇپ، چەكسىز خۇشاللىق قوينىغا چۆمدى.

شۇ ئەسنادا، ئۇنىڭ ئالدىدىن يىگىرمە نەچچە يارد يىراقلىقتىكى دولقۇنلىنىپ تۇرغان بولۇق ئوتلاق ئارىسىدىن بىر ياۋا توشقان سەكرەپ چىقتى. ياۋا توشقان قاپقارا تۈكلۈك ئۇزۇن قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ، سەكرەپ ـ تاقلىغىنىچە ئالىنۇس دەرىخىنىڭ كامىرىغا قاراپ كېتىۋاتاتتى. جېفرى شۇئان مىلتىقىنى كۆكرىكىگە تىرەپ توشقاننى قارىغا ئالدى. توشقاننىڭ چىرايلىق ھەرىكەتلىرى دورىيان گرېينى جەلپ قىلىۋالغانىدى. ئۇ شۇ ھامان «ئوق چىقارماڭ جېفرى، ئۇنى ئاتماڭ» دەپ توۋلىدى.

— نېمدەپ جۆيلۈۋاتىسىز، دورىيان! — جېفرى كۈلۈپ كەتتى. ياۋا توشقان ئالىنۇس دەرىخىنىڭ كامىرىغا ئۆزىنى ئېتىشىغا، جېفرىيمۇ تەڭ ئوق ئۈزدى. شۇئان، ئىككى يەردىن ئېچىنىشلىق چىرقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. بىرى، ئوق تەگكەن ياۋا توشقاننىڭ ئاۋازى بولۇپ، نالىسىگە چىدىغىلى بولمايتتى. يەنە بىر يەردە بىر ئادەم ئېچىنىشلىق داد ـ پەرياد كۆتۈرۈپ، يۈرەكنى ئەزگۈدەك دەرىجىدە نالە قىلىۋاتاتتى.

— ئاھ پەرۋەردىگار! بىر ئادەمنى ئېتىپ قويۇپتىمەن ئەمەسمۇ! — جېفرى ئەنسىز ۋارقىرىۋەتتى، — نېمانداق كالىۋا نېمە ئۇ؟ مىلتىقنىڭ ئالدىغا يۈگۈرگىنى نېمىسى! — ئۇ ئاۋازىنى بولۇشىغا قويۇۋېتىپ توۋلىدى، — ئاتماڭلار! بىر ئادەم يارىلاندى.

ئوۋ مەيدانىنىڭ كۆزەتچىسى كالتەكنى كۆتۈرگىنىچە يۈگۈرۈپ كەلدى.

— ئوق تەگكەن ئادەم قېنى، ئەپەندى؟ — ۋارقىرىدى

كۆزەتچى. شۇ ھامان مىلتىق ئاۋازلىرىمۇ چىپپىدە توختىدى.

— ئەنە، ئاۋۇ يەردە، — چاتقاللىقتا ئالدىراش كىرىپ كېتىۋاتقان جېفرىي زەردە بىلەن جاۋاب بەردى، — خىزمەتكارلىرىڭىزغا نېرىراق تۇرۇڭلار دەپ قويسىڭىز بولمامدۇ؟ مانا بۈگۈنكى ئوۋ ئوۋلاش كەيپىممۇ بىراقلا يوققا چىقتى.

دورىيان ئۇلارنىڭ لەپەڭلەپ جىم تۇرمايۋاتقان يۇمران شاخ - شۇمبىلارنى قايرىپ، ئالىنۇس دەرەخلىكىگە كىرىپ كېتىۋاتقانلىقىغا كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇردى. ھايال ئۆتمەي، ئۇلار بىر جەسەتنى ئوچۇقچىلىققا سۆرەپ چىقتى . دورىيان قورققىنىدىن كەينىگە ئۆرۈلۈۋالدى، گويا نەگىلا بارسۇن، بالا - قازا ئۆزىگە ئەگىشىپ يۈرگەندەكلا ھېس قىلدى. ئۇ جېفرىينىڭ ھېلىقى ئادەمنىڭ ئۆلگەن - ئۆلمىگەنلىكىنى سورىغانلىقىنى، ئوۋ مەيدانى كۆزەتكۈچىسىنىڭ «ئۆلۈپتۇ» دېگەن جاۋابىنىمۇ ئاڭلىدى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە، بىر توپ ئادەم يىغىلىپ غۇلغۇلا قىلىشقا باشلىدى، ئەتراپ بىردەمدىلا قالايمىقانلىشىپ كەتتى. كۆكرىكى سۆسۈن كەلگەن يوغان بىر ياۋا توخۇ دەرەخ ئۈستىدىن پۇرررىدە ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى.

ئارىدىن بىرنەچچە مىنۇت ئۆتتى. بۇ بىرنەچچە مىنۇت دەككە - دۈككە ئىچىدە ئاران تۇرغان، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئېيتقۇسىز ئازاب چىرمىۋالغان دورىيان ئۈچۈن نەچچە سائەتتەك تۇيۇلۇپ كەتتى. بىر قول مۈرىسىگە قويۇلۇشى بىلەن تەڭ، ئۇ ھودۇققىنىچە شاققىدە كەينىگە ئۆرۈلدى.

— دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى، — ھەممىمىزنىڭ كەيپى ئۇچتى، بۈگۈنكى ئوۋ مۇشۇ يەرگىچە بولسۇنمىكىن؟

— بولدى، ئوۋ ئوۋلاش دېگەننى ئىككىنچىلەپ كۆزۈم كۆرمىسۇن، ھاررى، — دېدى دورىيان ئازابلانغان ھالدا، — ئەجەب ئېچىنىشلىق ئىش بولدى - ھە ! كىم بولغىيدى ئۇ...

ئۇ گېپىنى داۋاملاشتۇرۇشقا ئامالسىز قالدى.

— شۇنداق، بەك ئېچىنىشلىق ئىش بولدى، — دېدى لورد

ھېنرى، — ئوق ئۇدۇل كۆكرىكىگىلا تېگىپتۇ، ئۇ چوقۇم نەق مەيداندىلا جان بەرگەن گەپ. يۇرۇڭ، ئەمدى قايتىپ كېتەيلى.
ئىككىيلەن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلىشماي ئەللىك ياردقىچە يانمۇيان مېڭىشتى. شۇ ئەسنادا، دورىيان لورد ھېنرىغا لەپپىدە قاراپ قويۇپ، ھەسرەت ئىلكىدە دېدى:
— بۇ يامانلىقنىڭ بېشارىتى، ھاررى. بىر شۇملۇق بۇرنۇمغا پۇراۋاتىدۇ.
— نېمە دېدىڭىز؟ — دېدى لورد ھېنرى، — سىز مۇشۇ تاسادىپىي ۋەقەنى دەۋاتىسىزغۇ دەيمەن. بۇرادەر، بۇنداق ئىشلاردىن ساقلانغىلى بولمايدۇ. گۇناھنىڭ ھەممىسى ئاشۇ ئادەمنىڭ ئۆزىدە. كىم ئۇنى مىلتىقنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلسۇن دەپتۇ؟ جېفرىيمۇ بۇ ئىشتا كۆپ تەڭقىسلىقتا قالدى. ئەمما، بۇنىڭ بىز بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق، ئۆلگۈچىدىمۇ گۇناھ يوق. باشقىلار جېفرىينى قالايمىقان ئوق چىقاردى دەپ قالغاندەك تۇرىدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئۇنداق ئەمەس. لېكىن، ئۇنىڭ ئاتقان ئوقى دەل تېگىدىكەن ئەمەسمۇ. ئەمدى بۇ ئىشنى تەرگەۋەرگەننىڭ ھېچ پايدىسى يوق.
دورىيان بېشىنى چايقاپ قويدى.
— ياق ھاررى، بۇ بىر پېشكەللىكنىڭ بېشارىتى. كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇۋاتىدۇ، ئىككىمىزنىڭ بىرىگە بىرەر بالا - قازا كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇ بالا - قازا بەلكىم مېنىڭ بېشىمغا كېلەر، — ئۇ شۇ گەپلەرنى دەۋېتىپ، قولى بىلەن كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ قويدى.
لورد ھېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.
— دۇنيادىكى ئەڭ قورقۇنچلۇق ئىش — كۆڭۈلسىزلىك، دورىيان. ئۇ ھەم كەچۈرگىلى بولمايدىغان بىر گۇناھ. لېكىن، مېھمانلار تاماق ئۈستىدە بۇ ئىشنى تەرگەپ تۇرۇۋالمىسىلا، بۇنداق گۇناھقا دۇچار بولمايمىز. مەن ئۇلارغا بۇ ئىشنى تىلغا ئالماسلىق توغرىسىدا گەپ قىلىپ قويسام بولغۇدەك. بالا -

قازانىڭ بېشارىتى دەپ نەدىكى گەپلەرنى قىلىدىكەنسىز. تەقدىر ئىلاھى بىزگە ئەزەلدىن بىرەر بېشارەت بېرىپ باققان ئەمەس. ئۇ شۇنچىلىك دانا ھەم شەپقەتسىز بولسىمۇ، ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ. نېمە ئىش قىلغانىدىڭىز، بېشىڭىزغا بالا - قازا كەلگۈدەك، دورىيان؟ مانا ھەممە نېمىڭىز تەل، سىزگە ھەممە ئادەم ھەۋەس قىلىشىدۇ، بىزمۇ ئۇنىڭدەك بولۇپ قالغان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىشىدۇ.

— مەن شۇلارنىڭ ئورنىدا بولۇپ قالسامچۇ كاشكى. تولا كۈلىۋەرمەڭ ھاررى، راست دەۋاتىمەن. بايا ئۆلۈپ كەتكەن بىچارە دېھقان جېنىدا مەندىن كۆپ بەختلىك. مەن ئۆلۈمدىن قورقمايمەن، ئەزرائىلدىن قورقىمەن. ئەزرائىل گويا يوغان قانىتىنى كېرىپ ئەتراپىمدا چۆرگىلەۋاتقاندەكلا تۇيۇلىدۇ. ئاھ پەرۋەردىگار! قارالڭ، ئەنە ئاۋۇ ئورمانلىقتا بىرىنىڭ مېنى پايلاپ يۈرگىنىنى كۆردىڭىزمۇ؟

لورد ھېنرى ئۇنىڭ پەلەي كىيىۋالغان، توختىماي تىترەۋاتقان قولى بىلەن كۆرسەتكەن تەرەپكە نەزىرىنى ئاغدۇردى.

— شۇنداق، — دېدى لورد ھېنرى كۈلۈمسىرىگىنىچە، — باغۋەن سىزنى ساقلاۋاتقاندەك قىلىدۇ. پەرىزىمچە، ئۇ سىزدىن كەچتە تاماق شىرەسىگە قانداق گۈللەرنى تىزىشنى سورايدىغاندەك قىلىدۇ. نېمانداق جىددىيلىشىپ كېتىسىز، بۇرادەر! شەھەرگە كىرگەندە دوختۇرۇم سىزنى بىر كۆرۈپ باقسا بولغۇدەك.

باغۋەنىنىڭ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، دورىياننىڭ كۆڭلى خېلى ئارامىغا چۈشكەندەك بولدى. باغۋەن شىلەپىسىنى سەل كۆتۈرۈپ قويۇپ، ئارىسالدى بولغان قىياپەتتە لورد ھېنرىغا قارىدى، ئاندىن قوينىدىن بىر پارچە خەتنى چىقىرىپ دورىيانغا تەڭلىدى:

— كىنەز خانىم جاۋابىڭىزنى كۈتۈپ قالدى، ئەپەندى.

دورىيان خەتنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ:

— كىنەز خانىمغا دەپ قوي، مەن ھازىرلا بارىمەن، — دېدى

سوغۇقلا. باغۋەن كەينىگە ئۆرۈلۈپ ئۆي تەرەپكە قاراپ تېز ـ تېز كېتىپ قالدى.

— ئاياللار خەتەرلىك ئىشقا تەۋەككۇل قىلىشقا نېمانداق ئامراقتۇ ـ ھە ! — دېدى لورد ھېنرى كۈلۈپ تۇرۇپ، — مەن ئۇلارنىڭ مۇشۇ ئىشىغىلا قايىل. بىرى سەللا دىققەت قىلدىمۇ بولدى، شۇ ھامان ئايرىپ ئولتۇرماي ھەرقانداق ئادەمگە نازۇكەرەشمە قىلىۋېرىدۇ.

— تەۋەككۇلچىلىك ھەققىدە گەپ قىلىشقا بەك ئامراق ئىكەنسىز، ھاررى ! بۇ ئىشتا سىز زور خاتالاشتىڭىز. مەن كىنەز خانىمغا ئامراق، لېكىن ئۇنى ياخشى كۆرمەيمەن.

— كىنەز خانىم سىزنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن سىزگە ئانچە ئامراق ئەمەس. شۇڭا، ئىككىڭلار قوشماق مېغىزدەك تازا ماس كېلىسىلەر.

— تولا تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرمىگە، ھاررى. ئۇنداق ئەپقاچتى گەپلەرگە ئىشەنمەڭ.

— گەپمۇ بىكارغا چىقمايدۇ، شۇڭا ئەپقاچتى گەپلەرگە ئىشەنمەسلىكنىڭ ئۆزى ئەخلاقسىزلىق، — دېدى لورد ھېنرى بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ.

— ئاشۇ «ھېكمەتلىك» گەپلىرىڭىزنى دەۋېلىش ئۈچۈن ھېچكىمنى بوش قويمايدىكەنسىز، ھاررى.

— كىشىلەر قەستىخانىغا ئۆزى خالاپ بېرىشىدۇ، — دېدى لورد ھېنرى جاۋابەن.

— بىرەرىنى چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرۈپ باقسام بولاتتى، — دوريياننىڭ ئاۋازى ئازابلىق توس ئالدى، — مەندە ھېسسىيات دېگەندىن ئەسەر قالمىدى، ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىممۇ تەلتۆكۈس يوقىغا چىقتى. ئۆزۈمنىڭ ھالى بىلەنلا قالدىم، ئادىمىيلىكىم ئۆزۈمگە يۈك بولدى. شۇ تاپتا يىراق ـ يىراقلارغا كەتكۈم، ھەممە نەرسىنى ئۇنتۇپ كەتكۈم بار. بۇ يەرگە كېلىپ بەك دۆتلۈك قىپتىمەن. خارۋېيغا تېلېگراما يوللاپ، ساياھەت

كېمىسى تەييارلاپ قويۇشنى تاپىلىسام بولىدىغان ئوخشايدۇ. كېمىگە چىقىپلىۋالسام خەتەردىن قۇتۇلۇپ قالاتتىم.

— قايسى خەتەرنى دەۋاتىسىز، دورىيان؟ سىزگە بىرەر ئىش بولمىغاندۇ؟ نېمە ئىش بولسا ئۇدۇل دەۋېرىڭ، قولۇمدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىمەن.

— سىزگە دېسەم بولمايدۇ، هاررى، — ئۇنىڭ چىرايى غەمكىن تۈس ئالدى، — ئېهتىمال، بۇلارنىڭ هەممىسى مەندىكى خىيالىي تۇيغۇ بولۇشى مۇمكىن. بۇ ۋەقەدىن كۆڭلۈم تولىمۇ پاراكەندە بولدى. مۇشۇنداق بالا - قازا بېشىمغا كېلىپ قالامدىكىن دەپ قورقۇپ كېتىۋاتىمەن.

— نېمىدەپ جۆيلۈۋاتىسىز، دورىيان؟

— جۆيلۈۋاتقان بولسامغۇ تازا ياخشى بولاتتى. لېكىن، ئاشۇنداق قورقۇنچلۇق خىياللار كاللامغا كىرىۋېلىپ زادىلا ئارام بەرمەيۋاتىدۇ. ئوهوي ! كىنەز خانىم كەپتۇغۇ. ئۇچىڭىزغا كىيىۋالغان ئېسىل مۇراسىم كىيىمىڭىز بىلەن گىرېتسىيىنىڭ ئايال ئوۋ ئىلاهىغا ئوخشاپ قالغىنىڭىزنى كۆرمەمدىغان. قارىڭە، مانا بىز قايتىپ كەلدۇق، كىنەز خانىم.

— بولغان ئىشلاردىن خەۋەر تاپتىم، گرېي ئەپەندى، — دېدى كىنەز خانىم، — بىچارە جېفرىينىڭ روهى چۈشۈپ سالپىيىپلا قاپتۇ. سىزمۇ ئۇنىڭغا توشقاننى ئاتماسلىقنى ئەسكەرتىپتىكەنسىز بولمىسا. تازىمۇ غەلىتە ئىش بوپتۇغۇ بۇ!

— شۇنداق، هەقىقەتەن غەلىتە ئىش بولدى. نېمىشقىمۇ شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ ئاشۇ گەپنى قىلغاندىمەن. قارىغاندا، شۇ چاغدا قېنىم قىزىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. هېلىقى جانىۋارمۇ يەك ئوماق ئىكەن. ئەپسۇس، ئۇلار سىزگە بۇ قورقۇنچلۇق ئىشنى دەپ ساپتۇ ئەمەسمۇ.

— هەقىقەتەن كىشىنى بىئارام قىلىدىغان ئىش بولدى، — گەپ ئارىلىدى لورد هېنرى، — قىلچىلىك پسىخولوگىيىلىك تەتقىقات قىممىتى يوق - دە، بۇ ئىشنىڭ. ئەگەر جېفرىي بۇ

ئىشنى قەستەن قىلغان بولسا ئىدى، شۇ چاغدا بۇ ئىشنىڭ تازا ئەھمىيىتى بولغان بولاتتى! شۇ تاپتا مېنىڭ ئۇ قاتىل بىلەن تازا تونۇشقۇم كېلىۋاتىدۇ.

— بەك قورقۇنچلۇق ئادەم ئىكەنسىز، ھاررى! — دېدى كىنەز خانىم، — شۇنداقمۇ، گرېي ئەپەندى؟ ھاررى، گرېي ئەپەندى بولالماي قېلىۋاتىدۇ، ھوشىدىن كېتەي دەپ قالدى.

دورىيان تولىمۇ تەسلىكتە قەددىنى رۇسلاپ كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ھېچ ئىش يوق، كىنەز خانىم، — پىچىرلىدى دورىيان، — كۆڭلۈم تازا جايىدا ئەمەس. ئەتىگەن بەك ئۇزۇن يول يۈرگەن بولسام كېرەك. بايا ھاررى نېمە دېدى؟ چوقۇم ناھايىتى رەزىل گەپلەرنى قىلدىغۇ دەيمەن؟ ئۇنىڭ نېمە دېگىنىنى ماڭا باشقا كۈنى ئېيتىپ بېرەرسىز. كەچۈرۈڭ، بىردەم يېتىۋالمىسام بولمىدى. ھەمراھ بولالمايدىغان بولدۇم.

ئۇلار گۈللۈك شىپاڭدىن بالكونغا تۇتىشىدىغان ھېلىقى پەلەمپەيگە كېلىپ قالغانىدى. دورىيان ئەينەك ئىشىكنى يېپىپ كىرىپ كېتىشىگە، لورد ھېنرى شاققىدە كەينىگە ئۆرۈلدى ـ دە، ئۇيقۇسىرىغان كۆزلىرىنى كىنەز خانىمغا تىكىپ سورىدى، — سىز ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدىڭىزمۇ؟

كىنەز خانىم دەماللىققا بىرنېمە دېيەلمەي، ھاڭۋاققىنىچە تۇرۇپ قالدى.

— ئۆزۈممۇ ئۇقمايمەن، — دېدى ئۇ ئاخىر.

لورد ھېنرى بېشىنى چايقاپ قويدى.

— ھەممە نەرسە ئايدىڭ بولۇپ كەتسە، جانغا زامىن بولىدۇ. بىر نەرسىگە بولغان تونۇش قانچىكى غۇۋا، قانچىكى مەۋھۇم بولسا، شۇ نەرسە كىشىگە شۇنچە ئۇز بىلىنىدۇ.

— ئۇنداق غۇۋا بولۇپ كەتسە، ئاسانلا يولدىن ئادىشىپ قالىدىغان گەپ.

— ئاخىرقى ھېسابتا ھەممىسىنىڭ مەنزىلى بىر يەردە ئاخىرلىشىدۇ، سۆيۈملۈك گلادىس.

— نەدە ئاخىرلىشىدۇ؟

— خىيالىي تۇيغۇ بەربات بولغان يەردە.

— مېنىڭ ھاياتىم دەل ئاشۇ خىيالىي تۇيغۇ بەربات بولغان يەردىن باشلىنىدۇ، — كىنەز خانىم يېنىككىنە ئۇھسىنىپ قويدى.

— سىز خىيالىي تۇيغۇنى ھېس قىلىپ بولغۇچە، ئۇ خان تاجى بولۇپ بېشىڭىزغا كىيىلىپ بولىدۇ.

— مەن بۆلجۈرگەن يوپۇرمىقى شەكلىدىكى تاجىسىمان بېزەكلەردىن① بەك بىزار.

— شۇندىقىنى كىيسىڭىز سىزگە بەك يارىشىدۇ.

— ئۇنداقلىرى ئاممىۋى سورۇنلارغىلا ماس كېلىدۇ.

— بىر كۈنلەردە شۇنىڭ ئارمىنىنىمۇ يەپ قالىسىز، — دېدى لورد ھېنرى.

— گۈلنىڭ بىر تال بەرگىنىمۇ يوقىتىپ قويماسمىنا.

— ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن، ئېرىڭىز مونمونتىنىڭ قۇلىقى ئۇزۇن جۇمۇ.

— قېرىپ قالغان ئادەمنىڭ قۇلىقى قانچىلىك بولماقچىدى؟

— ئۇ سىزنى قەتئىي كۈنلىمەمدۇ؟

— مەنمۇ شۇنى دەيمەن. گاھىدا، ئۇمۇ باشقا ئاياللارنىڭ ئەرلىرىدەك مېنى كۈنلەپ قويسا بولمامدىغاندۇ دەپ كېتىمەن.

لورد ھېنرى گويا بىر نەرسە ئىزدەۋاتقاندەك، تۆت ئەتراپىغا قارىدى.

— نېمە ئىزدەۋاتىسىز؟ — سورىدى كىنەز خانىم.

— خەنجىرىڭىزنىڭ قالقىنىنى② ئىزدەۋاتىمەن، — جاۋاب

---

① كىنەزلەرنىڭ تاجىغا تاقايدىغان بېزەك.

② قىلىچۋازلىق قىلغاندا كىيىدىغان نىقاب ۋە شەمشەرنىڭ دەستىسىنىڭ يېنىدىكى يۇمىلاق قالقان قوغدىنىشتا ناھايىتى ئەسقاتىدۇ.

بەردى لورد ھېنرى، — سىز ئۇنى تاشلىۋەتتىڭىز.

كىنەز خانىم ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— مەن تېخى نىقابىمنىمۇ ئېلىۋەتمىگەن تۇرسام.

— نىقاب تاقىۋالسىڭىز، كۆزلىرىڭىز ئادەمنى بۆلەكچە جەلپ قىلىدىكەن، — دېدى لورد ھېنرى.

كىنەز خانىم يەنە كۈلۈپ كەتتى، كۈلگەندە ئۇنىڭ سەدەپتەك ئاپئاق چىشلىرى كىشىگە گويا قىپقىزىل ئالمىنىڭ ئىچىدىكى ئۇرۇقنى ئەسلىتەتتى.

دورىيان گرېي ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ھۇجرىسىدىكى ساپادا سوزۇلۇپ ياتاتتى، ۋۇجۇدى قورقۇنچتىن شامال سوققان ياپراقتەك غال - غال تىترەيتتى. ھايات كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچىلا بىر قورقۇنچلۇق يۈككە ئايلىنىپ، ئۇنىڭ يەلكىسىنى قاتتىق باساتتى. بايا ئوق يەپ ئۆلگەن ھېلىقى بىچارە كىشىنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمى گويا ئۇنىڭغا ئۆلۈمدىن بېشارەت بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇ لورد ھېنرىنىڭ بايا چاقچاق قىلىپ دەپ قويغان گەپلىرىدىن ھوشىدىن كەتكىلى تاسلا قالدى.

سائەت بەش بولغاندا، دورىيان گرېي قوڭغۇراقنى بېسىپ خىزمەتكارنى چاقىرىپ نەرسە - كېرەكلىرىنى تەخلەپ قويۇشنى، كېچىلەپ شەھەرگە كىرىپ كېتىدىغانلىقىنى، سائەت سەككىز يېرىمدا پەيتۇننى دەرۋازا ئالدىغا توختىتىپ تۇرۇشنى تاپىلىدى.

شۇ تاپتا ئۇنىڭ سېلبى قورۇقىدا بىر مىنۇتمۇ تۇرغۇسى يوق ئىدى، بۇ يەردە تۇرىۋەرسە بىرەر پېشكەللىككە يولۇقىدىغاندەكلا تۇيۇلاتتى. بۇ يەردە ئەزرائىل ئوچۇق - ئاشكارا مېڭىپ يۈرمەكتە، ئورمانلىقتىكى چاتقاللىقلار ئارىسىدا قان داغلىرى ئۇيۇپ قالغانىدى.

ئارقىدىن، ئۇ لورد ھېنرىغا بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۆزىنىڭ شەھەرگە قايتىپ ئۇنىڭ دوختۇرىنى ئىزدىمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ ئۆزىگە ۋاكالىتەن مېھمانلارنى كۈتۈپ

قويۇشىنى ئۆتتۇندى. ئۇ خەتنى قاتلاپ كونۋېرتقا سالاي دەپ تۇرۇشىغا، ئىشىك چېكىلىپ خىزمەتكار كىرىپ كەلدى ۋە ئوۋ مەيدانى كۆزەتچىسىنىڭ كۆرۈشمەكچى بولۇۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ لەۋلىرىنى چىشلەپ، بىردەم ئويلىنىپ تۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن:

— ئۇنى باشلاپ كىر، — دېدى.

كۆزەتچى ئىشىكتىن كىرىشىگە، دورىيان تارتمىدىن پۇل چېكى دەپتىرىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا يايدى.

— مېنىڭچە، سەن بۈگۈن ئەتىگەن يۈز بەرگەن ھېلىقى ئىش ئۈچۈن كەلدىڭغۇ دەيمەن، تورنتون؟ — سورىدى ئۇ قولىغا قەلەمنى ئېلىپ.

— شۇنداق، ئەپەندى، — جاۋاب بەردى كۆزەتچى.

— ئۇ بىچارە توي قىلغانمۇ؟ ئۆيىدە ئۇنىڭ بېقىشىغا قاراشلىق بىرەرى بارمۇ؟ — سورىدى دورىيان بىزارلىق بىلەن، — ئەگەر شۇنداق بولۇپ قالسا، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىن ئۆزۈم خەۋەر ئالىمەن. سەن زۆرۈر دەپ قارىساڭلا، ئۇلارنىڭ دېگىنىنى بېرىمەن.

— بىز ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلەلمىدۇق ئەپەندى. شۇڭا، مەن ئۆزۈمنى چاغلىمايلا ئالدىڭىزغا سورۇشتۇرگىلى كېلىۋىدىم.

— كىملىكىنى بىلەلمىدۇق؟ — سورىدى دورىيان روھسىز قىياپەتتە، — بۇ نېمە دېگىنىڭ؟ ئۇ سېنىڭ قول ئاستىڭدىكى ئادەم ئەمەسمۇ؟

— ئەمەس ئەپەندى، ئۇنى بۇرۇن كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن. تۇرقىدىن ماتروستەك قىلىدۇ، ئەپەندى.

دورىيان گرېيىنىڭ قولىدىكى قەلەم تۇيۇقسىز سىيرىلىپ چۈشۈپ كەتتى، گويا يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك تۇيغۇغا كېلىپ قالدى.

— ماتروس؟ — توۋلىدى دورىيان، — سەن ئۇنى ماتروس ئىكەن دېدىڭما؟

— شۇنداق، ئەپەندى. قارىماققا ماتروسقا بەكلا ئوخشايدىكەن، ئىككى بىلىكىگە ئالا قويماي گۈل چېكىۋالغان بىر نېمە ئىكەن.

— ئۇنىڭ يېنىدىن بىرەر نەرسە چىقتىمۇ؟ — دورىيان ئالدىغىراق سوراۋېرىپ، كۆزەتچىگە ھەيرانلىق ئىلكىدە تىكىلدى، — ئۇنىڭ يېنىدىن سالاھىيىتىنى ئېنىقلاپ بېرەلىگۇدەك بىرەر نەرسە چىقتىمۇ؟

— ئازراق پۇل بىلەن يەنە بىر دانە ئالتىئاتار تاپانچىسى بار ئىكەن. سالاھىيىتىنى ئېنىقلاپ بېرەلىگۇدەك ھېچ نەرسە چىقمىدى. ئۇنىڭ تۇرقىغا قاراپ، ئۇنى ماتروسمىكىن دەپ پەرەز قىلدۇق.

دورىيان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ كەتتى، كاللىسىدا كۈچلۈك بىر ئۈمىد يولتۇزى پاللىدە چاقنىغاندەك بولدى.

— جەسەت قەيەردە؟ — سورىدى ئۇ ئالدىراپ، — تېز بول! مېنى باشلاپ بار، ئۇنى كۆرۈپ باقاي.

— دېھقانچىلىق مەيدانىدىكى ئاتخانىدا، ئەپەندى. باشقىلار نەس باسىدۇ دەپ جەسەتنى ئۆيگە ئەكىرىشكە ئۇنىمىدى.

— ئاتخانىدا؟ سەن دەرھال ئۇ يەرگە بېرىپ مېنى ساقلاپ تۇر. پەيتۇنكەش ئاتتىن بىرنى يېتىلەپ كەلسۇن، ياق، بولدى. ئاتخانىغا ئۆزۈم بارسام تېزرەك بولغۇدەك.

ھايال ئۆتمەي، دورىيان گىرىپ ئېتىنى ئۇچقاندەك چاپتۇرغىنىچە ئۇزۇن كەتكەن بىپايان يولدا پەيدا بولدى. يول بويىدىكى دەرەخلەر گويا ئۇزۇن سەپ تارتىپ تىزىلىپ تۇرغان جىن - ئالۋاستىلاردەك ئۇنىڭ يېنىدىن غۇيۇلداپ ئۆتەتتى. ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان ئات بىر ئاق تۇۋرۇكنىڭ يېنىدىن جىددىي ئايلىنىشىغا، دورىيان ئاتتىن يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى، دورىيان ئاچچىقىدا قامچىسى بىلەن ئاتنىڭ بوينىغا بىرنى سالدى. تۇيۇقسىز تەگكەن قامچىدىن چۆچۈگەن ئات يادىن ئۈزۈلگەن ئوققا ئوخشاش، قاراڭغۇدا تۇياقلىرى ئاستىدىن شېغىللارنى چاچرىتىپ ئۇچقاندەك چېپىپ كەتتى.

دورىيان دېھقانچىلىق مەيدانىغا ئاخىر يېتىپ كەلدى، ئىككى ئادەم ھويلىدا ئۇيان ـ بۇيان مېڭىپ يۈرەتتى. ئۇ ئاتتىن لىككىدە سەكرەپ چۈشۈپ، چۇلغۇۋرنى ئۇلارنىڭ بىرىگە تاشلاپ بەردى. ئۇ ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر ئېغىلدا پىلىلداپ يېنىپ تۇرغان چىراغ يورۇقىنى كۆرۈپ، جەسەتنىڭ شۇ يەردە ئىكەنلىكىگە جەزم قىلدى ۋە ئىككى تاقلاپلا ئېغىلنىڭ ئالدىغا كەلدى ـ دە، قولىنى ئىشىكنىڭ تاقىقىغا ئالدى.

دورىيان بىردىنلا تۇرغان جايىدا قاتۇرۇپ قويغان ھەيكەلدەك تۇرۇپلا قالدى، بۇ ئىش ئاشكارىلىنىپلا كەتسە، پۈتكۈل تۇرمۇشى ئاستىن ـ ئۈستۈن بولۇپ كېتىدىغاندەك تۇيۇلۇپ، ئىشىكنى ئىتتىرىپلا ئېغىلغا كىردى.

ئېغىلنىڭ بۇلۇڭىغا دۆۋىلەپ قويۇلغان بىر دۆۋە تاغارنىڭ ئۈستىدە ئۈچىسىدا قوپال تىكىلگەن كۆڭلەك بىلەن كۆك ئىشتان، يۈزىگە قاسماقلىقىدىن كۆرگۈسىز بولۇپ كەتكەن قولياغلىق يېپىپ قويۇلغان بىر جەسەت ياتاتتى. يېنىدا بوتۇلكىغا سانجىپ قويۇلغان بىر تال شام پىلىلداپ كۆيۈۋاتاتتى.

دورىيان گىرىپنىڭ تېنى جۇغىمدە قىلىپ قالدى، جەسەتنىڭ يۈزىدىكى ياغلىقنى ئېلىۋېتىشكە جۈرئەت قىلالماي، چاكارلارنى چاقىردى.

— ئۇنىڭ يۈزىدىكى ياغلىقنى ئېلىۋەت، ئۇنى كۆرۈپ باقاي، — ئۇ شۇنداق دېگەچ، ئىشىككە چاپلىشىپ تۇرۇۋالدى.

چاكار جەسەتنىڭ يۈزىدىكى قولياغلىقنى ئېلىۋەتتى. دورىيان ئىككى چامداپ ئالدىغا ئۆتتى ـ دە، خۇشاللىقىدا ۋارقىرىۋەتتى. دەرەخلىكتە ئوق تېگىپ ئۆلگەن بۇ ئادەم دەل جامۇس ۋېيىن ئىدى.

ئۇ جەسەتكە قارىغىنىچە جايىدا خېلىغىچە ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ ئۆيگە ئاتلىق كېتىۋېتىپ، خەتەردىن قۇتۇلغانلىقىدىن خۇشلۇقىدا كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى.

ئون توققۇزىنچى باب

— ماڭا يېڭىدىن ئادەم بولۇشىڭىزنى جاكارلىشىڭىزنىڭ نېمە هاجىتى؟ — لورد هېنرى شۇنداق دېگەچ، شىشىدەك ئاپئاق بارماقلىرىنى لىققىدە گۇلاب سۈيى توشقۇزۇلغان قىزىل رەڭلىك مىس قاچىغا تىقتى، — مانا شۇ تاپتىمۇ بىر ئوبدان تۇرىمىسىز. مۇشۇ هالىتىڭىزنى هەرگىز ئۆزگەرتمەڭ.

دورىيان گرېي بېشىنى چايقاپ قويدى.

— ياق هاررى، هاياتىمدا نۇرغۇن يامان ئىشلارنى قىلغانمەن، ئەمدى ئۇنداق ئىشلارنى هەرگىز قىلمايمەن. تۈنۈگۈندىن باشلاپ ياخشى ئىش قىلىشنى باشلىدىم.

— تۈنۈگۈن نەدە بولدىڭىز؟

— يېزىدا، هاررى. بىر دەڭدە ئۆزۈم يالغۇز ئۇخلىدىم.

— بۇرادەر، — دېدى لورد هېنرى كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — يېزىدا ئادەمنىڭ ئەسكىسى يوق، ئازدۇرۇشمۇ يوق. ئۇلار دەل شۇ ۋەجىدىن زاماننىڭ كەينىدە قالغان. مەدەنىيلىشىش دېگەن ئۇنداق ئاسان ئىش ئەمەس. مەدەنىيلىشىشكە پەقەت ئىككى خىل يول بىلەنلا يەتكىلى بولىدۇ. بىرى، ياخشى تەربىيە ئېلىش، يەنە بىرى، چۈشكۈنلىشىش. سەھرالىقلارنىڭ بۇلار بىلەن كارى يوق. شۇڭا، ئىلگىرى باسماي بىر ئىزىدا توختاپ قالغان.

— تەربىيىلىنىش بىلەن چۈشكۈنلىشىش، — تەكرارلىدى دورىيان، — بۇلارنىڭ هەر ئىككىلىسى مېنىڭ بېشىمدىن ئاز - تولا ئۆتكەن. بۇ ئىككىسىنىڭ بىر - بىرى بىلەن تۇقۇنۇشماي بىللە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغىنىغا زادىلا ئەقلىم يەتمەيدۇ. شۇڭا، مەندە يېڭىۋاشتىن ئادەم بولۇشتەك يېڭى بىر غايە پەيدا بولدى،

هارری. ئويلاپ باقسام، مەن جىق ئۆزگىرىپ كېتىپتىمەن.
— نېمە ياخشى ئىش قىلغىنىڭىزنى تېخى دېمىدىڭىز، قىلغان ياخشى ئىشلىرىڭىز بىر قېتىم بىلەنلا توختاپ قالمىغاندۇ؟ — لورد ھېنرى شۇنداق دېگەچ، بىر دۆۋە بۆلجۈرگەننى تەخسىگە سالدى ـ دە، قولۇلە قېپىغا ئوخشاپ كېتىدىغان قوشۇق بىلەن ئۈستىگە شېكەر سەپتى.
— سىزگە دېمەي كىمگە دەيمەن، هارری. بۇ كۆرگەنلا ئادەمگە دەپ يۈرىدىغان ئىش ئەمەس. بىر قىزنىڭ جېنىنى ئالماي ئامان قويدۇم. بۇ گېپىم سەل كۆپتۈرۈۋېتىلگەندەك بىلىنىدۇ. لېكىن، مەقسىتىمنى توغرا چۈشىنىڭ. ئۇ بەك چىرايلىق، سىبىل ۋېينىغا قۇيۇپ قويغاندەكلا ئوخشايدۇ. قارىغاندا، دەسلەپتە ئۇنىڭ دەل ئاشۇ يېرى مېنى جەلپ قىلىۋالغانىكەن. سىبىل ۋېين يادىڭىزدا باردۇ؟ ئۇزاق بولۇپ كەتكەن ئىشلارغۇ ئۇ ! ھىم، ھەيدى ئەلۋەتتە ئىككىمىزدەك يۇقىرى تەبىقىدىن ئەمەس، ئۇ بىر سەھرا قىزى. لېكىن، مەن ئۇنى چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرىمەن. ھەممە ياق گۈزەل توسكە كىرگەن مۇشۇ ماي ئېيىدا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى ھەپتىدە نەچچە قېتىم باردىم. ئىككىمىز تۇنۇگۈن بىر كىچىك باغچىدا كۆرۈشتۇق، رەڭگارەڭ ئالما چېچەكلىرى ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئۇنىڭ چاچلىرىغا چۈشەتتى، ئۇ توختىماي ۋىلىقلاپ كۈلەتتى. ئەسلىدە بۈگۈن تاڭ سەھەردە يىراق ـ يىراقلارغا قېچىپ كەتمەكچى بولۇشقان. لېكىن، تۇرۇۋېلا ئۇنىڭ تۇنجى رەت ئۇچراشقان چاغدىكى سەبىيلىكىنى، زىبالىقىنى ساقلاپ قېلىش قارارىغا كەلدىم.
— بۇ يېڭىچە تۇيغۇ سىزگە زور خۇشاللىق ئاتا قىلغاندەك قىلىدۇ، دورىيان، — لورد ھېنرى ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى، — بۇ سەھرا ناخشىسىنى سىلەر ئۈچۈن مەن ئېيتىپ تۈگىتىشكە رازىمەن. سىز ئۇنىڭغا خەيرخاھلىق قىلىڭ. سەممىيىتىڭىز بىلەن ئۇنىڭ قەلبىنى زېدە قىپسىز. مانا بۇ سىزنىڭ ئۆتمۈشىڭىزگە توۋا قىلىپ، يېڭىۋاشتىن ئادەم بولۇشىڭىزنىڭ

مۆقەددىمىسى بولۇپ قاپتۇ.

— هاررى، بەك رەزىل ئادەم ئىكەنسىز! تولا ئۇنداق ئادەمنى قورقىتىدىغان گەپلەرنى قىلماڭ. ھەيدىنىڭ قەلبى زىېدىلەنگىنى يوق. ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ بۇقۇلداپ يىغلىغىنى راست. لېكىن، ئۇ ئار - نومۇسقا قالغۇدەك ھېچ ئىش بولمىدى. ئۇ پېردىتاغا[①] ئوخشاش، يالپۇز بىلەن تىرناقگۈل قاپلىغان گۈللۈكتە ياشاۋەرسە بولىۋېرىدۇ.

— شاختىن شاخقا قونۇپ يۈرىدىغان ھېلىقى فلورىزېل[②] ئۇچۇن ھەسرەتلىك ياش تۆككەن ئوخشىمامدۇ، — لورد ھېنرى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى تاشلاپ كۈلۈپ كەتتى، — قەدىرلىك دوريىان، بەزى يەرلىرىڭىز كىچىك بالىغىلا ئوخشايدۇ، سىزنىڭ. سىز ئۇ قىزنى مەرتىۋىسى ئۆزى بىلەن تەڭرەك بىرىنى ياخشى كۆرۈپ قالىدۇ دەپ قالدىڭىزمۇ؟ پەرىزىمچە، ئۇ كېيىن بىرەر تومپاي پەيتۇنكەشكە ياكى كالۋا تېرىقچىغا ياتلىق بولمىسا مانا مەن. ھەي، ئۇ سىزنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ. ئەمدى ئېنىقلا ئېرىنى كەمسىتىدۇ، شۇ ۋەجىدىن دەرد - ئەلەمگە قالىدۇ. ئەخلاق نۇقتىسىدىن قارىغاندا، سىزنىڭ تۇرۇپلا ئۆزىڭىزنى تۇتۇۋېلىشىڭىز ماختاشقا ئەرزىمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھەيدىنىڭ ئوپىلىيادەك يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇرغان كۆك قەرىدە پەرۋاز قىلمىغىنىنى، نىلۇپەرگۈلى قاپلىغان تۈگمەن كۆلىدىمۇ بىلىقتەك ئۈزمىگىنىنى سىز نەدىن بىلىسىز؟

— بۇ گەپلىرىڭىزدىن جاق تويدۇم، هاررى! سىز ھەممىنى مەسخىرە قىلىدىكەنسىز، ئۆز خىيالىڭىزغا تايىنىپلا ئېچىنىشلىق تراگېدىيىلەرنى توقۇپ چىقىرىدىكەنسىز. شۇ تاپتا، سىزگە شۇ گەپلەرنى قىلغىنىمدىن پۇشايمان قىلىۋاتىمەن. گەپلىرىڭىزگە ئەمدى ئىككىنچىلەپ پىسەنت قىلمايمەن.

① پېردىتا — شېكىسپېرنىڭ «قىشتىكى ھېكايە» ناملىق دراممىسىدىكى پېرسوناژ.

② فلورىزېل — شېكىسپېرنىڭ «قىشتىكى ھېكايە» ناملىق دراممىسىدىكى پېرسوناژ، پېردىتانىڭ ئاشىنىسى.

قىلىۋاتقانلىرىنىڭ خاتا ئەمەسلىكى ئۆزۈمگە ئايان. بىچارە ھەيدى ! بۈگۈن ئەتىگەن ئاتقا مىنىپ ھېلىقى دېھقانچىلىق مەيدانىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ ھوپىسىدە ئېچىلغان يەسىمەنگۈلىنى ئەسلىتىدىغان ئاپئاق يۈزىنى دېرىزىگە چاپلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. بولدى، بۇ ئىشنى ئەمدى تىلغا ئېلىشمايلى، سىزمۇ مېنىڭ شۇنچە يىلدىن بېرى قىلغان تۇنجى قېتىملىق ياخشى ئىشىمنى ئىنكار قىلىمەن دەپ تۇرۇۋالماڭ. بۈرۈن ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى مۇشۇنداق ياخشى ئىشلارنى قىلىش ئارقىلىق يۇيىمەن، ياخشى ئادەم بولۇپ، بۈرۈنقى ھالىتىمگە قايتىمەن. ئۆزىڭىز توغرىسىدا پاراڭ قىلىپ بەرمەمسىز؟ كۇلۇبقا بارمىغىنىمغا نەچچە كۈن بولدى. ئېيتىڭە، شەھەردە قانداق يېڭى خەۋەرلەر بار؟

— كىشىلەر بىچارە بازىلنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا غۇلغۇلا قىلىشىۋاتىدۇ.

— مەن تېخى ئۇلارنى بۇ ئىش توغرىسىدا تولا غۇلغۇلا قىلىشىپ زېرىكتىمىكىن دەپتىمەن، — دورىيان ئىستاكانغا ئازراق ئۈزۈم ھارىقى قۇيغاچ قاشلىرىنى ئېتىپ كۇلۇمسىرەپ قويدى.

— ۋاي ئوبدان ئۇكام، بۇ ئىش توغرىسىدا غۇلغۇلا بولۇۋاتقىنىغا تېخى ئەمدى ئالتە ھەپتە بولدى، ئەنگلىيىلىكلەر بىرەر پاراڭ تېمىسىنى تېپىۋالدىمۇ بولدى، ئۈچ ئايغىچە باشقا ئىش توغرىسىدا پاراڭلاشمايدۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ يېقىندا ناھايىتى ئامىتى كەلدى. مېنىڭ نىكاھتىن ئاجرىشىشىم، ئالان كامپېلنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش دېلوسى ئۇلار ئۈچۈن تازا ئوبدان پاراڭ تېمىسى بولۇپ بېرىۋىدى، مانا ئەمدىلىكتە رەسسام بازىلمۇ سىرلىق ھالدا يوقاپ كەتتى. لوندون ساقچىلىرى، 9 ـ نويابىر كۈنى ئۈچىسىغا كۈل رەڭ پەلتو كىيىپ، كېچىلىك پويىز بىلەن پارىژغا كەتكەن ھېلىقى ئەر دەل بىچارە بازىل شۇ، دەپ قارىماقتا. فرانسىيە ساقچىلىرى بازىلنىڭ پارىژغا

كەلمىگەنلىكىنى جاكارلىدى. كىم بىلىدۇ، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن بىرى چىقىپ ئۇنى سان فرانسىسكودا كۆردۇم دەمدۇ تېخى. قىزىق ئىش، كىم يوقاپ كەتسە، ئۇنى بىرى سان فرانسىسكودا كۆرگەن بولۇپ چىقىدىكەن. قارىغاندا، ئۇ بەك جەلپكار شەھەر بولسا كېرەك.

— سىزنىڭچە، بازىلغا بىرەر ئىش بولغان ئوخشامدۇ؟ — دورىيان قولىدىكى براندى قۇيۇلغان ئىستاكاننى كۈن نۇرىغا تۇتۇپ سىنچىلاپ قاراپ قويدى ۋە ئۆزىنىڭ لورد ھېنرى بىلەن بۇ ئىش توغرىسىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك كەڭ - كۇشادە پاراڭلىشىپ تۇرغىنىدىن ھەيران قالدى.

— بۇ ھەقتە مەن ھېچنېمە ئويلىمىدىم. ئەگەر بازىل قەستەن يوشۇرۇنۇۋالغان بولسا، بۇ ئىش بىلەن مېنىڭ ھېچقانداق مۇناسىۋىتىم يوق. ئەگەر ئۆلگەن بولسا، ئەسلەپ يۈرۈشنىمۇ خالىمايمەن. ئەڭ قورقىدىغىنىم ئۆلۈم، ئۆلۈمدىن بەك بىزارمەن.

— نېمىشقا؟ — سورىدى دورىيان پەرۋاسىز قىياپەتتە.

— چۈنكى، — دېدى لورد ھېنرى ۋە ئەپچىللىك بىلەن كەلگەن ئاچچىقسۇ قۇتىسىنى بۇرنىغا يېقىن ئەكېلىپ پۇراپ قويدى، — 19 - ئەسىردە كىشىلەر ئۆلۈم ۋە چاكىنىلىقنىڭ تېگىگە زادىلا يېتەلمىدى. كۆڭۈل ئېچىش ئۈيىگە كىرىپ ئاززاقتىن قەھۋە ئىچەيلى، دورىيان. ماڭا چوپىننىڭ مۇزىكىسىنى چېلىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ، خوتۇنۇم بىلەن قېچىپ كەتكەن ھېلىقى خۇنپەر چوپىننىڭ مۇزىكىسىغا بەك ئۇستا ئىدى. بىچارە ۋىكتورىيە! مەن ئۇنى ئاجايىپ ياخشى كۆرەتتىم ئەمەسمۇ. ئەمدى ئۇ يوق، ئۆيدىن بوران ئۇچۇپلا تۇرىدۇ. نىكاھلىق تۇرمۇش دېگەن بولمايدىغان نەرسە ئىكەن، بىرلا كۆنۈپ قالسىڭىز، شۇ نىكاھتىن تاسادىپىي مەھرۇم قالسىڭىز قىيالمايلا قالىدىكەنسىز. يامان ئادەتلىرىدىن ۋاز كېچىشكە كۆڭلى ئۇنىمايدىكەن ئادەمنىڭ، بۇ يامان ئادەتلەر قان - قېنىمىزغا، مىجەز - خۇلقىمىزغا سىڭىپ كەتكەن بولىدىكەن.

دورىيان ئۇندىمىدى، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇدۇل ياندىكى ئۆيگە كىردى ـ دە، پىئانىنونىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، بارماقلىرىنى پىئانىنونىڭ چىرايلىق تىللىرى ئۈستىدە ئوينىتىشقا باشلىدى. قەھۋە كىرىشى بىلەن دورىيان پىئانىنو چېلىشتىن توختاپ، لورد ھېنرىغا بۇرۇلۇپ سورىدى:

— ھاررى، سىز بازىل قەستكە ئۇچرىغانمىدۇ دەپ ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟

لورد ھېنرى ئەسنەپ تۇرۇپ دېدى:

— بازىل بەك چىقىشقاق ئادەم. قاچانلا قارىسا پۇلغا يارىمايدىغان ئەرزان سائەت تاقىۋالىدىغان ئۇنداق ئادەمنى كىممۇ قەستلەر؟ ئۇ تېخى دۈشمەنلىك بولغۇدەك ھالەتكە يەتمىدى. ئەلۋەتتە ئۇنىڭ رەسىم سىزىش جەھەتتىكى تالانتى بەك ئۈستۈن. ۋېلاسكۇزغا① ئوخشاش رەسىم سىزىشقا ماھىر ئاشۇنداق كىشىلەرمۇ تۇتۇرۇقسىز بولىدىكەن دېسە. بازىل ئەنە شۇنداق تۇتۇرۇقسىز ئادەم. ئۇ مېنى پەقەت بىر قېتىملا قىزىقتۇرغان. ئۇ كۆپ يىللار ئىلگىرىكى بىر ئىش ئىدى. شۇ چاغدا ئۇ ماڭا ئۆزىنىڭ سىزگە ناھايىتى چوقۇنىدىغانلىقىنى، سىزنىڭ ئۆزىنىڭ سەنئەت ئىجادىيىتىنىڭ باش تېمىسىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىڭىزنى ئېيتقانىدى.

— مەن بۇرۇن بازىلغا بەك ئامراق ئىدىم، — دورىياننىڭ ئاۋازى ئازابلىق چىقىۋاتاتتى، — ئەجەبا ھېچكىم ئۇنى قەستكە ئۇچرىمىدى دېمىدىمۇ؟

— بەزى گېزىتلەردىغۇ شۇنداق دېيىلىدى. مېنىڭچە، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. پارىژدىغۇ ئەسكىلىكتە نامى پۇر كەتكەن جايلار بەك كۆپ. لېكىن، بازىل ئۇنداق يەرلەرگە بارىدىغانلاردىن ئەمەس. ئۇنىڭدا ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈش ئىستىكى ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغان. مانا بۇ ئۇنىڭ ئەجەللىك ئاجىزلىقى.

---

① ۋېلاسكۇز — ئىسپانىيىلىك مەشھۇر رەسسام.

— هاررى، ئەگەر مەن سىزگە بازىلنى مەن ئۆلتۈرۈۋەتتىم دېسەم، نېمە دەيسىز؟ — دورىيان قىزىقىش نەزىرىدە لورد ھېنرىغا تىكىلدى.

— بۇرادەر، ئۇنداق قىلىش سىزنىڭ خاراكتېرىڭىزگە زادىلا ماس كەلمەيدۇ. چاكىنىلىقنىڭ ھەممىسى جىنايەت بولغاندەك، جىنايەت ئۆتكۈزۈشمۇ چاكىنىلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. دورىيان، سىز ئادەم ئۆلتۈرۈشتەك چاكىنىلىقنى ھەرگىز قىلالمايسىز. بۇ گەپلىرىم غۇرۇرىڭىزغا تەگكەن بولسا، مېنى كەچۈرۈڭ. لېكىن، مەن ھەقىقەتەن شۇنداق قارايمەن. جىنايەت ئۆتكۈزۈش تۆۋەن تەبىقە كىشىلىرىگىلا ماس كېلىدۇ. لېكىن، ئۇلارنى ھەرگىز ئەيىبلىمەيمەن. مېنىڭ نەزىرىمدە، سەنئەت بىزدىن ئۈستۈن تۇرغاندەك، جىنايەتمۇ ئۇلاردىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. لېكىن، ئۇ سەزگۈ ئەزالارنى غىدىقلاشتىن باشقا نەرسە ئەمەس.

— سەزگۈ ئەزالارنى غىدىقلاش دېدىڭىزمۇ؟ بۇ گېپىڭىزچە، بىر قېتىم ئادەم ئۆلتۈرگەن كىشى يەنە ئادەم ئۆلتۈرىدىكەن ـ دە؟ ماڭا بۇنداق گەپلەرنى قىلماڭ، هاررى.

— بىر ئىشنى قىلىۋەرسە، شۇ ئىشقا قىزىقىپ قالىدىغان گەپ، — دېدى لورد ھېنرى كۈلۈمسىرەپ، — مانا بۇ ھاياتتىكى ئەڭ مۇھىم سىرلارنىڭ بىرى. لېكىن، مېنىڭ نەزىرىمدە ئادەم ئۆلتۈرۈش يەنىلا توغرا ئەمەس. ھاراق ئىچىپ كاللىدىن كەتكەندە بەس ـ مۇنازىرە قىلىشقان ئىشلارنى سادىر قىلىشقا بولمايدۇ. بولدى، بىچارە بازىل توغرىسىدىكى ئىشلارنى ئەمدى تىلغا ئېلىشمايلى. بولسىغۇ ئۇنىڭ سىز دېگەندەك رومانتىك ئاقىۋەتكە قالغانلىقىغا ئىشەنسەم بولاتتى، لېكىن ئۇنداق قىلالمايمەن. ھۆددە قىلالايمەنكى، ئۇ چوقۇم ئاپتوبۇستىن سېنا دەرياسىغا چۈشۈپ كەتتى، بىلەت ساتقۇچىمۇ بۇ سەتچىلىكنى ئاشكارىلىمىدى. توغرا، مېنىڭچە ئۇ دەل ئاشۇنداقراق بىر ئىشقا يولۇقتى. شۇ تاپتا مەن ئۇنىڭ بېشىغا ئۇزۇن لۆجىلەر

يۆگىشىۋالغان ھالەتتە چوڭقۇر دەريادا لەيلەپ يۈرگەنلىكىنى، لىققىدە يۈك بېسىلغان كېمىلەرنىڭ ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك بولۇۋاتىمەن. بىلەمسىز، ئۇ ئەمدى ھېچقانچە ئېسىل ئەسەر ئىجاد قىلالمايدۇ. مۇشۇ ئون يىل ئىچىدە ئۇنىڭ رەسىم سىزىش سەۋىيىسى بۇرۇنقىدىن جىق تۆۋەنلەپ كەتتى.

دوريان ئۇھسىنىپ قويدى. لورد ھېنرى بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ ئۆينىڭ يەنە بىر بۇلۇڭىغا باردى ـ دە، ياۋا شاتۇتىنىڭ بېشىنى سىلاشقا باشلىدى. گەۋدىسى قوڭۇر، تاجى بىلەن قۇيرۇقى ھال رەڭ كەلگەن بۇ جانىۋار بىر تال بامبۇكقا قونۇۋېلىپ جىممىدە تۇراتتى. لورد ھېنرى ئۇزۇن بارمىقى بىلەن نوقۇپ قويۇۋىدى، شاتۇتى كۆپكۆك كۆزلىرىنى چىڭگىدە يۇمغىنىچە ئالدى ـ كەينىگە پىرقىراشقا باشلىدى.

— شۇنداق، — لورد ھېنرى كەينىگە بۇرۇلۇپ، يانچۇقىدىن قولياغلىقىنى ئالغاچ گېپىنى داۋام قىلدى، — ئۇنىڭ سىزغان رەسىملىرى بۇرۇنقىغا يەتمەيدۇ. ماڭا ئۇنىڭ رەسىملىرىدە بىر نەرسە كەمدەكلا تۇيۇلىدۇ. ئاراڭلاردىكى دوستلۇق سۇسلاشقاندىن تارتىپلا، ئۇنىڭدا ئىستىبدات قالمىغان. ئىككىڭلار نېمە بولۇپ يىراقلىشىپ كەتتىڭلار؟ مېنىڭچە، ئۇ سىزنى بىزار قىلىپ قويدىغۇ دەيمەن. ئەگەر راستىنلا شۇنداق بولسا، ئۇ سىزنى مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ. كىشىنى بىزار قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ مىجەزى شۇنداق بولىدۇ. ھە راست، سىزدىن بىر ئىشنى سوراپ باقاي، ئۇ سىزغان ھېلىقى رەسىم كېيىن قانداق بولۇپ كەتتى؟ ئويلاپ باقسام، ئۇنى پۈتكەن چاغدا كۆرگەنچە ئىككىنچىلەپ كۆرۈپ باقماپتىمەن. توغرا، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا سىز ماڭا رەسىملەرنى سېلىبغا ئەۋەتىۋەتكەنلىكىڭىزنى ئېيتقانىدىڭىز. مېنىڭچە، رەسىملەر بىر بولسا باشقا يەرگە كېتىپ قالدى، بىر بولسا ئوغرىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتتى. سىز ئۇنى ئىزدەپ باقمىدىڭىزمۇ؟ ھەي ئىست!

ئەجەب ئىسىل ئەسەر ئىدى ـ دە، ئۇ. ئىسىمدە قېلىشىچە، شۇ چاغدا ئۇنى سىتىۋېلىشنىمۇ ئويلاشقانىدىمغۇ دەيمەن. ئۇ بازىلىنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئەسىرى ئىدى. ئىسىت، نېمىشقىمۇ شۇ ۋاقىتىدىلا سىتىۋالمىغان بولغىيدىم. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ ئىجادىيەتتە كۆپ چېكىنىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ ئەنگلىيە سەنئەتكارلىرىنىڭ ۋەكىلى دەپ نام ئېلىشقا تامامەن مۇناسىپ. رەسىم ئىزدەش ئىلانى چىقىرىپ باققان بولسىڭىز ياخشى بولاتتى.

— ئىسىمگە كەلمەپتۇ، — جاۋاب بەردى دورىيان، — رەسىمنى ئىزدەپ باقتىمغۇ دەيمەن. لېكىن، ئۇ رەسىم ماڭا زادىلا ياقمىغانىدى. ئۇنىڭغا مودېل بولۇپ بەرگىنىمگە بەكمۇ پۇشايمان قىلىمەن، شۇ ئىشنى ئويلىساملا بىزارلىقىم تۇتىدۇ. ئەجەب ئۇنى تىلغا ئېلىپ قالدىڭىزغۇ؟ رەسىمنى ئەسكە ئالساملا، قايسىدۇر بىر دىرامىدىكى، «خاملېت» دېگەن دىرامىغۇ دەيمەن، مۇنۇ مىسرالار يادىمغا كېلىدۇ :

دەرد ـ هەسرەت لەڭ ئۇردى يۇرەك قېتىدا،
كۆرۈندى يۈزەكى، يوقتۇر چىن قەلب.①

لورد هېنرى قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— كىشى تۇرمۇشقا سەنئەتكە ئوخشاش مۇئامىلىدە بولسا، ئۇنداقتا ئۇنىڭ مېڭىسى دەل ئۇنىڭ يۈرىكىدۇر، — ئۇ شۇنداق دېگەچ يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئولتۇردى.

دورىيان گرېي بېشىنى چايقاپ قويۇپ، پىئانىنودا مۇڭلۇق كۈيدىن بىرنەچچىنى چالدى.

— دەرد ـ هەسرەت لەڭ ئۇردى يۇرەك قېتىدا، — تەكرارلىدى دورىيان، — كۆرۈندى يۈزەكى، يوقتۇر چىن قەلب.

---

① «خاملېت» تۆتىنچى پەردە، يەتتىنچى كۆرۈنۈش.

يۈلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقتا ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇرغان لورد ھېنرى دورىيانغا نەزىرىنى ئاغدۇردى:

— توغرا، دورىيان، — ئۇ بىردەم تۇرۇپ كېتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — «كىشى دۇنيا ماڭا تەئەللۇق بولدى دېگىنى بىلەن، روھىدىن مەھرۇم قالىدۇ. بۇنىڭ نېمىگە پايدىسى؟» دەيدىغان بىر مىسرا بولىدىغان، توغرا دېيەلمىدىمۇ، يوق، ئۆزۈمۇ ئۇقمىدىم.

شۇنداق يېقىملىق چېلىنىۋاتقان مۇزىكا بىردىنلا قۇلاققا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىنىدىغان سەت بىر ئاۋازغا ئالماشتى، چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن دورىيان لورد ھېنرىغا تىكىلىپ قارىدى:

— بۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز، ھاررى؟

— بۇرادەر، — لورد ھېنرى ئەجەبلەنگىنىچە قاشلىرىنى يىمىرىپ قويۇپ دېدى، — سىزدىن بىرەر جاۋابقا ئېرىشەلەرمەنمىكىن دەپ سوراپ قاپتىمەن، ھەرگىز باشقىچە چۈشىنىپ قالماڭ. ئالدىنقى يەكشەنبە كۈنى ھەيدى باغچىسىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتىم، مەرمەر تاشتا ياسالغان ئەگمە ئىشىكنىڭ يېنىدا كىيىملىرى جۇل - جۇل بىر توپ كىشىلەرنىڭ ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆردۈم. ئۇلار كوچىمۇكوچا يۈرۈپ دىن تارقىتىدىغان بىر باشپىرنىڭ ۋەز - نەسىھەتىنى ئاڭلاۋاتقانىكەن. مەن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ھېلىقى باشپىرنىڭ ئەتراپىدىكىلەرگە مۇشۇ گەپنى قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدىم. بۇ كۆرۈنۈش ماڭا تولىمۇ قىزىق تۇيۇلدى. بۇنداق غەلىتە مەنزىرىلەر لوندون كوچىلىرىدا كۆزگە خېلى كۆپ چېلىقىدۇ. ئويلاپ بېقىڭە، شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتقان بىر كۈنى، ئۇچىسىغا يامغۇرلۇق چاپان كىيىپ، يىرتىلىپ ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن چېدىرنىڭ ئاستىدا يامغۇردىن پاناھلىنىش ئۈچۈن، كۈنلۈكلىرىنى تۇتۇپ دۇگدەرىشىپ تۇرغان كېسەل چىراي خرىستىئان مۇرىتىنىڭ ئاغزىدىن ئاشۇنداق قالتىس گەپلەر

چىقار دەپ كىم ئويلىغان دەيسىز. ئۇنىڭ بۇ ئۇسۇلىمۇ قالتىس ئىكەن، كىشىگە ئىلھامبەخش ئىتىدىكەن. شۇ چاغدا مەن ئۇ دىندارغا: «سەنئەتتە روھ بولىدۇ، لېكىن ئىنساندا بولمايدۇ» دېمەكچى بولدۇمىيۇ، سۆزۈمنى چۈشەنمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، دېيىشتىن يالتىيىپ قالدىم.

— بۇنداق دېمەڭ، هاررى. روھ قورقۇنچلۇق رېئاللىق. ئۇنى سېتىۋالغىلىمۇ، سېتىۋەتكىلىمۇ بولىدۇ، گېپى كەلسە، ئالماشتۇرغىلىمۇ بولىدۇ. ھەتتا ئۇنى چىرىتكىلىمۇ، بۇيۇكلەشتۇرگىلىمۇ بولىدۇ. ھەممىمىزدە روھ بار، بۇنىسى ماڭا ئايان.

— سىز ئاشۇ گەپكە شەكسىز ئىشىنەمسىز، دورىيان؟

— شەكسىز ئىشىنىمەن.

— ئۇنداقتا، ئۇ سىزدىكى بىر خىل خاتا تۇيغۇ ئىكەن. بىز شەكسىز ئىشەنگەن نەرسىلەردە ھەرگىز چىنلىق بولمايدۇ. مانا بۇ دەل ئېتىقادنىڭ كاساپىتى، مۇھەببەتنىڭ تەربىيىسى. نېمانداق جىددىي قىياپەتكە كىرىۋالىسىز؟ بۇنداق ئەستايىدىل بولۇۋالماڭ. ئىككىمىزنىڭ خۇراپىيلىق بىلەن نېمە ئالاقىمىز؟ بىز روھقا چوقۇنۇشتىن ئاللىقاچان ۋاز كەچكەن. ماڭا مۇزىكا چېلىپ بېرىڭ، ئەڭ ياخشىسى كېچە مۇزىكىسى بولسۇن. ئاندىن مۇزىكىڭىزنى چالغاچ، ياشلىقىڭىزنى قانداق ساقلاپ قالغانلىقىڭىز ھەققىدە سۆزلەپ بېرىڭ. مېنىڭچە، سىزدە چوقۇم بىر مەخپىيەتلىك بار. مەن سىزدىن كۆپ بولسا ئون ياشلا چوڭ. لېكىن، يۈزۈمنى تۇگەل قورۇق بېسىپ، رەڭگىرويۇم زەپىراندەك سارغايدى، چىرايىمنىڭ خۇنى قاچتى. لېكىن، سىز چىرايىڭىزدىن كەتمەي شۇ پېتى تۇرۇۋاتىسىز، دورىيان. بۈگۈن ئاخشام ئىلگىرىكىدىنمۇ جەلپكار بولۇپ كېتىپسىز، شۇ تاپتا ماڭا ئىككىمىز تۇنجى كۆرۈشكەن ھېلىقى كۈننى ئەسلىتىپ قويدىڭىز. شۇ چاغدا سىز تولىمۇ تەنتەك، نومۇسچان ئىدىڭىز، كۆزۈمگە باشقىچىلا كۆرۈنەتتىڭىز. ئەلۋەتتە، كېيىن سىزمۇ

ئۆزگەردىڭىز، لېكىن ئاشۇ جەلپكار، قاملاشقان چىرايىڭىزدا قىلچە ئۆزگىرىش بولمىدى. ئاشۇ مەخپىيەتلىكلىرىڭىزنى ماڭىمۇ ئېيتىپ بېرىڭ. ياش ۋاقتىمغا قايتقىلى بولىدىغانلا ئىش بولسا، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا رازىمەن. ياشلىقنىڭ ئورنىنى ھېچنېمە باسالمايدۇ. «ياشلىق — نادانلىق» دېيىشنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ. ھازىر مەن ئۆزۈمدىن كىچىكلەرنىڭلا پىكرىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئاڭلايمەن. ئۇلار گويا مەندىن ئېشىپ كەتكەندەك، ھايات ئۇلارغا ئەڭ يېڭى سىرلىرىنى نامايان قىلىپ بەرگەندەك تۇيۇلىدۇ. ياشانغانلار بىلەن ئەزەلدىن چىقىشالمايمەن. بۇ مېنىڭ پرىنسىپىم. مۇبادا سىز ئۇلاردىن، تۇنۇگۇن يۈز بەرگەن ئىشقا قانداق قارايسىز، دەپ سورىسىڭىز، ئۇلار سىزگە 1820 ـ يىللىرى مودا بولغان كۆزقاراشلارنى تەنتەنىلىك جاكارلايدۇ. لېكىن، ئۇ چاغدا كىشىلەر تېخىچە پۇتلىرىغا گۆجەي يۆگەپ يۈرەتتى، بىلىدىغان نەرسىسىنىڭ تايىنى يوق ئىدى، كۆرگەنلا نەرسىگە ئىشىنەتتى! بۇ مۇزىكا بەك يېقىملىق ئىكەن. بىلمىدىم، چوپىن بۇ مۇزىكىسىنى ئەتراپىنى كۆپكۆك دېڭىز ئوراپ تۇرغان ماجوركا ئارىلىدىكى داچىسىدا ئىشلىگەن بولغىيمىدى؟ بۇ مۇزىكا ئاجايىپ رومانتىك ئىكەن. مىڭ شۈكۈر، تەقلىدچىلىكتىن خالىي سەنئىتىمىز ھېلىمۇ ساقلىنىپ قاپتۇ. داۋاملىق چېلىۋېرىڭ، بۈگۈن مېنىڭ بەك مۇزىكا ئاڭلىغۇم بار. شۇ تاپتا مەن سىزنى گويا ياش ئاپوللو، ئۆزۈمنى مارسىياستەك[①] ھېس قىلىپ قالدىم. دورىيان، مېنىڭمۇ سىز بىلمەيدىغان ئۆزۈمگە تۇشلۇق قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىم بار. قېرىغان چېغىڭىزدىكى ئازابلىرىڭىز قېرىپ قالغىنىڭىز ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى باشقىلارنىڭ سىزدىن ياش بولغانلىقىدىن كېلىدۇ. گاھى چاغلاردا ئۆزۈمنىڭ سەمىمىيلىكىدىن ھەيرانمۇ قالىمەن. ھەي دورىيان، سىز نېمىدېگەن بەختلىك ـ ھە!

① مارسىياس — يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى تەبىئەت ئىلاھى، ئافېنا ياسىغان نەيدە ئاپوللو بىلەن نەي چېلىشتا بەسلىشىپ ئاپوللوغا ئۇتتۇرۇپ قويىدۇ.

— بۇرۇنقىدىن كۆپ ئۆزگىرىپ كەتتىم، ھارىرى.
— ياق، سىزدە ھېچقانداق ئۆزگىرىش بولمىدى. مەن سىزنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشىڭىزغا بەكلا قىزىقىمەن. ئۆزۈمنى چەكلەپ تۇرىمەن دەپ، كەلگۈسى تۇرمۇشىڭىزنىڭ رەڭدارلىقىنى بۇزۇپ قويماڭ. شۇ تاپتا سىزنى جىمى مۇكەممەللىكنىڭ ئۇلگىسى دېيىشكە بولىدۇ، ئاشۇ مۇكەممەللىكىڭىزنى ساقلاڭ. بېشىڭىزنى چايقىماڭ دورىيان، مەن دېمىسەممۇ، ھەممە جەھەتتە مۇكەممەل ئىكەنلىكىڭىزنى ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز. ئۆزىڭىزنى ئالدىماڭ. ھايات كىشىنىڭ ئىرادىسى ياكى ئارزۇسىغا باقمايدۇ، بەلكى نېرۋا تالالىرى ۋە ئاستا ـ ئاستا يېتىلىشكە باشلىغان نېرۋا ھۈجەيرىلىرى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ، ئىدىيە دەل شۇ يەردە يوشۇرۇنۇپ تۇرغان بولىدۇ، ئارزۇ ـ ئىستەكلەر، ئوتلۇق ھېسسىياتلارمۇ ئەنە شۇ يەردە بىخلىنىدۇ. سىز ئېھتىمال ئۆزىڭىزنى بىخەتەر، كۈچلۈك دەپ خام خىيال قىلىدىغانسىز. لېكىن، ھۈجرىڭىزدىن ياكى سەھەرنىڭ ساپ ھاۋاسىدىن تاسادىپىي ھېس قىلغان تۈيغۇلىرىڭىز، سىز بۇرۇن ئامراق بولۇپ قالغان، شېرىن ئەسلىمىلەرنى ئېسىڭىزگە سالغان خۇشبۇي ئەتىر ھىدلىرى، ئاللىبۇرۇن ئېسىڭىزدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن، ئەمما تاسادىپىي كۆزىڭىز چۈشۈپ قالغان مەلۇم بىر شېئىرنىڭ بىرەر مىسرالىرى، سىز چالماس بولۇپ كەتكەن بىرەر مۇزىكىنىڭ بىرەر ئاھاڭلىرى تۇرمۇشىمىزغا تەسىر كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. شائىر بىرۋنىنىڭ مۇشۇنداق مىسرالارنى قەيەردە پۈتكەن بولسا، بىزنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىمىزمۇ شۇلارنى شۇئان تەسەۋۋۇر قىلالايدۇ. گاھىدا ئاق سىرىنگۈلنىڭ خۇشبۇي ھىدلىرى دىماغلىرىمغا ئۇرۇلغان ھامان، ھاياتىمدىكى تەسەۋۋۇرۇمغا سىغدۇرالمايدىغان شېرىن ئايلارنى يېڭىۋاشتىن بىر قېتىم ئەسلەپ چىقىمەن. سىزنىڭ ئورنىڭىزدا مەن بولۇپ قالسامچۇ، دورىيان. جىمى كىشى ئىككىمىزگە لەنەت ئوقۇغىنى بىلەن، يەنىلا سىزگە چوقۇنىدۇ. ئىلگىرىمۇ شۇنداق بولغان،

كەلگۈسىدىمۇ شۇنداق بولىدۇ. سىز ئۇلارنىڭ قەلبىدە مەڭگۈ يىقىلماس بىر مەبۇد. لېكىن، ئۇلار بۇنى بايقىغان ھامان ۋۇجۇدىنى قورقۇنچ باسىدۇ. سىزنىڭ ئۆمرىڭىزدە ئەستە قالغۇدەك بىرەر ئىش قىلىپ باقمىغىنىڭىز مېنى چەكسىز مەمنۇن قىلىدۇ. ھايات سىز ياراتقان بىر سەنئەت. سىز ئۆزىڭىزنى مۇڭلۇق كۈيلەرنىڭ ئارىسىغا قېتىۋەتكەن، ھەربىر كۈنىڭىز گوياكى گۈزەل سونېت.

پىئانىنو ئالدىدا ئولتۇرغان دوريان ئورنىدىن تۇرۇپ، مۈزدەك قوللىرى بىلەن ئۆسكىلەڭ چاچلىرىنى تاراپ قويدى.

— توغرا دېدىڭىز، ھايات ھەقىقەتەن گۈزەل، — دېدى ئۇ بوش ئاۋازدا، — لېكىن، تۇرمۇشۇمنى بىر خىلدىلا داۋام قىلىشنى خالىمايمەن، ھاررى. بولدى، ئۇنداق تاتلىق گەپلىرىڭىزنى قويۇڭ. سىز مېنى تولۇق چۈشەنمەيسىز. ئەگەر تولۇق چۈشەنگەن بولسىڭىز، يېنىمدا بىر مىنۇتمۇ تۇرماي بەدەر قاچقان بولاتتىڭىز. نېمىگە كۈلىسىز؟ قويۇڭ، ئۇنداق كۈلكىلىرىڭىزنى.

— مۇزىكىنى چالماي توختىۋالدىڭىزغۇ، دوريان؟ كېچە كۈيلىرىدىن يەنە بىرەر پەدە چېلىپ بېرىڭچۇ. كېچە ئاسمىنىدا ئېسىلىپ تۇرغان ئاۋۇ تولۇن ئاينى كۆردىڭىزمۇ؟ شۇ تاپتا ئۇ سىزنىڭ مۇڭلۇق كۈيلىرىڭىز ئارقىلىق ئۆزىگە خۇشاللىق ئىزدىمەكچى بولۇۋاتىدۇ. ئەگەر مۇزىكىڭىزنى چالسىڭىزلا، ئۇ شۇ ھامان زېمىنغا تېخىمۇ يېقىنلىشىدۇ. ئەجەبا ئاشۇ ئاينىمۇ تەڭقىسلىقتا قويماقچىمۇسىز؟ بولمىسا كۇلۇبقا بارايلى. قارىڭە، تولىمۇ ھۇزۇرلۇق بىر كېچە بوپتۇ، شۇڭا بۇ كېچىنى راسا بىر خۇشاللىق بىلەن ئۆزىتىپ قويايلى. شۇ تاپتا، ۋايت كۇلۇبىدا بورنماسىنىڭ چوڭ ئوغلى لورد پۇر سىز بىلەن تونۇشۇۋالاي دەپ تاقىتى - تاق بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇ سىزنىڭ گالستۇك چېگىش ئۇسۇلىڭىزغا ئامراق بولۇپ قاپتۇ، مەندىن ئۆزىنى سىز بىلەن بىر كۆرۈشتۈرۈشنى ئۆتۈنۈپ تۇرۇۋالدى. ئۇ بەك يېقىشلىق يىگىت، ھەر كۆرسەم ئۇنى سىزگىلا ئوخشىتىمەن.

— بولسىغۇ شۇنداق قىلسام تازا ياخشى بولاتتى، — دورىياننىڭ كۆزلىرىدە ھەسرەت ئۇچقۇنلىرى چاقنىدى، — بۈگۈن سەل چارچاپ قاپتىمەن ھاررى، كۈلۈۋىقا بارغۇم يوق. سائەتمۇ ئون بىر بولۇپ قاپتۇ، بالدۇرراق قايتىپ ئارام ئالايمىكىن.

— يەنە بىردەم ئولتۇرسىڭىزچۇ، دورىيان! بۈگۈن مۇزىكىنى بەك قالتىس چېلىۋەتتىڭىز. بارماقلىرىڭىزنى پىئانىنو تىللىرى ئۈستىدە ئەپچىللىك بىلەن ئوينىتىشلىرىڭىز مېنى ئالەمچە خۇشاللىق قوينىغا غەرق قىلدى.

— ھەممىسى مېنىڭ ياخشى ئادەم بولۇشنى نىيەت قىلغىنىمدىن بولدى ھەرقاچان، — دورىيان كۈلۈمسىرەپ قويدى، — مەندە ھازىر ئاستا ـ ئاستا ئۆزگىرىش بولۇۋاتىدۇ.

— مېنىڭ نەزىرىمدە سىز مەڭگۈ ئۆزگەرمەي مۇشۇ پېتى تۇرىسىز دورىيان، — دېدى لورد ھېنرى، — سىز مېنىڭ قىيامەتلىك بۇرادىرىم.

— لېكىن، سىز مېنى بىر كىتاب بىلەن زەھەرلىدىڭىز. بۇ ئىشتا سىزنى مەڭگۈ كەچۈرەلمەيمەن. ھاررى، سىز ماڭا، ئۇ كىتابنى ئەمدى ھېچكىمگە بېرىپ تۇرمايمەن، دەپ ۋەدە بېرىڭ. ئۇ ئادەمنى زەھەرلەيدىغان كىتاب ئىكەن.

— ۋاي ئۇكام، ئەمدى ماڭا ئەخلاق توغرىسىدا دەرس ئۆتۈشكە باشلىدىڭىزغۇ. بۇ تۇرقىڭىزدا كونىلىقنى تىرىلدۈرگۈچى دىندارلاردەك، ھە دېسىلا ئۇچرىغانلا كىشىگە: «مەندىن ئىبرەت ئېلىڭلار» دەپ ۋەز ـ نەسىھەت قىلىشتىن يانمايدىغاندەك تۇرىسىز. سىز بەك يېقىشلىق دورىيان، ئۇنداق قىلىش سىزنىڭ قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ. قولىڭىزدىن كەلدى دېگەندىمۇ، ئۇنىڭ ھېچنېمىگە پايدىسى يوق. بىز ئىككىمىز ھازىر قانداق بولساق، كەلگۈسىدىمۇ شۇنداق بولىدىغانلار، بىز مەڭگۈ ئۆزگەرمەيمىز. كىتابتىن زەھەرلەندىم دېگىنىڭىز ئەقىلگە سىغمايدىغانلا بىر ئىش. سەنئەت ھەرىكەتكە تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇ ئوتلۇق

ئارزۇ ـ ئىستەكلەرنى بوغۇپ تاشلىسا تاشلايدۇكى، ھەرگىزمۇ مېۋە بەرمەيدۇ. بەزى كىتابلار كىشىلەرنىڭ ۋۇجۇدىدا بىخسىپ كەتكەن نومۇسسىزلىقلىرىنى، شەرمەندىلىكلىرىنى رەھىمسىزلەرچە ئېچىپ تاشلىغاچقا، ئۇنداق كىتابلار ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئۇچىغا چىققان ئەخلاقسىزلىقنى تەرغىب قىلىدىغان كىتابتۇر. بولدىلا، ئەدەبىيات توغرىسىدا پاراڭلاشمايلى. ئەتە كېلىڭ، سائەت ئون بىرلەردە ئات مىنىپ باغچىلارنى بىللە سەيلە قىلايلى، ئاندىن بلانكوسام خانىمنىڭكىدە چۈشلۈك تاماق يەيمىز. ئۇ بەك جەلپكار ئايال. ئۇ گىلەم سېتىۋالماقچىكەن، سىزدىن شۇ ھەقتە تەلىم ئېلىش نىيىتى بار ئىكەن، شۇڭا چوقۇم كەلمىسىڭىز بولمايدۇ. يا بولمىسا چۈشلۈك تاماقنى كىنەز خانىمنىڭكىدە يېسەك قانداق؟ ئۇ سىزنى ئەجەب قارىسىنى كۆرسەتمەيدىغان بولۇپ قالدى دەۋاتىدۇ. بىلسەم ـ بىلمىسەم، ئۇنىڭدىن تازا بىزار بولدىڭىزغۇ دەيمەن؟ دېمىسىمۇ ئۇنىڭ ۋات ـ ۋاتلىقىغا چىداپ تۇرغىلى بولمايدۇ. ئەمىسە شۇنداق كېلىشتۇق، ئەتە سائەت ئون بىردە مۇشۇ يەردە كۆرۈشەيلى.

— چوقۇم كېلىشىم كېرەكمۇ، هاررى؟

— ئەلۋەتتە، هازىر هايدې باغچىسىنىڭ تازا چىرايلىق ۋاقتى. ئۇيلاپ باقسام، سىز بىلەن تونۇشقان ئاشۇ يىلدىن بېرى بۇنداق چىرايلىق سېرىنگۈلنى كۆرۈپ باقماپتىمەن.

— بولىدۇ، ئەمىسە ئەتە سائەت ئون بىردە مۇشۇ يەرگە كېلەي، خەيرلىك كەچ، هاررى، — دېدى دورىيان.

ئۇ ئىشىك ئالدىغا كەلگەندە، كۆڭلىدە دېيەلمەيۋاتقان بىرەر گېپى باردەك، ئارىسالدى بولۇپ بىرپەس تۇرۇپ كەتتى. ئاندىن چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

يىگىرمىنچى باب

ئۇ كىشىگە تولىمۇ ھۇزۇر بېغىشلايدىغان بىر كېچە ئىدى. كەچ بولۇشىغا قارىماي، ھاۋا ئۇبدانلا ئىسسىق بولغاچقا، دورىيان پەلتوسىنى سېلىپ بىلىكىگە ئارتىۋالدى، شارپىسىنىمۇ ئورىمىدى. ئۇ تاماكا چەككەچ، بىر بېسىپ ـ ئىككى بېسىپ ئۆيىگە كېتىۋاتقاندا، كېچىلىك مۇراسىم كىيىمى كىيگەن ئىككى يىگىت ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى. ئۇلارنىڭ بىر ـ بىرىگە: «دورىيان گرېي دېگەن ئاشۇ شۇ» دەپ كۇسۇرلاشقىنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالدى. ئۇ شۇئان بۇرۇن كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ كۇسۇرلىشىشلىرىدىن، ئۆزىگە تىكىلىپ قاراشلىرىدىن مەمنۇن بولغانلىقىنى خىيال ئېكرانىدىن ئۆتكۈزدى. لېكىن، ھازىر ئۇنداق ئەمەس ئىدى، ئىسمى تىلغا ئېلىنىسىلا ئۇنىڭ بىزارلىقى قوزغىلاتتى. ئۇ يېقىندىن بېرى ھېلىقى كىچىك كەنتكە پات ـ پات بارىدىغان بولۇۋالدى. بىر ياخشى يېرى، ئۇ يەردە ئۇنى ھېچكىم تونۇمايتتى. ئۇ مۇھەببەت تورىغا ئىلىندۇرغان ھېلىقى قىزچاققا پات ـ پات: «مەن بەك نامرات» دەپ قويىاتتى، قىزمۇ ئۇنىڭ بۇ گەپلىرىگە چىنپۈتۈپ قالغانىدى. بىر قېتىم، ئۇ ئۆزىنىڭ ناھايىتى كۆپ ئەسكى ئىشلارنى قىلغانلىقىنى ئېيتىۋىدى، قىزچاق ئۇنى راسا مازاق قىلدى، ئۇنىڭغا، ئەسكى ئىش قىلىدىغانلار تولىمۇ رەزگى، بەتبەشىرە كېلىدۇ، دېدى. قىزچاقنىڭ تۇمۇچۇقىنىڭ سايرىشىنى ئەسلىتىدىغان يېقىملىق كۈلكىسى جاننى ئالاتتى. ئۇچىسىدىكى پاختا كىيىمى، بېشىدىكى شلەپىسى بىلەن بۆلەكچە چىرايلىق كۆرۈنەتتى. ئۇ شۇنچىلىك سەبىي، شۇنچىلىك بىغۇبار ئىدىكى،

ئۇنىڭدىكى ئاشۇ خىسلەتلەر دورىيانىنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاللىقاچان يوقالغانىدى.

ئۇ ئۆيگە كەلگەندە، خىزمەتكارى ئۇنى ئۇخلىماي ساقلاپ تۇرغانىدى. ئۇ خىزمەتكارىنى كىرگۈزۈۋېتىپ، ئۆزىنى كۇتۇپخانىسىدىكى ساپاغا تاشلىدى ــ دە، لورد ھېنرىنىڭ بايا دېگەن گەپلىرىنى بىرمۇبىر ئەسلەپ چىقتى.

ئادەمنىڭ مەڭگۈ ئۆزگەرمەيدىغانلىقى راستمىدۇ؟ ئۇ بۇرۇنقى پەرىشتىدەك بىغۇبار، ئاق كۆڭۈل چاغلىرىنى، لورد ھېنرى ئاغزىدىن چۇشۇرمەي ماختايدىغان گۈلدەك ياشلىقىنى ئارمان قىلاتتى. ئۆزىنىڭ تولىمۇ چىرىپ كەتكەنلىكىنى، ۋۇجۇدىنىڭ ئىپلاس خىياللارغا يەم بولۇپ كەتكەنلىكىنى، كاللىسىنى ۋەھىمە چۇلغىۋالغانلىقىنى، ئۆزگىلەرگە قانچە يامان تەسىر بېرەلىسە، كۆڭلى شۇنچە ئارام تاپىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. ئۇنىڭغا يەنە شۇ نەرسە ئايان ئىدىكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقانلىكى كىشى مەيلى قانچىلىك دىيانەتلىك، قانچىلىك پەزىلەتلىك بولۇپ كەتسۇن، ئابرۇيى تۆكۈلۈپ شەرمەندە بولاتتى. ئەجەبا، مۇشۇلارنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالغىلى بولماسمۇ؟ ئەجەبا ئۇنىڭدا ئازراقمۇ ئۈمىد قالمىغانمىدۇ؟

ھەي ! ئۇ دەسلەپتە ساختا شان ــ شۆھرەت، چىرىكىن ھەۋەسلەرگە بىرمەھەل قۇل بولۇپ، تەڭرىدىن ئۆزىنىڭ ئاشۇ قاملاشقان تەقى ــ تۇرقىنى مەڭگۈ ساقلاپ قېلىشىنى، جىمى قىرىلىقنى، پېشكەلچىلىكنى بولسا ئۆزىنىڭ رەسىمىگە يۈكلەپ قويۇشنى تىلەپ يۈرۈپتۇ ئەمەسمۇ ! ئۇنىڭدىكى جىمى گۇمرانلىق ئەنە شۇنىڭدىن كەپتۇ. ئەسلىدە ئۇ قىلغان ھەربىر ئىپلاسلىقلىرى، گۇناھلىرى ئۈچۈن ۋاقتى ــ ۋاقتىدا بۇرنىغا يېگەن، جاجىسىنى تارتقان بولسا، بۇ ھالغا چۈشۈپ قالماس ئىدى. پەقەت جازالا گۇناھنى پاكلايدىكەن ئەمەسمۇ؟ ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى، ھەممىگە ئادىل مۇئامىلە قىلغۇچى تەڭرىگە ئىلتىجا قىلغىنىمىزدا، «گۇناھلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن»

دەپ ئەمەس، «پەسكەشلىكلىرىم ئۈچۈن مېنى جازالىغىن» دېيىشىمىز كېرەك ئىكەن.

نۇرغۇن يىللار مۇقەددەم لورد ھېنرى دورىيانغا ھەدىيە قىلغان، تولىمۇ نەپىس ياسالغان ھېلىقى ئەينەك ھېلىھەم ئۈستەلدە تۇراتتى، ئەينەكنىڭ رامكىسىغا نەقىشلەنگەن، بىلەكلىرى شېشىدەك سۈزۈك كەلگەن گۈزەللىك ئىلاھى كۆپىت ئاۋۋالقىدەكلا چىرايلىق كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. ئۇ ئەينەكنى قولىغا ئالدى ـ دە، ھېلىقى نىجىس رەسىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغانلىقىنى تۇنجى رەت ھېس قىلغان ئاشۇ قورقۇنچلۇق كېچىدىكىدەك، ياشتا خىرەلەشكەن كۆزلىرىنى ئەينەككە ئەسەبىيلەرچە تىكتى. ئىلگىرى ئۇنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ يۈرەكلىرى كاۋاپ بولغان بىرى ئۇنىڭغا يازغان مەكتۇپىنى: «سىزنىڭ پىل چىشى بىلەن ئالتۇندىن يوكۇلگەن ئاشۇ ۋۇجۇدىڭىز پۈتۈن ئالەمنى ئۆزگەرتىۋېتەلەيدۇ. تارىخ لەۋلىرىڭىزدىكى سىزىقچىلارغا قايتىدىن يۈتۈلىدۇ» دەپ چەكسىز چوقۇنۇش ھېسسىياتىدا ئاخىرلاشتۇرغانىدى. ئۇ ئاشۇ قۇرلارنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۆز ـ ئۆزىگە يېنىش ـ يېنىشلاپ تەكرارلىدى. ئۇنىڭ بىردىنلا ئاشۇ قاملاشقان چىرايىغا بىزارلىقى تۇتۇپ، قولىدىكى ئەينەكنى زەرب بىلەن يەرگە ئاتتى، ئاندىن ئۇنى دەسسەپ ـ چەيلەپ كۇكۇم ـ تالقان قىلىۋەتتى. ئۇنى ۋەيران قىلغىنى دەل ئاشۇ قاملاشقان چىرايى، تەڭرىدىن يالۋۇرۇپ يۈرۈپ تىلىۋالغان ياشلىقى ئىدى. مۇشۇ ئىككى نەرسە بولمىغىنىدا، ئۇ بۇنچىلىك ئىپلاسلىقلىق، شەرمەندىلىكلەرگە يەم بولۇپ كەتمەس ئىدى. شۇ تاپتا، ئۇنىڭ نەزىرىدە قاملاشقان چىرايى بىر نىقاب، ياشلىقى بىر مەسخىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. ئەمىسە، ياشلىق زادى قانداق نەرسە؟ ئۇ بەك كەتسە بېشىدىن ئىش ئۆتمىگەن، تەنتەكلىكى ئۇچىغا چىققان بىر ئۆتكۈنچى دەۋر، كەيپىيات ھە دېسىلا ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان، ئىدىيىگە كېسەل تەگكەن بىر ۋاقىت، خالاس. ئاشۇ ياشلىقى ئۇنى تەلتۆكۈس گۇمران قىلدى. ئۇ ئەمدى نېمىسىگە

بۇنچە ئىسىل كىيىنىپ قېتىپ يۈرىدۇ؟

ئەڭ ياخشىسى، ئۆتمۈشنى ئويلىمىغان تۈزۈك، بۇ چاغ بولغاندا ئەمدى ھېچنېمىنى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ. ئۇ ئەمدى ئۆزى ھەققىدە، كەلگۈسى ھەققىدە ئويلانمىسا بولمايدۇ. سىبىل ۋېيىن سىلبى چىركاۋى قەبرىستانلىقىدىكى بىر نامسىز قەبرىگە كۆمۈۋېتىلدى، ئالان كامپبېل بىر كۈنى كېچىسى تەجرىبىخانىسىدا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىپ، جىمى مەخپىيەتلىكلەرنى ھېچكىمگە تىنماي، گۆرىگە ئۆزى بىلەن بىللە ئەكەتتى. بازىل خالۋاردنىڭ يوقاپ كەتكەنلىك ۋەقەسى كەلتۈرۈپ چىقارغان داۋالغۇشلارمۇ ئۇزاققا قالماي توختايدۇ، ھېلىمۇ خېلىلا بېسىقىپ قالدى. بۇ جەھەتتە دورىيان يۈزدەيۈز خاتىرجەم. بازىل خالۋاردنىڭ ئۆلۈمى ئۇنىڭغا ھېچقانچە روھىي بېسىم تۇيۇلمىدى. ئۇنى قىيناۋاتقىنى ئۆزى تىرىك تۇرۇپ روھىنىڭ ئۆلۈشى ئىدى. بازىل سىزغان ئاشۇ رەسىم ئۇنىڭ ھاياتىنى نابۇت قىلدى، شۇڭا ئۇ بازىلنى كەچۈرەلمەيدۇ. ھەممىسى ئاشۇ نىجىس رەسىمنىڭ كاساپىتى. بازىلنىڭ دېگەن ئۇ گەپلىرىگە ئىنسان بالىسى چىدىماس، ئۇ ھېلىمۇ چىشىنى چىشلەپ چىدىدى، سەۋر قىلدى، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويۇش پەقەت بىردەملىك تەلۋىلىكتىن بولدى. ئالان كامپبېلنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشىغا كەلسەك، ئۇ پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ ئىشى. بۇنى ئۇ ئۆزى خالاپ قىلغان، دورىيان بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق.

تۇرمۇشنى يېڭىدىن باشلاش كېرەك! مانا بۇ دورىياننىڭ ئارزۇسى، ئولتۇرسا ـ قوپسا ئويلايدىغان ئىستىكى ئىدى.

ئەمەلىيەتتە ئۇ يېڭى تۇرمۇشنى باشلاپ بولدى. نېمىلا دېگەنبىلەن، بىر بىگۇناھ قىزنىڭ جېنىنى قۇتقۇزۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى بىغۇبارلىقنىڭ ئازدۇرۇشلىرىغا ماقۇل دەپ ئولتۇرمايدۇ، قولىدىن كېلىدىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىدۇ، ياخشى ئادەم بولىدۇ.

ھەيدى مونتوننى ئويلاۋاتقان دورىيان توساتتىن، ئۆيگە سولاپ

قويغان ھېلىقى رەسىم قانداق بولۇپ كەتكەندۇ، يەنە ئۆزگىرىپ قالغانمىدۇ، دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ ئەمدى ئىلگىرىكىدەك يىرگىنچلىك بولۇپ كەتمەس؟ ئۇ بۇرۇنقى ئاق كۆڭۈل ھالىتىگە قايتسا، رەسىمنىڭ چىرايىدىكى ياۋۇزلۇق، ئىپلاسلىقلارمۇ ئاستا ـ ئاستا يوقىلار؟ بەلكىم، بۇ چاغقىچە رەسىمنىڭ چېھرىدىكى ياۋۇزلۇق ئاللىقاچان يىتكەندۇ. ئەڭ ياخشىسى چىقىپ، رەسىمنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ بېقىشى كېرەك.

ئۇ شىرەدىكى جىنچىراغنى قولىغا ئالدى ـ دە، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسىگىنىچە ئۇستۇنكى قەۋەتكە چىقتى. ئىشىكنىڭ تاقىقىنى ئېچىۋاتقاندا، چىرايلىق چېھرىگە سۇسقىنا بىر كۈلۈمسىرەش بىرپەس سايە تاشلاپ ئۆتتى، لەۋلىرىمۇ ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى. شۇنداق، ئۇ ئەمدى ياخشى ئادەم بولىدۇ، ھېچ كىشىگە كۆرسەتمەي يوشۇرۇپ كەلگەن بۇ يىرگىنچلىك رەسىم ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا قورقۇنچ سالمايدۇ. ئۇ گويا يەلكىسىدىكى ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلانغاندەك بولدى.

ئۇ ئۆيگە ئاستاغىنا كىردى، ئادەتلەنگىنى بويىچە ئىشىكنى ئىچىدىن قۇلۇپلىۋېتىپ، رەسىمنىڭ يۈزىگە يېپىپ قويغان پەردىنى قايرىۋەتتى ۋە شۇئان چەكسىز ھەسرەت ـ نادامەت ئارىلىشىپ كەتكەن ئازاب ئىلكىدە ئىختىيارسىز ۋارقىراپ تاشلىدى. رەسىمدىكى ياۋۇزلۇق يوقىماستىن، شۇ پېتى تۇراتتى، رەسىمنىڭ كۆزى ئەتراپىدا مۇغەمبەرلىك ئالامەتلىرى كۆپىيىپ قالغان، ئاغزىنىڭ چۆرىسىگىمۇ ساختىپەزلىك قورۇقلىرى ئىز سالغانىدى. ئۇ ئاۋۋالقىدىنمۇ بەكرەك يىرگىنچلىك بولۇپ كەتكەنىدى. بازىل ئۆلگەندە چاچراپ كەتكەن قانلارمۇ بۆلەكچە يارقىنلىشىپ، گويا بايىلا تامچىلىغاندەك كۆزنى قاماشتۇراتتى. ئۇنىڭ تېنى ئىختىيارسىز جىغىلدە قىلىپ قالدى. ئەجەبا، مىڭ بالالىقتا قىلغان ئاشۇ كىچىككىنە ئىشىمۇ ئەمدى كۆپۈك شان ـ شەرەپكە ئايلاندىمۇ؟ لورد ھېنرىنىڭ دارىتمىلاپ تۇرۇپ مەسخىرە

قىلغىنىدەك، ياخشى ئىش قىلىش يىڭچە ھاۋايى ـ ھەۋەسلەر ئۇچۇن قىلىنغان ئۇرۇنۇشمۇ؟ ياكى بولمىسا تاسادىپىي قوزغالغان ئوتلۇق ھېسسىياتلار گويا درامىدا رول ئالغاندەك، ئۆز خاراكتېرىمىزدىكىدىنمۇ ئۈستۈن تۇرىدىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا تۈرتكە بولامدىغاندۇ؟ نېمە ئۇچۇن ئاۋۇ قىپقىزىل قاننىڭ دائىرىسى بۇرۇنقىدىن يوغىناپ قالدى؟ ئۇ گويا قورقۇنچلۇق مەرەز كېسەلگە ئوخشاش، ئاۋۋال قورۇق بېسىپ كەتكەن بارماقلارغا يامراپ، ئاندىن پۈتىغا تامچىلىغان گەپ. ئۆزۈمنى مەلۇم قىلايمۇ؟ ئەجەبا، بۇ گۇناھنى بويىنىغا ئالغانلىقتىن دېرەك بەرمەمدۇ؟ ئۆزۈمنى مەلۇم قىلىپ ئۆلۈمگە مەھكۇم بولايمۇ؟ ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، بۇ خىياللىرى ئۆز ـ ئۆزىگە تولىمۇ بىمەنە تۇيۇلۇپ كەتتى. بوپتۇ، ئۇ ئۆزىنى مەلۇم قىلدىمۇ دەيلى، لېكىن، ئۇنىڭ گېپىگە كىم ئىشىنىدۇ؟ ئۇلار زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئىزىنى تاپالمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ بازىلنىڭ نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ئۆز قولى بىلەن كۆيدۈرۈۋەتتى. بۇنى ئاڭلىسا، كىشىلەر ئۇنى ئېلىشىپ قاپتۇ دەيدىغىنى ئېنىق. ئەگەر گېپىدە چىڭ تۇرۇۋالسا، كىشىلەر ئۇنى سولاپ قويۇشتىن يانمايدۇ... ئۆزىنى مەلۇم قىلغان بىلەن، خەقنىڭ نەزىرىدىن بىراقلا چۈشۈپ كېتىدىغان گەپ، خەلقئالەم ئالدىدا سازايى بولىدىغان گەپ، بۇنىڭدىن ئۇ باش تارتىپ بولالمايدۇ. تەڭرى ھەرقانداق بەندىسىنى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىغا توۋا قىلىشقا دالالەت قىلىدۇ. ئۇ قىلغان ئىپلاسلىقلىرىنى تەن ئالسىلا، گۇناھى تەلتۆكۈس يۇيۇلىدۇ. لېكىن، ئۇ قايسى گۇناھى ئۇچۇن توۋا قىلىدۇ؟ ئۇ مۇرىسىنى كۆتۈرۈپ قويدى. بازىل خالۋاردنىڭ ئۆلۈمى ئۇنىڭ ئۇچۇن ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ. ئۇنىڭ بىردىنبىر ئەنسىرەيدىغىنى ھەيدى مونتون. چۈنكى، ئۇ شۇ تاپتا قاراۋاتقان بۇ ئەينەك ئۇنىڭ روھىنى ئەينەن كۆرسىتىپ بېرەلمەيدۇ. ئەجەبا، ئۇنىڭ ئۆزىنى تورمۇزلىشى ئۇچۇن ساختا شان ـ شۆھرەت، ساختىپەزلىك، ئۆتكۈنچى ھەۋەستىن ئۆزگە ئاساس

يوقموٴ؟ ئۇنداق ئەمەس. ھېچبولمىغاندىمۇ ئۇنىڭ نەزىرىدە شۇنداق. ئەمىسە ئۇنى شۇنچە ئىزتىراپقا تاشلىغان نەرسە زادى نېمە؟ بۇنىڭغا ئۇ كېسىپ بىر نېمە دېيەلمەيدۇ. ياق، ئەمدى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا شۇنىڭدىن باشقا رەزىللىك قالمىدى. ئۇ پەقەت ئاشۇ ساختا شان ـ شەرەپ تەمەسىدىلا ھەيدى مونتون دېگەن ھېلىقى قىزچاقنى قۇتۇلدۇرۇپ قاپتۇ، ديانەتلىك كۆرۈنۈش ئۈچۈن ئۆزىنى ئاشۇنداق نىقابلاپتۇ، قانداق بولىدىكىن دېگەن قىزىقىش ئىلكىدە ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋاپتۇ. شۇلارنىڭ ئەمدى تېگىگە يېتىپتۇ.

ئۇ ئەمدى بازىلنى ئۆلتۈرۈۋەتكىنى ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ئىزتىراپ چېكەرمۇ؟ بۇ ئىش مەڭگۇ پېشانىسىدىن كەتمەسمۇ؟ شۇڭا بېرىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلسۇنمۇ؟ ئۇنداق قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۈچۈن پايدىسىز بولۇۋاتقىنى بىرلا نەرسە. ئۇ بولسىمۇ ھېلىقى رەسىم. ئەمدى بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق دەلىل ـ ئىسپات يوق. رەسىمنى چوقۇم كۆزدىن يوقىتىش كېرەك، ئۇنى بۇنچە ئۇزاق ساقلاپ نېمە قىلىدۇ؟

ئىلگىرى ئۇ رەسىمنىڭ ئۆزگىرىپ قالغىنىدىن، قېرىپ كەتكىنىدىن خۇشاللىق تاپقان. يېقىندىن بېرى ئۇ بۇنىڭدىن ھۇزۇر ئالالمايدىغان بولۇپ قالدى، ئەكسىچە كۆزىگە كېچە ـ كېچىلەپ ئۇيقۇ كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. سىرتتا بولۇپ قالسا، قاچان بىرى رەسىمنى كۆرۈپ قالاركىن دەپ دەككە ـ دۈككە، ۋەھىمە ئىچىدە يۈرەتتى. رەسىمنى ئويلىسىلا، ئۇنىڭ ۋۇجۇدى ھەسرەت ـ نادامەتتە قالاتتى، كەيپى ئۇچۇپ، خۇشاللىقلىرى ئاللىقاياقلارغا توزۇپ كېتەتتى. ئۇنىڭدا جىسمىدا بولمىغان ئىنساب، ۋىجدان دېگەن نەرسىلەر رەسىمدە ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرۇپتۇ. ياق، رەسىمنى دەرھال كۆزدىن نېرى قىلىش كېرەك.

ئۇ تۆت ئەتراپىغا ئەلەڭلەپ قاراۋېتىپ، كۆزلىرى بازىل خالۋاردنى ئۆلتۈرگەن ھېلىقى پىچاققا چۈشۈپ قالدى. ئۇ پىچاقنى ئۇپراپ كەتكۇدەك دەرىجىدە يېنىش ـ يېنىشلاپ

يۇغانىدى. تولا يۇيۇۋېرىپ پىچاقمۇ يالت - يۇلت پارقىرايدىغان بولۇپ كەتكەنىدى. بۇ پىچاق ئىلگىرى رەسسامنى ئۆلتۈرگەن، ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ سىزغان رەسىمىنى ھەم شۇ رەسىمدىن دالالەت بېرىپ تۇرىدىغان جىمى نەرسىنى كۇمپەيكۇم قىلىدۇ. ئۇ ئۆتمۈشنى كۆزدىن يوق قىلىش كېرەك، شۇنىڭدىلا ئارام تاپىدۇ، ئەركىنلىككە چىقىدۇ، رەسىمنىڭ قورقۇنچلۇق ئاگاھلاندۇرۇشلىرىدىنمۇ بىر يولىلا قۇتۇلىدۇ. ئۇ پىچاقنى قولىغا ئېلىپ رەسىمنى ئەسەبىيلەرچە تىلمۇۋەتتى.

تۇيۇقسىز ئېچىنىشلىق بىر ئاۋاز ئۆي ئىچىنى بىر ئالدى، نېمىدۇر بىر نەرسە يەرگە پالاققىدە يىقىلدى. يۈرەكنى ئەزگۈدەك دەرىجىدىكى بۇ ئېچىنىشلىق ئاۋازدىن تاتلىق ئۇخلاۋاتقان خىزمەتكار چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى - دە، ئىتتىك ھۇجرىسىدىن چىقتى. ئۆينىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىككى مۆتىۋەر كىشىمۇ ئىختىيارسىز توختاپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ، نەزىرىنى ئۆينىڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىگە ئاغدۇردى. شۇئان، ئالدىغا ئۇچراپ قالغان بىر ساقچىنى چاقىرىپ كەلدى. ساقچى ئىشىك قوڭغۇرىقىنى يېنىش - يېنىشلاپ باستى، لېكىن ھېچقانداق سادا كەلمىدى. ئۆي گۆردەك قاپقاراڭغۇ بولۇپ، ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن پىلىلداپ چىراغ يورۇقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ھايال ئۆتمەي، ساقچى قوشنا بىنانىڭ يېنىدىكى تۈۋرۈكلۈك كارىدوردا تۇرۇپ ئىنچىكە كۆزەتتى.

— بۇ كىمنىڭ ئۆيى، ساقچى ئەپەندى؟ — سورىدى ھېلىقى ئىككى مۆتىۋەر كىشىنىڭ ياشقا چوڭراق بىرى.

— دورىيان گرېينىڭ ئۆيى، ئەپەندى، — جاۋاب بەردى ساقچى.

ئىككى مۆتىۋەر بىر - بىرىگە يالتتىدە قاراپ قويۇشتى - دە، سوغوق كۈلۈپ قويۇپ يولىغا راۋان بولدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرى لورد ھېنرى ۋاتتوننىڭ تاغىسى ئىدى.

كىيىملىرىنى تولۇق كىيىشكىمۇ ئۈلگۈرمىگەن چاكارلار

بىر ـ بىرىگە بىرنىمىلەرنى كۆسۈرلىشاتتى، يېشى خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان لېق خانىم بىر ياندا ھۆڭرەپ يىغلاۋاتاتتى، فىرانسىسنىڭ قورققىنىدىن چىرايىدا قان دىدارى قالمىغانىدى.

ئاھازەل، بىر چارەك ئۆتكەندىن كېيىن، فىرانسىس بىر پەيتۆنكەش بىلەن بىر ئەر خىزمەتكارنى ئەگەشتۈرۈپ، ئۈستۆنكى قەۋەتكە پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ چىقتى. ئۇلار ئىشىكنى چېكىپ باقتى، سادا چىقمىدى. ۋارقىراپ باقتى، يەنىلا سادا يوق. ئىشىكنى بۇزۇپ كىرمەكچى بولۇشتىيۇ، يەنە مۇمكىن بولمىدى. ئاخىر بولماي، ئۆگزىگە يامىشىپ چىقىپ، ئۆگزىدىن بالكونغا سەكرەپ چۈشتى. ئىلغۇچى كونىراپ ئارانلا قالغان دېرىزە تېزلا ئېچىلىپ كەتتى.

ئۇلار ئۆيگە كىرگەندە، تامغا خوجايىنىنىڭ ناھايىتى نەپىس سىزىلغان، چىرايىدىن ياشلىقى ئۇرغۇپ تۇرغان، ئاجايىپ قاملاشقان بىر پارچە رەسىمى ئېسىقلىق تۇراتتى. يەردە ئۇچىسىغا كېچىلىك مۇراسىم كىيىمى كىيگەن، قېرىپ ماكىلداپ قالغان، يۈزلىرىنى يول ـ يول قورۇق باسقان، چىرايى ئاجايىپ قورقۇنچلۇق تۇس ئالغان بىر كىشى كۆكرىكىگە پىچاق سانجىلغان ھالەتتە جىمىدە ياتاتتى. ئۇلار جەسەتنىڭ قولىدىكى ئۈزۈكتىنلا ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تونۇۋالدى.

Document generated by Anna’s Archive around 2023-2024 as part of the DuXiu collection (https://annas-blog.org/duxiu-exclusive.html).

Images have been losslessly embedded. Information about the original file can be found in PDF attachments. Some stats (more in the PDF attachments):
{
"filename": "NDAzMjM0MTkuemlw",
"filename_decoded": "40323419.zip",
"filesize": 23213733,
"md5": "ea4490719a8cc7f04ce2043b7a362e75",
"header_md5": "bb2f38d74fff822f3910e8d0eb8e39f5",
"sha1": "21c476de22b67cf48d326d5626d5517289771b4f",
"sha256": "dcb9422186e945f431aba77813fbb71f653d08cfd07a1db5cb960cfa73978da0",
"crc32": 2862220649,
"zip_password": "",
"uncompressed_size": 23815310,
"pdg_dir_name": "\u2561\u2514\u2534\u00bc \u2555\u00b1\u2514\u256b\u2561\u2500\u2557\u00a1\u2567\u00b1
\u256c\u00bc\u256c\u00df\u2562\u221a\u256c\u2500_40323419",
"pdg_main_pages_found": 358,
"pdg_main_pages_max": 358,
"total_pages": 364,
"total_pixels": 1494004096,
"pdf_generation_missing_pages": false
}